

KAKOVOST ŽIVLJENJA V SLOVENIJI

POROČILO O RAZVOJU 2025

Nelektorirano besedilo

Ljubljana, april 2025

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

Kazalo

Kazalo slik	4
Kazalo fokusnih tem	10
Kazalo okvirjev	10
Ključna sporočila in priporočila	11
1 Uvodna pojasnila	21
2 Kakovost življenja v Sloveniji	22
2.1 Kakovost življenja glede na mednarodne sintezne kazalnike	22
2.2 Družbeni razvoj	25
2.2.1 Materialna blaginja prebivalstva	25
2.2.2 Enakost spolov	30
2.2.3 Dostojno življenje za vse	32
2.2.4 Znanje in spretnosti	37
2.2.5 Zdravo in aktivno življenje za dolgoživo družbo	42
2.3 Gospodarski razvoj in produktivnost	46
2.3.1 Makroekonomska stabilnost	46
2.3.2 Gospodarska razvitost in produktivnost	51
2.3.3 Teritorialni razvoj	53
2.4 Ohranjanje naravnega okolja	56
2.4.1 Breme podnebnih sprememb in nujnost ukrepanja	56
2.4.2 Kakovost zraka	59
2.4.3 Razpoložljivost in kakovost vodnih virov	60
2.4.4 Tla kot temelj trajnosti	62
2.4.5 Raba prostora	64
3 Ključni dejavniki razvoja	66
3.1 Ustvarjalna in dolgoživa družba	66
3.1.1 Demografski trendi	66
3.1.2 Odzivanje trga dela na demografske, tehnološke, okoljske in družbene izzive	67
3.1.3 Solidarna, vključujoča in odporna družba	81
3.1.4 Ustvarjalno in strpno družbeno okolje	98
3.2 Prehod v inovacijsko podprto rast	101
3.2.1 Konkurenčnost in produktivnost	101
3.2.2 Finančno stanje podjetniškega sektorja	110
3.2.3 Vključenost v globalne verige vrednosti	114
3.2.4 Investicije	115
3.2.5 Inovacijska uspešnost s poslovno preobrazbo	121
3.3 Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo	133
3.3.1 Nizkoogljično gospodarstvo	133
3.3.2 Krožno gospodarstvo	139

3.3.3	<i>Financiranje prehoda</i>	145
3.4	Odgovorno in učinkovito institucionalno okolje	152
3.4.1	<i>Odgovornost, transparentnost in socialni dialog</i>	152
3.4.2	<i>Pravna država</i>	154
3.4.3	<i>Poslovno okolje</i>	157
3.4.4	<i>Strateško upravljanje države</i>	164
3.4.5	<i>Regionalna politika in upravljanje s prostorom</i>	168
3.4.6	<i>Javne finance in davčni sistem</i>	170
4	Doseganje ciljnih vrednosti kazalnikov Strategije razvoja Slovenije 2030 (SRS 2030).....	175
	Literatura in viri	177

Kazalo slik

Slika 1: Slovenija se uvršča med najuspešnejše države EU tako po sinteznem kazalniku trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB, leto 2022, levo) kot po samooceni zadovoljstva z življenjem (leto 2024, desno).....	11
Slika 2: Stopnja tveganja revščine je v zadnjih treh letih nekoliko porasla, a ostala med nižjimi v EU (levo); ustvarjalno mišljenje mladih je med najnižjimi v EU (sredina), leta zdravega življenja pa močno presegajo povprečje EU (desno) ..	12
Slika 3: Podpovprečna gospodarska razvitost je posledica vrzeli pri produktivnosti dela.....	13
Slika 4: Obremenjenost okolja s človekovim ravnanjem se je v zadnjih letih nekoliko znižala, a cilj SRS postaja težko dosegljiv (levo); pri zunanjem zraku so izzivi povezani z izpusti zdravju posebej škodljivih delcev PM _{2,5} (sredina), kakovost vodotokov pa je visoka (desno).....	13
Slika 5: Srednjeročno lahko zmanjšanje števila delovno sposobnega prebivalstva omili zgolj visok selitveni prirast (levo); vključenost zaposlenih v izobraževanje ali usposabljanje je nizka (sredina); pomanjkanje nekaterih strokovnih profilov pa med največjimi v EU (desno)	14
Slika 6: Povprečna invalidska pokojnina je leta 2023 nekoliko presegla minimalne življenjske stroške, povprečna starostna je bila pod pragom tveganja revščine; ¹ število vseh čakajočih pacientov ² ostaja zelo visoko	15
Slika 7: Slovenija izstopa po nizkih podjetniških investicijah v neoprijemljivi kapital za prehod v inovacijsko podprto rast (zlasti v IKT, kadre in organizacijo) (levo), hkrati konkurenčna prednost podjetniškega sektorja v manjši meri temelji na novih inovativnih proizvodih (sredina), podatkovno podprto poslovanje pa se uvaja prepočasi (desno).....	17
Slika 8: Emisijska in energetska produktivnost raste hitreje kot v EU (a sta še nižji kot v EU), delež porabe predelane snovi pa ostaja skromen	18
Slika 9: Pri večini kazalnikov institucionalne konkurenčnosti je tudi v letu 2024 velik zaostanek za vodilnimi inovatorji in povprečjem EU (levo); zaupanje v večino političnih institucij države in sodstvo je relativno nizko in nižje kot v povprečju EU (sredina); delež javnofinančnih izdatkov (v % BDP), ki jih povezujemo z močnejšim vplivom na gospodarsko rast, se je v obdobju 2019–2023 povečal (desno)	20
Slika 10: Slovenija se uvršča med najuspešnejše države EU tako po sinteznem kazalniku trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB) (levo), kot tudi po subjektivnem kazalniku kakovosti življenja (zadovoljstvo z življenjem, desno).	23
Slika 11: Slovenija je v obdobju 2011–2022 po indeksu trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB) ter glede zadovoljstva z življenjem dosegla večji napredek kot po BDP na prebivalca, v primerjavi z EU pa je zaostala pri kakovosti upravljanja države, javnih storitev in javnih institucij, ki so pomembni gradniki družbene odpornosti	23
Slika 12: Zadovoljstvo z življenjem je bilo leta 2024 najvišje doslej (levo), samoocena zdravja ostaja nizka (desno).....	25
Slika 13: Staranje delovne sile neugodno vpliva na obseg skupne delovne aktivnosti (levo); po letu 2020 se je močno povečal delež zaposlenih, ki želijo zmanjšati obseg svojega običajnega dela (desno)	26
Slika 14: Robustno povpraševanje po delu in vsesplošno pomanjkanje delovne sile sta vplivala na izboljšanje zaposlitvenih priložnosti, tudi nekaterih ranljivejših skupin.....	26
Slika 15: Dejanska individualna potrošnja in prilagojeni bruto razpoložljiv dohodek (oboje na prebivalca in v SKM) se postopoma približujeta povprečju EU (levo in sredina); v strukturi dohodka je manjši delež dohodka od lastnine, davka na dohodek in premoženje kot EU, večji delež pa sredstev za zaposlene (desno).....	27
Slika 16: Od leta 2020 nepričakovane izdatke v višini praga tveganja revščine pokrije večji delež gospodinjestev, kot v povprečju EU (levo); manj premožna gospodinjstva so leta 2022 največji del svojih izdatkov namenila za stanovanje, premožnejša pa za prevoz (desno)	28
Slika 17: Dohodkovna neenakost je ena najmanjših v EU, premoženjska četrti najmanjša v evrskem območju, ¹ razmerje med dohodkovnimi decilnimi razredi v deležu neto premoženja pa že več let nespremenjeno	28
Slika 18: Porazdelitev plač je močno zgoščena pri nizkih plačah (levo), kar je posledica vrsto let višje rasti plač med zaposlenimi, ki prejemajo nižje plače, v primerjavi s preostalimi zaposlenimi (desno)	30
Slika 19: Plačo blizu minimalne so leta 2022 pogostejše prejemali mladi, osebe z nizko izobrazbo in tuji državljani (levo); delež prejemnikov takih plač se postopoma zmanjšuje, narašča pa delež tistih, katerih plača je bližje nekoliko višji minimalni osnovi za plačilo socialnih prispevkov (desno)	30
Slika 20: Indeks enakosti spolov ¹ je bil leta 2024 še nekoliko pod povprečjem EU (levo), delež žensk v parlamentu ² se je v zadnjih dveh letih povečal in presega povprečje EU (desno)	31
Slika 21: Prikaz horizontalne segregacije, kjer je v dejavnostih z relativno večjim deležem žensk povprečna plača med ženskami nižja kot med moškimi (levo); plačna vrzel med spoloma je prisotna tudi takrat, ko primerjamo plače moških in žensk na podobnih delovnih mestih, s podobno izobrazbo, starostjo itd. (desno)	32
Slika 22: Plačna vrzel je prisotna že na začetku karijerne poti žensk (levo), povečuje se tudi s premikanjem po plačni porazdelitvi navzgor (desno).....	32
Slika 23: Stopnja tveganja socialne izključenosti in revščine ostajata kljub rahlemu povišanju v zadnjih letih med nižjimi v EU, stopnja resne socialne in materialne prikrajšanosti pa najnižja	34

Slika 24: Nekatere skupine prebivalcev so že vrsto let bolj izpostavljene tveganju revščine kot v povprečju EU (levo); med delovno aktivnimi pa tuji državljani bolj kot državljani Slovenije (desno)	34
Slika 25: V Sloveniji so cene stanovanj rasle hitreje kot dohodki, v EU se je trend leta 2023 obrnil (levo); zaradi vse večje cenovne nedostopnosti stanovanj narašča število oseb, ki nimajo ustreznega doma (desno)	35
Slika 26: Na energetsko revščino najbolj vplivajo neustrezne bivanjske razmere (levo), gospodinjstva pod pragom tveganja revščine za osnovne storitve namenjajo 25 % svojega razpoložljivega dohodka (desno)	36
Slika 27: Ženske so pogostejše kot moški doživele nasilje partnerja in nasilje v družini (levo), delež žensk, ki so doživele nasilje v partnerskem odnosu, je nekoliko pod povprečjem EU (desno)	37
Slika 28: Izobraženost odraslih prebivalcev je razmeroma dobra (levo), manjši kot v povprečju EU je bil delež mladih, ki niso delovno aktivni niti vključeni v izobraževanje (desno)	38
Slika 29: Pismenosti petnajstletnikov ¹ so se poslabšale (levo), povečal se je delež učencev s slabimi rezultati ² (sredina), povprečni dosežki so se poslabšali tudi pri osnovnošolcih (desno)	39
Slika 30: Dosežki osmošolcev pri kompetencah za trajnostni razvoj ¹ (levo), informacijski pismenosti in računalniškem mišljenju ² (desno) so bili pod povprečjem EU	39
Slika 31: V obdobju 2017–2022 je bila domišljija najmanj zelena lastnost otroka v primerjavi s povprečjem EU* (levo), med slabšimi so bili tudi dosežki dijakov pri ustvarjalnem mišljenju** (desno)	40
Slika 32: Dijaki v Sloveniji so leta 2022 nizko ocenili vse vidike ustvarjalnega mišljenja (levo) ter dosegli slabe rezultate v primerjavi s povprečjem EU, še bolj pa v primerjavi z vodilnimi inovatorkami (desno)	41
Slika 33: Samoocena domišljije in pustolovstva pri dijakih je bila nizka (levo), najmanj med članicami EU so bili odprti za ustvarjalnost in pridobivanje novega znanja (desno)	41
Slika 34: Uporaba strategij poučevanja, ki spodbujajo ustvarjalno mišljenje, je bila manjša kot v večini držav EU (levo), dijaki so se po udejstvovanju v ustvarjalnih dejavnostih uvrstili približno v sredino članic EU (desno)	42
Slika 35: Leta 2022 so zdrava leta življenja ob rojstvu za 4 leta presegla povprečje EU (levo), večji je tudi delež pričakovanega trajanja življenja, ki ga preživimo v dobrem zdravju (desno)	43
Slika 36: Prezgodnja in preprečljiva umrljivost sta v Sloveniji že nižji kot v povprečju EU	43
Slika 37: Neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi so v Sloveniji velike, neenakosti v dostopnosti glede na dohodek pa majhne (levo); zelo velike so neenakosti v samooceni oviranosti pri vsakodnevnih opravilih (desno)	44
Slika 38: Duševno počutje otrok je bistveno slabše kot v drugih državah EU (levo); stopnja samomorilnosti odraslih pa je še vedno med najvišjimi v EU (desno)	45
Slika 39: Po močnem pokovidnem odboju leta 2021 se je gospodarska rast postopoma umirila	46
Slika 40: Zniževanje inflacije se je nadaljevalo tudi v letu 2024, v primerjavi z letom 2023 je bil nižji prispevek večine glavnih skupin proizvodov oz. storitev z izjemo energentov; inflacija se je lani v nekaterih državah članicah EU že zvišala, na dinamiko pa so pomembno vplivali tudi pretekli ukrepi držav za blaženje visokih cen	47
Slika 41: Ob nižji rasti gospodarske aktivnosti se je rast zaposlenosti lani praktično ustavila (levo); odstopanje dejanske stopnje brezposelnosti od njene hipotetične vrednosti (kakršna bi bila na podlagi dolgoročne povezave z rastjo BDP) se je leta 2024 precej zmanjšalo, kar nakazuje zmanjšanje kopičenja delovne sile (desno)	48
Slika 42: Zaposlovanje ali ohranjanje delovne sile na zalogo se je umirilo tudi kot odraz zmanjšanja profitne marže (levo); kazalniki razkoraka med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela kljub nižjim vrednostim nakazujejo premajhno ponudbo in presežno povpraševanje (desno)	48
Slika 43: Pomanjkanje kadra na domačem trgu dela je vidno v zaposlovanju vedno večjega deleža tujih delavcev (levo), in med drugim vpliva na razmeroma visoko rast plač (desno)	49
Slika 44: Tudi leta 2024 je k visokemu presežku tekočega računa, ki se je še povečal, največ prispeval blagovni saldo	49
Slika 45: Javnofinančni primanjkljaj in dolg sta se lani znižala na najnižjo raven v zadnjih petih letih (levo, sredina), povečanje dolga po letu 2019 pa je bilo med manjšimi v EU (desno)	50
Slika 46: Kreditne obrestne mere v Sloveniji presegajo evrsko povprečje, depozitne pa za njim zaostajajo	51
Slika 47: Po pospešitvi v letih 2022 in 2023 je zmanjševanje vrzeli v BDP na prebivalca in v produktivnosti v letu 2024 zastalo, stopnja zaposlenosti ostaja nad povprečjem EU	52
Slika 48: Slovenija se je leta 2024 po produktivnosti (po kupni moči) uvrščala na 16. mesto med državami EU (leta 2005 16. mesto) (zgoraj), upočasnitev rasti produktivnosti po globalni finančni krizi pojasnjuje predvsem majhen prispevek kapitala (na enoto dela), prispevek TFP pa je za razliko od EU blizu ravni izpred finančne krize (spodaj)	53
Slika 49: Regionalne razlike v BDP na prebivalca so se po epidemiji povečale, medtem ko se bistveno manjše regionalne razlike v produktivnosti in razpoložljivem dohodku, zmanjšujejo, še manjše razlike med regijami pa kaže samoocena prebivalstva z zadovoljstvom z življenjem	54
Slika 50: Delovne migracije v osrednjeslovensko regijo vplivajo na povečevanje gospodarskih regionalnih razlik (levo), razpoložljiv potencial delovne sile v obmejnih regijah zmanjšujejo delovne migracije v tujino, ki so najbolj izrazite v severovzhodni Sloveniji	55

Slika 51: Gospodarska rast v osrednjeslovenski regiji temelji predvsem na storitvah (levo), pri čemer se zaposlenost še posebej hitro povečuje v dejavnostih s tendenco h koncentraciji, medtem ko je bila rast ostalih dejavnosti (npr. predelovalnih) po gospodarsko-finančni krizi izven osrednjeslovenske regije skromna (desno)	56
Slika 52: Evropa se segreva prehitro in napovedi niso obetajoče; gospodarske izgube so še posebej v Sloveniji ocenjene kot visoke, v letu 2023 pa zaradi obsežnih poplav izjemne.....	56
Slika 53: Ekološki odtis Slovenije se je v obdobju 2018–2022 zmanjševal in približal povprečju Evrope, a cilj SRS 2030 ostaja težko dosegljiv (levo) kljub upadanju ogljičnega odtisa, ki ga v večji meri nadomešča rast odtisa gozdnih proizvodov (desno)	58
Slika 54: Bivanje je komponenta potrošnje, ki v državi največ prispeva k ekološkemu odtisu, skupaj z osebnim prevozom pa tudi največ k ogljičnemu odtisu (levo); razlike med regijami so opazne in jih je pri oblikovanju ukrepov smiselno upoštevati (desno)	58
Slika 55: Izpusti delcev PM so bili tudi v letu 2023 nižji (levo), v evropskih prestolnicah, vključno z Ljubljano, pa so problematične tudi vrednosti dušikovega dioksida (desno)	59
Slika 56: Onesnaženost zraka z onesnaževali se je v zadnjih desetletjih precej znižala, število prezgodnjih smrti zaradi zdravju posebej škodljivih PM _{2,5} pa je še vedno nekoliko nad povprečjem EU	60
Slika 57: Razpoložljivi sladkovodni viri so v preračunu na prebivalca več kot dvakrat tolikšni kot v povprečju EU, višji pa le v nekaterih severnih državah; posledično je delež njihove porabe v skupnem pretoku nizek	61
Slika 58: Čepprav je delež prebivalstva, priključenega na vsaj sekundarno čiščenje odpadne vode nižji kot v povprečju EU, so slovenski vodotoki visoko kakovostni	62
Slika 59: V strukturi kmetijskih zemljišč v Sloveniji je velik del trajnega travinja (levo), obdelovalnih površin pa malo (desno), zato je najkakovostnejša tla za kmetijsko pridelavo treba varovati.....	63
Slika 60: V gozdovih, ki v Sloveniji zavzemajo velik del površine, je shranjenega razmeroma veliko ogljika	64
Slika 61: Število delovno sposobnih prebivalcev (20–64 let) se zmanjšuje (levo), posledično koeficient starostne odvisnosti starejših narašča (desno).....	66
Slika 62: Na rast števila prebivalcev v Sloveniji močno vpliva selitveni prirast, saj je naravni prirast negativen (levo) PTŽ ob rojstvu je leta 2023 preseglo vrednosti pred epidemijo in je najvišje doslej (desno)	67
Slika 63: Od vstopa na trg dela ali povečanega obsega dela lahko posameznike odvrata »past neaktivnosti« in »past nizkih plač«, ki sta bili leta 2022 visoki (levo), Slovenija ima najvišjo delovno aktivnost oseb, starih 30–54 let, medtem ko je delovna aktivnost mladih rahlo nad, pri starejših precej pod povprečjem EU (desno)	69
Slika 64: Srednjeročno lahko zmanjševanje števila delovno sposobnega prebivalstva (levo) omili zgolj nadaljevanje zgodovinsko visokih migracij (desno)	70
Slika 65: Med tujimi državljani prevladujejo delavci iz držav nekdanje Jugoslavije (levo), njihov materialni in bivanjski položaj je slabši kot med državljani Slovenije (desno).....	70
Slika 66: Odnos do priseljencev ostaja večji izziv kot v povprečju EU (levo), delovne migracije z vidika potreb trga dela le polovica vprašanih dojema pozitivno, kar je med nižjimi deleži v EU (levo).....	71
Slika 67: V Slovenijo se v večji meri priseljujejo relativno mlajše osebe (levo), ki imajo pretežno srednjo ali nižjo raven izobrazbe, kar ne ustreza dolgoročnim potrebam inovacijske in digitalno podprte rasti (desno)	72
Slika 68: S povečanjem deležev diplomantov zdravstva in socialne varnosti ter naravoslovja in tehnike se povečuje tudi zaposlovanje strokovnjakov za potrebe inovacijsko podprte rasti in dolgožive ter na znanju temelječe družbe	73
Slika 69: Digitalne spretnosti zaposlenih so med najnižjimi v EU (levo), neformalno izobraževanje in usposabljanje delovno aktivnih za potrebe dela ¹ pa razmeroma majhna (desno)	74
Slika 70: V letu 2025 so delodajalci med ključne spretnosti uvrščali analitične spretnosti, spretnosti za odpornost in vodenje (levo) za obdobje 2025–2030 pa ocenjujejo, da se bodo najbolj povečale potrebe po spretnostih za rabo umetne inteligence, kibernetike varnosti in tehnološka pismenost (desno).....	75
Slika 71: Kljub počasnemu naraščanju števila raziskovalcev se povečuje zaostanek za vodilnimi inovatorkami (levo), število novih doktorjev znanosti pa je nad povprečjem EU (desno)	76
Slika 72: V Sloveniji je za petino večja verjetnost, da bodo podjetja, ki investirajo v zelene ali digitalne tehnologije, napram tistim, ki ne, poročala o pomanjkanju kadra (levo); delež IKT strokovnjakov med zaposlenimi, je že dalj časa zelo majhen (desno)	76
Slika 73: Občutek dobro opravljenega dela je med največjimi v EU (levo), poplačilo pa ne odtehta vloženega truda zlasti pri starejših delavcih (desno)	77
Slika 74: Zavzetost in uspešnost zaposlenih se izboljšujeta (levo), medsebojno sodelovanje zaposlenih je velik izziv (desno).....	78
Slika 75: Zaposleni zaupajo v vodstvo (levo), a v primerjavi z večino držav ocenjujejo, da je zaupanje vodstva v njih manjše (desno), najmanj zaupajo starejši zaposleni	79
Slika 76: Tveganje zdravja in varnosti zaposlenih zaradi dela je podobno kot v povprečju EU (levo), izziv je velika čustvena izčrpanost ali fizična in čustvena izgorelost (desno).....	80

Slika 77: Absentizem je nad povprečjem EU (levo), razširjenost dela od doma pa se je leta 2023 zmanjšala (desno) ..	80
Slika 78: Slovenija je za socialno zaščito tudi leta 2022 namenila manjši delež BDP od povprečja EU (levo); precej večji delež med vsemi izdatki kot v EU je bil namenjen bolezni in zdravstvenemu varstvu (desno)	81
Slika 79: Delež pokojnin v BDP ostaja kljub rasti števila upokojencev in izdatkov za pokojnine okrog 10 % (levo); povprečna invalidska pokojnina je leta 2023 nekoliko preseгла minimalne življenjske stroške, povprečna starostna pa je bila pod pragom tveganja revščine (desno)	82
Slika 80: Učinkovitost socialnih transferjev se je leta 2024 malenkost popravila (levo), tveganje revščine otrok je znižala za 12,3 o. t.; pri starejših osebah pa le za 2,8 o. t. (desno).....	83
Slika 81: Stopnja tveganja revščine otrok je med najnižjimi v EU, za starejše pa nad povprečjem (levo), nekatere skupine otrok se soočajo z zelo velikim tveganjem socialne izključenosti (desno)	84
Slika 82: Razmerje med socialnimi transferji in pragom tveganja revščine se povečuje za vse skupine, za enočlanska gospodinjstva bolj (levo) kot za družine z mladoletnimi otroki (desno) ¹	85
Slika 83: Nekatere ranljive skupine so bolj kot v povprečju EU izpostavljene dolgotrajnemu tveganju revščine (levo), v skoraj vseh članicah pa ženske bolj kot moški (desno)	86
Slika 84: Javni izdatki za izobraževanje so nad povprečjem EU le za osnovnošolsko raven izobraževanja (levo), v zadnjih dveh letih so močno upadli izdatki za izobraževanje odraslih ¹ (desno)	87
Slika 85: Obremenjenost z delom za šolo je pri osnovnošolcih največja v EU (levo), priljubljenost šole nizka (desno) ..	88
Slika 86: Dijaki s priseljenkim ozadjem in nizko izobraženih staršev redkeje uspešno zaključijo izobraževanje kot njihovi vrstniki (levo), kar se v njihovem življenjskem poteku odraža tudi v večjem tveganju revščine (desno).....	89
Slika 87: Vključenost v izobraževanje odraslih je v okviru cilja SRS (levo), a daleč od cilja evropskega stebra socialnih pravic (desno)	90
Slika 88: Umetniška dejavnost (levo) in branje knjig (desno) sta pomembna za aktivno preživljanja prostega časa.....	91
Slika 89: Celotni izdatki za zdravstvo glede na BDP so močno presegli povprečje EU	92
Slika 90: Število splošnih in družinskih zdravnikov močno zaostaja za povprečjem EU (levo), ukrepi za povečanje zanimanja za specializacijo iz družinske medicine se še ne kažejo v povečanju njihovega deleža na primarni ravni (desno).....	93
Slika 91: Zaposlenost na področju duševnega zdravja se v zadnjih letih hitro povečuje (levo), število psihiatrov še vedno zaostaja za povprečjem EU (desno)	94
Slika 92: Število vseh čakajočih pacientov ¹ se je od januarja 2024 do januarja 2025 povečalo, število čakajočih nad dopustno čakalno dobo pa se od septembra 2024 meri z novo metodologijo ² (levo); čakalne dobe za nekatere operacije so v Sloveniji med desetimi državami najdaljše (desno)	95
Slika 93: Udeležba v preventivnih presejalnih programih je v Sloveniji precej boljša kot v povprečju EU (levo); čedalje večji problem pa je čezmerna hranjenost in debelost (desno)	96
Slika 94: Z redno telesno dejavnostjo se ukvarja veliko manj deklet kot fantov (levo); ocene kroničnih bolnikov so leta 2023 pokazale kakovostno oskrbo na primarni ravni (desno)	96
Slika 95: Uvedba posvetov na daljavo (levo) in storitev e-zdravja (desno) je bila uspešna	97
Slika 96: Na Inglehart-Welzelovem kulturnem zemljevidu sveta se je Slovenija tudi v obdobju 2005–2022 uvrščala v skupino srednjeevropskih (katoliških) družb (levo), v zadnjih desetletjih se je premaknila v smeri večjega samoizražanja oz. samouresničevanja (desno).....	99
Slika 97: Po Schwartzovi lestvici vrednot (levo) je pomen posameznih vrednot v Sloveniji podoben kot v povprečju 29 evropskih držav, nekoliko bolj kot v povprečju držav izstopa moč, podpovprečno pa dosežek (desno)	100
Slika 98: Kazalniki (cenovne) konkurenčnosti se od sredine 2023 postopno izboljšujejo (levo zgoraj), stroškovni pritiski pa so se v letu 2024 umirjali predvsem v predelovalnih dejavnostih (desno zgoraj in spodaj), po nekajletnem upadanju so se v letu 2024 nekoliko povišali realni stroški dela na enoto proizvoda (RULC), kar nakazuje pritiske na dobičkonosnost (levo spodaj)	101
Slika 99: Močan odboj blagovnega izvoznega tržnega deleža v 2023 in nadaljevanje rasti (na trgu EU) v letu 2024, pri storitvah pa v zadnjih dveh letih (2022–2023) umiritev rasti.....	103
Slika 100: Dolgoročno se produktivnost najhitreje krepi v predelovalnih dejavnostih (slike zgoraj), z energetske krizo je tu najbolj upadla, konec leta 2024 pa že nekoliko preseгла raven pred zmanjšanjem (slike spodaj).....	104
Slika 101: Razmerje med produktivnostjo INOV in Slovenije ter razmerje med produktivnostjo Slovenije in CEE, po percentilih porazdelitvene krivulje	105
Slika 102: Kumulativna sprememba produktivnosti v obdobju 2007–2020, po percentilih porazdelitvene krivulje	105
Slika 103: Kumulativna sprememba povprečne produktivnosti v obdobju 2007–2020, po velikostnih razredih.....	106
Slika 104: Kumulativna sprememba produktivnosti nizko in visoko produktivnih podjetij v obdobju 2007–2020, po velikostnih razredih	107
Slika 105: Kumulativna sprememba povprečne produktivnosti v obdobju 2007–2020, po starostnih skupinah	107

Slika 106: Kumulativna sprememba produktivnosti nizko in visoko produktivnih podjetij v obdobju 2007–2020, po starostnih razredih	108
Slika 107: Večina rasti produktivnosti izhaja iz rasti na ravni sektorjev (levo) oz. na ravni podjetij (sredina, desno), učinek prehajanja zaposlenih med sektorji se je po letu 2020 (epidemija in energetska kriza) nekoliko povečal (levo), realokacija dela med podjetji znotraj sektorjev pa že od sredine prejšnjega desetletja ne prispeva bistveno k rasti produktivnosti (sredina, desno)	109
Slika 108: Število novonastalih poslovnih subjektov se dolgoročno krepi zlasti v storitvenih dejavnostih (levo), zgodnja podjetniška aktivnost se po upadu ob izbruhu epidemije postopno zvišuje (desno)	110
Slika 109: Kazalniki likvidnosti in donosnosti dosegajo najvišje ravni, kazalniki zadolženosti ostajajo razmeroma ugodni	111
Slika 110: Sposobnost podjetij za odplačevanje dolga kljub zvišanju zadolženosti, prezadolženosti in obresti po večini kazalnikov dosega najugodnejše vrednosti po letu 2006.....	111
Slika 111: Delež podjetij z razmeroma močno izpostavljenostjo tveganju plačilne nesposobnosti je bil leta 2023 manjši kot v obdobju gospodarsko-finančne krize	112
Slika 112: Kakovost bančnih terjatev do podjetij je dobra	113
Slika 113: Število začeti stečajnih postopkov vseh poslovnih subjektov se je v obdobju 2019–2023 zmanjševalo, leta 2024 pa se je trend obrnil pri vseh subjektih (pri samostojnih podjetnikih že leta 2023).....	113
Slika 114: Slovenija je po vpetosti v GVV naprej primerljiva z večino ostalih skupin evropskih držav (levo) izstopa pa po izvozni vpetosti predelovalnih dejavnosti	114
Slika 115: Po deležu domače dodane vrednosti vsebovane v bruto izvozu je Slovenija v letih 2015–2020 zaostajala za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami (levo).....	115
Slika 116: Razkorak v investicijah do povprečja EU, vodilnih inovatork in višegrajskih držav se je po letu 2022 znova povečal	116
Slika 117: Investicije podjetniškega sektorja in prebivalstva ostajajo podpovprečne.....	116
Slika 118: Slovenija se oddaljuje od vodilnih inovatork po vlaganjih v inovacijsko podprto rast, pri čemer je vrzel najbolj izrazita in se še povečuje pri vlaganjih v neoprijemljivi kapital	118
Slika 119: V Sloveniji skupne naložbe v RRD glede na BDP zadnja štiri leta stagnirajo, zato se zaostanek v mednarodni primerjavi ne zmanjšuje: z realizacijo načrtov na strani javnega financiranja do leta 2030 v ospredje prihaja pospešitev RRD vlaganj poslovnega sektorja	119
Slika 120: Izdatki za izobraževanje ostajajo nižji od že doseženih ravni izpred desetletja (levo), vrzel do vodilnih inovatork na terciarni ravni izhaja iz nižjih izdatkov za raziskave in razvoj (desno)	120
Slika 121: Vlaganja podjetij v usposabljanje zaposlenih (levo) in izdatki za usposabljanja iz naslova aktivne politike zaposlovanja (desno) so med nižjimi v EU	121
Slika 122: Slovenija kljub postopnemu napredku po evropskem inovacijskem indeksu še naprej ostaja zasidrana v skupini zmernih inovatork	122
Slika 123: Slovenska podjetja so s pospešitvijo po letu 2019 med inovacijsko aktivnejšimi pri inovacijah proizvodov, več pozornosti pa zahtevajo inovacije poslovnih procesov, ki naj bi jih podjetja tudi bolj izdatno podprla z investicijami	123
Slika 124: Slovenska podjetja so preveč osredotočena na uvajanje inkrementalnih inovacij, s katerimi ustvarjajo precej več prihodkov od konkurentk (zgoraj) – na premalo ambiciozen pristop kažejo tudi podatki o patentnih prijavih na Evropski patentni urad (EPO).....	124
Slika 125: Inovacijsko vodilne države vodijo tudi po digitalni intenzivnosti, stanje med slovenskimi podjetji pa je različno: velika so med digitalnimi voditelji, srednje velika podjetja pa so v letih 2022–2024 zaostala za EU in izgubila prednost pred V4.....	125
Slika 126: Pri uporabi digitalnih tehnologij so v mednarodni primerjavi velika podjetja precej bolj uspešna od majhnih in srednje velikih, velik neizkoriščen potencial pa predstavlja bolj intenzivna uporaba podatkov in s tem povezan razvoj novih proizvodov in poslovnih modelov	126
Slika 127: Slovenija nadaljuje s krepitvijo svojih že dlje časa trajajočih konkurenčnih prednosti znotraj EU na področju robotizacije proizvodnih procesov; povečan pritisk globalnih konkurentov pa zahteva dodatno pospešitev procesov poslovne preobrazbe tudi na področjih, kjer je Slovenija manj uspešna.....	127
Slika 128: Slovenska podjetja močno povečujejo z okoljem povezane investicije (levo), ki pa so bolj usmerjene v prilagajanje in zagotavljanje skladnosti kot pa v tehnološki razvoj (desno)	128
Slika 129: Slovenska podjetja zeleni prehod dojemajo predvsem kot tveganje, kot priložnost pa ga prepoznava pol manj podjetij kot v vodilnih inovatorkah	129
Slika 130: Slovenska podjetja po deležu vseh investicij v organizacijski kapital vlagajo pol manj od inovacijskih voditeljic in zaostajajo tudi za konkurenčnimi podjetji iz držav V4.....	129

Slika 131: Slovenija se je v zadnjih letih prebila v skupino držav, katerih proizvodi so najmočnejše podprti z blagovnimi znamkami, hkrati pa podjetja podcenjujejo pomen dizajna za njihovo konkurenčnost	130
Slika 132: Inovacijsko sodelovanje je, še posebej med srednje velikimi in velikimi podjetji, ena glavnih primerjalnih prednosti Slovenije, zlasti na področju raziskav in razvoja	131
Slika 133: V letu 2023 se je nadaljevalo želeno razhajanje rasti rabe energije, izpustov TGP in odpadkov (brez mineralnih) za gospodarsko rastjo; poraba snovi se je zvišala le malenkost manj, materialni odtis pa bolj kot BDP... ..	133
Slika 134: Skupni izpusti TGP so se leta 2023 znižali na najnižjo raven v opazovanem obdobju, v preračunu na prebivalca so nekoliko nižji kot v povprečju EU	134
Slika 135: Zniževanje izpustov TGP je dolgoročno potekalo dokaj podobno kot v EU, ker pa je rast emisijske produktivnosti v zadnjih letih hitrejša, se je zaostanek za povprečjem EU nekoliko zmanjšal.....	135
Slika 136: Raba energije se je v Sloveniji zniževala podobno kot v EU, energetska produktivnost pa kljub hitrejši rasti ostaja nekoliko nižja kot v EU, le v predelovalnih dejavnostih je višja	137
Slika 137: Slovenija se po številu avtomobilov na prebivalca uvršča v povprečje EU, po deležu železniškega v skupnem potniškem prometu pa na rep držav članic	138
Slika 138: EU je po deležu rabe OVE* že skoraj dohitela Slovenijo, ker se je delež OVE v Sloveniji v 18-tih letih le skromno povečal, v EU pa se je več kot podvojil.....	139
Slika 139: Poraba snovi je v zadnjem desetletju naraščala hitreje kot v EU, kar je z upočasnjeno rastjo snovne produktivnosti ustavilo zapiranje vrzeli do EU, ki se je v zadnjih letih celo povečala	140
Slika 140: K večji porabi snovi od leta 2013 prispeva predvsem večja poraba nekovinskih mineralnih snovi, ki se je po končani gradnji avtocest in ob gospodarsko-finančni krizi v obdobju 2007–2012 občutno zmanjšala (levo); delež predelane snovi pa bo treba podobno kot v večini držav članic EU občutno povečati (desno)	140
Slika 141: Intenzivnost nastajanja odpadkov (nastali odpadki / BDP) se je v zadnjem desetletju izboljšala in je blizu ravni EU (levo), nastali odpadki brez mineralnih, v teh tudi komunalni, pa so v izračunu na prebivalca v tej primerjavi nižji (desno)	141
Slika 142: Komunalni odpadki so v okoli treh četrtinah zbrani ločeno (levo), njihova stopnja recikliranja pa je med najvišjimi v EU (desno)	142
Slika 143: V Sloveniji je zavržene razmeroma malo hrane na prebivalca (levo); največ odpadne hrane nastane v gospodinjstvih ter gostinstvu in strežbi, večina njene predelave pa je v bioplinarnah in kompostarnah (desno)	143
Slika 144: Dodana vrednost na zaposlenega je v biogospodarstvu izrazito nizka (levo), v primerjavi s povprečjem EU to velja predvsem za kmetijstvo in proizvodnjo električne energije (desno)	144
Slika 145: Ekološka usmerjenost kmetovanja se povečuje; ob okoljsko sprejemljivejši pridelavi se porabi mineralnih gnojil in sredstev za varstvo rastlin zmanjšujeta.....	145
Slika 146: Tekoči izdatki za varstvo okolja so v 2023 znašali več kot milijon evrov, kar je največ doslej, povečale so se tudi investicije v varstvo okolja, predvsem v upravljanje odpadnih voda in v druge okoljske namene, t. j. varstvo in zaščita tal, varstvo pred hrupom ter varstvo biološke raznolikosti.	146
Slika 147: Zasebne naložbe v blaženje podnebnih sprememb v % BDP so razmeroma nizke (levo), trend pa negativen (desno).....	147
Slika 148: Spodbude, ki so v nasprotju s ciljem zmanjšanja TGP, so se v letu 2023 zvišale (levo), prihodki od okoljskih davkov, pa kljub znižanju v % BDP, ostajajo med najvišjimi v EU (desno).....	148
Slika 149: Makroekonomski učinki različnih možnosti recikliranja zelenih davčnih prihodkov.....	150
Slika 150: Kazalniki institucionalne konkurenčnosti so se v zadnjih dveh letih poslabšali, so pa vrednosti višje kot leta 2014 (leva slika); zaostanek Slovenije za EU in vodilnimi inovatorkami se je v letu 2024 pri večini kazalnikov še povečal (desna slika)	152
Slika 151: Zaupanje v večino političnih institucij je bilo leta 2024 na ravni leta 2017 (levo), najbolj je prebivalstvo zaupalo vojski, najmanj pa političnim strankam (desno).....	153
Slika 152: Slovenija se po indeksu vladavine prava uvršča pod povprečje EU (levo), najbolj zaostaja pri kazalnikih kazenskega pravosodja, birokracije in vladnih politik (desno)	155
Slika 153: Povprečni čas reševanja pomembnih zadev se je nekoliko skrajšal (levo), ostalih zadev, kjer je sicer kratek, pa malo podaljšal (desno).....	156
Slika 154: Glavne prednosti Slovenije so kakovostna in izobražena delovna sila, slabosti pa pretirana birokracija in davčna ureditev	158
Slika 155: V Sloveniji se je v zadnjih letih povečala družbena naklonjenost podjetništvu (levo), izboljšali so se nekateri elementi podjetniške zmogljivosti prebivalstva (desno).....	159
Slika 156: Podjetja v Sloveniji in evrskem območju ocenjujejo, da je dostop do virov financiranja eden izmed manj pomembnih omejitvenih dejavnikov	160
Slika 157: Slovenski trg kapitala je majhen, tržna kapitalizacija delnic glede na BDP je med najnižjimi v EU	161

Slika 158: Obseg finančnih obveznosti slovenskih nefinančnih družb glede na BDP zaostaja tudi za nekaterimi primerljivo razvitimi državami.....	161
Slika 159: Zanesljivost infrastrukture je med gospodarstveniki ocenjena kot zelo dobra (slika levo), a Slovenija v oceni osnovne infrastrukture (prometna, energetska, komunikacijska) zaostaja za državami EU in vodilnimi inovatorkami (slika desno)	162
Slika 160: Kakovost železniških prog je ocenjena kot ena najslabših med državami EU (levo); kakovost cestne infrastrukture je na povprečju EU (desno).....	163
Slika 161: Javnofinančni primanjkljaj se je po letu 2020 zniževal pretežno zaradi zniževanja deleža izdatkov glede na % BDP, lani pa se je povečal tudi delež prihodkov (levo); med izdatki so se glede na leto 2019 najbolj povečali izdatki za investicije in izdatki povezani z uvedbo obveznega zdravstvenega prispevka, slednje je vplivalo tudi na povečanje prihodkov iz socialnih transferjev (desno)	170
Slika 162: Delež prihodkov iz davkov sektorja država glede na BDP se v Sloveniji skozi daljše obdobje znižuje, delež prihodkov iz socialnih prispevkov pa narašča (levo); skupni delež je nižji od najvišjih vrednosti v preteklosti (sredina) in nižji v primerjavi s povprečjem evrskega območja (desno)	171
Slika 163: V Sloveniji je bilo v letu 2023 v primerjavi s povprečjem evrskega območja zbranih relativno manj prihodkov iz davkov na kapital in delo glede na BDP (levo), v strukturi vseh davkov in prispevkov prevladujejo socialni prispevki (desno).....	172
Slika 164: V Sloveniji je relativno večji delež izdatkov glede na BDP kot v evrskem območju namenjen ekonomskim dejavnostim, izobraževanju ter rekreaciji, kulturi in religiji (levo), med investicijami pa se je med letoma 2019 in 2023 najbolj okrepil delež za transportno infrastrukturo, obrambo, varstvo okolja in zdravstvo (desno)	173
Slika 165: Delež javnofinančnih izdatkov (glede na BDP), ki jih povezujemo z močnejšimi vplivi na gospodarsko rast, se je po letu 2019 povečal (levo), izdatki za socialno zaščito so se po povečanju v epidemiji v zadnjih letih ponovno znižali, za zdravstvo pa ostajajo višji kot leta 2019 (desno).....	174

Kazalo fokusnih tem

Fokusna tema 1: Ustvarjalnost v Sloveniji ni postavljena v jedro vzgojno-izobraževalnih in družbenih procesov, zato je tudi ustvarjalno mišljenje mladih med najnižjimi v EU	40
Fokusna tema 2: Analiza produktivnosti podjetij predelovalnih dejavnosti glede na doseženo raven produktivnosti, velikost in starost podjetij	105

Kazalo okvirjev

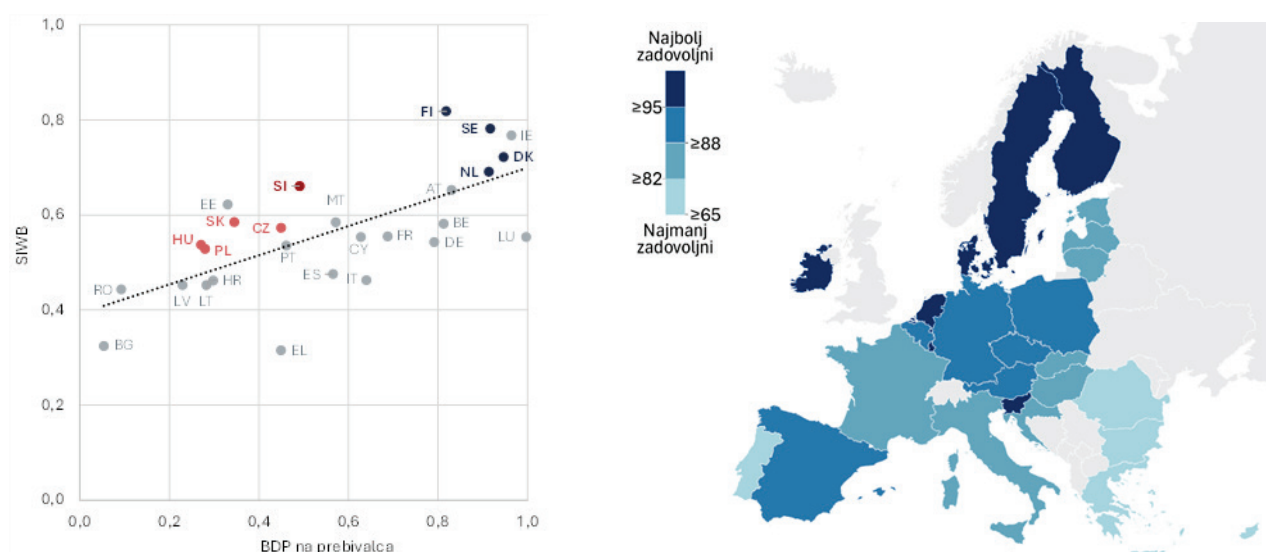
Okvir 1: Posodobljeni celoviti nacionalni energetska in podnebni načrt Republike Slovenije (Vlada RS, 2024b)	135
Okvir 2: Makroekonomski učinki zvišanja davka na ogljik na primeru slovenskega gospodarstva ob različnih možnostih recikliranja davčnih prihodkov ¹	149

Ključna sporočila in priporočila

Kakovost življenja v Sloveniji

Slovenija se po večini globalnih sinteznih indeksov kakovosti življenja uvršča v zgornjo polovico držav EU. Na visoko kakovost življenja kažejo tudi subjektivne ocene zadovoljstva z življenjem, po katerih je med najvišje uvrščenimi državami EU. Med posameznimi vidiki kakovosti življenja pa so precejšnje razlike. Tako se po indeksu trajnostne in vključujoče blaginje na nekaterih področjih uvršča najvišje med državami EU (npr. glede vključenosti, splošne blaginje prebivalstva in narave), z vidika gospodarske razvitosti pa zaostaja za povprečjem EU.

Slika 1: Slovenija se uvršča med najuspešnejše države EU tako po sinteznem kazalniku trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB, leto 2022, levo) kot po samooceni zadovoljstva z življenjem (leto 2024, desno)

Vir: EK JRC, Benczur et al. (2025) in Eurobarometer (2024). Opomba: Na levi sliki so z roza barvo označene višegrajske države (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška), s temno modro pa vodilne inovatorke (Danska, Finska, Nizozemska, Švedska). Na desni sliki so prikazani združeni deleži zelo zadovoljnih in zadovoljnih.

Na področju družbenega razvoja se izboljšujejo življenjski pogoji, izobraženost prebivalstva in leta zdravega življenja, izzivi pa ostajajo zlasti glede neizpolnjenih potreb po zdravstveni in dolgotrajni oskrbi, tveganja revščine ranljivih skupin, plačne vrzeli ter slabih dosežkov mladih pri ustvarjalnosti in kompetencah. Materialna blaginja prebivalstva se je v zadnjih letih zaradi pozitivnih gibanj na trgu dela in s tem povezane rasti povprečnega bruto razpoložljivega dohodka postopoma izboljševala, a je še pod povprečjem EU. Dohodkovna, premoženjska in plačna neenakost ostajajo med najmanjšimi v EU, kar se med drugim kaže v veliki zgoščenosti nizkih plač. Plačna vrzel¹ med spoloma ostaja že dobro desetletje okrog 11 %, saj ženske v povprečju prejemajo nižje plačilo za enako delo kot moški. Stopnja tveganja socialne izključenosti in stopnja tveganja revščine sta v obdobju 2022–2024 (izračunani na dohodkih predhodnega leta) nekoliko porasli, a ostajata med manjšimi v EU. Leta 2024 (na dohodkih 2023) je bilo tveganju revščine² izpostavljenih 276 tisoč oseb, tik nad pragom tveganja³ pa je bilo okrog 169 tisoč oseb. Nekatere skupine prebivalcev se že vrsto let soočajo z večjim tveganjem revščine kot tovrstne skupine v povprečju EU, zlasti starejši prebivalci (65 let ali več), nizko izobraženi, priseljenci in posamezne manjšine, saj so nekatere od teh skupin tudi pogostejše podvržene diskriminaciji, marginalizaciji ter medgeneracijskemu prenosu prikrajšanosti. Izobraženost odraslih prebivalcev se je v dolgoletnem obdobju izboljšala in je razmeroma dobra. Matematična, naravoslovna in bralna pismenost mladih so se leta 2022 poslabšale, a ostajajo nad povprečjem EU; nizke so bile kompetence mladih za trajnostni in digitalni razvoj, njihovo ustvarjalno mišljenje in duševno počutje pa med najnižjimi v EU. Leta zdravega

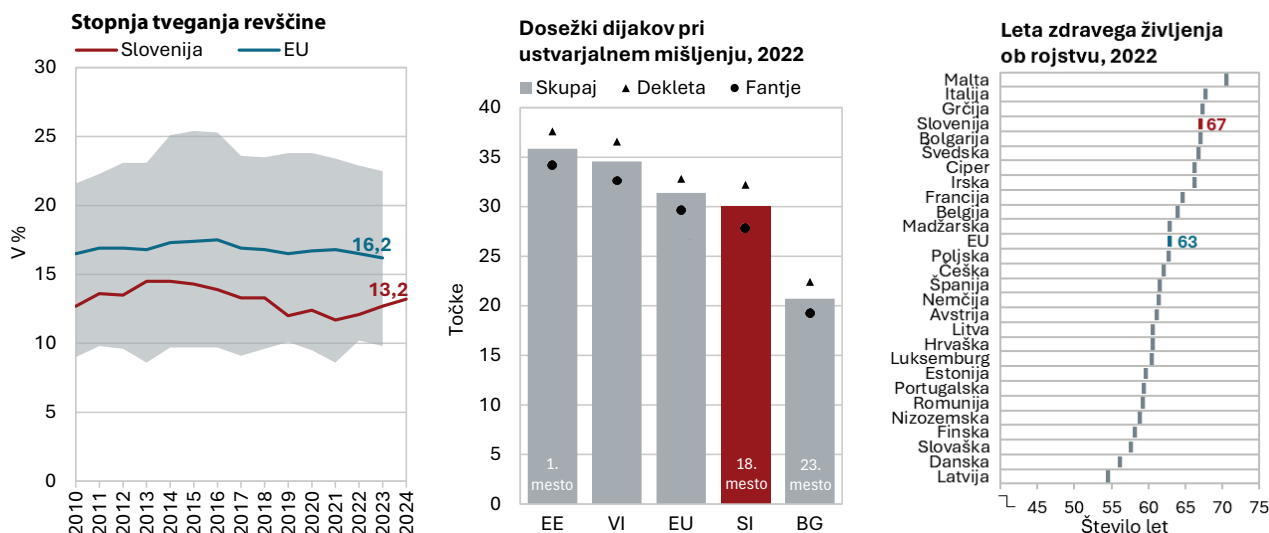
¹ Prilagojena plačna vrzel je izračunana kot primerjava plače moških in žensk s podobnimi poklicno-demografskimi značilnostmi (gl. poglavje 2.2.2).

² Delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom, manjšim od 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev, pri čemer se upošteva t. i. prilagojena OECD-jeva ekvivalenčna lestvica.

³ Delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z razpoložljivim dohodkom, večjim od 60 % mediane in manjšim od 70 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev.

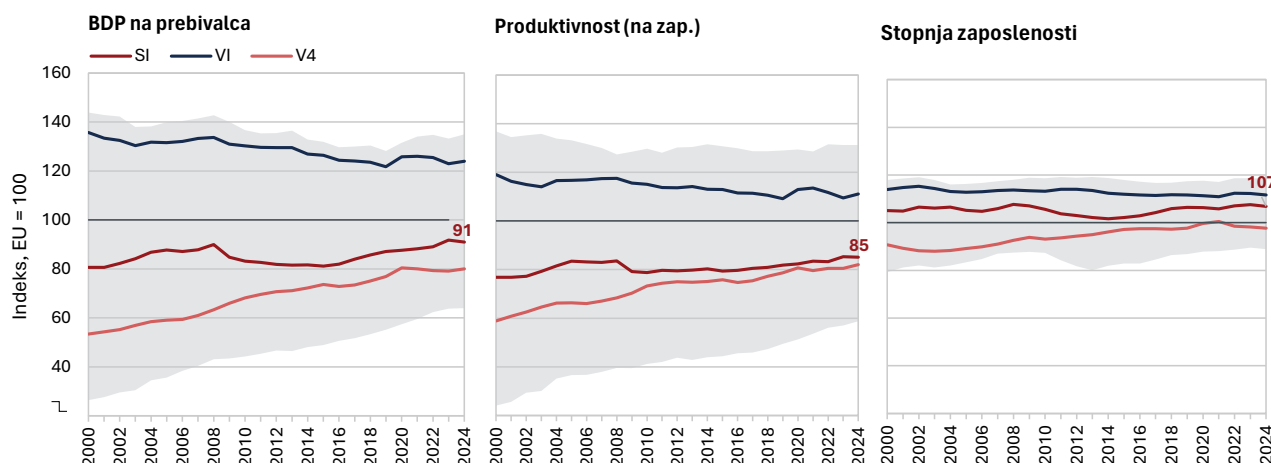
življenja so precej nad povprečjem EU, izboljšali so se tudi nekateri drugi kazalniki zdravstvenega stanja. Velike ostajajo neizpolnjene potrebe po zdravstveni in dolgotrajni oskrbi.

Slika 2: Stopnja tveganja revščine je v zadnjih treh letih nekoliko porasla, a ostala med nižjimi v EU (levo); ustvarjalno mišljenje mladih je med najnižjimi v EU (sredina), leta zdravega življenja pa močno presegajo povprečje EU (desno)

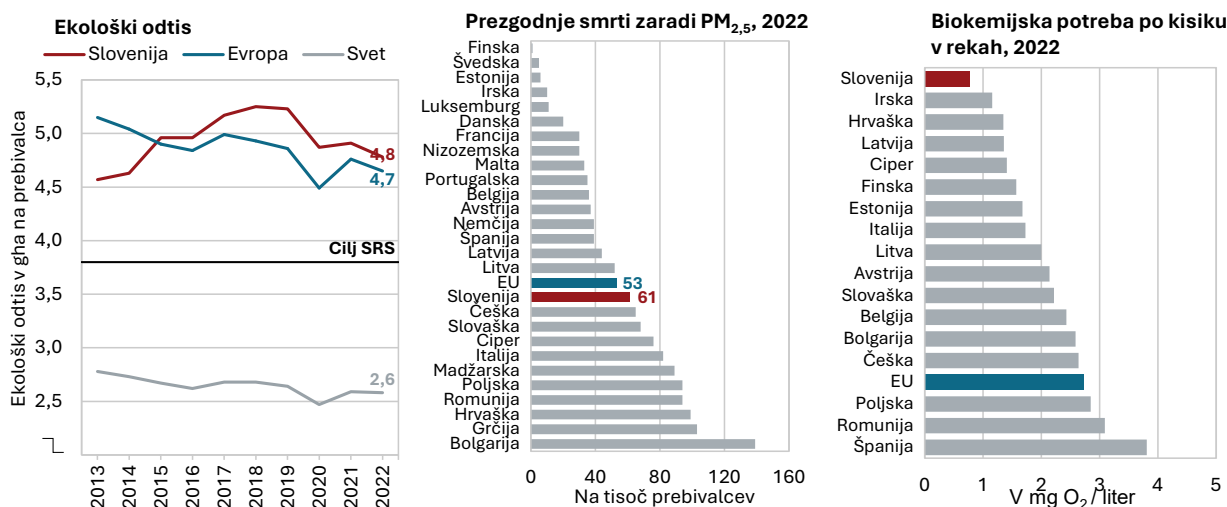
Vir: Eurostat (2025) in OECD (2024i). Opomba k sliki levo: podatki za leto 2024 so na dohodkih iz leta 2023; osenčeno polje kaže razpon med državami EU z najmanjšo in največjo vrednostjo za posamezno leto. Opomba k sliki na sredini: povprečje EU je izračunano za 23 članic, za katere so dostopni podatki (manjkajo Avstrija, Irska, Luksemburg in Švedska); VI – vodilne inovatorke (Danska, Finska, Nizozemska, Švedska).

Slovenija ostaja gospodarsko stabilna srednje razvita država EU, a s precejšnjim zaostankom za EU pri produktivnosti dela, ki pa je bil v letih 2023 in 2024 najmanjši doslej. Slovenija je tudi po obeh krizah v zadnjih letih (epidemija in energetska kriza) ohranila makroekonomsko stabilnost. Uspešna je bila pri umiritvi inflacije in izboljšanju javnofinančnega stanja, brezposelnost je na zgodovinsko najnižjih ravneh. Povprečna letna gospodarska rast se je v postepidemskem obdobju umirila, a presegala povprečno v EU. Zaostanek v BDP na prebivalca po kupni moči (merilo gospodarske razvitosti) za povprečjem EU se je (po upočasnitvi dohitevanja med epidemijo) v letih 2022 in 2023 nekoliko intenzivneje zmanjševal, v letu 2024 pa je (po predhodnih podatkih Eurostat) dohitevanje zastalo. Vrzal v gospodarski razvitosti izhaja iz podpovprečne produktivnosti dela, kjer je bil proces konvergence po globalni finančni krizi ob šibki investicijski aktivnosti močno upočasnen. V letih 2023 in 2024 je Slovenija dosegala 85 % povprečne produktivnosti dela v EU, kar je največ doslej. Nadaljnji dvig produktivnosti ostaja ključ do gospodarskega dohitevanja razvitejših držav, saj so ob doseženi visoki stopnji delovne aktivnosti prebivalstva in upadanju obsega delovno sposobnega prebivalstva (demografske spremembe) možnosti za nadaljnjo rast zaposlenosti omejene. Trg dela se zaradi tega sooča s pomanjkanjem delovne sile. K pospešitvi rasti produktivnosti in hkrati skladnejšemu regionalnemu razvoju bi lahko prispevala tudi boljša izraba razvojnih potencialov regij, predvsem s pospešitvijo rasti produktivnosti dejavnosti, ki nimajo tendence h koncentraciji.

Slika 3: Podpovprečna gospodarska razvitost je posledica vrzeli pri produktivnosti dela

Vir: SURS (2025a), Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opomba: BDP na prebivalca razstavimo na stopnjo zaposlenosti (delež zaposlenih v prebivalstvu) in produktivnost (BDP na zaposlenega). Siva barva označuje območje med državo EU z najmanjšo in državo EU z največjo vrednostjo kazalnika (zaradi ekstremnih vrednosti sta izločena Luksemburg in Irska). VI – vodilne inovatorke (Danska, Finska, Nizozemska, Švedska), V4 – višegradske države (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška).

Obremenjenost narave s proizvodnimi procesi in življenjskim slogom, merjena z ekološkim odtisom, je v Sloveniji podobna kot v povprečju EU; čistost vodotokov je visoka, kakovost tal zadovoljiva, zrak pa obremenjujejo predvsem trdni delci. Ekološki odtis, ki je sintezni kazalnik obremenjevanja okolja, je z okrevanjem gospodarstva po finančno–gospodarski krizi do leta 2018 naraščal, nato pa med epidemijo in energetske krizo ob umiritvi gospodarske aktivnosti upadel na raven izpred desetih let. S podnebnimi spremembami se povečujejo zavedanja in napor za ohranjanje naravnih virov, kar je že prineslo nekaj izboljšanja: (i) onesnaženost zunanjega zraka se je v zadnjih desetletjih znižala, ob tem pa je število prezgodnjih smrti zaradi zdravju posebej škodljivih delcev $PM_{2,5}$ še vedno nekoliko nad povprečjem EU; (ii) vodotoki so ob manjšem onesnaženju ter večjem in učinkovitejšem čiščenju odpadnih voda visoko kakovostni, merjeni z biokemijsko potrebo po kisiku v rekah pa najkakovostnejši med državami EU z dostopnimi podatki; izziv ostaja priključenost prebivalstva na vsaj sekundarno čiščenje odpadne vode, ki je nižja od povprečja EU; (iii) splošna onesnaženost tal ni velika, povečuje pa se nujnost varovanja najboljših kmetijskih zemljišč. Prostor v Sloveniji zaradi svoje raznolikosti in pestrosti omogoča visoko kakovost življenja, dosednji razvoj pa ni bil vedno v skladu z načrtovanim: na hitro razvijajočih se območjih so spremembe v prostoru posledica intenzivne gradnje infrastrukture in stavb, na odmaknjenih podeželskih pa opuščanja rabe.

Slika 4: Obremenjenost okolja s človekovim ravnanjem se je v zadnjih letih nekoliko znižala, a cilj SRS postaja težko dosegljiv (levo); pri zunanjem zraku so izzivi povezani z izpusti zdravju posebej škodljivih delcev $PM_{2,5}$ (sredina), kakovost vodotokov pa je visoka (desno)

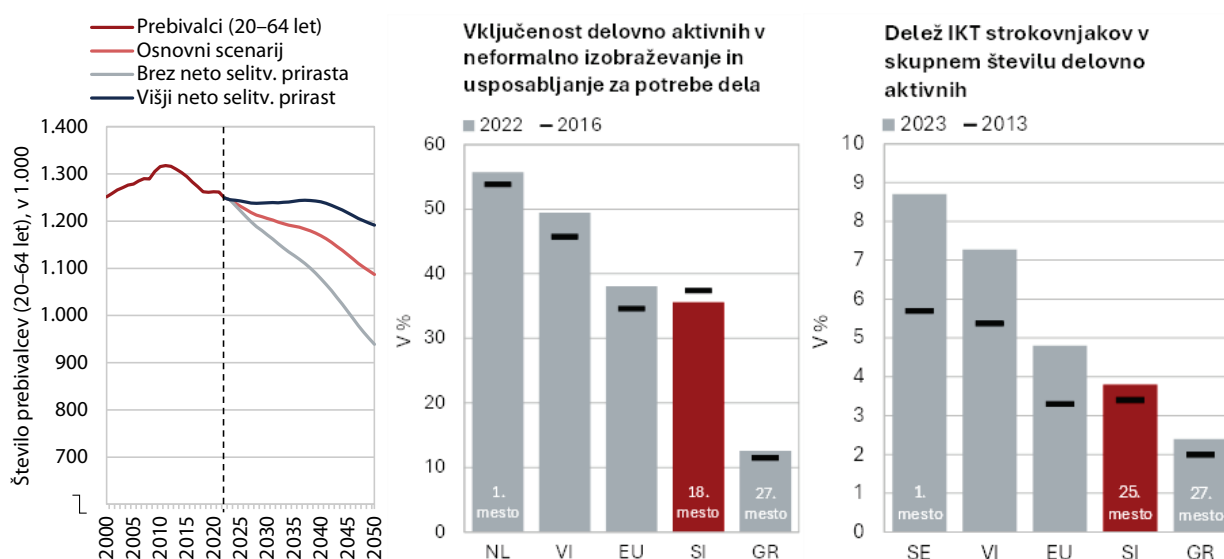
Vir: Global Footprint Network (2023), preračuni UMAR; Eurostat (2025).

Ključni dejavniki razvoja

Ustvarjalna in dolgoživa družba

S prehodom v dolgoživo družbo ter pametno in zeleno gospodarstvo se povečujejo potrebe po usposobljenih kadrih, izzivi pa ostajajo: pomanjkanje delovne sile, neskladja na trgu dela, neatraktivnost za kadre iz tujine ter prepočasna avtomatizacija. Slovenija se podobno kot Evropa že več kot desetletje sooča z intenzivnimi demografskimi spremembami, ki spreminjajo starostno strukturo prebivalstva in trga dela. V strukturi vpisa v izobraževalne programe so v zadnjih letih zaznani pozitivni premiki, kljub temu (ob zmanjševanju generacij mladih) ostaja pomanjkanje različnih strokovnjakov veliko, privlačnost Slovenije za tovrstne kadre iz tujine pa med najnižjimi v EU. Odzivanje na demografske spremembe na trgu dela in večanje potreb po ustrezno usposobljenih kadrih se vrsto let ni reševalo dovolj strateško, sodelovanje socialnih partnerjev pa je bilo prešibko. Ključni izzivi se kažejo v potrebi po: (i) podaljševanju aktivnosti starejših, ki zgodaj zapuščajo trg dela; (ii) hitrejši aktivaciji mladih in prvih iskalcev zaposlitve; (iii) ustreznimi migracijski in integracijski politiki ter prilagajanju kulture delovnih organizacij; (iv) večji avtomatizaciji procesov v javnem in zasebnem sektorju; (v) učinkovitejšem upravljanju človeških virov na osnovi srednjeročnih in dolgoročnih potreb razvoja; (vi) strateškem razvoju človeškega kapitala, vlaganju v talente, ustvarjalnost in inovativnost ter (vii) izboljšanju kakovosti delovnih mest, odzivanju na psihosocialna tveganja in druge izzive ter vlaganju v dobro počutje, zavzetost ter uspešnost zaposlenih.

Slika 5: Srednjeročno lahko zmanjšanje števila delovno sposobnega prebivalstva omili zgolj visok selitveni prirast (levo); vključenost zaposlenih v izobraževanje ali usposabljanje je nizka (sredina); pomanjkanje nekaterih strokovnih profilov pa med največjimi v EU (desno)

Vir: Eurostat (2025), projekcije EUROPOP2023. Opomba: VI – vodilne inovatorke (Nizozemska, Švedska, Danska in Finska).

Uspešnost vključujočega razvoja se odraža v stopnji tveganja revščine, ki je v zadnjih treh letih kljub zgodovinsko visoki zaposlenosti nekoliko porasla, v dolgotrajni revščini⁴ ostaja ujetih okrog 135 tisoč oseb. V Sloveniji za socialno zaščito namenimo manj izdatkov kot v povprečju EU, a z njimi kljub temu odpravljamo polovico tveganja revščine otrok. Manj uspešno je zmanjševanje tveganja revščine starejših (65 let ali več), ki ostaja že daljše obdobje veliko in se povečuje. Vse večji izziv postajata tudi dostopnost stanovanj in prevozna revščina. Rasti dohodkov gospodinjstev z nizkimi plačami in pokojninami ne dosegajo rasti življenjskih stroškov, kar zahteva celovito ukrepanje na področju plačne, socialne in pokojninske politike, podprto s pospešeno rastjo produktivnosti. Vedno večji izziv je tudi zagotavljanje ustrezne višine socialnih transferjev za preprečevanje absolutne revščine⁵ in za ohranjanje človekovega dostojanstva. Višino sredstev, ki jih lahko prejemajo dolgotrajno brezposelne in druge delovno neaktivne osebe (prejemniki socialnih pomoči), namreč opredeljuje osnovni znesek minimalnega dohodka, ki se od leta 2019 vse bolj

⁴ Delež oseb, katerih dohodek je bil v zadnjem dohodkovnem letu in v vsaj še dveh od treh prejšnjih let nižji od praga tveganja revščine.

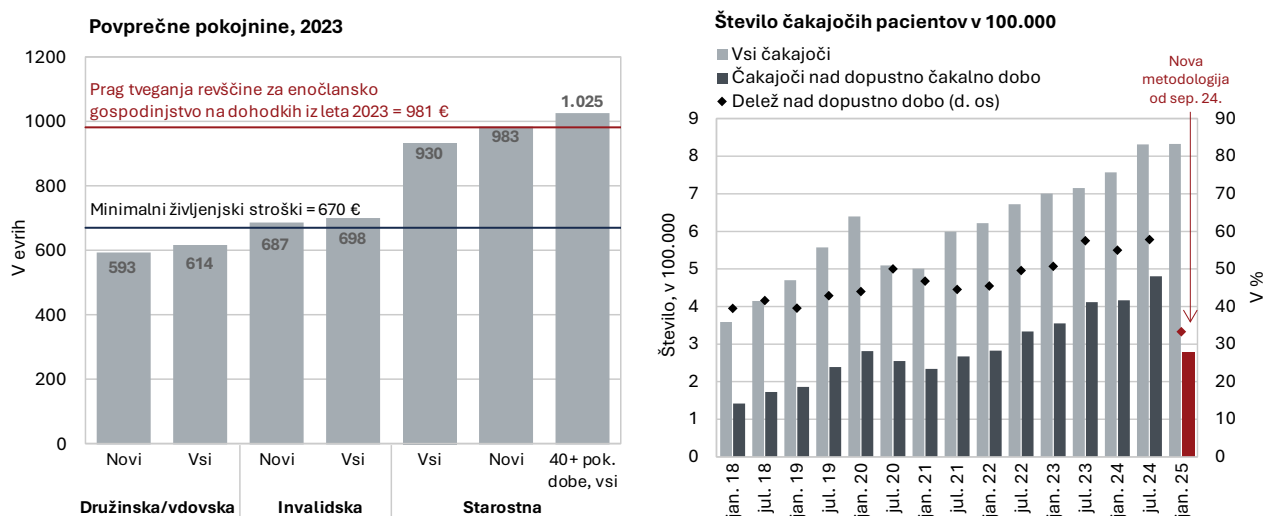
⁵ Absolutna revščina pomeni življenje pod minimalnimi življenjskimi pogoji, določenimi na podlagi prehranskih potreb in drugih osnovnih dobrin za osnovno preživetje. Preprečujejo jo kurativne politike (programi denarne socialne pomoči, varstvenega dodatka ipd., delitve pomoči v hrani in obleki, socialnovarstvene storitve ipd.).

oddaljuje od praga tveganja revščine (v deležu mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka), njegova rast ne dohiteva rasti minimalnih življenjskih stroškov, ostalih dohodkov ter s tem tudi rasti praga tveganja revščine.

Dostopnost vzgojno-izobraževalnih in kulturno-umetniških storitev je dobra, kakovost izobraževanj pa se poslabšuje ter ne odgovarja na sodobne družbene izzive. Na slabšanje kakovosti izobraževanj vpliva pomanjkanje pedagoškega kadra, premajhna avtonomija učiteljev, neuspešno vzpostavljanje ustvarjalnega in strpnega učnega okolja z dobro šolsko klimo, preobremenjenost otrok, nizka priljubljenost šole, slaba kakovost odnosov med starši ter učitelji idr. Splošna dostopnost vzgoje in izobraževanja je v mednarodni primerjavi dobra, a za nekatere ranljive skupine pomanjkljiva, zaskrbljujoča pa je dolgotrajna socialna segregacija romskih otrok. Izziv ostajata vključenost odraslih v izobraževanja in usposabljanja ter kultura vseživljenjskega učenja. Pomembna dejavnika učenja skozi vse življenje, ki sta v Sloveniji dobro razvita, pa sta velika ponudba kulturnih in umetniških dejavnosti ter dobra dostopnost knjig.

V sistem zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe se vpeljujejo številne spremembe, ki naj bi povečale dostopnost storitev, eden večjih izzivov pa je pomanjkanje kadrov. V pokovidnem obdobju ostajajo velike potrebe po storitvah zdravstvenega varstva, na kar vplivajo tudi demografske spremembe, ki med drugim povečujejo potrebe po dolgotrajni oskrbi. Na obeh področjih potekajo obsežne investicije. Na primarni in sekundarni zdravstveni ravni so bili v zadnjih letih sprejeti številni ukrepi za povečanje kakovosti in dostopnosti, katerih učinki še niso v celoti vidni. Število oseb brez izbranega osebnega zdravnika se je v letu 2024 še povečalo, rast števila čakajočih pacientov na sekundarni ravni zdravstvenega varstva pa se je v drugi polovici leta 2024 umirila. Preventivno zdravstveno varstvo je dobro, velik izziv pa ostajajo tvegan življenjski slog, slabo duševno zdravje in telesna neaktivnost nekaterih skupin prebivalstva. Z Zakonom o dolgotrajni oskrbi se je določil vir financiranja in okvir razvoja storitev dolgotrajne oskrbe, ki se postopoma uvajajo, zagotavljanje potreb po oskrbi na domu pa bo odvisno predvsem od dostopnosti kadrov.

Slika 6: Povprečna invalidska pokojnina je leta 2023 nekoliko preseгла minimalne življenjske stroške, povprečna starostna je bila pod pragom tveganja revščine;¹ število vseh čakajočih pacientov² ostaja zelo visoko

Vir: ZPIZ (2024) in NIJZ (2025c). Opomba: ¹ Višina minimalnih življenjskih stroškov je bila na novo opredeljena oktobra 2022, prag tveganja revščine je za leto 2024 (na dohodkih iz leta 2023) (gl. poglavje 3.1.3.1). ² Upoštevani so vsi čakajoči pacienti na prve specialistične preglede, diagnostične preiskave in terapevtske posege ter za vse stopnje nujnosti (gl. poglavje 3.1.3.3).

Priporočila

- I. Postaviti ustvarjalnost v jedro vzgojno-izobraževalnih in družbenih procesov ter prepoznati kulturo vseživljenjskega učenja kot pot v dolgoživo družbo, katere kakovost bo odvisna tudi od strateškega upravljanja človeških virov ter uspešnega vključevanja in aktivacije še razpoložljivih potencialnih človeških virov (doma in v tujini), razvoja človeškega kapitala za prihodnje potrebe ter izzive, nenazadnje pa tudi od avtomatizacije poslovnih idr. procesov.
- II. Zagotavljati ustrezno višino socialnih transferjev za preživetje oseb, ki si tega zaradi različnih razlogov same niso zmožne zagotoviti, saj so pomembni za preprečevanje absolutne revščine in za ohranjanje človekovega dostojanstva.
- III. Zmanjšati število čakajočih nad dopustno čakalno dobo v zdravstvu in sistemsko odpravljati neenakosti v zdravju (zlasti ekonomsko najranljivejših skupin), ki se povečujejo zaradi staranja prebivalstva, naraščanja kroničnih

bolezni ter pomanjkanja zdravstvenega osebja; krepiti dolgotrajno oskrbo na domu za ohranjanje samostojnosti in dostojanstva starejših prebivalcev.

Prehod v inovacijsko podprto rast

Skromna rast produktivnosti predstavlja tveganje za konkurenčnost gospodarstva, s tem pa tudi za rast dohodkov. Cenovna in izvozna konkurenčnost slovenskega gospodarstva se po energetskega šoku postopno izboljšujeta. Izziv je predvsem vidnejše in trajnejše izboljšanje produktivnosti, ki bi omogočalo ohranjanje (stroškovne) konkurenčnosti tudi ob istočasni rasti stroškov dela. Povprečna letna rast produktivnosti se je po globalni finančni krizi več kot prepolovila in v zadnjih dveh krizah (2020–2024) še upočasnila. V daljšem obdobju so najvišjo rast produktivnosti dosegle (izvozno usmerjene) predelovalne dejavnosti, med njimi pa so precejšnje razlike. Zaostanek v produktivnosti za visokoinovativnimi državami EU so zmanjševala predvsem nizkoproduktivna podjetja (vseh velikosti), med visokoproduktivnimi pa le velika podjetja. Pri tem je zaostanek Slovenije za visokoinovativnimi državami EU manjši pri nizkoproduktivnih podjetjih, pri visokoproduktivnih pa večji, med njimi najbolj produktivna zaostajajo tudi za skupino treh srednje in vzhodnoevropskih držav⁶.

Upočasnjena rast produktivnosti v zadnjem desetletju je pretežno povezana z nizko investicijsko aktivnostjo ... Investicije (v % BDP) so se od leta 2016 okrepile, a (zlasti v podjetniškem sektorju) ostale precej nižje kot pred globalno finančno krizo. Po letu 2022 so znova zaostale tudi za povprečjem EU, vodilnih inovatorov in višegrajskih držav. Z vidika vpliva na produktivnost so med ključnimi investicije v inovacijsko podprto rast, predvsem v neoprijemljivi kapital. Tu izstopajo v mednarodnem merilu nizka vlaganja v IKT, kadre in organizacijo. Izdatki za formalno izobraževanje (v % BDP) so na ravni povprečja EU, a nižji kot pred desetletjem. V zadnjih letih so se povečali (glede na EU podpovprečni) izdatki države za raziskave in razvoj, vlaganja podjetij pa so na povprečju EU, a precej pod vodilnimi inovatorkami.

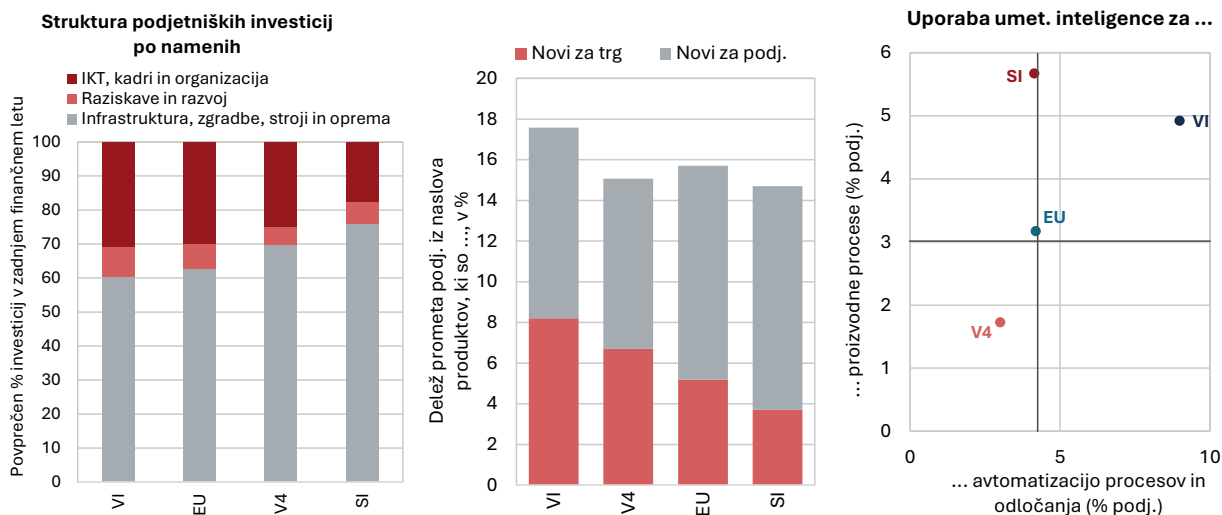
... in prepočasnim prestrukturiranjem podjetniškega sektorja, ... Med epidemijo in energetskega krizo se je nekoliko povečal prispevek prehajanja dela med sektorji k rasti produktivnosti, vpliv prehajanja dela med podjetji znotraj sektorjev pa že od sredine prejšnjega desetletja slabi in se tudi v zadnjih dveh krizah (epidemija in energetska kriza) ni povečal. To kaže na razmeroma visoko odpornost podjetniškega sektorja v obeh krizah, ki je bila podprta tudi z obsežnimi državnimi sredstvi. Ta so prispevala k ohranitvi proizvodnega potenciala podjetij v krizi, hkrati pa se je upočasnilo prestrukturiranje gospodarstva, ki je v tržni ekonomiji nujen element krepitve produktivnosti oz. možnosti družbe za odzivanje na nove potrebe.

... ki ostaja zasidran v konkuriranju na osnovi postopnih izboljšav že preizkušenih proizvodov in tehnologij, temelječih na industriji 3.0 ... Konkurenčna prednost slovenskega gospodarstva temelji na visoki intenzivnosti inovacij proizvodov (kjer so velika in srednje velika podjetja med vodilnimi v EU), podprtih s tretjo najvišjo gostoto robotov na zaposlenega v predelovalnih dejavnostih v EU in na njihovo uporabo vezanih digitalnih, tudi najzahtevnejših tehnologij, vključno z umetno inteligenco. Slovenska podjetja, z izjemo majhnih, sodijo tudi med najbolj odprta in inovacijsko povezana v EU, kar kaže na močne ekosistemske sinergijske učinke, prav tako pa podjetja v zadnjih letih dajejo precej večji poudarek razvoju lastnih blagovnih znamk ter z okoljem povezanim investicijam. Obenem majhna in srednje velika podjetja na področju digitalizacije izgubljajo glede na svoje konkurente v drugih državah EU, ob čemer se njihovo zavedanje o pomenu digitalizacije celo poslabšuje.

... in prepočasi prehaja k uvajanju radikalnejših inovacij, podprtih z modernizacijo poslovanja in organizacije podjetij, skladno s koncepti industrije 4.0. Podjetja zaostajajo na področjih, kot so npr. uporaba podatkov v oblaku, uporaba podatkovne analitike, pa tudi umetne inteligence, namenjene avtomatizaciji procesov in odločanja, kar kaže na težave s preходом na podatkovno podprto poslovanje podjetij, kot ga predvideva koncept industrije 4.0. Premalo pozornosti je namenjene tudi uvajanju inovacijske kulture in organizacije, saj podjetja ne zaostajajo le pri inoviranju poslovnih procesov, pač pa je Slovenija med najslabšimi v EU pri uvajanju novih metod organizacije dela, procesov odločanja ali upravljanja s človeškimi viri, vključno z nizkim deležem podjetij, ki imajo vzpostavljen interni inovacijski sistem oz. uporabljajo agilne metodologije. Slovenska podjetja, vsaj v predelovalnih dejavnostih, namreč inovativnosti (še) ne obravnavajo kot ključni dejavnik njihove konkurenčnosti, kar se odraža v nizkem deležu prihodkov, ki jih ustvarjajo iz naslova (radikalnejših) inovacij, ki so nove za trg (in ne le podjetje). Na potrebo po bolj ambicioznem pristopu kažejo tudi podatki o patentnih prijavih, kjer se razkorak do inovacijskih voditeljic povečuje, precejšnje neizkoriščene priložnosti pa ostajajo tudi na področjih, kot je npr. razločevanje proizvodov za doseg višje dodane vrednosti na osnovi dizajna.

⁶ Glede na dostopnost mikro podatkov so bile v to skupino vključene Češka, Hrvaška in Madžarska.

Slika 7: Slovenija izstopa po nizkih podjetniških investicijah v neoprijemljivi kapital za prehod v inovacijsko podprto rast (zlasti v IKT, kadre in organizacijo) (levo), hkrati konkurenčna prednost podjetniškega sektorja v manjši meri temelji na novih inovativnih proizvodih (sredina), podatkovno podprto poslovanje pa se uvaja prepočasi (desno)

Vir: EIB (2024) in Eurostat (2024), preračun UMAR. VI – vodilne inovatorke (Danska, Finska, Nizozemska, Švedska), V4 – višegrajske države (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška).

Priporočila

- I. Bistveno okrepiti investicije, še posebej podjetniškega sektorja, v neoprijemljivi kapital (tvegane raziskave, razvoj in inovacije ter IKT, usposabljanje in organizacijo), za kar je treba zagotoviti (i) bolj predvidljivo poslovno okolje (davki), (ii) pospešiti in poenostaviti administrativne postopke (izdaja dovoljenj), hkrati pa (iii) bolj premišljeno uporabljati tradicionalne intervencije države (npr. spodbujanje investicij v opredmetena sredstva, pa tudi subvencije za ohranjanje delovnih mest v odsotnosti izrednih dogodkov) s preusmeritvijo k sistematični ter ciljnimi podpori za prehod v inovacijsko podprto rast.
- II. Podpreti zagonska in scale-up, nišna ter visokotehnološka podjetja z globalnim potencialom rasti, s (i) pospešitvijo postopkov pri zaposlovanju iz tujine, (ii) prilagoditvijo pravnih oblik za njihovo poslovanje in nagrajevanje (vitka d. d., opcije), (iii) izboljšanjem dostopa do tveganega kapitala (in poenostavljenimi postopki za pridobivanje kapitala), (iv) podporo pri prodoru na globalne trge ter (v) omogočanjem razvoja novih rešitev in prvih postavitvev na osnovi inovativnih javnih naročil.
- III. Prehod v inovacijsko podprto rast hrbtničnih podjetij opredeliti kot prednostno nalogo in jo podpreti z bolj ciljanimi in osredotočenimi ukrepi: (i) z izdatnejšo in predvidljivo podporo za zahtevnejše in bolj tvegane RRI projekte; (ii) dostopom do specializirane raziskovalne infrastrukture; (iii) podporo pri integraciji najzahtevnejših tehnologij skladno s konceptom industrije 4.0 ter optimizacijo upravljanja in organizacije družb (vitko in agilno, inovacijam prilagojeno poslovanje); (iv) podporo razvoju novih (trajnostnih) poslovnih modelov na osnovi razločevanja proizvodov (dizajn, znamčenje) ter (v) podpornim okoljem za pospeševanje inovacij in medsebojnega povezovanja (SRIPi, Demo centri). Majhna, tradicionalna in obrtniška podjetja potrebujejo tudi dostop do enostavnih instrumentov podpor (vavčerji), še posebej na področju prehoda od informatizacije k digitalizaciji poslovanja do sodelovanja z institucijami znanja.

Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo

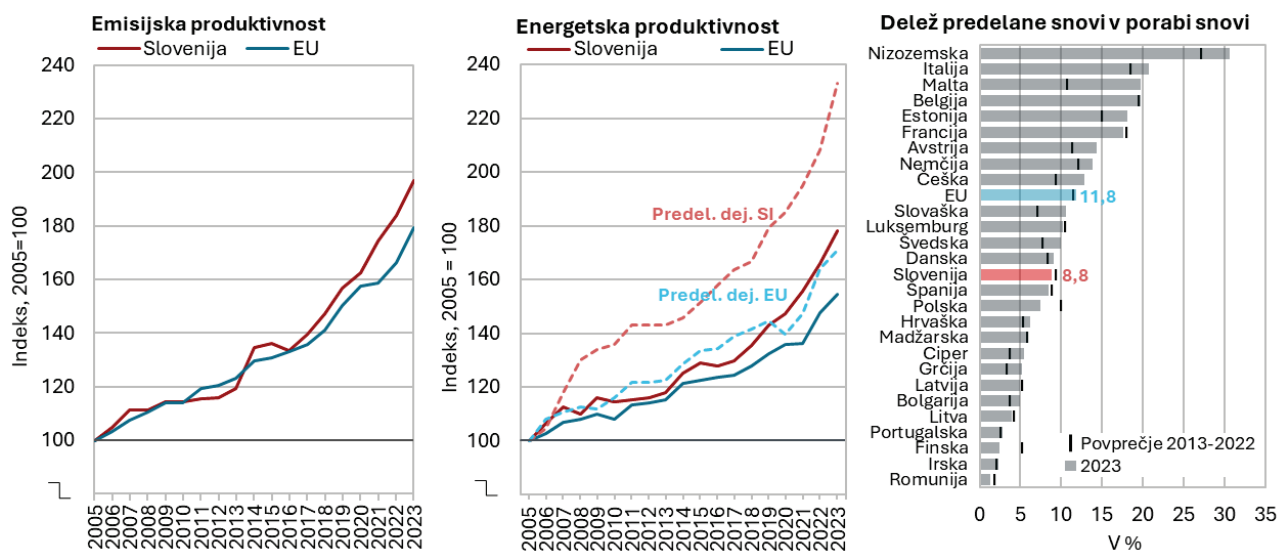
Izpusti toplogrednih plinov (TGP), ki so ključni v upočasnitvi podnebnih sprememb, so se leta 2023 nadalje zmanjšali (za 4,8 %) na najnižjo raven v opazovanih zadnjih štirih desetletjih, zaostanek v emisijski produktivnosti za EU se je znižal na 5,9 %. V tem letu je bila to prvič v največji meri posledica nižjih izpustov iz prometa, ki k skupnim prispevajo več kot tretjino. V zadnjem desetletju so se izpusti zmanjševali v vseh ostalih kategorijah, najbolj v energetiki in tudi v gospodinjstvih, nekoliko manj pa v industriji, kjer več izpustov nastane iz rabe goriv kot iz industrijskih procesov. Z nižjimi izpusti in nadaljnjo rastjo BDP se je še povečala emisijska produktivnost, njen zaostanek za ravno EU pa je bil najnižji doslej. V prehodu v brezogljično družbo je posebej problematična raba fosilnih goriv, zlasti v prometu. Tu

oprostitve plačil trošarin in drugi ukrepi za nižanje cen ne prispevajo k napredku, za katerega pa je poleg cenovnih signalov nujna tudi zelenemu prehodu prilagojena infrastruktura.

Raba energije, ki je predvsem zaradi rabe fosilnih goriv neposredno povezana z izpusti TGP, se je leta 2023 drugo leto zapored zmanjšala (za 4,7 %), ob višji rasti BDP se je močno znižal tudi zaostanek v energetske produktivnosti za EU, na 4,8 %. V daljšem časovnem obdobju je bilo zmanjšanje skupne rabe energije posledica sprememb v termoenergetiki (ukinitvev TET in posodobitev TEŠ) in manjše končne rabe energije. K zmanjšanju slednje so največ prispevale predelovalne dejavnosti, zlasti proizvodnja aluminija, kar je pozitivno vplivalo tudi na dvig energetske produktivnosti. Zmanjševanje rabe je posebej zahtevno v energetske intenzivni industriji, kjer so procesi bolj zapleteni in zahtevajo visoko stopnjo optimizacije. Dosedanji ukrepi in aktivnosti so bili uspešni zlasti na področju učinkovite rabe energije, večjo pozornost pa bi bilo treba nameniti predvsem modernizaciji proizvodnih procesov s ciljno usmerjenimi ter med seboj usklajenimi ukrepi. Znižanje skupne rabe končne energije pa je vplivalo na povečanje deleža rabe obnovljivih virov, ki je po daljšem obdobju skromne rasti (ob večji rabi sončne energije v energetiki in tekočih biogoriv v prometu) v letu 2023 prvič presegel 25 %.

Poraba snovi je v zadnjem desetletju naraščala hitreje kot v EU, pri tem je posebej problematičen nizek delež porabe predelane snovi; tudi zaostanek snovne produktivnosti za ravno v EU je v letu 2023 ostal visok, 13,6-odstoten. Delež porabe predelane snovi v skupni porabi je v Sloveniji precej nizek in tudi nižji od prav tako razmeroma nizkega deleža v EU, zato bo treba pospešiti razvoj tehnologij za visoko kakovostno recikliranje ter vzpostaviti dobro delujoč trg sekundarnih surovin. Večja skupna poraba snovi je v zadnjih letih posledica večje porabe nekovinskih materialov, pretežno iz gradbene dejavnosti. Posledično se je povečala tudi količina nastalih odpadkov, ki pa se je v preračunu na BDP izboljšala. Nastali odpadki brez mineralnih so bili na prebivalca tudi v letu 2023 med nižjimi, stopnja njihovega recikliranja pa med najvišjimi v EU.

Slika 8: Emisijska in energetska produktivnost rasteta hitreje kot v EU (a sta še nižji kot v EU), delež porabe predelane snovi pa ostaja skromen

Vir: Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opomba: Emisijska (energetska) produktivnost je razmerje med bruto domačim proizvodom v stalnih cenah in emisijami toplogrednih plinov (porabo energije).

Priporočila

- I. S prepoznavanjem priložnosti ter razvojem inovacij uvajati nove čiste tehnologije, izboljšati energetske učinkovitost in pospešeno uvajati obnovljive vire energije. Zmanjšati cestni promet na fosilna goriva ter ga nadomestiti s trajnejšimi oblikami mobilnosti. Dosledno spremljati uspešnost razvoja, medresorsko usklajevati in prilagajati politike.
- II. S sistemskim razvojem novih poslovnih in potrošniških modelov zmanjšati porabo virov ter povečati učinkovitost njihove rabe. Krepi trajnostne krožne prakse, prednostno z dodajanjem vrednosti lokalnim virom, kakovostno predelavo in uporabo reciklabilnih surovin. To bo možno doseči s povezovanjem akterjev in izvedbeno podporo inovativnim projektom.

- III. Spodbujati trajnostne naložbe ter zagotoviti učinkovito in ciljno usmerjeno porabo sredstev. Pri tem si prizadevati za večjo vključenost zasebnega kapitala: prek različnih finančnih mehanizmov zmanjšati finančna tveganja in stroške kapitala ter krepiti sodelovanje in zaupanje vlagateljev v zelene investicijske priložnosti.

Odgovorno in učinkovito institucionalno okolje

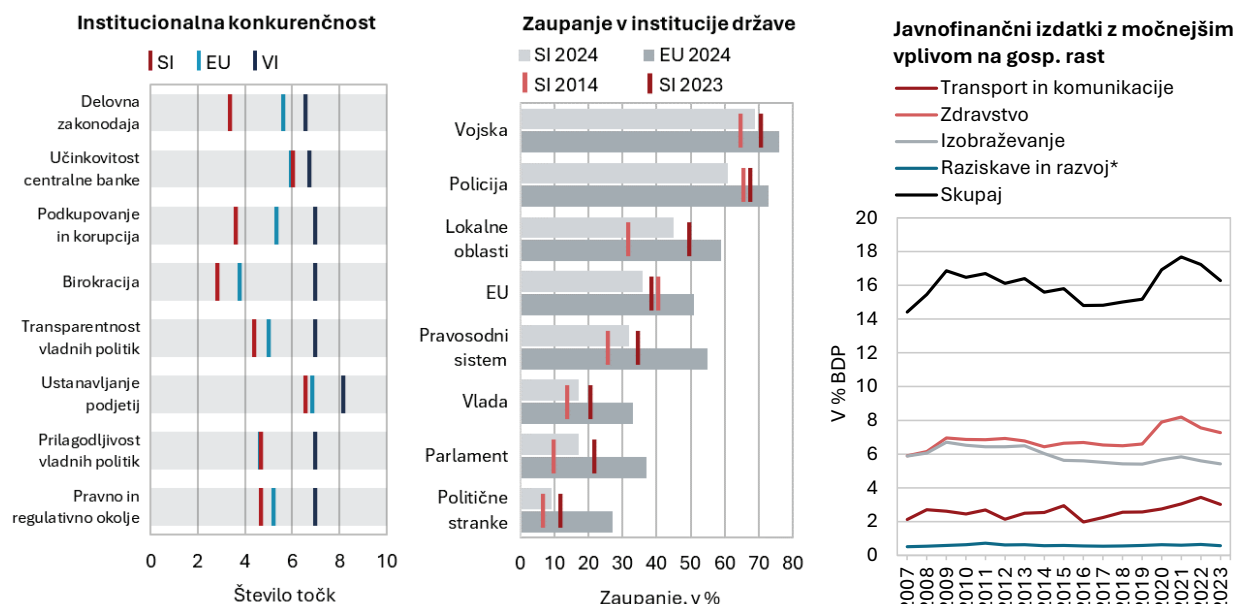
Na področju delovanja države so bili v zadnjih letih narejeni pomembni pozitivni premiki, a pri več kazalnikih institucionalne konkurenčnosti Slovenija še zaostaja za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami. Slovenija je naredila pomembne korake zlasti pri digitalizaciji javnih storitev in razvitosti e-uprave, uvajanju standardov kakovosti v organe javne uprave, posodobitvi sistema javnega naročanja, učinkovitosti ter kakovosti sodstva, sprejetih pa je bilo tudi več ukrepov za zmanjšanje administrativnih ovir in preprečevanje korupcije. V primerjavi z drugimi državami se v zadnjih letih institucionalna konkurenčnost, merjena s kazalniki IMD, kljub napredku in sprejetim ukrepom, ni izboljšala. Razkorak do povprečja EU se je na nekaterih področjih še povečal, zlasti pri kazalnikih, ki med gospodarstveniki merijo zaznavo transparentnosti in prilagodljivosti vladnih politik.

Ključni izziv je učinkovitost države, ustvarjanje podjetjem prijaznega, spodbudnega in predvidljivega okolja ter zaupanje v institucije države. Gospodarstveniki so v okviru raziskave IMD kritični do vloge države pri ustvarjanju podjetjem prijaznega poslovnega okolja, zlasti zaradi pretirane birokracije, predvidljivosti zakonodaje in davčne politike. Vse to je povezano tudi z zaupanjem v institucije države, ki je ob letnih nihanjih že daljše obdobje nizko, ter s prešibko osredotočenostjo na spodbujanje rasti produktivnosti. Na poslovno okolje pomembno vplivajo tudi velike globalne spremembe in negotovost v mednarodnem okolju, pri tem pa je ključno (tudi strateško) odzivanje države na novonastale razmere, saj hitro ter učinkovito prilagajanje ukrepov omogoča podjetjem lažje obvladovanje kriznih situacij in izkoriščanje novih priložnosti. Izziv predstavlja tudi bolj strateški pristop k skladnejšemu regionalnemu razvoju, ki doslej ni dovolj uspešno aktiviral razvojnega potenciala regij, kar bi lahko prispevalo k pospešenemu gospodarskemu razvoju celotne Slovenije.

Javnofinančni primanjkljaj in dolg se od leta 2020 znižujeta, investicije države pa ohranjajo nad ravnmi iz leta 2019.

Delež davkov in socialnih prispevkov glede na BDP, ki predstavljajo glavnino prihodkov sektorja država, se je v letu 2024 povečal, po tem ko je leta 2023 dosegel najnižjo raven doslej, na kar so vplivale oprostitve ter znižanja številnih davkov za blažitev različnih gospodarskih šokov. Struktura davkov se dolgoročno ne spreminja v smeri, ki se jo skladno z empiričnimi analizami povezuje z ugodnimi vplivi na gospodarski potencial (premiki v smeri krepitve davkov na potrošnjo in drugih manj distorzijskih davkov) oz. s krepitvijo spodbud za bolj trajnostni razvoj (okoljski davki). Prihodki iz socialnih prispevkov naraščajo (prevladujoči vir za financiranje socialne zaščite), vendar z vidika spodbujanja gospodarske rasti in demografskih trendov, ki imajo za posledico upadanje delovno sposobnega prebivalstva, dolgoročno niso vzdržni vir financiranja sistemov socialne zaščite. Nasprotno pa so se nekateri javnofinančni izdatki, ki jih analize povezujejo z močnejšim vplivom na gospodarsko rast (izdatki za transport in komunikacije ter zdravstvo), v obdobju 2019–2023 znatno okrepili, tisti, ki jih hkrati povezujemo še z močnejšim vplivom na rast produktivnosti (izdatki za raziskave in razvoj in izobraževanje) pa manj, medtem ko so izdatki za socialno zaščito ostali razmeroma stabilni.

Slika 9: Pri večini kazalnikov institucionalne konkurenčnosti je tudi v letu 2024 velik zaostanek za vodilnimi inovatorkami in povprečjem EU (levo); zaupanje v večino političnih institucij države in sodstvo je relativno nizko in nižje kot v povprečju EU (sredina); delež javnofinančnih izdatkov (v % BDP), ki jih povezujemo z močnejšim vplivom na gospodarsko rast, se je v obdobju 2019–2023 povečal (desno)

Vir: IMD (2024b), Eurobarometer (2024e), SURS (2025), EK (EK, 2024g), preračuni UMAR. Opomba: Posamezni dejavniki institucionalne konkurenčnosti so izračunani na podlagi anket med gospodarstveniki, možno število točk med 1 in 10. Podatek zaupanja za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu. VI – vodilne inovatorke (Danska, Finska, Nizozemska, Švedska). * Vključeni so izdatki za raziskave in razvoj iz vseh desetih kategorij klasifikacije funkcij države COFOG (npr. zdravstvo, izobraževanje, socialna zaščita). Področji transport in komunikacije sta del področja ekonomske dejavnosti, razmejitev izdatkov za raziskave in razvoj za ti dve področji ni na voljo.

Priporočila

- I. Obnoviti zaupanje v institucije države in nosilce oblasti z vključujočim ter strateškim razvojem politik, tudi na regijski ravni, krepitvijo medinstitucionalnega sodelovanja in izboljšanjem sodelovanja ključnih deležnikov (še posebej podjetniškega sektorja) pri sprejemanju, izvajanju ter spremljanju ukrepov in predpisov, s povečanjem preglednosti pri sprejemanju odločitev in izboljšanjem uporabe dokazov pri oblikovanju politik ter nadaljnjim ukrepanjem za povečanje integritete, odkrivanje, pregon in pravnomočne obsodbe korupcijskih dejanj.
- II. Izboljšati poslovno okolje z zagotavljanjem podpore delovanju podjetij za dvig konkurenčnosti gospodarstva s kakovostnim in stabilnim zakonodajnim okvirom, predvidljivim davčnim sistemom ter zmanjšanjem pretirane državne regulacije.
- III. V okviru javnofinančnih omejitev prednostno krepiti izdatke, ki jih povezujemo s pozitivnimi vplivi na produktivnost, in postopno oblikovati strukturo javnofinančnih virov, ki so fiskalno vzdržnejši ter krepijo gospodarski potencial (npr. davki na potrošnjo in davek na nepremičnine). Za povečanje spodbud za delo (oz. zmanjšanje pasti neaktivnosti in pasti nizkih plač) je treba upoštevati skupni vpliv davkov na delo in socialnih transferjev na dohodke gospodinjstev.

1 Uvodna pojasnila

Dokument Kakovost življenja v Sloveniji – Poročilo o razvoju 2025 združuje vsebine dveh dosedanjih poročil UMAR: Poročila o razvoju in Poročila o produktivnosti. UMAR je zadolžen za spremljanje uresničevanja krovne strategije razvoja Slovenije (Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna, 2010), v vlogi nacionalnega odbora za produktivnost pa podrobneje analizira in daje priporočila za izboljšanje produktivnosti⁷. V preteklih letih je pripravljal dve ločeni a vsebinsko zelo povezani poročili. Združeno poročilo, ki smo ga poimenovali Kakovost življenja v Sloveniji – Poročilo o razvoju 2025, tako vključuje (i) spremljanje napredka glede uresničevanja Strategije razvoja Slovenije 2030, katere osrednji cilj je zagotoviti kakovostno življenje za vse z uravnoteženim gospodarskim, družbenim in okoljskim razvojem, s (ii) podrobno analizo produktivnosti, ki je eden od pomembnih dolgoročnih dejavnikov za doseganje višje kakovosti življenja. Združeni poročili tako ne omogočata le celovitejše analize, ampak tudi pripravo bolj celostnih in uravnoteženih priporočil, ki se medsebojno dopolnjujejo in hkrati omogočajo obravnavo kompromisov (*angl. trade-off*) med različnimi vidiki razvoja. S tem pa se tudi bolj jasno pokaže, da so koncepti, kot je npr. produktivnost, zgolj sredstvo, ki ob ustreznih ostalih ukrepih omogoča vzdržno delovanje družbenih podsistemov in torej prispeva k doseganju osnovnega cilja, to je kakovosti življenja.

Poročilo je sestavljeno iz dveh vsebinskih sklopov in priloge, vsebuje pa tudi dve fokusni temi. V prvem sklopu je predstavljena ocena kakovosti življenja v Sloveniji na področjih družbe, gospodarstva in okolja. V drugem sledi analiza ključnih dejavnikov razvoja, ki vplivajo na kakovost življenja. Zaokrožili smo jo v štirih poglavjih: (i) ustvarjalna in dolgoživa družba, (ii) prehod v inovacijsko podprto rast, (iii) prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo ter (iv) odgovorno in učinkovito institucionalno okolje. V fokusnih temah obravnava (i) ustvarjalnost mladih in (ii) s pomočjo mikro podatkov analizira produktivnost predelovalnih dejavnosti. Priloga poročila v prvem delu vsebuje pregled doseganja numeričnih ciljev SRS 2030 glede na zadnje razpoložljive podatke, drugi del oz. statistična priloga pa vključuje dodatne tabele, slike in zemljevide, ki dopolnjujejo analize iz osrednjega dela publikacije.

Analiza Poročila o razvoju v čimvečji možni meri temelji na mednarodno in časovno primerljivih kazalnikih, uporabljeni so podatkovni viri, objavljeni do 31. marca 2025. Mednarodno primerljivi kazalniki so glavna analitična podlaga poročila, ki jo dopolnjuje pregled drugih podatkov, študij in raziskovalnih poročil, zlasti na področjih, kjer ni na voljo ustreznih mednarodno in časovno primerljivih kazalnikov. Ob pripravi tokratnega poročila so bili zadnji razpoložljivi podatki večinoma na voljo za leto 2023, nekateri pa tudi za leto 2024. V poročilu stanje in napredek Slovenije najpogosteje primerjamo (i) s povprečjem EU, praviloma pa tudi (ii) z državami vodilnimi inovatorkami iz EU kot skupino visoko razvitih držav EU (VI – ta skupina po evropskem inovacijskem indeksu vključuje Dansko, Finsko, Nizozemsko in Švedsko) ter (iii) z višegrajskimi državami kot skupino Sloveniji konkurenčnih držav (V4 – Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska). V analizah, ki so podlaga poročilu, so bile sicer opravljene primerjave z vsemi državami EU, kjer je smiselno tudi z državami OECD oz. globalno, v besedilu poročila pa so izpostavljene le ključne ugotovitve.

⁷ V skladu s priporočili Sveta EU (2016) vsaka članica imenuje nacionalni odbor za produktivnost. Njegove naloge v Sloveniji od leta 2018 opravlja Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (UMAR). Nacionalni odbori na podlagi objektivnih, nepristranskih in neodvisnih analiz produktivnosti in konkurenčnosti pripravljajo analize in priporočila z namenom izboljšati ekonomske politike.

2 Kakovost življenja v Sloveniji

2.1 Kakovost življenja glede na mednarodne sintezne kazalnike

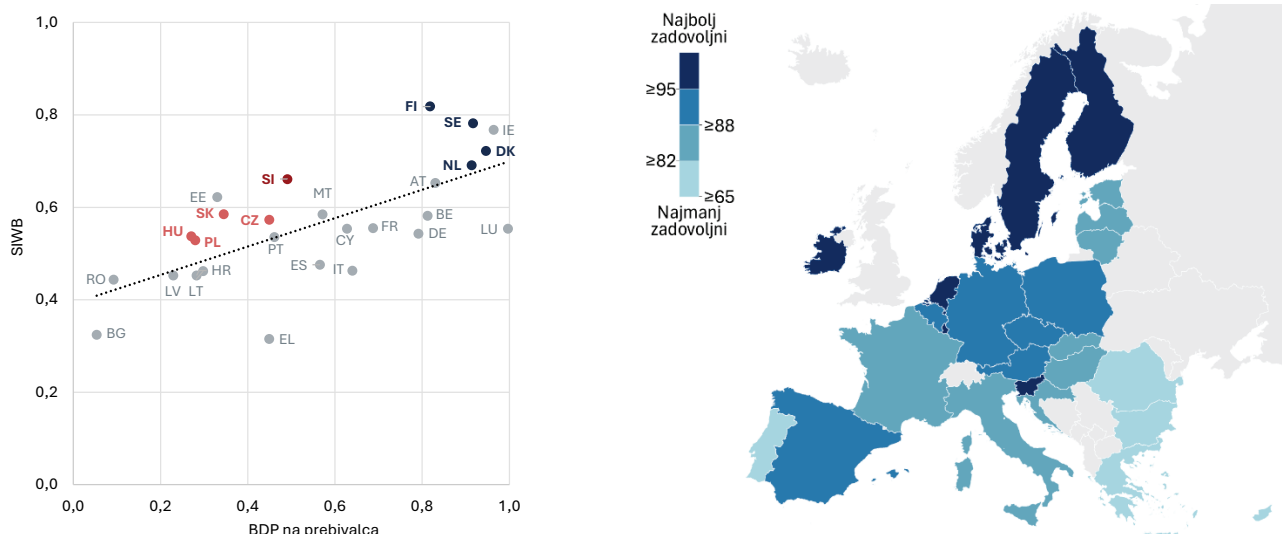
Za mednarodno primerjavo kakovosti življenja so številne mednarodne institucije razvile sintezne indekse na podlagi širokega nabora kazalnikov. Njihova prednost je, da olajšajo večdimenzionalno primerjavo med državami, slabost pa, da rezultate pomembno krojijo uporabljene metodologije (izbor kazalnikov in uteževanje različnih področij) ter slabša ažurnost podatkov. Namen tega poglavja je zato na podlagi sinteznih kazalnikov podati zgolj splošno oceno kakovosti življenja v Sloveniji do leta 2022, ki je v nadaljnjih poglavjih s podrobnejšimi in zadnjimi razpoložljivimi podatki, ki so na voljo tudi za obdobje po letu 2022, analizirana z ekonomskega, družbenega in okoljskega vidika. Pri oblikovanju splošne ocene so bili upoštevani različni globalni sintezni indeksi razvoja in kakovosti življenja, podrobneje pa je bil analiziran Indeks trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB). Gre namreč za kazalnik z najnovejšo metodologijo skladno s pristopom onkraj BDP (*angl. beyond GDP*), ki je nastal na pobudo Evropske komisije z namenom analize učinkovitosti držav EU pri koriščenju ekonomskih virov in ocenjevanja kakovosti življenja v EU, ki izpostavlja pomen trajnosti in vključenosti⁸.

Po mednarodnih sinteznih indeksih dosega Slovenija visoko kakovost življenja, ki se je v obdobju 2011–2022 večinoma izboljševala. Večina globalnih sinteznih indeksov uvršča Slovenijo v uspešnejšo polovico držav EU, pri čemer je relativna uspešnost odvisna predvsem od tega, kolikšen poudarek posamezen sintezni indeks namenja ekonomskim vidikom (kjer je Slovenija manj uspešna) v primerjavi z drugimi vidiki kakovosti življenja (kjer je bolj uspešna).⁹ Po gospodarski uspešnosti, merjeni z BDP na prebivalca (Slika 10 levo), se je Slovenija leta 2022 uvrstila na 15. mesto med državami EU, hkrati pa dosegla šesto mesto po indeksu trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB). Na visoko kakovost življenja ne kažejo le sintezni kazalniki, temveč tudi subjektivno dožemanje zadovoljstva z življenjem. Slovenija je po meritvah Eurobarometra (2024) med sedmimi državami EU z najvišjo ravno splošnega zadovoljstva življenjem (Slika 10 desno). Primerjava podatkov za leto 2022 glede na leto 2011 kaže, da je Slovenija uvrstitev po SIWB indeksu agregatno izboljšala (Slika 11). Ob splošnem napredku pa so bili na posameznih ožjih področjih prisotni negativni trendi. To velja predvsem za institucionalno okolje, kjer negativno izstopajo kakovost regulacije, kakovost javnih storitev ter javnih institucij (glej nadaljevanje).

⁸Sintezni indeks trajnostne in vključujoče blaginje (*angl. Sustainable and Inclusive Wellbeing index; SIWB*) je bil prvič objavljen leta 2025 v študiji »Merjenje trajnostne in vključujoče blaginje: pristop multidimenzionalne matrike«. Preračunan je bil na osnovi distribucije podatkov od leta 2011 do leta 2022 za posamezni kazalnik. Šest kazalnikov vsebinsko ni mogoče preračunati na EU ravni, zato ne prikazujemo izračuna EU povprečij po področjih. Več o metodologiji glej prilogo, kjer so navedeni vsi kazalniki in za vsakega od njih uvrstitev Slovenije med državami EU po SIWB metodologiji: v okviru šestih področij je analiziranih 55 kazalnikov, ki se jih razporedi v pet skupin, od najboljše uvrščene (5, modre barve) do najslabše uvrščene (1, rdeča barva) v EU.

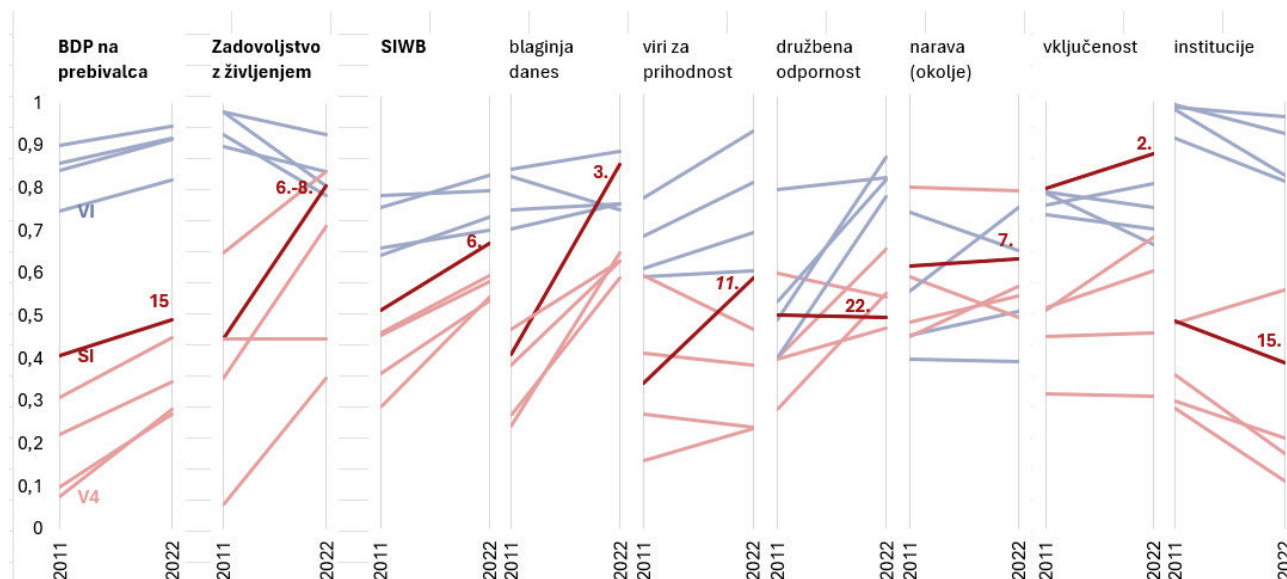
⁹Po indeksu človekovega razvoja (HDI), ki je sestavljen iz petih kazalnikov in treh področij, se je Slovenija leta 2022 uvrstila na 10. mesto v EU (UN, 2024a). Po svetovnem indeksu sreče (WHI), ki je sestavljen iz šestih kazalnikov in treh področij, je bila 11. v EU (Sustainable Development Solutions Network, 2024). Po indeksu družbenega napredka (SPI), ki je sestavljen iz 50 kazalnikov in obravnava 12 področij je bila 11. v EU (Social Progress Imperative, 2025). Nekaj manj ugodno sliko od ostalih sinteznih kazalnikov, s 15. mestom v EU, kaže le indeks blaginje (PI), ki vsebuje 300 kazalnikov in obravnava 12 področij (Legatum, 2023) in sicer predvsem zaradi slabših ocen na področjih upravljanja države, gospodarstva pa tudi zagotavljanja osebnih svoboščin. Slovenija se sicer po vseh navedenih globalnih sinteznih indeksih vsa leta uvršča med prvih trideset držav sveta. Za pregledni graf glej statistično prilogo.

Slika 10: Slovenija se uvršča med najuspešnejše države EU tako po sinteznem kazalniku trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB) (levo), kot tudi po subjektivnem kazalniku kakovosti življenja (zadovoljstvo z življenjem, desno).

Vir: EK JRC, Benczur et al. (2025) in Eurobarometer (2024e). Opomba: Podatki JCR so za leto 2022 (levo), za Eurbarometer pa za leto 2024 (desno), kjer so prikazani združeni deleži zelo zadovoljnih in zadovoljnih. Na levi sliki so z roza barvo označene višegrajske države, s temno modro pa vodilne inovatorke.

Slika 11: Slovenija je v obdobju 2011–2022 po indeksu trajnostne in vključujoče blaginje (SIWB) ter glede zadovoljstva z življenjem dosegla večji napredek kot po BDP na prebivalca, v primerjavi z EU pa je zaostala pri kakovosti upravljanja države, javnih storitev in javnih institucij, ki so pomembni gradniki družbene odpornosti

Vir: EK JRC, Benczur et al. (2025). Opomba: Vrednosti indeksa so od 0 (minimum) do 1 (maksimum). BDP na prebivalca in splošno zadovoljstvo z življenjem za primerjavo, ter sintezni kazalnik SIWB ter njegovih šestih področij, preračunano po SIWB metodologiji. Slovenija, tudi uvrstitev v letu 2022, je temno rdeče barve, VI so modre in V4 roza.

Ocena visoke kakovosti življenja po SIWB temelji na visoki uvrstitvi Slovenije na področjih vključenosti, blaginje danes¹⁰ in narave (okolja), med letoma 2011 in 2022 pa se je opazno izboljšala tudi ocena na področju virov za prihodnost:

¹⁰ S terminom »blaginja danes« je poimenovano prvo od šestih področij indeksa SIWB, ki se računa na osnovi 13 kazalnikov (Stopnja tveganja revščine ali socialne izključenosti (AROE), Pogostost stikov z družino in prijatelji, Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški, Stopnja tveganja revščine zaposlenih, Stopnja delovne aktivnosti, Nezmožnost ustreznega ogrevanja doma, Število smrtnih žrtev zaradi prometnih nesreč, Indeks pokritosti s storitvami splošnega zdravstvenega varstva, Mladi, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo (NEET), Onesnaženje, hrup, umazanija ali druge okoljske težave, Realni bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca, Povprečno zaupanje v nacionalno vladno in nacionalni parlament in Umrljivost zaradi samomora), kar ne gre zamenjevati s širšim razumevanjem besede blaginje v smislu kakovosti življenja. Več o metodologiji SIWB glej statistično prilogo.

- Vključenost (2. mesto): prednost Slovenije je v nizkem deležu prebivalcev, ki se čutijo diskriminirane, nizki dohodkovni neenakosti, merjeni z razmerjem dohodkovnih kvintilnih razredov, majhni vrzeli zaposlenosti po spolu in majhnih regionalnih razlikah v pričakovanih letih trajanja življenja.
- Blaginja danes (3. mesto): Slovenija je v obdobju 2011–2022 na tem področju najbolj napredovala in prehitela tudi vse vodilne inovatorke, razen Finske. To izhaja iz uspešnosti pri zmanjševanju tveganja socialne izključenosti in revščine, tudi tveganja revščine zaposlenih, obvladovanja prekomernih stanovanjskih stroškov in pogostosti socialnih interakcij. Med visoko uvrščenimi državami EU je bila tudi po zagotavljanju toplega doma, stopnji zaposlenosti, nizkem deležu mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo (NEETS), univerzalnem zdravstvenem zavarovanju in nizki smrtnosti zaradi prometnih nesreč. Po realnem bruto razpoložljivem dohodku gospodinjstev na prebivalca in okoljskih problemih pa je bila v letu 2022 med nižje uvrščenimi državami, po zaupanju v nacionalno vlado ter stopnji samomorov pa celo med (naj)nižje uvrščenimi.
- Narava (okolje) (7. mesto): Slovenija se je na tem področju skozi celotno opazovano obdobje uvrščala med najboljše države EU po kazalniku območja Natura 2000, pa tudi po indeksu izkoriščanja voda, visoko pa po potrošniškem odtisu na prebivalca, ekološkem stanju voda, naravnih in polnaravnih zemljišč z vegetacijo in deležu energije iz obnovljivih virov v bruto končni porabi energije. Slabše se je odrezala po bruto dodani vrednosti sektorja okoljskega blaga in storitev ter uporabi javnega potniškega prometa, medtem ko je bila po drugih kazalnikih uvrščena v sredino držav EU.
- Viri za prihodnost (11. mesto): Za razliko od držav V4, ki so v tem obdobju nazadovale, je Slovenija sledila pozitivnemu trendu vodilnih evropskih inovatork in močno napredovala: izboljšale so se vrednosti kazalnikov pričakovana leta trajanja življenja, delež prebivalstva s terciarno izobrazbo (25–34 let), neto investicije v osnovna sredstva (% BDP) in skupna osnovna sredstva; med boljšimi je bila tudi po udeležbi v prostovoljnih dejavnostih, čeprav se je v letu 2022¹¹ umestila za skupino nižje, tako kot tudi po kazalniku dosežkov branja, matematike in naravoslovja, kjer se je uvrstila na sredino.

Nizki oceni kakovosti življenja v Sloveniji po SIWB imata družbena odpornost, predvsem zaradi slabšanja kakovosti javnih storitev, in institucionalno okolje ter posledično nizko zaupanje v politične institucije:

- Družbena odpornost (22. mesto): Slovenija se je leta 2022 uvrstila med najuspešnejše države po udeležbi odraslih v izobraževanju¹², po drugih vidikih družbene odpornosti pa je bila manj uspešna. Po standardizirani stopnji umrljivosti, ki bi jo bilo mogoče zmanjšati z javnozdravstvenimi ukrepi in preventivo ter umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov, pa tudi po vplivu socialnih transferjev (brez pokojnin) na zmanjšanje revščine, se je uvrstila v sredino med državami EU. Med nižje uvrščenimi je bila po osnovnih digitalnih spretnostih, po odvisnosti od uvoza surovin, neto stanju mednarodnih naložb ter predvideni stopnji starostne odvisnosti. Vodilne inovatorke, države V4 in povprečje EU so, nasprotno, na področju družbene odpornosti napredovale in prehitele Slovenijo.
- Institucionalno okolje (15. mesto): to je edino področje, kjer je mogoče zabeležiti trend šibitve institucij tako v Sloveniji, kot v vodilnih inovatorkah in državah V4 (razen Češke). Največji izzivi se kažejo predvsem v kakovosti predpisov, zaupanju v politične institucije ter družbenem in političnem vidiku participacije in odgovornosti.

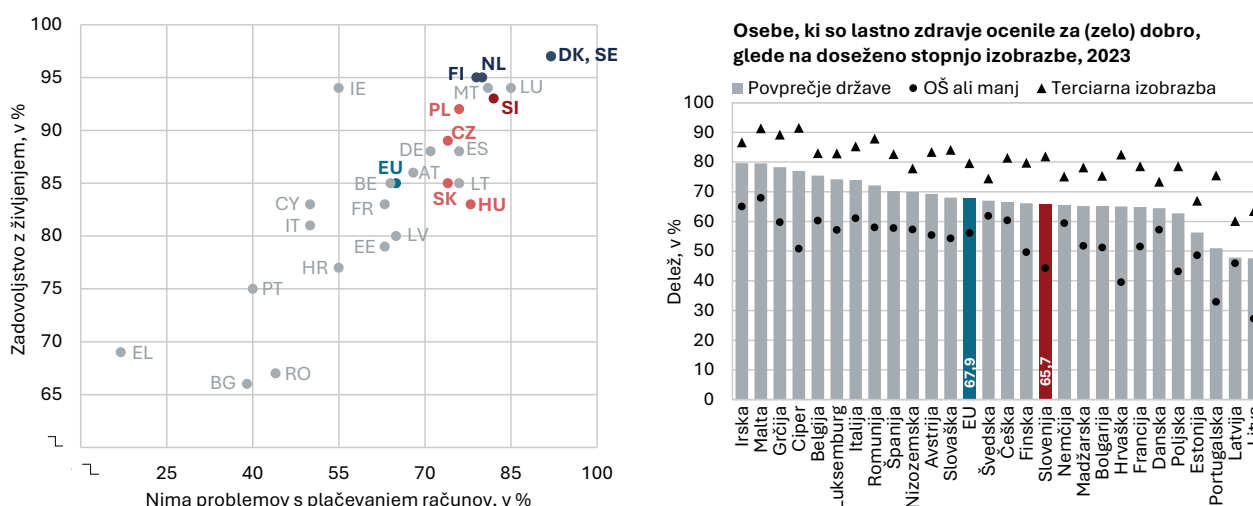
¹¹ Nekatere kazalnike je mogoče povezati z realnostjo pandemije, nekatere pa s posrednimi posledicami, ko gre za spremembe trendov v letih 2020 do leta 2022.

¹² Pa še v tem primeru je bil uporabljen kazalnik vključenosti odraslih v izobraževanje skladno z metodologijo Ankete o delovni sili. Ta meri vključenost v obdobju zadnjih štirih tednov pred izvajanjem ankete in je izračunan na osnovni letnih povprečij četrtletnih podatkov. Zaradi razlik v metodologiji se razlikuje od podatka o vključenosti odraslih v izobraževanje po Anketi o učenju in izobraževanju odraslih, po katerem pa se je Slovenija leta 2022 uvrstila med države z enim manjšim deležem (gl. poglavje 3.1.3.2).

2.2 Družbeni razvoj

Ocene prebivalcev Slovenije o njihovi kakovosti življenja se izboljšujejo, na nekaterih področjih ostajajo pod povprečjem EU. Splošno zadovoljstvo z življenjem je v zadnjih letih ostalo visoko kljub epidemiji, geopolitičnim negotovostim, rasti cen življenjskih stroškov ter energetske druginji. Leta 2024 je doseglo najvišjo raven (Slika 12 levo), 7. mesto v EU. Tudi medosebno zaupanje, pripravljenost na medsebojno pomoč in krepitev socialnih stikov so se v zadnjih letih postopoma izboljševali. Leta 2023 je bilo medosebno zaupanje najvišje doslej,¹³ a pod povprečjem EU, zaupanje v institucije pa je ostalo nizko (gl. poglavje 3.4.1). Velika večina anketirancev (95 %) je imela v svojem življenju vsaj eno osebo, s katero se je lahko pogovarjala o osebnih stvareh, kar je pomembno z vidika socialne opore in družbene vključenosti.¹⁴ Participacija v družbenem življenju in prostovoljsko delo sta bila manjša kot v povprečju EU.¹⁵ S prostočasnimi dejavnostmi se je vsaj enkrat na teden ukvarjalo več prebivalcev kot v povprečju EU, zlasti za zabavo ali sproščanje ter za izboljšanje lastnega zdravja (EIGE, 2024c). Samoocena zdravja je bila pod povprečjem EU (Slika 12 desno), najnižja pa pri nizko izobraženih.¹⁶ Med skupinami, ki so slabše ocenjevale različne vidike svoje kakovosti življenja, so bili predvsem starejši prebivalci, nizko izobraženi in ženske.

Slika 12: Zadovoljstvo z življenjem je bilo leta 2024 najvišje doslej (levo), samoocena zdravja ostaja nizka (desno)

Vir: Eurobarometer (2024e) in Eurostat (2025).

2.2.1 Materialna blaginja prebivalstva

Vključenost prebivalstva na trg dela se že dlje časa povečuje, kar blaži posledice zmanjševanja obsega delovne sile zaradi demografskih trendov. Ob rekordni zaposlenosti in zgodovinsko nizkih ravneh brezposelnosti bosta krepitve vključevanja prebivalstva na trg dela in privabljanje tuje delovne sile glavni vir rasti delovne aktivnosti. Stopnja delovne aktivnosti, ki meri, kolikšen del prebivalstva v starosti od 20 do 64 let je delovno aktiven, se je do leta 2023 (zadnji letni podatek) povečala na 77,5 % (EU: 75,3 %), s čimer je presegla cilj SRS za leto 2030, a še zaostaja za ciljem akcijskega načrta evropskega stebra socialnih pravic za leto 2030 (79,5 %). Na stopnjo delovne aktivnosti so pozitivno vplivali tako konjunkturni kot strukturni dejavniki, med katere spadajo daljše ostajanje v delovni aktivnosti, postopno izboljšanje izobrazbene strukture delovno aktivnih in večja vključenost žensk. Te spremembe so kljubovale neugodnim demografskim trendom staranja delovne sile, ko se v celotni delovni aktivnosti povečuje delež starejših, ki imajo v povprečju nižjo stopnjo delovne aktivnosti kot ostale, mlajše skupine (*vpliv drugih dejavnikov* v Slika 13 levo).¹⁷ Na stopnjo delovne aktivnosti je negativno vplivalo staranje delovne sile, tj. povečevanje deleža starejših med delovno aktivnimi, ki imajo v povprečju nižjo stopnjo delovne aktivnosti kot ostale, mlajše, skupine (*vpliv staranja* v Slika 13

¹³ Povprečna ocena zaupanja na lestvici od 0 do 10 je bila 4,7 oz. pod povprečjem 18 držav EU (5,1), za katere so dostopni rezultati Evropske družboslovne raziskave (ESS ERIC, 2024), podobno za leto 2024 kaže tudi Eurofound (2025b), Slovenija 4,4, povprečje EU pa 4,9.

¹⁴ Pogoste stike s sorodniki, prijatelji ali sodelavci je imelo 55 % vprašanih, kar je podobno kot v preteklih letih (CJMMK, 2024).

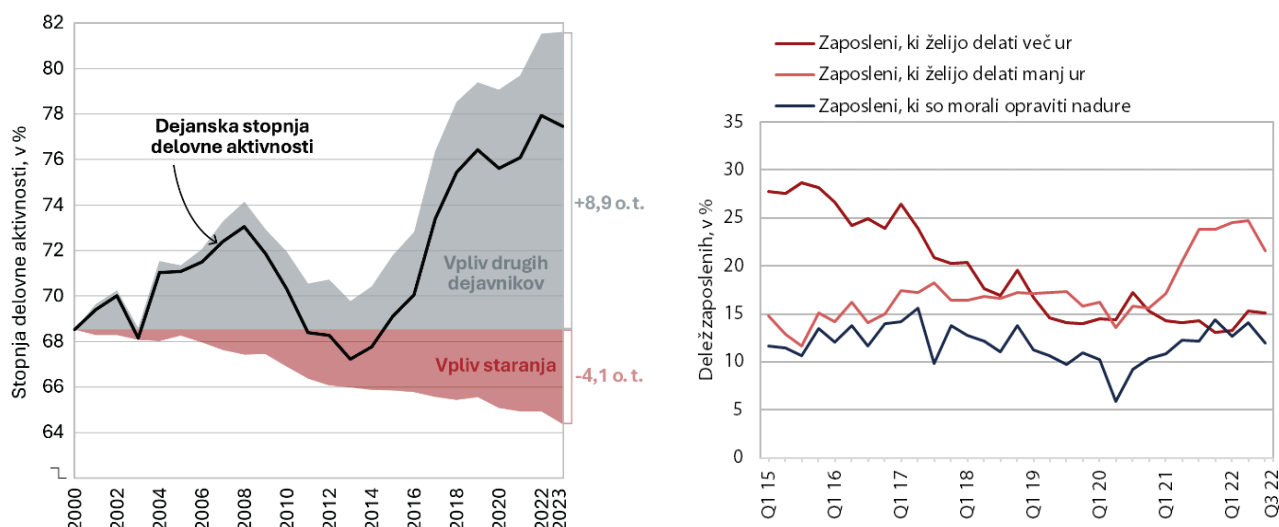
¹⁵ Leta 2022 je bilo 16,8 % prebivalcev vključenih v prostovoljske, dobrodelne ali politične dejavnosti (EU: 19,3 %) (EIGE, 2024c).

¹⁶ Za največji osebni izziv konec leta 2024 je 34 % anketiranih v Sloveniji izpostavilo zdravje in zdravstveni sistem, kar je podobno kot pri vodilnih inovatorjih (36 %), v povprečju EU pa je bila največji izziv inflacija oz. življenjski stroški (47 %); več gl. Eurobarometer (2024e).

¹⁷ Vpliv demografskih sprememb na trg dela preko sprememb v starostni strukturi ima v splošnem več dimenzij. Ena se nanaša na povečevanje deleža starejših delovno aktivnih izmed vseh delovno aktivnih (to imenujemo staranje delovne sile); ta trend se je začel okoli leta 2005. Druga dimenzija pa se nanaša na zmanjševanje delovno sposobnega prebivalstva (v starosti 20–64 let), kar je prisotno od leta 2012.

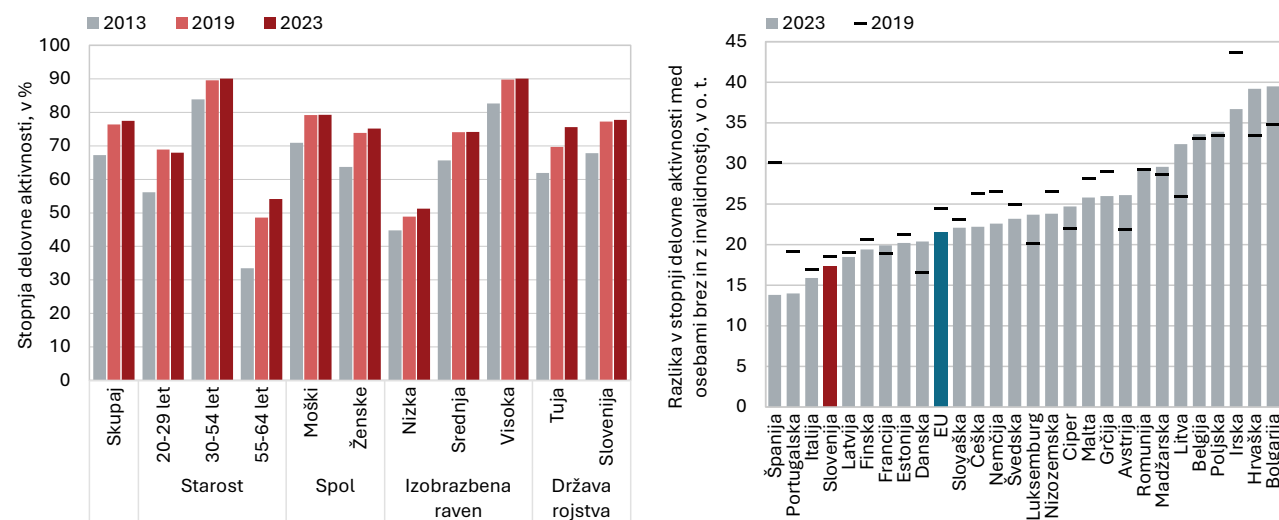
levo). Vključenost na trg dela narašča, vendar so se zlasti v zadnjih letih opazno spremenila stališča o razmerju med delovnim in prostim časom, kar bi lahko vplivalo na nadaljnja gibanja na tem področju. Delež zaposlenih, ki bi želeli povečati svoj obseg delovnih ur, vztrajno upada, narašča pa delež tistih, ki bi želeli opravljati manj ur, kar je bilo še posebej značilno za obdobje neposredno po krizi covid-19 (Slika 13 desno).

Slika 13: Staranje delovne sile neugodno vpliva na obseg skupne delovne aktivnosti (levo); po letu 2020 se je močno povečal delež zaposlenih, ki želijo zmanjšati obseg svojega običajnega dela (desno)

Vir: Eurostat (2025) in SURS (2025b). Opomba k levi sliki: prikazana je dekompozicija stopnje delovne aktivnosti, narejena na podlagi t.i. shift-share metode. S tem je sprememba v stopnji med letom 2000 in 2023 (iz 68,5 % na 77,5 %) razdeljena na dva prispevka: na vpliv staranja in na vpliv drugih dejavnikov. Vpliv staranja kaže, koliko je k spremembi stopnje delovne aktivnosti prispevalo povečanje deleža starejših delovno aktivnih izmed vseh delovno aktivnih oseb. Ker je med starejšimi delovno aktivnimi stopnja delovne aktivnosti v povprečju nižja kot med ostalimi starostnimi skupinami, se povečevanje deleža starejših zrcali v negativnem prispevku (4,1 o. t.) na skupno stopnjo. Prispevek drugih dejavnikov pa kaže, kako je na skupno stopnjo vplivalo povišanje stopenj delovne aktivnosti posameznih starostnih skupin.

Slika 14: Robustno povpraševanje po delu in vsesplošno pomanjkanje delovne sile sta vplivala na izboljšanje zaposlitvenih priložnosti, tudi nekaterih ranljivejših skupin

Vir: Eurostat (2025).

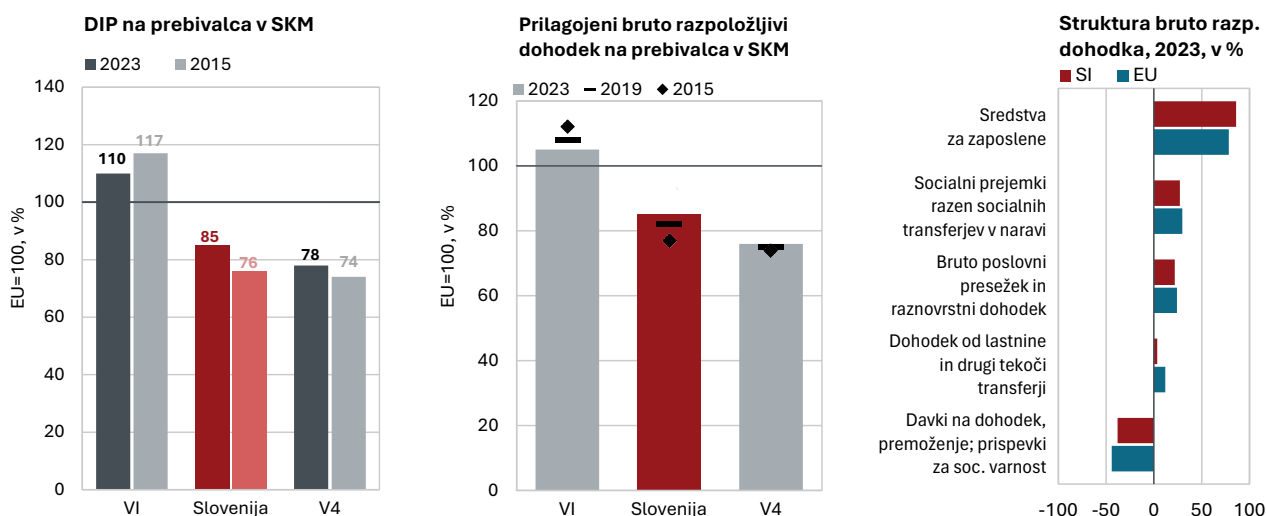
Zaposlitvene možnosti so se precej izboljšale, zlasti med starejšimi in mlajšimi zaposlenimi pa ostaja še neizkoriščen potencial. Osebe v starostni skupini 30–54 let imajo nadpovprečno¹⁸ visoko stopnjo delovne aktivnosti. Starejši, mladi, osebe z nizko izobrazbo, prav tako pogosteje ženske kot moški, zlasti tuje državljanke, in osebe z invalidnostjo pa imajo relativno nižjo participacijo na trgu dela (Slika 14 levo). Te skupine velikokrat zasedajo manj plačana delovna mesta, so ujete v past neaktivnosti ali nizkih plač ter imajo omejene možnosti za napredovanje, kar še dodatno otežuje njihovo socialno vključenost in ekonomsko neodvisnost. Vztrajna rast povpraševanja po delu in

¹⁸ Stopnja delovne aktivnosti oseb za stare 30–54 let je bila 2024 v primerjavi z državami EU izrazito visoka (90,5-odstotna, EU: 83-odstotna).

vsesplošno pomanjkanje delovne sile sta v zadnjih letih vidno izboljšala njihove zaposlitvene možnosti, a ostaja prostor za nadaljnjo krepitev njihove vključenosti. Stopnja delovne aktivnosti mladih (20–29 let) se je leta 2023 približala predkovidni ravni (njihove zaposlitve so bile v času covida-19 najbolj negotove kot posledica odpovedi ali nepodaljševanja številnih začasnih pogodb o zaposlitvi). Največji napredek pri vključevanju je bil v zadnjih letih med starejšimi (55–64 let) in nizko izobraženimi (ki sta skupini s pogostim prekrivanjem), kjer pa je še vedno delovno aktivna zgolj polovica oseb. Med tujimi državljani je bila v primerjavi z domačimi stopnja delovne aktivnosti relativno podobna, vendar ta zakriva močno vrzel med spoloma: tuje državljanke so imele v letu 2023 v primerjavi s Slovenkami za 10,9 o. t. nižjo stopnjo delovne aktivnosti, medtem ko je bila med moškimi situacija obratna, a ne tako izrazita.¹⁹ Po stopnji delovne aktivnosti oseb z invalidnostmi v primerjavi z ostalimi delovno aktivnimi se Slovenija sicer uvršča visoko (Slika 14 desno), a je napredek v zadnjih letih med manjšimi, saj zgolj tretjina slovenskih podjetij, ki so zavezanci za izpolnitev kvote za zaposlovanje invalidov, to tudi dejansko izpolni (Kokalj, 2024).

Materialna blaginja prebivalstva se je v zadnjih letih predvsem zaradi pozitivnih gibanj na trgu dela izboljševala, a še ne dosega povprečja EU. Kazalnik dejanske individualne potrošnje (DIP) na prebivalca v SKM²⁰ je leta 2023 dosegel 85 % povprečja oz. 9 o. t. več kot leta 2015 (Slika 15 levo). Podobno se je povprečju EU približal tudi prilagojeni bruto razpoložljivi dohodek na prebivalca v SKM, ki upošteva tudi dohodke, ki jih gospodinjstva prejmejo v naravi (Slika 15 sredina). To je bila posledica dvakrat večje realne rasti bruto razpoložljivega dohodka glede na rast v EU po letu 2016. V strukturi je delež sredstev za zaposlene, ki je sicer pri vseh članicah EU najpomembnejši vir bruto razpoložljivega dohodka, v Sloveniji večji kot v EU (Slika 15 desno).²¹ Večja razlika med strukturo v Sloveniji in EU je tudi v večjem deležu dohodka od lastnine in davku na dohodek in premoženje v EU, na kar poleg davčnega sistema vpliva tudi struktura finančnih sredstev gospodinjstev, saj je skoraj polovica vseh sredstev v Sloveniji v obliki gotovine in vlog, v EU je takih slaba tretjina.

Slika 15: Dejanska individualna potrošnja in prilagojeni bruto razpoložljiv dohodek (oboje na prebivalca in v SKM) se postopoma približujeta povprečju EU (levo in sredina); v strukturi dohodka je manjši delež dohodka od lastnine, davka na dohodek in premoženje kot EU, večji delež pa sredstev za zaposlene (desno)

Vir: Eurostat (2025), preračuni UMAR.

Povprečna ocena finančnega položaja gospodinjstev je bila leta 2023 višja kot v EU, premožnejša gospodinjstva so največji delež svojih izdatkov za življenjske potrebe namenila za prevoz, manj premožna pa za stanovanje. Finančni položaj gospodinjstev se je od leta 2019 izboljševal.²² Z večjimi težavami kot v povprečju EU so se leta 2023

¹⁹ Med moškimi, ki so tuji državljani, je bila stopnja delovne aktivnosti v letu 2023 85-odstotna, med državljani Slovenije pa 79,6-odstotna. Na veliko vrzel v stopnji med tujimi državljankami in državljankami Slovenije lahko vpliva izobrazbena struktura priseljenc, neustrezna struktura povpraševanja in potreb na slovenskem trgu dela po takšnem kadru, kot tudi socio-kulturne razlike v razdelitvi poklicne in družinske vloge med spoloma.

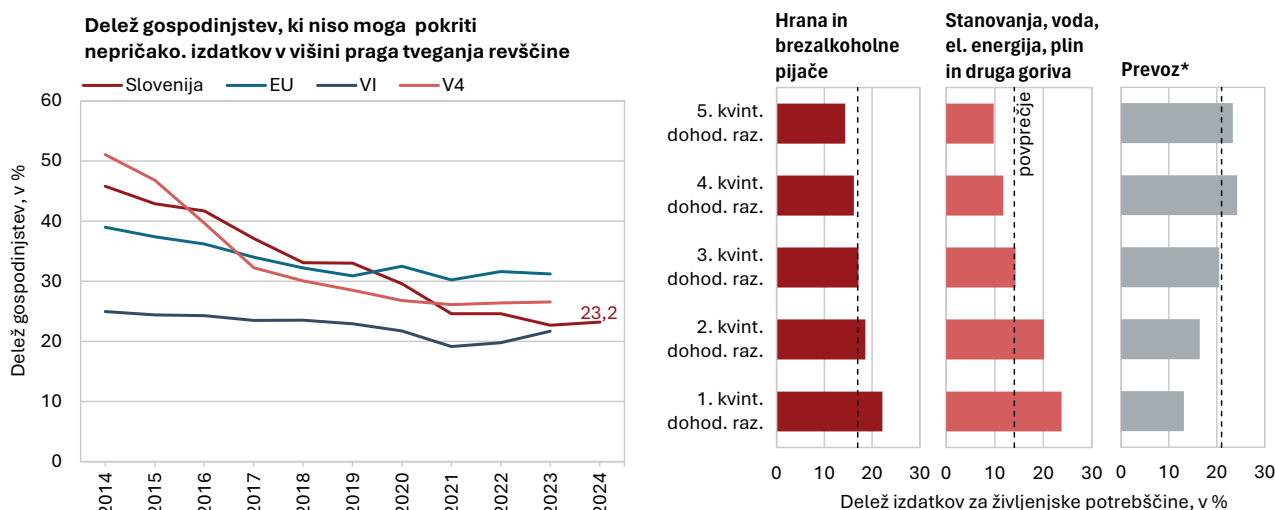
²⁰ Kazalnik dejanske individualne potrošnje na prebivalca v SKM poleg gospodarske razvitosti (BDP na prebivalca v SKM) pokaže oceno materialne blaginje, saj upošteva cene blaga in storitev, ki jih prebivalci dejansko porabijo (tudi javne storitve, kot so izobraževanje in storitve socialnega varstva).

²¹ Sledijo socialni prejemki (razen socialnih transferjev v naravi), katerih delež je bil pod vplivom protikoronskih ukrepov in ukrepov za pomoč prebivalstvu povsod najvišji v letu 2020, in bruto poslovni presežek ter raznovrstni dohodek.

²² Merjeno s kazalniki EU-SILC (letno) in s kazalniki Ankete o mnenju potrošnikov (mesečno).

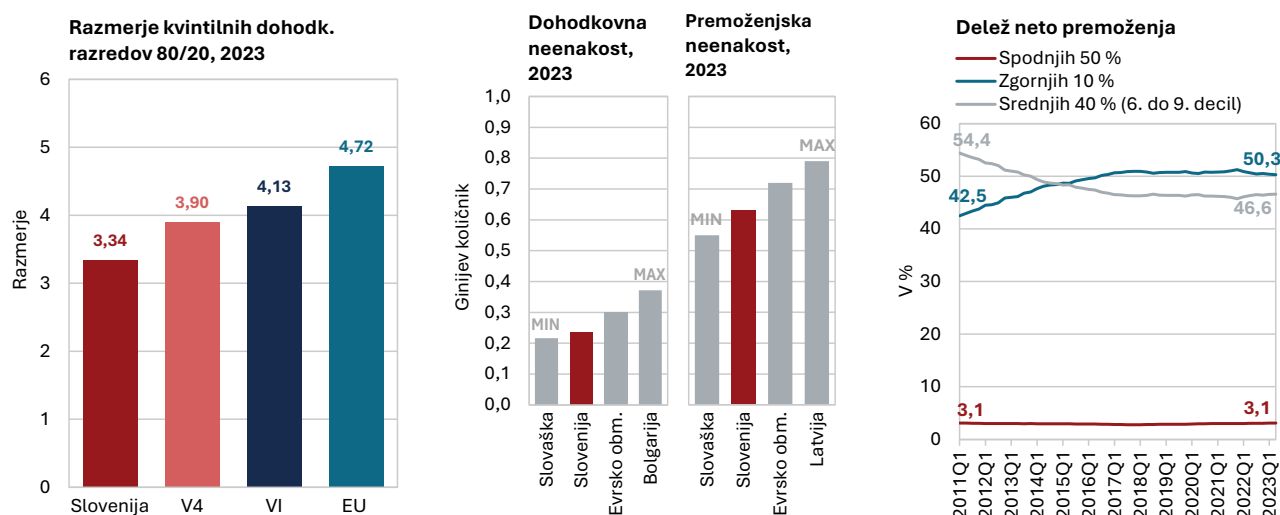
spopadala zlasti enočlanska gospodinjstva (predvsem ženske, stare 65 let ali več). Postopoma se je povečeval tudi delež gospodinjstev, ki lahko pokrijejo nepričakovane izdatke v višini praga tveganja revščine (Slika 16 levo), k čemur so med epidemijo in draginjo pomembno prispevali tudi ukrepi države. S postopno krepitvijo bruto razpoložljivega dohodka v obdobju 2012–2018 se je zmanjšal delež izdatkov, ki so ga gospodinjstva porabila za hrano in osnovne življenjske dobrine, ob visokih cenah v letu 2022 pa se je ponovno povečal. V povprečju leta 2022 so porabila 24 % več sredstev kot v letu 2018.²³ V prvih dveh kvintilnih dohodkovnih razredih so največji delež izdatkov namenila za stanovanje (Slika 16 desno), v preostalih treh razredih in skupaj pa za prevoz, kar je bilo največ med članicami EU²⁴ (gl. poglavje 2.2.3).

Slika 16: Od leta 2020 nepričakovane izdatke v višini praga tveganja revščine pokrije večji delež gospodinjstev, kot v povprečju EU (levo); manj premožna gospodinjstva so leta 2022 največji del svojih izdatkov namenila za stanovanje, premožnejša pa za prevoz (desno)

Vir: Eurostat (2025), SURS (2025a), preračun Umar. Opomba k desni sliki: v izdatkih za življenjske potrebščine ni izdatkov, ki niso del potrošnih izdatkov (izdatki povezani z nakupom ali prenovo stanovanja, hiše in različni drugi izdatki). * V prevoz je vključen nakup prevoznih sredstev, proizvodov in storitev za osebna vozila, prevoznih in poštinih ter kurirskih storitev.

Slika 17: Dohodkovna neenakost je ena najmanjših v EU, premoženjska četrta najmanjša v evrskem območju,¹ razmerje med dohodkovnimi decilnimi razredi v deležu neto premoženja pa že več let nespremenjeno

Vir: Eurostat (2025) in eksperimentalna statistika ECB (2024a). Opomba: srednja slika prikazuje državo z najvišjo in najnižjo neenakostjo ter vrednost Ginijevega količnika za Slovenijo in EU oz. evrsko območje. Ginijev količnik zavzame vrednosti med 0 in 1, pri čemer 0 pomeni popolno enakost, 1 pa popolno neenakost.

²³ Pri raziskavi Poraba v gospodinjstvih so bili v letu 2022 izdatki za življenjske potrebščine razvrščeni v skladu s prenovljeno klasifikacijo COICOP 2018, zato niso neposredno primerljivi s podatki prejšnjih obdobj. Bistvena sprememba je razdelitev skupine »raznovrstno blago in storitve« (na »zavarovanje in finančne storitve« ter »raznovrstno blago in storitve«), manjše spremembe pa so tudi pri drugih skupinah.

²⁴ Po mednarodno primerljivih podatkih za leto 2020 so gospodinjstva za prevoz porabila 18,5 % svojih izdatkov, kar je bilo največ med državami EU (10,8 %), gospodinjstva v najnižjem kvintilnem dohodkovnem razredu pa 9,5 % (EU: 7 %). Leta 2022 so gospodinjstva že 21 % vseh izdatkov za življenjske potrebščine namenila za prevoz (Eurostat, 2025).

Dohodkovna neenakost se je v zadnjih dveh letih rahlo povečala, a ostala med najmanjšimi v EU, premoženjska pa četrta najmanjša v evrskem območju. Razmerje med spodnjim in zgornjim kvintilnim dohodkovnim razredom prebivalstva je bilo leta 2023 najnižje v EU in je že osmo leto zapored v okviru cilja SRS 2030 ($< 3,5$; v letu 2024 je znašalo 3,4). Nizko dohodkovno neenakost so zagotavljale manjše razlike v plačah kot v povprečju EU, sistem progresivne obdavčitve dohodkov, deloma pa so k temu prispevali tudi socialni transferji (uveljavljanje pravic za denarne prejemke in subvencije). Merjena z Ginijevim količnikom je bila premoženjska neenakost²⁵ v članicah evrskega območja večja od dohodkovne, delež premoženja, s katerim so razpolagali višji dohodkovni razredi pa precej večji od deleža dohodka. Leta 2023 je imelo 10 % najbogatejših gospodinjstev v Sloveniji polovico vsega premoženja, 50 % najmanj premožnih pa 3,1 %; od leta 2015 ostajajo razmerja nespremenjena.

Razlika med minimalno in povprečno plačo je v Sloveniji med najmanjšimi v EU, do česar med drugim prihaja zaradi majhne plačne neenakosti in močne zgoščenosti nizkih plač.²⁶ Na ohranjanje zgoščenosti plač med drugim vpliva višja rast plač med zaposlenimi, ki prejemajo nižje plače, v primerjavi z ostalimi zaposlenimi (Slika 18 desno). Do rasti minimalne plače je prišlo tudi zaradi sprememb v njeni definiciji, ko so bili iz nje izločeni številni dodatki. Zadnja leta je bilo med pomembnimi dejavniki tudi splošno pomanjkanje delovne sile, predvsem v delovno intenzivnih dejavnostih, z relativno nižjimi plačami. Plačo blizu minimalne je v letu 2022 po naši oceni²⁷ prejelo okoli 9,3 % vseh zaposlenih; nekoliko večji delež moških, slaba petina mladih, prav toliko tudi zaposlenih z nizko izobrazbo, med tujimi delavci pa kar tretjina (Slika 19 levo). Celotni delež prejemnikov plač blizu minimalne se sicer postopno zmanjšuje, povečuje pa delež tistih, ki prejemajo nekoliko višjo plačo, tj. okoli minimalne osnove za plačilo socialnih prispevkov (Slika 19 desno). Povečanje plač zaposlenih na to višino je za podjetja z davčnega vidika relativno ugodno, zato se ta v vedno večji meri odločajo za takšna izplačila.²⁸ Analiza Perko in Rogan (v pripravi) kaže, da je naraščanje minimalne plače pomembno vplivalo tudi na plače zaposlenih, ki prejemajo plače nekoliko nad minimalno plačo, saj so podjetja ob rasti minimalne pogosto prilagodila tudi ostale plače zaradi ohranjanja plačnih razmerij med zaposlenimi. Ker pa se ostale plače pogosto prilagodijo v nekoliko manjši meri, se je z rastjo minimalne plače postopoma povečevala gostota prejemnikov nizkih plač, zmanjševala pa plačna neenakost.

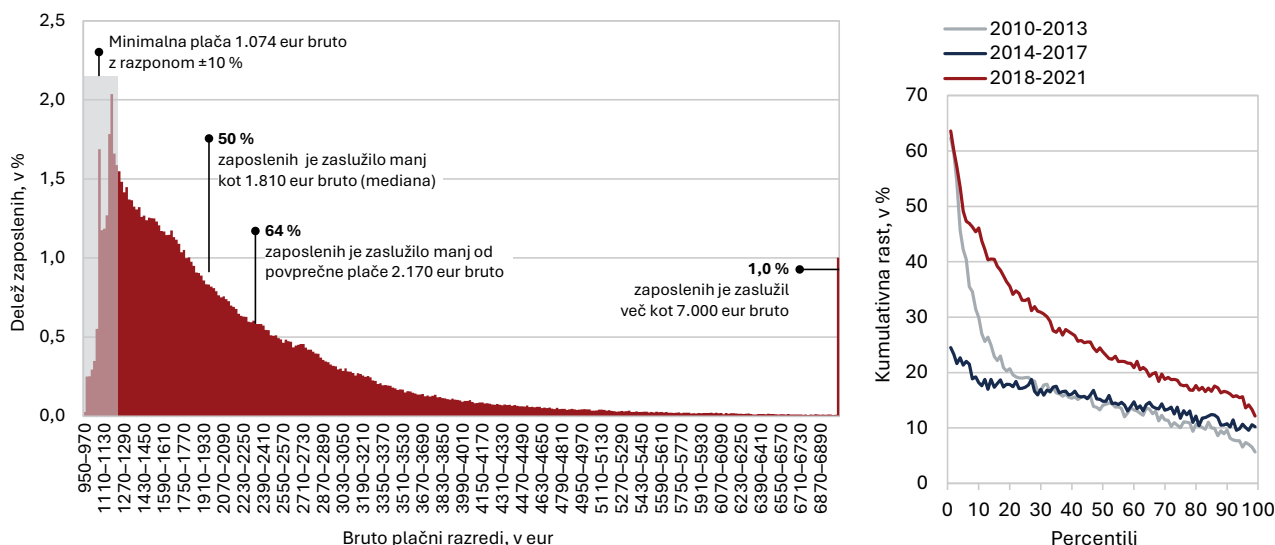
²⁵ Premoženjska neenakost se po eksperimentalni statistiki ECB (2024a) meri z deležem premoženja, ki ga imajo v lasti najbogatejši (10 %) ali z Ginijevim količnikom (primerjava kumulativnih deležev prebivalstva s kumulativnimi deleži dohodka, ki ga prejemajo; zavzame vrednosti med 0 in 1, pri čemer 0 pomeni popolno enakost, 1 pa popolno neenakost (OECD, 2021).

²⁶ Po podatkih Eurostata (2025) je bila Slovenija v letu 2022 na prvem, v letu 2023 pa na drugem mestu po višini minimalne plače do povprečne plače izmed držav EU, ki imajo minimalno plačo.

²⁷ Določitev števila ali deleža prejemnikov minimalne plače zahteva premislek, saj točen znesek minimalne plače prejema zgolj malo število zaposlenih. Mednarodno uveljavljene definicije *prejemnika minimalne plače* ni. V analizi je za prejemnika minimalne plače določen zaposlen, ki je prejel plačo ± 10 % okoli zneska minimalne plače. Ocena je narejena na podlagi združitve administrativnih mikropodatkov delovno aktivnega prebivalstva in dohodninskih podatkov, ki jih je pripravil SURS. Zaposlena oseba je bila celo leto zaposlena pri pravni ali fizični osebi na podlagi pogodbe o zaposlitvi, pri istem delodajalcu, imela je delo za polni delovni čas, nedoločen ali določen čas, ni bila na porodniški ali dolgotrajni bolniški in je prejela vsaj 90 % minimalne plače. V vzorcu je bilo letno v povprečju okoli 570 tisoč oseb.

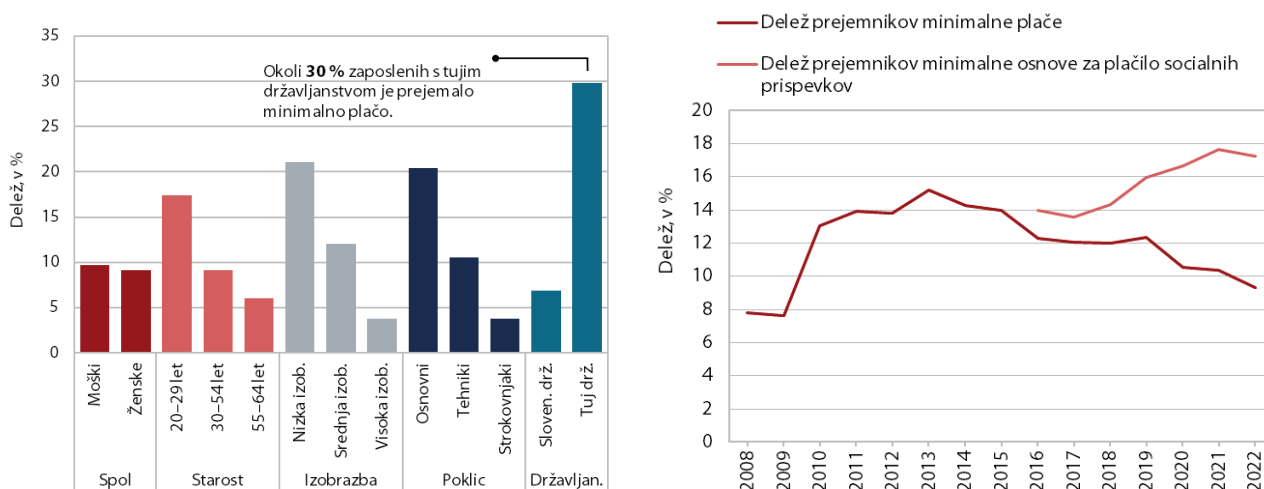
²⁸ Zmanjšuje se delež zaposlenih, ki prejemajo plačo v razponu ± 10 % okoli minimalne plače, povečuje pa delež prejemnikov plač v razponu ± 10 % okoli minimalne osnove za plačilo socialnih prispevkov, uveljavljene leta 2015, in se od takrat tudi povečuje. Ker delodajalec ob izplačilu plače, ki je med minimalno plačo in minimalno osnovo, v vsakem primeru obračuna prispevke (in razliko od minimalne plače do minimalne osnove) od višje minimalne osnove, je povečanje plače zaposlenega na raven minimalne osnove z davčnega vidika relativno ugodno (Perko in Rogan, v pripravi). Najnižja osnova za plačilo socialnih prispevkov je bila uvedena v letu 2015. Ta je višja od minimalne plače in vezana na višino povprečne plače (v deležu povprečne plače, ki je od 52 % do leta 2021 narasel na 60 %).

Slika 18: Porazdelitev plač je močno zgoščena pri nizkih plačah (levo), kar je posledica vrsto let višje rasti plač med zaposlenimi, ki prejema nižje plače, v primerjavi s preostalimi zaposlenimi (desno)

Vir: SURS (2025b), ocene UMAR. Opomba: sliki temeljita na mikropodatkih, gl. opombo 28 in Perko in Rogan (v pripravi). Desna slika prikazuje medletno rast plač po percentilih plačne porazdelitve. Percentili porazdelitev delijo na sto delov. V vsakem izmed percentilov je enako število pojavov oz. zaposlenih (tj. 1 %).

Slika 19: Plačo blizu minimalne so leta 2022 pogosteje prejeli mladi, osebe z nizko izobrazbo in tuji državljani (levo); delež prejemnikov takih plač se postopoma zmanjšuje, narašča pa delež tistih, katerih plača je bližje nekoliko višji minimalni osnovi za plačilo socialnih prispevkov (desno)

Vir: SURS (2025b), ocene UMAR. Opomba: Za definicijo prejemnika minimalne plače ali minimalne osnovi za plačil prispevkov gl. opombo 28 in Perko in Rogan (v pripravi).

2.2.2 Enakost spolov

Indeks enakosti spolov (GEI)²⁹ je bil v zadnjih štirih letih nekoliko pod povprečjem EU. V letu 2024 je sicer dosegel najvišjo vrednost doslej (70,1 točke), na kar je najbolj vplival napredek na *področju moči*: povečala se je zastopanost žensk v politiki, a zastopanost žensk na vodilnih mestih v gospodarstvu je ostala razmeroma majhna.³⁰ Na *področju znanja* se je zaostanek za povprečjem EU znova nekoliko povečal: zaradi poslabšanja ocene na področju segregacije (neenakomerna koncentracija žensk in moških na nekaterih študijskih programih). Med diplomanti terciarnega izobraževanja je še vedno večji delež žensk kot moških. Na *področju zdravja* so moški boljše ocenjevali svoje zdravje, a

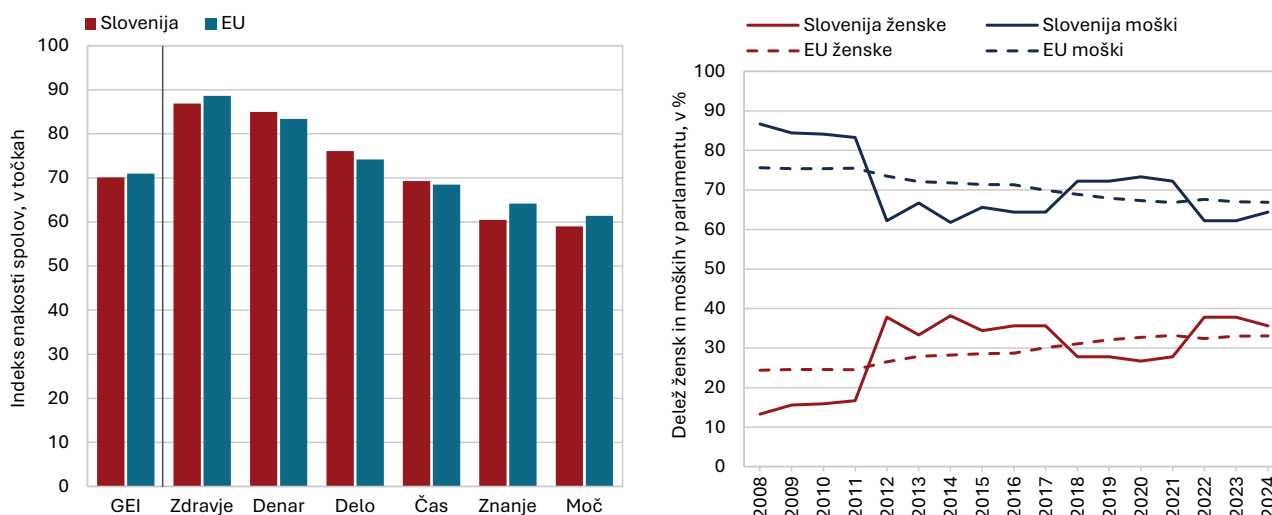
²⁹ GEI sestavlja 31 kazalnikov in meri vrzel med ženskami in moškimi na šestih področjih. V izračunu se upoštevajo zadnji razpoložljivi podatki (za leto 2024 so večinoma iz leta 2022). Natančneje gl. EIGE (2024a: 79–85).

³⁰ Konec leta 2024 je delež poslank v parlamentu znašal 35,6 % (EU: 33,1 %), delež ministric 30 % (EU: 32,8 %); v upravnih odborih največjih družb, ki kotirajo na borzi, je bilo oktobra 25,6 % žensk (EU: 34,7 %) (EIGE, 2024c). Novembra 2024 je bila sprejeta novela Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1M, 2024) za spodbujanje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na najvišjih vodilnih mestih.

se je število zdravih let življenja bolj povečalo pri ženskah. Na *področjih časa, dela in denarja* pa je Slovenija ostala nad povprečjem EU. Zmanjšala se je vrzel med spoloma pri neplačani oskrbi in gospodinjskih delih,³¹ kar je predvsem zaradi manjše vključenosti žensk v neplačano oskrbo in gospodinjska dela in ne ker bi moški prevzeli več tovrstnih opravil (EIGE, 2024a). Večje neenakosti so pri neplačanem delu v gospodinjstvu, saj ga vsak dan opravlja 69 % žensk in le 29 % moških (EU: 63 % vs. 36 %) (EIGE, 2024b). Razlike med spoloma v delovni aktivnosti so razmeroma majhne, izziv ostaja neenakomerna koncentracija žensk in moških v različnih sektorjih na trgu dela.³²

Čeprav je velik delež žensk delovno aktiven, pa zaposlitvena segregacija med ženskami in moškimi ter drugi socio-kulturni vzorci še naprej vplivajo na to, da ženske na trgu dela pogosto zaslužijo manj kot moški. Razlika v delovni aktivnosti med ženskami v primerjavi z moškimi je bila v Sloveniji vseskozi med manjšimi v EU, leta 2023 je znašala 6,1 o. t. (EU: 10,2 o. t.). Na to vpliva velika participacija žensk na trgu dela, še posebej v starostni skupini 30–54 let, ki je najvišja v EU (leta 2023 je bila 90,9-odstotna). Na participacijo vplivajo visoka raven formalne izobrazbe žensk in politike ter ukrepi, ki jim omogočajo usklajevanje poklicnega in družinskega življenja (dostop do predšolske vzgoje in varstva, materinski dopust in zakonske možnosti dela s krajšim delovnim časom v primeru starševstva). Kljub majhnim razlikam v delovni aktivnosti pa ženske na trgu dela pogosto zaslužijo manj od moških. K plačni vrzeli med spoloma poleg različnih socio-kulturnih dejavnikov prispeva velika zaposlitvena segregacija oz. neenaka porazdelitev žensk in moških po dejavnostih in zaposlitvah. Segregacija je tako vertikalna, ko višje položaje običajno zasedajo moški, kot horizontalna, kjer se ženske pogosteje zaposlujejo v »feminiziranih« dejavnostih in zasedajo manj plačana delovna mesta (Slika 21 levo). Ženske so pogosto plačane manj tudi, kadar opravljajo podobno delo, tj. ko so zaposlene v istih podjetjih, na podobnih delovnih mestih, s podobno izobrazbo, starostjo in poklicem kot moški (Slika 21 desno).³³ To je poleg segregacije posledica drugih, močno zakoreninjenih socio-kulturnih vzorcev, večjega obsega skrbstvenega dela, začasnih izhodov s trga dela zaradi rojstva otroka, delovne klime, nepreglednosti plač v organizacijah, motivi, vztrajnostjo in ambicijami za karierni razvoj, vzorci delovanja trga dela in tudi diskriminacijo žensk. Plačne razlike med spoloma so prisotne že na začetku kariere, kmalu po njenem začetku se še nekoliko povečajo, kar sovpada z obdobjem rojstva prvega otroka, medtem ko karierna pot moških v tem obdobju običajno ni prekinjena (Slika 22 levo). Plačna vrzel se po različnih poklicih precej razlikuje, a je v splošnem nekoliko večja med bolj zahtevnimi poklici (Slika 22 desno).

Slika 20: Indeks enakosti spolov¹ je bil leta 2024 še nekoliko pod povprečjem EU (levo), delež žensk v parlamentu² se je v zadnjih dveh letih povečal in presega povprečje EU (desno)

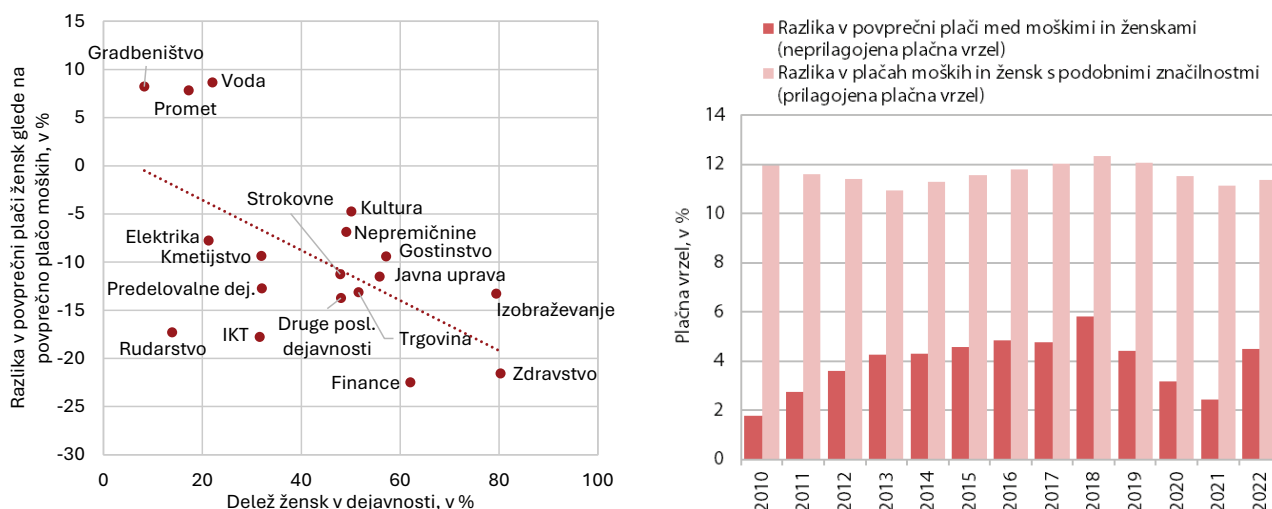
Vir: EIGE (2024c). Opombe: ¹ Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost. Podatki, vključeni v izračun indeksa za leto 2024, so večinoma iz leta 2022. ² Letni podatki so podatki za 4. četrtletje.

³¹ Leta 2022 je bila razlika med spoloma pri vključenosti v neplačano oskrbo 2 o. t. (EU: 9 o. t.), pri gospodinjskih opravilih in kuhanju pa 40 o. t. (EU: 27 o. t.) (EIGE, 2024b).

³² Na področju izobraževanja, zdravstva in socialnega dela je bilo leta 2022 zaposlenih 30 % žensk in le 7 % moških (EIGE, 2024b).

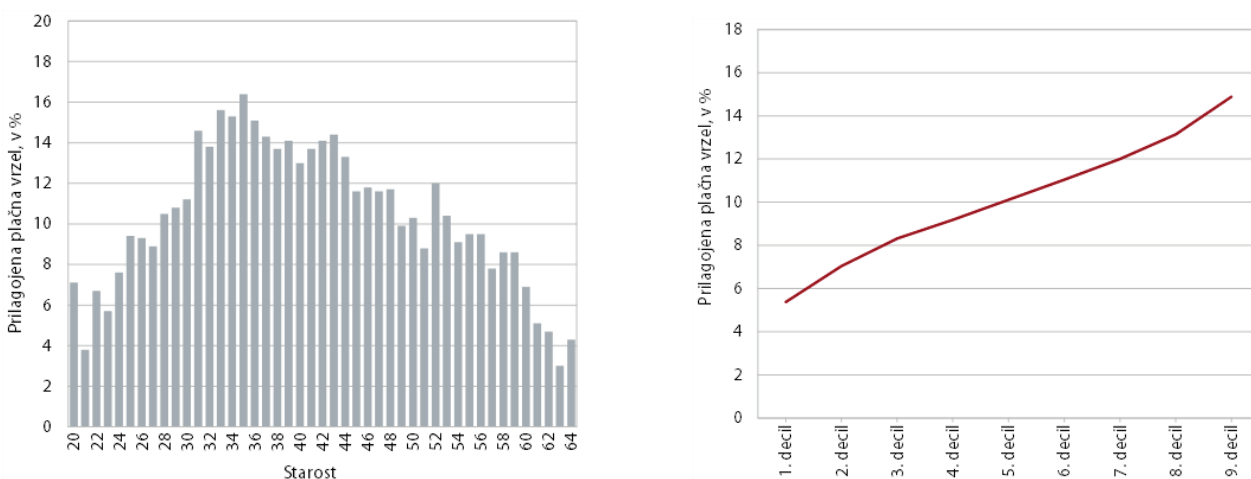
³³ Plačno vrzel med moškimi in ženskami, kjer zgolj primerjamo povprečno plačo vseh moških in žensk, imenujemo neprilagojena plačna vrzel. Medtem ko vrzel, kjer primerjamo plače moških in žensk s podobnimi značilnostmi (poklic, izobrazba, starost itd.), imenujemo prilagojena plačna vrzel. Analiza De Poli in Maier (2022) uvrsti Slovenijo med pretežno vzhodnoevropske države, kjer imajo ženske v povprečju relativno boljše demografsko-zaposlitvene značilnosti na trgu dela kot moški (npr. boljša izobrazba), a kljub temu v povprečju prejemajo nižje plačilo, zato bi lahko uveljavitev načela *enakega plačila za enako delo* (gl. Direktivo EU, 2023) v veliki meri odpravila dohodkovno vrzel med spoloma.

Slika 21: Prikaz horizontalne segregacije, kjer je v dejavnostih z relativno večjim deležem žensk povprečna plača med ženskami nižja kot med moškimi (levo); plačna vrzel med spoloma je prisotna tudi takrat, ko primerjamo plače moških in žensk na podobnih delovnih mestih, s podobno izobrazbo, starostjo itd. (desno)

Vir: SURS (2025a), SURS (2025b), ocene UMAR. Opomba: neprilagojena plačna vrzel je razlika v povprečni plači moških in žensk, izražena kot delež plače moških. Kadar je vrzel pozitivna (negativna), je povprečna plača med ženskami nižja (višja) kot med moškimi. Običajno je prilagojena plačna vrzel manjša kot neprilagojena, v Sloveniji in v nekaterih vzhodnoevropskih državah, pa velja obratno. Vrednosti za neprilagojeno vrzel in za znesek povprečne plače v sliki se nekoliko razlikujejo od vrednosti, ki jih je uradno objavil SURS, zaradi manjših razlik v uporabljenem vzorcu, prav tako pa v našem primeru plače najprej logaritemsko transformiramo in šele nato povprečimo. Prilagojena plačna vrzel je vrzel z izločenimi razlikami v strukturi zaposlenih in je regresijska ocena. Ta je bila narejena na podlagi združitve mikropodatkov statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP) in odmernih oz. kontrolnih podatkov dohodnine. Pojasnjevalni dejavniki v regresijski analizi so bili delovni čas (nedoločen/določen, polni/krajši), zakonski stan, status invalida, državljanstvo, starost, štirje velikostni razredi podjetja, izobrazbena raven (21 ravni), poklicna raven (po SKP na četrti ravni), dejavnost (po SKD na peti ravni) in sektor (po SKIS na peti ravni). Za posamezno leto je bilo v oceno vključenih okoli 550 tisoč zaposlenih, ki so bili celo leto pri istem delodajalcu in v istem poklicu in so prejeli vsaj 90 % letne minimalne plače.

Slika 22: Plačna vrzel je prisotna že na začetku karierne poti žensk (levo), povečuje se tudi s premikanjem po plačni porazdelitvi navzgor (desno)

Vir: SURS (2025b), ocene UMAR. Opomba: Ocene se nanašajo na leto 2023. Pri ocenah vrzeli po posameznih starostnih skupinah so bili uporabljeni tudi fiksni učinki na ravni organizacij, s čimer se primerjava nanaša na moške in ženske znotraj istih organizacij.

2.2.3 Dostojno življenje za vse

Stopnja tveganja socialne izključenosti je med najnižjimi v EU,³⁴ nekatere ranljive skupine pa so ji že več let izpostavljene bolj kot v povprečju EU. Po raziskavi EU-SILC 2024, ki upošteva dohodke iz leta 2023, je stopnja tveganja

³⁴ Ker raziskava EU-SILC ne vključuje v zadostni meri najranljivejših in pogosto marginaliziranih skupin kot tudi najbogatejših (Guio idr., 2021; Stiglitz idr., 2018; UMAR, 2021a; UN, 2021), obravnavamo tudi ugotovitve in analize drugih pristojnih organov, institucij in organizacij.

socialne izključenosti nekoliko porasla (Slika 23, levo): zvišala se je stopnja tveganja revščine³⁵ (za 0,5 o. t.), stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti³⁶ in stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti³⁷ pa sta se malenkost zmanjšali. Tveganju socialne izključenosti je bilo izpostavljenih 302 tisoč oseb (kar je 15 tisoč več kot leto prej oz. 32 tisoč več kot je nacionalni cilj do leta 2030). Najnižje je bilo tveganje socialne izključenosti otrok, a so določene ranljivejše skupine otrok tveganju izpostavljene najbolj v EU.³⁸ Med skupine z nadpovprečnim tveganjem že vrsto let sodijo osebe, stare 65 let in več (v letu 2024 je bilo takih okrog 99 tisoč),³⁹ kar povečuje vrzel tveganja glede na starost.⁴⁰ Večje kot v povprečju EU je tudi tveganje tudi za enočlanska gospodinjstva, enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom, gospodinjstva z nizko delovno intenzivnostjo, nizko izobražene osebe, priseljenci in druge manjšine, kjer se različni vidiki izključenosti prekrivajo, in ki so zaradi diskriminacije, marginalizacije, slabšega socialnega in kulturnega kapitala bolj podvrženi medgeneracijskemu prenosu prikrajšanosti.⁴¹ V Sloveniji je stopnja socialne izključenosti glede na stopnjo urbanizacije tretja najnižja v EU.⁴²

Stopnja tveganja revščine je v obdobju 2021–2024 nekoliko porasla; zgoščenost prebivalcev do 10 % nad pragom tveganja revščine je velika. Stopnja tveganja revščine se je v obdobju 2016–2021 zniževala, po letu 2021 pa postopoma narašča. Leta 2024 (z dohodkih iz leta 2023) je pod pragom tveganja revščine⁴³ živelo 276 tisoč oseb, skoraj polovica (135 tisoč oseb) jih je živela v dolgotrajni revščini.⁴⁴ Strokovne institucije opozarjajo na skrito revščino (brezdomni, Romi, nedržavljeni) ter na nezadostno spremljanje in ciljno ukrepanje države.⁴⁵ Iz leta v leto se povečuje zgoščenost prebivalcev z dohodki do 10 % nad pragom tveganja revščine⁴⁶ (leta 2024 je bilo takih 169 tisoč oseb), zato lahko nenadno povečanje stroškov gospodinjstev zaradi krize ali draginje hitro potisne velik delež prebivalstva pod prag tveganja revščine. Tako je imela obalno-kraška regija⁴⁷ med epidemijo, ko so bili zaradi omejitvenih ukrepov močno prizadete dejavnosti turizma, gostinstva in prometa, najvišje izmerjeno stopnjo tveganja revščine v slovenskih regijah doslej (24,8 %, leta 2022), kljub izboljšanju ostaja tveganje v tej regiji tudi v letu 2024 najvišje v državi (19,5-odstotno). Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih se je zadnja leta gibala blizu cilja SRS (za leto 2030), v letu 2024 se je nekoliko znižala, na 5,4 %. Najbolj so ji bili izpostavljeni zaposleni v negotovih zaposlitvah (samozaposleni, zaposleni s krajšim delovnim časom in začasno zaposleni) in tuji delavci (Slika 24 desno) (gl. Statistična priloga).

³⁵ Delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom manjšim od 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev, pri čemer se upošteva t. i. prilagojena OECD-jeva ekvivalenčna lestvica.

³⁶ Delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu, ki izkazuje pomanjkanje vsaj 7 od 13 elementov prikrajšanosti, gl. Stare idr. (2024).

³⁷ Delež oseb, starih do 64 let, ki živijo v gospodinjstvih, katerih odrasli člani so v referenčnem letu za dohodek delali manj kot 20 % svojega razpoložljivega delovnega časa.

³⁸ Leta 2023 je Slovenija zabeležila najvišjo stopnjo tveganja socialne izključenosti (87-odstotno) med vsemi članicami EU za otroke stare 6–11 let, katerih starši so imeli nizko izobrazbo. Tudi sicer je tveganje socialne izključenosti otrok manj izobraženih staršev med najvišjimi v EU.

³⁹ Med upokojevci (ki so lahko tudi mlajši od 65 let) je bilo vseh 111 tisoč (Eurostat, 2025).

⁴⁰ Tveganje socialne izključenosti starejših žensk je dvakrat večje kot nacionalno povprečje, kljub novim generacijam upokojenk, ki dosegajo višje pokojnine. Z največjimi težavami se soočajo starejše ženske, pri katerih sovpadajo različni vidiki tveganj, oviranosti in prikrajšanosti.

⁴¹ Otroci iz ranljivejših skupin prebivalstva imajo slabše zdravstveno stanje, slabši učni uspeh, zgodaj opuščajo šolanje in so že v otroštvu ujeti v krog revščine ter odvisni od pomoči. Gl. Program za otroke (MDDSZ, 2020) in Nacionalni akcijski načrt jamstva za otroke (Vlada RS, 2023).

⁴² V mestih je za 1,5 o. t. večja kot na podeželju; manjša razlika kot v Sloveniji je le na Švedskem in Češkem (Eurostat, 2025).

⁴³ Pod pragom tveganja revščine so leta 2024 (z dohodki iz leta 2023) živele osebe, katerih neto razpoložljivi dohodek na ekvivalentno odraslo osebo je bil nižji od 981 evrov na mesec.

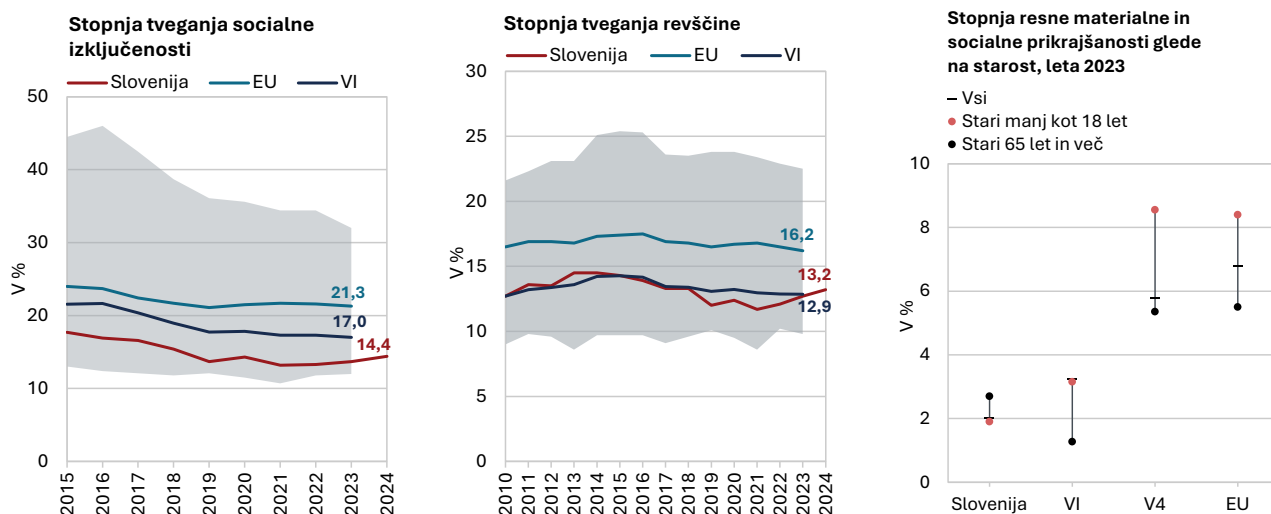
⁴⁴ 6,8 % oseb je imelo dohodek v zadnjem dohodkovnem letu in v vsaj še dveh od treh prejšnjih let nižji od praga tveganja revščine.

⁴⁵ Računsko sodišče (2021b), Varuh človekovih pravic (2021), IRSSV (2021) in različne strokovne analize (EAPN, 2022; Korpič-Horvat idr., 2022; Kump in Stropnik, 2022) opozarjajo na visoko tveganje revščine oseb z invalidnostmi, starejših žensk, enostarševskih družin, nekaterih skupin tujih državljanov (npr. napoteni delavci iz tujine), migrantov, najemnikov stanovanj itn.

⁴⁶ Delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z razpoložljivim dohodkom večjim od 60 % mediane in manjšim od 70 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev.

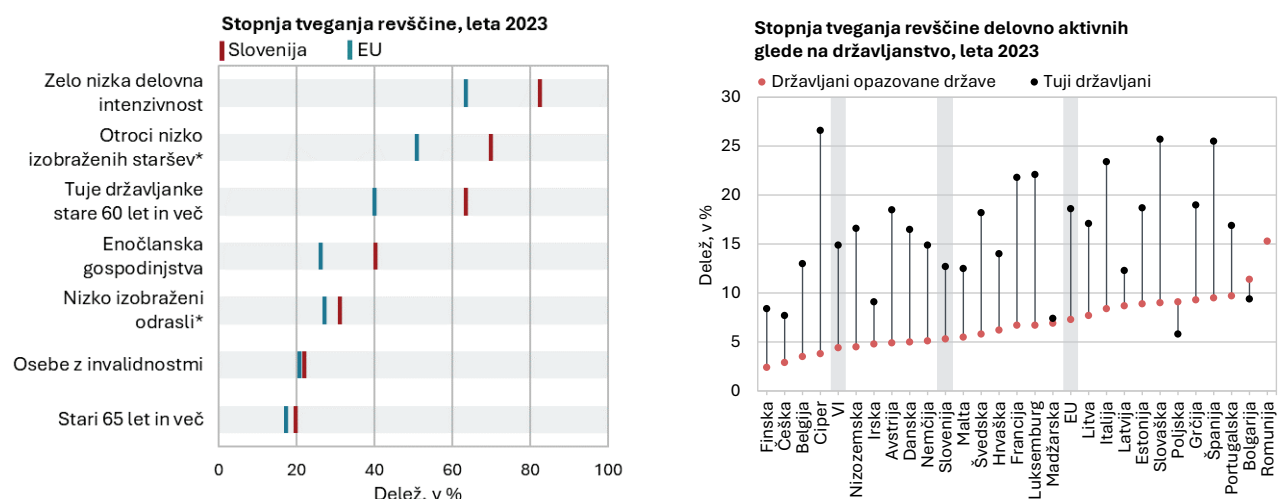
⁴⁷ Obalno-kraška regija je imela leta 2016 najnižjo stopnjo tveganja revščine v državi (8,7-odstotno).

Slika 23: Stopnja tveganja socialne izključenosti in revščine ostajata kljub rahlemu povišanju v zadnjih letih med nižjimi v EU, stopnja resne socialne in materialne prikrajšanosti pa najnižja

Vir: Eurostat (2025) in SURS (2025a), za Slovenijo po podatkih EU-SILC 2024, na dohodkih iz leta 2023. Opomba: osenčeno polje prikazuje razpon med državama EU z najmanjšo in največjo vrednostjo.

Slika 24: Nekatere skupine prebivalcev so že vrsto let bolj izpostavljene tveganju revščine kot v povprečju EU (levo); med delovno aktivnimi pa tuji državljani bolj kot državljani Slovenije (desno)

Vir: Eurostat (2025), EU-SILC 2023 (na dohodkih iz leta 2022). Opomba: * s končano OŠ ali manj. Slika desno: za Romunijo ni podatka o stopnji tveganja revščine delovno aktivnih tujih državljanov.

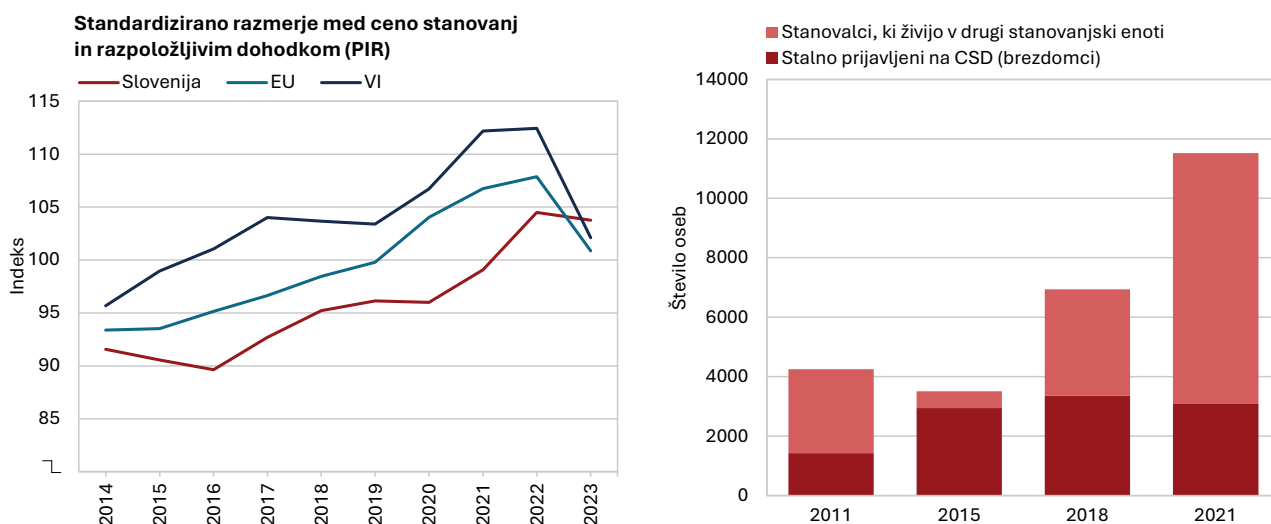
Cenovna dostopnost stanovanj se poslabšuje, zato se povečuje število prebivalcev, ki se soočajo s stanovanjsko stisko. Razmerje med ceno stanovanj in razpoložljivim dohodkom – PIR (*price-to-income ratio*)⁴⁸ je glede na dolgoletno povprečje raslo od leta 2016, izraziteje pa z nastopom epidemije, ko je kakovost bivanja zaradi omejitvenih idr. ukrepov močno pridobila na pomenu povsod po svetu. Po letu 2022 se je trend rasti PIR obrnil (Slika 25 levo), vendar bistveno manj kot v povprečju EU in vodilnih inovatorkah. Glavni razlogi so predvsem v nerazvitem neprofitnem najemnem sektorju,⁴⁹ ne dovolj reguliranem zasebnem najemnem trgu (ki bi ščitil najemnike in najemodajalce), predvsem pa v pomanjkanju stanovanj. Slovenija ima na 1.000 prebivalcev tretje najmanjše število stanovanj v EU, v naseljenih stanovanjih pa drugo največje povprečno število oseb (2,9 osebe), takoj za Slovaško (3,1) (Miklič, 2024). S stanovanjsko stisko se soočajo predvsem kupci prvega stanovanja, mladi, ki tudi zaradi tega kasneje zapuščajo gospodinjstva svojih staršev (leta 2023 so v gospodinjstvu staršev ostajali do 29,1 leta; v EU 26,5 leta; v vodilnih inovatorkah 22 let), priseljenci

⁴⁸ PIR je razmerje med trenutno ceno stanovanj in prilagojenim bruto razpoložljivim dohodkom gospodinjstva glede na dolgoletno (2000–2023) povprečno razmerje med ceno in dohodkom. Če je razmerje enako 100, je trenutno razmerje med ceno in dohodkom enako dolgoletnemu povprečju. Če se razmerje povečuje, to običajno pomeni, da cene stanovanj rastejo hitreje kot dohodki.

⁴⁹ Leta 2021 je bilo po registrskem popisu 864.300 stanovanj, od tega 80 % naseljenih. Med naseljenimi je bila večina lastniških (skoraj 80 %), 9 % najemnih, 12 % pa je imelo druge oblike lastništva (uporabniki niso bili niti lastniki, niti najemniki) (Miklič, 2021).

in nekatere druge ranljivejše skupine z nižjimi dohodki. Slaba cenovna dostopnost stanovanj⁵⁰ se za ranljivejše skupine vse bolj odraža v naseljevanju neprimernih stanovanj za bivanje in v prenaseljenih stanovanjih.⁵¹ Skrajna oblika stanovanjska prikrajšanosti se kaže tudi v brezdomnosti.⁵²

Slika 25: V Sloveniji so cene stanovanj rastle hitreje kot dohodki, v EU se je trend leta 2023 obrnil (levo); zaradi vse večje cenovne nedostopnosti stanovanj narašča število oseb, ki nimajo ustreznega doma (desno)

Vir: Eurostat (2025) in . Opomba k levi sliki: PIR je razmerje med trenutno ceno stanovanj in prilagojenim bruto razpoložljivim dohodkom gospodinjstva glede na dolgoletno (2000–2023) povprečno razmerje med ceno in dohodkom. Če je razmerje enako 100, je trenutno razmerje med ceno in dohodkom enako dolgoletnemu povprečju. Če se razmerje povečuje, to običajno pomeni, da cene stanovanj rastejo hitreje kot dohodki. VI - vodilne inovatorke (Danska, Finska, Nizozemska, Švedska). Opomba k desni sliki: v kategorijo »druge stanovanjske enote« so bile zajete stavbe ali deli stavb, ki niso primerni za bivanje ali pa niso namenjeni bivanju. Število stanovalcev v takih nastanitvah je med leti 2011 in 2021 zelo nihalo, ker dokazuje začasnost bivanja. Zaradi negotovih stanovanjskih razmer bi lahko del teh oseb po definiciji ETHOS vključili med brezdomne (Filipovič Hrast idr., 2023).

Na energetske revščine v Sloveniji najbolj vplivajo neustrezne bivanjske razmere, na prevozno revščino pa slaba povezljivost in premajhna pogostost voženj javnega potniškega prometa. Energetska revščina⁵³ gospodinjstev se je v obdobju 2014–2024 zmanjšala za 3,6 o. t. oz. za 70 tisoč oseb. Zadnja tri leta je okrog 7,3 % (zadnji podatek za leto 2024).⁵⁴ Delež energetske revnih gospodinjstev je bil največji med enočlanskimi gospodinjstvi, v primerjavi z letom 2023 je najbolj porasel med enostarševskimi gospodinjstvi z vsaj enim vzdrževanim otrokom. Med dejavniki energetske revščine najbolj izstopajo neustrezne bivanjske razmere,⁵⁵ kjer je delež izpostavljenega prebivalstva med najvišjimi v EU, hkrati pa je stopnja hude stanovanjske prikrajšanosti⁵⁶ nizka (gl. Statistična priloga). Zamujanje s plačili stanovanjskih stroškov je bilo leta 2023 podobno kot v povprečju EU, najbolj pa se je povečal delež oseb, ki niso bivalne v dovolj toplem stanovanju.⁵⁷ Že vrsto let so v najslabšem položaju upokojeanci, ki so pogosto lastniki prevelikih stanovanj in/ali stanovanj v slabem stanju (Kump in Stropnik, 2022), kar nekaterim povzroča previsoke stroške vzdrževanja. Po oceni strokovnjakov⁵⁸ je bilo leta 2023 v Sloveniji okoli 3,5 % prevozno revnih oseb (oz. okoli 60 tisoč

⁵⁰ Zaradi visokega deleža lastniških stanovanj (skoraj 80 %) so stanovanjski stroški nizki, vendar ne za gospodinjstva pod pragom tveganja revščine (gl. Statistično prilogo).

⁵¹ Stopnja prenaseljenosti stanovanja zajame osebe, ki živijo v stanovanjih s premajhnim številom sob glede na število, spol in starost članov gospodinjstva (Stare idr., 2024).

⁵² Po podatkih registrskega popisa prebivalstva in stanovanj je leta 2021 okoli 11.500 stanovalcev živelo v neustrezni nastanitvi (SURs, 2025a): od tega je bilo okrog 3.000 oseb brezdomnih (prijavljenih na CSD), okoli 8.400 oseb je živelo v negotovih stanovanjskih razmerah. Po raziskavi SJM o brezdomstvu (CJMMK, 2023) je v obdobju zadnjih petih let izkušnjo brezdomnosti ali stanovanjske izključenosti doživelo več kot 20.000 oseb. Večina teh je svoje stanovanjske težave reševala v krogu družine in prijateljev, kar je lahko skrita brezdomnost (Filipovič Hrast idr., 2023).

⁵³ Enotne opredelitve na ravni EU ni. Po slovenski uredbi so energetske revna tista gospodinjstva, ki so pod pragom tveganja revščine in obenem (i) ali zamujajo s plačili stanovanjskih stroškov in energetskih storitev, (ii) ali si finančno ne morejo zagotoviti primerne temperature v stanovanju, (iii) ali živijo v neustreznih bivanjskih razmerah (Uredba o merilih za opredelitev in ocenjevanje števila energetske revnih gospodinjstev, 2022).

⁵⁴ Doživljalo jo je okrog 110.000 oseb oz. 1.000 več kot leta 2023.

⁵⁵ Merimo jih z deležem prebivalstva, ki živi v slabem stanju stanovanja, t. j. pušča streha, stene/temelji/tla so vlažni, okenski okvirji so trhli ali so trhla tla. Ta kazalnik imenujemo tudi stopnja stanovanjske prikrajšanosti.

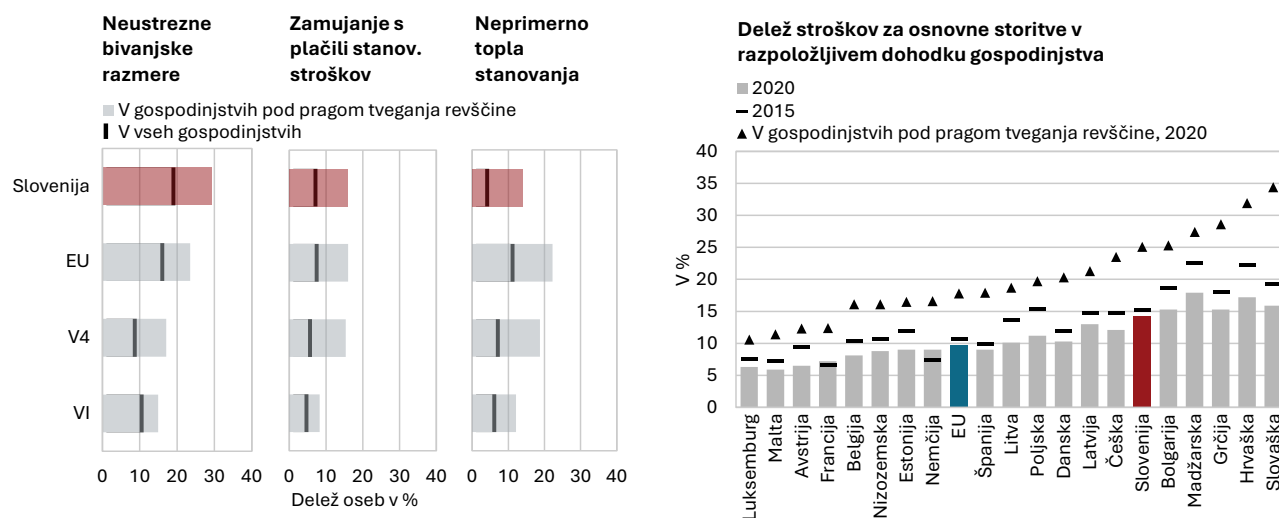
⁵⁶ Merimo jo z deležem oseb v prenaseljenih stanovanjih, ki so obenem prikrajšane vsaj za enega od elementov: (i) slabo stanje stanovanja, (ii) ni kadi ali prhe v stanovanju, (iii) ni stranišča na izplakovanje za lastno uporabo ali pa imajo (iv) pretemno stanovanje (Eurostat, 2025).

⁵⁷ Zaradi podnebnih sprememb in vse bolj vročih poletij postaja vedno bolj aktualna tudi poletna energetska revščina.

⁵⁸ Enotne opredelitve prevozne revščine v EU ni. Prvič jo je opredelil leta 2023 ustanovljen Socialni sklad za podnebje (2023), na tej osnovi pa so jo za Slovenijo opredelili v projektu o mobilnostni revščini (Gabrovec idr., 2024). Izračunali so jo za osebe oz. gospodinjstvo, ki živijo pod

oseb), največ v pomurski regiji (7,5 %), k čemur je poleg slabše ponudbe storitev javnega potniškega prometa ob razpršeni poselitvi prispevalo tudi večje tveganje revščine v tej regiji. Premajhna pogostost voženj javnega potniškega prometa⁵⁹ sili prebivalce v lastništvo avtomobila ali v zasebno urejanje mobilnosti, kar predstavlja znatno finančno breme.⁶⁰ Dostopnost do osnovnih storitev, ki poleg prevoza in energije vključujejo tudi dostop do pitne vode, sanitarij, finančnih storitev in digitalnih komunikacij,⁶¹ je za nekatera gospodinjstva slaba zaradi njihovih nizkih dohodkov, za nekatera pa tudi zaradi pomanjkanja znanj in spretnosti (npr. finančna in digitalna pismenost) ter nezadostne infrastrukture in/ali povezljivosti v nekaterih podeželskih okoljih. Leta 2020 so gospodinjstva pod pragom tveganja revščine porabila četrtno svojega razpoložljivega dohodka za osnovne storitve, kar je za okoli 75 % več kot preostala gospodinjstva. Najslabši dostop do osnovnih storitev so imele starejše osebe, osebe z invalidnostmi, osebe z nizko izobrazbo, s pomanjkljivimi spretnostmi in veščinami, podeželsko prebivalstvo ter marginalizirane skupine (Pečar, 2024).

Slika 26: Na energetske revščine najbolj vplivajo neustrezne bivanjske razmere (levo), gospodinjstva pod pragom tveganja revščine za osnovne storitve namenijo 25 % svojega razpoložljivega dohodka (desno)

Vir: Eurostat (2025); eksperimentalna statistika, ocena Eurostata (desno). Opombe: za levo sliko so podatki za leto 2023 (na dohodkih iz leta 2022).

Izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije se je leta 2023 povečala, a ostala med manjšimi v EU. Delež prebivalcev, ki so občutili diskriminacijo ali nadlegovanje, se je v obdobju 2015–2019 zmanjšal, leta 2023 pa se je znova oddaljil od cilja SRS. Znašal je 13 % (EU: 21 %), najpogosteje pa so se posamezniki počutili diskriminirane zaradi starosti, spola in splošnega videza (Eurobarometer, 2023b). V primerjavi s predhodno anketo iz leta 2019 se je v Sloveniji in povprečju EU najbolj povečala starostna diskriminacija (za 2 o. t.), zato bo treba krepiti prizadevanja proti starizmu⁶² (EESO, 2023; WHO, 2021). Diskriminacija je bila najpogostejša na delovnem mestu in v javnem prostoru, v primerjavi s povprečjem EU pa je najbolj izstopala pri dostopu do zdravstvenih storitev (SLO: 20 %, EU: 11 %). Izkušnje z diskriminacijo so pogostejše navajali pripadniki manjšinskih skupin. Dolgotrajna izpostavljenost osebe ali skupine diskriminaciji vpliva na zdravstveno stanje in lahko vodi v socialno izključenost, zmanjšuje pa tudi družbeno blaginjo in produktivnost (Hardy in Schraepen, 2024).

Nasilje v partnerskem odnosu in nasilje v družini pogostejše doživljajo ženske, velikokrat pa ostaja neprijavljeno.

Vsakršno nasilje, fizično, spolno, psihološko ali/in ekonomsko, pomeni kršitev človekovih pravic žrtve, njenega dostojanstva in v najslabšem primeru tudi pravice do življenja (EK, 2022a). V Sloveniji je fizično (vključno z grožnjami) ali spolno nasilje od 15. leta starosti doživelo 22,5 % žensk (EU: 30,7 %) in 16,3 % moških.⁶³ Moški nasilje najpogostejše doživljajo v javnem prostoru, ženske pa doma (Slika 27 levo), kar ima pomembne posledice za žrtve, saj se incidenti doma pogosto zgodijo brez prisotnosti drugih ali zgolj v prisotnosti otrok, ki so s tem prav tako žrtve nasilja (gl. EK, 2022a; EP, 2021b; FRA, 2021). Po zadnjih podatkih je nasilje partnerja doživelo 27,9 % žensk (EU: 31,8 %), nasilje v družini pa

pragom tveganja revščine in nimajo dostopa do zadovoljive ponudbe javnega prevoza (t.j. vsaj osem parov voženj z javnim prevozom ob delavnikih in v času šolskega pouka ter oddaljenosti 1 km od postajališča javnega potniškega prometa).

⁵⁹ Leta 2022 je obseg javnega potniškega prometa v Sloveniji znašal 13,9 % km na osebo (EU: 16,9 %) (EK JRC, Benczur et al, 2025).

⁶⁰ Med najbolj ranljive osebe sodijo starejše osebe, invalidi, pacienti, begunci, tujci, prosilci za mednarodno zaščito, Romi, otroci, mladostniki in ženske (Gabrovec idr., 2024).

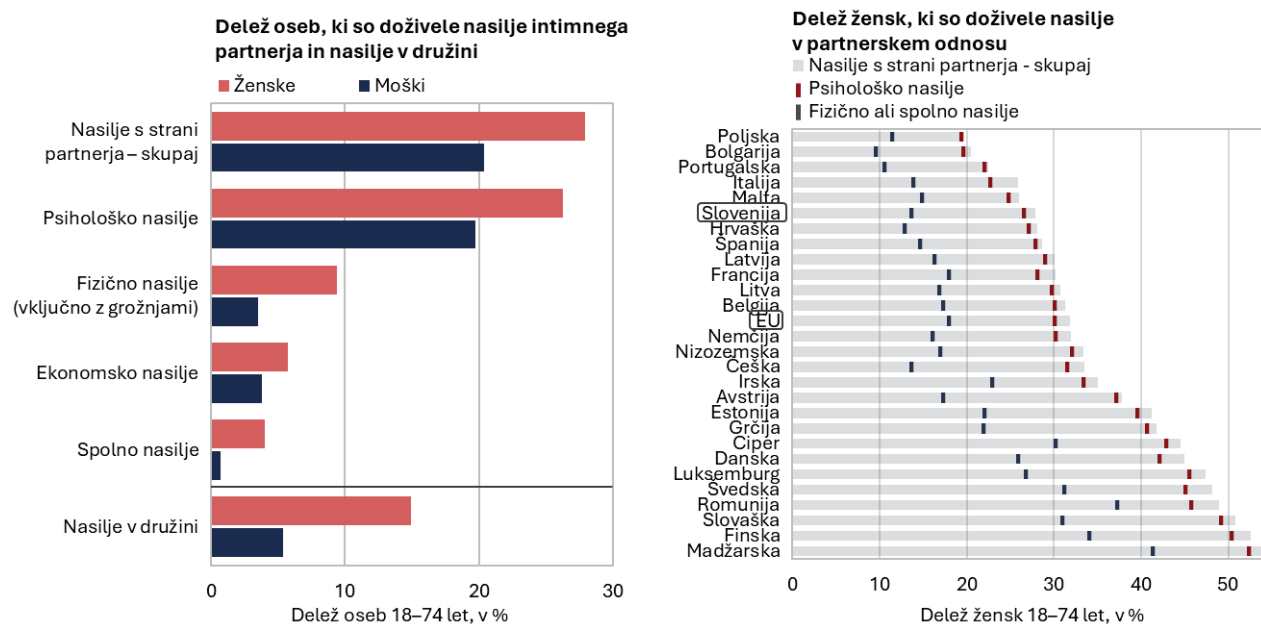
⁶¹ Dostop do osnovnih storitev opredeljuje 20. načelo evropskega stebra socialnih pravic.

⁶² Starizem so stereotipiziranje, predsodki in/ali diskriminiranje oseb na osnovi njihove starosti.

⁶³ Eurostat (2024b) prikazuje podatke EU le za ženske.

14,9 % (EU: 19,3 %) (Eurostat, 2024b). Ženske so pogostejše kot moški žrtve ponavljajočega se partnerskega nasilja, prav tako jih več poroča o fizičnih poškodbah in psiholoških posledicah zaradi nasilja (Kontelj, 2022). Tudi nasilje v družini je resen ter pogosto dolgotrajen in prikrit socialni problem, ki negativno vpliva na čustveno, ekonomsko in socialno blaginjo cele družine (EP, 2021a). Leta 2023 in 2024 je bilo več žrtev kaznivih dejanj nasilja v družini, bistveno več pri ženskah kot pri moških (Policija, 2025b). Stopnja prijavljanja nasilja je nizka, z njegovimi posledicami se pogosto ukvarjajo žrtve same ali s pomočjo prijateljev in družine.⁶⁴ Na višjo stopnjo prijavljanja nasilja vpliva boljša ozaveščenost družbe o ničelni toleranci do nasilja, predvsem pa ustrezna institucionalna obravnava žrtev, kar povečuje zaupanje v mehanizme pomoči in celostnega pristopa, ki vključuje delujočo mrežo povezanih deležnikov (Prislan idr., 2022).⁶⁵

Slika 27: Ženske so pogostejše kot moški doživele nasilje partnerja in nasilje v družini (levo), delež žensk, ki so doživele nasilje v partnerskem odnosu, je nekoliko pod povprečjem EU (desno)

Vir: SURS (2024) in Eurostat (2024b).

2.2.4 Znanje in spretnosti

Ob visoki vključenosti v izobraževanje je prišlo v dolgoletnem obdobju v Sloveniji do povečanja deleža odraslih z vsaj srednješolsko izobrazbo. SURS je pri podatkih o izobrazbeni strukturi prebivalcev za leto 2023 spremenil metodologijo,⁶⁶ zato podatki niso primerljivi s podatki preteklih let. Leta 2023 je bil delež odraslih z vsaj srednješolsko izobrazbo nad povprečjem EU⁶⁷, delež odraslih s terciarno izobrazbo pa malo pod povprečjem EU in precej pod povprečjem vodilnih inovatorov (Slika 28 levo).⁶⁸ Delež odraslih z nizko izobrazbo (končana osnovna šola ali manj) je bil pod povprečjem EU. Nizko izobrazbo so imeli pogostejše pripadniki nekaterih družbenih skupin,⁶⁹ ki se pri vključevanju v izobraževanje spoprijemajo z velikimi ovirami (gl. poglavje 3.1.3.2). V obdobju 2014–2024, za katerega so za Slovenijo na voljo metodološko primerljivi podatki, ki jih objavlja SURS,⁷⁰ je ob visoki vključenosti mladih v vse ravni izobraževanja in prehajanju mlajših, ki so v povprečju bolje izobraženi, v višje starostne skupine (demografski učinek), prišlo do povečanja deleža odraslih z vsaj srednješolsko in terciarno izobrazbo (prvih za 6,2 o. t.; drugih za 8,1 o. t.). Delež mladih,

⁶⁴ V Sloveniji se je 64,7 % žensk (EU: 63,7 %) o doživljanju nasilja pogovarjalo s prijateljem, družinskim članom ali sorodnikom, 21,3 % (EU: 13,9 %) jih je dogodek prijavilo policiji, 16,2 % (EU: 20,5 %) žensk se je obrnilo na zdravstveno ali na socialno službo (Eurostat, 2024b).

⁶⁵ Temu sledi tudi Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nad ženskami 2024–2029 (ReNPPND24–29, 2024).

⁶⁶ Leta 2023 je SURS pri izračunavanju podatkov o izobrazbi, pridobljenih z Anketo o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (ANP), vključil uteževanje ravni izobrazbe. Ravni izobrazbe je kalibriral na izobrazbo iz baze podatkov o prebivalstvu, ki jih SURS pridobiva s statističnim raziskovanjem Socioekonomske značilnosti prebivalstva in selivcev (SURS, 2024c).

⁶⁷ Leta 2023 je imelo vsaj srednješolsko izobrazbo 88,5 % odraslih (EU: 79,8 %, VI: 85,0 %) (Eurostat, 2025).

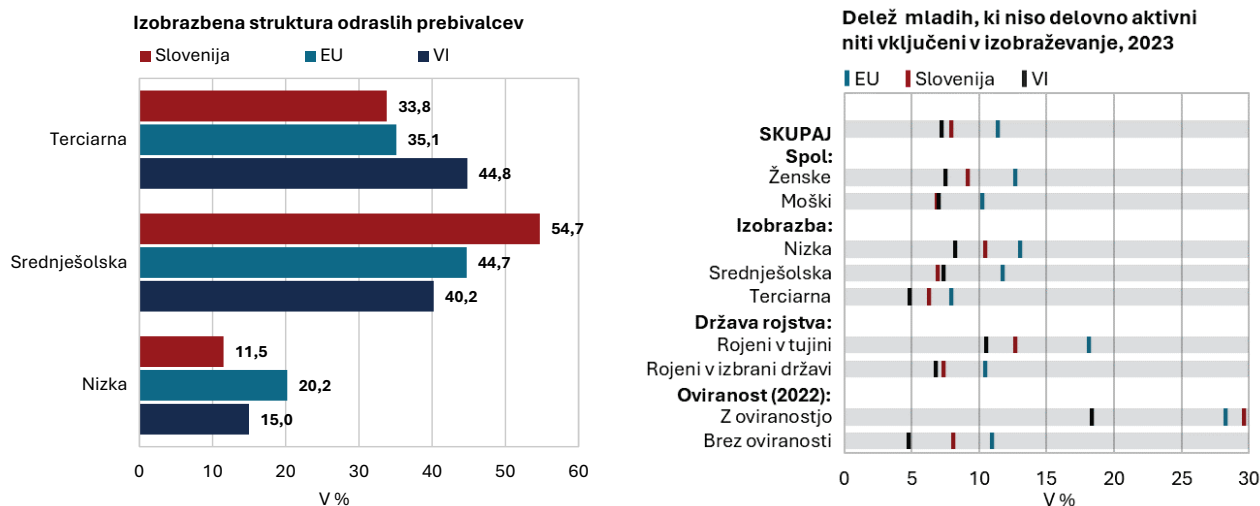
⁶⁸ Leta 2023 je imelo terciarno izobrazbo 33,8 % odraslih (EU: 35,1 %, VI: 44,8 %) (Eurostat, 2025).

⁶⁹ Leta 2022 (zadnji podatek) je bil delež odraslih (25–64 let) z nizko izobrazbo pri osebah z oviranostjo 23,8 % (EU: 32,8 %) in pri osebah brez oviranosti 7,2 % (EU: 18,6 %) (Eurostat, 2025).

⁷⁰ Gre za podatke, ki jih SURS pridobiva s statističnim raziskovanjem Socioekonomske značilnosti prebivalstva in selivcev in jih za obdobje 2011–2024 objavlja v SI-STAT bazi. Te podatke od leta 2023 uporablja pri kalibraciji podatkov o izobrazbi, ki jih zbira z Anketo o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (SURS, 2025a).

ki so zgodaj opustili izobraževanje,⁷¹ je v zadnjih desetih letih že ves čas dosegal cilj EU do leta 2030 (manj kot 9 %). Mladi, ki zgodaj opustijo izobraževanje, imajo slabše možnosti za zaposlitev. Na izključenost mladih iz izobraževanja in dela kaže delež mladih, ki niso delovno aktivni niti vključeni v izobraževanje (NEET). Ta je bil ob ugodnih razmerah na trgu dela leta 2023 eden najmanjših v zadnjih desetih letih (7,8 %, EU: 11,2 %), za osebe z invalidnostjo pa nad povprečjem EU (Slika 28 desno).

Slika 28: Izobraženost odraslih prebivalcev je razmeroma dobra (levo), manjši kot v povprečju EU je bil delež mladih, ki niso delovno aktivni niti vključeni v izobraževanje (desno)

Vir: Eurostat (2025). Opomba: * Leta 2023 se je za Slovenijo spremenila metodologija merjenja dosežene ravni izobrazbe.

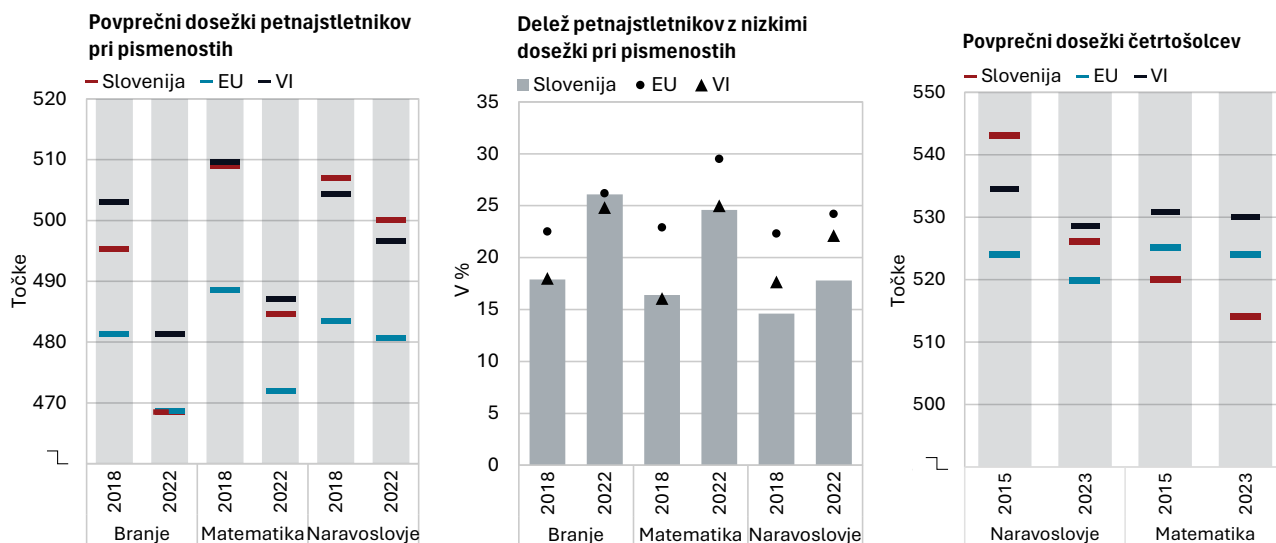
Pismenosti srednješolcev so se poslabšale, matematična in naravoslovna ostajata nad povprečjem EU, neenakosti v učnih dosežkih pa so se povečale. Rezultati raziskave PISA o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti petnajstletnikov⁷² so leta 2022 podobno kot v drugih državah EU pokazali poslabšanje glede na leto 2018, izraziteje pri bralni in tudi matematični pismenosti (Slika 29 levo). Cilj SRS do leta 2030 (uvrstitev v zgornjo četrtino članic EU) je bil dosežen le pri naravoslovni pismenosti, po kateri je Slovenija zaostala le za Estonijo, Finsko in Irsko. Deleža petnajstletnikov z najboljšimi rezultati (peta ali višja raven pismenosti) sta se zmanjšala pri bralni in matematični pismenosti, delež petnajstletnikov s slabimi rezultati (manj kot druga raven pismenosti) pa so se povečali pri vseh treh vrstah pismenosti (Slika 29 sredina). Dekleta so dosegla boljše rezultate pri bralni in naravoslovni pismenosti; petnajstletniki z najboljšim socialnoekonomskim položajem⁷³ so dosegli boljše rezultate pri vseh treh vrstah pismenosti kot njihovi vrstniki z najslabšim socialnoekonomskim položajem; priseljenci so pri bralni pismenosti dosegli slabše rezultate kot sovrstniki, razlika med njimi pa je bila večja kot v povprečju EU. Podobno kot pri petnajstletnikih je tudi pri četrtošolcih (OŠ) opazen negativen trend bralne pismenosti med letoma 2016 in 2021 (PI, 2023a) ter matematične in naravoslovne pismenosti med letoma 2015 in 2023 (Slika 29 desno).

⁷¹ Delež mladih (18–24 let) z največ končano OŠ, ki niso vključeni v izobraževanje ali usposabljanje.

⁷² V Sloveniji je več kot 90 % petnajstletnikov vključenih v srednješolsko izobraževanje (PI, 2023c).

⁷³ PISA meri socialnoekonomski položaj petnajstletnikov z indeksom ekonomskega, socialnega in kulturnega položaja, ki vključuje kazalnike izobrazbe in poklica staršev ter premoženje družine. Petnajstletniki z najboljšim socialnoekonomskim položajem so iz najvišjega kvartilnega razreda, petnajstletniki z najslabšim socialnoekonomskim položajem pa iz najnižjega (OECD, 2023c).

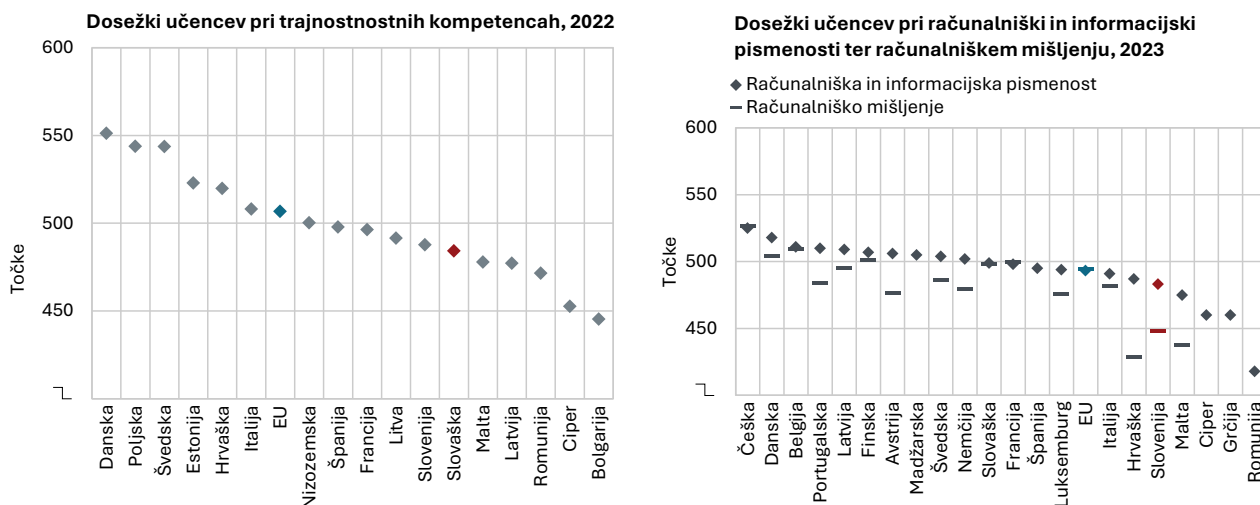
Slika 29: Pismenosti petnajstletnikov¹ so se poslabšale (levo), povečal se je delež učencev s slabimi rezultati² (sredina), povprečni dosežki so se poslabšali tudi pri osnovnošolcih (desno)

Vir: OECD (2023c), Eurostat (2025) in IEA TIMSS in PIRLS (2024). Opomba: ¹ EU je natehtano povprečje. ² Slabi rezultati so rezultati pod drugo ravni pismenosti.

Veščine in kompetence mladih, ki so pomembne za kakovostno življenje in vključujočo družbo, so pod povprečjem EU. Dosežki osmošolcev (OŠ) pri kompetencah za trajnostni razvoj so bili leta 2022 slabši kot v povprečju EU (Slika 30 levo), redkeje so ravnali okolju prijazno (npr. zmanjšali porabo vode, se izogibali kupovanju plastičnih izdelkov idr.) (EK, 2024e). Med letoma 2018 in 2023 se je poslabšala tudi njihova računalniška in informacijska pismenost (Slika 30 desno) (PI, 2024a). Tudi glede medkulturnih veščin, ki so vse pomembnejše za življenje v večkulturnih družbah, so se leta 2021 odrezali zelo slabo: le polovica jih je izražala pozitivna stališča do priseljencev in podpirala enake pravice za vse etnične manjšine, prav tako jih je le polovica izražala pozitivna stališča do enakosti spolov. Zastopanost podjetniških vsebin v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju je bila leta 2023 v mednarodni primerjavi razmeroma dobra (GEM, 2024). Tuje jezike se je leta 2022 v prvih dveh triadah OŠ učilo manj učencev kot v povprečju EU, v tretji triadi OŠ in SŠ pa več. 54,9 % petnajstletnikov je menilo, da so bili po končani OŠ dobro pripravljeni na prihodnost (EU: 58,3 %; VI: 64,4 %), 55,2 % je šola dala samozavest za sprejemanje odločitev (EU: 50,9 %; VI: 51,7 %). Pri ustvarjalnem mišljenju so dosegli slabše dosežke kot v večini drugih članic EU, skromno so ocenili tudi svojo domišljijo in pustolovstvo (Fokusna tema 1).

Slika 30: Dosežki osmošolcev pri kompetencah za trajnostni razvoj¹ (levo), informacijski pismenosti in računalniškem mišljenju² (desno) so bili pod povprečjem EU

Vir: EK (2024d) in PI (2024a). Opombe: k sliki levo: podatki so dostopni le za 17 članic; povprečje EU je izračun EK (2024d); k sliki desno: EU je natehtano povprečje.

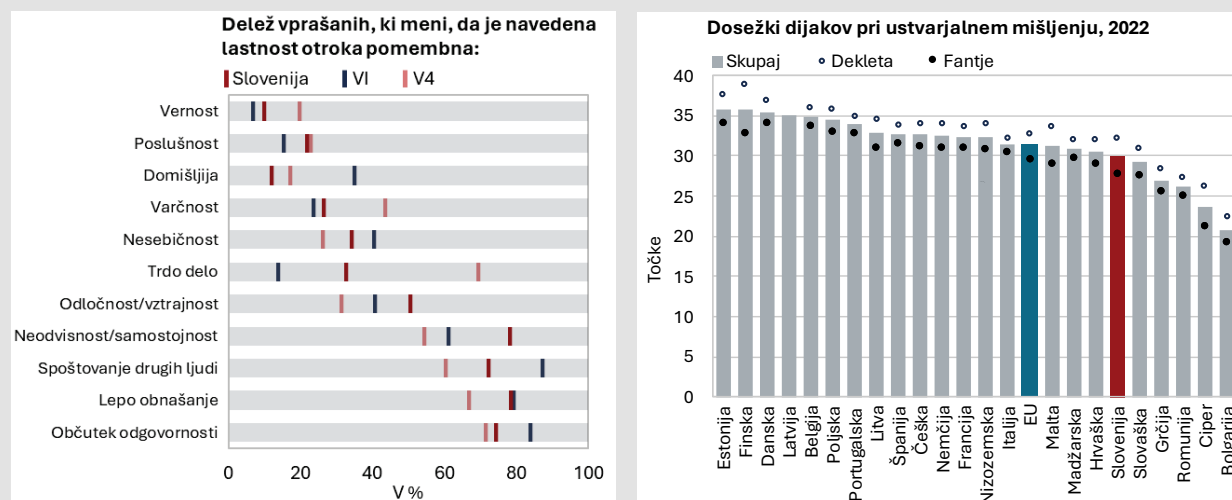
¹ Kazalnik meri priložnosti učencev za učenje o okolju in trajnosti, njihovo sodelovanje v tovrstnih dejavnostih in odnos do varovanja okolja (EK, 2024e).

² Računalniška in informacijska pismenost meri uporabo računalniške tehnologije za zbiranje in ustvarjanje informacij ter digitalno komunikacijo; računalniško mišljenje pa sposobnost opredelitve problemov, primernih za računalniško obravnavo in iskanje rešitev s programskimi orodji (PI, 2024a).

Fokusna tema 1: Ustvarjalnost v Sloveniji ni postavljena v jedro vzgojno-izobraževalnih in družbenih procesov, zato je tudi ustvarjalno mišljenje mladih med najnižjimi v EU

Domišljija je bila v Sloveniji desetletja zelo nizko vrednotena želena lastnost otrok, po zadnjih meritvah pa je najnižje vrednotena med članicami EU. V zgodnjem otroštvu je domišljija ključna za osebni in kognitivni razvoj otroka, kasneje v življenju pa za oblikovanje posameznikove identitete in razvoj njegovih spretnosti. Pomembna je tudi kot družbena vrednota, saj ustvarjalnost v izobraževalnih sistemih, gospodarstvu, umetnosti in znanosti omogoča bolj inovativen, vključujoč in trajnosten družbeni razvoj. Ko je ustvarjalnost cenjena in spodbujena na družbeni ravni, ima potencial za reševanje številnih izzivov, tudi za izboljšanje kakovosti življenja posameznikov in skupnosti. V Sloveniji so bile do leta 2010 najbolj želene lastnosti otrok lepo vedenje, samostojnost in odgovornost, med najmanj želenimi pa domišljija (Turnšek in Rožič, 2010). Tudi zadnja raziskava za obdobje 2017–2022 je pokazala podpovprečen pomen domišljije za razvoj otroka (Slika 31 levo).

Slika 31: V obdobju 2017–2022 je bila domišljija najmanj želena lastnost otroka v primerjavi s povprečjem EU* (levo), med slabšimi so bili tudi dosežki dijakov pri ustvarjalnem mišljenju (desno)**

Vir: WVS (2024) in OECD (2024i). Opomba: * raziskava je vključevala 22 članic EU. ** Povprečje EU je izračunano brez manjkajočih članic (Avstrija, Irska, Luksemburg in Švedska); za Latvijo ni podatkov po spolu.

Dosežki dijakov pri ustvarjalnem mišljenju so bili leta 2022 med nižjimi v EU. Raziskava PISA je ustvarjalno mišljenje mladih merila prek uspešnosti njihovega pisnega in vizualnega izražanja, uspešnosti reševanja družboslovnih in naravoslovnih problemov ter različnih spretnosti.⁷⁴ Dosežki mladih so bili pri ustvarjalnem mišljenju med nižjimi v EU (Slika 31 desno), slabši kot v povprečju EU pa tudi pri vseh spretnostih in področjih ustvarjalnega mišljenja. Največji zaostanek za ostalimi državami se je kazal pri uživanju pri učenju novih stvari in zahtevnem šolskem delu, najmanj uspešni pa so bili pri reševanju naravoslovnih problemov (Slika 32). Podobno kot v drugih državah so tudi fantje v Sloveniji dosegli slabše rezultate kot dekleta, le da je bila razlika med spoloma večja kot v povprečju EU. Slabše rezultate kot vrstniki so dosegli dijaki z najslabšim socialnoekonomskim statusom in priseljenci. Slabo je bila ocenjena tudi samozavest dijakov pri iskanju ustvarjalnih idej, pripovedovanju izvirnih zgodb, ustvarjalnem izražanju, iskanju dobrih idej za znanstvene poskuse, reševanju sporov, spopadanju z družbenimi problemi,⁷⁵ skromno so ocenili tudi uporabo domišljije in veselje do pustolovstva⁷⁶ (Slika 33 levo). Svojo pripravljenost za ustvarjalnost in pridobivanje novega znanja so ocenili najslabše med državami EU (Slika 33 desno). Glede svoje ustvarjalnosti je več dijakov kot v številnih drugih državah EU menilo, da je ne morejo (zelo) spremeniti.

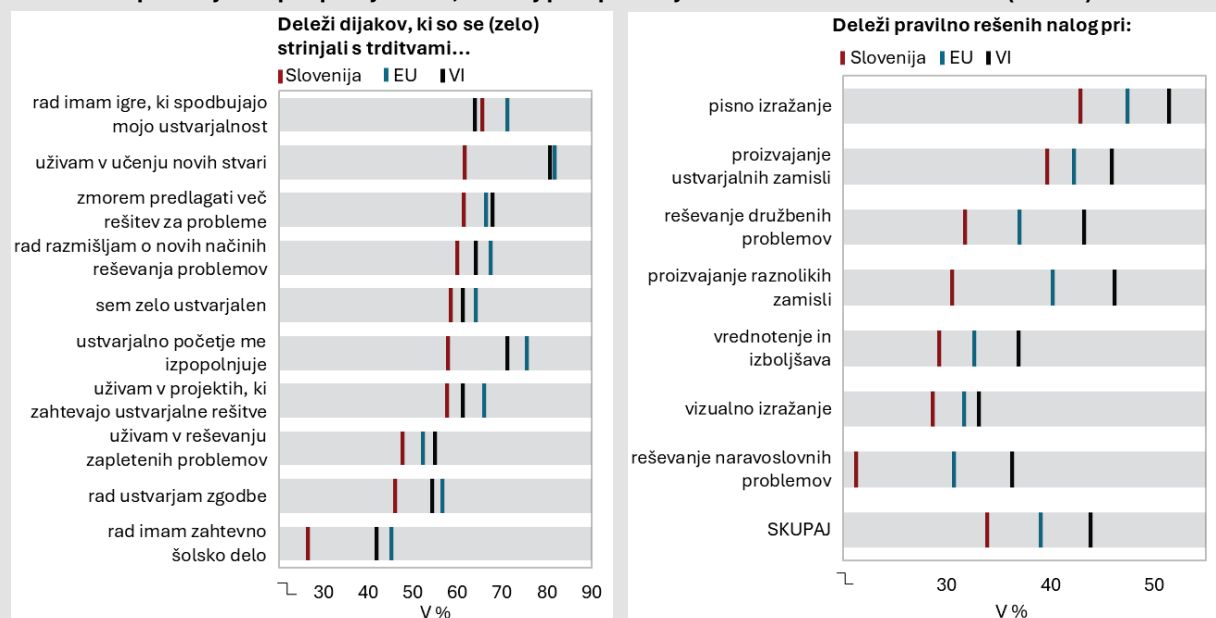
⁷⁴ Raziskava PISA je dosežke dijakov pri ustvarjalnem mišljenju merila še prek treh spretnosti: vrednotenje in izboljšave, proizvajanje ustvarjalnih zamisli in proizvajanje raznolikih zamisli (OECD, 2024i).

⁷⁵ To meri indeks nizke samoučinkovitosti pri ustvarjalnosti, več gl. OECD (2024i).

⁷⁶ Indeks meri samoocene dijakov pri uporabi domišljije, pogostost izgubljanja v mislih, zadovoljstvo pri odkrivanju novih idej, dolgočasenje pri početju istih stvari, veselje do spontanosti in veselje do potovanja v neznane kraje (OECD, 2024i).

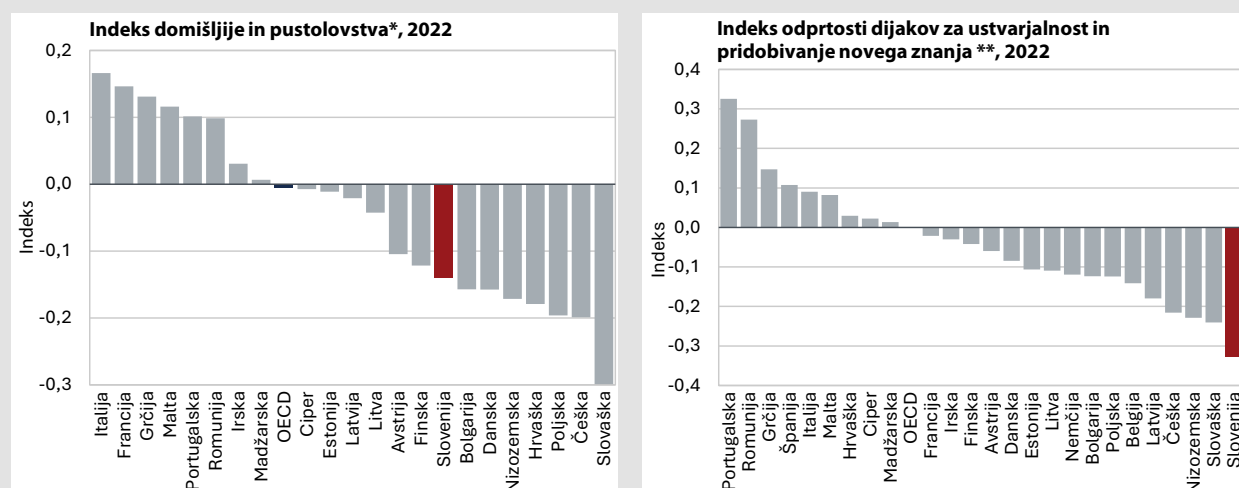
Manj kot v EU jih je menilo, da so lahko ustvarjalni pri kateremkoli predmetu. Nekoliko višje so se uvrstili po stališču, »da se ustvarjalnost lahko izrazi le preko umetnosti«, razmeroma odprti so bili za umetnost in refleksijo.⁷⁷

Slika 32: Dijaki v Sloveniji so leta 2022 nizko ocenili vse vidike ustvarjalnega mišljenja (levo) ter dosegli slabe rezultate v primerjavi s povprečjem EU, še bolj pa v primerjavi z vodilnimi inovatorkami (desno)

Vir: OECD (2024i).

Slika 33: Samoocena domišljije in pustolovstva pri dijakih je bila nizka (levo), najmanj med članicami EU so bili odprti za ustvarjalnost in pridobivanje novega znanja (desno)

Vir: OECD (2024i). Opombe: * Vrednost indeksa se giblje od -1 (najmanjša domišljija in pustolovstvo) do 1 (največja). Indeks sestavljajo samoocene dijakov glede težav pri uporabi domišljije, pogostosti izgubljanja v mislih, zadovoljstva pri nastajanju novih idej, posedovanja bujne domišljije, dolgočasenja ob početju istih stvari in veselja do potovanj v neznane kraje. ** Indeks se giblje od -1 (najmanjša odprtost za ustvarjalnost in pridobivanje novega znanja) do 1 (največja), meri pa samoizpolnjenost dijakov ob ustvarjalnem početju, samooceno ustvarjalnosti, veselje do ustvarjanja zgodb in iger, ki spodbujajo ustvarjalnost, uživanje v projektih, ki zahtevajo ustvarjalne rešitve, veselje do razmišljanja o novih načinih reševanja problemov, uživanje v reševanju zapletenih problemov, veselje do zahtevnega šolskega dela, zmožnosti predlagati več rešitev za probleme in uživanja v učenju novih stvari.

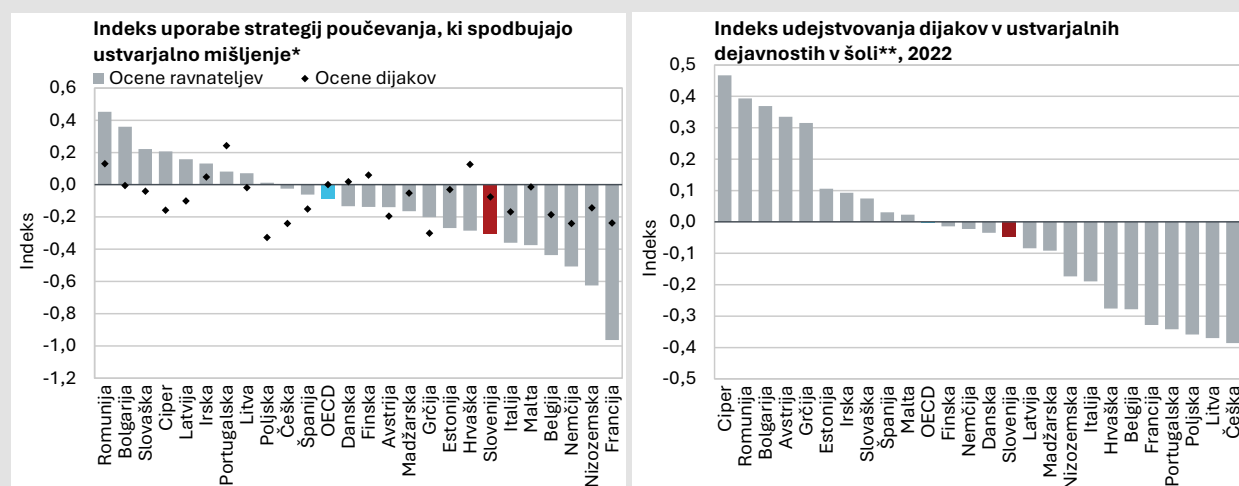
Otroci in mladi v Sloveniji imajo številne možnosti za razvijanje ustvarjalnosti, vendar pa njihovo ustvarjalno mišljenje ni v jedru izobraževalnih procesov. Šole sicer razvijajo ustvarjalnost mladih pri pouku tako znotraj kurikulumu kot z najrazličnejšimi interesnimi ipd. dejavnostmi,⁷⁸ kljub temu pa so ravnatelji leta 2022 ocenili, da je

⁷⁷ Indeks meri uživanje pri ustvarjanju umetniških del, uživanje v umetniški dejavnosti, samoizražanje skozi umetnost, razmišljanje o filmih, občutenje estetike v vsakdanjih stvareh (OECD, 2024i).

⁷⁸ Za primere dobrih praks spodbujanja ustvarjalnosti učencev gl. ZRSŠ (2022).

odprtost šol za ustvarjalnost v Sloveniji skromna. V svojih ocenah so poudarili tudi, da se v šolah razvijanju ustvarjalnosti namenja premalo pozornosti in da učitelji pri pouku razmeroma redko uporabljajo strategije poučevanja, ki spodbujajo ustvarjalno mišljenje (Slika 34 levo). Nekoliko bolje so strategije poučevanja za vzpodbujanje ustvarjalnosti ocenili dijaki. V sredino držav EU se je Slovenija uvrstila glede udejstvovanja dijakov v ustvarjalnih dejavnostih (Slika 34 desno). Podobno se je uvrstila tudi glede na ponudbo tovrstnih dejavnosti v šolah. V Sloveniji je veliko možnosti za razvijanje ustvarjalnosti otrok in mladih, ki jih ponujajo šole v sodelovanju s kulturnimi idr. ustanovami; bogato in kakovostno ponudbo omogočajo tudi druge kulturno-umetniške in športne organizacije (glasbene šole, planinska, gimnastična, taborniška idr. športna društva, Hiša eksperimentov itn.).

Slika 34: Uporaba strategij poučevanja, ki spodbujajo ustvarjalno mišljenje, je bila manjša kot v večini držav EU (levo), dijaki so se po udejstvovanju v ustvarjalnih dejavnostih uvrstili približno v sredino članic EU (desno)

Vir: OECD (2024i). Opomba: * Indeks meri oceno ravnateljcev o odnosu učiteljev do ustvarjalnosti dijakov: spodbujanje dijakov k izvirnim odgovorom, omogočanje priložnosti dijakom za izražanje svojih idej, čas, ki ga dajo dijakom za iskanje ustvarjalnih rešitev, novih načinov reševanja problemov in različnih rešitev pri matematičnih nalogah. ** Indeks meri udejstvovanje (najmanjše je -1, največje pa 1) v ustvarjalnih dejavnostih v šoli, kot so likovni pouk oz. umetniške dejavnosti, kreativno pisanje, glasbene dejavnosti, debatni krožek, dramska in gledališka umetnost, publiciranje, naravoslovni krožek in računalniški krožek.

2.2.5 Zdravo in aktivno življenje za dolgoživo družbo

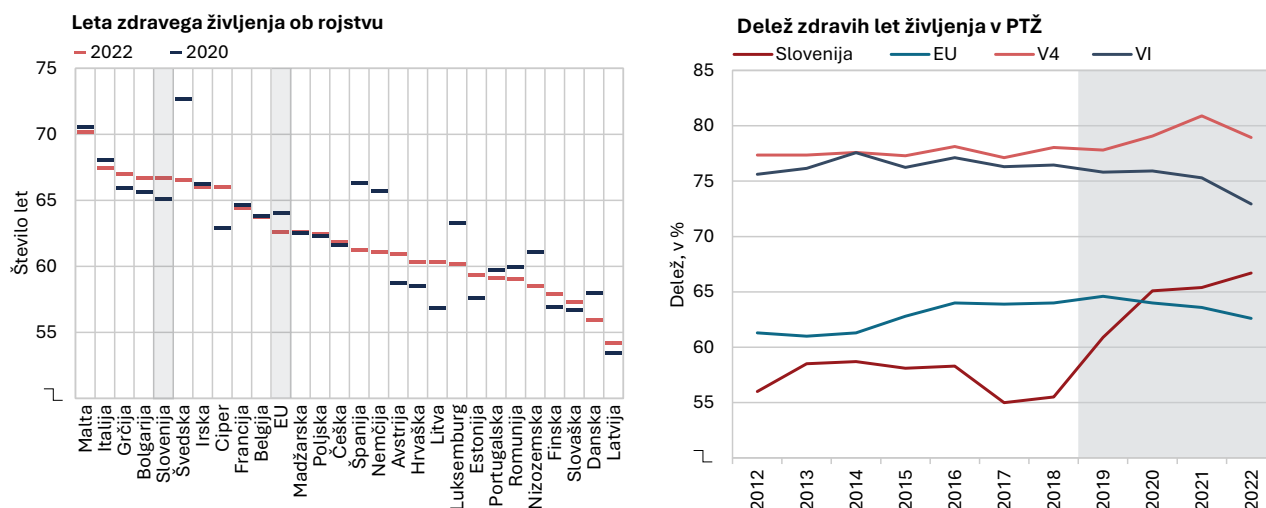
Glavni kazalniki zdravstvenega stanja prebivalstva se po poslabšanju ali zastoju med epidemijo ponovno izboljšujejo. Na izboljšanje vplivajo zlasti napredek medicine, večja vlaganja v preventivo in javno zdravje, rast dohodkov na prebivalca, boljša izobrazbena struktura ter večja informiranost. V desetletju pred epidemijo se je izboljševanje pričakovanega trajanja življenja (PTŽ)⁷⁹ v državah OECD precej upočasnilo zlasti zaradi porasta debelosti in sladkorne bolezni, staranja prebivalcev, močnih sezonskih grip in počasnejšega zniževanja smrtnosti zaradi bolezni srca in kapi (OECD, 2023a). Po upadu PTŽ med epidemijo se je stanje v večini držav že vrnilo na prejšnje vrednosti (OECD in EK, 2024): v Sloveniji je leta 2023 doseglo najvišji vrednost: 82 let (za moške 79,1 leta, za ženske 85 let), kar je nad povprečjem EU. Leta zdravega življenja ob rojstvu so se v letu 2022 (zadnji podatek) kljub epidemiji ponovno izboljšala in dosegla 65 let za moške in 68,5 leta za ženske, kar je že bistveno nad povprečjem EU (Slika 35 levo, gl. Statistična priloga). Delež zdravih let življenja v PTŽ se je v Sloveniji v obdobju 2019–2022 povečal, še vedno pa je precej nižji kot pri vodilnih inovatorjih in višegrajski četverici. Najpogostejši razlogi, ki pri starejših od 70 let vodijo v slabo zdravje in oviranost, so Alzheimerjeva, Parkinsonova in sladkorna bolezen, artritis, depresija, bolezni srca in ožilja ter padci (OECD in EK, 2024). Prezgodnja umrljivost v Sloveniji hitro upada (Slika 36 levo). Leta 2023 je bil delež mlajših od 65 let med umrlimi 14 %, kar je 11 o. t. manj kot pred dvajsetimi leti. Povprečna starost umrlih se še zvišuje – leta 2023 je znašala 78,8 leta. Umrljivost v Sloveniji je leta 2022 znašala 10,6 umrlih na 1.000 prebivalcev (EU: 11,4).⁸⁰ Med epidemijo je bilo

⁷⁹ Povprečno število let življenja, ki jih lahko pričakuje oseba, stara x let, če bo umrljivost po starosti v času njenega življenja enaka vrednostim umrljivosti v tablicah umrljivosti za opazovano leto (Šter, 2024). Zaradi primerljivosti z državami EU uporabljamo podatke Eurostata, ki se zaradi različne metodologije nekoliko razlikujejo od podatkov SURS.

⁸⁰ Števila se lahko nekoliko razlikujejo od uradnih objav SURS, saj so zaradi primerjave in preračuna na standardizirano stopnjo uporabljeni podatki Eurostata za prebivalce stare do 99 let.

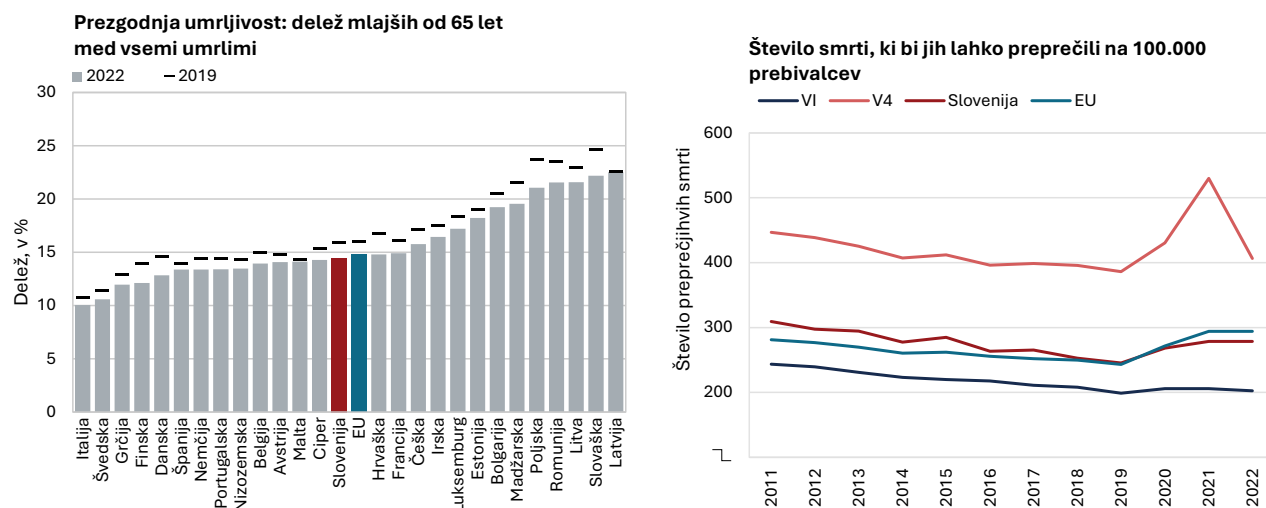
preprečenih manj smrti kot dotlej,⁸¹ v povprečju EU pa se je kazalnik še bolj poslabšal (Slika 36 desno). Zaradi vzrokov, ki jih je mogoče preprečiti z zdravljenjem ali presejalnimi programi, je v Sloveniji že vrsto let manj smrti kot v povprečju EU, kar kaže na primerjalno učinkovito zdravstveno varstvo z vidika zdravljenja. V zadnjih letih se je znižal tudi zaostanek za EU v umrljivosti zaradi vzrokov, ki so povezani z razširjenostjo nezdravega življenjskega sloga in preprečljivi s preventivo na primarni ravni in ukrepi javnega zdravja (gl. Statistična priloga). Spodbudno je, da starostno standardizirana incidenca raka upada že nekaj let in da upada tudi med nižje izobraženimi prebivalci (NIJZ, 2025a).

Slika 35: Leta 2022 so zdrava leta življenja ob rojstvu za 4 leta preseгла povprečje EU (levo), večji je tudi delež pričakovanega trajanja življenja, ki ga preživimo v dobrem zdravju (desno)

Vir: Eurostat (2025). Opomba k sliki desno: analiza SURS (2019) je pokazala, da sta bili zelo nizki vrednosti kazalnika zdravih let življenja in samoocene zdravja (po raziskavi EU-SILC) v Sloveniji pred letom 2020 povezani predvsem z neustreznim prevodom in načinom anketiranja, kar je bilo deloma popravljeno že v letu 2019, v celoti pa leta 2020. Cilj SRS, ki je bil postavljen leta 2017 na osnovi nižjih vrednosti kazalnika, je zato od leta 2020 že presežen. Merjenje po spremenjeni metodologiji je označeno s sivo barvo.

Slika 36: Prezgodnja in preprečljiva umrljivost sta v Sloveniji že nižji kot v povprečju EU

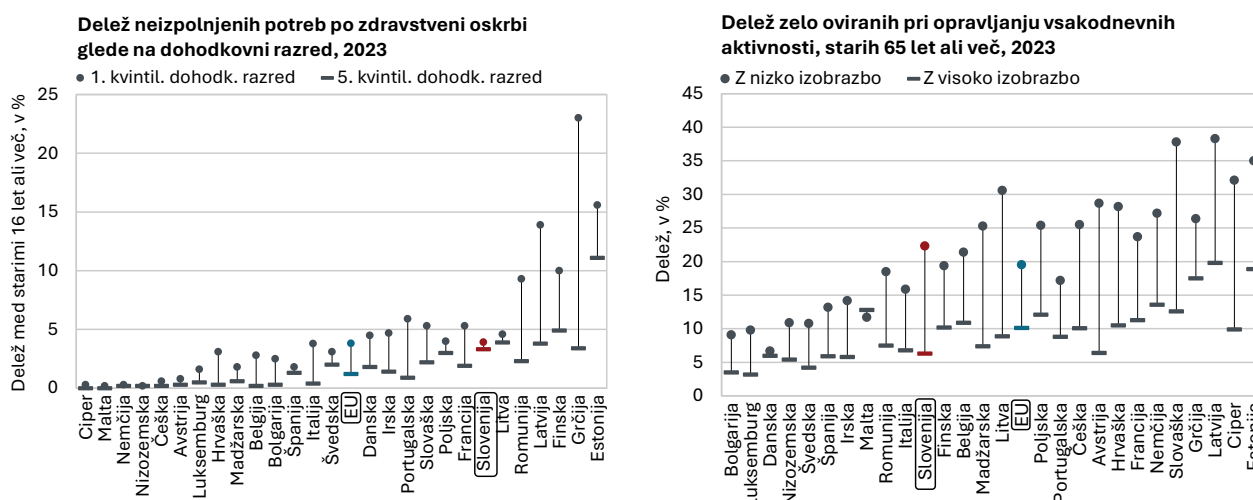
Vir: Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opomba k desni sliki: višja vrednost kazalnika pomeni slabši rezultat oz. manj preprečenih smrti. V državah V4 se je v letih 2020 in 2021 močno povečala umrljivost, ki bi jo lahko preprečili z javnozdravstvenimi ukrepi (ang. preventable mortality), kar je bilo povezano z visoko umrljivostjo zaradi covid-19, preobremenjenostjo zdravstvenih sistemov ter zamudami pri zdravljenju.

Neenakosti v dostopnosti do zdravstvenega varstva so majhne, neenakosti v zdravju ostajajo velike, pri mladostnikih pa se še povečujejo. Neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi glede na dohodek prebivalcev, ki odražajo neenakosti v dostopnosti do zdravstvenega varstva, so v Sloveniji glede na druge države zelo majhne (Slika 37

⁸¹ Kazalnik preprečljive umrljivosti (ang. avoidable mortality), ki se uporablja za oceno uspešnosti zdravstvenega sistema, je sestavljen iz dveh kazalnikov: 1. Stopnje umrljivosti, ki jo preprečimo z preventivnimi pregledi (ang. preventable mortality) in 2. Stopnje umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov (ang. treatable (amenable) mortality). Kot preprečljive se upošteva smrti do 75 leta starosti (gl. Statistična priloga).

levo).⁸² V letu 2023 so se glede na predhodni dve leti neizpolnjene potrebe zmanjšale, še vedno pa so bile precej večje kot pred epidemijo covid-19 in večje kot v povprečju EU.⁸³ Glavni razlog so dolge čakalne dobe, skoraj zanemarljivi pa finančni in geografski razlogi. Slabše od povprečja EU se Slovenija uvršča pri neizpolnjenih potrebah po zdravstveni oskrbi starejših prebivalcev.⁸⁴ Zelo velike so tudi razlike v neizpolnjenih potrebah po dolgotrajni oskrbi glede na izobrazbo in glede na dohodek, zlasti zaradi visokih neizpolnjenih potreb oseb v prvem dohodkovnem kvintilnem razredu.⁸⁵ Kljub majhnim neenakostim v dostopnosti pa različni kazalniki zdravja in oviranosti kažejo na povečanje razlik med visoko in nizko izobraženimi prebivalci med epidemijo in ohranjanje razlik po njej (Slika 37 desno). Neenakosti v zdravju so namreč močno odvisne tudi od vedenjskih vzorcev prebivalcev in njihovih socialno ekonomskih razmer. Po samooceni zdravja (Slika 12 desno) in samooceni oviranosti so se neenakosti v zdravju leta 2023 v Sloveniji še povečale, v EU pa zmanjšale.⁸⁶ Tudi neenakosti v čezmerni hranjenosti in debelosti otrok so glede na povprečje EU relativno večje (gl. poglavje 3.1.3.3). Naraščajoča neenakost med mladostniki (npr. pri kazalnikih kajenje, alkohol, debelost, prehrana) lahko v prihodnosti še poveča neenakosti odraslega prebivalstva. Ženske z nizko izobrazbo se kar štirikrat pogosteje zdravijo zaradi hipertenzije kot tiste z visokošolsko izobrazbo, pri moških pa je to razmerje 2:1. Velike razlike so prisotne tudi pri umrljivosti zaradi pljučnega raka, bolezni zaradi alkohola, poškodb, padcev in samomorov. Prezgodnja umrljivost je še vedno največja pri nizko izobraženih moških (NIJZ, 2025a).

Slika 37: Neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi so v Sloveniji velike, neenakosti v dostopnosti glede na dohodek pa majhne (levo); zelo velike so neenakosti v samooceni oviranosti pri vsakodnevni opravi (desno)

Vir: Eurostat (2025)

Duševno počutje otrok je bilo leta 2022 med najslabše ocenjenimi, telesno počutje pa eno najboljših v EU; stopnja samomorilnosti odraslih oseb pa kljub zniževanju med najvišjimi v EU. Razširjenost težav v duševnem zdravju se v Sloveniji in drugih razvitih državah v zadnjem desetletju povečuje, epidemija covid-19 pa je ta trend še pospešila. Leta 2022 je v Sloveniji manj kot polovica petnajstletnikov poročala o dobrem duševnem počutju (Slika 38 levo), dobra tretjina je imela povečano verjetnost depresije, petina jih je že razmišljala o samomoru.⁸⁷ Enajstletniki so duševno počutje ocenili precej bolje kot petnajstletniki, a slabše kot v povprečju EU. Pri telesnem ali psihosomatskem počutju pa so petnajstletniki bistveno redkeje kot v povprečju EU poročali o težavah.⁸⁸ Med starimi 50 let in več je bilo v letih 2021 in 2022 manj depresivnih kot v povprečju EU.⁸⁹ Stopnja samomorilnosti je leta 2023 upadla na skoraj najnižjo raven v zadnjih 20 letih,⁹⁰ v primerjavi z državami EU pa je bila leta 2021 (zadnji podatek) še vedno najvišja (Slika 38 desno).

⁸² V povprečju EU so imeli manj premožni več kot 3-krat večji delež neizpolnjenih potreb kot premožnejši, v Sloveniji 1,2-krat več.

⁸³ O neizpolnjenih potrebah je v Sloveniji leta 2023 poročalo 3,8 % odraslih prebivalcev (EU: 2,4 %).

⁸⁴ Osebe, stare 65 let ali več so imele v povprečju obdobja 2017–2023 več neizpolnjenih potreb kot stare 16–64 let (razlika 2,0 o. t.; EU: 1,2 o. t.).

⁸⁵ Razlika med nizko in visoko izobraženimi je bila 10,6 o. t. (EU: 7,4 o. t.) (NIJZ, 2025a). Leta 2022 3,5 % prebivalcev starih 50 let ali več ni imelo formalne dolgotrajne oskrbe (tj. 31.000 oseb), ki bi potrebovale pomoč pri vsaj eni osnovni dnevni aktivnosti (EU: 4,2 %) (SHARE-ERIC, 2024).

⁸⁶ Med prebivalci, starih 65 let ali več je o večji oviranosti pri vsakodnevni opravi poročalo 22 % nizko in 6 % visoko izobraženih, razlika se je glede na leto 2022 povečala za 4 o. t. in je precej nad povprečjem EU. Večja razlika kot v povprečju EU je bila tudi glede na dohodek (Eurostat, 2025).

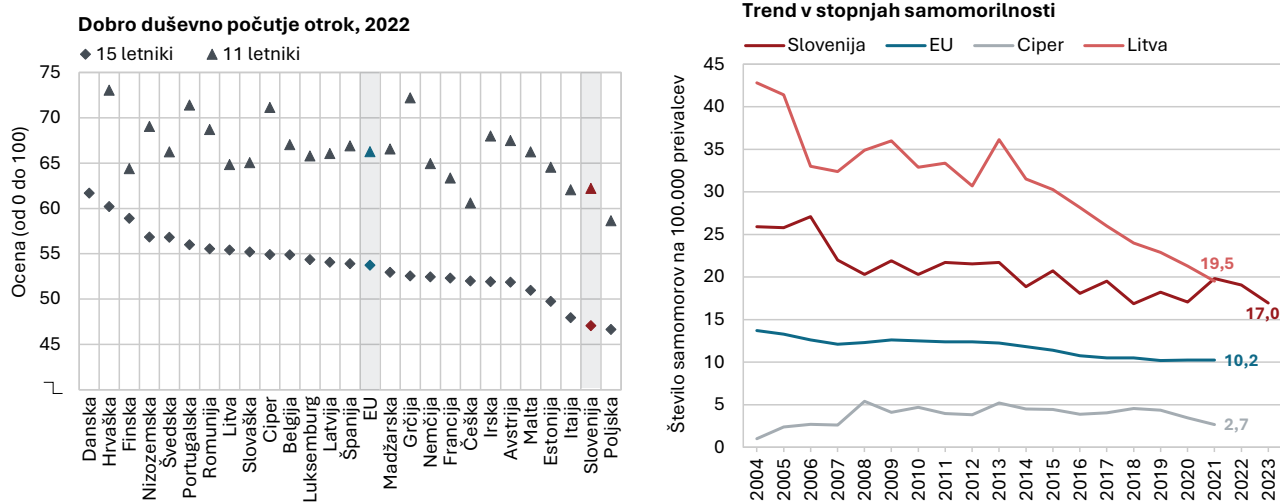
⁸⁷ Verjetnost depresije se je povečala iz 18 % leta 2018 na 36 % leta 2022; razmišljanje o samomoru pa iz 18 % leta 2018 na 20 % leta 2022 (meritev opravljena za zadnjih 12 mesecev) (NIJZ, 2023).

⁸⁸ Leta 2022 je 59 % deklet (EU: 68 %) in 25 % fantov (EU: 37 %) starih petnajst let navedlo, da so imeli več kot enkrat na teden vsaj enega od simptomov (glavobol, bolečine v trebuhu, hrbtu, slabo počutje, razdražljivost ali jeza, živčnost, težave s spanjem in omotica) (WHO, 2024).

⁸⁹ Po anketi 9. vala SHARE je imelo v letih 2021 in 2022 simptome depresije več kot 20 % starih 50 let ali več (EU: 26 %) (OECD in EK, 2024).

⁹⁰ Leta 2021 je bilo v Sloveniji 19,8 samomorov na 100.000 prebivalcev (2023: 17) (NIJZ, 2025e), v povprečju EU pa 10,2 (OECD in EK, 2024).

Slika 38: Duševno počutje otrok je bistveno slabše kot v drugih državah EU (levo); stopnja samomorilnosti odraslih pa je še vedno med najvišjimi v EU (desno)

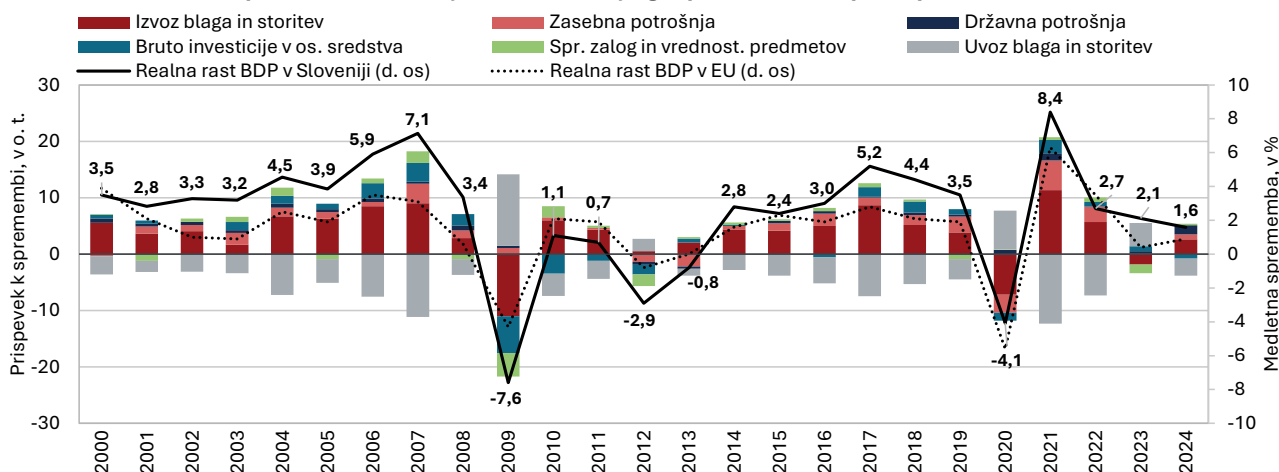
Vir: WHO (2024); Eurostat (2025); NIJZ (2025). Opomba za sliko levo: kazalnik temelji na 5-točkovnem WHO indeksu duševnega počutja (WHO-5), ki ocenjuje duševno počutje s petimi vprašanji, kako pogosto v zadnjih dveh tednih ste se počutili: (1) veseli, (2) mirni in sproščeni, (3) aktivni in energični, (4) prebudili ste se sveži in spočiti ter (5) imate občutek, da je življenje polno stvari, ki vas zanimajo. Možni odgovori so od »ves čas« do »nikoli«. Ocene so preračunane na vrednosti od 0 do 100. Za Dansko je le podatek za petnajstletnike. Slika desno: prikazani sta državi z najvišjimi in najnižjimi stopnjami samomorilnosti. Za leti 2022 in 2023 še ni primerljivih mednarodnih podatkov.

2.3 Gospodarski razvoj in produktivnost

2.3.1 Makroekonomska stabilnost

Po močnem popandemičnem okrevanju leta 2021 se je gospodarska rast v obdobju 2022–2024 umirila, v povprečju pa je ostala višja kot v EU. Po nekajletni konjunkturi, ki je sledila gospodarsko-finančni krizi, se je leta 2020 BDP zaradi epidemije in z njo povezanih omejitev močno zmanjšal. Z močnim odbojem, podprtim tudi z vladnimi ukrepi za blažitev posledic epidemije, pa je gospodarska aktivnost že leta 2021 presegla raven pred epidemijo. Pokovidno okrevanje se je nadaljevalo tudi v prvi polovici leta 2022, nato pa sta gospodarsko aktivnost začeli omejevati energetska kriza, ki jo je sprožila vojna v Ukrajini, ter naraščajoča inflacija, ki je zavrla rast zasebne potrošnje. Negativni vplivi teh dejavnikov, prisotni tudi v najpomembnejših trgovinskih partnericah, so vztrajali še večji del leta 2023, ko se je gospodarska rast nadalje povsod umirila. S poslabšanjem stroškovne in cenovne konkurenčnosti slovenskih izvoznikov (gl. poglavje 3.2.1) in hkrati znatnim upadom tujega povpraševanja je bil najbolj prizadet izvozni del gospodarstva. Umirjanje gospodarske rasti se je leta 2024 nadaljevalo, zlasti zaradi upada investicijske in gradbene aktivnosti, ki sta v preteklih treh letih hitro rasli. Izvoz je okrevljal ob ponovni rasti tujega povpraševanja. Rast zasebne potrošnje se je po stagnaciji v predhodnem letu okrepila ob visoki zaposlenosti, nadaljnji rasti plač in nižji inflaciji, višja je bila tudi rast državne potrošnje, ki jo je podprla popoplavna obnova.⁹¹ Gospodarska rast se je po letu 2021 umirila tudi v EU, povprečna letna rast v obdobju 2022–2024 pa je bila nižja kot v Sloveniji⁹² (Slika 39).

Slika 39: Po močnem pokovidnem odboju leta 2021 se je gospodarska rast postopoma umirila

Vir: SURS (2025).

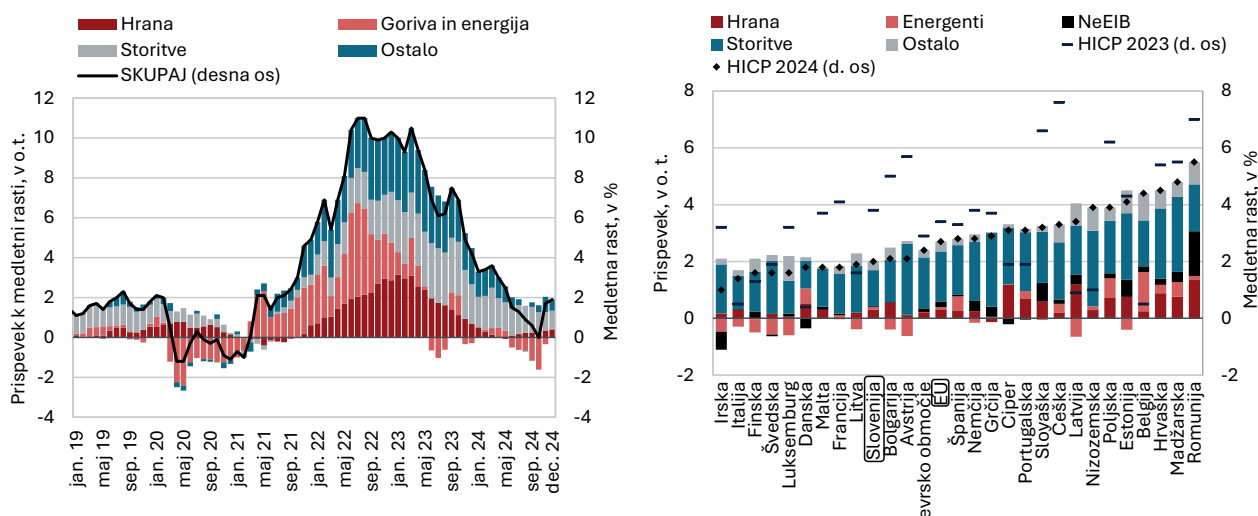
Inflacija se je v razmerah pokovidnega okrevanja in energetske krize močno povišala, proti koncu leta 2023 pa znatno umirila in do konca leta 2024 upadla na 1,9 %, kar je bilo za več kot polovico nižje kot leto pred tem, na enaki ravni pa je bila tudi osnovna inflacija. Inflacija se je v letih 2021 in 2022 s pokovidnim okrevanjem in energetske krizo precej povišala, kasneje pa se je umirjala. Umirjanje je bilo najprej posledica manjših rasti cen hrane in nižjih cen energentov, kjer je na gibanje cen pomembno vplivala tudi vlada z ukrepi za blaženje posledic energetske draginje. V letu 2024 pa se je umirila tudi rast cen neenergetskega industrijskega blaga in storitev. To je vplivalo tudi na gibanje osnovne inflacije, ki se je s 5,2 % konec leta 2023 v decembru 2024 znižala na 1,9 %. Pri tem je bila rast cen storitev v letu 2024 kljub zmanjšanju z 2,7 % še nadpovprečna in je prispevala skoraj polovico inflacije. Cene življenjskih potrebščin so bile leta 2024 v povprečju za 21,3 % višje kot konec leta 2019, to je pred epidemijo in energetske krizo. Najizraziteje, za skoraj tretjino, se je v tem obdobju podražila hrana, energenti in storitve so bili dražji za približno petino, najmanj pa se je podražilo trajno in poltrajno blago (za 14 % oz. 9 %). Razlike med inflacijo merjeno s HICP v Sloveniji in evrskem območju so precej volatilne in so predvsem posledica različnega obsega ter trajanja ukrepov držav za blaženje posledic draginje. Inflacija v Sloveniji je bila v začetku leta 2023 še precej višja od evrskega povprečja, od sredine leta 2024 pa je bila že nižja, prav tako tudi osnovna inflacija.⁹³

⁹¹ Metodološko je sicer na rast zasebne (navzdol) in državne potrošnje (navzgor) vplivalo preoblikovanje dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja v obvezno, na makroekonomski ravni pa je bil vpliv nevtralen.

⁹² V teh treh letih je bila rast BDP Slovenije nižja le v letu 2022, predvsem zaradi nadpovprečnega znižanja proizvodnje predelovalnih dejavnosti v razmerah energetske krize.

⁹³ To je bilo v začetku predvsem posledica nižjega prispevka cen energentov zaradi ukrepov vlade za blaženje visokih cen energentov in tudi nižje rasti cen hrane, konec preteklega leta pa je bila nižja inflacija predvsem posledica manjšega prispevka cen storitev. Njihova rast se v Sloveniji še vedno postopoma umirja, v evrskem območju pa se je lani ohranjala okoli doseženih ravni (4 %).

Slika 40: Zniževanje inflacije se je nadaljevalo tudi v letu 2024, v primerjavi z letom 2023 je bil nižji prispevek večine glavnih skupin proizvodov oz. storitev z izjemo energentov; inflacija se je lani v nekaterih državah članicah EU že zvišala, na dinamiko pa so pomembno vplivali tudi pretekli ukrepi držav za blaženje visokih cen

Vir: SURS (2025a), Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opomba: V desni sliki se prispevki poleg različne rasti v posameznih državah razlikujejo tudi zaradi različnih uteži. NeEIB – neenergetsko industrijsko blago, HICP – harmoniziran indeks cen življenjskih potrebščin.

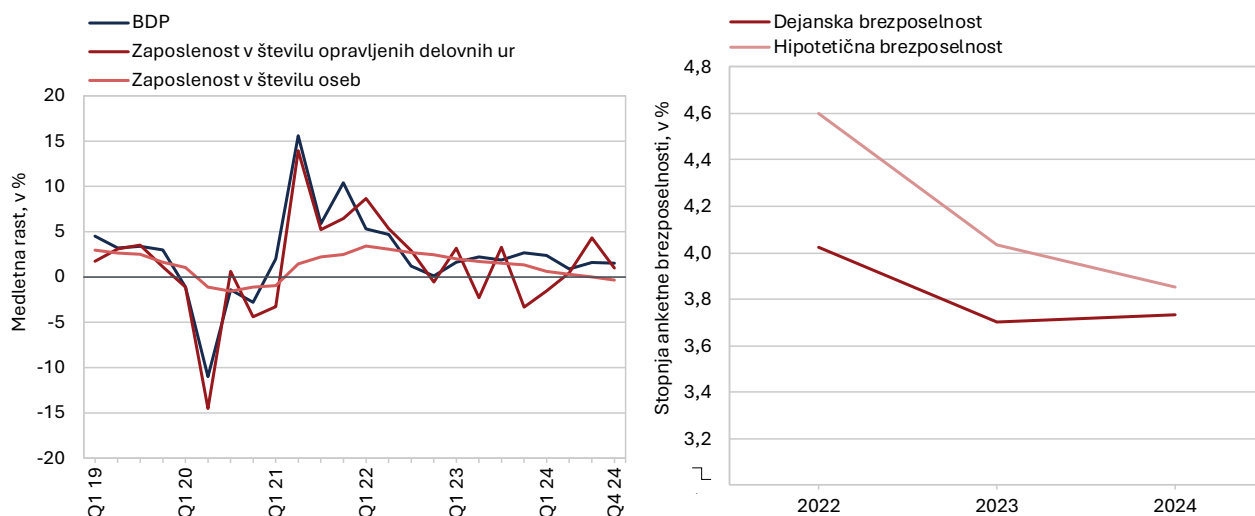
Rast zaposlenosti se je v letu 2024 praktično ustavila, rekordni ravni zaposlenosti in nizke brezposelnosti pa sta vplivali na relativno visoko rast plač. S pokovidnim odbojem gospodarske aktivnosti in ob vedno večjem pomanjkanju delovne sile je bila rast zaposlenosti v 2021 solidna, še višja pa v prvi polovici leta 2022, a se je nato začela umirjati (Slika 41 levo). Ob nižji rasti gospodarske aktivnosti se je naraščanje zaposlenosti, potem ko se je leta 2023 vidno umirilo, lani praktično ustavilo (0,1 %).⁹⁴ Podjetja so v obdobju 2021–2023 zaposlovala tudi »na zalogo« in previdnostno ohranjala delovno silo, kar jim je omogočala tudi rast profitne marže. V letu 2024 se je ob zmanjšanju profitne marže to precej umirilo, kar nakazuje tudi nižja vrednost kazalnika kopičenja delovne sile (Slika 41 desno).⁹⁵ Zmanjšala se je tudi vrzel med dejansko stopnjo anketne brezposelnosti in njeno hipotetično vrednostjo na podlagi dolgoročne povezave z rastjo BDP (Slika 42 levo). Povpraševanje po delavcih se je nekoliko zmanjšalo, še vedno pa je bil delež podjetij, ki poročajo o pomanjkanju delovne sile kot omejitvenem dejavniku pri poslovanju, lani višji kot leta 2019, prav tako stopnja prostih delovnih mest, ki je merilo nerealiziranega povpraševanja po delovni sili (Slika 42 desno). Na to po naši oceni vplivajo predvsem demografska gibanja s postopnim staranjem in zmanjševanjem delovno sposobnega prebivalstva (gl. poglavji 3.1 in 3.3), pri čemer podjetja želijo nadomestiti kader, ki se upokoji.⁹⁶ Pomanjkanje kadra v zadnjem obdobju spodbuja močno rast števila tujih delavcev (lani 9,8 %), njihov delež v skupnem številu delovno aktivnih je bil ob koncu leta že 15,8-odstoten (Slika 43, levo). V zadnjem četrtletju 2024 je bilo zaposlenih 1.106 tisoč oseb (po statistiki nacionalnih računov), število registriranih brezposelnih pa 46,1 tisoč, oz. 3,2 % manj kot pred letom. Ob pomanjkanju kadra, dvigu minimalne plače ter deloma še vedno prisotni težnji zaposlenih po realni rasti dohodka, v javnem sektorju pa tudi zaradi delne uskladitve vrednosti plačnih razredov z inflacijo, je rast plač v lanskem letu ostala visoka (v zasebnem 7,0-odstotna, v javnem pa 4,6-odstotna, (Slika 43, desno)

⁹⁴ Rast zaposlenosti je bila v povprečju lanskega leta še zmerna v večini storitvenih dejavnosti, že skromnejša ali negativna pa v bolj delovno intenzivnih storitvenih dejavnostih ter v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu, kjer je bilo še pred letom zaposlovanje razmeroma visoko.

⁹⁵ Kazalnik kopičenja delovne sile meri razkorak med negativnimi pričakovanji podjetij o obetih poslovanja in povečevanju zaposlenosti, je del meritev poslovnega sentimenta in predstavlja odstotek menedžerjev, ki pričakujejo, da se bo obseg prodaje, povpraševanja oz. proizvodnje njihovega podjetja zmanjšala, zaposlenost pa bo ostala enaka ali se bo zvišala. Ta razkorak je bil izrazit v obdobju epidemije covid-19, ko so se med drugim ukrepi za ohranitev delovnih mest vplivali na ohranjanje obstoječe ravni zaposlenosti, kljub negativnim obetom glede poslovanja. V letih 2022 in 2023 pa je na povišano raven kazalnika vplivalo previdnostno zaposlovanje ali ohranjanje zaposlenih zaradi pomanjkanja delovne sile in vedno večjega zavedanja, da bodo podjetja ob zmanjšanju zaposlenosti kasneje težko ponovno našla nov kader. Povpraševanje po delu je omogočala tudi rast profitne marže. Kazalnik se je na svojo dolgoročno (predkrizno) raven spustil v drugi polovici lanskega leta, kar lahko kaže na to, da so podjetja ob domačih in tujih negotovostih v večji meri temu pripravljena prilagoditi namero zaposlovanja.

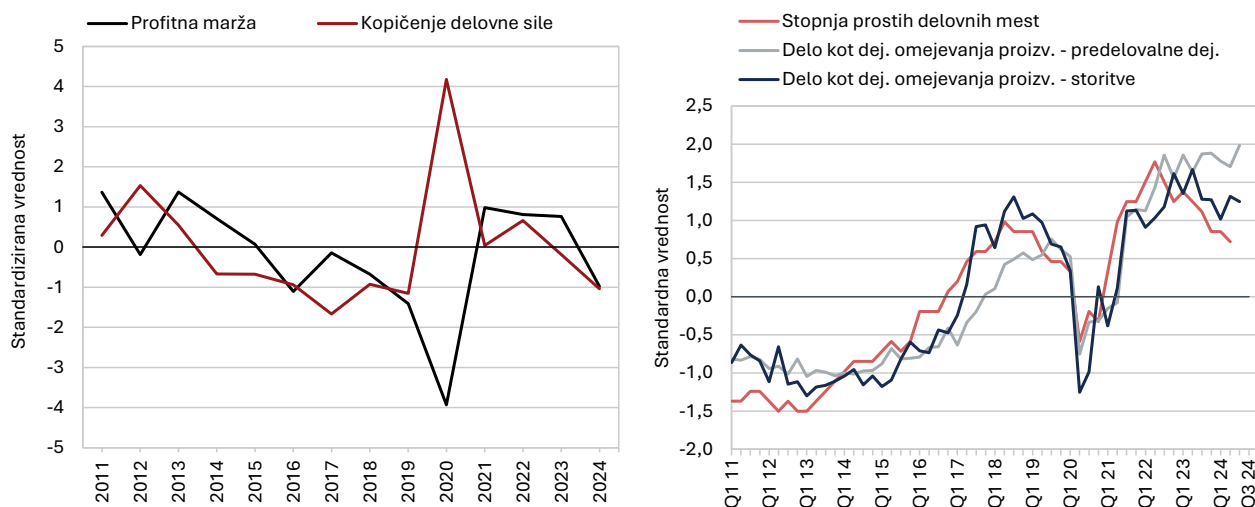
⁹⁶ Prav takšna gibanja so po naši oceni vidna v nizki rasti skupne zaposlenosti, a še vedno prisotnem pomanjkanju delovne sile. Podjetja so primorana zaposlovati, da nadomestijo odhajajoč kader, kljub temu da obsega celotne zaposlenosti bistveno ne povečajo.

Slika 41: Ob nižji rasti gospodarske aktivnosti se je rast zaposlenosti lani praktično ustavila (levo); odstopanje dejanske stopnje brezposelnosti od njene hipotetične vrednosti (kakršna bi bila na podlagi dolgoročne povezave z rastjo BDP) se je leta 2024 precej zmanjšalo, kar nakazuje zmanjšanje kopičenja delovne sile (desno)

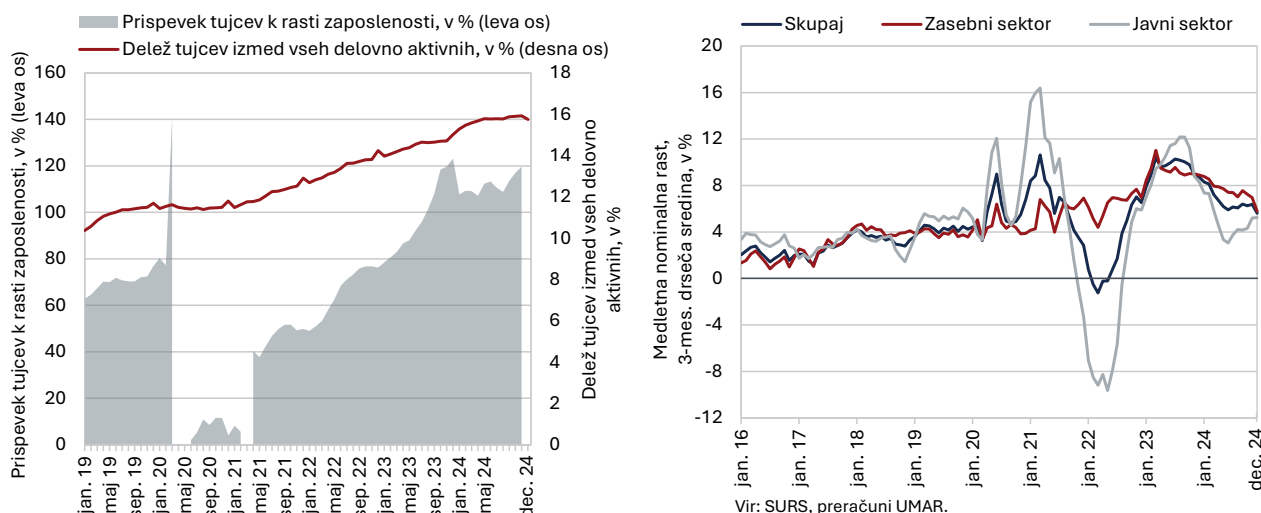
Vir: SURS (2025a), preračuni UMAR. Opomba: Hipotetična vrednost stopnje brezposelnosti je ocenjena na podlagi Okunovega zakona, tj. povezave med medletno rastjo BDP in medletno spremembo stopnje anketne brezposelnosti. Pri ocenjevanju je bila uporabljena sočasna vrednost BDP. Vrednosti za leto 2024 so povprečje prvih treh četrtletij.

Slika 42: Zaposlovanje ali ohranjanje delovne sile na zalogo se je umirilo tudi kot odraz zmanjšanja profitne marže (levo); kazalniki razkoraka med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela kljub nižjim vrednostim nakazujejo premajhno ponudbo in presežno povpraševanje (desno)

Vir: Eurostat (2025), SURS (2025a), preračuni UMAR. Opomba: Sliki prikazujeta standardno vrednost (oz. tudi z-vrednost) kazalnikov, ki kaže odstopanja od dolgoletnega povprečja. Vrednosti posameznega kazalnika blizu 0 kažejo, da je kazalnik blizu svojemu dolgoletnemu povprečju. Profitna marža je razlika med deflatorjem BDP in stroški dela na enoto proizvoda. Naraščanje (oz. padec) profitne marže poenostavljeno pomeni, da se je raven cen povečala bolj (oz. manj) kot stroški dela.

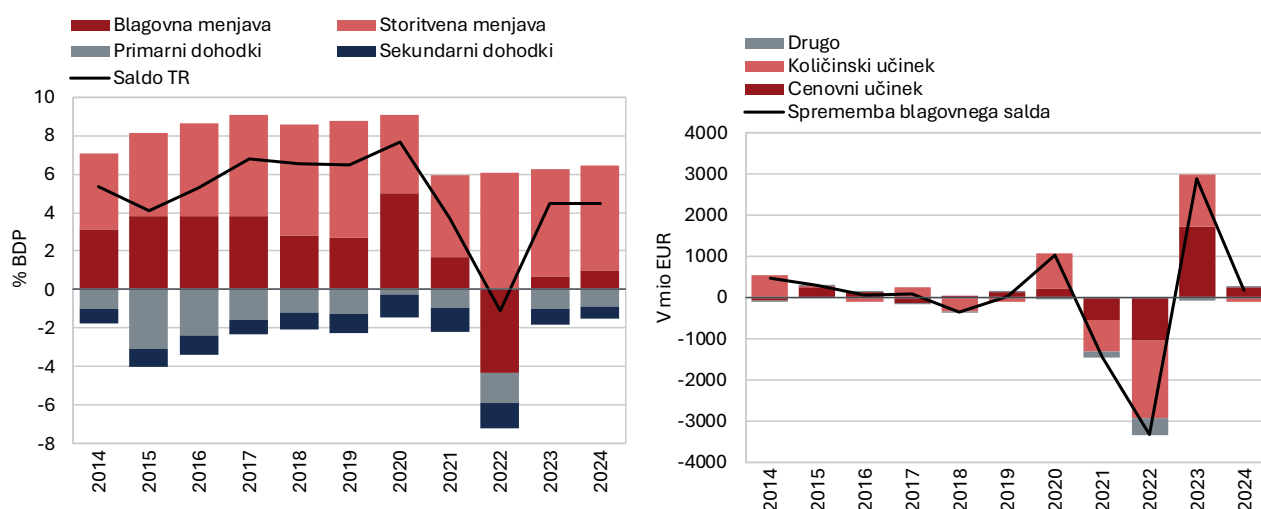
Slika 43: Pomanjkanje kadra na domačem trgu dela je vidno v zaposlovanju vedno večjega deleža tujih delavcev (levo), in med drugim vpliva na razmeroma visoko rast plač (desno)

Vir: SURS (2025a). Opomba: Prazen prostor pri prispevku tujcev k rasti zaposlenosti v sliki označuje obdobje, ko je bil prispevek negativen. Marca 2020 in od sredine 2023 je bil prispevek visok (nad 100 %) zaradi medletnega zmanjšanja števila delovno aktivnih domačih državljanov in povečanja števila delovno aktivnih tujih državljanov, ki je bilo zaradi tega hkrati večje od povečanja skupnega števila delovno aktivnih.

Presežek tekočega računa plačilne bilance je lani ostal visok. V primerjavi z letom prej se je povečal za 120,2 mio EUR in znašal 3,0 mrd EUR ali 4,4 % BDP. Slovenija je presežek tekočega računa izkazovala že v letih 2013–2019, v tem obdobju je beležila tudi izboljšanje izvozne konkurenčnosti, merjene z rastjo tržnih deležev na mednarodnih trgih. Leta 2020 se je z epidemijo, ki je močno omejila domače trošenje, presežek tekočega računa povečal na najvišjo raven doslej (7,7 % BDP). Zaradi hitrega okrevanja domačega povpraševanja v primerjavi s tujim in poslabšanih pogojev menjave ob izrazitih nihanjih cen surovin na svetovnem trgu se je v letu 2021 precej znižal, leta 2022 pa ob visoki rasti cen energentov prevesil v primanjkljaj. K vnovičnemu presežku v letu 2023 je največ prispeval saldo blagovne menjave, ki se je leta 2024 še povečal. Storitveni presežek se je ohranil na visoki ravni, povečal se je zlasti v menjavi tehničnih, s trgovino povezanih storitev, deloma pa tudi v menjavi nekaterih na znanju temelječih storitev (telekomunikacijske, računalniške in informacijske storitve, finančne storitve ter storitve raziskav in razvoja). K izboljšanju salda tekočega računa so prispevali tudi sekundarni dohodki, primarni dohodki pa so presežek zniževali.⁹⁷

Slika 44: Tudi leta 2024 je k visokemu presežku tekočega računa, ki se je še povečal, največ prispeval blagovni saldo

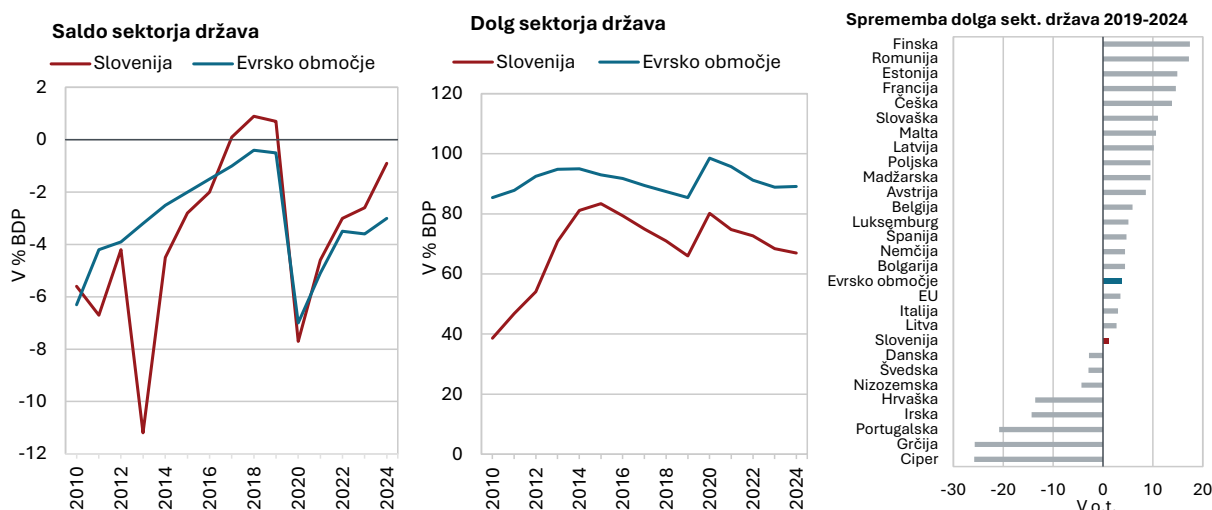

Vir: BS (2025c), SURS (2025a), izračuni UMAR.

⁹⁷ Nižji primanjkljaj sekundarnih dohodkov je večinoma izhajal iz manjših neto odlivov transferjev zasebnega sektorja. Primanjkljaj primarnih dohodkov je bil višji predvsem zaradi nižjega presežka dohodkov od dela ob nadaljnji rasti zaposlovanja tujih državljanov.

Javnofinančni primanjkljaj je v letu 2024 znašal 0,9 % BDP, kar je najmanj po letu 2020, ko se je v krizi covid-19 močno povečal (-7,7 % BDP). Z zniževanjem primarnega primanjkljaja (brez obresti), ki je lani prešel v primarni presežek, in nadaljnjo rastjo nominalnega BDP⁹⁸ se je nadalje zmanjšal tudi delež dolga glede na BDP (na 67,0 % BDP v letu 2024), izboljševanje obeh javnofinančnih kazalnikov pa je bilo hitrejše kot v povprečju držav evrskega območja (Slika 45). Zmanjšanje primanjkljaja v letu 2024 je izhajalo iz visoke rasti javnofinančnih prihodkov ob nižji rasti izdatkov kot leto prej. Rast prihodkov, povezanih z gospodarskim ciklom se je sicer znižala, prav tako so upadli prihodki iz virov EU, rast davčnih prihodkov so zniževali tudi nekateri ukrepi za blažitev energetske draginje (oprostitve prispevkov za OVE, SPTE). Na ohranjanje visoke rasti skupnih prihodkov pa je vplivalo preoblikovanje dodatnega zdravstvenega zavarovanja v obvezni zdravstveni prispevek⁹⁹ ter namenski prihodki za sanacijo škode po poplavih v letu 2023 (povišana stopnja DDPO, prihodki od SDH). Pomemben del teh prihodkov za sanacijo v letu 2024 še ni bil porabljen.¹⁰⁰ Na izdatkovni strani je na upad primanjkljaja pomembno vplivalo umikanje ukrepov za blaženje energetske draginje (zlasti subvencij) ob znižanju cen energentov in inflacijskih pritiskov. Znižala se je tudi rast sredstev za zaposlene, po večletnem obdobju visoke rasti pa so bile nižje investicije sektorja država¹⁰¹. Raven investicij je kljub temu ostala visoka (5,1 % BDP) v primerjavi s preteklimi srednjeročnimi gibanji in obdobjem fiskalne konsolidacije 2014–2019 (4 % BDP) ter državami EU (po napovedi (EK, 2024j)) so v 2024 znašale 3,7 % BDP). Demografska gibanja še nimajo večjih vplivov na delež izdatkov za socialno zaščito¹⁰², so se pa po covidu-19 povečali izdatki za zdravstvo. Nadaljnje obvladovanje izdatkov povezanih s staranjem prebivalcev ter prilagajanje sistemov dolgoživi družbi je tudi del reform v okviru Načrta za okrevanje in odpornost, ki se uveljavljajo na področju dolgotrajne oskrbe in zdravstva, med socialnimi partnerji pa je bil dosežen tudi dogovor glede ključnih elementov sprememb pokojninske zakonodaje (gl. poglavji 3.1.3.3. in 3.4.6).

Slika 45: Javnofinančni primanjkljaj in dolg sta se lani znižala na najnižjo raven v zadnjih petih letih (levo, sredina), povečanje dolga po letu 2019 pa je bilo med manjšimi v EU (desno)

Vir: SURS (2025a), za države evrskega območja in EU za leto 2024 Jesenska napoved EK (EK, 2024g).

Bančni sistem v Sloveniji ostaja stabilen, dobro likviden in donosen. Z začetkom zaostrovanja denarne politike sredi leta 2022 se je ob umirjanju gospodarske aktivnosti in poslabševanju kreditnih pogojev kreditna aktivnost bank v Sloveniji začela postopno umirjati. Obseg kreditov domačim nebančnim sektorjem se je tako ob neto razdolževanju podjetij in NFI v letu 2023 znižal za 2,3 %. V letu 2024 pa se je kreditna aktivnost ob sproščanju denarne politike ponovno okrepila. Obseg posojil domačim nebančnim sektorjem se je povečal za 6 %, k rasti je prispevalo predvsem zadolževanje NFI in gospodinjstev. Pri gospodinjstvih je še naprej prevladovalo zadolževanje v obliki potrošniških posojil, ki so lani z 1,6 mrd EUR predstavljala skoraj polovico novega zadolževanja gospodinjstev. Tudi rast zadolževanja

⁹⁸ Rast nominalnega BDP je bila v 2024 (4,7 %) nižja kot pretekla leta (v obdobju 2021–2023 v povprečju 11 %), zaradi česar je bilo znižanje deleža dolga v letu 2024 manjše kot v predhodnih letih.

⁹⁹ Dopolnilno zdravstveno zavarovanje je predstavljalo zasebne vire financiranja izdatkov za zdravstvo (v okviru zasebne potrošnje), obvezni zdravstveni prispevek pa javne vire financiranja izdatkov za zdravstvo, večinoma v okviru kategorij izdatkov države za končno potrošnjo. V letu 2024 je bilo na osnovi tega prispevka v ZZS vplačanih 623,5 mio EUR (0,9 % BDP).

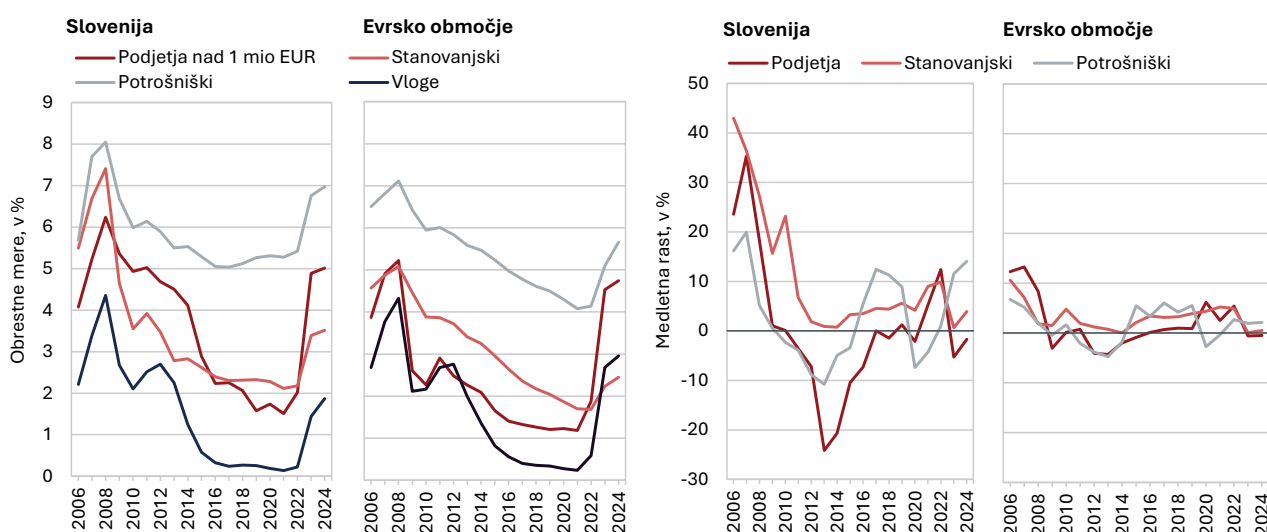
¹⁰⁰ Sredstva so bila izločena na Sklad za obnovo, kjer je bilo konec januarja 2025 razpoložljivih 543,3 mio EUR.

¹⁰¹ Na znižanje investicij je vplival zaključek izvajanja evropske finančne perspektive 2014–2020 in programa za okrevanje po covidu-19 REACT-EU, namenska sredstva za poplavno obnovo in investicije Načrta za okrevanje in odpornost pa so bila izločena na posebna proračunska sklada in se črpajo postopno skozi večletno obdobje.

¹⁰² Delež izdatkov za socialno zaščito (po metodologiji COFOG) je v letu 2023 znašal 17 % BDP in je bil za 0,3 o. t. višji kot v letih 2018 in 2019, in za 2,6 o. t. nižji od najvišjih ravni v letih 2011 in 2012.

za stanovanjske kredite se je ob sproščanju posojilnih pogojev ponovno pričela krepiti. Ob umirjeni rasti gospodarske aktivnosti pa se je še naprej krčil obseg posojil podjetjem. Odvisnost bank od tujih bančnih virov financiranja se je v 2024 nekoliko povečala, a je ostala nizka (8 % bilančne vsote bančnega sistema). Prirast pa je bil predvsem posledica izpolnjevanja minimalnih zahtev glede kapitala in kvalificiranih obveznosti (MREL), saj ob velikem obsegu vlog nebančnih sektorjev banke nimajo potreb po dodatnih virih financiranja. Rast vlog nebančnih sektorjev se je ob nizkih obrestnih merah sicer umirila, na 1,5 % (v obdobju 2021–2023 je bila povprečna letna rast več kot 6 %). Razmerje med posojili nebančnim sektorjem in vlogami nebančnih sektorjev se je ohranjalo okoli doseženih ravni in z 0,7 dosegalo manj kot polovico najvišje vrednosti iz leta 2008. Zelo konservativne navade slovenskih varčevalcev, kjer velik del finančnega premoženja gospodinjstev predstavljajo bančni depoziti, bankam omogočajo, da obrestne mere za depozite ohranjajo precej pod ravnmi evrskega območja. To ob relativno večjem razhajanju med kreditnimi in depozitnimi obrestnimi merami vpliva na razmeroma visoko donosnost kapitala v slovenskih bankah, ki je bila lani 18,9-odstotna. Bančni sistem še naprej ostaja visoko likviden, ob zmerni kreditni aktivnosti pa se tudi delež nedonosnih terjatev ohranja na nizki ravni (1 %).

Slika 46: Kreditne obrestne mere v Sloveniji presegajo evrsko povprečje, depozitne pa za njim zaostajajo

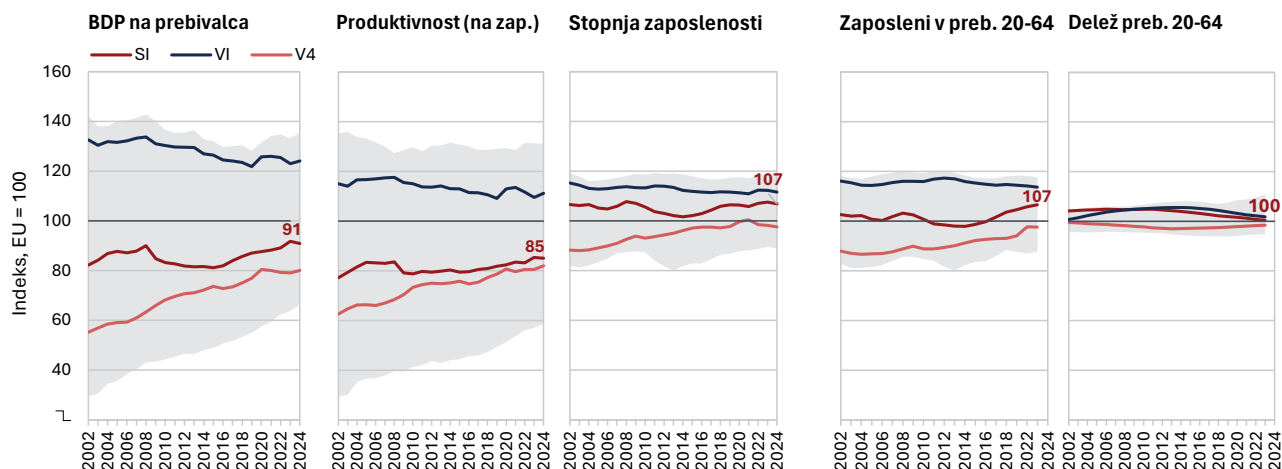
Vir: ECB (2025), Banka Slovenije (2025), preračuni UMAR.

2.3.2 Gospodarska razvitost in produktivnost

Zaostanek za povprečnim BDP na prebivalca v EU (po kupni moči), ki je merilo gospodarske razvitosti, se je po upočasnitvi med epidemijo v letih 2022 in 2023 ponovno hitreje zmanjševal, v letu 2024 pa je dohitevanje zastalo. Slovenija je bila v letu 2024 po BDP na prebivalca (po kupni moči) na 15. mestu med državami EU. V preteklem desetletju je nadomeščala izgubo v gospodarski razvitosti, ki je v primerjavi z EU nastala med globalno finančno krizo (z začetkom leta 2008). Približevanje povprečju EU je potekalo razmeroma hitro v obdobju 2016–2019 (leta visokih gospodarskih rasti po krizi), med epidemijo se je upočasnilo, v letih 2022 in 2023 znova pospešilo, po predhodnih podatkih Eurostat pa v letu 2024 znova zastalo. H gospodarskemu dohitevanju sta v obdobju 2016–2023 približno enako prispevali rast stopnje zaposlenosti (delež zaposlenih v prebivalstvu) in rast produktivnosti¹⁰³. Prispevek povečane zaposlenosti je bil malenkost višji v obdobju pred epidemijo, od leta 2020 pa je bil višji prispevek produktivnosti. Stopnja zaposlenosti je sicer v Sloveniji precej nad povprečjem EU. V zadnjem desetletju se je povečevala hitreje kot v EU, saj se je kljub upadanju deleža delovno sposobnega prebivalstva (20-64 let) zaradi demografskih sprememb, delovna aktivnost te skupine prebivalstva povečala bolj kot v povprečju v EU (Slika 47, grafikona na desni).

¹⁰³ BDP na prebivalca lahko razstavimo na stopnjo zaposlenosti (delež zaposlenih v prebivalstvu) in produktivnost (BDP na zaposlenega). Stopnjo zaposlenosti lahko naprej razstavimo na delež zaposlenih v prebivalstvu 20-64 let (delovna aktivnost delovno sposobnega prebivalstva) in delež prebivalstva 20-64 let v celotnem prebivalstvu.

Slika 47: Po pospešitvi v letih 2022 in 2023 je zmanjševanje vrzeli v BDP na prebivalca in v produktivnosti v letu 2024 zastalo, stopnja zaposlenosti ostaja nad povprečjem EU

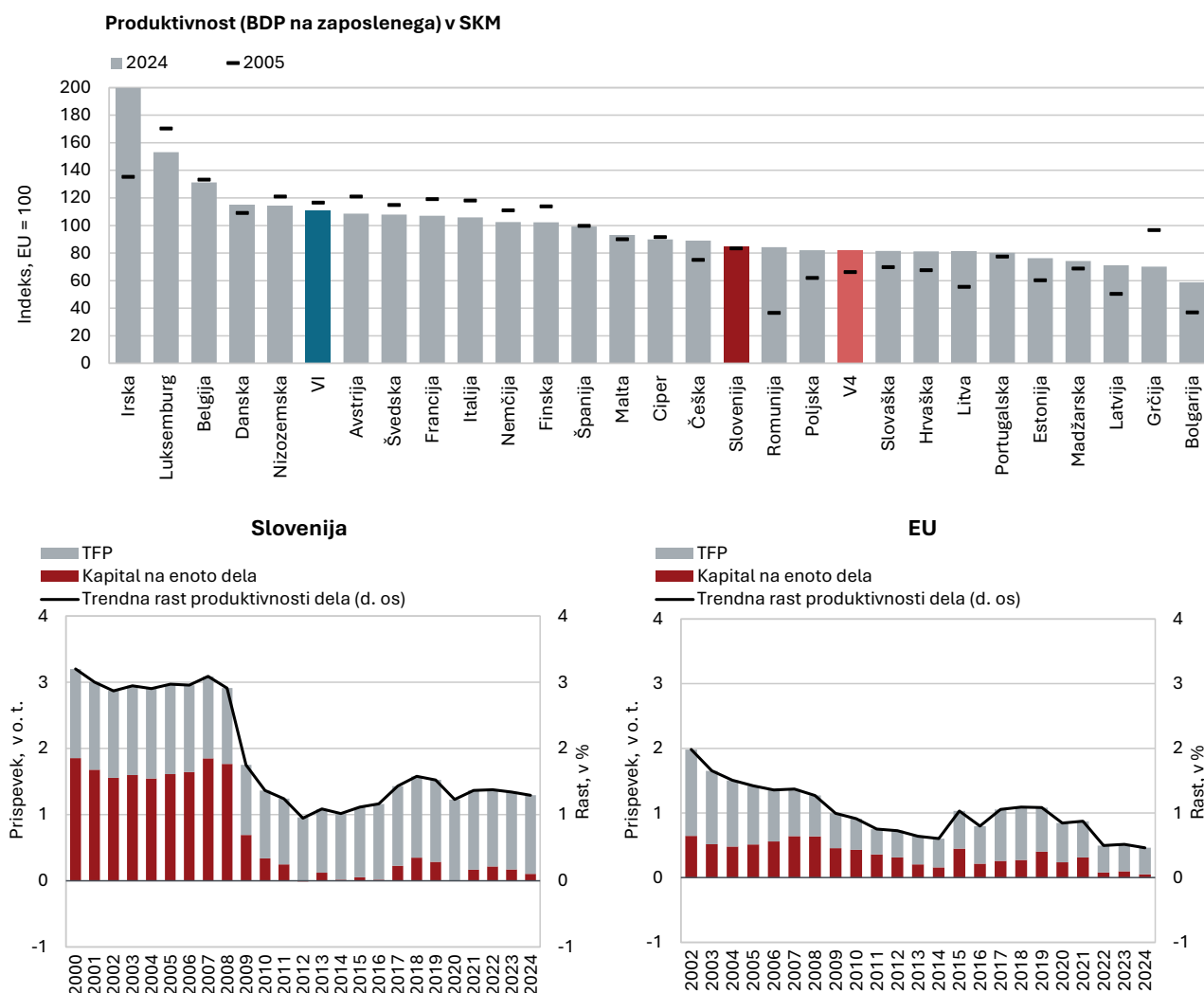

Vir: Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opomba: BDP na prebivalca razstavimo na stopnjo zaposlenosti (delež zaposlenih v prebivalstvu) in produktivnost (BDP na zaposlenega). Stopnjo zaposlenosti pa naprej razstavimo na delež zaposlenih v prebivalstvu 20-64 let (delovna aktivnost delovno sposobnega prebivalstva) in delež prebivalstva 20-64 let v celotnem prebivalstvu. Siva barva označuje območje med državo EU z najmanjšo in državo EU z največjo vrednostjo kazalnika (zaradi ekstremnih vrednosti sta izločena Luksemburg in Irska).

Podpovprečno gospodarsko razvitost Slovenije pojasnjuje razmeroma visok zaostanek v produktivnosti, ki pa je bil v zadnjih dveh letih (2023–2024) najnižji doslej. Slovenija je v letu 2024 po produktivnosti (BDP na zaposlenega po kupni moči) dosegla 85 % povprečja EU, s čimer je bila drugo leto zapored malenkost presežena doslej najvišja vrednost iz leta 2008. Zaostanek za povprečno produktivnostjo v EU se je v daljšem obdobju (od leta 2005) v nasprotju s skupino višegradske države (V4) le minimalno zmanjšal (Slika 48), kar je posledica zastoja v dohitevanju v letih 2005–2007 in nato močnega negativnega vpliva globalne finančne krize (2008) na slovensko gospodarstvo. Po letu 2015 je bil tempo dohitevanja povprečne produktivnosti EU podoben kot v povprečju V4. Pri tem je bila povprečna letna realna rast produktivnosti v konjunkturi po globalni finančni krizi (2015–2019) z 1,5 % prepolovljena glede na obdobje pred letom 2008. V povprečju obdobja, ki sta ga zaznamovali epidemija in energetska kriza (2020–2024) pa se je upočasnila na 1,1 %¹⁰⁴. Dekompozicija trendne rasti produktivnosti pokaže, da je upočasnitev rasti produktivnosti po globalni finančni krizi večinoma posledica manjšega prispevka kapitalnega poglabljanja (kapitla na enoto dela, Slika 48), pri čemer gre tako za oprijemljivi in še posebej neoprijemljivi kapital (glej poglavje 3.2.4.2). Prispevek skupne faktorske produktivnosti, ki je približek tehničnega napredka oz. odraža vpliv tehnologije, inovacij, organizacije dela in drugih "mehkih" dejavnikov na produktivnost dela, pa je (za razliko od EU, Slika 48 spodaj) od druge polovice prejšnjega desetletja zelo blizu ravnem pred izbruhom krize leta 2008. Nadaljnja krepitev TFP je ob priložnostih, ki jih prinašajo sodobne tehnologije, pomemben potencial za krepitev produktivnosti dela tudi v prihodnje. Pri tem literatura navaja, da je za pozitivne učinke uporabe novih tehnologij na produktivnost treba vzporedno investirati v človeški kapital (pogl. 3.2.1.3), organizacijske inovacije in podporne politike (npr. Brynjolfsson in McAfee, 2014).

¹⁰⁴ Rast produktivnosti se je upočasnila tudi v EU. V obdobju 2015–2019 je bila povprečna letna stopnja v EU 0,9 % (2000–2007: 1,4 %), v VI 0,7 % (1,5 %) in v V4 2,8 % (3,9 %), v obdobju 2020–2023 pa EU: 0,2 %, VI: 0,1 % in V4: 1,0 %.

Slika 48: Slovenija se je leta 2024 po produktivnosti (po kupni moči) uvrščala na 16. mesto med državami EU (leta 2005 16. mesto) (zgoraj), upočasnitev rasti produktivnosti po globalni finančni krizi pojasnjuje predvsem majhen prispevek kapitala (na enoto dela), prispevek TFP pa je za razliko od EU blizu ravni izpred finančne krize (spodaj)

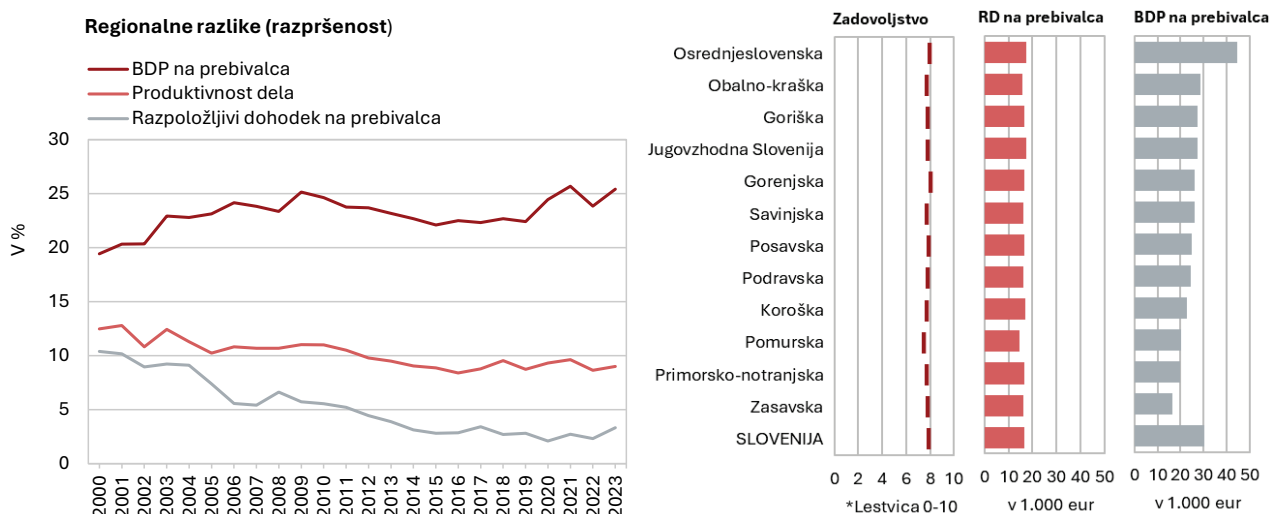
Vir: Eurostat (2025), SURS (2025a), preračuni UMAR. Opomba: TFP – skupna faktorska produktivnost je kazalnik, ki meri, kako učinkovito gospodarstvo uporablja vse svoje proizvodne vire, kot so delo, kapital in tehnologija, za ustvarjanje končnega outputa (npr. izdelkov ali storitev). TFP tako meri prispevek tehnologije, inovacij, organizacije dela in drugih "mehkih" dejavnikov k produktivnosti dela, ki ni posledica zgolj večje uporabe delovne sile ali kapitala. H kapitalu sicer skladno z uporabljenimi metodologijami sodijo investicije v (i) zgradbe in objekte, (ii) stroje in opremo, vključno z IKT (iii) osnovno čredo in dolgoletne nasade ter (iv) proizvode intelektualne lastnine, to je v računalniško opremo in podatkovne baze ter raziskave in razvoj.

2.3.3 Teritorialni razvoj

V Sloveniji so medregionalne razlike v gospodarski razvitosti večje kot v produktivnosti, razpoložljivem dohodku in zadovoljstvu z življenjem, pri čemer se prve dolgoročno niso zmanjšale, razlike po drugih treh kazalnikih pa postopoma upadajo. Regionalne razlike v gospodarski razvitosti (merjene z razpršenostjo regionalnega BDP na prebivalca¹⁰⁵) so se po desetletnem obdobju zmanjševanja v obdobju 2019–2023, zaznamovanega z epidemijo in energetske krize, spet povečale in bile v letu 2023 blizu najvišjih vrednosti iz let 2009 in 2021 (Slika 49 levo). Razmerje med gospodarsko najmanj in najbolj razvito regijo je bilo leta 2023 1:2,7, kar je precej več kot pri produktivnosti (1:1,4) ali razpoložljivem dohodku (1:1,2). Še manjše so razlike, ko gre za samooceno zadovoljstva z življenjem. Po tem kazalniku so bili najbolj zadovoljni prebivalci gorenjske regije, ki nacionalno povprečje presegajo za 3 %, regija z najmanj zadovoljnim prebivalstvom, pomurska, pa zaostaja za 4 %. Samoocena splošnega zadovoljstva z življenjem sicer od leta 2012 narašča v vseh regijah, pri čemer se je najbolj povečala v posavski, zasavski, podravski ter jugovzhodni Sloveniji.

¹⁰⁵ Za definicijo glej opombo pod Slika 49.

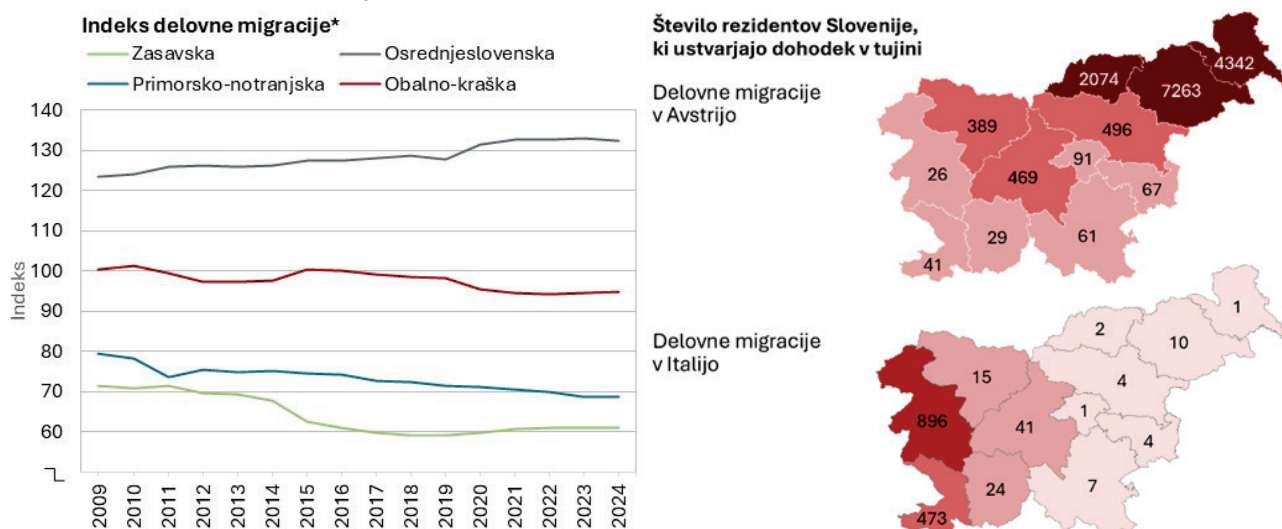
Slika 49: Regionalne razlike v BDP na prebivalca so se po epidemiji povečale, medtem ko se bistveno manjše regionalne razlike v produktivnosti in razpoložljivem dohodku, zmanjšujejo, še manjše razlike med regijami pa kaže samoocena prebivalstva z zadovoljstvom z življenjem

Vir: SURS (2025), preračuni UMAR. Opomba: slika levo: Razpršenost kazalnika je izmerjena kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim kazalnikom, uteženim z deležem prebivalstva/zaposlenih. Izražena je v odstotkih. Slika desno: »zadovoljstvo« je samoocena zadovoljstva z življenjem, merjena na lestvici od 0, povsem nezadovoljen, do 10, zelo zadovoljen. Podatki se nanašajo na povprečje obdobja 2021-2023. »RD« pomeni razpoložljivi dohodek in se nanša na leto 2023, enako BDP na prebivalca.

Neskladen regionalni gospodarski razvoj bolj kot iz produktivnosti izhaja iz razlik v stopnji zaposlenosti, do katerih prihaja zaradi delovnih migracij, zlasti v osrednjeslovensko regijo, delno pa tudi v tujino. Osrednjeslovenska regija po produktivnosti presega slovensko povprečje za 12 %, po stopnji zaposlenosti pa kar za 31 %. To je posledica visokega števila delovnih migrantov, ki prihajajo na delo v osrednjeslovensko regijo iz ostalih regij. Leta 2024 je v osrednjeslovensko regijo migriralo na delo 109 tisoč prebivalcev, pri čemer se trend krepi (Slika 50 levo). Ostale regije zato izgubljajo razpoložljivo delovno silo, kar je še posebej izrazito v zasavski in primorsko-notranjski regiji, po epidemiji pa je prišlo do opaznejšega zmanjšanja tudi v obalno-kraški regiji. Nekatere regije, še posebej ob severni meji, delovno silo izgubljajo tudi zaradi delovnih migracij v tujino (Slika 50 desno). V Avstriji tako dohodek ustvarja okoli 15.000 rezidentov pretežno iz podravske, pomurske in koroške regije, kar predstavlja 5,9 % vseh tam zaposlenih. Manj rezidentov ustvarja dohodek v Italiji, pretežno iz goriške in obalno-kraške regije (1,2 % tam zaposlenih). Število delovnih migrantov v tujino se po letu 2019 zmanjšuje. V Italijo se je zaradi umiranja tamkajšnje gospodarske aktivnosti, med letoma 2019 in 2023 zmanjšalo za okoli četrtno, v Avstrijo pa za 4 %.

Slika 50: Delovne migracije v osrednjeslovensko regijo vplivajo na povečevanje gospodarskih regionalnih razlik (levo), razpoložljiv potencial delovne sile v obmejnih regijah zmanjšujejo delovne migracije v tujino, ki so najbolj izrazite v severovzhodni Sloveniji

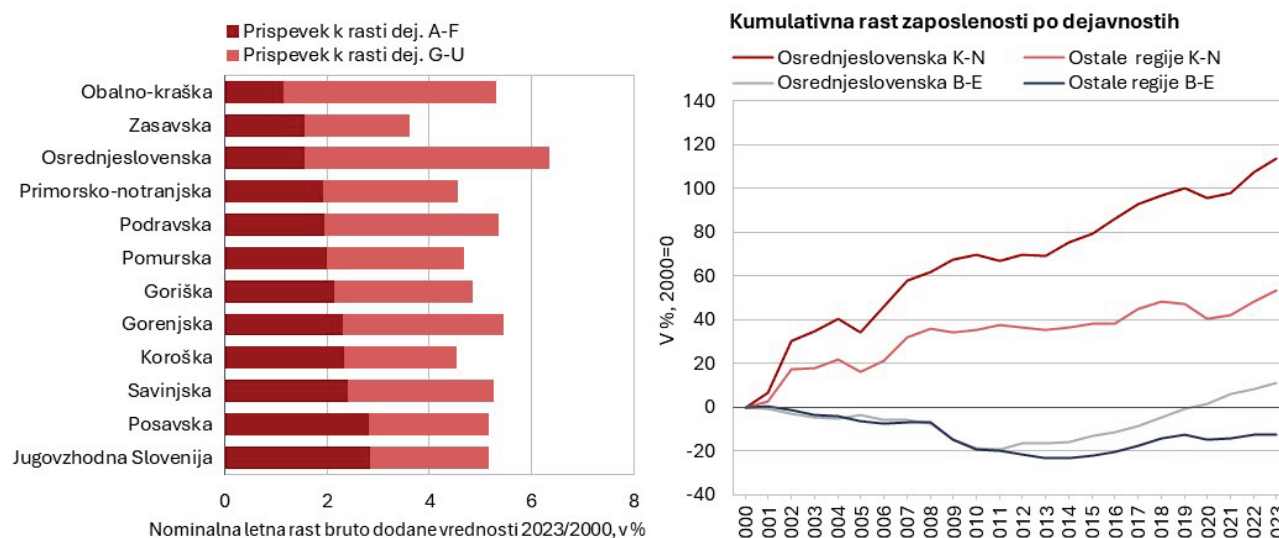

Vir: SURS (2025), FURS (2025), preračuni UMAR. Opomba: slika (levo) prikazuje regije, pri katerih je razlika med začetkom in koncem opazovanega obdobja vsaj 5 indeksnih točk. V ostalih regijah je bila sprememba manjša (med 86 in 97), z izjemo posavske regije (indeks 79). *Indeks delovne migracije je razmerje med številom delovno aktivnih prebivalcev (brez kmetov) v določeni teritorialni enoti delovnega mesta in številom delovno aktivnih prebivalcev (brez kmetov) v teritorialni enoti prebivališča, pomnoženo s 100

Gospodarsko rast osrednjeslovenske regije poganjajo predvsem storitvene dejavnosti, razlika v rasti zaposlenosti glede na ostale regije pa je še posebej velika med dejavnostmi s tendenco h koncentraciji. Ostale regije po drugi strani slabo izkoriščajo svoje razvojne potenciale v ostalih dejavnostih kot so npr. predelovalne dejavnosti. Hitrejša gospodarska rast osrednjeslovenske od ostalih regij med 2000–2023 v pretežni meri izhaja iz storitev (Slika 51 levo). Njihov prispevek k skupni povprečni letni rasti bruto dodane vrednosti je v osrednjeslovenski regiji znašal 4,8 %, medtem ko je bil v ostalih regijah 2 %. Največja razlika med obema skupinama regij je nastala v okviru dejavnosti s tendenco h koncentraciji¹⁰⁶, kot so npr. finančne in zavarovalniške dejavnosti, kjer je razlika v povprečni letni rasti bruto dodane vrednosti znašala kar 4 o. t. Temu pritrjujejo tudi podatki o kumulativni rasti zaposlenosti: zaposlenost v storitvah se je namreč, skladno z globalnimi trendi, povečala tudi v ostalih regijah (za 33 %), a se je v osrednjeslovenski precej bolj (za 74 %), k čemur so pomembno prispevale storitvene dejavnosti s tendenco h koncentraciji. Kumulativna rast zaposlenosti v dejavnostih K-N (finančne, zavarovalniške, strokovne, znanstvene in podobne dejavnosti) se je namreč v osrednjeslovenski regiji povečala kar za 114 % (v ostalih regijah za 53 %) (Slika 51 desno). Po drugi strani je rast zaposlenosti v dejavnostih, ki nimajo takšne tendence h koncentraciji (kot so npr. predelovalne dejavnosti), v ostalih regijah skromna. Za skladnejši regionalni razvoj je zato ključnega pomena spodbuditev rasti v dejavnostih, ki nimajo tendence h koncentraciji. To bi se odrazilo tudi v preusmerjanju zaposlenosti v ostale regije, do česar lahko pride le v primeru, da bodo zaposleni tam deležni primerljivih življenjskih in delovnih pogojev, kar pa je možno le v povezavi z visoko produktivnimi dejavnostmi. Skladnejši regionalni razvoj je torej prav tako neposredno povezan in tudi pogojen s preходом v inovacijsko podprto rast.

¹⁰⁶ Enotna definicija tovrstnih dejavnosti sicer ne obstaja, saj imajo vse dejavnosti, vsaj do določene mere, koristi od kolokacije. Vendar OECD hkrati ugotavlja, da imajo npr. moderne tržne storitve, še posebej tiste temelječe na znanju, močnejšo tendenco h koncentraciji, medtem ko so npr. industrijska delovna mesta prostorsko bolj enakomerno porazdeljena zaradi množice potreb in niš znotraj predelovalnih dejavnosti (OECD, 2018, 2020).

Slika 51: Gospodarska rast v osrednjeslovenski regiji temelji predvsem na storitvah (levo), pri čemer se zaposlenost še posebej hitro povečuje v dejavnostih s tendenco h koncentraciji, medtem ko je bila rast ostalih dejavnosti (npr. predelovalnih) po gospodarsko-finančni krizi izven osrednjeslovenske regije skromna (desno)

Vir: SURS (2025), preračuni UMAR. Opomba: v sliki levo črke označujejo dejavnosti po SKD klasifikaciji (glej seznam kratic), medtem ko črta v desni sliki prikazuje linearni trend.

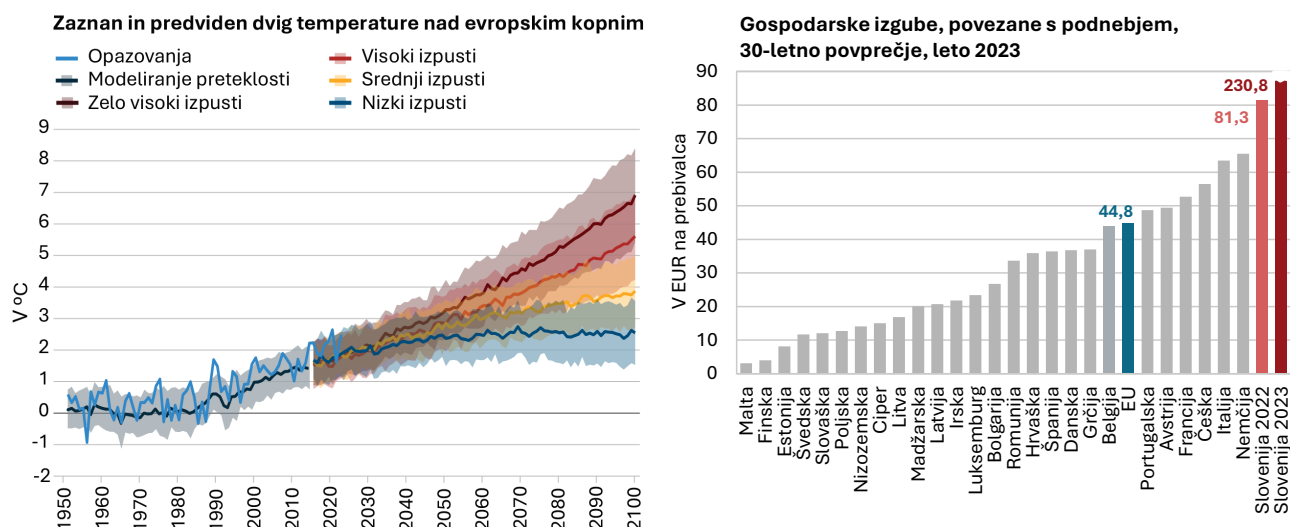
2.4 Ohranjanje naravnega okolja

2.4.1 Breme podnebnih sprememb in nujnost ukrepanja

Zemlja se pospešeno segreva, kar povzroča skrajne vremenske pojave, ki ogrožajo ohranjanje naravnih virov, ekosistemov in biotske raznolikosti, zdravje in preživetje. Leto 2024 je bilo na globalni ravni, v Evropi in Sloveniji ponovno najtoplejše od začetka meritev in prvo, ko je povprečna globalna temperatura za več kot 1,5 °C presegla predindustrijsko raven (Copernicus Climate Change Service, 2024, 2025; ARSO, 2024). S pregrevanjem se podnebna tveganja, kot npr. pogostejše in intenzivnejše vremenske ujme, spremembe padavinskih vzorcev, poplave, vročinski valovi ter obsežnejše suše in požari, povečujejo in bodo brez odločnega ukrepanja kmalu dosegla kritične ravni. Blaženje je odvisno predvsem od (i) hitrosti zmanjševanja izpustov toplogrednih plinov in (ii) učinkovitosti prilagajanja na neizogibne spremembe (EEA, 2024b). Ker sprejete zaveze za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov ne zadoščajo za doseganje cilja iz Pariškega sporazuma, da rast temperature v globalu ne bo presegla 1,5 °C glede na predindustrijsko obdobje (UNFCCC, 2016) in EU cilja neto ničelnih izpustov do leta 2050 (EK, 2019), je treba podnebne ukrepe znatno zaostri (EK, 2023b). Evropa se segreva dvakrat hitreje od svetovnega povprečja in je najhitreje segrevajoča se celina, Slovenija pa je v tem prepoznana kot območje, kjer so učinki vpliva podnebnih sprememb še posebej veliki. To je v precejšnji meri posledica geografskih in hidroloških značilnosti države, zaradi njene naravne lege na stičišču Alp in Panonske nižine (ARSO, 2024b). Gospodarske izgube, povezane s podnebjem, so v Sloveniji v preračunu na prebivalca, še posebej po obsežnih poplavih v letu 2023, ocenjene kot najvišje v EU (Eurostat, 2025). Poleg blaženja podnebnih sprememb je treba pospešiti prilaganje nanje in zmanjšati ranljivost.¹⁰⁷

Slika 52: Evropa se segreva prehitro in napovedi niso obetajoče; gospodarske izgube so še posebej v Sloveniji ocenjene kot visoke, v letu 2023 pa zaradi obsežnih poplav izjemne

¹⁰⁷ S tem namenom je v pripravi Podnebni zakon, ki bo podlaga za ključne podnebne dokumente s prenosom relevantne zakonodaje EU, spremljanje doseganja ciljev ter izvajanja ukrepov. Za pospešitev prilagajanja se je pričel 7-letni projekt LIFE4ADAPT, katerega cilj je vzpostaviti sistematični strateški pristop k podnebni odpornosti in omogočiti optimalno načrtovanje, koordinacijo in izvajanje prilagoditvenih ukrepov. Vključeni so ključni deležniki, med njimi občine in regije, gospodarstvo in civilna družba.

Vir: EEA (2024) povzeto po Copernicus Climate Change Service (levo); Eurostat, 2025 (desno). Opomba: Na sliki levo so temperature izražene glede na predindustrijsko raven. Modelske projekcije prikazujejo povprečje in interval negotovosti. Slika desno se navezuje na ekonomsko škodo zaradi ekstremnih meteoroloških, hidroloških in podnebnih razmer. Upoštevano je število smrtnih žrtev ter splošne in zavarovane gospodarske izgube zaradi vremenskih in podnebnih dogodkov.

Obremenjenost narave s proizvodnimi procesi in življenjskim slogom je v Sloveniji večja kot v večini evropskih držav, kljub znižanju v obdobju 2020–2022 bodo za doseg ciljev potrebni večji premiki. Ekološki odtis, ki je sintezni kazalnik obremenjevanja okolja,¹⁰⁸ je z okrevanjem gospodarstva po finančno–gospodarski krizi do leta 2018 naraščal, med epidemijo covid-19 in energetske krize pa je z umiritvijo gospodarske aktivnosti upadel na raven izpred desetih let in po zadnjih razpoložljivih podatkih v letu 2022 znašal 4,8 gha na prebivalca. Zaostanek za povprečjem EU (4,5 gha) se je zmanjšal na 7,4 %. Prekomerna raba naravnih virov je podobna kot na ravni EU, še vedno pa večja kot v večini evropskih držav.¹⁰⁹ V strukturi odtisa je polovico ogljičnega odtisa, ki v zadnjih letih upada, narašča pa odtis gozdnih proizvodov, ki je v 2022 predstavljal že več kot četrtino ekološkega odtisa. Delež odtisa kmetijskih pridelkov se v zadnjih letih ni bistveno spreminjal in znaša okoli 15 %. Ogljični odtis, vezan predvsem na uporabo fosilnih goriv v prometu, ter visok odtis gozdnih proizvodov, ki je odraz razmeroma velike porabe lesa v gradbeništvu in pri ogrevanju, močno prispevata k odtisu bivanja in osebnega prometa, ki k ekološkemu odtisu potrošnje prispevata večino.¹¹⁰ Velika gozdnatost Slovenije zagotavlja visoko biološko zmogljivost gozda, ki zadošča povpraševanju po gozdnih proizvodih in hkrati njihov večji izvoz,¹¹¹ z absorpcijo ogljika pa še zdaleč ne pokrije ogljičnega odtisa. Ta je tudi v primerjavi z EU in sosednjimi državami razmeroma visok. Ciljna vrednost ekološkega odtisa v SRS do leta 2030 postaja težko dosegljiva. Dosegli bi jo lahko z vpeljavo takojšnjih ambicioznejših ukrepov predvsem na področjih trajnostnega upravljanja gozdov, rabe energije in mobilnosti (Jernej Stritih idr., 2023).

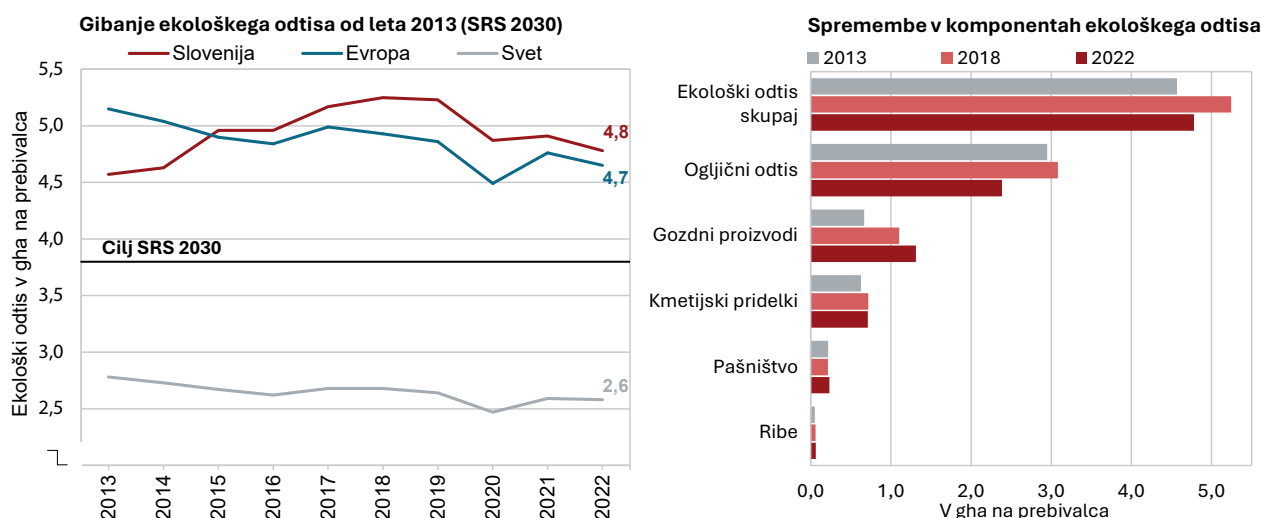
¹⁰⁸ Obremenjevanje okolja s prekomerno rabo virov, ki se zrcali v kazalniku ekološkega odtisa, je neposredno povezano z delovanjem ekosistemov. Ti zagotavljajo koristi, ki so bistvene za kakovost življenja v družbi, a niso v celoti tržno prepoznane. Ločimo jih na oskrbovalne (hrana, voda, surovine, energijski in genetski viri), uravnavne in ohranjalne (kroženje zraka, zaščita pred požari, erozija, zadrževanje vode, uravnavanje podnebja, vezava CO₂, rodovitnost tal, biotska raznovrstnost, opravevanje, raztros semen, uravnavanje bolezni in škodljivcev) ter kulturne storitve (kulturna krajina, možnost rekreacije in družbenih aktivnosti) (Millennium Ecosystem Assessment, 2005).

¹⁰⁹ Intenzivnost ekološkega odtisa, ki pove, za koliko z našim ekološkim odtisom presegamo biokapaciteto države, je bila v letu 2022 v Sloveniji 1,9 (v EU 2,0; Evropi 1,5; svetu 1,1), kar pomeni, da bi za zadovoljitev svojih potreb po naravnem kapitalu potrebovali skoraj dve Sloveniji oz. da vso biološko zmogljivost Slovenije potrošimo že v prvi polovici leta. Če bi vsi na svetu živeli kot v Sloveniji, bi globalno biokapaciteto presegli že v aprilu, saj povprečni prebivalec Slovenije več kot 250 dni v letu živi v prekomerni, netrajnostni rabi naravnega kapitala (*Country Overshoot Days 2024*, 2025). Za trajnostno rabo virov, ki temelji na življenjskem stilu prebivalcev Slovenije, bi potrebovali 3,2 planeta Zemlje. To nas uvršča blizu povprečja članic EU, a med manj trajnostne države na svetu (Global Footprint Network, 2023).

¹¹⁰ Ekološki odtis v kategoriji osebnega prometa se je izključno zaradi ogljičnega odtisa v manj kot desetletju povečal za 70 %.

¹¹¹ Slovenija je neto uvoznica ekološkega odtisa po vseh komponentah z izjemo gozdnih proizvodov, kjer izvozimo večji odtis, kot ga uvozimo.

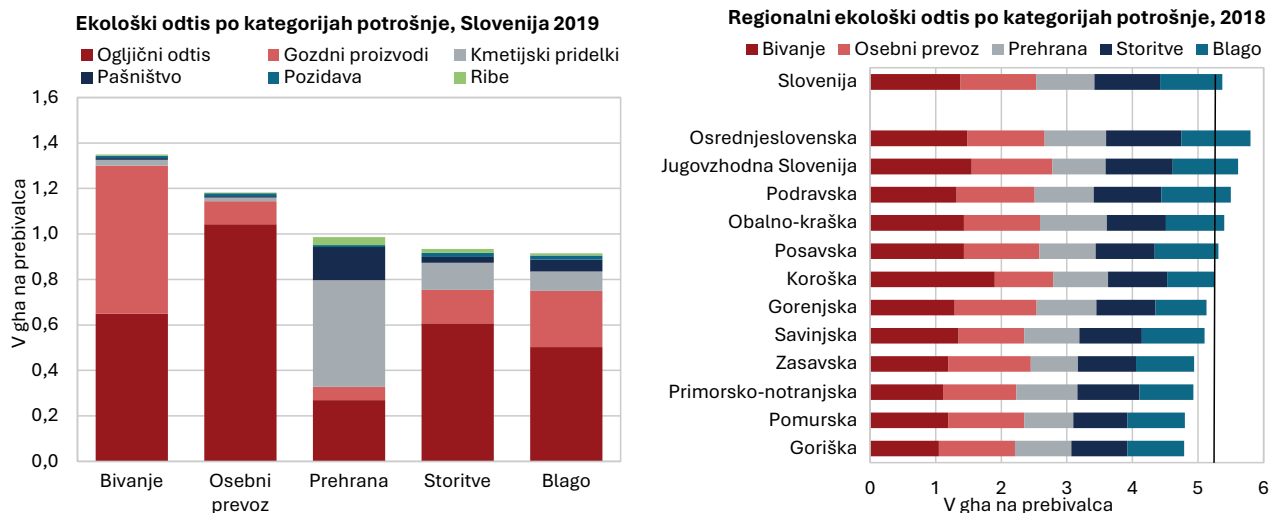
Slika 53: Ekološki odtis Slovenije se je v obdobju 2018–2022 zmanjševal in približal povprečju Evrope, a cilj SRS 2030 ostaja težko dosegljiv (levo) kljub upadanju ogljičnega odtisa, ki ga v večji meri nadomešča rast odtisa gozdnih proizvodov (desno)

Vir: Global Footprint Network (2023), preračun UMAR. Opomba: i) slika levo: V letu 2019 je v EU ekološki odtis znašal 4,7 v letu 2022 pa 4,5 gha na prebivalca; ii) slika desno: povečanje odtisa gozdnih proizvodov je v veliki meri posledica večje rabe lesa v obdobju po žledolomu leta 2014.

Tudi med regijami prihaja do razlik v ekološkem odtisu, ki jih bo pri ukrepih zelenega prehoda smiselno upoštevati. Med slovenskimi regijami ima najvišji ekološki odtis na prebivalca najgosteje poseljena osrednjeslovenska regija (5,8 gha), najnižji je v goriški regiji (4,8 gha). Izstopa tudi primorsko-notranjska s podpovprečnim ekološkim odtisom in visoko biokapaciteto na prebivalca, predvsem v primerjavi z osrednjeslovensko regijo, kjer je ta najnižja (Jurij Stritih idr., 2023). Razlike med regijami so najbolj izrazite pri ogljičnem odtisu (med 2,9 in 3,6 gha na prebivalca), do razlik prihaja tudi pri odtisu gozdnih proizvodov, ki so vezane na dostopnost regije do lesne biomase (drva) in temperaturnih razlik med regijami (potreba po ogrevanju). Po komponentah potrošnje so razlike bolj opazne pri odtisu bivanja (najnižji v goriški, najvišji v koroški regiji) in odtisu osebnega prevoza (najnižji v koroški, najvišji v zasavski regiji), kar lahko med drugim povežemo z načinom ogrevanja in dnevnimi migracijami.¹¹² Obremenjevanje okolja s proizvodnimi procesi in življenjskim slogom se zrcali tudi v obremenjenosti in stanju vseh naravnih virov, to je zraka, vode, tal in prostora.

Slika 54: Bivanje je komponenta potrošnje, ki v državi največ prispeva k ekološkemu odtisu, skupaj z osebnim prevozom pa tudi največ k ogljičnemu odtisu (levo); razlike med regijami so opazne in jih je pri oblikovanju ukrepov smiselno upoštevati (desno)

¹¹² Podatki za leto 2018. Rezultati so statistično indikativne narave, vendar dovolj povedni, da izpostavijo pomen prilagajanja ukrepov zelenega prehoda glede na razlike med regijami. Več v Stritih idr., 2023.

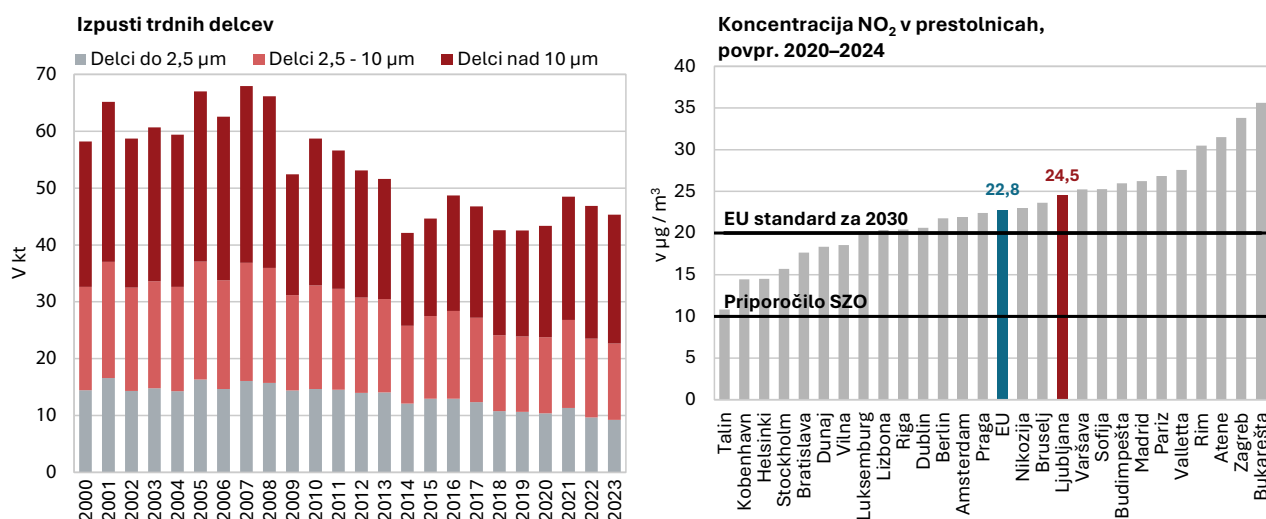
Vir: Global Footprint Network (2023); Stritih idr. (2023). Opomba: Komponenta bivanja zajema izdatke za najemnine, stanovanja, vzdrževanje ter popravila stanovanj, oskrbo z vodo in ostale storitve povezane z bivališčem, elektriko, plinom in ostalimi gorivi ter neposredno potrošnjo gospodinjstev za ogrevanje (Jurij Stritih idr., 2023).

2.4.2 Kakovost zraka

Onesnaženost zunanjega zraka, ki v Evropi predstavlja največje okoljsko tveganje za zdravje, zmanjšuje delovno produktivnost in lahko vodi v predčasno umrljivost. Pri reševanju v preteklosti perečih problemov z nekaterimi onesnaževali, npr. žveplovimi in dušikovimi oksidi, so bile v daljšem časovnem obdobju pod vplivom sektorskih politik dosežene učinkovite rešitve, v ospredju pa ostaja problematika, povezana s koncentracijo trdnih delcev (PM, ang. Particulate matter). Med njimi so zdravju posebej škodljivi drobnejši, ki so razporejeni v dve skupini: premera 10 μg ali manj (PM_{10}) in premera 2,5 μg ali manj ($\text{PM}_{2,5}$). Predvsem slednji povečujejo tveganja za bolezni srca in ožilja, znižujejo učinkovitost dela in povečujejo odsotnost z dela (Brook, 2008; Nogueira, 2009). Nekateri raziskave kažejo, da povečanje koncentracije $\text{PM}_{2,5}$ v zunanjem zraku za 1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ povzroči zmanjšanje produktivnosti dela za 0,7 % (OECD, 2024a). Učinki so izrazitejši v dejavnostih z intenzivnim fizičnim delom in delom na prostem, kjer je izpostavljenost delcem večja, npr. v rudarstvu in pridobivanju surovin, v industrijski proizvodnji in gradbeništvu. Ker je predčasna umrljivost zaradi onesnaženega zraka v EU in Sloveniji visoka, se predpisi na tem področju zaostrujejo (EEA, 2023; EK, 2022; Evropski parlament in Svet, 2024).¹¹³

V Sloveniji se je kakovost zunanjega zraka z ukrepi v daljšem časovnem obdobju izboljšala, lokalno pa jo poslabšujejo neustrezno zgorevanje lesne biomase, promet in slaba prevetrenost območij. Izpusti delcev PM (ang. Particulate matter) so se zaradi sodobnejših kurilnih naprav, energetske prenove stavb in toplejših zim v daljšem obdobju znižali, v zadnjih nekaj letih pa ostali na približno isti ravni. Večinoma izvirajo iz malih kurilnih naprav, gradbeništva in cestnega prometa. V letu 2023 so se znižali za 3,3 %, v tem so se zdravju najškodljivejši delci premera do 2,5 μg znižali za 4 % na najnižjo raven do zdaj. Zmanjšali so se izpusti delcev iz cestnega prometa, za 8,4 %, izpusti iz majhnih kurilnih naprav, ki predstavljajo 45 % vseh izpustov delcev, pa za 4,2 %.¹¹⁴ Povprečna izpostavljenost delcem $\text{PM}_{2,5}$ in PM_{10} se je sicer od leta 2010 znižala, lokalno pa ostaja problematična prisotnost prizemnega ozona (ARSO, 2025a). Ker je njegov nastanek pogojen z dovolj veliko prisotnostjo sončne svetlobe, do njegove prekomerne koncentracije – nasprotno kot pri delcih PM – prihaja predvsem poleti. Posebej problematična je dolgotrajna izpostavljenost škodljivim snovem (EEA, 2025).

Slika 55: Izpusti delcev PM so bili tudi v letu 2023 nižji (levo), v evropskih prestolnicah, vključno z Ljubljano, pa so problematične tudi vrednosti dušikovega dioksida (desno)

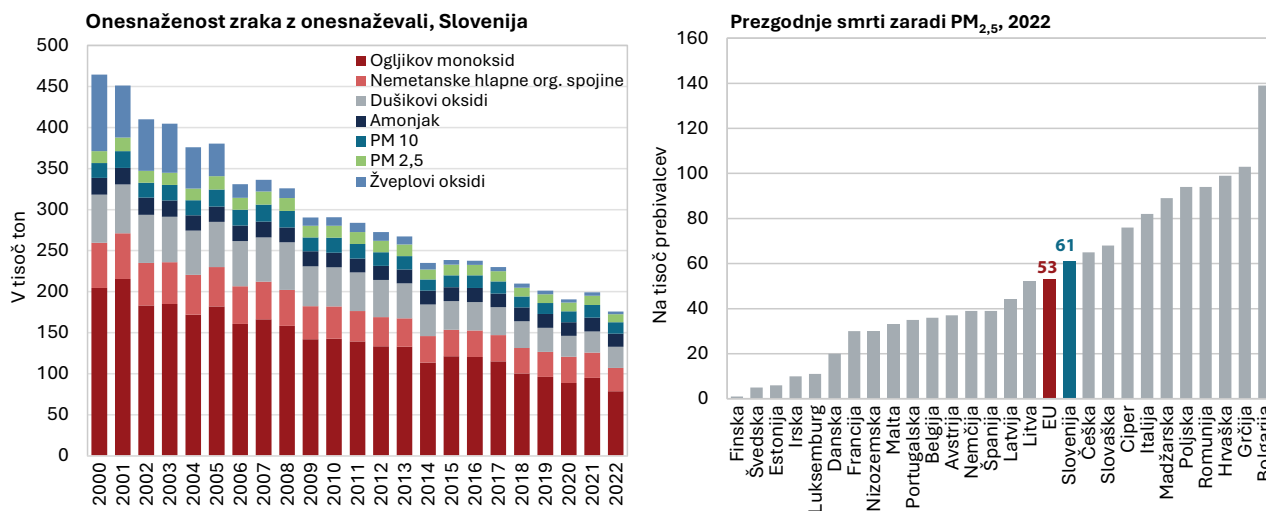

Vir: ARSO (2025); Eurostat (2025). Opomba za sliko desno: Valetta povprečje 2020–2023.

¹¹³ S sprejetjem prenovljene Direktive o kakovosti zraka veljajo večje omejitve pri koncentraciji delcev $\text{PM}_{2,5}$, PM_{10} in NO_2 , ki so tudi bližje strožjim priporočilom SZO. Določeni so standardi kakovosti za leto 2030 kot vmesni korak k doseganju cilja ničelnega onesnaževanja in prispevanju k okolju brez strupov v EU do leta 2050. Za drobne delce ($\text{PM}_{2,5}$), ki povzročajo največje število zgodnjih smrti v Evropi, se je na primer letna mejna vrednost znižala s 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ na 10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (vrednost iz smernic SZO je 5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Pričakuje se, da se bo zaradi novih pravil znatno zmanjšalo število zgodnjih smrti zaradi onesnaženosti zraka in pojavnost s tem povezanih bolezni. Število prezgodnjih smrti, povezanih z onesnaževanjem s $\text{PM}_{2,5}$, naj bi se v desetih letih zmanjšalo za 75 %.

¹¹⁴ Industrijski procesi in raba topil (pretežno delci večjega premera) so k skupnim izpustom delcev prispevali 35 %, promet 6 %, raba goriv v industriji 4 %, ostali sektorji pa po 3 % ali manj.

Slika 56: Onesnaženost zraka z onesnaževali se je v zadnjih desetletjih precej znižala, število prezgodnjih smrti zaradi zdravju posebej škodljivih PM_{2,5} pa je še vedno nekoliko nad povprečjem EU

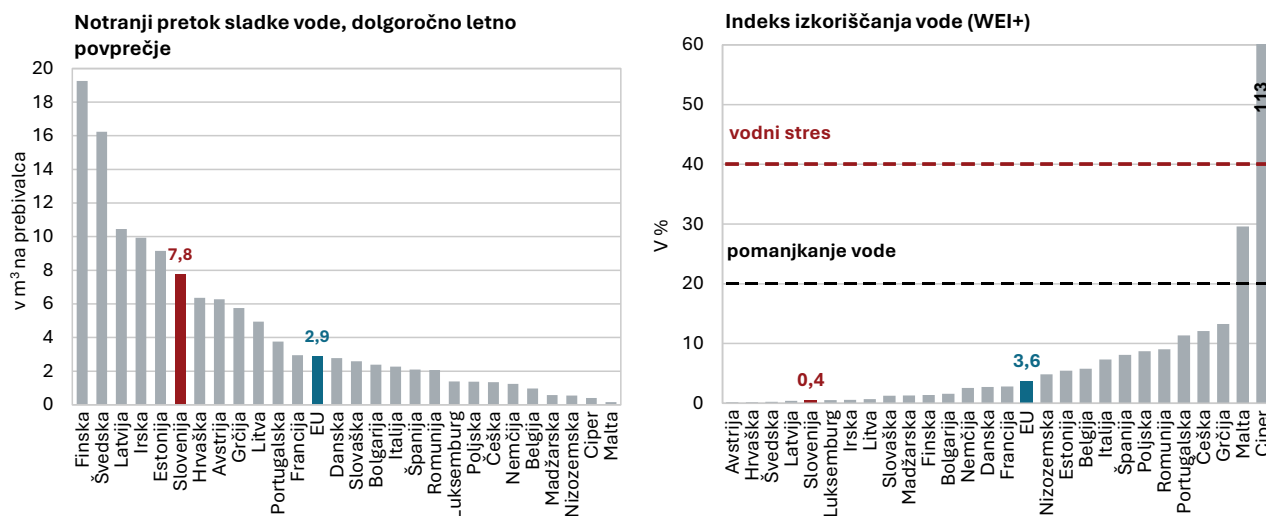
Vir: Eurostat (2025).

2.4.3 Razpoložljivost in kakovost vodnih virov

Slovenija je vodnata država, po indeksu izkoriščanja vode je uvrščena med države brez vodnega stresa. Razmeroma visoka povprečna letna količina padavin omogoča bogate vodne vire. V porabi je večina vode načrpane iz površinskih virov (za industrijo), četrtina pa iz podzemnih (za javni vodovod in namakanje). Ker so letni odvzemi vode običajno manjši od količin vrnjene vode s padavinami in pritoki iz drugih ozemelj, je bilanca razpoložljivosti vodnih virov običajno pozitivna; izjeme so bile v letih 2015, 2018 in 2021 (leto z zadnjimi podatki). Regionalizirani indeks izkoriščanja vode WEI+ (ang. Water Exploitation Index), ki porabo prikazuje kot delež iztoka iz države, kaže, da je poraba v Sloveniji precej pod mejo vodnega stresa in tudi pod pomanjkanjem.¹¹⁵ Pri tem pa so v dostopnosti vode precejšnje regionalne razlike. Na Primorskem in na vzhodnem delu države so nekateri deli sušni, gorata območja zahodnega dela pa z vodo bogata. Pod vplivom pogostejših in bolj izrazitih vremenskih ekstremov in netrajnostnega ravnanja z vodotoki pa so se kljub temu težave z vodo povečale. Pogostejše prihaja do skrajnosti, to je do pomanjkanja vode ali do poplav. Indeksi letnega napajanja vodonosnikov dosegajo velik razpon, kar predvsem v plitvih vodonosnikih kaže na njihovo veliko količinsko občutljivost in s tem tudi na možnost krize s pitno vodo v prihodnosti (Andjelov, M., 2020).

¹¹⁵ WEI+ je kazalnik primerjave med letno porabo površinske in podzemne vode ter povprečnim bruto iztokom iz države v dolgoletnem obdobju (osnovni indeks) ali v posameznem letu (letni indeks). Vodni stres je običajno prepoznan, ko povpraševanje po vodi (brez vode za proizvodnjo elektrike iz vodne energije) preseže obnovljive količine vse vode v določenem obdobju ali ko onesnaženost omejuje njeno uporabo.

Slika 57: Razpoložljivi sladkovodni viri so v preračunu na prebivalca več kot dvakrat tolikšni kot v povprečju EU, višji pa le v nekaterih severnih državah; posledično je delež njihove porabe v skupnem pretoku nizek

Vir: Eurostat (2025). Opombi: notranji pretok je količina rečnega odtoka in obnavljanja podzemne vode, ki v naravnih razmerah nastane izključno s padavinami (slika levo); WEI+ je indeks izkoriščanja vode. Prva opozorilna vrednost za pomanjkanje je pri 20 %, za vodni stres pri 40 % (slika desno).

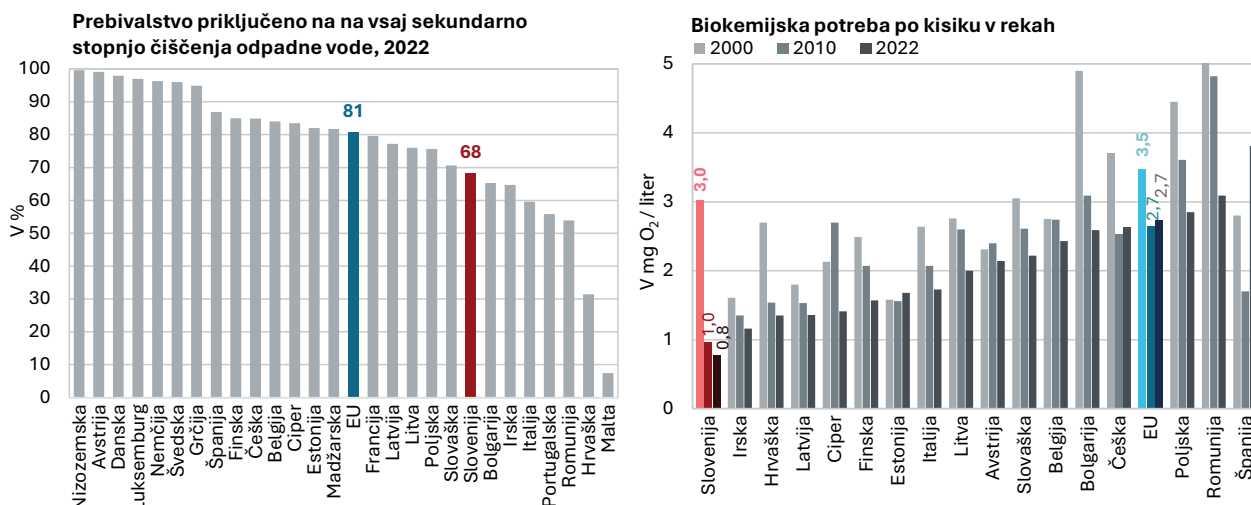
Poplave v avgustu 2023 so bile po razsežnosti, silovitosti in škodi najhujše v zgodovini meritev, po sanaciji bo nujno povečati odpornost nanje. V uničujočih poplavah, nastalih ob nenavadni vremenski situaciji z deževjem jesensko-zimskega značaja in visoko temperaturo Sredozemskega morja, je voda hkrati prestopila bregove treh velikih slovenskih rek - Save, Drave in Mure, kar je bila posebnost. Nastala je velika neposredna gospodarska škoda na infrastrukturi, stanovanjskih in gospodarskih objektih ter kmetijskih površinah, v skupni vrednosti blizu 3 mrd Eur (Vlada RS, 2024c). Prizadetih je bilo več regij, še posebej v osrednjem, vzhodnem in južnem delu države. Količina padavinskih in meteornih voda je v tem letu porasla za tretjino. Ob tem so se razkrile pomanjkljiva pripravljenost, nezadostno vzdrževanje vodne infrastrukture in tvegana poselitve na območjih z veliko poplavno ogroženostjo. Zaključenim izrednim ukrepom na poškodovanih vodotokih sledi obdobje dolgoročne sanacije in novih investicij, obvladovanje spremenjenih vodnih stanj bo treba okrepiti (MNVP, 2024).

Kakovost voda se je zaradi manjšega onesnaženja ter večjega in učinkovitejšega čiščenja odpadnih voda izboljšala na najvišjo raven med državami EU z dostopnimi podatki. Čistost vodotokov, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku,¹¹⁶ ki je bila v začetku prejšnjega desetletja blizu povprečja EU, je v Sloveniji med državami EU z znanimi podatki na najvišjem mestu. Manjše onesnaženje, običajno povzročeno z izpusti komunalnih in industrijskih odpadnih voda ter spiranjem kmetijskih površin, je posledica precej obsežnejšega in učinkovitejšega čiščenja odpadnih voda, opuščanja gospodarskih aktivnosti, ki so z odpadnimi vodami onesnaževale vodotoke, ter sonaravnega kmetovanja. Vsebnosti nitratov v podtalnici in fosfatov v rekah, ki v prevelikih odmerkih poslabšujejo kakovost vode, se dolgoročno znižujeta in sta nižji kot v povprečju EU (leta 2021 nitriti v Sloveniji 14, v EU 21 mg/l; fosfati v Sloveniji 0,03, v EU 0,07 mg/l). Delež pred izpustom prečiščene vode se je v obdobju 2015–2022 z 11 % zvišal na 20 %, večina neprečiščene vode pa je bila le toplotno onesnažena zaradi rabe v hidroelektrarnah. Med komunalno odpadno vodo iz kanalizacijskih sistemov je bilo v letu 2022 pred izpustom v okolje v čistilnih napravah prečiščenih 72 % vode. Na nekaterih območjih pa so čezmerne obremenitve z onesnaževali še vedno prisotne, npr. v porečjih Mure in Drave, kar sovпада s tamkajšnjo obsežnejšo in intenzivnejšo kmetijsko dejavnostjo¹¹⁷ (Krivograd Klemenčič, 2023).

¹¹⁶ Biokemijska potreba po kisiku je merilo za organsko onesnaženost vode in kaže količino kisika, ki ga aerobni mikroorganizmi potrebujejo za razkrajanje organske snovi v vodi. V najčistejših rekah so te potrebe nizke, pod 1 mg, v zmerno in močno onesnaženih pa višje in visoke, med 2 in 8 mg O₂ na liter.

¹¹⁷ Varstvu okolja, v tem tudi vode pred onesnaževanjem iz kmetijskih virov, posveča skupna kmetijska politika vse več pozornosti.

Slika 58: Čeprav je delež prebivalstva, priključenega na vsaj sekundarno čiščenje odpadne vode nižji kot v povprečju EU, so slovenski vodotoki visoko kakovostni¹¹⁸

Vir: Eurostat (2025). Opomba za sliko desno: za preostale države EU ni podatka.

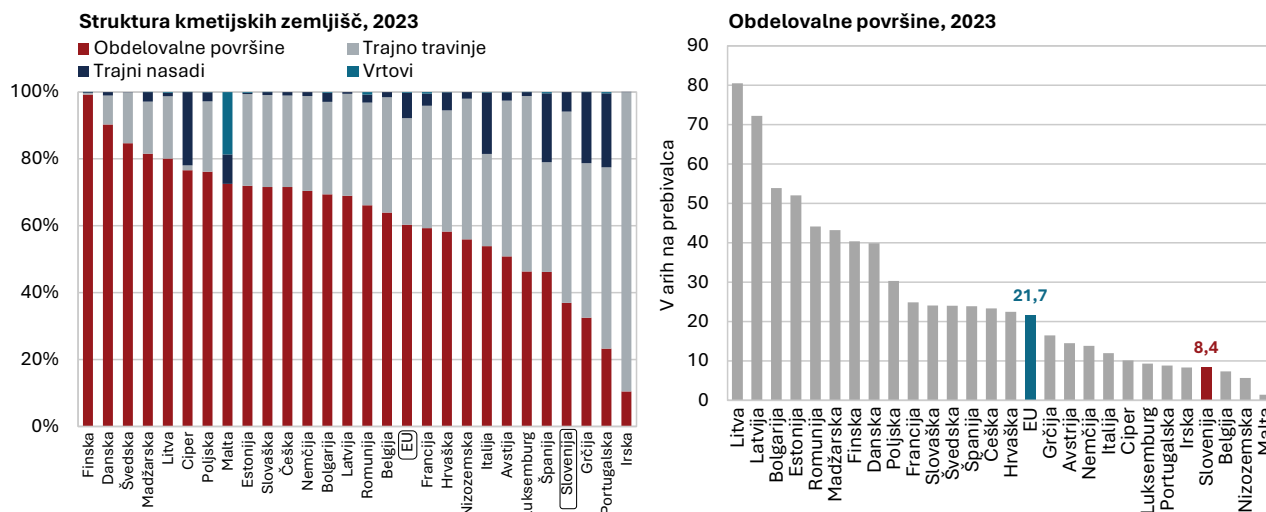
2.4.4 Tla kot temelj trajnosti

Tla so zaradi svoje velike ekosistemske vloge ključna pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja in zmanjšanju posledic podnebnih sprememb. Ocenjuje se, da je zaradi erozije, zasoljevanja, zbijanja, zakisljevanja in kemičnega onesnaženja v globalu zmerno do močno degradirana tretjina tal (ISRIC, 2024), v Evropi še precej več (EK JRC, 2024). Zdrava tla izvajajo številne ekosistemske storitve, kot so zagotavljanje hrane in druge biomase, zadrževanje, čiščenje in reguliranje vode, pretvorba in nevtralizacija onesnaževal, so vir surovin in materialov ter habitat za talne organizme in s tem pripomorejo k ohranjanju biotske pestrosti (FAO, 2025). Ker nastajajo izjemno počasi, s preperevanjem kamnin in akumulacijo organske snovi, je nujno povečati skrb za ohranjanje njihovega zdravja in kakovosti (Vrščaj, B., 2024). V podnebnih spremembah in zelenem prehodu postaja vse bolj nepogrešljiva tudi njihova sposobnost ponora in skladiščenja atmosferskega ogljika, kar je ključno za doseg cilja neto brezogljične družbe.

V pridelavi hrane je varovanje tal, še posebej najkakovostnejših, v Sloveniji velik izziv, ker je površina kmetijskih zemljišč v uporabi skromna in se ne povečuje v smeri zastavljenega cilja SRS. Kmetijska zemljišča v uporabi, to so obdelovalne površine, trajno travinje, trajni nasadi in vrtovi, zavzemajo v Sloveniji precej manjši del skupne površine kot v povprečju EU (v letu 2023 v Sloveniji 23,7 %, v EU 39,0 %). Potem ko se je ta površina v daljšem času vztrajno zmanjševala, se je v zadnjem desetletju stabilizirala, malo pod ciljem SRS (več kot 24 % skupne površine). Takšna gibanja so posledica opuščanja kmetovanja, zaraščanja z gozdom in pozidave. Spremembe so obojestranske – v spremembi namembnosti kmetijskih zemljišč za druge rabe in v vračanju zemljišč iz nekmetijske namenske rabe –, dodatna slabost pa je, da se je v tem neredko najbolj spreminjala namenska raba najboljših kmetijskih zemljišč (Računsko sodišče, 2021c). V že sicer skromni površini kmetijskih zemljišč so še posebej zaskrbljujoče skromne obdelovalne površine (njive), ki so s stališča zagotavljanja prehranske varnosti najpomembnejša kategorija. Po njihovem preračunu na prebivalca se Slovenija uvršča med zadnje štiri države EU.

¹¹⁸ Visoko kakovost voda v Sloveniji lahko povezujemo tudi z nizko gostoto poselitve, velikim deležem gozdov, ki prispevajo k naravni filtraciji vode ter visoko samočistilno sposobnostjo vodnih ekosistemov.

Slika 59: V strukturi kmetijskih zemljišč v Sloveniji je velik del trajnega travinja (levo), obdelovalnih površin pa malo (desno), zato je najkakovostnejša tla za kmetijsko pridelavo treba varovati

Vir: Eurostat, 2025, desno: preračuni Umar. Opomba: Malta 2022

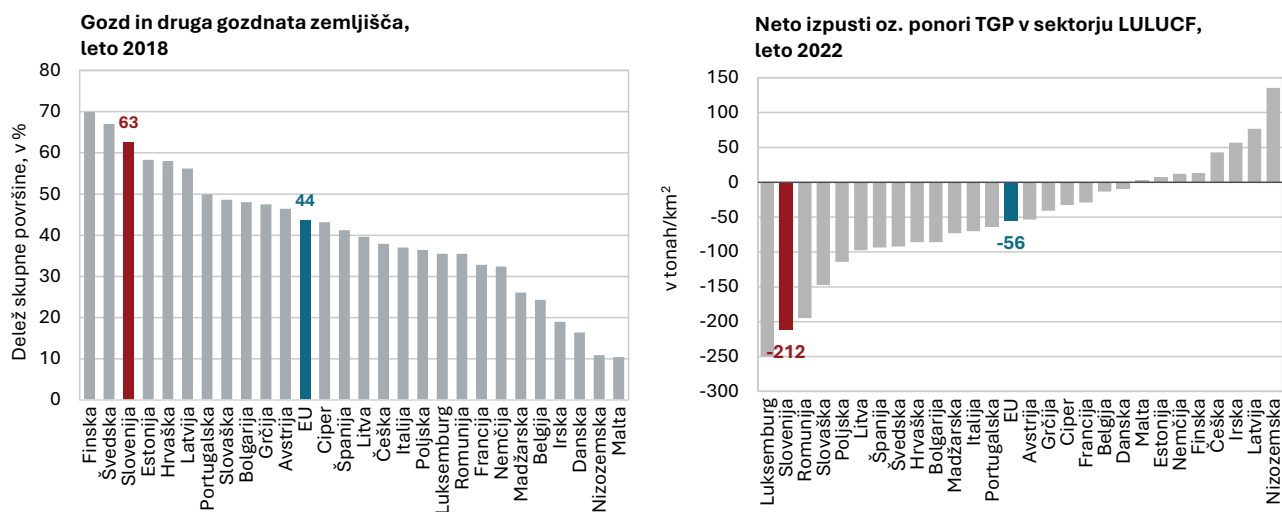
V Sloveniji je kakovost tal v splošnem zadovoljiva in njihova onesnaženost ni velika; ob tem je bil v nekaj zadnjih letih v spremljanju potencialne lokalne onesnaženosti dosežen napredek. Vsebnost organske snovi v kmetijskih tleh je razmeroma dobra, kar je večinoma posledica precejšnje usmerjenosti slovenskega kmetijstva v živinorejo. Iz tega je mogoče sklepati na dobre fizikalne, kemijske in biotske lastnosti tal, kot npr. strukturnost, poroznost in propustnost, zadrževalne in očiščevalne sposobnosti, odpornost na sušo ter vsebnost stabilnejših oblik dušika v tleh (Vrščaj idr., 2023). Zaradi velikega deleža gozdov je v Sloveniji povprečna letna erozija tal razmeroma nizka (Vrščaj idr., 2020) in tudi onesnaženost v splošnem ni velika. Iz spremljanja onesnaženosti tal, vključenih v evidenco funkcionalno razvrstjenih območij (FRO)¹¹⁹ po glavnem viru onesnaženja v urbanem okolju prevladujejo območja industrijske dejavnosti ter odlaganja in zasipanja odpadkov, na podeželju pa območja z rudarsko dejavnostjo in intenzivnim kmetijstvom.¹²⁰ Največji izziv so opuščena industrijska in rudarska območja, ki niso bila nikoli ustrezno sanirana (Lampič in Rebernik, 2023b).¹²¹ Na nekaterih lokalnih območjih (predvsem ob reki Meži) je okolje degradirano zaradi onesnaženosti tal s svincom in drugimi toksičnimi kovinami. Izvajajo se ukrepi za izboljšanje, program je podaljšan do konca leta 2034 (MOPE, 2025).

Tla v Sloveniji zaradi obsežnega gozda vežejo precejšnji del toplogrednih plinov; potem ko se je zajem ogljika po poškodovanosti gozdov v žledu leta 2014 občutno znižal, se je po letu 2019 že povečal na raven pred žledom. V sektorju rabe zemljišč, spremembi rabe zemljišč in gozdarstvu (ang. LULUCF; Land use, land-use change and forestry) je bilo v letu pred žledolomom odvzetih več kot četrtnina skupnih izpustov toplogrednih plinov. V nekaj naslednjih letih se je zaradi povečane obsega sanacijskega poseka skupni odzjem ogljika v tem sektorju spremenil v skupne vire izpustov. Neto pozitivna bilanca izpustov tega sektorja se je ohranila do leta 2018, nato pa so bili ponovno doseženi neto ponori, ki so v letu 2023 zajeli 29 % skupnih izpustov, to je podobno kot v letu pred žledom. Večja sečnja dreves v sanaciji je prinesla koristi zaradi pomlajevanja gozdov in s tem povečevanja njihove odpornosti, zato lahko pričakujemo, da se bodo tudi po končani sanaciji ponori povečevali. To bo tudi ključno v prizadevanjih za doseg cilja neto ničelnih izpustov oz. neto brezogljične družbe.

¹¹⁹ FRO so območja brez funkcije oz. se določena funkcija (raba) izvaja v omejenem obsegu. Območje je uvrščeno v FRO, če je vsaj desetina površine opuščena, območje pa veliko vsaj 0,2 ha (mesta in mestna naselja) oz. 0,5 ha (odprti prostor).

¹²⁰ Z namenom sistematskega spremljanja in upravljanja onesnaženja prostora je bila v letu 2021 vzpostavljena nacionalna evidenca potencialno onesnaženih območij, ki bo z nadaljnjimi dopolnitvami omogočala celovitejše upravljanje z njimi. Glede na stopnjo občutljivosti okolja in ogroženosti človekovega zdravja v primeru onesnaženosti se v preverjanje dejanskega stanja v nujno in zelo potrebno prednostno obravnavo uvršča tretjina območij FRO (Lampič idr., 2022, 2021).

¹²¹ Po številu potencialno ogroženih območij izstopata Osrednjeslovenska in Podravska statistična regija, potencialno onesnažena območja z organskimi onesnaževali pa so zaradi intenzivnega kmetijstva v Pomursko statistični regiji. V začetku leta 2025 je bil sprejet Program ukrepov za izboljšanje okolja v občinah Črna na Koroškem, Mežica, Prevalje, Ravne na Koroškem in Dravograd (citiram ko bo objavljeno na vladi).

Slika 60: V gozdovih, ki v Sloveniji zavzemajo velik del površine, je shranjenega razmeroma veliko ogljika

Vir: Eurostat (2025). Opomba (slika desno): (i) LULUCF – sektor rabe zemljišč, spremembe rabe zemljišč in gozdarstva (ang. Land use, land-use change and forestry).

Za Slovenijo preračun UMAR na podlagi najnovejših podatkov ARSO za leto 2023 (2025b).

2.4.5 Raba prostora

V Sloveniji je prostor izjemno raznolik in pester, kar omogoča visoko kakovost življenja. Zaznamuje ga lega na preseku štirih velikih evropskih naravnogeografskih območij – jadranskega, alpskega, dinarskega in panonskega – in s tem prepletanje različnih značilnosti. Največjo površino prekrivajo gozdovi in druga gozdnata površina (63 %), sledijo travniki in pašniki (18 %) ter njive (11 %). Slovenija je najmanj urbanizirana država v EU, stopnja urbanizacije je okoli 50-odstotna (v EU 73 %). Poselitev je neenakomerna in z velikim številom majhnih naselij. Najprivlačnejša so območja v ravninskem, kotlinskem in dolinskem svetu, kjer pa je tudi večina kakovostnih, za intenzivno kmetijsko pridelavo primernih kmetijskih površin. To ob spremembah zahteva tehtne premisleke. Na območjih intenzivnejšega razvoja se prostor spreminja z gradnjo prometne in energetske infrastrukture, gospodarskih con in stavb ter uvajanja novih tehnologij kmetovanja, na oddaljenih območjih pa z opuščanjem kmetijske rabe.

Nekateri razvojni trendi v zadnjih desetletjih pomenijo odmak od načrtovanega, učinkovitega, racionalnega in kakovostnega prostorskega razvoja. Poselitveni vzorci se spreminjajo, kar se odraža v praznjenju mestnih središč ter oddaljenih gorskih in obmejnih podeželskih območij. Za funkcionalna območja večjih mest je značilen trend širitve v obmestna in obrobna področja, še posebej ob avtocestnem omrežju in na območjih, ki so z večjimi zaposlitvenimi središči dobro povezana s cestno infrastrukturo. S tem se razvojne zmogljivosti v izpraznjenih območjih zmanjšujejo in v prostoru nastajajo neenakosti. Krajinska pestrost se s povečevanjem poseljenosti in gradnjo infrastrukture ter opuščanjem in zaraščanjem ali intenzifikacijo kmetijske pridelave zmanjšuje. Ranljivost prostora vse bolj povečujejo tudi vplivi podnebnih sprememb. Ti trendi niso v skladu z osnovnim ciljem prostorskega razvoja, ki je zagotoviti kakovost življenja na urbanih in podeželskih območjih ter izboljšati odpornost in prilagodljivost prostora na spremembe (ReSPR50, 2023a).

Na funkcionalno razvrstjenih območjih (FRO) je zaznanega nekaj oživljanja, a ureditev neredko niso celostne. Ponovna raba FRO, ki je mehanizem za uvajanje krožnega gospodarstva z ohranjanjem prostora kot naravnega vira, zmanjšanje izgub rodovitne zemlje in doseganje cilja neto ničelne pozidave (ReNPVO20–30, 2020),¹²² se povečuje, število FRO se je v sedmih letih od prvega evidentiranja zmanjšalo (FF UL, 2024). Dejavnost se je ponovno vzpostavila na okoli četrtini lokacij. Na njih prevladujejo dejavnosti za industrijo, obrt in skladiščenje ter bivanje (Lampič in Rebernik, 2023a). Zgolj ponovno vzpostavljena dejavnost pa še ne zagotavlja racionalnejše rabe virov, ki bi morala biti v skladu z Evropskim zelenim dogovorom (EK, 2019) tudi podnebno nevtralna, a ta cilj je zasledovala le desetina oživiljenih FRO. Ponovna vzpostavitev dejavnosti je pogosto načrtovana kratkoročno in prepuščena naključnim naložbam, ki sledijo tržnemu povpraševanju. Nove dejavnosti so razpršene, kar kaže na pomanjkanje sistematičnega prostorskega načrtovanja in odsotnost strateškega pristopa umeščanja novih dejavnosti v prostor. Nujna je sistemska ureditev v

¹²² V letu 2023 je bilo v Sloveniji okoli 115.000 ha pozidanih površin (5,7 %), kar je 1.600 ha več kot leta 2019 (Lampič in Rebernik, 2023b).

iskanju kompromisov med nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi potrebami, priložnost za izboljšanje pa je v pripravi novih regionalnih prostorskih načrtov (ZUreP-3, 2021), ki se je začela v letu 2023 in je še v teku.

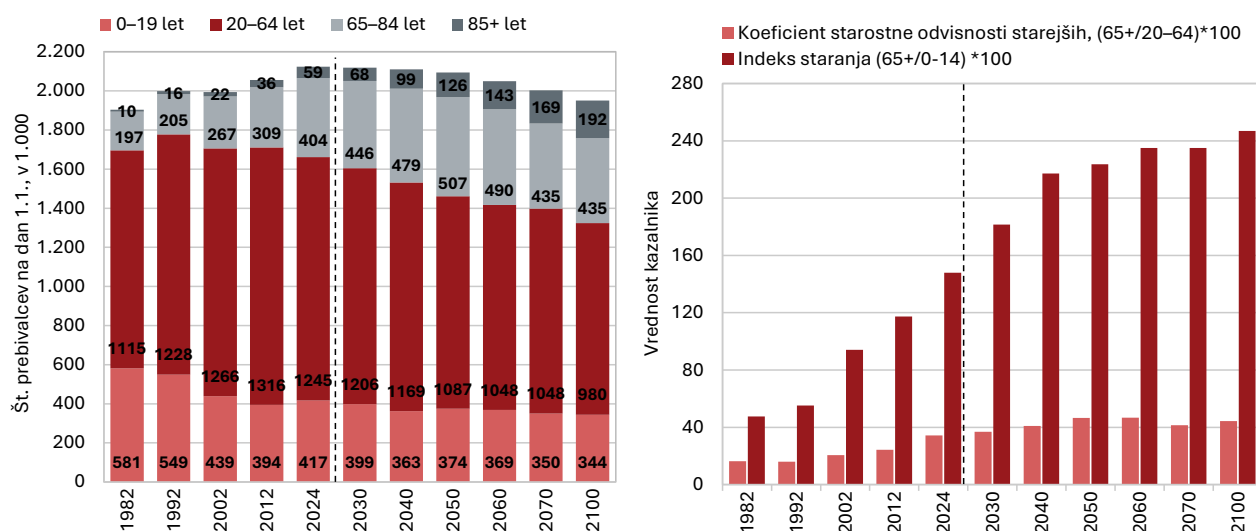
3 Ključni dejavniki razvoja

3.1 Ustvarjalna in dolgoživa družba

3.1.1 Demografski trendi

Slovenija je že več kot desetletje v procesu intenzivnega spreminjanja demografske slike, saj starejše generacije prebivalcev postajajo vse večje, mlajše generacije pa so vse manjše. Gibanje in struktura prebivalcev je odvisna od rodnosti, umrljivosti in selitev. Stopnja rodnosti je že nekaj desetletij pod naravno stopnjo obnavljanja prebivalstva, naravni prirast¹²³ pa od leta 2017 negativen. Življenjska doba se podaljšuje, število starejših (65 let in več) je že preseglo število mladih (0–19 let) (Slika 61). Demografske spremembe se že kažejo tudi v neskladjih na trgu dela in pomanjkanju delovne sile. Največji vpliv staranja na sisteme socialne zaščite se pričakuje okoli leta 2045, ko bi mejnik 65 let začele dosegati zadnje večje generacije, rojene v 80. letih prejšnjega stoletja, povečale pa bi se tudi potrebe po zdravstvenih storitvah in storitvah dolgotrajne oskrbe.

Slika 61: Število delovno sposobnih prebivalcev (20–64 let) se zmanjšuje (levo), posledično koeficient starostne odvisnosti starejših narašča (desno)

Vir: SURS (2025), Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opomba: do vključno leta 2024 dejanski podatki, naprej projekcija. Osnovni scenarij projekcije EUROPOP2023 za obdobje 2023–2100 predpostavlja postopno povečevanje stopnje rodnosti, ki bi leta 2100 dosegla 1,72, generacije naj bi obsegale okoli 17 tisoč živorojenih; selitveni prirast v višini dobrih 6 tisoč oseb v povprečju na leto; nadaljnje podaljševanje PTŽ, še naprej nekoliko hitreje pri moških. Poleg osnovnega scenarija je Eurostat pripravil še pet testov občutljivosti. Za več gl. Bratuž Ferk (2023) in Eurostat (2023).

Negativen naravni prirast, ki ga imamo od leta 2017, se je leta 2020 poglobil; od takrat sta v povprečju na leto na 1.000 prebivalcev umrla 2,2 prebivalca več, kot se jih je rodilo. Naravni prirast je bil v letih 2020 in 2021 negativen (Slika 62 levo) predvsem zaradi več umrlih zaradi epidemije (v povprečju letno skoraj 15 % več kot leta 2019),¹²⁴ v letih 2022 in 2023 pa zaradi precej manjšega števila rojstev (v povprečju na leto 10 % manj kot leta 2019). Zaradi intenzivnih družbenih in gospodarskih sprememb se je v zadnjih sto letih rodnostno vedenje spremenilo, generacije živorojenih so se več kot prepolovile (leta 1923 je bilo rojenih 40.710 otrok, leta 2023 pa 16.989, kar je najmanj doslej¹²⁵). Povprečna starost žensk ob rojstvu otrok se je povečala – leta 2023 je bila 31,1 leta, kar je 5,7 leta več kot pred 40 leti. Hkrati je začelo število žensk v rodni dobi (15–49 let) od leta 1997 razmeroma hitro upadati; v povprečju leta 2023 jih je bilo za 17,9 % manj kot leta 1996. Pričakovano trajanje življenja (PTŽ)¹²⁶ ob rojstvu je leta 2023 ponovno preseglo vrednosti pred epidemijo, kar pomeni, da je najvišje doslej (Slika 62 desno, gl. poglavje 2.2.5). Po krajši stagnaciji v začetku tranzicijskega obdobja od sredine 90. let se je PTŽ povečevalo, leta 2020 pa je upadlo za eno leto. V primerjavi z letom 1982 je bilo PTŽ leta 2023 za ženske za skoraj 9 let daljše, za moške pa za skoraj 11 let. Tako se je razlika med spoloma,

¹²³ T. j. razlika med številom rojenih in številom umrlih.

¹²⁴ Zaradi večjih generacij starejših se v prihodnje pričakuje tudi rast števila umrlih.

¹²⁵ Leta 2024 jih je bilo po predhodnih podatkih rojenih manj, 16.628 (Šter in Žnidaršič, 2025). Več gl. Bratuž Ferk (2023).

¹²⁶ Povprečno število let življenja, ki jih lahko pričakuje oseba, stara x let, če bo umrljivost po starosti v času njenega življenja enaka vrednostim umrljivosti v tablicah umrljivosti za opazovano leto (Šter, 2024). Uporabljamo podatke Eurostata (zaradi primerljivosti z državami EU, projekcijo EUROPOP2023 ter zato, ker vsebujejo podatke za oba spola skupaj), ki se zaradi različne metodologije nekoliko razlikujejo od podatkov SURS.

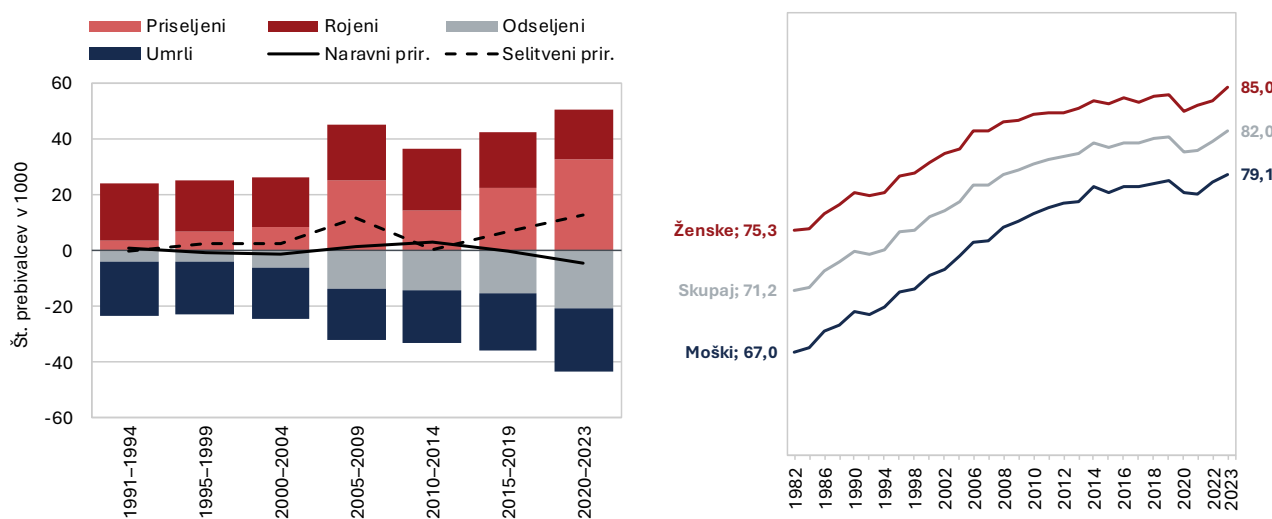
ki je bila leta 1982 8,3 leta, zmanjšala na 5,5 leta. Tudi PTŽ pri 65-ih letih je leta 2023 (20,3 leta) doseglo najvišjo vrednost (za moške 18,3 leta, za ženske pa 22,1 leta).

Ob pomanjkanju delovne sile in neskladjih na trgu dela je bil selitveni prirast¹²⁷ v zadnjih letih višji od dolgoletnega povprečja. Na obseg selitvenega prirasta vplivajo predvsem gospodarski dejavniki, zato neto selitveni prirast precej niha glede na stanje gospodarskega cikla in povpraševanja po (določeni) delovni sili. Slovenija je privlačna predvsem za delovno silo iz držav na območju nekdanje Jugoslavije, za državljane Slovenije pa sta privlačni npr. Nemčija in Avstrija. V obdobju 1995–2023 je bil v povprečju na leto selitveni prirast 5.780 oseb (v povprečju se je na leto priselilo 17.682 oseb, odselilo pa 12.003) (Slika 62 levo). Selitveni prirast slovenskih državljanov pa je že od leta 2000 negativen; v Slovenijo se jih je v omenjenem obdobju priselilo povprečno na leto 2.676, odselilo pa 4.386.

Zaradi upadanja rojstev in podaljševanja življenja se spreminja starostna struktura prebivalcev; spreminjanje razmerja med starejšimi (65 let in več) in delovno sposobnimi (20–64 let) bo v prihodnjih letih še intenzivnejše.

Delež mladih (0–19 let) med prebivalci se je v obdobju 1982–2024 že zelo zmanjšal (za 10,9 o. t. na 19,6 %) in bo do leta 2050 še nekoliko upadel (na 17,9 %). Večje pa bodo v prihodnosti spremembe pri deležih delovno sposobnih (20–64 let) in starih 65 let in več (Slika 61 levo). Delež slednjih se bo do leta 2050 glede na leto 1982 povečal za skoraj trikrat (na 30,2 %). Delež delovno sposobnih se bo zmanjšal na 50,2 % (najvišji je bil v obdobju 2005–2012: 64,2 %, leta 1982 in 2024 pa 58,6 %). Koeficient starostne odvisnosti starejših, ki kaže število starejših na 100 delovno sposobnih prebivalcev, se sicer povečuje od 90. let prejšnjega stoletja (1992: 16,1), hitreje pa od leta 2012 (24,4), rast se bo pospešeno nadaljevala še tri desetletja (Slika 61 desno). Omenjeni koeficient kaže tudi razmerje med potencialnimi upokojenci in potencialnimi plačniki davkov in socialnih prispevkov, od katerega so odvisni javnofinančni prihodki in izdatki za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo. Strmo se povečuje tudi indeks staranja – v začetku leta 1982 je v Sloveniji živelo dvakrat več otrok (0–14 let) kot starejših od 65 let, leta 2024 pa je bilo starejših skoraj 1,5-krat več kot otrok; po projekcijah jih bo leta 2050 2,2-krat več (Slika 61 desno).

Slika 62: Na rast števila prebivalcev v Sloveniji močno vpliva selitveni prirast, saj je naravni prirast negativen (levo) PTŽ ob rojstvu je leta 2023 preseglo vrednosti pred epidemijo in je najvišje doslej (desno)

Vir: SURS (2025), Eurostat (2025). Opomba: spremembe definicije prebivalstva so se zgodile leta 1996, 2008 in 2010. Podatki, pripravljeni v skladu z različnimi definicijami, zato niso vedno neposredno primerljivi med seboj (več gl. Razpotnik, 2021a). Visok porast priseljenih (zlasti državljanov Slovenije) v tretjem četrtletju 2020 je predvsem posledica administrativnega urejanja registra v skladu z Zakonom o prijavi prebivališča (Uradni list RS, št. 52/16). SURS je med prebivalce Slovenije uvrstil nekaj manj kot 7.500 oseb (97 % državljanov Slovenije in 3 % tujih državljanov), od katerih se jih je večina najverjetneje vrnila iz tujine že pred leti ali celo desetletji, a tega iz različnih razlogov niso prijavili na upravni enoti (gl. Razpotnik idr., 2021 in Razpotnik, 2021).

3.1.2 Odzivanje trga dela na demografske, tehnološke, okoljske in družbene izzive

Trg dela se v Sloveniji kot tudi drugod v EU sooča z izzivi demografskih sprememb in sprememb v strukturi povpraševanja po znanju, veščinah in kompetencah ob prehodu v pametno in zeleno gospodarstvo. Dolgoživa družba in prehod v pametno in zeleno gospodarstvo bosta v prihodnje izrazito spremenila strukturo in obseg povpraševanja po kadrih. Demografske spremembe vplivajo na število delovno sposobnega prebivalstva (20–64 let)

¹²⁷ T. j. razlika med številom priseljenih in številom odseljenih.

preko vstopanja manjših in mlajših generacij iz šolanja na trg dela in izstopanja številčnejših in starejših generacij s trga dela v upokožitev.¹²⁸ Ob tem se spreminja starostna struktura zaposlenih v smeri vedno večjega deleža starejših in povišanja povprečne starosti zaposlenih. Zmanjševanje obsega delovne sile vpliva na delovanje sistemov zdravstva, socialne zaščite, izobraževanja in drugih javnih storitev, ki jih zagotavlja država, podjetja pa vedno težje najdejo usposobljeno delovno silo, kar lahko vpliva na njihovo poslovanje, produktivnost in rast. Hkrati se ob prehodu v pametno in zeleno gospodarstvo hitro povečujejo potrebe po ustrezno izobraženi delovni sili, znanju in kompetencah, zaradi neskladij pa se povečujejo težave podjetij pri iskanju kadrov. Nezadostna ponudba ustreznega kadra lahko upočasnjuje prehod v inovacijsko podprto rast, uvajanje novih tehnologij in poveča stroške podjetij ter oteži prehod v dolgoživo družbo. Izzive pomanjkanja delovne sile je potrebno naslavljanje tako na strani ponudbe delovne sile kot na strani povpraševanja po njej, pri čemer potrebujemo ukrepe za:

- aktivacijo domačih potencialnih skupin prebivalstva in privabljanje kadrov iz tujine ter avtomatizacijo poslovnih procesov (pogl. 3.1.2.1);
- učinkovitejše upravljanje s človeškimi viri za izboljšanje znanj, veščin in spretnosti zaposlenih (pogl. 3.1.2.2);
- razvoj človeškega kapitala za pameten in zeleni prehod (pogl. 3.1.2.3), kar je ključno za krepitev konkurenčnosti, inovacijske zmogljivosti in vključujoče ter trajnostne rasti;
- krepitev socialnega kapitala za večjo zavzetost in uspešnost zaposlenih (pogl. 3.1.2.4), predvsem pa duševnega zdravja zaposlenih.

3.1.2.1 Aktivacija domače in privabljanje tuje delovne sile ter avtomatizacija poslovnih procesov

Spoprijemanje s sedanji in prihodnji izzivi staranja in upadanja obsega delovne sile zahteva širok nabor politik za podaljševanje delovne aktivnosti v starosti in povečanje participacije manj zastopanih skupin.

Porazdelitev delovne sile se je že močno prevesila k višjim starostnim skupinam, ta proces pa se bo v prihodnjih letih še nadaljeval (EK, 2024a). V Sloveniji je delovna aktivnost podpovprečna predvsem med starejšimi prebivalci, še posebej v starostni skupini 60–64 let, med mladimi (20–29 let) pa je zgolj nekoliko nad povprečjem EU (Slika 63 desno). Dodatna krepitev participacije mladih in starejših je eden od načinov soočanja z zmanjševanjem obsega delovno sposobnega prebivalstva. Med ukrepe, ki lahko naslovijo izzive med mladimi, je večja usklajenost med potrebami gospodarstva in študijskimi programi, hitrejša zaključevanje študija, povezovanje in interdisciplinarnost študijskih smeri, spodbujanje vključevanja v vajeništvo itd. Med ukrepe za povečanje participacije starejših pa spadajo prilagajanje in izboljšanje kakovosti delovnih mest, prekvalifikacije, vseživljenjsko učenje, tj. upravljanje z različnimi starostnimi skupinami v podjetjih (angl. *age-management*), pa tudi promocija aktivnega staranja in medgeneracijsko sodelovanje. Pomembno vlogo pri spodbujanju daljšega ostajanja v delovni aktivnosti ima fleksibilna in postopna upokožitev in vpeljava dodatnih davčnih spodbud za delodajalce za ohranjanje zaposlenih tudi po izpolnitvi pogojev za upokožitev. Potencial za povečanje vključenosti na trg dela je tudi pri nekaterih ranljivih skupinah, ki običajno v manjši meri participirajo na trgu dela, predvsem pri osebah z nižjo izobrazbo (ta skupina se pogosto prepleta s skupino starejših), osebah z invalidnostjo ter tudi pri ženskah. Ključno vlogo pri aktivaciji delovno neaktivnih za lažji prehod na trg dela lahko imajo učinkoviti ukrepi aktivne politike zaposlovanja (APZ),¹²⁹ a jim v Sloveniji že vrsto let namenimo relativno malo sredstev (poglavje 3.2.4.2).¹³⁰

Na participacijo posameznih skupin vplivajo tudi nekateri drugi dejavniki, kot so davki, prispevki in transferji ter starševsko varstvo. Davčne obremenitve vplivajo na to, kakšen del svojega višjega dohodka izgubi oseba ob prehodu iz neaktivnosti v zaposlitev (past neaktivnosti) ali ob povečanju opravljenih ur (past nizkih plač) zaradi višjih davkov in nižjih socialnih transferjev.¹³¹ V Sloveniji sta obe pasti med višjimi v EU (Slika 63 levo). Analize kažejo, da se na spremembe v davčni obremenitvi s povečanjem ali zmanjšanjem svoje participacije najbolj odzovejo prav osebe z nižjo

¹²⁸ V obdobju 2012–2024 se je število delovno sposobnih (20–64 let) zmanjšalo za skoraj 72 tisoč, kar pomeni, da je bil obseg potencialne delovne sile vsako leto za okoli 6 tisoč oseb manjši. Po projekciji EUROPOP2023 naj bi se v povprečju vsako leto do leta 2050 število delovno sposobnih zmanjšalo za 6 tisoč oseb.

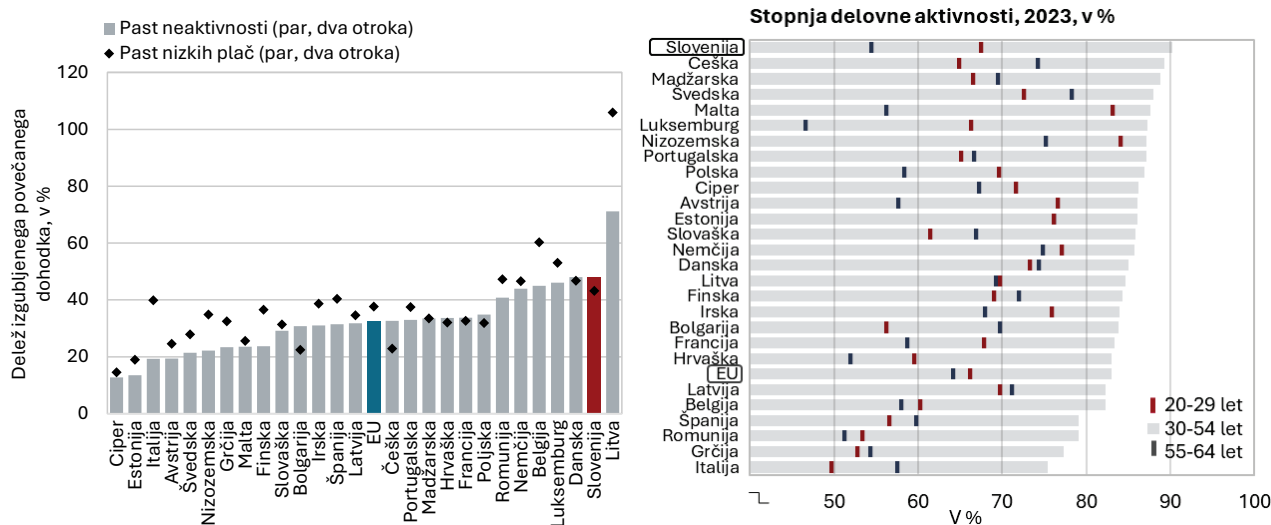
¹²⁹ Analiza OECD (v nastajanju) je pokazala pozitivne učinke ukrepov usposabljanja in izobraževanja ter spodbud za zaposlovanje (subvencij za zaposlitev) na zaposljivost in dohodeke vključenih kot tudi na zmanjšanje verjetnosti emigracije domačih državljanov.

¹³⁰ Slovenija je v letu 2022 za ukrepe APZ namenila v povprečju 0,1 % BDP, kar jo uvršča na 20. mesto izmed 22 držav članic EU, za katere so bili na voljo podatki. Na sam rep se uvršča tudi med državami OECD.

¹³¹ Kazalnik »past neaktivnosti« kaže, kolikšna je razlika v neto dohodkih osebe pri prehodu iz neaktivnosti v zaposlenost zaradi višjih davkov in socialnih prispevkov ter nižjih pripadajočih socialnih transferjev. Izračunana je za par z dvema otrokoma, kjer prvi zasluži 100 % povprečne plače, drugi pa preide iz neaktivnosti (kjer je prejemal denarno socialno pomoč, subvencijo najemnine in otroški dodatek) v zaposlitev, ki je plačana v višini 67 % povprečne plače. Za enako gospodinjstvo kazalnik »past nizkih plač« kaže razmerje v neto dohodkih zaposlene osebe pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % na 67 % bruto povprečne plače) zaradi višjih davkov in socialnih prispevkov ter nižjih pripadajočih socialnih transferjev glede na prejšnje nižje dohodke, posledično nižje davke in socialne prispevke in višje pripadajoče socialne transferje.

izobrazbo, nizko plačo in sekundarni »prinašalci kruha« v gospodinjstvu, kar so zaradi plačne vrzeli običajno ženske (EK, 2023c). Delovna aktivnost žensk je v Sloveniji sicer relativno visoka, a lahko njihovo participacijo še okrepijo ukrepi v smeri večjega deleža neprenosljivega in plačanega starševskega dopusta očetov ter spreminjanja spolnih vlog pri skrbstvenem delu,¹³² s čimer bi se enakomerneje porazdelila skrb za otroka in zmanjšal morebitni vpliv odsotnosti z dela na plače žensk.¹³³ Delo in zaposlitev sta za osebe z invalidnostjo ključnega pomena, ne le z ekonomskega vidika, temveč tudi za posameznikovo samopodobo, večjo vključenost v družbo in za samostojnejše življenje. Zaradi tega je treba nameniti večji poudarek prilagajanju in dostopnosti delovnih mest, ustreznim usposabljanjem in nudenju podpornih storitev za osebe z invalidnostjo.¹³⁴

Slika 63: Od vstopa na trg dela ali povečanega obsega dela lahko posameznike odvrata »past neaktivnosti« in »past nizkih plač«, ki sta bili leta 2022 visoki (levo), Slovenija ima najvišjo delovno aktivnost oseb, starih 30–54 let, medtem ko je delovna aktivnost mladih rahlo nad, pri starejših precej pod povprečjem EU (desno)

Vir: Eurostat (2025).

Za zagotavljanje delovne sile je vse pomembnejše privabljanje in zaposlovanje kadrov iz tujine, saj lahko zgolj visok selitveni prirast na kratki in srednji rok omili demografske pritiske. Obseg ponudbe delovne sile in spodbujanje vključevanja zgolj domačega prebivalstva že dlje časa ne zadošča vsem potrebam gospodarstva, zato je privabljanje tuje delovne sile vse pomembnejši del rasti zaposlenosti. V obdobju 2013–2023 se je v Slovenijo priselilo 81 tisoč oseb več, kot se jih je odselilo (pozitiven neto selitveni prirast), kar je zlasti v letih 2023 in 2024 omogočalo rast zaposlenosti. Po demografskih projekcijah se bodo v prihodnjih desetletjih neugodna demografska gibanja nadaljevala (Slika 64 levo). Zgolj povečevanje participacije domačega prebivalstva tudi v prihodnje ne bo zadostovalo za omilitev zmanjševanja obsega delovno sposobnega prebivalstva, temveč bo potrebno predvsem zagotavljati nadaljevanje visokega selitvenega prirasta (Slika 64 desno).¹³⁵

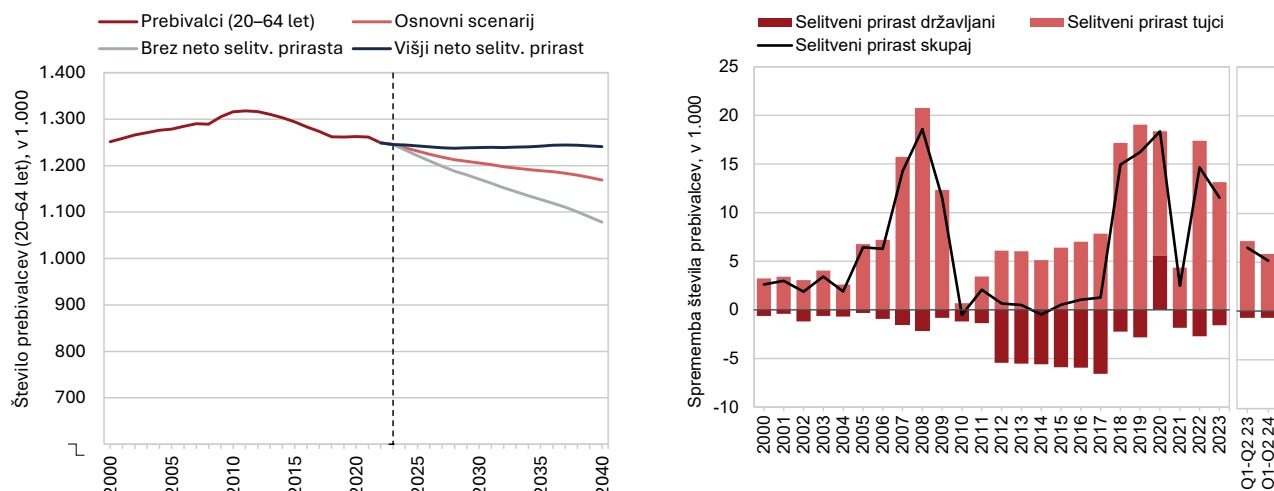
¹³² Vrzeli v delovni aktivnosti pa ostaja med tujimi državljanke in državljanke Slovenije (v letu 2023 je znašala 11,5 o. t.), a je nekoliko manjša, kot v drugih državah EU (13,5 o. t.), precej se je zmanjšala tudi od leta 2013 (za 19,7 o. t.).

¹³³ Čeprav lahko enakomernejša porazdelitev skrbstvenega dela vpliva na višjo participacijo žensk, pa lahko po drugi strani vpliva na skupno zmanjšanje opravljenih delovnih ur v gospodarstvu. Analiza IMF (Astinova idr., 2024) kaže, da je v evropskih državah splošen in dolgotrajen upad opravljenih delovnih ur med drugim tudi posledica preferenc o ponudbi dela zlasti med moškimi z otroki in mladimi.

¹³⁴ Za boljše vključevanje oseb z invalidnostjo je bil sprejet Zakon o osebni asistenci, a se vrzel v obdobju njegovega izvajanja ni spremenila.

¹³⁵ Visok neto selitveni prirast pa ne bo mogel vidneje omiliti staranja delovno sposobnega prebivalstva, tj. naraščanja deleža starejših.

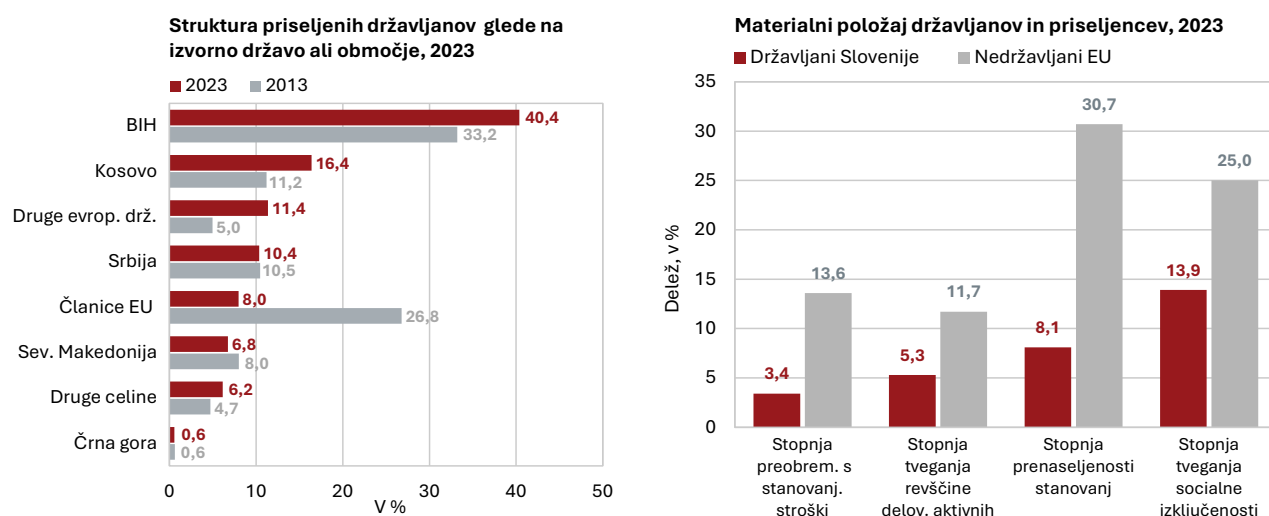
Slika 64: Srednjeročno lahko zmanjševanje števila delovno sposobnega prebivalstva (levo) omili zgolj nadaljevanje zgodovinsko visokih migracij (desno)

Vir: Eurostat (2025), SURS (2025a). Opomba: gre za projekcije EUROPOP2023.

Ker je struktura povpraševanja po delovni sili iz tujine zaradi obstoječe strukture slovenskega gospodarstva nagnjena k zaposlovanju v manj plačanih in bolj delovno intenzivnih dejavnostih, je materialna vrzel med tujimi in domačimi državljani velika. To bo lahko v prihodnje negativno vpliva na odločitve o priseljevanju, delu in ostajanju v Sloveniji. Manj ugoden materialen položaj tujih državljanov je namreč pogostejši v državah, kjer je struktura povpraševanja nagnjena k zaposlovanju v manj plačanih in v bolj delovno intenzivnih dejavnostih, medtem ko je v državah, ki privabljajo bolj izobražen kader, materialna vrzel med tujimi in domačimi državljani pogosto manjša (EK, 2024c). Večina priseljenih delavcev v Slovenijo prihaja iz držav nekdanje Jugoslavije (Slika 65 levo), kjer zaradi relativno visoke brezposelnosti veliko oseb išče zaposlitvene priložnosti v tujini. Najpogosteje se zaposlujejo v dejavnostih s podpovprečno plačo, kar tretjina jih prejema plačo v višini minimalne,¹³⁶ zato pogosteje živijo v slabšem položaju kot slovenski državljani: v povprečju imajo slabši finančni položaj, več kot četrtina jih tvega socialno izključenost, pogosteje doživljajo stanovanjsko stisko, njihovo tveganje revščine pa je dvakrat večje kot med državljani Slovenije (Slika 65 desno).

Slika 65: Med tujimi državljani prevladujejo delavci iz držav nekdanje Jugoslavije (levo), njihov materialni in bivanjski položaj je slabši kot med državljani Slovenije (desno)

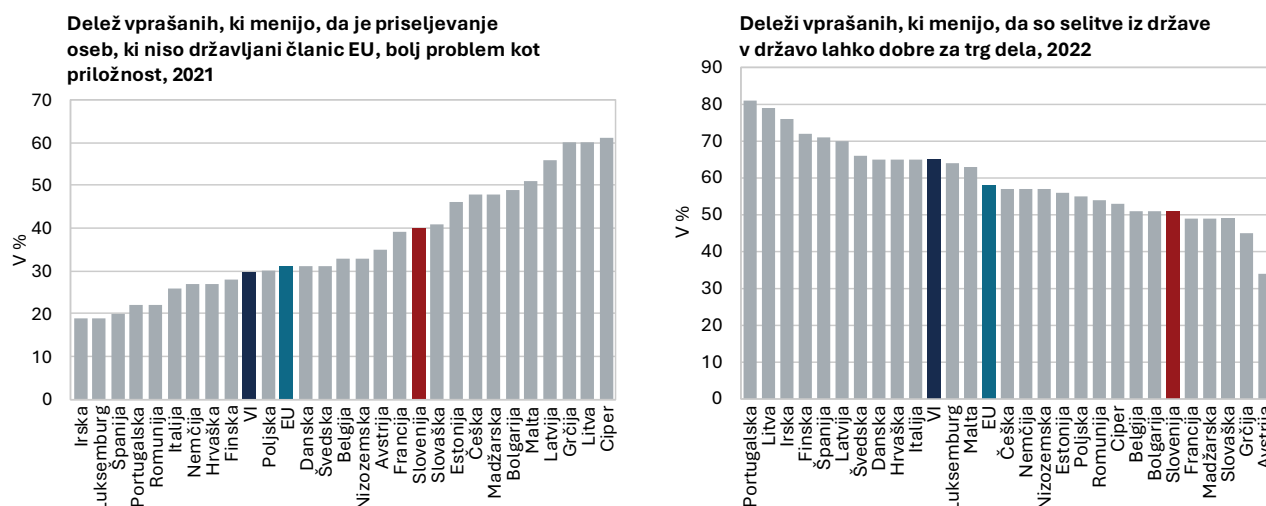
Vir: SURS (2025a) in Eurostat (2025); raziskava EU-SILC 2023 (na dohodkih iz leta 2022).

Pri privabljanju tuje delovne sile Slovenija konkurira z drugimi državami, zato je treba z ustrezno migracijsko in integracijsko politiko zagotoviti čim bolj spodbudne pogoje za priseljevanje in zadrževanje zaposlenih. Sprejeti so

¹³⁶ Čeprav je delovna aktivnost med tujimi državljani podobna kot med domačimi državljani, pa tuje državljanke na trgu dela participirajo v precej manjši meri (gl. tudi poglavje 2.3.1.).

bili že nekateri ukrepi za privabljanje tuje delovne sile (npr. leta 2024 strategija na področju priseljevanja), a bi jih bilo smiselno še okrepiti.¹³⁷ Že sprejete davčne spodbude za vračanje visoko izobraženih slovenskih državljanov, ki so bili dve leti davčni nerezidenti, in poenostavitve postopkov zaposlovanja tujih državljanov, bi po vzoru drugih držav bilo smiselno kombinirati še z drugimi ukrepi za privabljanje strokovnjakov. Hkrati pa ne gre zanemariti nujenja pomoči slovenskim državljanom, ki se nameravajo vrniti v Slovenijo, in zadrževanju mladih v Sloveniji.¹³⁸ Smiselno bi bilo okrepiti aktivnosti na področju reševanja stanovanjske problematike s krepitvijo najemniškega sklada.¹³⁹ Pomembno je tudi zagotavljanje dostopnosti do zdravstva in izobraževanja tujim državljanom, priznavanje univerzitetnih diplom in habilitacij pridobljenih v tujini, vključno z možnostjo predšolskega varstva za njihove otroke, priznavanja in prenos pravic iz pokojninskega varstva itd. Pozitivno bi lahko vplivali tudi ukrepi v smeri priznavanja izkušenj pridobljenih v javnem sektorju v tujini ter prepoznavanje znanj in spretnosti priseljenih tujih in domačih državljanov. Velik potencial so tudi družinski člani priseljenih in njihova integracija v družbo, saj se število oseb, ki se preselijo z namenom združitve z družino, vztrajno povečuje (UMAR, 2022a). Nenazadnje pa je potrebno tudi spodbujanje pozitivnega odnosa državljanov do priseljencev, ki bodo v prihodnje predstavljali vedno večji del delovne sile in prebivalstva, ter razvijati kulturo strpnosti in sodelovanja, k čemur morajo stremeti vsi družbeni (pod)sistemi, začeni z vzgojo in izobraževanjem, politično kulturo, mediji itn. (Slika 66).¹⁴⁰ Povečana etnična in kulturna raznolikost na delovnih mestih zahteva tudi spremembe v upravljanju in kulturi delovnih organizacij. Starostna struktura tujih državljanov, ki se priselijo v Slovenijo, je relativno ugodna (prihajajo relativno mlajše starostne skupine) (Slika 67 levo), izziv pa ostaja izobrazbena struktura delovne sile, ki jo privablja Slovenija; ta doslej ni dovolj ustrezala dolgoročnim potrebam po strokovnjakih in terciarno izobraženem kadru (Slika 67 desno).¹⁴¹ Analiza UMAR (2023a) pokaže, da bi zaposlovanje tuje delovne sile z relativno višjo ravniyo izobrazbe ob ustreznih vlaganjih imelo dolgoročno pozitiven učinek na gospodarsko rast.

Slika 66: Odnos do priseljencev ostaja večji izziv kot v povprečju EU (levo), delovne migracije z vidika potreb trga dela le polovica vprašanih dojema pozitivno, kar je med nižjimi deleži v EU (levo)

Vir: Eurobarometer (2022b, 2022a).

¹³⁷ ZRSZ že izvaja zaposlitvene sejmice za privabljanje delavcev v Bosni in Hercegovini, Črni gori, Srbiji in Makedoniji, organizira pa tudi predstavitevne sejmice o pogojih za življenje in delo v Sloveniji. V pripravi in postopkih pogajanj so tudi predlogi za sklenitev nekaterih novih sporazumov o zaposlovanju in socialni varnosti (Filipini, Turčija).

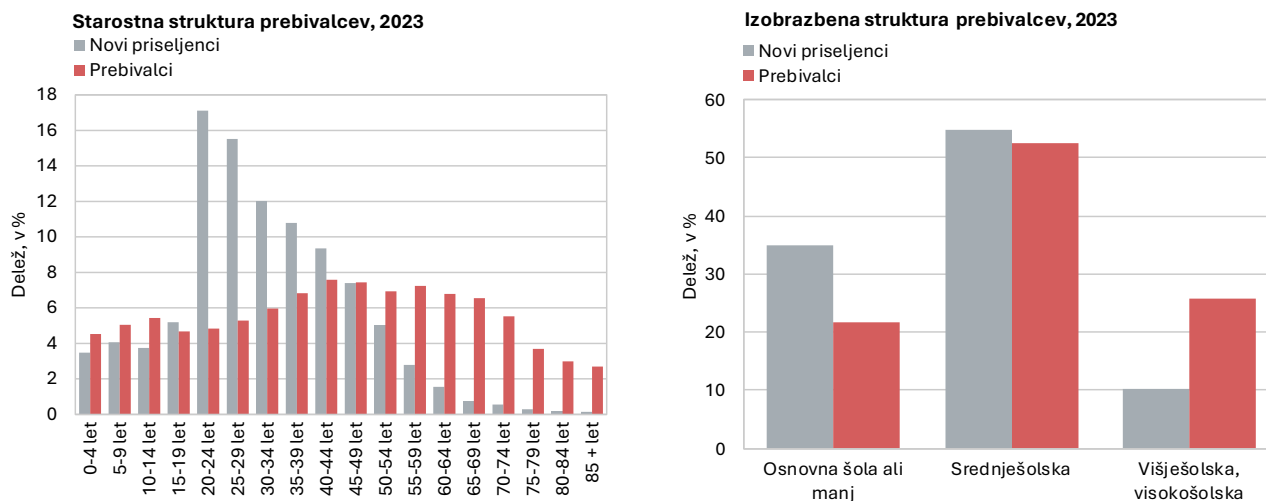
¹³⁸ Leta 2022 je 33 % vprašanih izrazilo namero za delo v tujini, največ med mladimi in univerzitetno izobraženimi. Največ bi jih odšlo v Avstrijo, Nemčijo in Švico, pod pogojem, da bi bil dohodek višji (Eurobarometer, 2022a).

¹³⁹ Primer so nekatere regije Italije s povračilom stroškov selitve in s prispevki za gradnjo in obnovo prvega stanovanja.

¹⁴⁰ Slovenija je v primerjavi s skandinavskimi in zahodnoevropskimi državami manj odprta do priseljencev (tudi iz držav nekdanje Jugoslavije). Prevladovanje previdnosti in skepticizma do drugačnosti je deloma posledica zgodovinske homogenosti, manjše izpostavljenosti migracijam, predvsem pa prešibke kulture vključevanja in strpnosti (CJMMK, 2024).

¹⁴¹ Delež tujih državljanov s terciarno izobrazbo je v Sloveniji bistveno nižji kot v povprečju EU. Po podatkih EK (2024c) in Eurostata (2025) je bil leta 2023 v starosti 25–64 let delež terciarno izobraženih tujih državljanov, ki imajo državljanstvo ene od držav EU, v Sloveniji manjši (SI: 24,9 %, EU: 32,6 %), manjši delež je bil tudi med tujimi državljani, ki nimajo državljanstva ene od držav EU (SI: 11,1 %, EU: 28,5 %).

Slika 67: V Slovenijo se v večji meri priseljujejo relativno mlajše osebe (levo), ki imajo pretežno srednjo ali nižjo raven izobrazbe, kar ne ustreza dolgoročnim potrebam inovacijske in digitalno podprte rasti (desno)

Vir: SURS (2025a).

V razmerah kratko- in dolgoročnega pomanjkanja delovne sile je potreben bistveno večji poudarek na avtomatizaciji procesov, na kar lahko vpliva tudi vzpon uporabe generativne umetne inteligence (GUI). Čeprav so se v preteklosti pogosto pojavljala vprašanja o izrinjanju delovne sile zaradi razvoja tehnologije in avtomatizacije večinoma rutinskega dela, se ti strahovi v splošnem niso uresničili, saj se je zaposlenost v razvitih državah, še posebej pa to velja za EU, nenehno povečevala (OECD, 2019b). Pri vpeljavi industrijske avtomatizacije, predvsem vezane na samo proizvodnjo, je bila Slovenija doslej uspešna (glej poglavje 3.2.5.2), manj uspešna pa je pri avtomatizaciji poslovnih procesov, še posebej v storitvenih dejavnostih, vključno z javno upravo. Zaradi demografskih izzivov je treba procese industrijske avtomatizacije še dodatno pospešiti, hkrati pa upajati avtomatizacijo tudi na področjih, kjer doslej Slovenija ni bila (dovolj) aktivna. To bo po eni strani razbremenilo veliko potrebo po kadrih iz tujine, hkrati pa postopno omogočilo prilagajanje strukture zaposlenosti v smeri tehnološko naprednejših družb. V tem procesu lahko pomembno vlogo odigra tudi preskok v razvoju in uporabi generativne umetne inteligence, ki omogoča tudi avtomatizacijo nerutinskih, miselnih opravil, brez česar bi izziv soočanja s pomanjkanjem delovne sile na strani povpraševanja le stežka resneje naslovili.

3.1.2.2 Učinkovitost upravljanja človeških virov

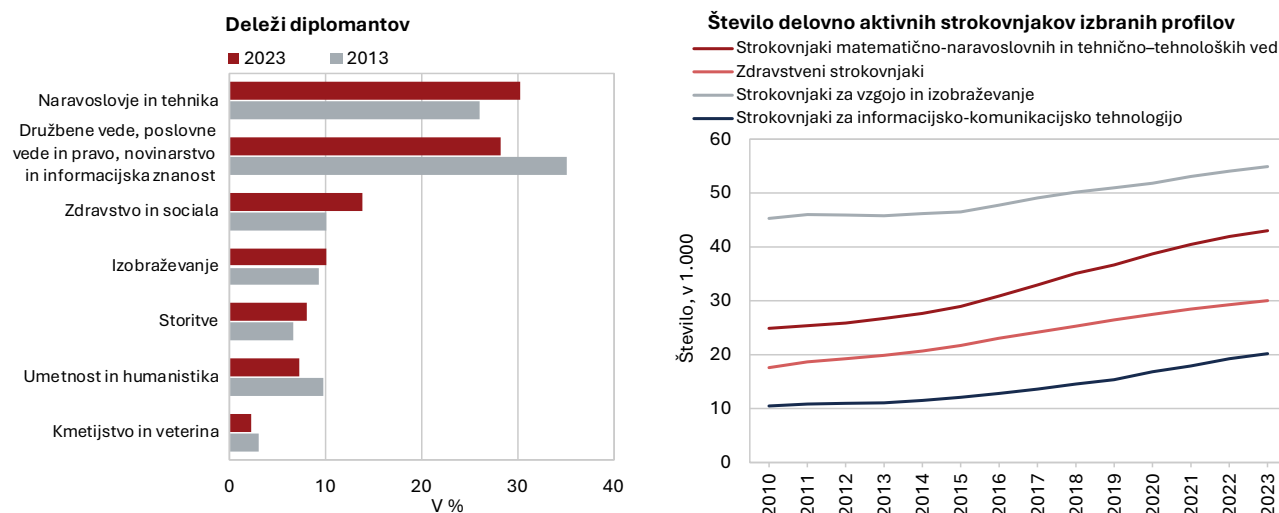
Povečevanje strukturnih neskladij vpliva na razvoj podjetij in na uspešnost ter zadovoljstvo zaposlenih in zahteva učinkovitejše upravljanje s človeškimi viri. Ponudba nekaterih kadrov je v Sloveniji že daljše obdobje večja od povpraševanja, delovno mesto pa pogosto oddaljeno od kraja bivanja, kar povzroča strukturna neskladja.¹⁴² Terciarno izobraženi se zaposlujejo v poklicih z zahtevano nižjo izobrazbo (vertikalna neskladja) in/ali v poklicih, ki se ne ujemajo s področjem izobrazbe ali specializacije (horizontalna neskladja). Ob tem delovna mesta niso ustrezno razporejena glede na prebivališče iskalcev zaposlitve, kar povzroča dolge dnevne migracije ali selitve zaradi zaposlitve v večja mesta (geografska neskladja). Leta 2022 (zadnji podatek) je imela v Sloveniji slaba četrtina zaposlenih višjo raven izobrazbe od zahtevane za opravljanje dela; pri 13 % se delovno mesto ni ujemalo s področjem izobraževanja; 14 % jih je imelo nižjo raven izobrazbe od zahtevane za opravljanje poklica, ob tem je dobra petina zaposlenih ocenjevala, da njihov delovno mesto ne zahteva izobrazbe s točno določenega področja (gl. Statistična priloga). Velika so bila tudi neskladja v veščinah in spretnostih: polovica zaposlenih svojih veščin na delovnem mestu ni mogla uporabljati, primanjkovalo pa jim je temeljnih spretnosti (matematična in bralna pismenost), tehničnih ali poklicno-specifičnih spretnosti, kompetenc za reševanje (kompleksnih) problemov in preizkušanje novih idej (Cedefop, 2022). Pomanjkljivo so imeli razvite vodstvene veščine (IMD, 2024a) in veščine za okoljsko odgovorno ravnanje; zaznavali so potrebe po t. i. prečnih veščinah

¹⁴² Strukturna neskladja opozarjajo na neusklajenost med ponudbo delovne sile in povpraševanjem delodajalcev glede na različne dejavnike. Najpogostejše se obravnava (i) neskladja v znanjih in veščinah (ko znanja in spretnosti delovne sile ne ustrezajo potrebam delodajalcev na trgu dela), pogosto pa tudi drugi vidiki: (ii) geografska neskladja (kadar delovna mesta in iskalci zaposlitve niso na istem območju, mobilnost delavcev pa ovira infrastruktura, stanovanjske razmere ali druge omejitve); (iii) sektorska neskladja (ko upadajo določene panoge in hkrati rastejo novih sektorji, prehod delovne sile pa ni dovolj hiter ali učinkovit); (iv) regulativne ovire (toga delovna zakonodaja ali administrativne ovire za zaposlovanje tujih delavcev); (v) tehnološke spremembe idr.

in spretnostih (npr. komuniciranje, timsko delo, fleksibilnost, kritično mišljenje).¹⁴³ Leta 2024 je 22,5 % delovno aktivnih na delo migriralo v drugo statistično regijo (SURs, 2025a). Večja mestna območja in njihova funkcionalna gravitacijska zaledja močno privlačijo prebivalce s terciarno izobrazbo, ki v njih najdejo boljše možnosti za zaposlitev in višji zaslužek (UIRS, 2021) (gl. poglavje 2.3.3). Zaradi vsega navedenega se je treba učinkovitejšega upravljanja s človeškimi viri lotiti strateško in dolgoročno, kar zahteva vzpostavitev sistema srednjeročnega načrtovanja razvoja človeških virov. Ob tem je treba že kratkoročno razreševati neskladja, ki se pojavljajo. Hitro prilagajanje na spremembe je treba krepiti prek socialnega dialoga, z boljšim povezovanjem in sodelovanjem javnega in zasebnega sektorja, podjetij in vseh izobraževalni ustanov ter tudi s transparentnostjo in učinkovitostjo institucij (gl. poglavje 3.4).

Struktura vpisa v izobraževalne programe se je v zadnjih desetih letih premaknila v smeri povpraševanja na trgu dela, a (tudi zaradi manjših generacij mladih) številne potrebe delodajalcev ostajajo nezadovoljene; skromna ostaja tudi mednarodna mobilnost študentov. V drugi polovici leta 2024 se je s pomanjkanjem (ustreznih) kadrov za zaposlitev soočala polovica delodajalcev (med velikimi delodajalci kar 80,4 %) (ZRSZ, 2024a).¹⁴⁴ Primanjkuje kadra s srednjo poklicno in strokovno izobrazbo,¹⁴⁵ ob tem je za nekatere kadre ponudba večja od povpraševanja.¹⁴⁶ Ob večji generaciji mladih se število vpisanih v srednješolsko izobrazbo že četrto leto zapored povečuje, vpis v poklicne programe pa je že več let večji kot v povprečju EU; vajeništvo, ki tesneje povezuje delodajalce in šole, pa ostaja zelo majhno.¹⁴⁷ Vse bolj primanjkuje tudi kadra s terciarno izobrazbo, zlasti za delo v zdravstvu, izobraževanju, socialnem delu, nekateri družboslovni profili (npr. pravniki, psihologi) in inženirji. Ob tem je za nekatere profile s področja humanistike in družboslovja ponudba še naprej večja od povpraševanja.¹⁴⁸ Kljub spremembi strukture diplomantov v smeri potreb gospodarstva (Slika 68 levo), pa sta (ob splošnem zmanjšanju generacije študentov v zadnjem desetletju) tudi dolgotrajen študij in nizka stopnja dokončanja študija vplivala na manjši priliv teh kadrov na trg dela (OECD, 2022b). Ob splošnem zmanjšanju števila brezposelnih diplomantov, pa nekateri še vedno dalj časa iščejo (ustrezno) zaposlitev.¹⁴⁹ Mednarodna mobilnost študentov je za polovico manjša kot v povprečju EU,¹⁵⁰ posamezniki, ki se vrnejo s študija v tujini, pa imajo težave s priznavanjem učnih izidov in kvalifikacij (EK, 2024m). V zadnjih desetih letih se je povečal delež tujih študentov (leta 2022 je bil nad povprečjem EU), ki bi lahko bili potencialen kader za delodajalce.

Slika 68: S povečanjem deležev diplomantov zdravstva in socialne varnosti ter naravoslovja in tehnike se povečuje tudi zaposlovanje strokovnjakov za potrebe inovacijsko podprte rasti in dolgožive ter na znanju temelječe družbe

Vir: Eurostat (2025) in SURs (2025a).

¹⁴³ Med t. i. prečnimi veščinami in kompetencami so komuniciranje, reševanje problemov, vodenje, timsko delo, fleksibilnost, sodelovanje ipd.

¹⁴⁴ Leta 2023 se je med majhnimi in srednje velikimi podjetji 49 % delodajalcev soočala s pomanjkanjem kadrov z določenimi znanji, veščinami in kompetencami (EU: 62 %) (Eurobarometer, 2023a). Za 59 % vprašanih podjetij so leta 2025 ustrezne veščine in kompetence kadrov predstavljale enega največjih izzivov pri poslovanju (GZS, 2024a), večji kot v Sloveniji je bil še v sedmih članicah EU (Eurochambers, 2024).

¹⁴⁵ Primanjkuje zlasti varilcev, voznikov tovornjakov in vlačilcev, voznikov avtobusov, elektroinštalaterjev, natakharjev, kuharjev (ZRSZ, 2024b).

¹⁴⁶ Npr. telefonisti, maserji, pedikerji idr. (ZRSZ, 2024b).

¹⁴⁷ Konec novembra 2024 je bilo v vajeniške oblike izobraževanja vpisanih 637 dijakov (MVI, 2025a).

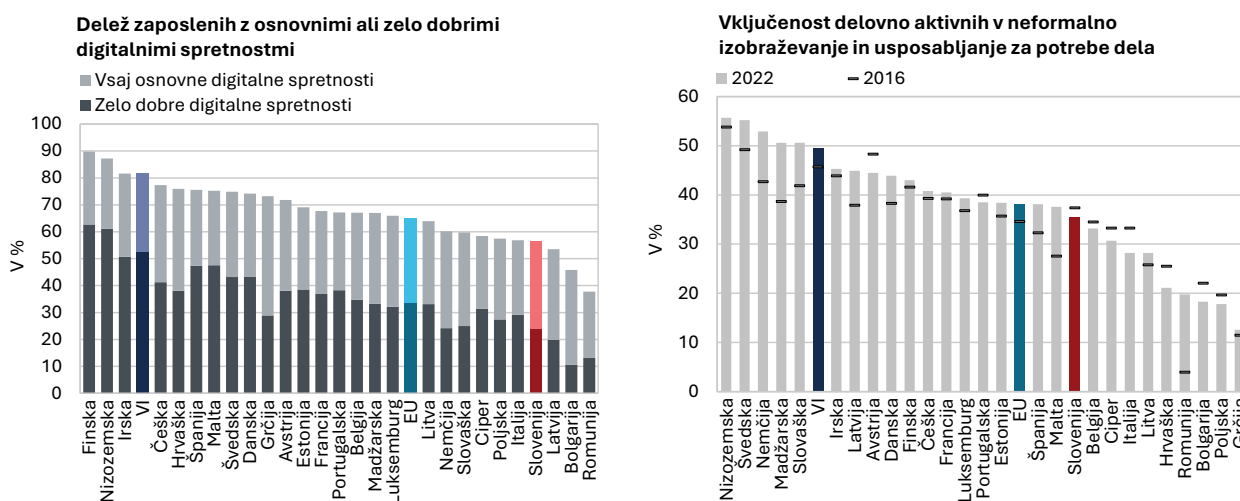
¹⁴⁸ Npr. arhitekti, filozofi, sociologi, prevajalci, lektorji idr. (ZRSZ, 2024b).

¹⁴⁹ Zlasti diplomanti študijskih smeri umetnosti, humanistike in družboslovja (ZRSZ, 2025).

¹⁵⁰ Leta 2022 je zgolj 5,3 % diplomantov terciarnega izobraževanja vsaj tri mesece študiralo v tujini in pridobilo vsaj 15 kreditnih točk (EU: 10,9 %, VI: 9,8 %) (EK, 2024d).

Pozitiven trend razvoja različnih profilov strokovnjakov še vedno ne zadošča za izpolnjevanje naraščajočih potreb, zato je potreben učinkovit sistem načrtovanja razvoja človeških virov ob upoštevanju trendov digitalne in trajnostne preobrazbe ter dolgožive družbe. V obdobju 2013–2023 se je med vsemi poklicnimi skupinami najbolj povečalo število strokovnjakov (zlasti za informacijsko-komunikacijske tehnologije),¹⁵¹ s tem pa tudi njihov delež v strukturi delovno aktivnih prebivalcev (leta 2023 je bil 23,5-odstoten). Kljub temu se je v mednarodni primerjavi zaostanek po deležu IKT strokovnjakov za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami leta 2023 povečal (Statistična priloga). S pomanjkanjem teh strokovnjakov se je leta 2024 soočalo 63,9 % podjetij (6. največji delež v EU), kar poleg nizkih digitalnih spretnosti zaposlenih (Slika 69 levo) vse bolj ovira digitalizacijo poslovanja podjetij (gl. poglavje 3.2.5.2).¹⁵² Čeprav se število diplomantov IKT od leta 2021 povečuje in je bilo v študijskem letu 2023/2024 največje v zadnjih desetih letih, ocene kažejo na bistveno večje potrebe od potencialnih kadrov (CEDEFOP, 2024). Prepočasen je tudi razvoj strokovnjakov za umetno inteligenco, kar ovira njeno širšo rabo.¹⁵³ Razvoj človeških virov za zdravstvene,¹⁵⁴ socialne in vzgojno izobraževalne dejavnosti že dalj časa zaostaja za naraščajočimi potrebami dolgožive družbe, kar vodi tudi do odstopanja od standardov in normativov, ki zagotavljajo kakovost teh storitev.¹⁵⁵ Pričakovati pa je, da se bo povpraševanje po različnih profilih strokovnjakov v prihodnje še povečevalo. Po podatkih Platforme trga dela, ki jo je izdelalo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti naj bi bilo srednjeročno, v obdobju 2023–2037, povpraševanje največje po strokovnjakih, ki so tudi edina poklicna skupina, za katero naj bi bile poleg nadomestnih zaposlitev na voljo tudi nove zaposlitve. Pri tem bi se morala platforma sistematično lotiti in vključiti prihodnje potrebe in trende digitalne in trajnostne preobrazbe ter dolgožive družbe.

Slika 69: Digitalne spretnosti zaposlenih so med najnižjimi v EU (levo), neformalno izobraževanje in usposabljanje delovno aktivnih za potrebe dela¹ pa razmeroma majhna (desno)

Vir: Eurostat (2025). Opomba: ¹ Kazalnik je izračunan na podlagi raziskave Učenje in izobraževanje odraslih. Za delovno aktivno prebivalstvo (25–64 let) ugotavlja vključenost v neformalno izobraževanje (a le za potrebe dela, ne pa tudi za potrebe osebnega idr. razvoja) in usposabljanje na delovnem mestu. Kazalnik ne vključuje formalnega izobraževanja.

Vključenost delovno aktivnih v neformalno izobraževanje ali usposabljanje za potrebe dela je ob hitrem razvoju in spreminjanju potreb po različnih veščinah in spretnostih prenizka in se zmanjšuje. Slovenija ima med državami EU enega največjih deležev delovnih mest, ki bodo izpostavljena tveganju avtomatizacije (OECD, 2023b). V obdobju 2025–2030 pa se bodo zaradi digitalne in trajnostne preobrazbe, tehnološkega napredka in drugih razvojnih trendov spremenile potrebe po 37 % ključnih spretnosti zaposlenih (WEF, 2025), zlasti s področja umetne inteligence in masovnih podatkov, kibernetske varnosti in tehnološke pismenosti (Slika 70). Kljub velikim potrebam je intenziteta

¹⁵¹ Po SKP poklicna skupina strokovnjaki vključuje strokovnjake matematično-naravoslovnih in tehnično-tehnoloških ved, zdravstvene strokovnjake, strokovnjake za vzgojo in izobraževanje, strokovnjake za finančno poslovanje, strokovnjake za informacijsko-komunikacijsko tehnologijo in strokovnjake za pravo, družboslovje, kulturo ipd. (SURS, 2025a).

¹⁵² Leta 2024 je 47,6 % podjetij kot oviro pri digitalni preobrazbi poslovanja navedlo pomanjkanje ustreznih kadrov ali znanja (SURS, 2025a).

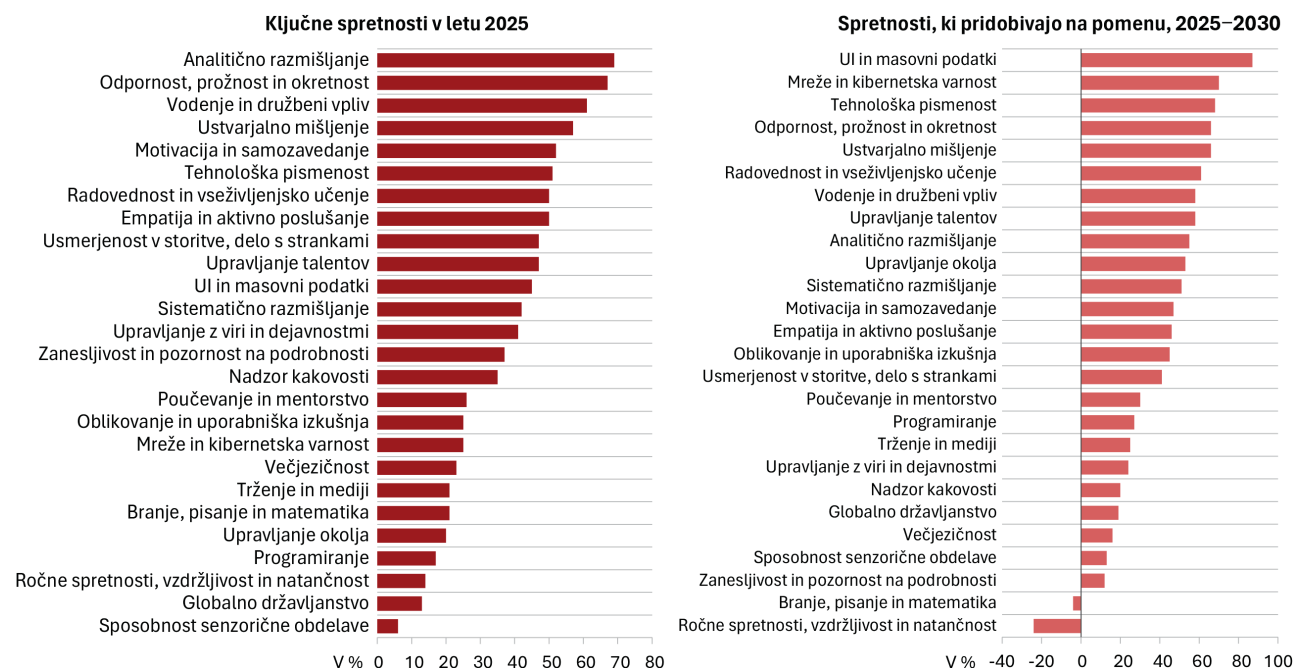
¹⁵³ Leta 2024 se 65,2 % podjetij, ki so želela vpeljati tehnologijo GUI, ni odločilo za to zaradi pomanjkanja ustreznega znanja (SURS, 2025a).

¹⁵⁴ Potrebe po različnih poklicnih profilih s srednješolsko in terciarno izobrazbo za delo v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi se zaradi demografskih razlogov že več let povečujejo, ustreznega kadra primanjkuje (ZRSZ, 2024b, 2024a).

¹⁵⁵ Kadrovska stiska v izobraževanju nastaja zaradi upokojevanja večjih generacij učiteljev, nizkih plač ter prehajanja pedagoških delavcev na druga delovna mesta zaradi nizkega ugleda poklica, izgorelosti in stresa idr. (ZRSŠ, 2024) (za ocene o pomanjkanju kadrov gl. (ZRSZ, 2024b, 2024a). Več o kadrovski stiski v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi gl. pogl. 3.1.3.3.

izobraževanj in usposabljanj nizka,¹⁵⁶ vključenost zaposlenih vanje pa se zmanjšuje (Slika 69 desno). Tudi vključenost brezposelnih in neaktivnih v izobraževanje in usposabljanje za potrebe dela je nižja kot v vodilnih inovatorkah, kar zmanjšuje njihove zaposlitvene možnosti.

Slika 70: V letu 2025 so delodajalci med ključne spretnosti uvrščali analitične spretnosti, spretnosti za odpornost in vodenje (levo) za obdobje 2025–2030 pa ocenjujejo, da se bodo najbolj povečale potrebe po spretnostih za rabo umetne inteligence, kibernetске varnosti in tehnološka pismenost (desno)

Vir: WEF (2025). Opomba: v raziskavi Future of Jobs 2025 je sodelovalo 55 držav, tudi Slovenija. Slika levo prikazuje delež delodajalcev, ki menijo, katere so bile ključne spretnosti leta 2025, slika desno pa, katere bodo po njihovi oceni najbolj pridobile na pomenu v naslednjih petih letih.

3.1.2.3 Razvoj človeškega kapitala in pridobivanje strokovnjakov za pameten in zeleni prehod

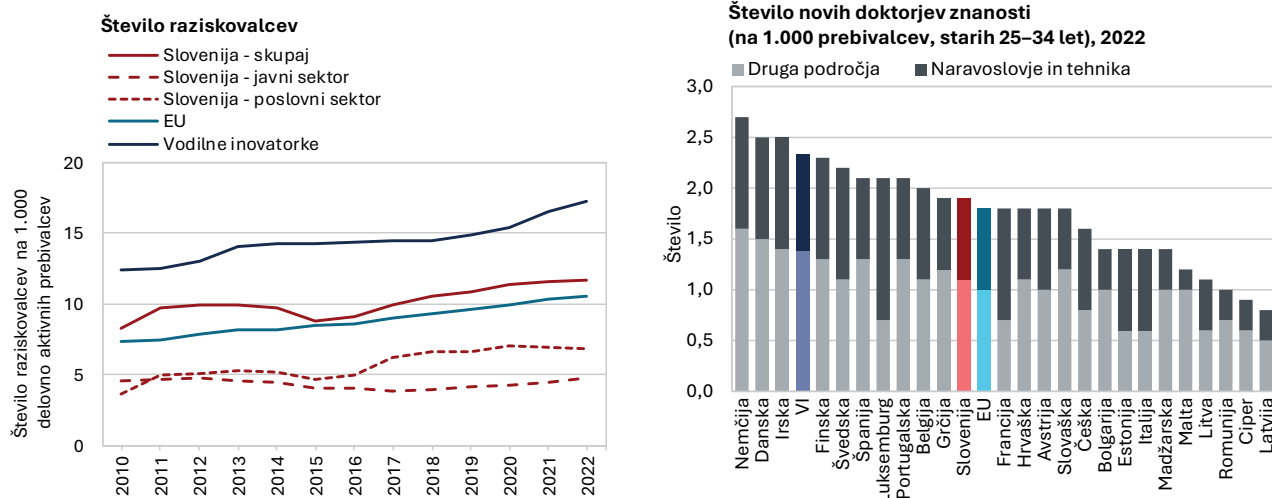
Razvoj strokovnjakov za raziskovalno-razvojno in inovacijsko dejavnost je prepočasen. Število raziskovalcev se povečuje podobno hitro kot v povprečju EU. Leta 2022 je bilo največje v zadnjih desetih letih, a se zaostanek za vodilnimi inovatorkami povečuje (Slika 71 levo). V javnem sektorju se število raziskovalcev povečuje šele v zadnjih letih, v zasebnem sektorju se je po pospešku v obdobju 2016–2018 njihovo število stabiliziralo. Število novih doktorjev znanosti je bilo leta 2022 nad povprečjem EU (Slika 71 desno). Delež tujih študentov na doktorskem študiju, ki predstavljajo priložnost za kroženje znanja in pridobivanje novih kadrov, kljub povečevanju leta 2022 zaostaja za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami.¹⁵⁷ Ob postopnem povečevanju števila vpisanih na doktorski študij od leta 2018, povezano tudi z vzpodbudami za mlade raziskovalce, bi se lahko v prihodnje število novih doktorjev znanosti povečalo. Pozitivni premik je bil dosežen tudi glede števila podoktorskih projektov, ki prispevajo k usposobljenosti raziskovalno-razvojnih kadrov. Na področju naravoslovja in tehnike je bil v zadnjih desetih letih narejen velik premik (30 % diplomantov leta 2023 oz. 4. mesto med državami EU), a ob demografskih spremembah njihova ponudba zaostaja za potrebami inovacijsko podprte rasti.¹⁵⁸ Okrepljeno pozornost je treba nameniti tudi razvoju strokovnjakov za razvoj zelenih tehnologij ter ekoloških in drugih inovacij, ki so ključne za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo (gl. poglavje 3.3), ob tem pa krepiti interdisciplinarnost, sodelovanje in povezovanje strokovnjakov različnih ved, prepoznavati njihove potenciale in vlagati za večanje inovativnosti ter konkurenčnih prednosti (gl. poglavje 3.2.5).

¹⁵⁶ Leta 2022 so se delovno aktivni v povprečju izobraževali ali usposabljali 63 ur (EU: 76 ur, VI: 72,8 ure) (Eurostat, 2025).

¹⁵⁷ Na doktorskem študiju je bilo 21,9 % študentov iz tujine (EU: 22,7 %, VI: 33,6 %) (Eurostat, 2025).

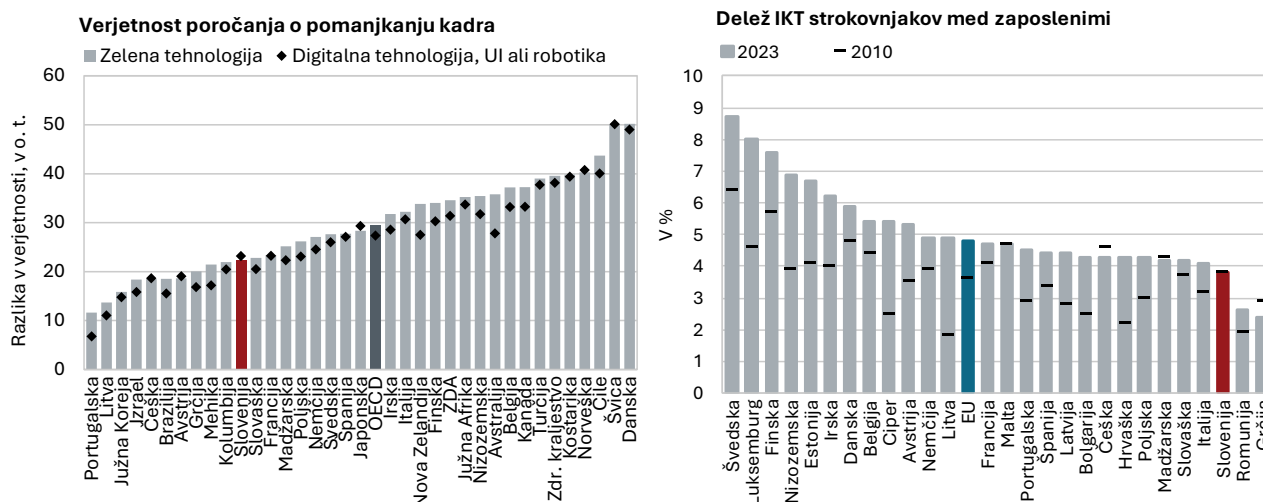
¹⁵⁸ Podatki Poklicnega barometra (2024b) kažejo na pomanjkanje inženirjev, dolgoročne napovedi potreb po kadrih za obdobje 2023–2037 pa kažejo največje število prostih mest za strokovnjake matematično-naravoslovnih in tehnično-tehnoloških ved (MDDSZ, 2024a).

Slika 71: Kljub počasnemu naraščanju števila raziskovalcev se povečuje zaostanek za vodilnimi inovatorkami (levo), število novih doktorjev znanosti pa je nad povprečjem EU (desno)

Zeleni in digitalni prehod narekujeta prilagoditev in krepitev znanj, veščin in kompetenc pri zaposlenih, Slovenija pa ima na tem področju tako izzive kot razvojne priložnosti. V prihodnje bo za hitrejšo inovacijsko preobrazbo, skladno z napovedmi potreb na trgu dela in dosedanjimi trendi, najbolj primanjkovalo ustrezno izobraženih strokovnjakov na digitalnem področju in inženirjev. Podjetja, ki so bolj izpostavljena digitalnemu in zeleem prehodu, pogosteje poročajo o težavah pri iskanju ustreznega kadra (Slika 72 levo). Pomanjkanje takšnega kadra z ustreznimi znanji je lahko v prihodnje omejitveni dejavnik rasti produktivnosti.¹⁵⁹ Svet Evropske unije je leta 2022 sprejel Priporočilo o evropskem pristopu k mikrodokazilom za vseživljenjsko učenje in zaposljivost, ki potrjujejo učne izide kratke učne izkušnje, denimo kratek tečaj ali usposabljanje. Ponujajo prožen in ciljno usmerjen način za pomoč osebam pri razvijanju znanja, spretnosti in kompetenc, ki jih potrebujejo za osebni in poklicni razvoj.

Slika 72: V Sloveniji je za petino večja verjetnost, da bodo podjetja, ki investirajo v zelene ali digitalne tehnologije, napram tistim, ki ne, poročala o pomanjkanju kadra (levo); delež IKT strokovnjakov med zaposlenimi, je že dalj časa zelo majhen (desno)

Vir: OECD (2024f) po Filippucci in drugi (v pripravi) (levo) in Eurostat (2025). Opomba: slika levo prikazuje, koliko večja je verjetnost (v odstotnih točkah), da bo podjetje poročalo o pomanjkanju kadra, ko investira v zelene ali digitalne tehnologije v primerjavi s podjetji, ki vanje ne investirajo. Zelena tehnologija se navezuje na to, ali je podjetje v zadnjih dveh letih investiralo v proizvode ali tehnologijo, ki zmanjšujejo njeno porabo električne energije ali zmanjšujejo okoljski odtis. Digitalna tehnologija pa na investicijo podjetja v eno izmed naštetih: uporaba podatkov pri procesu odločanja, analizi svojih procesov, hiter internet, internet stvari, tehnologijo za komunikacijo med stroji, IKT varnost. UI in robotika se navezuje na uporabo: generiranje besedila ali slik, računalniška vizija, algoritmi strojnega učenja, avtomatizacija ali monitoring procesov, razširjena ali navidezna resničnost itd.

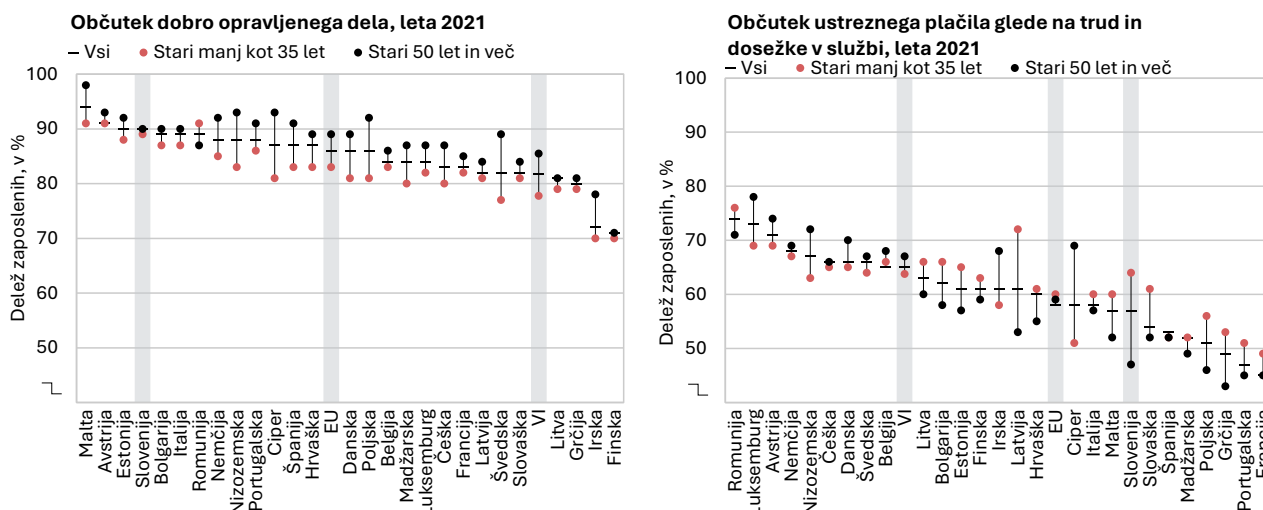
¹⁵⁹ Eden od primerov analize za države OECD je Criscuolo in dr. (2021), za Slovenijo na podlagi iste metode pa UMAR (2023a).

Privlačnost za visoko usposobljene kadre iz tujine je med slabšimi v EU in močno zaostaja za vodilnimi inovatorkami. Slovenija se je leta 2024 po privlačnosti za visokošolsko izobražene uvrstila na 16. mesto med 26. članicami EU, po vlaganjih v domače talente pa na 17. mesto (IMD, 2024a). Med državami OECD se po indeksu privlačnosti za delo in življenje med tujimi strokovnjaki Slovenija uvršča na sredino držav; po posameznih dimenzijah se dobro uvršča na področju zaposlitvenih priložnosti za visoko izobražen kader in priložnosti za ostajanje v državi z vidika pridobivanja državljanstva, za večino drugih držav pa zaostaja na področju dohodkov, digitalizacije, inovacij in razvojnih investicij ter po dimenziji inkluzije na delovnem mestu (odnosu do tujcev, enakosti po spolu).¹⁶⁰ Pomemben dejavnik privabljanja talentov bi lahko bili dobra kakovost življenja (gl. 3.2), pa tudi okoljske, varnostne in druge prednosti, medtem ko nekatera področja, tudi nekateri vidiki kakovosti delovnih mest, ostajajo že dalj časa izziv.

3.1.2.4 Izboljšanje kakovosti delovnih mest in krepitev socialnega kapitala

Na produktivnost dela poleg tehnološke opremljenosti dela (fizični kapital), znanj, spretnosti in veščin zaposlenih (človeški kapital) vplivata tudi socialni kapital in kakovost delovnih mest. Socialni kapital delovno aktivnih se ugotavlja z analizami vrednot in stališč zaposlenih o delu, počutju, zaupanju, sodelovanju, soodločanju v delovnem procesu, motivaciji ter zavzetosti za delo; kakovost delovnih mest pa z obsežnimi raziskavami o pogojih dela in upravljanju podjetij z varnostjo in zdravjem pri delu.¹⁶¹ V Sloveniji se velik delež zaposlenih identificira z delovno organizacijo, delovnim mestom in zaposlitvijo (Slika 73 levo), kar je z vidika produktivnosti spodbudno. Razmeroma slabe pa so ocene zaposlenih glede kakovosti zaposlitve, zaslužka in materialne preskrbljenosti (Slika 73 desno), kar lahko vpliva na njihovo uspešnost in zadovoljstvo. Večje izzive predstavljajo psihosocialna tveganja ter fizično in duševno zdravje na delovnem mestu (Slika 76). Najslabša je ocena medsebojnega sodelovanja (Slika 74 desno), ki je osnova za medosebno zaupanje, zaupanje v vodstvo kot tudi za zavzetost in uspešnost zaposlenih. Za večino obravnavanih kazalnikov negativno odstopajo zlasti samoocene starejših zaposlenih, pozitivno pa ocene mladih (Slika 73), kar kaže na večji izziv starejših delavcev pri opravljanju delovnih obveznosti. Glede na spol so s kakovostjo delovnih mest nekoliko bolj zadovoljni moški.

Slika 73: Občutek dobro opravljenega dela je med največjimi v EU (levo), poplačilo pa ne odtehta vloženega truda zlasti pri starejših delavcih (desno)

Vir: Eurofound (2025a). Opomba: seštevek odgovorov vedno in pogosto pri občutkih dobro opravljenega dela ter seštevek odgovorov močno se strinjam in deloma se strinjam pri občutku ustreznega plačila za delo.

Zavzetost in uspešnost zaposlenih se postopoma izboljšujeta, sodelovanje med zaposlenimi pa bo treba okrepiti. V obdobju 2012–2024 se je povečal delež zavzetih zaposlenih,¹⁶² delež zaposlenih, ki so svoje življenje ocenjevali kot

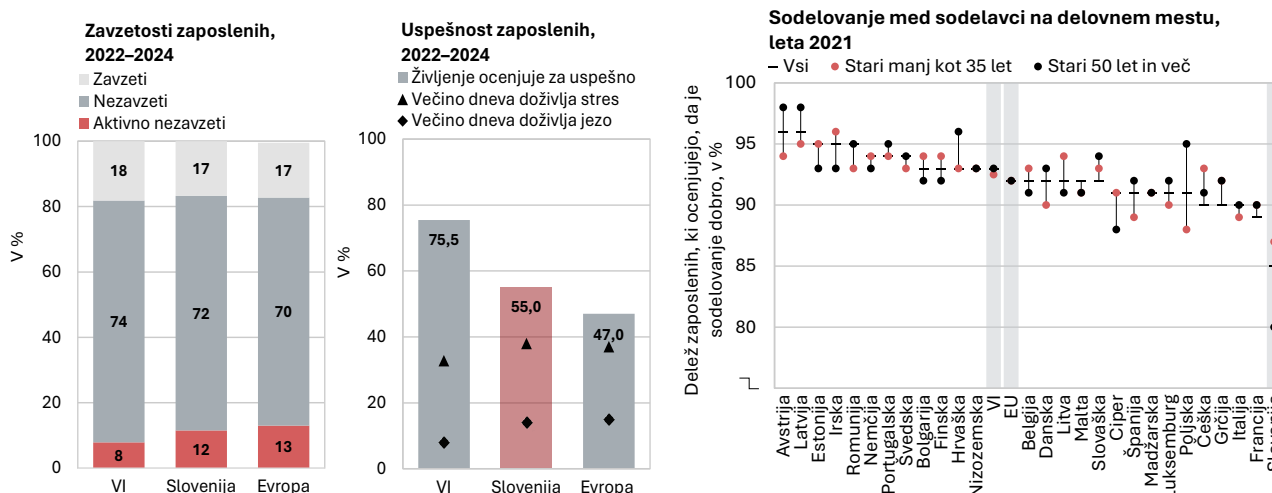
¹⁶⁰ Za podrobnejši pregled metodologije in uvrstitve po dimenzijah gl. OECD (2023e).

¹⁶¹ Med glavne raziskave, ki ugotavljajo kakovost delovnih mest, zavzetost in uspešnost zaposlenih ter različne vidike socialnega kapitala sodijo: EU-OSHA (2022b, 2022a, 2025); Gallup (2017, 2020, 2024); Hafner-Fink idr. (2019; 2022), Eurofound (2022, 2023a, 2025b).

¹⁶² Zavzetost zaposlenih vključuje osnovne potrebe delavca (da ve, kaj se od njega na delovnem mestu pričakuje; da ima vse potrebno za kakovostno opravljanje dela), njegovo motiviranost (počne tisto, v čemer je najboljši; njegovi dosežki so prepoznani in nagrajeni; upoštevan je kot oseba; načrtuje se njegov karierni razvoj), pripadnost (njegovo delo je pomembno in upoštevano; ima zavzete sodelavce; med njimi tudi prijatelja) in osebno rast (osebni napredek, učenje in razvoj).

uspešno,¹⁶³ pa kljub znatnemu povečanju (v zadnjem desetletju) še krepko zaostaja za vodilnimi inovatorkami (Slika 74 levo). Zaposleni, ki so manj zavzeti ali pa ne marajo svojega dela, pogosteje občutijo visoko stopnjo vsakodnevnega stresa, skrbi ter drugih negativnih čustev. Aktivno nezavzeti zaposleni pa niso le nezadovoljni s svojim delovnim mestom, pač pa svoje nezadovoljstvo tudi aktivno izražajo v delovnem procesu ter se s svojo situacijo soočajo slabše kot brezposelni (Gallup, 2024), kar vpliva tudi na njihovo duševno zdravje, hkrati pa se odraža tudi na delovnem vzdušju v organizaciji. Sodelovanje med zaposlenimi je treba okrepiti z motivacijo, vzpodbudami, timskim delom, medgeneracijskim sodelovanjem, s povečanjem zaupnih svetovanj za zaposlene, kar izvaja 25 % delovnih organizacij (EU: 43 %; VI: 56 %), reorganizacijo dela, kar izvaja 29 % organizacij (EU: 44 %; VI: 51 %) ter drugimi vidiki preprečevanja psihosocialnih tveganj na delovnem mestu (EU-OSHA, 2022b).

Slika 74: Zavzetost in uspešnost zaposlenih se izboljšujeta (levo), medsebojno sodelovanje zaposlenih je velik izziv (desno)

Vir: Gallup (2024), Eurofound (2025a). Opomba: Gallupove raziskave zajamejo večino evropskih držav in povprečje je izračunano za Evropo. Zavzetost zaposlenih (Gallupov indeks Q12) vključuje samoocene delavca o delu in delovnem mestu, motiviranosti, pripadnosti in osebni rasti. Samoocena uspešnosti zaposlenih vključuje zaposlene, ki pozitivno ocenjujejo svoj življenjski položaj, imajo pozitiven pogled na prihodnost, malo zdravstvenih težav in negativnih dnevnih občutij ter so srečni, spoštovani in polni upanja. Slika desno: seštevek močno in deloma se strinjam.

Zaposleni nekatere vidike kakovosti zaposlitve ocenjujejo bolje kot v povprečju EU, predvsem zadovoljstvo z delom, občutek koristnosti in dobro opravljene delo, komunikacijo, gotovost zaposlitve ter združevanje poklicnega in zasebnega življenja. S svojim delom je zadovoljnih več vprašanih kot v povprečju EU, ob tem pa jih velika večina meni, da ga dobro opravlja (Slika 73 levo) in da je njihovo delo koristno za organizacijo in družbo. Na zadovoljstvo vplivata tudi dober dostop do informacij in jasnost podajanja delovnih nalog ter dobra podpora nadrejenih, kar lahko krepí zaupanje v vodstvo (Slika 75 levo), ob tem je pomembno tudi zaupanje vodstva v zaposlene, ki ga zlasti starejši delavci ocenjujejo slabše (Slika 75 desno). Visoki sta tudi stopnja gotovosti zaposlitve in ustreznost varnostnih standardov na delovnem mestu.¹⁶⁴ Delež zaposlenih, ki ocenjujejo, da se njihov delovni čas dobro ali zelo dobro sklada z družinskim ali družabnim življenjem, je bil leta 2021 večji kot v povprečju EU (Eurofound, 2025a). Kljub temu po epidemiji zaposleni pogosteje poročajo o pomankanju časa za družino. Leta 2024 je bil med njimi večji delež žensk, prav tako so ženske pogosteje kot moški poročale, da so bile zaskrbljene zaradi dela tudi, ko niso delale, in da so po delu preutrujene za gospodinjstva opravila.¹⁶⁵ Moški pa so nekoliko pogosteje kot ženske poročali, da se zaradi družinskih obveznosti težko osredotočajo na delo. Leta 2024 so imeli zaposleni več težav pri usklajevanju dela in družinskega življenja kot leto prej, a so se z njimi večinoma soočali manj pogosto kot v povprečju EU (Eurofound, 2025b).¹⁶⁶

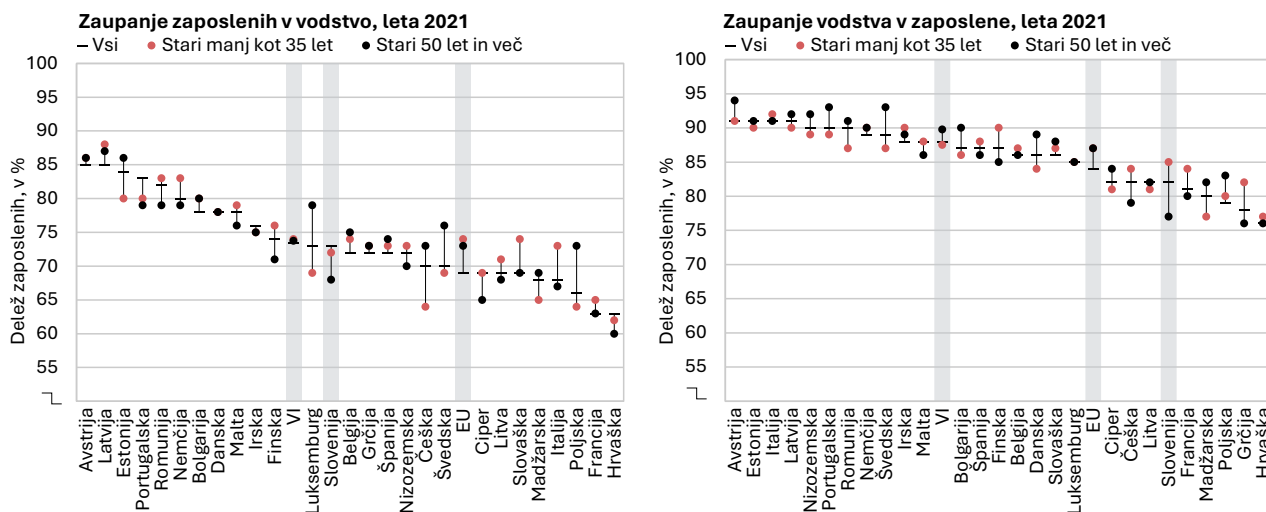
¹⁶³ Uspešnost življenja zaposlenih vključuje tiste zaposlene, ki pozitivno ocenjujejo svoj življenjski položaj, imajo pozitiven pogled na prihodnost, malo zdravstvenih težav in negativnih dnevnih občutij ter so srečni, spoštovani in polni upanja.

¹⁶⁴ Upravljanje varstva in zdravja pri delu (VZD) je sicer v Sloveniji bolj vzpostavljeno kot v povprečju EU, a se redkeje ukrepa v skladu s temi standardi (EU-OSHA, 2022).

¹⁶⁵ Po raziskavi Eurofound (2025b) so tedensko opravile enak obseg ur plačanega dela kot moški (41 ur; ženske EU: 36 ur, moški EU: 40 ur).

¹⁶⁶ Nad povprečjem EU je bil le delež vprašanih, ki so poročali, da zaradi dela ne morejo družini nameniti časa, ki si ga želijo (SI: 33 %, EU: 30 %).

Slika 75: Zaposleni zaupajo v vodstvo (levo), a v primerjavi z večino držav ocenjujejo, da je zaupanje vodstva v njih manjše (desno), najmanj zaupajo starejši zaposleni

Vir: Eurofound (2025a). Opomba: seštevek močno se strinjam in deloma se strinjam.

Raziskave o delovnih pogojih opozarjajo na nekatere pomanjkljivosti, po katerih Slovenija zaostaja za povprečjem EU, še bolj pa za vodilnimi inovatorkami.¹⁶⁷ Na področju delovnih pogojev je treba večjo pozornost nameniti ergonomiji in zmanjšanju fizične obremenitve, saj tretjina zaposlenih poroča o mišično-skeletnih težavah.¹⁶⁸ Z ozaveščanjem, večjo in pravilno uporabo ergonomске opreme ter rednimi ocenami ustreznosti prilagoditev delovnih mest se lahko doseže višje standarde. Na področju organizacije dela je treba izboljšati prožnost delovnega časa in pri tem bolj upoštevati potrebe zaposlenih,¹⁶⁹ k čemur v nekaterih državah pomembno prispeva delo od doma (Slika 77 desno), uveljavljanje pravice do odklopa idr. Na področju kakovosti zaposlite lahko k izboljšanju prispevata višja povprečna plača ter uvedba bolj transparentnih sistemov nagrajevanja, kot je nudenje zanimivega in stimulativnega dela ali denarne nagrade (Eurofound, 2021). Na področju kulture v delovni organizaciji je treba okrepiti soodločanje in transparentnost, saj se le 40 % zaposlenih počuti vključene v odločitve na delovnem mestu (EU: 45 %; VI: 60 %), na kar zagotovo vpliva tudi manjša zastopanost delavskih svetov, delavskih zastopnikov ter manjše možnosti soodločanja, kjer se razlika do vodilnih inovatorok povečuje. Leta 2024 že 59 % delovnih organizacij ni imela delavskih predstavnikov (EU: 31 %; VI: 31 %) (EU-OSHA, 2025).

Veliki izzivi se kažejo na področju psihosocialnih tveganj, kar je moč preprečevati z boljšo organizacijo dela, večjo podporo zaposlenim ter s spodbujanjem zdravega delovnega okolja. Psihosocialna tveganja na delovnem mestu so pomemben izziv, ki vpliva na zdravje, dobro počutje in produktivnost zaposlenih. Visoke psihosocialne obremenitve doživlja 35 % zaposlenih (EU: 25 %; VI: 20) (EU-OSHA, 2022b). Splošna ocena tveganje zdravja in varnosti zaposlenih zaradi dela je sicer blizu povprečju EU (Slika 76 levo), so pa čustvene in fizične obremenitve velike (Slika 76 desno). Zadovoljstvo z delom in življenjem ter socialna in čustvena blaginja zaposlenih sta pomembna, saj lahko zmanjšata t. i. skrite stroške zaradi absentizma (Slika 77 levo), izdatke za zdravstveno varstvo, pa tudi nezmožnost zaposlenih za delo idr.¹⁷⁰ Preobremenjenost zaposlenih je mogoče zmanjšati z realnejšimi roki in manjšimi zahtevami, s povečanjem avtonomije zaposlenih pri odločanju o svojem delu ter z uvedbo prožnejšega dela ter večjo možnostjo dela od doma, ki je sicer najbolj razširjeno med vodilnimi inovatorkami (Slika 77 desno). Na duševno zdravje močno vpliva sodelovanje in zaupanje med sodelavci, s čimer se v vodilnih inovatorkah spoprijemajo z mentorstvi in rednimi povratnimi informacijami, s spodbujanjem timskega dela in dobrimi medosebnimi odnosi ter tudi s svetovalnimi storitvami za krepitev duševnega zdravja zaposlenih. Pomembno je tudi usposabljanje vodij in menedžerjev, da uspešneje

¹⁶⁷ Eurofound (2025a) meri kakovost delovnega mesta vsake 4 leta; zadnji podatki so za raziskavo iz leta 2021. EU-OSHA (2022b) meri, kako podjetja v EU upravljajo z varnostjo in zdravjem pri delu, zlasti v zvezi z novimi in nastajajočimi tveganji; zadnji podatki so iz raziskave iz leta 2019, nekaj podatkov pa iz nove raziskave, ki je bila zaključena leta 2024 ter bo v celoti objavljena konec leta 2025 (EU-OSHA, 2025).

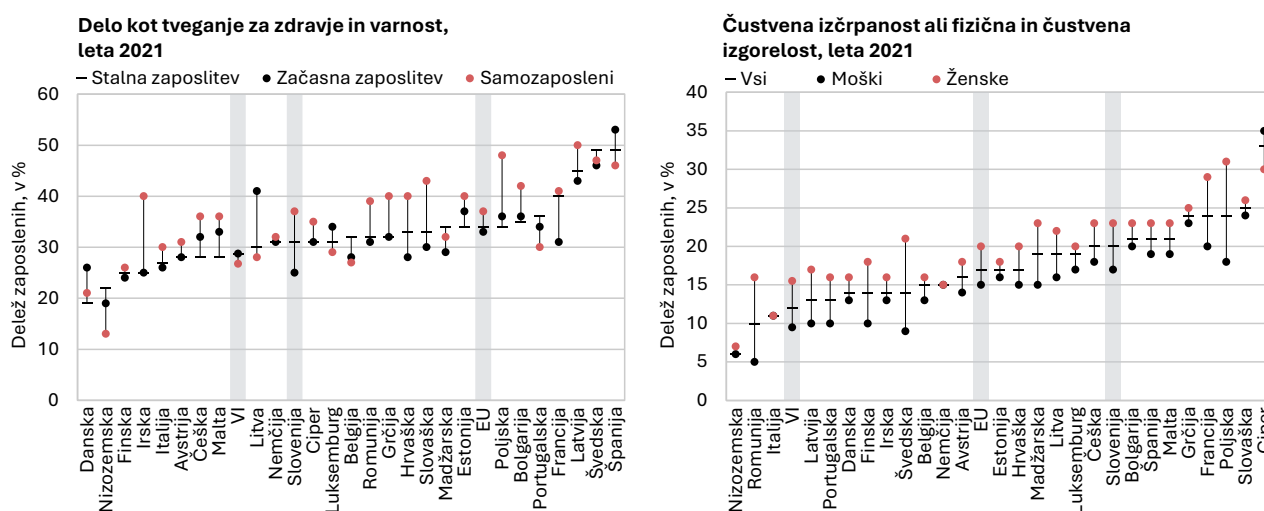
¹⁶⁸ V primerjavi s povprečjem EU in vodilnih inovatorok je v Sloveniji nadpovprečen delež zaposlenih, katerih delo vključuje ponavljajoče se gibe, utrujajoče ali boleče položaje ter izpostavljenost hrupu in nizkim temperaturam. Manj se jih počuti pošteno obravnavane pri delu, več se jih pogosto znajde v situacijah, ki jim vzbudijo čustveno nelagodje (EU-OSHA, 2022b).

¹⁶⁹ V primerjavi z vodilnimi inovatorkami je nizek delež zaposlenih, ki si lahko vzamejo odmor, ko ga potrebujejo (EU-OSHA, 2022b).

¹⁷⁰ Zagotavljanje zdrave dolgoživosti (OECD in EK, 2024), ki lahko omogoča daljšo delovno aktivnost in zmanjšuje absentizem, med drugim zajema ukrepe za preprečevanje bolezni in poškodb, promocijo dobrega duševnega zdravja in ustrezen dostop do zdravstvenih storitev. Za zmanjšanje absentizma strokovnjaki poudarjajo zlasti krepitev usposabljanj in vseživljenjskosti učenja, skrb za zdravje in spoprijemanje s psihičnimi pritiski v delovnem okolju, uvajanje programov zgodnje poklicne in zaposlitvene rehabilitacije; na družbeni ravni pa informiranje o pomenu podaljševanja zaposlovanja (Teržan idr., 2023).

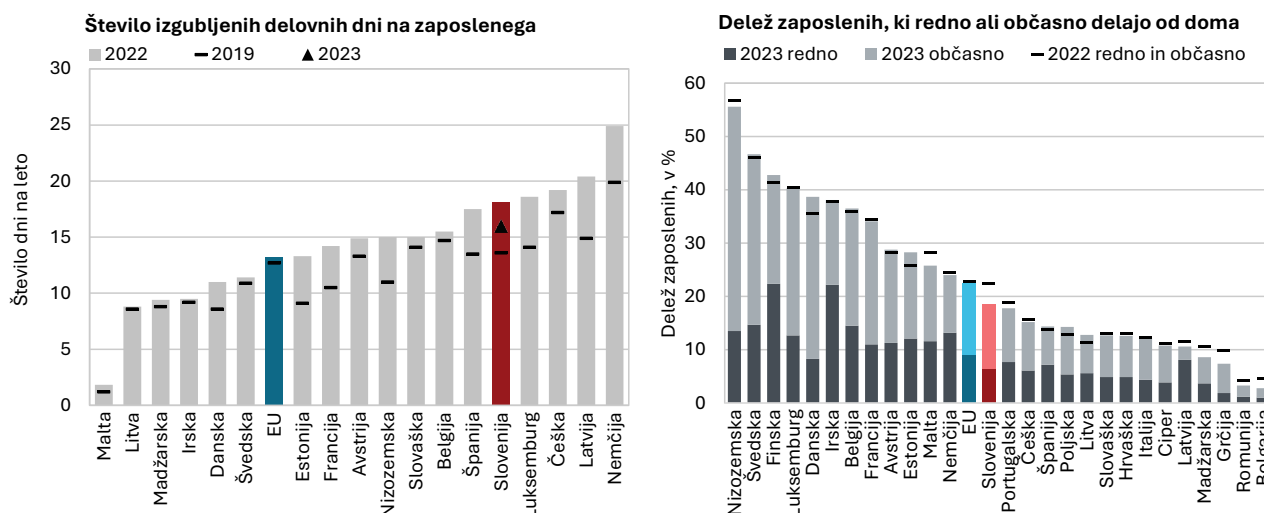
prepoznajajo in obvladujejo psihosocialna tveganja zaposlenih, predvsem pa ukrepe oblikovati in uveljavljati v sodelovanju z zaposlenimi, kar je v povprečju EU leta 2024 počelo 55 % podjetij. Slovenija pa je ena redkih držav, ki je podpovprečno sodelovanje z zaposlenimi leta 2019 v letu 2024 še zmanjšala (EU-OSHA, 2025). Ustrezna modernizacija in avtomatizacija delovnih procesov lahko z digitalizacijo in drugimi – na delavca osredotočenimi procesi – odpravita nekatere pomanjkljivosti in slabosti, s katerimi se trenutno soočajo zaposleni, a brez odločnejšega ukrepanja v skladu z že vzpostavljenimi standardi varstva in zdravja pri delu se bo fizično in tudi duševno zdravje zaposlenih slabšalo.

Slika 76: Tveganje zdravja in varnosti zaposlenih zaradi dela je podobno kot v povprečju EU (levo), izziv je velika čustvena izčrpanost ali fizična in čustvena izgorelost (desno)

Vir: Eurofound (2025a).

Slika 77: Absentizem je nad povprečjem EU (levo), razširjenost dela od doma pa se je leta 2023 zmanjšala (desno)

Vir: OECD (2025c), Eurostat (2025).

Razširjenost negotovih atipičnih zaposlitev se je v zadnjih desetih letih predvsem zaradi pomanjkanja delovne sile zmanjšala, kar je prispevalo k izboljšanju zaposlitvenih pogojev. Začasne zaposlitve in zaposlitve s skrajšanim delovnim časom ter slabše plačana delovna mesta pogosteje zasedajo mladi, nizko izobraženi in tuji državljani. Pri mladih (stari 15–24 let) del njihove delovne aktivnosti predstavlja študentsko delo,¹⁷¹ tuji državljani pa so pogosto prejemniki minimalne plače ali nizke plače tudi zaradi dejavnosti, v katerih se zaposlujejo.¹⁷² Negotovost zaposlitve in nizki dohodki lahko vplivajo na pogoje za zagotavljanje dostojnega življenja in njihovega vključevanja v družbo. Leta 2024 je stopnja tveganja revščine delovno aktivnih (upoštevani dohodki iz leta 2023) znašala 5,4 %, kar je nekoliko nad ciljem

¹⁷¹ Delež delovno aktivnih mladih (15–24 let) je v Sloveniji relativno nizek zaradi velike vključenosti v izobraževanje, ki je zaradi nerazvitosti dualnega sistema izobraževanja manj pogosto kombinirana z delovno aktivnostjo. Zčasne zaposlitve so bolj pogoste tudi med tujimi državljani.

¹⁷² Leta 2023 je bilo začasno zaposlenih 10,2 % delovno aktivnih državljanov (20–64 let) (EU: 12,3%) in 15,8 % tujih državljanov (EU: 19,6 %).

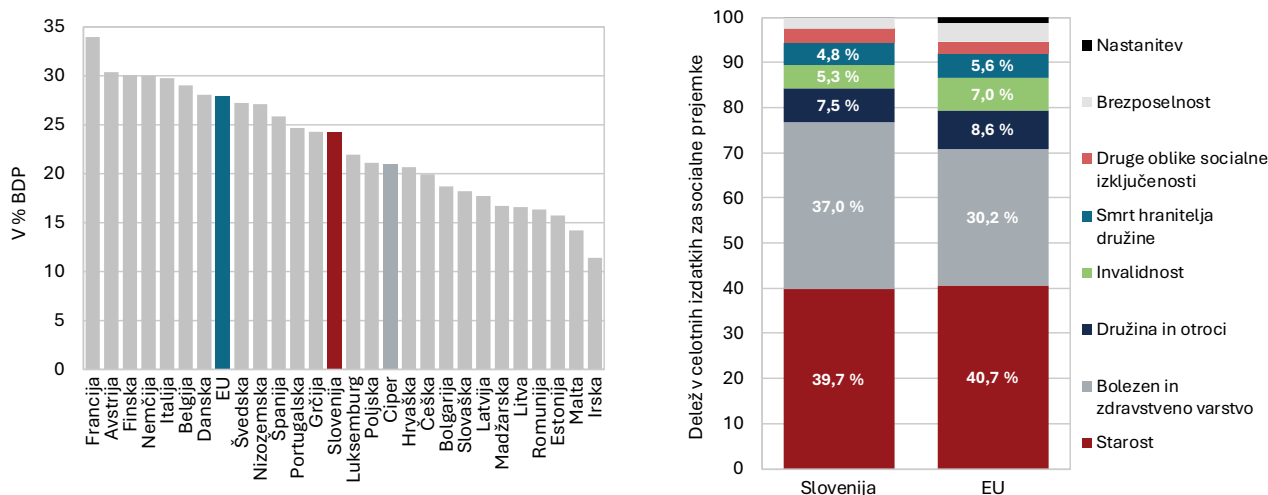
SRS do leta 2030 (manj kot 5 %). Tveganju revščine so glede na obliko zaposlitve že vrsto let najbolj izpostavljeni samozaposleni (23,8 %), najmanj pa zaposleni s pogodbo za nedoločen čas (2,6 %) (glej Statistična priloga). Med začasno zaposlenimi je tveganje revščine leta 2024 znašalo 6,3 %, kar je manj kot pred 10 leti. Med zaposlenimi s krajšim delovnim časom je bilo tveganju revščine izpostavljenih 10,6 %, razširjenost dela s krajšim delovni časom pa se zmanjšuje. Zagotavljanje ustreznih delovnih pogojev in dostojnega plačila vsem zaposlenim tako ostaja izziv, zlasti pri zaposlenih v prekarnih delovnih razmerjih, z nizkimi dohodki in brez delavskih predstavnikov. Vse večji izziv v EU postaja tudi platformno delo, zaradi česar je bila leta 2024 sprejeta Direktiva o izboljšanju delovnih pogojev pri platformnem delu (Evropski parlament in Svet, 2024a), na kar opozarjata tudi evropska kampanja Zdravo delovno okolje 2023–2025.¹⁷³

3.1.3 Solidarna, vključujoča in odporna družba

3.1.3.1 Socialna zaščita

Rast izdatkov za socialno zaščito se je po visokem povečanju zaradi epidemije nadaljevala tudi leta 2022, v deležu BDP pa so izdatki znašali 24,3 %, kar je manj kot v povprečju EU (28,0 %). V primerjavi z letom 2019 so bili izdatki za socialno zaščito leta 2022 v Sloveniji višji za 27,8 % (EU: 14,7 %), pri čemer so največ k rasti prispevali izdatki za dve največji kategoriji – bolezni in zdravstveno varstvo 12,7 o. t. in starost 10 o. t. (EU: 5,6 oz. 5,5 o. t.). Merjeni v deležu BDP so leta 2022 še vedno zaostajali za povprečjem EU (za 3,7 o. t., kar je najmanj v zadnjih desetih letih). Pretežni delež izdatkov za socialno zaščito je v Sloveniji in EU namenjen za področji starost ter bolezni in zdravstveno varstvo. Tretji največji delež v strukturi izdatkov je bil leta 2022 v EU in Sloveniji namenjen družinam in otrokom (Slika 78 desno). Izdatki za brezposelnost so se leta 2020 zaradi interventnih ukrepov med epidemijo¹⁷⁴ več kot potrojili, leta 2022 pa močno upadli (za 59 %).¹⁷⁵ Izdatki za nastanitev so v Sloveniji eni najmanjših v EU, stanovanjska negotovost pa se povečuje: leta 2024 se je z njo soočalo 12 % prebivalcev (EU: 7 %; VI: 10 %) (Eurofound, 2025c).

Slika 78: Slovenija je za socialno zaščito tudi leta 2022 namenila manjši delež BDP od povprečja EU (levo); precej večji delež med vsemi izdatki kot v EU je bil namenjen bolezni in zdravstvenemu varstvu (desno)

Vir: Eurostat (2025a).

Slovenija zadnja leta namenja za pokojnine okoli desetino BDP. Delež izdatkov za pokojnine v BDP se zadnja leta (po prvi oceni tudi za leti 2023 in 2024) ob višji povprečni rasti BDP od izdatkov za pokojnine še vedno ohranja na okoli 10 %. Zadnje Poročilo o staranju prebivalstva (EK, 2024a) predvideva manjše povečanje izdatkov za pokojnine v prihodnjih desetletjih kot poročilo iz leta 2021, saj zaradi ugodnejših demografskih projekcij predvideva nekoliko nižjo rast števila starejših v primerjavi s številom delovno sposobnih (kot največji dejavnik povečanja izdatkov), ocenjene stopnje delovne aktivnosti pa so višje. Manjše povečanje izdatkov za pokojnine odražajo tudi pričakovane nižje pokojninske dobe mlajših

¹⁷³ Kampanja je sestavljena iz petih prednostnih področij: delo na digitalnih platformah, napredna robotika in umetna inteligenca, delo na daljavo; pametni digitalni sistemi in upravljanje delavcev z umetno inteligenco.

¹⁷⁴ Ukrepi so zajemali povračila nadomestila plače – začasno čakanje na delo, povračila nadomestil za skrajšani delovni čas, začasno denarno nadomestilo ipd. (Čerňič, 2022).

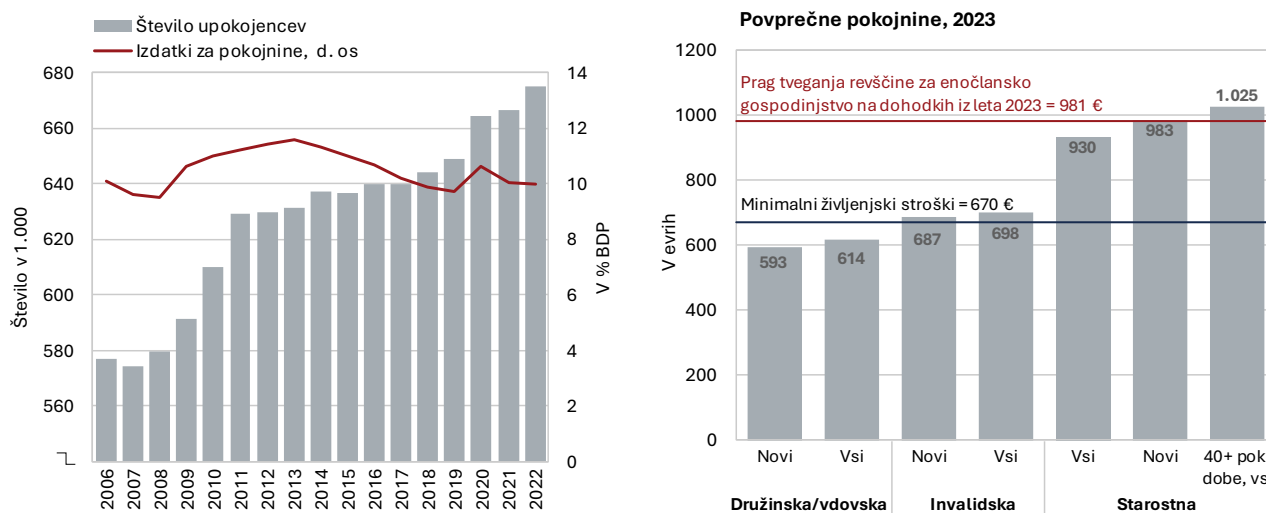
¹⁷⁵ Zato se je njihov delež, ki je bil 2020–2021 skoraj trikrat večji kot leta 2019 v povprečju EU pa za 1,6-krat, vrnil na 2,6 % (EU: 4,1 %).

generacij, med katerimi so tudi generacije, ki so pozno vstopale na trg dela zaradi gospodarsko-finančne krize po letu 2008. Ker so zavarovanci, ki so bili leta 2022 stari 49 let ali manj, imeli manj pokojninske dobe kot enako stari zavarovanci pred dvajsetimi leti (ZPIZ, 2007; ZPIZ, 2023), je verjetno, da bodo v povprečju ob izpolnitvi starostnega pogoja za upokožitev dosegli nižjo pokojninsko dobo in se v povprečju tudi upokojevali z nižjo pokojninsko dobo, kar bi lahko vplivalo na (manjšo) dostojnost pokojnin v prihodnosti.

Položaj predvsem novih upokožencev se izboljšuje, ostajajo pa skupine upokožencev, ki prejemajo zelo nizke pokojnine. Po uveljavitvi ZPIZ-2 leta 2013, se je ob daljšem ostajanju v zaposlitvi začel izboljševati položaj novih upokožencev, predvsem žensk. Številni ukrepi¹⁷⁶ in usklajevanje pokojnin v zadnjih letih pa so prispevali k realni rasti pokojnin, a nekateri upokoženci prejemajo zelo nizke pokojnine. Predvsem med prejemniki invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin je bil leta 2023 razmeroma velik delež takih, ki so prejeli pokojnino pod 600 EUR, med starostnimi upokoženci pa so bile to predvsem osebe s krajšo pokojninsko dobo.¹⁷⁷ Izziv tako ostaja predvsem dostojnost pokojnin oz. dohodkov v starosti za osebe z nizko pokojninsko dobo, samozaposlene, tiste z nizkimi vplačanimi prispevki in z nestalnimi zaposlitvami (EK, 2024p).

Cilj sprememb pokojninskega zakona v javni razpravi (MDDSZ, 2025c) je omogočiti vzpostavitev javno finančno vzdržnega pokojninskega sistema ob dostojnih pokojninah. Predlog zakona predvideva začetek veljave novega sistema v začetku leta 2026, večina sprememb pa bo uvedenih postopoma med letoma 2028 in 2035. Med glavnimi rešitvami so predvideni postopni dvig upokožitvene starosti za dve leti ob že veljavnima pogojema 15 let (na 67 let) oz. 40 let (na 62 let) pokojninske dobe, sprememba indeksacije pokojnin (postopno večanje deleža inflacije v formuli), postopno podaljšanje obdobja za osnovo za odmero pokojnine na celotno obdobje zavarovanja z izločitvijo petih (ali manj) najslabših let ter postopni dvig odmernege odstotka za 40 let pokojninske dobe s sedanjih 63,5 % na 70 %. Modelske simulacije IER kažejo, da bi z uveljavitvijo pokojninske reforme delež izdatkov za pokojnine do leta 2040 ostal pod 11 % BDP, nato pa bi se, ob povečanih demografskih pritiskih (gl. pogl. 3.1.1), do leta 2055 povečal nekoliko nad 12 %, kar bi zagotovilo vzdržnost sistema.

Slika 79: Delež pokojnin v BDP ostaja kljub rasti števila upokožencev in izdatkov za pokojnine okrog 10 % (levo); povprečna invalidska pokojnina je leta 2023 nekoliko presegla minimalne življenjske stroške, povprečna starostna pa je bila pod pragom tveganja revščine (desno)

Vir: Eurostat (2025a) in ZPIZ (2024). Opomba k desni sliki: višina minimalnih stroškov je bila na novo opredeljena oktobra 2022, prag tveganja revščine je za leto 2024 (na dohodkih iz leta 2023). Med nove uživalce pokojnin so zajeti vsi z datumom priznanja pravice v koledarskem letu (tj. 2023). Upoštewane so pokojnine brez sorazmernih delov (npr. delno izplačilo iz tujine ali glede na sorazmerni delovni čas) in delnih pokojnin (izplačujejo se zavarovancem, ki so izpolnili pogoje za pridobitev pravice do predčasne ali starostne pokojnine in so ostali v obveznem zavarovanju v obsegu, ki ustreza sorazmernemu delu polnega delovnega).

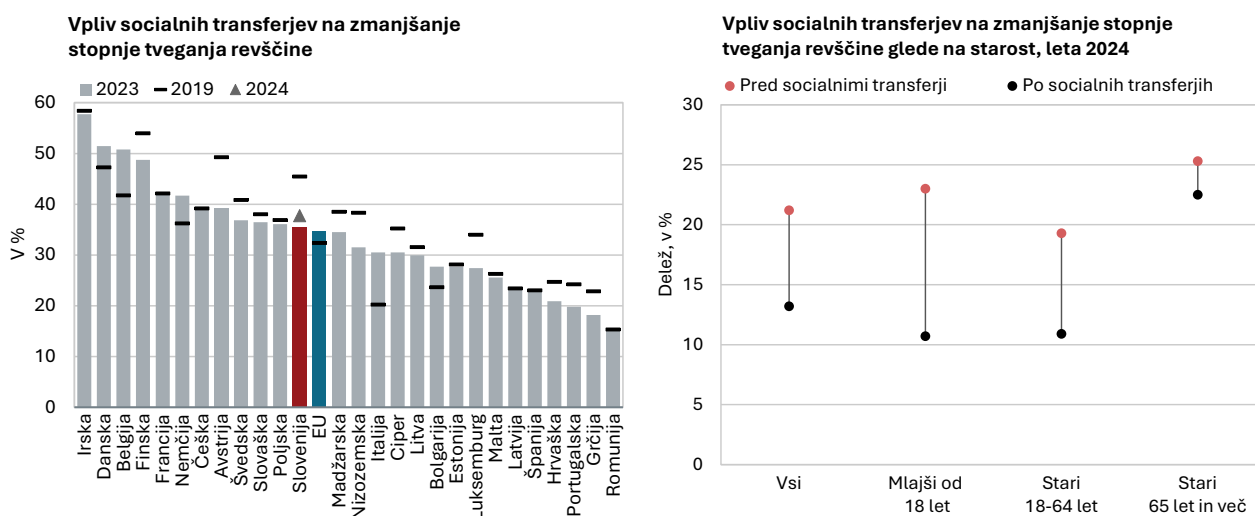
Stopnja tveganja revščine je bila leta 2024 (na dohodkih leta 2023) 13,2-odstotna, brez socialnih transferjev bi bilo tveganje 21,2-odstotno. Učinkovitost socialnih transferjev pri preprečevanju tveganja revščine je že vrsto let najvišja za otroke, najnižja pa za starejše osebe, stare 65 let in več (pokojnine niso del socialnih transferjev, niso odštete od dohodka). V povprečju obdobja 2010–2021 so socialni transferji odpravili tveganje revščine za 44,2 % (EU: 33,4 %), leta

¹⁷⁶ Dve večji spremembi sta bili uveljavitev zagotovljene pokojnine za tiste, ki so dopolnili 40 let pokojninske dobe (leta 2017) in postopna izenačitev odmernege odstotka moških z ženskimi (leta 2020).

¹⁷⁷ Po podatkih ZPIZ je bilo leta 2023 med starostnimi upokoženci 11,4 % takih, ki so prejeli pokojnino nižjo od 600 EUR, med invalidskimi, družinskimi in vdovskimi pa 46,9 % (gre za uživalce brez sorazmernih delov pokojnin).

2024 pa za 37,7 % (najmanj leta 2023, 35,5 %) (Slika 80 levo). Najmanj učinkoviti 11,1-odstotno so bili pri zmanjševanju tveganja revščine starejših oseb (65 let in več), kar je manj kot v povprečju EU. Ženske, stare 75 let in več, so imele 29,7-odstotno tveganje revščine. Najbolj učinkoviti (53,5-odstotno) so bili transferji pri zmanjševanju tveganja revščine otrok (Slika 80 desno), a so imeli otroci nizko izobraženih staršev (Slika 81 desno) in otroci s težko oviranostjo oz. boleznimi¹⁷⁸ eno največjih tveganj v EU, prav tako tudi otroci staršev s tujim državljanstvom (vsak tretji otrok). Ob tem skoraj polovica vseh navedenih oseb iz ranljivih skupin ostaja v dolgotrajni revščini,¹⁷⁹ s čimer se je treba spoprijeti z bolj ambicioznimi in ciljno usmerjenimi ukrepi. Številne institucije in analize namreč že vrsto let ugotavljajo, da je: (i) socialna zakonodaja izjemno zapletena, zastarela in potrebna celovite reforme; (ii) informacijski sistem centrov za socialno delo (ISCSD-2) kljub nadgradnjam slabo delujoč in ciljan, kar vodi tudi v diskriminacijo; (iii) da se centri za socialno delo (CSD) že desetletje soočajo s kadrovskim primanjkljajem, (iv) zaposleni v njih pa s sistemsko nepopolnimi in celo protislovnimi nalogami.¹⁸⁰ Vse to poleg pravnih, procesnih in tehničnih anomalij socialnega sistema pod vprašaj postavlja enakost pred zakonom, sorazmernost, osebno dostojanstvo ter dejansko pokritost upravičencev z denarnimi in materialnimi prejemki (omogočitveno načelo).¹⁸¹

Slika 80: Učinkovitost socialnih transferjev se je leta 2024 malenkost popravila (levo), tveganje revščine otrok je znižala za 12,3 o. t.; pri starejših osebah pa le za 2,8 o. t. (desno)

Vir: Eurostat (2025), preračuni UMAR.

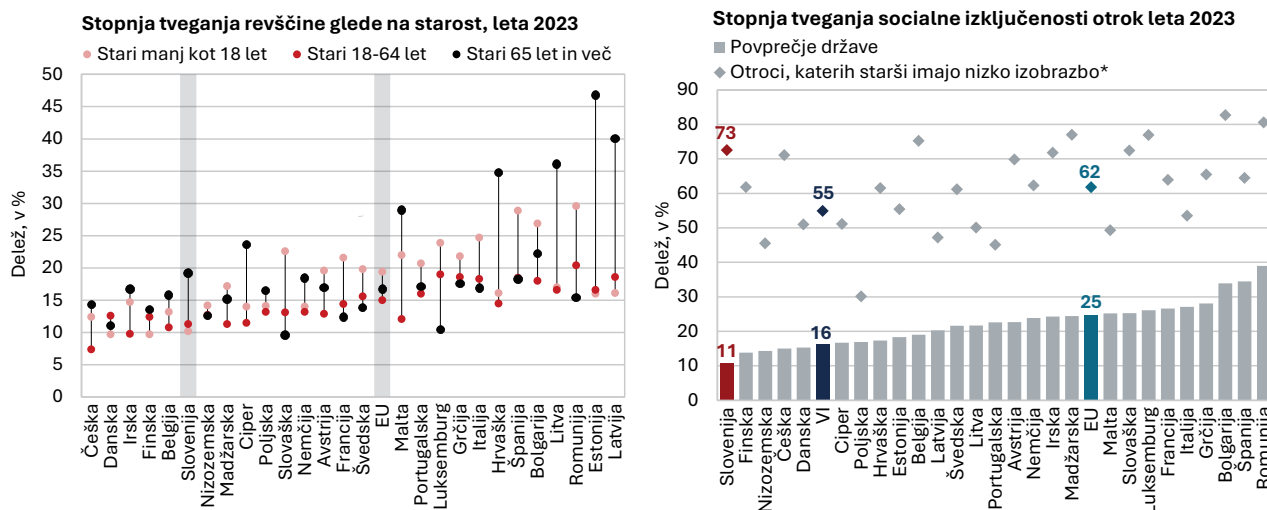
¹⁷⁸ Po zadnjih primerljivih podatkih (leta 2021) smo imeli 1,5 % revnih gospodinjstev s hudo bolnimi otroki, starimi do 16 let (EU: 1,1 %). Starši, ki zaradi skrbi za te otroke zapustijo trg dela, so upravičeni do delnega nadomestila za izgubljen dohodek v višini 1,2 kratnika minimalne plače (ZSDP-1F, 2022), ne pripadajo pa jim dopust in pomoč na domu, kar močno vpliva na njihovo duševno in fizično zdravje.

¹⁷⁹ Dolgotrajno tveganje revščine imajo osebe, katerih dohodek je bil v zadnjem dohodkovnem letu in v vsaj še dveh od treh prejšnjih let nižji od praga tveganja revščine.

¹⁸⁰ Na te vidike opozarjamo v preteklih Poročilih, gl. tudi ugotovite IRSSV (2024) in drugih poročil (Korpič-Horvat idr., 2022; MDDSZ, 2022a; Računsko sodišče, 2021b; UMAR, 2021a).

¹⁸¹ Na vse navedeno opozarjamo v preteklih Poročilih o razvoju, prav tako pa tudi Računsko sodišče (2021b), MDDSZ (2021), Varhu človekovih pravic (2023) in strokovne analize (EAPN, 2022; Korpič-Horvat idr., 2022; Kump in Stropnik, 2022; Smolej Jež in Trbanc, 2021).

Slika 81: Stopnja tveganja revščine otrok je med najnižjimi v EU, za starejše pa nad povprečjem (levo), nekatere skupine otrok se soočajo z zelo velikim tveganjem socialne izključenosti (desno)

Vir: Eurostat (2025), EU-SILC 2023 (z dohodki iz leta 2022). Opomba: * s končano OŠ ali manj.

Osnovni znesek minimalnega dohodka (OZMD)¹⁸² ščiti predvsem gospodinjstva z zelo nizkimi dohodki in brez delovno aktivnih članov, a se kljub pogostejšim usklajevanjem oddaljuje od praga tveganja revščine. Ustrezna višina socialnih transferjev, ki so namenjeni preživetju tistih oseb, ki si tega zaradi najrazličnejših razlogov same niso zmožne zagotoviti, je pomembna za preprečevanje absolutne revščine¹⁸³ in za ohranjanje človekovega dostojanstva. Višina sredstev, ki jih lahko prejemajo brezposelne in druge delovno neaktivne osebe, opredeljuje osnovni znesek minimalnega dohodka (OZMD). Z njim se določa višino socialnih transferjev, zlasti denarne socialne pomoči (DSP) in varstvenega dodatka (VD). OZMD se od leta 2019 vse bolj oddaljuje od praga tveganja revščine (v deležu mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka), njegova rast ne dohiteva rasti minimalnih življenjskih stroškov, ostalih dohodkov ter s tem tudi rasti praga tveganja revščine. Socialni transferji nekoliko bolj zaščitijo gospodinjstva z otroki kot enočlanska gospodinjstva (Slika 82).¹⁸⁴ V povprečju leta 2024 je bilo do DSP in VD upravičenih okoli 98 tisoč oseb (MDDSZ, 2025b), a večina teh je že daljše obdobje ujeta v životarjenje pod minimalnimi življenjskimi stroški, kar država blaži tudi z materialno pomočjo v hrani in oblekah, ki jo letno prejme okoli 150 tisoč oseb, predvsem ženske in otroci do 15. leta starosti (MDDSZ, 2022b).¹⁸⁵ Kljub opisanim negativnim trendom, pa je zlasti veliko povpraševanje po kadrih na trgu dela v zadnjih letih tudi nekaterim ranljivejšim skupinam omogočilo, da so se z vstopom v delovno aktivnost izvile iz resne materialne in socialne prikrajšanosti.¹⁸⁶ Stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti se je od leta 2016 znižala bolj kot v povprečju EU; leta 2023 je bila najnižja v EU. Po zadnjih podatkih za leto 2024 (na dohodkih iz leta 2023) je bilo okrog 38 tisoč oseb kljub vsem opisanim pomočem in transferjem resno materialno in socialno prikrajšanih, okrog 8 tisoč pa jih je bilo izpostavljenih vsem trem oblikam socialne izključenosti.

¹⁸² Zadnji izračun (kratkoročnih) minimalnih življenjskih stroškov, ki ga je oktobra 2022 za MDDSZ pripravil Inštitut za ekonomska raziskovanja, je OZMD ocenil na 488,58 evrov mesečno. Izplačila so se postopoma zviševala, tako se je od 1. januarja 2023 mesečno izplačevalo 421,89 evrov, po zadnji uskladitvi 1. marca 2025 pa izplačilo znaša 494,09 evrov (MDDSZ, 2025a).

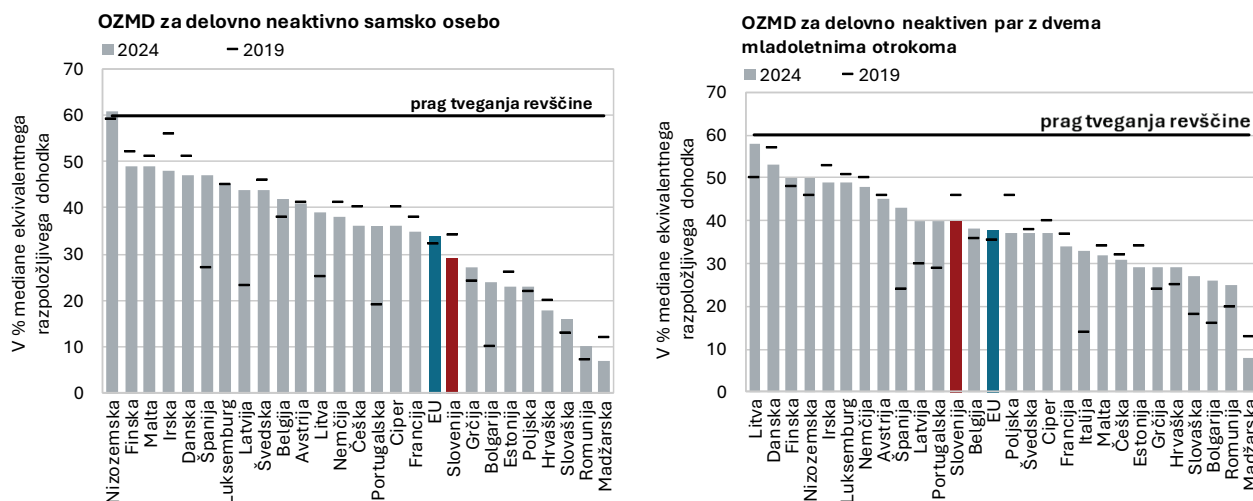
¹⁸³ Absolutna revščina pomeni životarjenje pod minimalnimi življenjskimi pogoji, določenimi na podlagi prehranskih potreb in drugih osnovnih dobrin za osnovno preživetje. Preprečujejo jo kurativne politike (programi denarne socialne pomoči, varstvenega dodatka ipd., delitve pomoči v hrani in obleki; socialnovarstvene storitve ipd.) (ReNPSV22–30, 2022).

¹⁸⁴ Do razlike prihaja, ker se višina minimalnega dohodka za različne tipe gospodinjstva določa ob upoštevanju ekvivalenčne lestvice (uteži za posamezne člane družine). Uteži za druge družinske člane (poleg prvega) so pri minimalnem dohodku precej višje, zaradi česar je minimalni dohodek za veččlanske družine bližje pragu tveganja revščine (UMAR, 2021a).

¹⁸⁵ Nov Program za odpravljanje materialne prikrajšanosti za obdobje 2021–2027 predvideva letno neprekinjeno pomoč v obliki hrane okoli 164 tisoč osebam, soočenim z najvišjo stopnjo tveganja revščine (MDDSZ, 2022b).

¹⁸⁶ Stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti je odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvu, ki izkazuje pomanjkanje vsaj 7 od 13 elementov prikrajšanosti, glej Stare idr. (2024).

Slika 82: Razmerje med socialnimi transferji in pragom tveganja revščine se povečuje za vse skupine, za enočlanska gospodinjstva bolj (levo) kot za družine z mladoletnimi otroki (desno)¹

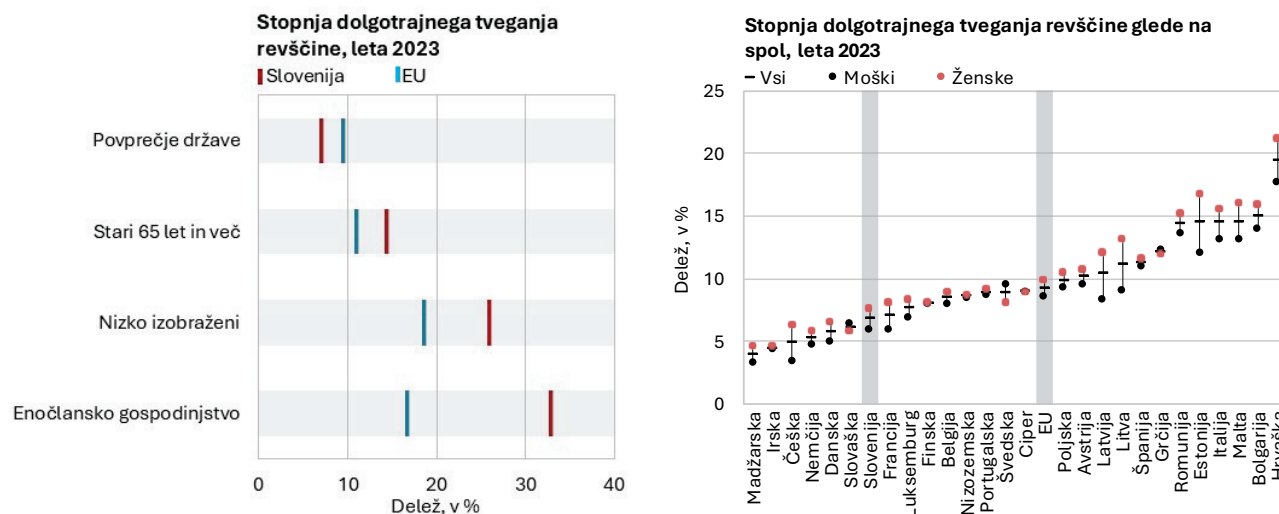
Vir: OECD (2024g). Opomba: v levi sliki primerjalni podatki za Italijo niso dostopni. ¹ Izračun za vse države vključuje najemnine stanovanj v višini 20 % povprečne plače v državi za vse tipe gospodinjstev. Za Slovenijo letne preračune izdela SURS v sodelovanju z resornimi ministrstvi in po enotni metodologiji OECD. Izračuni za vsako leto so izdelani na podatkih, ki veljajo za prvi mesec v letu, in so preračunani na povprečni letni podatek.

Začaran krog dolgotrajne revščine vse bolj vpliva na (duševno) zdravje ter permanentno socialno izključenost najranljivejših skupin. Nekateri osebe so iz leta v leto prisotne v statistikah socialne izključenosti in ne uspejo izstopiti iz začaranega kroga revščine.¹⁸⁷ Leta 2024 (na dohodkih iz leta 2023) je bilo 7,3 % oseb izpostavljenih dolgotrajnemu tveganju revščine, oz. za 0,5 o. t. več kot leta 2023 (EU: 9,3 %). Višje kot v povprečju EU je bilo tveganje za starejše prebivalce z nizkimi pokojninami, nizko izobražene osebe ter enočlanska gospodinjstva (Slika 83 levo), tveganje je bilo višje pri ženskah (7,6 %) kot pri moških (5,9 %) (Slika 83 desno). Poleg teh so določene skupine, ki v nacionalnih statistikah sploh niso ali pa niso dovolj reprezentativno zajete, kamor sodi med 3 do 11 tisoč brezdomnih (gl. poglavje 2.2.3), izbrisani (po podatkih MNZ je brez urejenega statusa še vedno 13.157 oseb), prosilci za mednarodno zaščito, nekateri začasno napoteni delavci iz tujine ter druge etnične in spolne manjšine, pri katerih se socialna izključenost pogosto prekriva tudi z diskriminacijo, stigmatizacijo in/ali medgeneracijskim prenosom prikrajšanosti. Za izboljšanje položaja najranljivejših skupin otrok¹⁸⁸ je treba izboljšati učinkovitost sistemov davkov in socialnih prejemkov ter uresničevanje evropskega jamstva za otroke (EK, 2024n). Prvi korak v smeri odpravljanja tveganja revščine za določeno skupino, ki sodi v začaran krog dolgotrajne revščine, je bil leta 2025 narejen s Predlogom Strategije za preprečevanje in končanje brezdomstva 2025–2035, katere cilj je zagotavljanje brezpogojne, primerne, stabilne in varne dostopnosti nastanitve in druge podpore za obvladovanje življenjskih tveganj.

¹⁸⁷ Delež oseb, katerih dohodek je bil v zadnjem dohodkovnem letu in v vsaj še dveh od treh prejšnjih let nižji od praga tveganja revščine.

¹⁸⁸ Najranljivejše skupine otrok, ki kljub tveganju revščine izpadejo iz predvidenih ukrepov ali pa jih predvideni ukrepi ne naslavlajo na ustrezen način so romski otroci, otroci iz enostarševskih družin, otroci, ki so zaradi neustreznih razmer umaknjeni iz svojih družin, otroci, ki zaradi materialne prikrajšanosti nimajo dostopa do digitalnega okolja in otroci, katerih vsaj en starš ni bil rojen v Sloveniji (MDDSZ, 2024c).

Slika 83: Nekatere ranljive skupine so bolj kot v povprečju EU izpostavljene dolgotrajnemu tveganju revščine (levo), v skoraj vseh članicah pa ženske bolj kot moški (desno)

Vir: Eurostat (2025). Opomba: v sliki desno je za Luksemburg podatek za leto 2022.

Gospodinjstvom pod pragom tveganja revščine so namenjeni ukrepi proti energetske revščini, ki so ustrezni in ciljno usmerjeni, drugi ukrepi, na področju stanovanjske oskrbe in prevozne revščine, pa so šele v oblikovanju. Pozitivni učinki ukrepov EKO sklada proti energetske revščini, se kažejo v večjem deležu prebivalcev, ki bivajo v stanovanjih z izboljšano energetsko učinkovitostjo v zadnjih petih letih (34 %; EU: 25,5 % leta 2023). Izziv je slaba obveščenost upravičencev o pravici do subvencije, saj ostajajo izključena predvsem tista gospodinjstva pod pragom tveganja revščine, ki bi subvencijo najbolj potrebovala, a ne znajo pristopiti k uveljavljanju teh možnosti. V zadnjih desetletjih Slovenija ni imela aktivne stanovanjske politike, kar se že vrsto let odraža v vedno slabši stanovanjski oskrbi. Aktivnosti Ministrstva za solidarno prihodnost so v zadnjem letu usmerjene predvsem v povečanje sredstev in spremembo zakonodaje, kar naj bi izboljšalo dostopnost stanovanj. Zmanjšanje prevozne revščine (gl. poglavje 2.2.3) lahko omogoči predvsem cenovno, fizično in časovno dostopen javni potniški promet. Ukrepi bodo opredeljeni v Socialnem načrtu za podnebje, ki se pripravljajo v letu 2025 (Vlada RS, 2024b).

3.1.3.2 Zagotavljanje kakovostnih vzgojno-izobraževalnih in kulturno-umetniških storitev

Javna vlaganja v izobraževanje zaostajajo za gospodarsko razvitejšimi državami. Javni izdatki za formalno izobraževanje¹⁸⁹ so se po večletnem nihanju leta 2023 drugo leto zapored znižali (na 4,83 % BDP)¹⁹⁰ in zaostajali za najvišjimi ravni. Leta 2021 (zadnji mednarodni podatki) so bili večji kot v povprečju EU, a so zaostajali za gospodarsko razvitejšimi državami; višji od povprečja EU so bili le za OŠ raven izobraževanja (Slika 84 levo), najbolj so zaostajali na srednješolski in terciarni ravni izobraževanja, kjer pa je vključenost ena največjih v EU. Prav tako so zaostajali tudi izdatki za izobraževalne ustanove¹⁹¹ (gl. poglavje 3.2.4.2). Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja predvideva povečanja sredstev za razvojne naloge in projekte ter investicije,¹⁹² v povprečju za 0,02 o. t. letno (od leta 2027) vse do dosega ciljne vrednosti 0,5 % BDP (MVI, 2025b). Javna vlaganja v izobraževanje odraslih, v veliki meri odvisna od sredstev evropske kohezijske politike, so se leta 2023 drugo leto zapored nominalno znižala (za 38 %) in bila najnižja v zadnjih desetih letih (Slika 84 desno), kajti projekti iz prejšnje finančne perspektive so se zaključevali, novi pa se še niso začeli, kar je vplivalo na obseg in dostopnost izobraževanj.

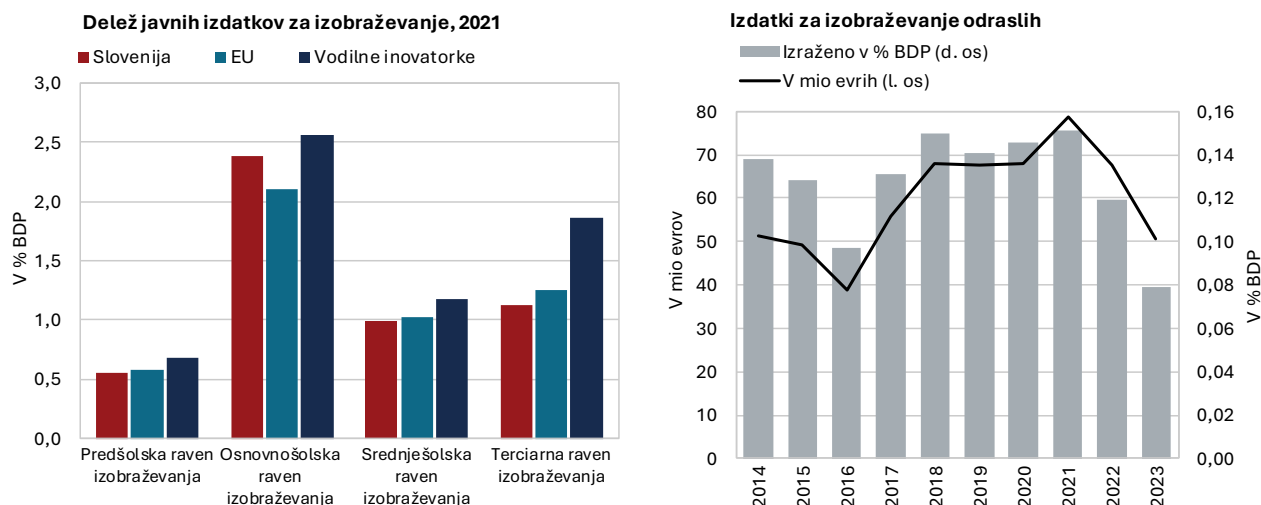
¹⁸⁹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferi gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd.).

¹⁹⁰ Zajeti so javni izdatki za drugo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja, osnovnošolsko, srednješolsko in terciarno izobraževanje. Javni izdatki, ki vključujejo tudi prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja, so leta 2023 znašali 5,18 % BDP (SURS, 2025a).

¹⁹¹ Upoštevani so javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove, ki ne vključujejo transferov šolajočim se oziroma gospodinjstvom (OECD, 2024c).

¹⁹² Obsegajo usposabljanje strokovnih delavcev, razvojno delo, delo z nadarjenimi učenci, razvoj izobraževalnih programov in druge naloge, programe ali projekte ter investicije, ki prispevajo h kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela (MVI, 2025b).

Slika 84: Javni izdatki za izobraževanje so nad povprečjem EU le za osnovnošolsko raven izobraževanja (levo), v zadnjih dveh letih so močno upadli izdatki za izobraževanje odraslih¹ (desno)

Vir: Eurostat (2025) in ACS (2020), ACS (2021), ACS (2022), ACS (2023a) in ACS (2024). Opomba: ¹ Prikazani so javni izdatki za izobraževanje odraslih po Letnem programu izobraževanja odraslih, ki ga vsako leto sprejme Vlada RS.

Pomanjkanje usposobljenega pedagoškega kadra, premajhna avtonomija učiteljev in šol, negativen odnos do določenih predmetov in številni drugi dejavniki se že odražajo v dosežkih učencev (OECD, 2023d, 2023c, 2024j; PI, 2023b, 2024b, 2024a). Ocena splošnega stanja šolstva v Sloveniji je bila leta 2023 ena najslabših v zadnjih desetih letih (CJMMK, 2024). Z izobraževalnim sistemom je bilo zadovoljnih 57 % vprašanih (7. mesto med 16 članicami EU), kar je bilo precej manj kot na Finskem (81 %) in Danskem (74 %), kjer so tudi učni dosežki med višjimi v EU (OECD, 2024h). Na izboljšanje kakovosti izobraževanja bi lahko vplivali predvsem s povečanjem števila usposobljenih pedagoških delavcev,¹⁹³ kar postaja ob velikem deležu starejših učiteljev vedno večji izziv.¹⁹⁴ Poleg tega tudi z boljšo opremljenostjo in ustreznostjo učnih gradiv,¹⁹⁵ z večjim prizadevanjem šol za učni uspeh, s povečanjem avtonomije glede kurikulumu in krepitvijo sodelovanja učiteljev pri sprejemanju odločitev (OECD, 2023d). Izziv ostaja zagotavljanje ustvarjalnega učnega okolja (gl. poglavje 2.2.4, Fokusna tema 1). Na boljše pogoje za pouk pozitivno vplivajo standardi in normativi, ki omogočajo manjše povprečno število učencev v oddelku¹⁹⁶ za večje vključevanje učencev iz ranljivih skupin in oddaljenih krajev.¹⁹⁷ A učitelji potrebujejo več znanj za delo z ranljivimi skupinami otrok.¹⁹⁸ Pri učenju matematike se kaže premajhna zahtevnost učne snovi in negativen odnos učencev do predmeta (PI, 2024b), slednje velja tudi za naravoslovje. Na izobraževanje za trajnostni razvoj lahko pozitivno vplivajo različne možnosti sodelovanja v dejavnostih okoljevarstva, negativno pa slaba pripravljenost učiteljev za poučevanje o trajnostnem razvoju. Na razvoj računalniške in informacijske pismenosti ter računalniškega mišljenja lahko negativno vpliva majhna zastopanost tovrstnih vsebin v učnih načrtih,¹⁹⁹ ob razmeroma dobri opremljenosti šol s programsko opremo (PI, 2024a). Na učne dosežke učencev lahko negativno vplivajo tudi nizka pripadnost učencev šoli, varnost in urejenost šol.²⁰⁰

Zaradi velike obremenitve s šolo in vrste drugih dejavnikov je priljubljenost šole med osnovnošolci med najnižjimi v EU, med srednješolci je nizka motivacija za učenje, priljubljenost šole pa med najvišjimi v EU. Različni (že zgoraj) navedeni dejavniki, predvsem pa velik pomen ocen pri vpisu v srednjo šolo vplivajo na slabo počutje osnovnošolcev in njihovo preobremenjenost z delom za šolo (Slika 85 levo). Petnajstletnike so močno obremenjevala tudi pričakovanja družine glede izbire poklicne poti.²⁰¹ Od sošolcev so sicer dobivali veliko opore, zlasti dekleta, oporo staršev in učiteljev

¹⁹³ Po raziskavi PISA je po ocenah ravnateljev leta 2022 v Sloveniji 42,2 % (EU: 44,4 %) petnajstletnikov obiskovalo šolo, v kateri je poučevanje oviralo pomanjkanje pedagoškega osebja; 22,9 % (EU: 23,8 %) pa šolo, v kateri so poučevali neustrezno usposobljeni učitelji (OECD, 2023d).

¹⁹⁴ Leta 2022 je bilo 23,5 % (EU: 24,8 %) osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev starih 55 let ali več (Eurostat, 2025).

¹⁹⁵ Leta 2022 je 36,0 % dijakov obiskovalo šolo, na kateri primanjkuje učnega gradiva (učbenik, oprema za informacijsko tehnologijo, knjižnice ali laboratorijski pripomočki) ali pa je to neustrezne ali slabe kakovosti (OECD, 2023d).

¹⁹⁶ Leta 2022 je bilo v prvih dveh triadah OŠ v enem oddelku v povprečju 19,8 učencev, v 25. članicah EU, ki so polnopravne ali pridružene članice OECD pa 21,0 učencev (OECD, 2024c).

¹⁹⁷ V šolskem letu 2023/2024 je bilo med 819. osnovnimi šolami 325 podružničnih šol, v katere je bilo vpisanih 9,1 % učencev (SURS, 2025a).

¹⁹⁸ Po raziskavi TALIS 2018 je v Sloveniji 23,2 % učiteljev na nižji sekundarni ravni izobraževanja (v Sloveniji tretja triada OŠ) poročalo o potrebah po dodatnih znanjih za delo z učenci s posebnimi potrebami in 14,3 % učiteljev o potrebah po dodatnih znanjih za delo v razredih s priseljenci in pripadniki različnih kultur (OECD, 2019c).

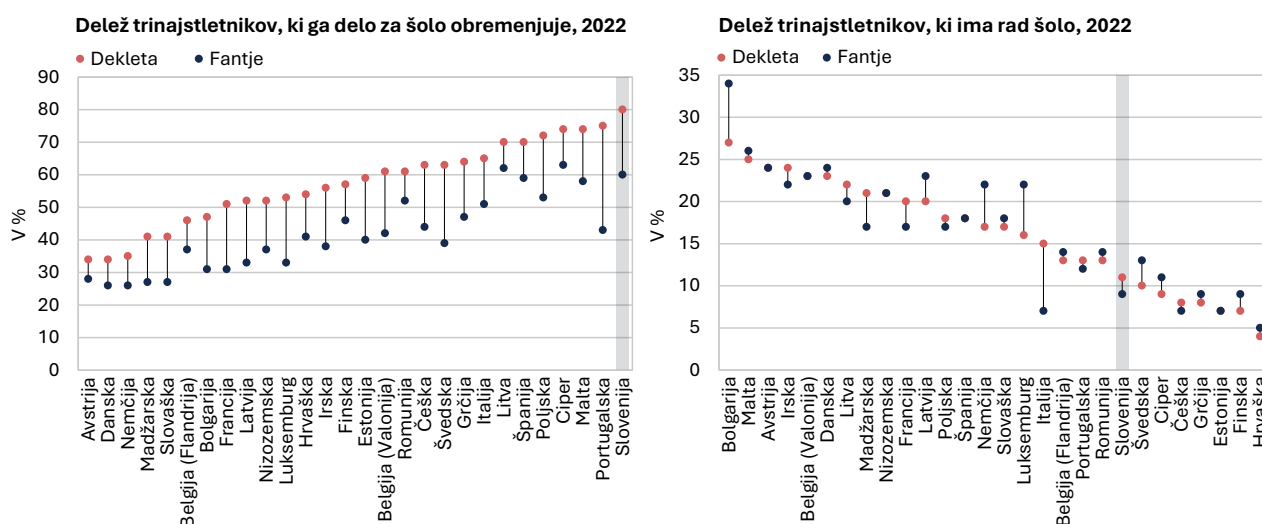
¹⁹⁹ Slovenija za razliko od številnih članic EU nima obveznega predmeta računalništva v OŠ (PI, 2024a).

²⁰⁰ Pripadnost šoli (ocene učencev OŠ) in varnost ter urejenost šol (ocene učiteljev) so slabši kot v večini drugih članic EU (PI, 2024b).

²⁰¹ Leta 2022 je 36,8 % petnajstletnikov (8. največji delež v EU) čutilo pritisk družine, da mora izbrati določeno poklicno pot (OECD, 2024j).

pa so ocenjevali slabše kot vrstniki v večini drugih članic EU. Priljubljenost šole med osnovnošolci je bila najnižja v zadnjih desetih letih in ena nižjih med članicami EU (Slika 85 desno), pri srednješolcih pa med največjimi v EU, večja kot v Sloveniji le še na Poljskem. Toda malo dijakov se je rado učilo nove stvari (Fokusna tema 1, Slika 33), kar kaže na nizko notranjo motivacijo za učenje. Tudi dijaki so visoko ocenili oporo sošolcev, slabše pa oporo učiteljev in staršev. Obremenitve s šolo, kakovost odnosov s starši, učitelji in sošolci vplivajo na duševno počutje, ki je bilo pri učencih in dijakih leta 2022 med najnižje ocenjenimi med članicami EU (poglavje 2.3.5). Navedeno vpliva tudi na širše zadovoljstvo mladih z življenjem, ki je bilo leta 2022 med petnajstletniki eno najnižje ocenjenih v EU (OECD, 2023d).

Slika 85: Obremenjenost z delom za šolo je pri osnovnošolcih največja v EU (levo), priljubljenost šole nizka (desno)

Vir: SZO (2024).

Dostopnost in kakovost predšolske vzgoje in izobraževanja sta v mednarodni primerjavi razmeroma dobri, ob tem da starši plačajo znaten del storitve. To pozitivno vpliva na osebnostni in kognitivni razvoj otrok, jim omogoča socializacijo in pripravo na osnovno šolo, staršem pa lažje usklajevanje delovnega in družinskega življenja. Slovenija sodi med redke države EU, kjer imajo otroci pravico obiskovati predšolsko vzgojo takoj po zaključku starševskega dopusta (Eurydice, 2025). Vključenost v predšolsko vzgojo se je²⁰² v dolgoletnem obdobju močno povečala in je nad povprečjem EU, kljub temu da je Slovenija ena redkih članic, ki nima brezplačne vzgoje za vse otroke v drugem starostnem obdobju (tri leta ali več) (Eurydice, 2025) in sodi med države, kjer so stroški razmeroma visoki.²⁰³ Glede kakovosti predšolske vzgoje je razmerje med številom otrok in številom vzgojiteljev ter pomočnikov vzgojiteljev ugodnejše kot v povprečju EU,²⁰⁴ terciarna izobrazba pa pogoj za opravljanje dela vzgojitelja.²⁰⁵ Leta 2025 je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje je na podlagi mednarodnih priporočil v okviru kurikularne prenovе sprejel nov Kurikulum za vrtce (ZRSS, 2025).²⁰⁶

Dostopnost preostalih treh ravni izobraževanja je dobra, a učenci in študenti iz socialno in ekonomsko šibkejših okolij predvsem zaradi medgeneracijskega prenosa prikrajšanosti ne dosegajo dosežkov vrstnikov. Dostopnost osnovnošolskega izobraževanja omogočajo različne subvencije in pomoči učencem oz. družinam.²⁰⁷ S šolskim letom 2023/2024 se širi krog upravičencev do subvencioniranega šolskega kosila,²⁰⁸ medtem ko imajo otroci iz dohodkovno šibkejših družin tudi pravico do znižane cene ali brezplačnih obšolskih dejavnosti (MDDSZ, 2024c). Dostopnost srednješolskega izobraževanja se odraža v eni največjih vključenosti v EU, povečujejo pa jo tudi subvencije (za prevoz, prehrano ipd.) in državne štipendije, ki jih je v šolskem letu 2023/2024 prejemale že več kot polovica dijakov. Kljub temu

²⁰² Npr. Barcelonski cilj, Strateški okvir evropskega izobraževalnega prostora do leta 2030, cilj evropskega stebra socialnih pravic.

²⁰³ Leta 2021 so zasebni izdatki za drugo starostno obdobje predšolske vzgoje predstavljali 21,2 % vseh izdatkov (EU-25: 10,4 %) (OECD, 2025e).

²⁰⁴ Leta 2022 je bilo v Sloveniji na vzgojitelja oziroma pomočnika vzgojitelja v povprečju 8,8 otrok (EU-25: 9,8) (OECD, 2024c).

²⁰⁵ Terciarno izobrazbo je imelo leta 2024 kot pogoj za vzgojiteljsko delo z otroki (do 3. leta) poleg Slovenije določeno še 13 članic EU, za delo z otroki (nad 3. letom) pa 20 članic EU (Eurydice, 2025).

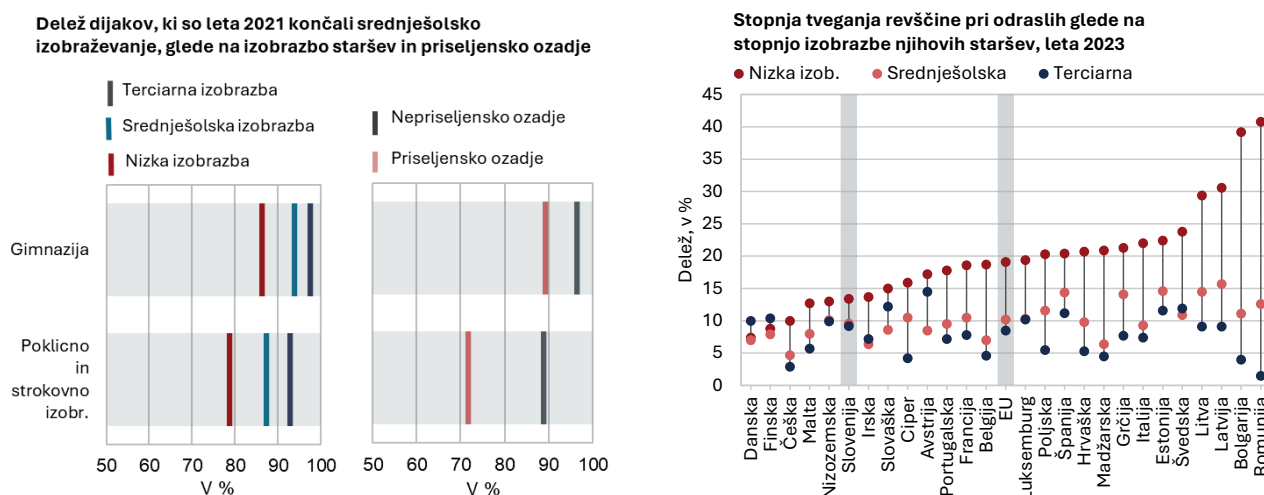
²⁰⁶ Ta vključuje nova konceptualna izhodišča in pri delu z otroki zagotavlja večjo individualizacijo in diferenciacijo, ki upošteva raznolikost otrok ter njihove razvojne in učne potrebe. Sprejel je tudi nov Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu, ki vsebuje posebna specialpedagoška priporočila za delo z otroki z različnimi oviranostmi, in individualizacijo pristopov pri delu z otroki (MVI, 2025c).

²⁰⁷ Npr. brezplačna izposoja učbenikov, subvencionirana šolska prehrana, brezplačen prevoz, sofinanciranje šole v naravi.

²⁰⁸ S šolskim letom 2027/2028 bo pravica do brezplačnega kosila postala univerzalna oz. neodvisna od dohodkovnega položaja otrokove družine (ZŠolPre-1B, 2023; ZŠolPre-1C, 2024).

pa se nekatere skupine dijakov z nizkim socialnoekonomskim položajem soočajo z večjimi izzivi: na primer dijaki nizko izobraženih staršev srednjo šolo manj pogosto uspešno zaključijo kot sovrstniki (Slika 86 levo), saj so bolj podvrženi medgeneracijskem prenosu prikrajšanosti (Slika 86 desno). *Dostopnost terciarnega izobraževanja*, ki se tudi odraža v eni od največjih vključenosti v EU, omogočajo študij brez šolnin in državne štipendije ter subvencije (nastanitev, prehrana, prevoz),²⁰⁹ a skriti stroški študija so visoki, zaradi česar študentje ob študiju pogosto delajo (PI, 2021).

Slika 86: Dijaki s priseljskim ozadjem in nizko izobraženih staršev redkeje uspešno zaključijo izobraževanje kot njihovi vrstniki (levo), kar se v njihovem življenjskem poteku odraža tudi v večjem tveganju revščine (desno)

Vir: OECD (2024c) in Eurostat (2025). Opomba: v sliki desno primerjalni podatki za leto 2023 za Nemčijo niso bili dostopni.

Pri zagotavljanju kakovostnega inkluzivnega izobraževanja za učence s posebnimi potrebami in priseljence so dolgoletno prisotne pomanjkljivosti, pri Romih pa tudi socialna segregacija in diskriminacija. Učenci s posebnimi potrebami se kljub različnim ukrepom izobraževalnega sistema spoprijemajo z zelo različnimi ovirami pri vključevanju v redno OŠ,²¹⁰ predvsem s pomanjkljivim izvajanjem inkluzivnega izobraževanja, prilagojenega njihovim specifičnim potrebam.²¹¹ Že desetletja se z zelo velikimi težavami pri vključevanju v izobraževanje in družbo spoprijemajo romski otroci, zlasti iz JV Slovenije, saj so zaradi slabega znanja slovenskega jezika, nesprejetosti s strani sovrstnikov in okolja ter nezadostnih vzpodbud za inkluzivno izobraževanje nadpovprečno zastopani v oddelkih za učence s posebnimi potrebami.²¹² Zaradi tega jih OŠ v povprečju konča le 21,5 %, ²¹³ s čimer cele generacije Romov ostajajo v socialni izključenosti, kar vodi v napetosti in konflikte v lokalnih okoljih. Romska kultura in zgodovina na splošno nista sistematično vključeni v šolske učne načrte (European network of legal experts in gender equality & non-discrimination, 2024). Z ovirami pri vključevanju se pogosteje kot njihovi vrstniki spoprijemajo tudi učenci in dijaki s priseljskim ozadjem, zato v povprečju dosegajo slabše učne dosežke (poglavje 2.3.4) in srednjo šolo v povprečju manj pogosto uspešno zaključijo kot njihovi vrstniki (Slika 86 levo). Pomen medkulturnega dialoga in učenja sta podcenjena: številni osnovnošolski učitelji so leta 2022 menili, da so kulturne in etnične razlike med učenci pomemben vir za poučevanje in krepitev občutka empatije, a so o njih z učenci razmeroma redko razpravljali. Več kot polovica učencev ni imela možnosti sodelovanja v dejavnostih za razvijanje znanja o različnih kulturah. Navedeno vpliva na stališča učencev do priseljencev (poglavje 2.3.4), v katerih se zrcalijo prevladujoča stališča družbe²¹⁴ (PI, 2023b) (gl. poglavje 3.1.2.2).

Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje je nad povprečjem EU, a močno zaostajala za ciljem evropskega stebra socialnih pravic. Pri podatkih o vključenosti odraslih v izobraževanje prihaja zaradi metodoloških razlogov do

²⁰⁹ Slovenija je bila leta 2024 ena od 15. članic EU, ki so vsem študentom zagotovile pravico do subvencioniranega bivanja, prehrane in prevoza (EK, 2024d). Študente, ki ne dobijo mesta v subvencionirani nastanitvi, se soočajo z vedno večjimi težavami pri iskanju cenovno dostopne nastanitve, kar lahko dolgoročno vpliva tudi na zmanjšanje dostopnosti študija.

²¹⁰ V šolskem letu 2023/2024 je bilo v redno OŠ vpisanih 8,5 % učencev s posebnimi potrebami, to je največ v zadnjih desetih letih (SURs, 2025a).

²¹¹ Čeprav imajo zelo različne potrebe, so usmerjeni le v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, katere obseg je majhen, kakovost te pomoči pa ponekod slaba, zato imajo slabše pogoje za optimalen razvoj (Kavkler, 2024).

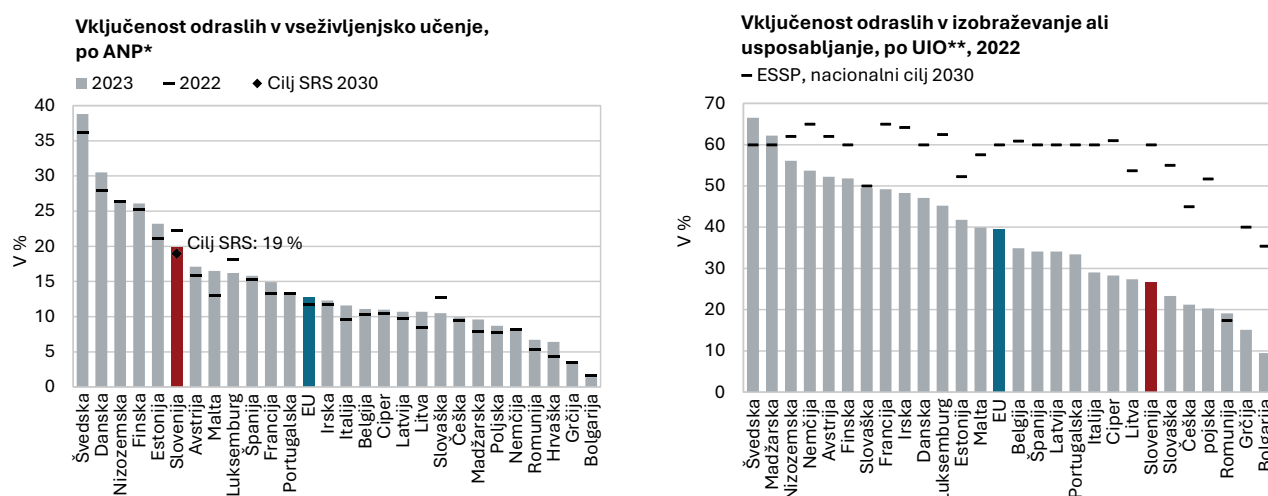
²¹² Na njihovo pripravljenost za OŠ negativno vpliva nizka vključenost v predšolsko vzgojo ter več desetletna socialna segregacija v romska naselja zlasti v JV Sloveniji. Zagovornik načela enakosti (2025) opozarja na številne pomanjkljivosti pri vključevanju romskih otrok in romskih skupnosti v družbo, na slabosti kratkoročnega in projektne reševanja kompleksnih in dolgotrajnih problemov.

²¹³ V obdobju 2016/2017–2021/2022 je OŠ v povprečju uspešno zaključilo 12 % Romov iz JV in 45 % iz SV Slovenije (Bešter in Pirc, 2022).

²¹⁴ Leta 2023 je 46,7 % vprašanih zavzemalo za zmanjšanje števila priseljencev, 34,8 % pa je nasprotovalo trditvi, da lahko priseljenci s tem, ko prinašajo nove ideje in kulture, izboljšajo slovensko družbo (CJMMK, 2024).

velikih razlik (gl. opombo v Slika 87). Po anketi o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje dosega cilj SRS (Slika 87 levo), kljub zmanjšanju obsega izobraževalnih programov leta 2023, do katerega je prišlo zaradi zaključevanja finančne perspektive evropske kohezijske politike. Po podatkih o vključenosti, ki jo merimo s pomočjo podatkov statističnega raziskovanja Učenje in izobraževanje odraslih, in za uresničevanje cilja evropskega stebra socialnih pravic,²¹⁵ pa se je med letoma 2016 in 2022 (zadnji podatek) zmanjšala (na 26,5 %, EU: 39,5 %) in je med manjšimi v EU (Slika 87 desno). Odrasli se pri vključevanju v izobraževanje soočajo s premajhno ponudbo ustreznih izobraževalnih programov,²¹⁶ previsokimi stroški izobraževanj ali pa preveliko oddaljenostjo te ponudbe. Polovica (49 %) se jih ne želi izobraževati (EU: 42,4 %), kar kaže na potrebo po okrepitvi ozavešanja o pomenu vseživljenjskosti učenja²¹⁷ in svetovalne dejavnosti, pri tem pa dodatno pozornost nameniti nizko izobraženim, starejšim in priseljencem, ki se redkeje vključujejo v izobraževanje. Vzpodbujati je treba tudi priložnostno učenje, v katerega so bile leta 2022 (zadnji podatek) vključene slabe tri četrtine odraslih.

Slika 87: Vključenost v izobraževanje odraslih je v okviru cilja SRS (levo), a daleč od cilja evropskega stebra socialnih pravic (desno)

Vir: Eurostat (2025) in EK (2024e). Opombe: * Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (APN). Kazalnik po ANP (slika levo) meri vključenost odraslih v formalno ali neformalno izobraževanje (za potrebe dela in osebnostnega razvoja), v zadnjih štirih tednih pred izvajanjem ankete in je izračunan na osnovi letnega povprečja četrtletnih podatkov. ** Statistično raziskovanje Učenje in izobraževanje odraslih. Kazalnik po UIO (slika desno) pa meri vključenost odraslih v formalno ali neformalno izobraževanje (za potrebe dela, hobijev, prostočasnih dejavnosti) v zadnjih 12. mesecih. Vrednosti obeh kazalnikov (APN in UIO) se razlikujeta zaradi različnega obdobja zbiranja kazalnikov, različno zastavljenih vprašalnikov, predvsem pa različnih namenov raziskovanja, drugih razlik (velikosti vzorca, enote vzorčenja idr.) ter različne uporabe proxijev. Ti so bolj pogosti pri ANP, kjer lahko odrasla oseba odgovarja za vse odrasle člane gospodinjstva, pri UIO pa anketirani praviloma odgovarjajo samo zase.

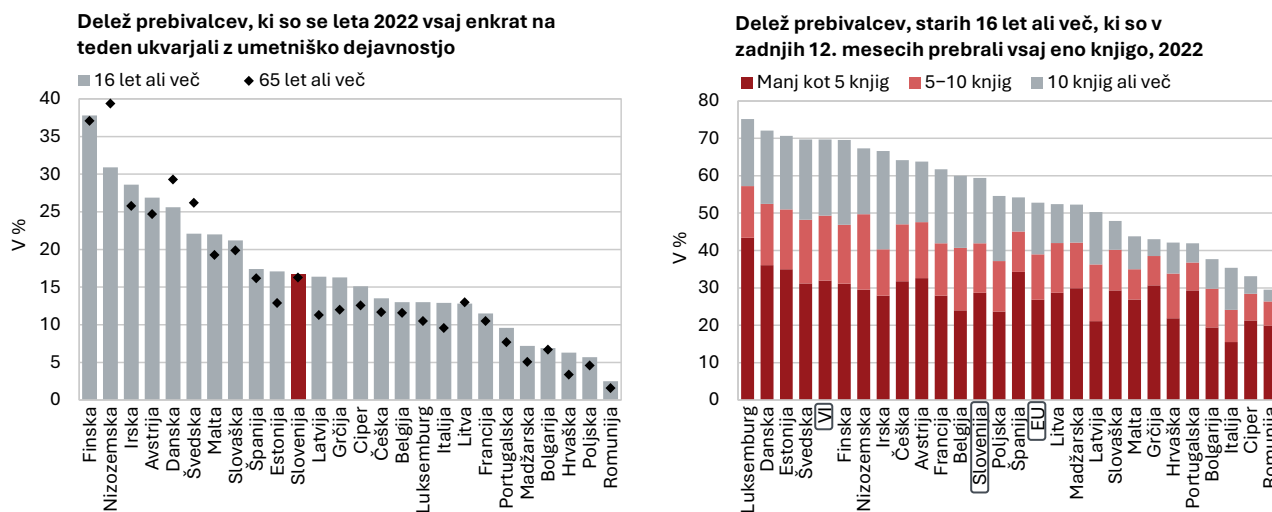
Obisk kulturnih prireditev in udejstvovanje prebivalcev v kulturnih ter umetniških dejavnostih sta bila leta 2022 razmeroma velika, branost knjig pa nad povprečjem EU. Povprečno število obiskov kulturnih prireditev javnih institucij in ljubiteljskih dejavnosti na prebivalca se je povečalo,²¹⁸ a še zaostajalo za ciljem SRS (2030). Po mednarodno primerljivih podatkih si je kulturno prireditev ali znamenitost ogledalo 56,6 % prebivalcev (11. mesto v EU), več žensk kot moških, glede na starost najpogosteje srednja starostna skupina. Več prebivalcev se je tudi aktivno ukvarjalo z umetniško dejavnostjo (Slika 88 levo), ki posameznikom omogoča razvijanje njihove ustvarjalnosti. Branost knjig je bila nad povprečjem EU (Slika 88 desno), podobno kot v povprečju EU pa je bilo manj bralcev med moškimi, nizko izobraženimi in osebami z oviranostjo, pa tudi starejšimi, čeprav ti za srednjo starostno skupino niso veliko zaostajali.

²¹⁵ Evropski stebel socialnih pravic je v okviru akcijskega načrta predvidel, da bi moralo biti do leta 2030 vsako leto vsaj 60 % odraslih vključenih v formalno ali neformalno izobraževanje, enak cilj si je zastavila tudi Slovenija.

²¹⁶ Leta 2022 se 16,1 % (EU: 14,5 %) odraslih ni izobraževalo zaradi neustrezne ponudbe izobraževanj (Eurostat, 2025).

²¹⁷ ACS od leta 2023 izvaja projekt Ozaveščanje za VŽU (2023–2028), z namenom okrepiti splošno zavedanje o pomenu vseživljenjskega učenja ter prispevati k večji vključenosti odraslih vanj (ACS, 2023b).

²¹⁸ Leta 2022 (zadnji podatek) je bilo v povprečju 4,9 obiskov kulturnih prireditev na prebivalca. Leta 2023, za katerega ni na voljo podatka o obisku prireditev kulturnih društev, je bilo teh obiskov 4,0 (SFC, 2024; SURS, 2025a).

Slika 88: Umetniška dejavnost (levo) in branje knjig (desno) sta pomembna za aktivno preživljanja prostega časa

Vir: Eurostat (2025). Opomba: v levi sliki ni na voljo podatka za Nemčijo.

Ponudba in dostopnost kulturnih in umetniških dejavnosti je velika in prispeva 2,8 % BDP. V letu 2023 se je povečalo število razstav, ponudba slovenskih filmov in prireditev v ustanovah z odrsko dejavnostjo, zmanjšal pa se je obseg domače in tuje koprodukcije in gostovanj iz tujine. V povprečju leta 2022 je za kulturo prebivalec porabil 478 evrov. Kulturnih prireditev se ne udeležuje tretjina prebivalcev, ker za to ni imela interesa, zaradi pomanjkanja ponudbe pa le 2,7 %, kar kaže na dobro dostopnost (eno boljše v EU). To omogočajo tudi nižje cene vstopnic za nekatere skupine prebivalcev in brezplačni vstop na določene dni v letu.²¹⁹ Predvsem za osebe z oviranostjo pa ostaja dostopnost že dolgoletno pomanjkljiva.²²⁰ Na promocijo kulture v tujini in prepoznavnost ustvarjalcev pozitivno vpliva krepitev mednarodne dejavnosti in odmevni mednarodni dogodki (npr. Evropska prestolnica kulture 2025 Nova Gorica in Gorizia). Leta 2023 je delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, drugo leto zapored presegel cilj SRS 2030 (glej Statistična priloga).²²¹ Bogato ponudbo kulturnih dejavnosti omogočajo vlaganja države: leta 2023 so bili izdatki za kulturo sicer eni nižjih v zadnjih desetih letih (0,9 % BDP²²²), a v mednarodni primerjavi višji kot v povprečju EU (0,7 % BDP, podatek za leto 2022). Kulturo je ustvarjalo 42.400 zaposlenih, ki so prispevali 2,9 % dodane vrednosti oz. 2,8 % BDP.²²³

Dostopnost in branost knjig sta v mednarodni primerjavi dobri, a se intenziteta branja zmanjšuje, vse pomembnejši postajajo tudi jezikovni viri in tehnologije. Na dobro dostopnost knjig vplivajo razvita mreža šolskih in splošnih knjižnic z bibliobusi. Včlanjenost prebivalcev v splošne knjižnice je bila leta 2022 šesta največja v EU (Public libraries 2030, 2024), vsaj eno tiskano ali elektronsko knjigo je leta 2024 kupilo 53 % vprašanih, kar je več kot pred petimi leti (Blatnik idr., 2024). Dobra dostopnost knjig vpliva na večjo branost kot v povprečju EU, toda zmanjšanje intenzitete branja spreminja bralne navade prebivalcev.²²⁴ Slabi dve tretjini nebralcev kot razlog navajata pomanjkanje interesa, približno četrtina pa pomanjkanje časa. Odrasli s spremenjenimi bralnimi navadami postajajo slabši zgled otrokom, medtem se tudi vloga šole kot motivatorja branja zmanjšuje (Blatnik idr., 2024). Taki trendi so negativni za razvoj bralne pismenosti mladih, ki se poslabšuje (gl. poglavje 2.2.4) (glej Statistična priloga). K razvoju in ohranjanju slovenskega jezika pa prispevajo tudi jezikovni viri in tehnologije.²²⁵ Za razvoj jezikovnih virov in tehnologij²²⁶ se izvajajo številne

²¹⁹ Ustanove z odrsko dejavnostjo so leta 2023 organizirale največ brezplačnih prireditev od leta 2016, muzeji in galerije pa izdali največ brezplačnih vstopnic (SURS, 2025a). Leta 2022 si kulturne prireditve zaradi previsoke cene ni ogledalo le 6,1 % prebivalcev (Eurostat, 2025).

²²⁰ Dostop za gibalno ovirane osebe je imelo leta 2023 v celoti urejen 33,3 % muzejev in galerij ter 56,4 % ustanov z odrsko dejavnostjo, za senzorno ovirane pa 9,1 % muzejev in galerij ter 14,9 % ustanov z odrsko dejavnostjo (SURS, 2025a).

²²¹ Leta 2023 so kulturne ustanove izvedle 3,7 % prireditev na gostovanjih v tujini (3,3 % odrska dejavnostjo; 19,9 % razstave) (SURS, 2025a).

²²² Izdatki za kulturne storitve so leta 2023 znašali 0,7 % BDP, izdatki za radio, televizijo in založništvo pa 0,3 % BDP (Eurostat, 2025).

²²³ Satelitski računi za kulturo kažejo, da je po prvih ocenah leta 2022 kultura k bruto dodani vrednosti celotnega gospodarstva prispevala 2,9 % (2019: 2,8 %) oz. 2,8 % BDP (enako kot leta 2019) (SURS, 2024b).

²²⁴ Leta 2024 so vprašani v povprečju prebrali manj knjig kot leta 2019, prav tako je manj prebivalcev knjige bralo vsak dan (Blatnik idr., 2024).

²²⁵ Zakon (ZJRS-B, 2024) širi definicijo rabe slovenščine v elektronsko komunikacijskih in digitalno odjemalnih napravah. Ponudnike storitev informacijske družbe in posredniških spletnih storitev s sedežem v Sloveniji obvezuje k ponujanju svojih vsebin in storitev uporabnikom v Sloveniji v slovenščini.

²²⁶ Jezikovni viri so zbirno poimenovanje za jezikovne priročnike (slovarje, slovnice, pravopis idr.) in jezikovne zbirke (korpuse in jezikovne zbirke podatkov). Jezikovne tehnologije se uporabljajo s spletnimi iskalniki, preverjanji črkovanja, slovnice ustreznosti ipd. (MK, 2023).

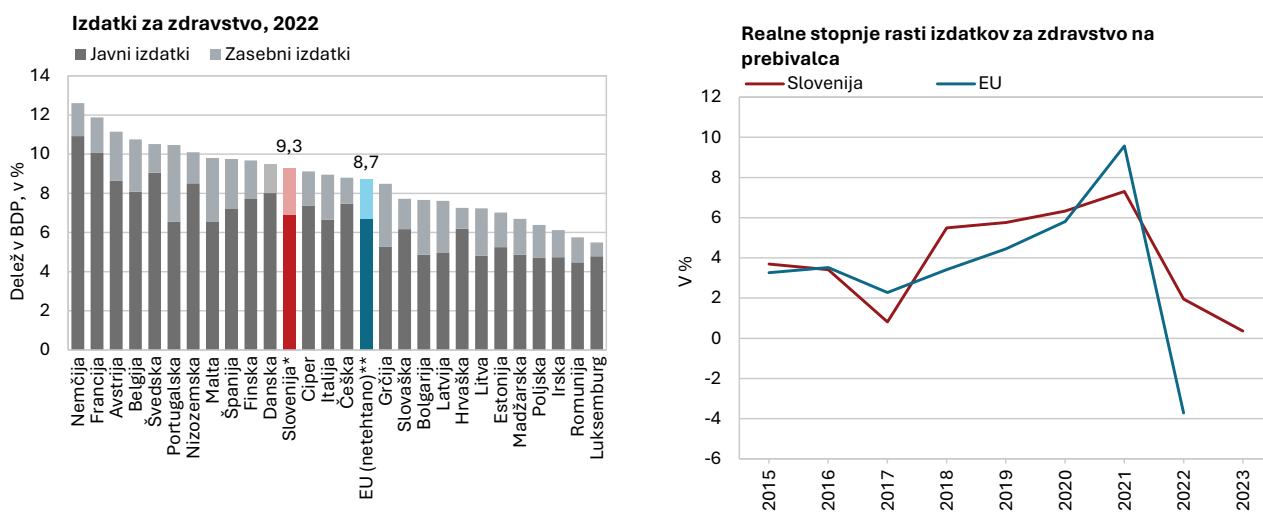
dejavnosti.²²⁷ Število odprtih dostopnih jezikovnih virov in orodij v nacionalnem repozitoriju CLARIN se je še povečevalo, konec leta 2024 jih je bilo 644, kar je močno preseгло cilj SRS (153). Leta 2023 so se nadaljevale dejavnosti na področju razvoja digitalne kulturne in znanstvene dediščine (NUK, 2024).

3.1.3.3 Zagotavljanje dostopnih in kakovostnih zdravstvenih in skrbstvenih storitev

Zdravstveni sistem je kljub znatnemu povečanju javnih virov pred vedno večjimi izzivi. Leta 2023 (prva ocena) so celotni izdatki za zdravstvo znašali 9,3 % BDP (Slika 89 levo). Glede na povprečje EU, ki je leta 2022 znašalo 8,7 % BDP (zadnji razpoložljiv podatek) so relativno višji kot pred epidemijo, kar je posledica znatnega povečanja financiranja zdravstva iz državnega proračuna, ki se je od leta 2019 do leta 2022 več kot podvojil.²²⁸ Podobno kot v večini držav so se med epidemijo najbolj povečali izdatki za preventivo in javno zdravje ter za bolnišnične storitve.²²⁹ Tudi v letu 2023 je delež proračunskega financiranja ostal visok, namenjen je bil pokrivanju visokih bolniških nadomestil in plačilu zdravstvenih storitev po realizaciji z namenom skrajšanja čakalnih dob in stabilizaciji zdravstvenega sistema po epidemiji. Izdatki iz žepa za zdravje so se ohranili na zelo nizki ravni (1,2 % BDP, glej Statistična priloga).²³⁰

Januarja 2024 so bila ukinjena vsa doplačila za zdravstvene storitve in zdravila, uveden je bil nov obvezni zdravstveni prispevek. Od leta 1992 do konca leta 2023 so se visoka doplačila k večini zdravstvenih storitev pokrivala z dopolnilnim zdravstvenim zavarovanjem (DZZ), v katerega je bilo vključenih 95 % zavezancev za doplačila. Leta 2023 je bilo z DZZ pokrito 12,3 % vseh izdatkov za zdravstvo (1,2 % BDP). Od januarja 2024 pa je košarica pravic 100-odstotno pokrita iz javnih virov, namesto DZZ je bil uveden nov obvezni zdravstveni prispevek²³¹ (OZP), s katerim je bilo leta 2024 zbrano 0,93 % BDP, razliko (okoli 0,3 % BDP) pa je pokrila transfer iz državnega proračuna v ZZS (2025a). S to spremembo virov financiranja se je v Sloveniji delež javnih izdatkov za zdravstvo po naši oceni povečal na 8,0 % BDP (2023: 6,9 % BDP) oziroma na 87 % (2023: 74 %) vseh tekočih izdatkov za zdravstvo, s čimer je med največjimi v EU.²³²

Slika 89: Celotni izdatki za zdravstvo glede na BDP so močno presegli povprečje EU

Vir: OECD in EU (2024), OECD (2025c). Opomba: * za Slovenijo je podatek za leto 2023 (prva ocena), ki ga SURS poroča Eurostatu in OECD (2025c); **za EU je prikazano netehtano povprečje, izračun UMAR; Eurostat in OECD objavita tehtano povprečje (2022: 10,4 % BDP) v katerem se odraža predvsem podatek velikih držav (Nemčija, Francija).

²²⁷ Podrobneje gl. Poročilo o izvajanju Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 za leto 2023 (Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije, 2024).

²²⁸ Delež neposrednega proračunskega financiranja v tekočih izdatkih za zdravstvo je leta 2019 znašal 4,2 %, leta 2022 pa že 9,2 %; po prvi oceni je v letu 2023 znašal 9,1%. Povečal se je tudi transfer iz državnega proračuna v ZZS iz 3,0 % vseh izdatkov za zdravstvo v letu 2019 na 4,9 % v letu 2022 (Eurostat, 2025).

²²⁹ Za zdravljenje bolezni covid-19, izplačila kriznih dodatkov k plačam zaradi povečanega obsega dela, stroške testiranja in cepljenja proti covidu-19, distribucije zdravil, cepljenje proti gripi, telemedicine bolnikov s covidom-19 ter povračila nadomestil za bolniško odsotnost. Več gl. UMAR (2022b) in UMAR (2023b).

²³⁰ Več o finančni dostopnosti do zdravstva gl. UMAR (2024), poglavje 3.1.

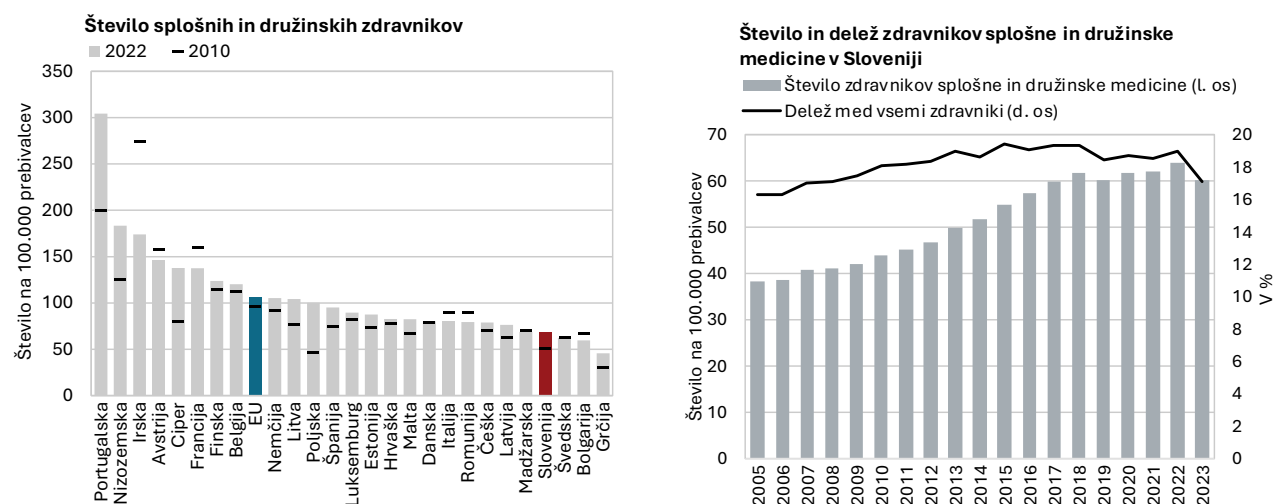
²³¹ OZP plačujejo vsi zavezanci v isti višini ne glede na dohodek. Od januarja 2024 do marca 2025 je znašal 35,00 eur mesečno, od 1. marca 2025 znaša 37,17 eur. Zakon (ZIUZDS, 2023) določa povečanje vsako leto marca v skladu z rastjo povprečne bruto plače v preteklem letu.

²³² Več o finančni dostopnosti do zdravstva gl. UMAR (2024), poglavje 3.1.

Za izboljšanje dostopnosti zdravstvenega varstva na primarni ravni so bili v zadnjih letih sprejeti številni ukrepi.

Število obravnav na primarni ravni se hitro povečuje, kar je povezano z staranjem prebivalstva in čedalje več kroničnimi boleznimi: v obdobju 2019–2024 se je vsako leto v povprečju povečalo za 530.000 oz. v petih letih za 29 % (ZZS, 2025a). Število splošnih in družinskih zdravnikov se je v obdobju 2010–2022 povečalo za 35 %, kljub temu pa še vedno opazneje zaostaja za povprečjem EU (Slika 90 levo). Od leta 2021 narašča število prebivalcev brez izbranega osebnega zdravnika,²³³ kar je povezano tudi z znižanjem normativov za splošne zdravnike leta 2017 (na 1.895 glavarinskih količnikov). V zadnjih dveh letih so bile vzpostavljene ambulate za neopredeljene osebe (ZNUNBZ, 2022),²³⁴ kjer so se lahko osebe brez izbranega osebnega zdravnika opredelile na ambulantno in jim je bila preko te oblike zagotovljena ustrezna zdravstvena oskrba. Poleg tega so začele delovati še ambulate specializantov družinske medicine, sprejetih pa je bilo še več drugih ukrepov za povečanje dostopnosti na primarni ravni,²³⁵ med drugimi od leta 2021 tudi dodatno finančno nagrajevanje zdravnikov za izbiro specializacije družinske medicine in štipendiranje. Po informacijah Ministrstva za zdravje se je zanimanje za specializacije v letu 2024 povečalo, tudi na področju družinske medicine. V letu 2024 sprejeta Strategija razvoja zdravstvene dejavnosti na primarni ravni do leta 2031 poudarja, da je treba za izboljšanje kadrovskih razmer omogočiti tudi več možnosti za karierni razvoj vseh zaposlenih na primarni ravni zdravstvenega varstva in več možnosti za udejstvovanje v raziskovalni dejavnosti (MZ, 2024). S 1. februarjem 2025 je bil uveden nov model financiranja ambulant družinske medicine in pediatrije z novimi glavarinskimi količniki, ki predstavljajo pretežni del financiranja ambulant, ter lestvico, ki posamezne time motivira k optimalnemu opredeljevanju zavarovanih oseb.

Slika 90: Število splošnih in družinskih zdravnikov močno zaostaja za povprečjem EU (levo), ukrepi za povečanje zanimanja za specializacijo iz družinske medicine se še ne kažejo v povečanju njihovega deleža na primarni ravni (desno)

Vir: Eurostat (2025); NIJZ (2025b). Opomba: Po preliminarnih podatkih, ki pa se lahko še spremenijo, se je število zdravnikov splošne in družinske medicine v letu 2024 povečalo.

Število zaposlenih strokovnjakov na področju duševnega zdravja se je znatno povečalo, a še vedno primanjkuje

kliničnih psihologov, psihoterapevtov in psihiatrov. Leto 2023 je bilo razglašeno za leto duševnega zdravja (MZ, 2023c), kar je spodbudilo uresničevanje Resolucije o nacionalnem programu o duševnem zdravju – program MIRA 2018–2028 (NIJZ, 2019). Glavni cilj resolucije je bil premik obravnav s sekundarne in terciarne ravni na primarno raven zdravstvenega in socialnega varstva. Tako se od leta 2020 širi mreža Centrov za duševno zdravje otrok in mladostnikov in Centrov za duševno zdravje odraslih z dodatnimi in novimi storitvami (Slika 91 levo). Največji izziv pri izvajanju nacionalnega programa pa ostaja veliko pomanjkanje kliničnih psihologov in psihiatrov, zlasti psihiatrov za otroke in mladino, zato so čakalne dobe še naprej zelo dolge.²³⁶ Kljub novim specializacijam za klinične psihologe (MZ, 2023b) in hitremu povečanju zaposlenih v javnih zdravstvenih zavodih ostaja pomanjkanje veliko, zato so dodatne specializacije

²³³ Po podatkih ZZS je bilo konec leta 2021 število oseb brez izbranega osebnega zdravnika v splošni dejavnosti 107 tisoč oseb, konec leta 2022 132 tisoč oseb, konec leta 2023 137 tisoč oseb (6,6 % prebivalcev) in konec leta 2024 145 tisoč (6,9 odstotkov prebivalcev) (ZZS, 2025a).

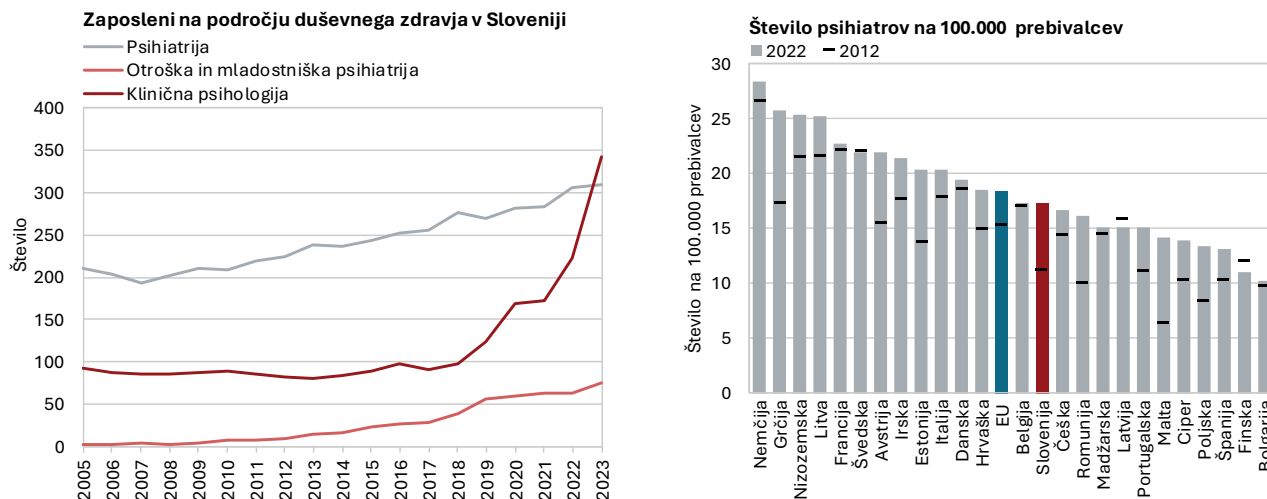
²³⁴ Januarja 2025 so se ambulate za neopredeljene osebe preimenovala v dodatne ambulate družinske medicine (ZNUZSZS, 2024).

²³⁵ Dodatek k plači 1.000 eurov bruto za mlade zdravnike za izbiro specializacije iz družinske medicine; zagotavljanje telefonskega naročanja, (ZNUNBZ, 2022). Z interventnim zakonom (ZNUZSZS, 2024) je do konca leta 2026 podaljšan ukrep dodatkov za ambulate s preseganjem števila opredeljenih pacientov.

²³⁶ Leta 2023 je bilo v sistemu javnega zdravstva v Sloveniji 248 psihiatrov in 39 psihiatrov za otroke in mladostnike ter 160 kliničnih psihologov (2020: 215 psihiatrov, 34 psihiatrov za otroke in mladostnike ter 96 kliničnih psihologov) (NIJZ, 2024).

razpisane tudi za leto 2025 in 2026. Število psihiatrov se od leta 2010 hitro povečuje, a še zaostaja za povprečjem EU (Slika 91 desno).

Slika 91: Zaposlenost na področju duševnega zdravja se v zadnjih letih hitro povečuje (levo), število psihiatrov še vedno zaostaja za povprečjem EU (desno)

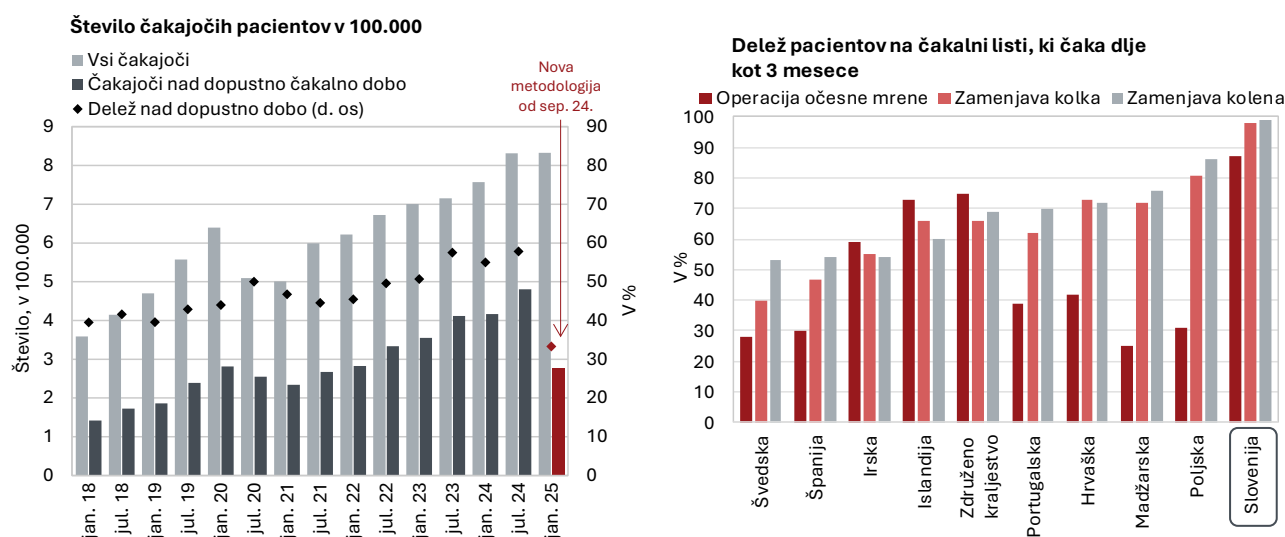

Za skrajšanje visokih čakalnih dob v zdravstvu so bili sprejeti ukrepi na sekundarni ravni, število čakajočih se je zlasti v prvi polovici leta 2024 še povečalo, njihova rast pa se je v drugi polovici leta umirila; regionalne razlike so zelo velike. V obdobju 2022–2024 je bilo sprejetih več ukrepov za stabilizacijo zdravstvenega sistema po epidemiji in skrajšanje čakalnih dob. V prvi polovici leta 2023 je bilo izvajalcem zagotovljeno plačilo po realizaciji za vse opravljene storitve. Ker ukrep ni bil uspešen, je vlada julija 2023 posegla v določanje seznama storitev, ki se plačujejo po realizaciji na način, da je plačilo po realizaciji za vse storitve odpravila in glede na število čakajočih določila programe, ki se plačujejo po realizaciji. V letu 2024 se je kljub ukrepom število vseh čakajočih pacientov v prvi polovici leta povečalo za 9,8 %, v drugi polovici leta pa se je rast umirila na 1,5 % (Slika 92 levo). Število čakajočih nad dopustno čakalno dobo se je v prvi polovici leta 2024 povečalo za 15,6 % oz. več kot 64 tisoč oseb.²³⁷ To lahko povežemo predvsem s pomanjkanjem kadra, dolgotrajnimi postopki podeljevanja koncesij in stavko zdravnikov, ki traja od januarja 2024 (ZZZS, 2025; FIDES, 2025). Po raziskavi Kuhar idr. (2025), ki se nanaša na dejavnost ortopedije, so velike razlike v povprečnih čakalnih dobah za prebivalce različnih regij. Po epidemiji se je poslabšala tudi dostopnost prvih specialističnih pregledov otrok, čakalne dobe na petih področjih (urologija, revmatologija, kardiologija, nevrologija in alergologija) zajetih v analizo pa so močno presegle dopustne meje (Kuhar, 2023). Državni zbor je sprejel novelo Zakona o zdravstveni dejavnosti (ZZDej-N, 2025).²³⁸ Pričakuje se, da bo novela okrepila delovanje javnih zavodov in javne mreže, izboljšala dostop do zdravstvenega varstva in pogojev dela ter zagotovila bolj transparentno delovanje zdravstvenega sistema.

²³⁷ Od 12. septembra 2024, ko je bila uvedena nova metodologija, se je do konca januarja 2025 število čakajočih pacientov nad dopustno čakalno dobo znižalo za 13.700 oz. 4,8 %.

²³⁸ Zakon regulira delo zdravnikov v javnih zavodih in pri zasebnikih, saj dosledneje določa konkurenčno prepoved. Zdravniki, ki delajo v javnih zdravstvenih zavodih, bodo lahko pod določenimi pogoji zaprosili za soglasje za delo pri kocijskih, ne pa tudi pri zasebnikih, ki ne delujejo v javni mreži. Spodbuja se delo znotraj javnih zdravstvenih zavodov in povečanje opravljenih storitev pri lastnem delodajalcu v javnih zavodih, zato zakon ureja sklepanje davčno razbremenjenih podjemnih pogodb z lastnimi zaposlenimi v javnih zdravstvenih zavodih. Izjemoma bo mogoče vključevanje vrhunskih zdravnikov, ki delajo izven javne mreže, v delo v javnih zavodih preko delnih zaposlitev. Novela uvaja zdravstvene regije in omogoča povezovanje javnih zavodov. Natančneje se ureja tržna dejavnost javnih zavodov, prav tako se natančneje določajo pogoji za pridobitev dovoljenja za opravljanje zdravstvene dejavnosti in urejajo koncesije. Novela zakona pa natančneje ureja tudi pogoje za direktorje javnih zdravstvenih zavodov.

Slika 92: Število vseh čakajočih pacientov¹ se je od januarja 2024 do januarja 2025 povečalo, število čakajočih nad dopustno čakalno dobo pa se od septembra 2024 meri z novo metodologijo² (levo); čakalne dobe za nekatere operacije so v Sloveniji med desetimi državami najdaljše (desno)

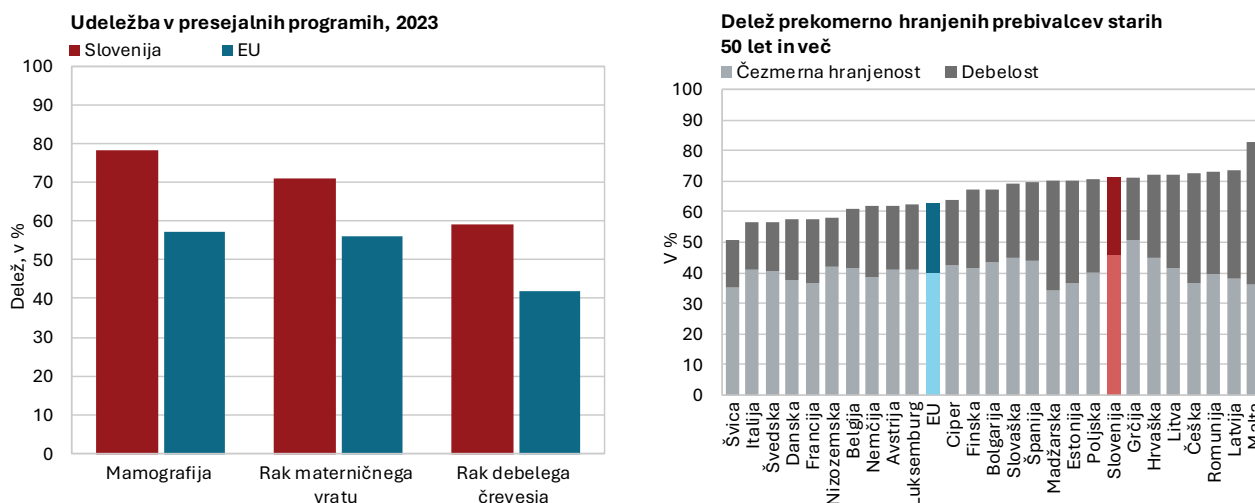

Vir: NIJZ (2025c); OECD in EU (2024). Opomba: ¹Upoštevani so vsi čakajoči pacienti na prve specialistične preglede, diagnostične preiskave in terapevtske posege ter za vse stopnje nujnosti. V začetku leta 2018 je bilo za navedene skupine zdravstvenih storitev v sistemu eNaročanje 698 vrst zdravstvenih storitev, na dan 4. 1. 2024 pa 962 (v tem: 166 različnih vrst prvih specialističnih pregledov, 503 vrst diagnostičnih preiskav in 293 vrst terapevtskih posegov). Na dan 8. 1. 2025 je bilo 1.012 vrst zdravstvenih storitev (v tem: 185 različnih vrst prvih specialističnih pregledov, 509 vrst diagnostičnih preiskav in 318 vrst terapevtskih posegov). Število različnih vrst zdravstvenih storitev se stalno povečuje zaradi večjih potreb prebivalstva ter novih medicinskih tehnologij in postopkov zdravljenja. ²Do avgusta 2024 se je nad dopustno čakalno dobo upoštevalo vse paciente, ki so prejeli termin z daljšo dobo od dopustne. Od septembra 2024 se število pacientov nad dopustno dobo izračunava po novi metodologiji, ki upošteva nad dopustno dobo samo tiste paciente, ki so na seznamu že dlje od dopustne čakalne dobe. Slika desno: v mednarodni primerjavi so prikazane države s primerljivo ureditvijo čakalnih seznamov.

Zaradi vzrokov, ki jih je mogoče preprečiti z zdravljenjem ali presejalnimi programi, je v Sloveniji že vrsto let manj smrti kot v povprečju EU, še vedno pa je relativno več smrti zaradi razširjenosti nezdravega življenjskega sloga. Skupna preprečljiva umrljivost je bila leta 2021 že nekoliko manjša od povprečja EU (gl. poglavje 2.2.5 in Statistična priloga). Stopnje hospitalizacij zaradi kroničnih bolezni, kot so astma, KOPB in sladkorna bolezen, so precej nižje od povprečja EU, kar je povezano z uspešno oskrbo na primarni ravni (Slika 94 desno). Precepljenost otrok proti davici, tetanusu in oslovskemu kašlju je leta 2020 dosegla 95 %, kar je na ravni povprečja EU. Precepljenost najstnic proti humanemu papiloma virusu se povečuje (44 % leta 2022), še vedno pa zaostaja za povprečjem EU (63 %). Precepljenost proti gripi ostaja med najnižjimi v EU, kljub temu, da od leta 2020 dalje vsem prebivalcem cepljenje krije obvezno zdravstveno zavarovanje, v sezoni 2023/24 se je cepilo le 17,6 % prebivalcev starih 65 let in več (EU 2021/22: 56 %). Leta 2022 je bila stopnja presejanja za rak materničnega vratu (ZORA), debelega črevesa (SVIT) in dojk (DORA) nad povprečjem EU, vendar obstajajo velike razlike glede na kraj bivanja, starost in dohodek. V uvajanju sta nova presejalna programa PETER, namenjen odkrivanju raka prostate, in LUKA, namenjen odkrivanju pljučnega raka. Čedalje večji problem je debelost in posledično sladkorna bolezen, saj je več kot polovica odraslih pretežkih ali debelih, kar je več kot v EU²³⁹ (Slika 93 desno). Po drugi strani skoraj 70 % odraslih dnevno uživa sadje in zelenjavo, več le v Italiji in na Portugalskem. Delež kadilcev se je v desetih letih zmanjšal z 19 % na 17 % (2022), kar je malenkost pod povprečjem EU. Slovenci so leta 2022 porabili 10 litrov alkohola na prebivalca, kar je malenkost pod povprečjem EU, vendar pa je 23 % odraslih poročalo o epizodah prekomernega pitja (EU: 19,5 %).

²³⁹ Prekomerno telesno težo imajo osebe, ki so čezmerno prehranjene oz. katerih indeks telesne mase (ITM) je med 25,0 in 29,9 kg/m² ali osebe, ki so debele (kadar imajo ITM višji od 30 kg/m²). ITM je razmerje med telesno težo in kvadratom telesne višine (WHO, 2023).

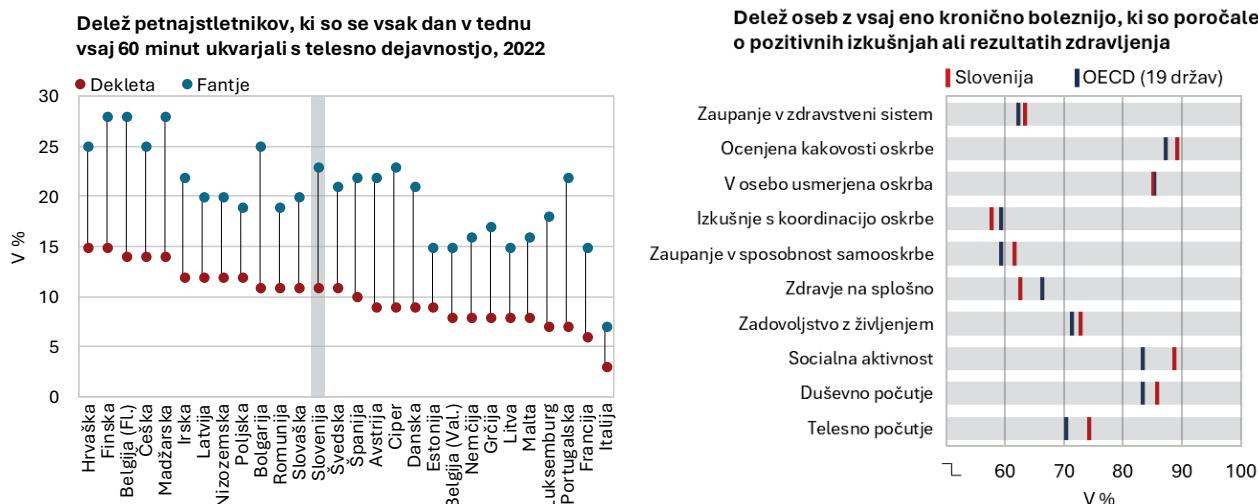
Slika 93: Udeležba v preventivnih presejalnih programih je v Sloveniji precej boljša kot v povprečju EU (levo); čedalje večji problem pa je čezmerna hranjenost in debelost (desno)

Vir: OECD in EU (2024); SHARE 4. val (Börsch-Supan, 2022b), 6. val (Börsch-Supan, 2017) in 8. val (Börsch-Supan, 2022a); preračuni IER.

Gibalna učinkovitost otrok in mladostnikov je še vedno manjša kot pred epidemijo, delež telesno aktivnih odraslih pa zaostaja le za nekaterimi severnoevropskimi državami. Z vsaj eno uro zmerne do intenzivne telesne dejavnosti na dan, kar je po priporočilih SZO minimalni obseg telesne dejavnosti, se je leta 2022 ukvarjala približno četrtna enajstletnikov, dobra petina trinajstletnikov in le 17 % petnajstletnikov (Slika 94 levo), pogosteje fantje kot dekleta. Posledice se kažejo na nizki gibalni učinkovitosti otrok, ki kljub izboljšanju po epidemiji tudi leta 2023 še močno zaostaja za že doseženimi ravni pred epidemijo. Veliko boljši rezultati so pri odraslih: leta 2022 se je vsaj enkrat na teden s športom ukvarjalo 52 % vprašanih (EU: 38 %), z drugo telesno aktivnostjo pa 63 % (EU: 50 %) (Eurobarometer, 2018b, 2022c). Pri telesnih aktivnostih so zaostajali le za nekaterimi severnoevropskimi državami.²⁴⁰

Slika 94: Z redno telesno dejavnostjo se ukvarja veliko manj deklet kot fantov (levo); ocene kroničnih bolnikov so leta 2023 pokazale kakovostno oskrbo na primarni ravni (desno)

Vir: SZO (2024) in OECD (2025a). Opomba k desni sliki: v raziskavo je bilo vključenih 19 držav OECD: Avstralija, Belgija, Kanada, Češka, Francija, Grčija, Islandija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Romunija, Savdska Arabija, Slovenija, Španija Švica, Wales, Italija (le nekaj izbranih regij) in ZDA (v raziskavo so bile vključene le osebe stare 65 let ali več).

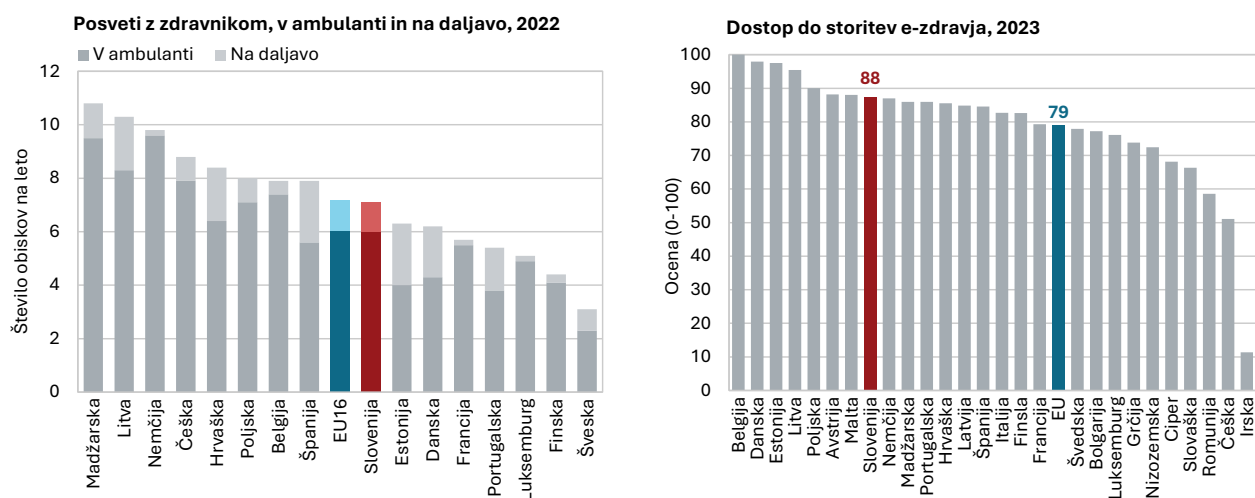
Z vidika kakovosti zdravstvenega varstva so pomembne tudi izkušnje in zadovoljstvo pacientov. Po nacionalni raziskavi PREMS, ki se izvaja v specialistični ambulantni in bolnišnični dejavnosti, so se med letoma 2019 in 2023

²⁴⁰ Še več aktivnih je bilo po anketi EU-SILC: leta 2022 se je vsaj enkrat na teden s športom ukvarjalo kar 82 % vprašanih, več samo še na Finskem, Nizozemskem in Danskem; vsaj enkrat dnevno je bilo aktivnih 32 % vprašanih, največ v EU (OECD in EK, 2024).

izkušnje pacientov po vseh kazalnikih izboljšale (NIJZ, 2025d). Prvi rezultati mednarodne raziskave PaRIS²⁴¹ (OECD, 2025a), ki je leta 2023 merila izkušnje kroničnih bolnikov (z eno ali več kroničnih boleznimi) z obravnavo na primarni ravni zdravstvenega varstva, so pokazale, da je bila po večini kazalnikov kakovost obravnave v Sloveniji enaka ali boljša od povprečja 19 držav OECD (Slika 94 desno). Na področju telesnega in duševnega počutja, socialnega vključevanja bolnikov in njihovega zaupanja v sposobnost samooskrbe so bili rezultati nad povprečjem 19 držav OECD; tudi na področju zadovoljstva z življenjem, dojemanja kakovosti oskrbe in zaupanja v zdravstveni sistem so bili rezultati nekoliko nad povprečjem. Slabše rezultate od povprečja je raziskava pokazala za splošno samooceno zdravja ter za področje koordinacije oskrbe (glede digitalne zdravstvene pismenosti in elektronske izmenjave zdravstvenih kartotek). Decembra 2024 sprejet Zakon o zagotavljanju kakovosti v zdravstvu zahteva pripravo kliničnih smernic za vsa področja zdravstvenega varstva, spremljanje kakovosti opravljenih storitev, tudi z vidika pacienta, javni zdravstveni zavodi morajo vzpostaviti enotno merjenje obremenitev zdravniškega in ostalega kadra, uvajajo se primerljivi kazalniki izkoriščenosti kapacitet (zasedenost postelj, število obravnav in uteži na posteljo), uvaja se tudi kazalnike kakovosti izidov zdravljenja z ustreznimi referenčnimi vrednostmi (ZZKZ, 2024).

Z epidemijo se je pospešila digitalizacija v zdravstvu in uporaba storitev e-zdravja. Leta 2022 so prebivalci obiskali zdravnika v povprečju 7,1-krat, od tega je bil delež posvetov na daljavo 15,5 %, kar je približno enako kot v povprečju EU (Slika 95 levo). V okviru projekta e-Zdravje so bili v zadnjih letih dokončno uveljavljeni e-recepti in e-napotnice, hitro napreduje tudi vzpostavitev e-kartona (elektronski zdravstveni zapis – EZZ). EZZ je ključni element digitalne preobrazbe zdravstvenih sistemov, ki povečuje varnost pacientov, krepi pripravljenost na področju javnega zdravja in izboljšuje upravljanje zdravstvenega varstva. Slovenija je pri uvajanju storitev e-zdravja hitrejša od nekaterih razvitejših evropskih držav (Slika 95 desno). Ker so za posvetovanja in naročanja po e-pošti in uporabo različnih portalov za paciente (zVEM²⁴², doZdravnika in druge) potrebna digitalna znanja, se je dostopnost zdravstvenega varstva za nekatere prebivalce poslabšala (za osebe s slabo digitalno pismenostjo ali brez digitalnih naprav).²⁴³

Slika 95: Uvedba posvetov na daljavo (levo) in storitev e-zdravja (desno) je bila uspešna

Vir: OECD in EU (2024), EK (2024). Opomba: dostop državljanov do storitev e-zdravja je eden od kazalnikov v okviru indeksa digitalne ekonomije in družbe (DESI). Meri se z dvema glavnima komponentama: i) dostopnost do storitev e-zdravja (prek portala za paciente ali mobilne aplikacije za paciente), in ii) delež posameznikov, ki lahko pridobijo ali uporabljajo lastne osnovne zdravstvene podatke, shranjene v javnih in zasebnih elektronskih zdravstvenih zapisih.

Vključenost starejših oseb v formalno dolgotrajno oskrbo (DO) se je v obdobju 2011–2021 zmanjšala in zaostaja za povprečjem OECD, nezadovoljene potrebe so zelo velike. Leta 2021 je bila vključenost oseb, starih 65 let ali več v formalno DO 11-odstotna²⁴⁴ (OECD: 11,5-odstotna) in se je glede na leto 2011 še znižala (11,9 %) (OECD, 2023a). Delež javnih izdatkov za DO v BDP je leta 2022 še vedno znašal le 1,2 %, kar je bistveno manj kot v povprečju EU (1,7 %) ter več kot polovico manj kot v najbolj razvitih evropskih državah. Študija OECD (2024d) je za leto 2022 pokazala, da si v Sloveniji osebe stare 65 let ali več z visoko stopnjo oviranosti in srednje visokimi dohodki kljub sofinanciranju iz javnih virov, niso

²⁴¹ Raziskava PaRIS (ang. Patient-Reported Indicator Survey) je v Sloveniji zajela 3.303 uporabnikov primarnega zdravstvenega varstva (starih 45 let in več) ter 81 ordinacij primarne ravni zdravstva. Raziskava je bila opravljena v 19 državah (OECD, 2025a).

²⁴² Portal zVEM je vstopna točka do storitev eZdravja: napotnic, naročanja, receptov, izvidov in drugih dokumentov (NIJZ in MZ, 2023). Od leta 2019 do konca leta 2023 se je število uporabnikov portala zVEM povečalo z okoli 44 tisoč na skoraj 500 tisoč (MZ, 2023a).

²⁴³ Leta 2022 je 50 % anketiranih v starosti 16–74 let zdravstvene informacije iskalo po spletu, v državah OECD pa v povprečju 60 % (največ, nad 75 % na Finskem, Nizozemskem in Norveškem) (OECD, 2023a).

²⁴⁴ V povprečju leta 2022 je bilo v Sloveniji 74.283 prejemnikov DO oziroma 2.061 več kot leta 2021, in sicer 22.700 v institucijah (30,6 %), 28.500 na domu (38,3 %), 22.400 (30,1 %) pa je bilo prejemnikov denarnih dodatkov (SURS, 2024a).

mogle same pokriti doplačil za formalno oskrbo na domu. Posledice se kažejo v visoko nezadovoljenih potrebah DO: leta 2019 (zadnji podatek) kar 55 % starejših od 65 let ni prejelo nobene oskrbe, kljub temu da bi potrebovali pomoč pri vsaj treh osnovnih ali podpornih dnevnih aktivnostih (EU-22: 32 %).²⁴⁵ Do tega prihaja zlasti zaradi slabo razvite oskrbe na domu: leta 2021 jo je prejelo 69 % oseb starih 65 let ali več, kar je kljub znatnemu izboljšanju v zadnjih letih, zaradi uveljavitve Zakona o osebni asistenci (OA), pod povprečjem OECD. Zaradi slabo razvitih storitev oskrbe na domu ali v skupnosti, predvsem pa zaradi vedno večjega pomanjkanja oskrbovalcev, se podaljšujejo čakalne dobe za sprejem v institucionalno varstvo.

Leta 2025 se bo začelo izvajanje vseh pravic, ki jih določa Zakon o dolgotrajni oskrbi (ZDOsk-1), pomanjkanje kadrov pa je čedalje bolj pereče. Ključna usmeritev ZDOsk-1 (ZJF-H, 2018) je pospešitev razvoja oskrbe na domu, deinstitucionalizacija ter enotna ocena upravičenosti za vstop v sistem DO. Januarja 2024 se je začela izvajati pravica do oskrbovalca družinskega člana (ODČ). Do konca leta 2024 je bilo aktivnih okoli 1.200 ODČjev, od teh jih je 475 že prej imelo status družinskega pomočnika. S 1. julijem 2025 je predvideno odprtje vstopnih točk v sistem DO pri Centrih za socialno delo ter začetek izvajanja DO na domu in e-oskrbe. S 1. decembrom 2025 bodo uvedene še nove storitve DO v institucijah in izplačevanje denarnih prejemkov. Že nekaj let pa se stopnjuje problem pomankanja kadrov v DO, zato so bile aprila 2022 sprejete spremembe kadrovskih normativov za domove starejših občanov (DSO) in posebne socialnovarstvene zavode, ki predvidevajo znatno povečanje zaposlenosti in naj bi bile postopoma uveljavljene do leta 2030.²⁴⁶ A izvajalci se soočajo z velikimi težavami pri pridobivanju kadrov, zato postelje v DSO ostajajo nezasedene, pokritost potreb s kapacitetami pa se iz leta v leto znižuje.²⁴⁷ Jeseni 2024 je bil sprejet še Zakon o nujnih ukrepih za izboljšanje kadrovskih in delovnih pogojev ter zmogljivosti pri izvajalcih socialnovarstvenih storitev in DO (ZNURK) (MSP, 2024).²⁴⁸ Po številu postelj v institucionalnem varstvu²⁴⁹ je Slovenija nad navadnim povprečjem EU, največ postelj pa imajo Nizozemska, Švedska in Belgija, ki so povečale zlasti ponudbo manjših samostojnih bivalnih enot za starejše in osebe z invalidnostjo.

Osebam z invalidnostjo je Zakon o osebni asistenci (ZOA) močno izboljšal možnosti za samostojno življenje na domu. Število uporabnikov osebne asistencije (OA)²⁵⁰ se od uveljavitve ZOA leta 2019 povečuje, hkrati pa za ta namen še vedno naraščajo tudi javni izdatki (MDDSZ, 2024b).²⁵¹ Med glavnimi cilji na področju socialnega varstva ostaja izboljšanje razpoložljivosti in dostopnosti socialnovarstvenih storitev in programov, ki so namenjeni deinstitucionalizaciji. Leta 2020 je razmerje med uporabniki skupnostnih oblik in uporabniki institucionalnih oblik socialnega varstva znašalo 1 : 1,17²⁵² (brez upoštevanja OA, ker se ta izvaja na podlagi zakonodaje invalidskega varstva), ciljno razmerje do leta 2030 pa je približno 1 : 1 (ReNPSV22–30, 2022).

3.1.4 Ustvarjalno in strpno družbeno okolje

Slovenija se na kulturnem zemljevidu zadnjih 30 let podobno kot večina držav sveta premika v smeri sekularno-racionalne in bolj avtonomne družbe. Inglehart in Welzel sta od leta 1981 ugotavljala spreminjanje vrednotnih orientacij prebivalcev v več kot osemdesetih družbah (Inglehart, 1997; Inglehart in Welzel, 2005; Welzel, 2014). Njun kulturni zemljevid sveta prikazuje, da se sistemi človeških prepričanj oblikuje okrog dveh glavni razsežnosti medkulturnih razlik, ki opredeljujejo družbe (Slika 96 levo). Prva dimenzija meri, kako pomembno vlogo ima vera v

²⁴⁵ Natančneje glej raziskavo SHARE 8 Val (Börsch-Supan, 2022a); povzeto po OECD (2023a).

²⁴⁶ Do leta 2030 naj bi se glede na leto 2022 število zaposlenih v DSO povečalo za 46 % in v posebnih zavodih za 30 % (na vsaki dve leti ena petina dodatnega kadra); skupno za več kot 2.200 zaposlitev (Vlada RS, 2024a).

²⁴⁷ Pokritost s kapacitetami odraža delež populacije stare 65 let in več, ki je vključena v institucionalno varstvo, ciljna pokritost je 4,8 %, dejanska pokritost pa se je v obdobju 2019–2023 znižala od 4,6 % na 4,4 % (SSZS, 2024).

²⁴⁸ ZNURK vsebuje osem ključnih ukrepov: kadrovske štipendije, podpora vključevanju prostovoljcev, usposabljanje novo zaposlenih, smernice za posodobitev in optimizacijo delovnih procesov v DSO, zaposlovanje tujcev, ukrepi za hitrejšo integracijo tujih delavcev v poklicno in družbeno življenje idr. (MSP, 2024).

²⁴⁹ Leta 2022 je bilo v Sloveniji 1.116 postelj na 100.000 prebivalcev, v EU pa 757 (Eurostat, 2025).

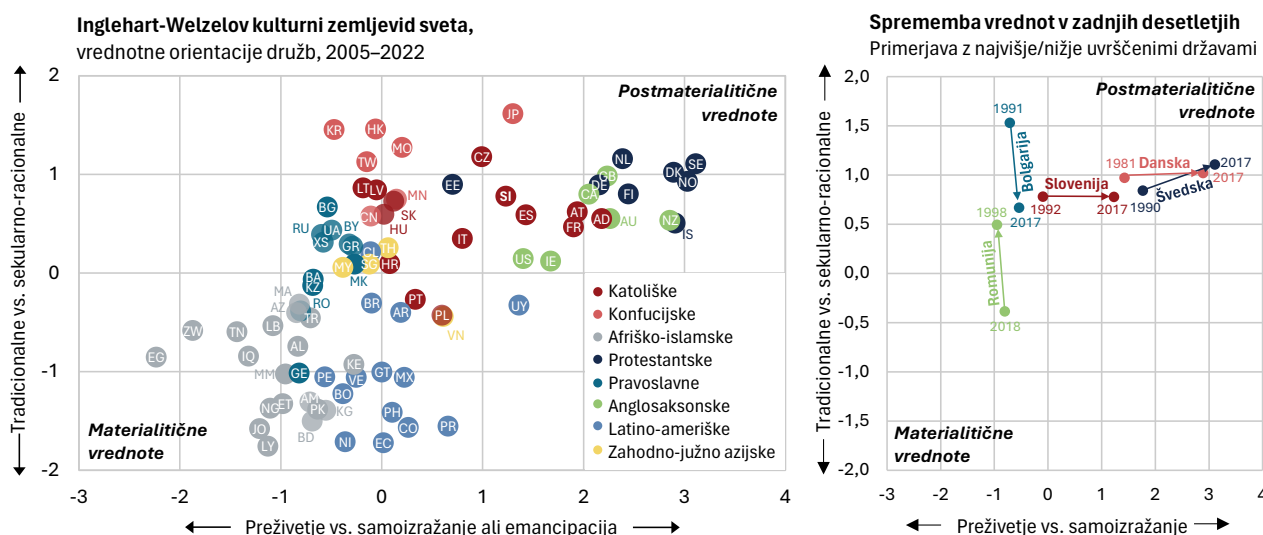
²⁵⁰ Do OA so upravičene osebe, stare 18–65 let, ki najmanj 30 ur na teden potrebujejo pomoč druge osebe pri opravljanju aktivnosti, vezanih na samostojno osebno in družinsko življenje, vključevanje v okolje, izobraževanje in zaposlitev.

²⁵¹ Leta 2020 je bilo v povprečju 1.209 uporabnikov OA, leta 2023 pa že 4.308. Javni izdatki za OA so se povečali s 3,8 mio evrov leta 2018 (pred uveljavitvijo novega zakona) na 187,5 mio leta 2024 (MDDSZ, 2025b).

²⁵² Po izračunu, ki se je uporabljal v ReNPSV13–20, so se upoštevali tudi uporabniki OA, razmerje pa je v letu 2020 doseglo 1 : 1,08, kar je bilo izjemno izboljšanje glede na prejšnja leta, razlog pa je bil po eni strani v visokem povečanju števila uporabnikov OA in po drugi strani v zmanjšanju števila oskrbovancev v DSO med epidemijo (Smolej Jež in Trbanc, 2021).

družbah,²⁵³ pri čemer sekularne vrednote²⁵⁴ kažejo na precej zmanjšano vlogo organizirane religije. Druga dimenzija pa meri, kako neodvisni od sorodstvenih obveznosti so posamezniki v družbi pri načrtovanju svojega življenja, pri čemer vrednote samoizražanja ali samouresničevanja²⁵⁵ poudarjajo visoko avtonomijo posameznika, vrednote preživetja²⁵⁶ pa varnost in etnocentričnost. Sedem zaporednih valov Svetovne raziskave vrednot od začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja do danes je potrdilo ti dve razsežnosti s presenetljivo stabilnimi vrednotami in stališči držav in njihovih širših kulturnih območij med seboj. Vendar pa je na zemljevidu skozi desetletja opaziti tudi premike: ker prebivalstvo postaja bolj uspešno, izobraženo, živi dlje in rojeva manj otrok, so nove generacije skozi desetletja vedno bolj sekularne, avtonomne in emancipatorne, s čimer se na kulturnem zemljevidu premikajo od spodnje leve proti zgornji desni (Slika 96 levo), kar avtorja imenujeta premik od materialističnih k postmaterialističnim vrednotam. Zato je kljub trajnim kulturnim razlikam človeštvo kot celota sredi emancipatornega napredka (Welzel, 2014), t. j. v smeri vse večjega poudarjanja svobodne izbire in enakih možnosti, opolnomočenja ljudi za večjo demokratizacijo družb z aktivno civilno družbo ter z razumevanjem, da je razvoj družb mogoč le ob doslednem upoštevanju trajnosti oz. okoljski ozaveščenosti. Slovenija je zadnjih tridesetih letih naredila velik napredek. Možnosti za izboljšanja so zlasti na področjih zaupanja v institucije, razumevanju političnega in družbenega udejstvovanja kot sile demokratizacije družb in napredka, odnosa do ustvarjalnosti in domišljije, krepitve strpnosti in tolerance, pri okoljski ozaveščenosti in ukrepih za trajnostni razvoj. Za nekatera področja, ki predstavljajo večje izzive že daljše časovno obdobje, smo izbrali kazalnike in jih predstavili na zemljevidu Evrope (glej Statistična priloga).

Slika 96: Na Inglehart-Welzelovem kulturnem zemljevidu sveta se je Slovenija tudi v obdobju 2005–2022 uvršča v skupino srednjeevropskih (katoliških) družb (levo), v zadnjih desetletjih se je premaknila v smeri večjega samoizražanja oz. samouresničevanja (desno)

Vir: Inglehart (2022).

V slovenskem vrednotnem vzorcu se kaže podobna hierarhizacija Schwartzovih vrednot kot v evropskem. Evropska družboslovna raziskava²⁵⁷ vključuje Schwartzovo lestvico vrednot (Slika 97 levo), ki spremlja spreminjanje motivacij in percepcij prebivalcev skozi daljše časovno obdobje (2002–2018). Schwartz je razvil univerzalno strukturo vrednotnih orientacij, ki jo je meril z več deset spremenljivkami ter pojasnil z lestvico desetih vrednotnih orientacij oz. motivacijskih tipov (Schwartz, 2003, 2008, 2016, b. d.).²⁵⁸ Analiza pokaže, da so v povprečju evropskih držav²⁵⁹ daleč

²⁵³ Tradicionalne vrednote poudarjajo pomen vere, družinskih vezi in tradicionalnih družinskih vrednot ter spoštovanja avtoritete. Te družbe imajo visoko stopnjo nacionalnega ponosa in nacionalistični pogled.

²⁵⁴ Sekularno-racionalne vrednote imajo nasprotno preference kot tradicionalne vrednote. Te družbe manj poudarjajo vero, tradicionalne družinske vrednote in avtoriteto. Razveza, splav, evtanazija in samomor so relativno sprejemljivi, a ne nujno tudi pogostejši.

²⁵⁵ Vrednote samoizražanja dajejo prednost varovanju okolja, strpnosti do tujcev, LGBTQI ter enakosti spolov, vse večjim zahtevam po sodelovanju pri odločanju v gospodarskem in političnem življenju, s čimer se krepi samouresničevanje in avtonomija posameznika.

²⁵⁶ Vrednote preživetja poudarjajo ekonomsko in fizično varnost, povezane so z razmeroma etnocentričnim pogledom ter nizko stopnjo zaupanja in strpnosti.

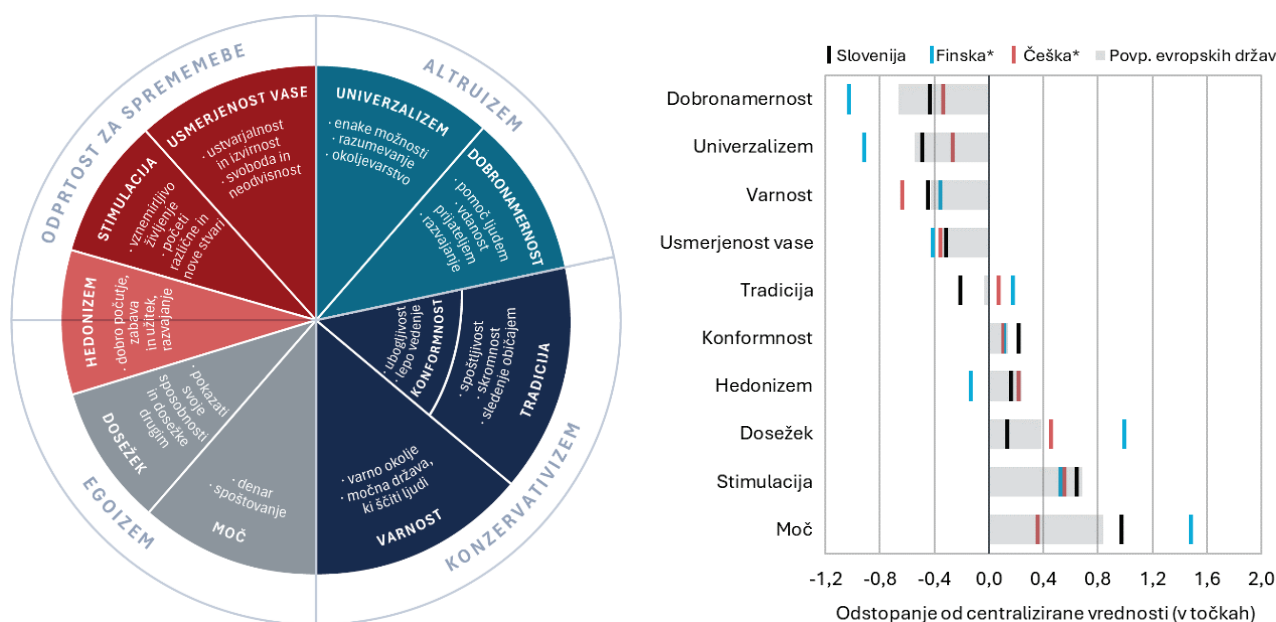
²⁵⁷ Raziskave se izvajajo vsake dve leti. Zajeto je bilo obdobje 2002–2018 in devet raziskav ESS (2018).

²⁵⁸ Lestvica je bila v zadnjih desetletjih uporabljena v zelo različne raziskovalne namene, tudi za proučevanje motivacij zaposlenih v delovnih organizacijah.

²⁵⁹ Vseh devet raziskav je bilo opravljenih v vseh članicah EU (razen na Malti) ter v trinajstih drugih državah severne in jugovzhodne Evrope, v Rusiji in Izraelu. Za Slovenijo in večino članic EU so podatki razpoložljivi za vsa raziskovalna obdobja (za nekatere države pa le v določenih obdobjih). Natančneje o vključenosti posameznih držav v raziskave gl. ESS (2018).

najbolj poudarjene vrednote moč, stimulacija in dosežek (Slika 97 desno), kar se po Schwartzu umešča v polje egoističnih motivacij in odprtosti za spremembe. Med srednje pomembne evropske vrednote spadajo hedonizem, konformnost, tradicija in usmerjenost vase. Med najmanj pomembne v hierarhiji vrednot pa dobronamernost, univerzalizem in varnost (hierarhijo lahko beremo v Slika 97), ki sodijo v polje altruističnih in konzervativnih vrednot. Za Slovenijo se je pokazala zelo podobna hierarhizacija vrednotnih orientacij kot pri evropskem vzorcu, le da je bila moč (denar, spoštovanje) nekoliko bolj poudarjena, dosežek (pokazati svoje sposobnosti drugim) pa bistveno manj kot v povprečju evropskih držav. Bolj kot v evropskem povprečju sta bila v Sloveniji poudarjena tudi konformnost (lepo vedenje in ubogljivost) ter altruistične vrednote t. j. dobronamernost (pomoč ljudem, vdanost prijateljem, razvajanje) ter univerzalizem (razumevanje, enake možnosti, okoljevarstvo). Tradiciji (spoštljivost, skromnost, sledenje običajem) v Sloveniji pripisujemo manjši pomen kot v evropskem povprečju. Za

Slika 97: Po Schwartzovi lestvici vrednot (levo) je pomen posameznih vrednot v Sloveniji podoben kot v povprečju 29 evropskih držav, nekoliko bolj kot v povprečju držav izstopa moč, podpovprečno pa dosežek (desno)

Vir: Schwartz (2003, 2008, 2016, b. d.), EVS (2024), na podatkih devetih raziskav, opravljenih v obdobju 2002–2018 (levo), in zadnje raziskave za Slovenijo leta 2018 (desno), preračuni UMAR. Opomba: prikazana so statistično značilna odstopanja od centralizirane vrednosti, izračunane na podlagi vseh vrednot (21 spremenljivk) v točkah in po Schwartzovi metodi (Schwartz, 2003, 2008, 2016, b. d.). Vrednost posamezne vrednote je sestavljena iz dveh ali več spremenljivk. Centralizirana vrednost je prikazana kot vrednost 0. Odstopanja od 0 so izračunana kot povprečne vrednosti pripadajočih spremenljivk posamezne vrednote, od katerih je odštet centralizirana vrednost. Negativna vrednost ne pomeni, da je neka vrednota nepomembna, temveč da je nižje uvrščena glede na hierarhijo vrednot in kaže razmerje do drugih vrednot na lestvici. Opomba: * v desni sliki sta poleg povprečja 29 evropskih držav in Slovenije prikazani še država z največjimi odstopanji (Finska) in država z najmanjšimi odstopanji (Češka).

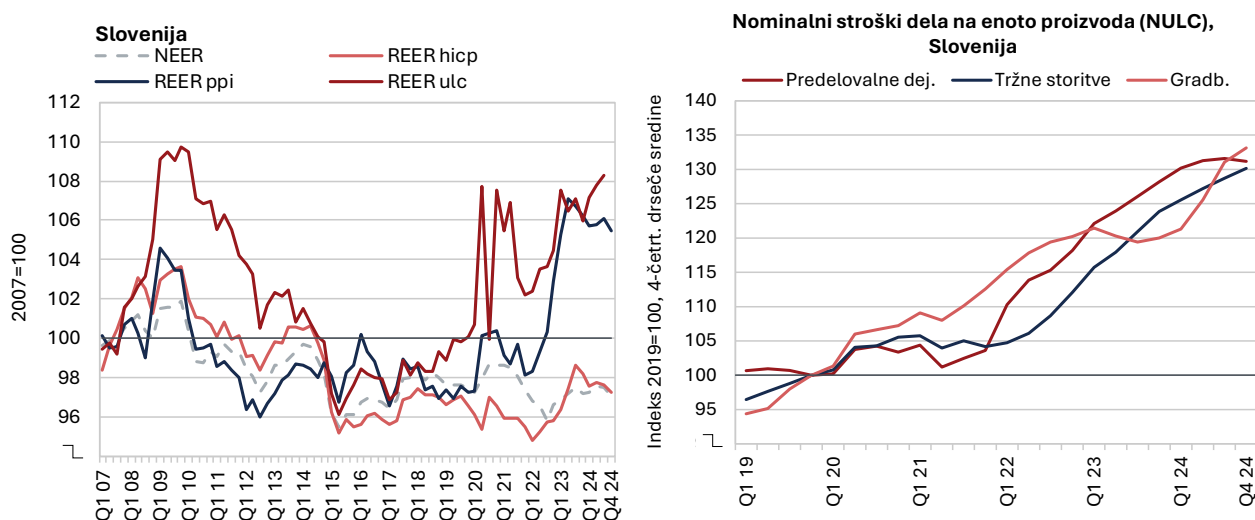
3.2 Prehod v inovacijsko podprto rast

Prehod od investicijske v inovacijsko podprto rast zahteva spremembo razvojnega modela, kar je še posebej pomembno za države na stopnji razvoja, kot je Slovenija (Philippe Aghion in Bircan, 2017). Gospodarstvo, ki temelji na inovacijah, lahko namreč s povečanjem svoje konkurenčnosti (z zmanjševanjem stroškov, diferenciacijo proizvodov in storitev, spodbujanjem prilagodljivosti, spoprijemanjem z izzivi trajnostnega razvoja, ...) dosega dolgoročno rast, je privlačno za naložbe in talente ter tako povečuje svojo odpornost na šoke. Vse to ima neposreden vpliv na kakovost življenja, zlasti na življenjski standard prebivalstva, saj konkurenčno gospodarstvo z višjo produktivnostjo omogoča rast dohodka, ustvarja pa tudi delovna mesta, spodbuja inovacije in znižuje stroške za potrošnike (Philip Aghion in Howitt, 1992; Porter, 1990). Poleg tega je visoko produktivno gospodarstvo temelj gospodarske, še zlasti javnofinančne stabilnosti, kar je ključno za zagotavljanje kakovostnih javnih storitev.

3.2.1 Konkurenčnost in produktivnost

Cenovna konkurenčnost se po poslabšanju ob izbruhu energetske krize od sredine leta 2023 izboljšuje, stroškovni pritiski so se v letu 2024 umirjali predvsem v predelovalnih dejavnostih. Stroški dela na enoto proizvoda so vidneje narasli že z epidemijo (2020), breme njihovega povečanja je takrat z ukrepi za blažitev posledic epidemije večinoma prevzela država (UMAR, 2021b, 2022b). Med energetske krizo (2022) so ob cikličnem upadu (realne) produktivnosti, ki je bil zlasti močan v predelovalnih dejavnostih (še posebej v energetsko intenzivnih panogah), in pospešeni rasti nominalnih stroškov dela (kot posledica povišane inflacije in pomanjkanja delovne sile) nominalni stroški dela na enoto proizvoda²⁶⁰ znova hitro naraščali. To je vodilo do poslabšanja kazalnikov stroškovne (REERulc) in (s prelivanjem povišanih stroškov v cene) tudi cenovne konkurenčnosti (REERhicp, REERppi), ki so dosegli vrh v prvi polovici 2023. Kazalnika cenovne konkurenčnosti se od takrat postopno izboljšujeta, pri kazalniku stroškovne konkurenčnosti pa je v letu 2024 izboljševanje zastalo. Na to je vplival zlasti močan nihaj navzdol v produktivnosti gradbeništva, v predelovalnih dejavnostih pa se je rast nominalnih stroškov dela na enoto proizvoda pod vplivom cikličnega odboja produktivnosti v drugi polovici 2024 ustavila (Slika 98, desno zgoraj). Od konca leta 2023 je poleg rasti nominalnih prisotna tudi zmerna rast realnih stroškov dela na enoto proizvoda²⁶¹ (RULC), ki so zrcalna slika dobičkov na enoto proizvoda. To kaže, da so podjetja za razliko od obdobja energetske krize, ko so se visoke rasti stroškov pretežno prelivale v cene, njihovo rast v težnji po ohranjanju cenovne konkurenčnosti bolj kot s prelivanjem v cene blažila z dobički²⁶².

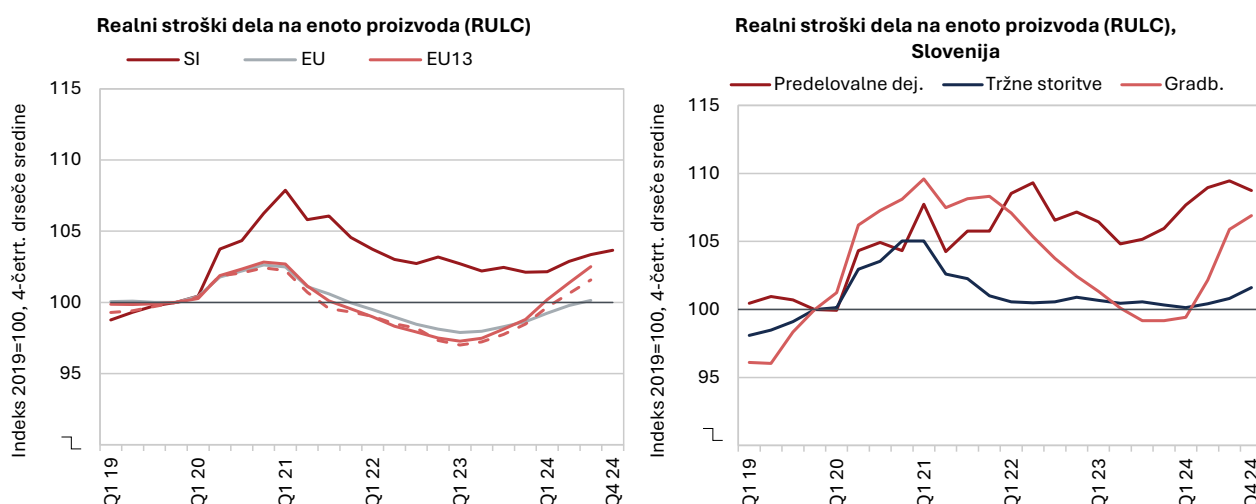
Slika 98: Kazalniki (cenovne) konkurenčnosti se od sredine 2023 postopno izboljšujejo (levo zgoraj), stroškovni pritiski pa so se v letu 2024 umirjali predvsem v predelovalnih dejavnostih (desno zgoraj in spodaj), po nekajletnem upadanju so se v letu 2024 nekoliko povišali realni stroški dela na enoto proizvoda (RULC), kar nakazuje pritiske na dobičkonosnost (levo spodaj)

²⁶⁰ Nominalni stroški dela na enoto proizvoda predstavljajo razmerje med nominalnimi sredstvi za zaposlene na zaposlenega in realno produktivnostjo.

²⁶¹ Realni stroški dela na enoto proizvoda predstavljajo razmerje med nominalnimi sredstvi za zaposlene na zaposlenega in nominalno produktivnostjo in poenostavljeno pomenijo delež stroškov dela v BDP oz. dodani vrednosti.

²⁶² Kazalniki donosnosti so bili v letu 2023 na zgodovinsko gledano razmeroma visokih ravneh (gl. poglavje 3.2.2).

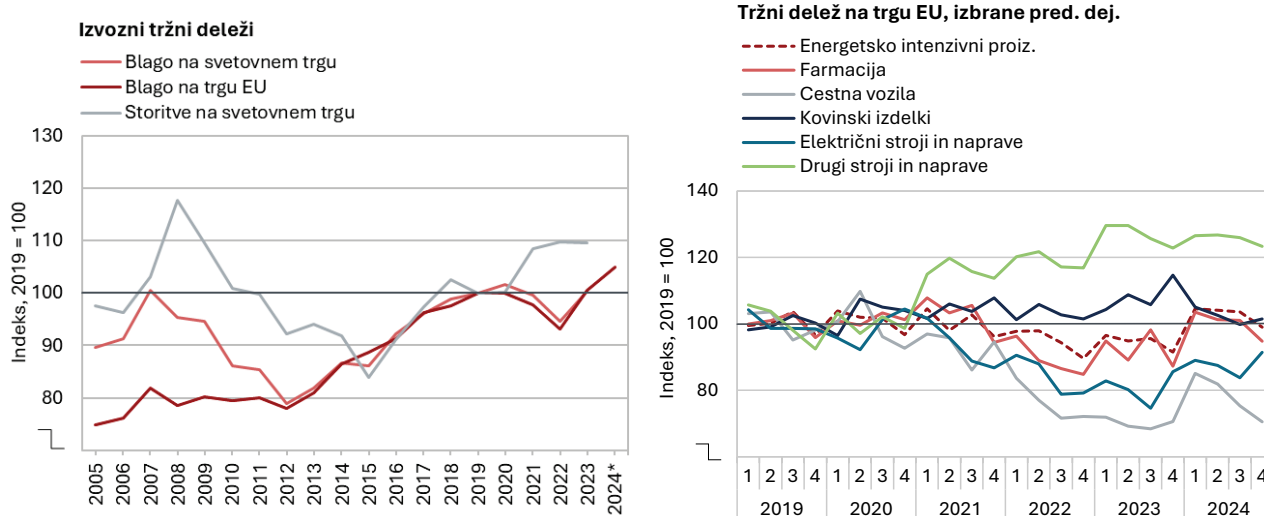

Vir: ECB (2025), SURS (2025a), Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opombe: NEER – nominalni efektivni tečaj, REERhipc (ppi, ulc) – realni efektivni tečaj, deflacionirani hipc (ppi – indeksom cen pri industrijskih proizvajalcih predelovalnih dejavnosti oz. z nominalnimi stroški dela na enoto proizvoda), RULC – realni stroški dela na enoto proizvoda, NULC – nominalni stroški dela na enoto proizvoda, tržne storitve vključujejo dejavnosti G-N (trgovina, gostinstvo, promet, informacijske in komunikacijske dejavnosti, strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti ter druge raznovrstne poslovne dejavnosti).

V energetske krizi je navzdol zanihal tudi izvozni tržni delež pri blagu (kazalnik izvozne konkurenčnosti), ki pa se je do leta 2024 vrnil na raven pred energetskega šoka in epidemijo, pri storitvah pa je precej nad predepidemsko ravno. Izvozni tržni delež za *blago* se je po večletni rasti nekoliko zmanjšal že v letu 2021 (na svetovnem trgu za 2 %, na trgu EU za 2,2 %), njegov padec je bil takrat predvsem strukturne narave²⁶³. V letu začetka energetske krize (2022) se je upad tržnega deleža poglobil (2,4 % in 4,8 % na svetovnem oz. na trgu EU), a se je že v letu 2023 vrnil (na trgu EU) oz. močno približal (na svetovnem trgu) ravni pred zmanjšanjem. Četrletni podatki kažejo nadaljevanje rasti tržnega deleža na trgu EU tudi v letu 2024 (4,3 %). Nihaj navzdol in odboj tržnega deleža blaga pojasnjujejo predvsem gibanja pri energetsko intenzivnih proizvodih (kovine, nekovinski mineralni izdelki, papir, kemični proizvodi), električnih napravah in farmacevtskih proizvodih. Tržni delež pri motornih vozilih, kjer se je leta 2022 nadaljevalo večletno upadanje, se je po odboju v začetku leta 2024 do konca leta vrnil na nizke ravni v obdobju 2022–2023 (Slika 99 desno). Poleg tega je na gibanje tržnega deleža v letih 2022 (navzdol) in 2023 (navzgor) precej vplival tudi učinek sestave slovenskega blagovnega izvoza, rast v letu 2024 (podatek za trg EU) pa je bila v celoti posledica izvozne uspešnosti na proizvodnih trgih (predvsem na francoskem, nemškem in hrvaškem trgu). *Storitveni* izvozni tržni delež se postopno krepi od leta 2015, po znatnejšem povečanju v letu 2021, se je njegova rast v letih 2022–2023 močno umirila. K njegovi rasti v daljšem obdobju (od leta 2015) so prispevale zlasti storitve transporta, potovanj, gradbeništva in druge poslovne storitve. Pri transportu in potovanjih se je tržni delež v postepidemskem obdobju znižal, tržni delež drugih poslovnih storitev in gradbeništva pa se v zadnjih dveh oz. treh letih ohranja blizu najvišjih ravni. V primerjavi z obdobjem pred globalno finančno krizo (2006–2008) je storitveni tržni delež na podobni ravni, zaostaja pa predvsem tržni delež potovanj.

²⁶³ V letu 2021 je močno naraslo svetovno povpraševanje po surovinah, ki imajo v sestavi slovenskega blagovnega izvoza podpovprečen delež, povpraševanje po cestnih vozilih, ki imajo v slovenskem blagovnem izvozu nadpovprečen delež, pa je bilo majhno.

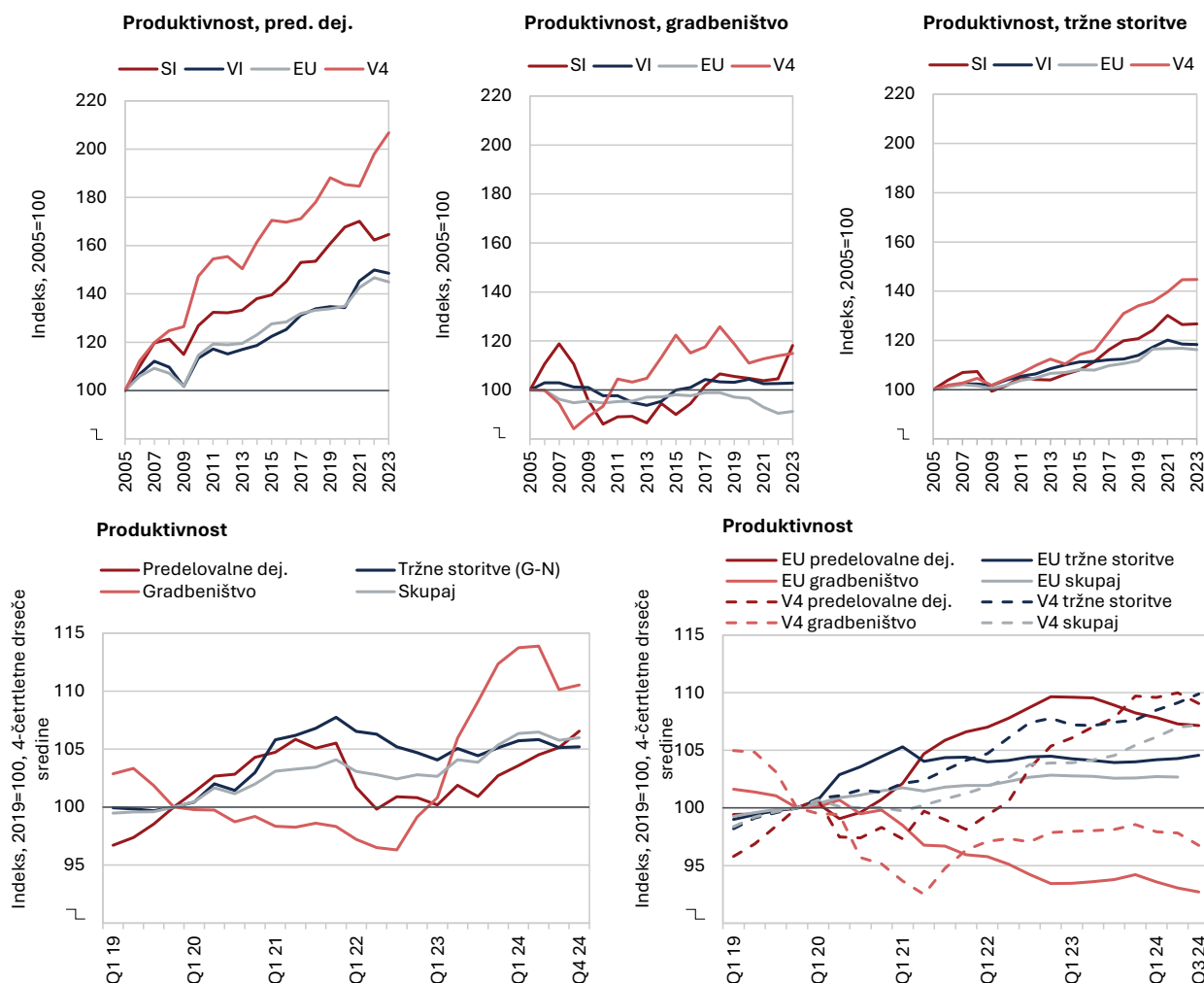
Slika 99: Močan odboj blagovnega izvoznega tržnega deleža v 2023 in nadaljevanje rasti (na trgu EU) v letu 2024, pri storitvah pa v zadnjih dveh letih (2022–2023) umiritev rasti

Vir: UNCTAD (2025), UN Comtrade (2025), Eurostat (2025), SURS (2025a), WTO (2024); preračuni UMAR. Opomba: Iz slovenskega blagovnega izvoza je izločen izvoz farmacevtskih izdelkov v Švico, ki predstavlja približno močno povečanega izvoza predhodno uvoženih farmacevtskih izdelkov, ki ne odražajo spremembe konkurenčnega položaja, njihov vpliv na gospodarsko aktivnost je neznaten in ga izvozni podatki nacionalnih računov ne vključujejo. Podatek za leto 2024 (leva slika) je ocena UMAR na podlagi četrletnih podatkov SURS in Eurostat.

Napredek v produktivnosti v daljšem obdobju temelji predvsem na izvozno usmerjenih delih gospodarstva (zlasti predelovalne dejavnosti), od izbruha energetske krize (2022–2024) pa se je najbolj okrepila produktivnost v gradbeništvu in tudi v na znanju temelječih storitvah. Rast produktivnosti se je po gospodarsko-finančni krizi upočasnila v večini dejavnosti, vse do izbruha energetske krize v letu 2022 pa je večina napredka v produktivnosti temeljila na izvozno usmerjenih dejavnostih, še zlasti na predelovalni industriji, precejšnje izboljšanje pa so dosegle tudi t. i. tradicionalne tržne storitve (G–I: trgovina, gostinstvo, promet, gl. Prilogo). Te dejavnosti so hitro okrevale tudi po epidemiji, šok zaradi povišanih stroškov surovin, zlasti energije, pa je najmočnejše vplival na predelovalne dejavnosti, predvsem njihov najbolj energetsko intenzivni del, ki ga sestavljajo papirna, kemična in kovinska industrija ter proizvodnja nekovinskih mineralnih izdelkov. V letu izbruha energetske krize (2022) je glavnina znotrajsektorskega upada produktivnosti predelovalnih dejavnosti izhajala prav iz te skupine (Slika 107 levo). Produktivnost predelovalnih dejavnosti je v naslednjih dveh letih okrevala in ob koncu leta 2024 nekoliko preseгла raven pred energetske krizo. Vpliv energetskega šoka na produktivnost (tržnih) storitev (G–N) je bil manjši, navzdol je zanihala le v skupini tradicionalnih storitev (G–I: trgovina, gostinstvo, promet), v na znanju temelječih dejavnostih (J–N: storitve IKT, strokovne, znanstvene in tehnične storitve ter druge poslovne storitve) pa se je nadaljevala rast (gl. Prilogo). Produktivnost v gradbeništvu pa je po dveh letih močne rasti v letu 2024 ob upadu gradbene aktivnosti zanihala navzdol, a ostala nad dolgoletnim povprečjem.

Slika 100: Dolgoročno se produktivnost najhitreje krepi v predelovalnih dejavnostih (slike zgoraj), z energetske krizo je tu najbolj upadla, konec leta 2024 pa že nekoliko presešla raven pred zmanjšanjem (sliki spodaj)

Vir: SURS (2025a), Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opombe: Produktivnost = realna dodana vrednost na delovno uro. Tržne storitve vključujejo dejavnosti G-N (trgovina, gostinstvo, promet, informacijske in komunikacijske dejavnosti, strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti ter druge raznovrstne poslovne dejavnosti).

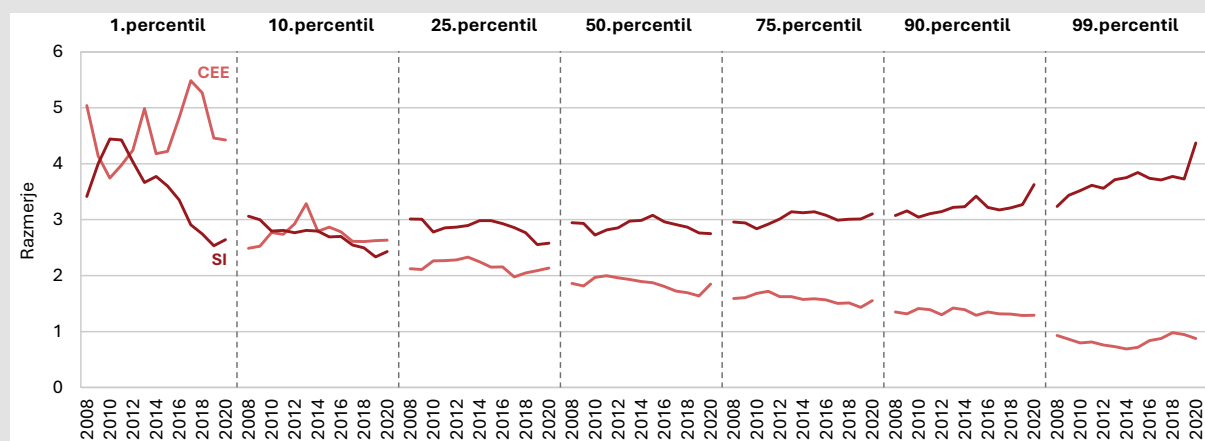
Med predelovalnimi dejavnostmi so v daljšem obdobju (2007–2020) zaostanek v produktivnosti za visokoinovativnimi državami EU zmanjševala predvsem nizko in tudi srednjeproductivna podjetja, pri visokoproduktivnih pa le velika, predvsem po letu 2015. Analiza na osnovi mikro podatkov za obdobje 2007–2020 (gl. Fokusna tema 2) pokaže, da so nižje produktivna podjetja dosegala v povprečju višjo rast produktivnosti od višje produktivnih podjetij. Pri tem so vse skupine nizkoproduktivnih podjetij glede na velikost dosegle višjo rast produktivnosti tako v primerjavi s skupino treh srednje in vzhodnoevropskih držav (CEE: Češka, Madžarska in Hrvaška) kot v primerjavi z visokoinovativnimi državami EU (INOV: Belgija, Finska, Danska, Nizozemska, Švedska). Zmanjševanje zaostanka nizkoproduktivnih podjetij za INOV je potekalo predvsem preko večjega upada zaposlenosti v velikih podjetjih, kar je bilo značilno tako za obdobje globalne finančne krize kot tudi po letu 2015. Mala in srednja nizkoproduktivna podjetja pa so zaostanek v produktivnosti skozi celotno obdobje zmanjševala ob relativno višji rasti dodane vrednosti. Podjetja na sredini porazdelitvene krivulje (srednje produktivna podjetja), zlasti mala, so v obdobju 2007–2020 prav tako dosegla višje rasti produktivnosti v primerjavi z obema skupinama držav. Med visokoproduktivnimi podjetji pa so zaostanek za INOV zmanjšala le velika podjetja, predvsem zaradi višje rasti dodane vrednosti (kljub hitrejšemu zaposlovanju) po letu 2015. Prerez po starosti podjetij pokaže v analizirani mednarodni primerjavi hitrejšo rast mladih podjetij (0-5 let), pri starih podjetjih (nad 5 let) pa počasnejšo rast visokoproduktivnih podjetij.

Fokusna tema 2: Analiza produktivnosti podjetij predelovalnih dejavnosti glede na doseženo raven produktivnosti, velikost in starost podjetij

V prispevku analiziramo razvoj produktivnosti predelovalnih dejavnosti v Sloveniji v primerjavi z dvema skupinama držav: skupino treh vzhodno in srednjeevropskih držav (Češka, Hrvaška, Madžarska; v nadaljevanju CEE) in skupino petih visokoinovativnih držav EU (Belgija, Finska, Danska, Nizozemska, Švedska; v nadaljevanju INOV). Pri tem uporabimo podatke o realni produktivnosti dela²⁶⁴ iz podatkovnih baz Compnet (2022)²⁶⁵ in Eurostat (nacionalni računi).²⁶⁶

Realna produktivnost dela predelovalnih dejavnosti Slovenije je v povprečju nižja kot v INOV in višja kot v CEE, v obdobju 2007–2020 se je zaostanek za inovativnimi državami zmanjšal, prednost pred CEE pa nekoliko povečala. Pred letom 2015 je hitrejša rast produktivnosti v Sloveniji izhajala iz večjega upada števila zaposlenih, po letu 2015 pa iz višje rasti dodane vrednosti. Propad podjetij in posledično upad zaposlenosti po krizi 2008 je bil v Sloveniji večji kot v INOV in CEE, upad dodane vrednosti pa večji kot v CEE in manjši kot v INOV. Po letu 2015 se je aktivnost predelovalnih dejavnosti v vseh treh območjih okrepila. Produktivnost, dodana vrednost in zaposlovanje v Sloveniji pa so (do 2020) rasli hitreje kot v INOV in CEE. Razlika v produktivnosti v primerjavi s primerjanima skupinama držav (oz. razmerje med povprečno produktivnostjo INOV oz. CEE in produktivnostjo Slovenije) je vzdolž porazdelitvene krivulje različna. Zaostanek Slovenije za INOV je manjši med nizkoproduktivnimi podjetji in večji med visokoproduktivnimi podjetji. V primerjavi s CEE pa ima Slovenija višjo produktivnost pri vseh z izjemo najbolj produktivnih podjetij.

Slika 101: Razmerje med produktivnostjo INOV in Slovenije ter razmerje med produktivnostjo Slovenije in CEE, po percentilih porazdelitvene krivulje

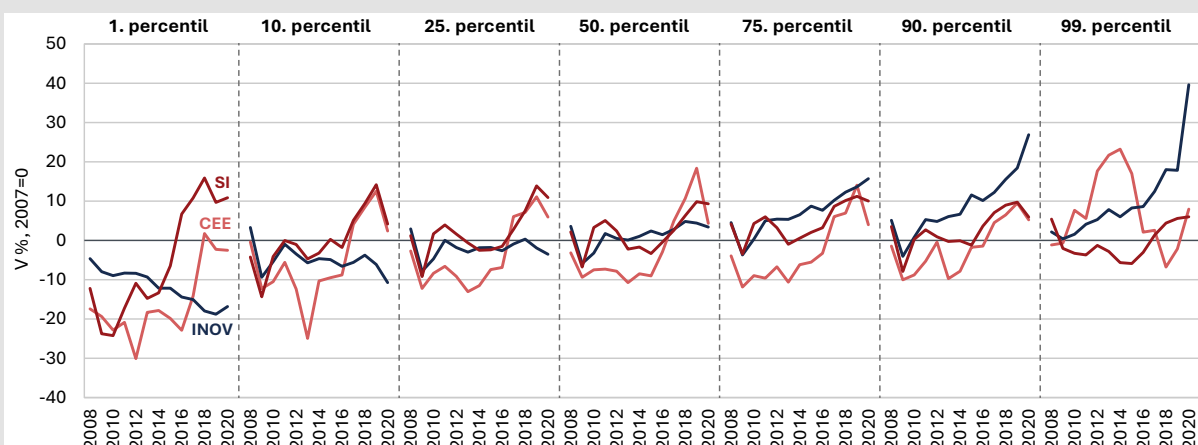

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkovne baze CompNet (2022). Opombe: Percentili območij (INOV, CEE) predstavljajo navadno povprečje ustreznih percentilov držav. Vrednosti robnih percentilov (1. in 99.) so zaradi visoke variabilnosti podatkov zglajene (3-letne drseče sredine).

Slovenija je v obdobju 2007–2020 v primerjavi z državami INOV in CEE dosegla hitrejšo rast produktivnosti pri nizko produktivnih in nekoliko tudi pri srednje produktivnih podjetjih, rast visoko produktivnih podjetij pa je bila v povprečju manjša.²⁶⁷ V Sloveniji se je v obdobju 2007–2020, zlasti pa po letu 2015, produktivnost najbolj povečala pri nizkoproduktivnih podjetjih, kar je bil rezultat večjega upada števila zaposlenih od dodane vrednosti. Nizkoproduktivna podjetja so višjo rast produktivnosti dosegla tudi v mednarodni primerjavi, saj je produktivnost te skupine v CEE in INOV upadla. Produktivnost srednjeproduktivnih podjetij je v Sloveniji rasla s podobnimi vzvodi kot produktivnost nizkoproduktivnih, a nekoliko počasneje, v mednarodni primerjavi pa nekoliko hitreje kot v INOV in CEE. Rast produktivnosti visokoproduktivnih podjetij pa je bila rezultat hitrejši rasti dodane vrednosti od zaposlovanja. Za rastjo v INOV in CEE je zaostala zaradi hitrejši rasti zaposlenosti, kljub višji rasti dodane vrednosti.

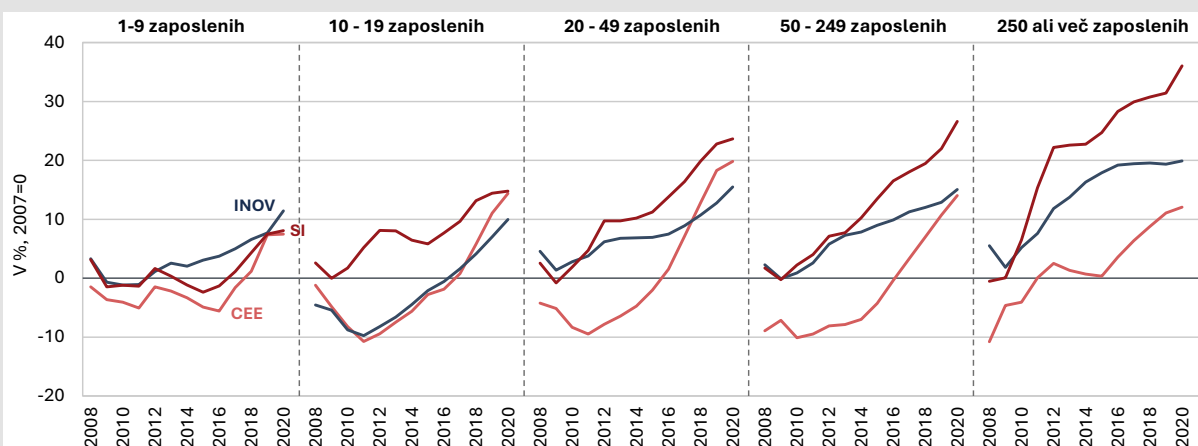
Slika 102: Kumulativna sprememba produktivnosti v obdobju 2007–2020, po percentilih porazdelitvene krivulje

²⁶⁴ Realna produktivnost dela je dodana vrednost na zaposlenega, izražena v stalnih cenah (2010). Pri tem je dodana vrednost enaka razliki med kosmatim donosom iz poslovanja in stroški vmesne proizvodnje.

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkovne baze CompNet (2022). Opomba: Percentili območij (INOVA, CEE) predstavljajo navadno (netehtano) povprečje ustreznih percentilov držav. Vrednosti robnih percentilov (1. in 99.) so zaradi visoke variabilnosti podatkov zgajene (3-letne drseče sredine).

Slika 103: Kumulativna sprememba povprečne produktivnosti v obdobju 2007–2020, po velikostnih razredih

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkovne baze CompNet (2022). Opombe: Produktivnost območij (INOVA, CEE) predstavlja navadno (netehtano) povprečje produktivnosti držav. Časovne serije so zgajene (3-letne drseče sredine).

Analiza produktivnosti vzdolž porazdelitvene krivulje in velikostnih razredov pokaže, da ima Slovenija v primerjavi z INOV in CEE višjo rast povprečne produktivnosti v vseh velikostnih razredih nizkoproduktivnih podjetij, pri visokoproduktivnih pa so le velika presešla rast obeh skupin držav. V Sloveniji je med letoma 2007 in 2020 (zaradi hitrejšega upada števila zaposlenih) najhitreje rasla produktivnost velikih nizkoproduktivnih podjetij. Rast teh podjetij je bila hitrejša tudi od INOV in CEE, na kar je vplival (prav) večji upad števila zaposlenih v Sloveniji v povezavi s propadanjem velikih in nizkoproduktivnih podjetij v razmerah globalne finančne krize (gl. tudi naslednji odstavek). Hitrejša rast produktivnosti velikih nizkoproduktivnih podjetij pa je bila sicer značilna tudi po krizi oz. v obdobju 2015–2020 (prav tako zaradi večjega upada števila zaposlenih). V mednarodni primerjavi je Slovenija dosegla višjo rast produktivnosti tudi pri malih in srednjih nizkoproduktivnih podjetjih, in sicer zaradi hitrejša rasti dodane vrednosti. V Sloveniji je hitreje kot v CEE rasla tudi produktivnost srednjih in velikih visokoproduktivnih podjetij. V primerjavi z INOV pa so višjo rast dosegla le velika visokoproduktivna podjetja. Predvsem po letu 2015 so dosegla višjo rast dodane vrednosti in tako kljub hitrejšemu zaposlovanju zmanjšala zaostanek v produktivnosti za

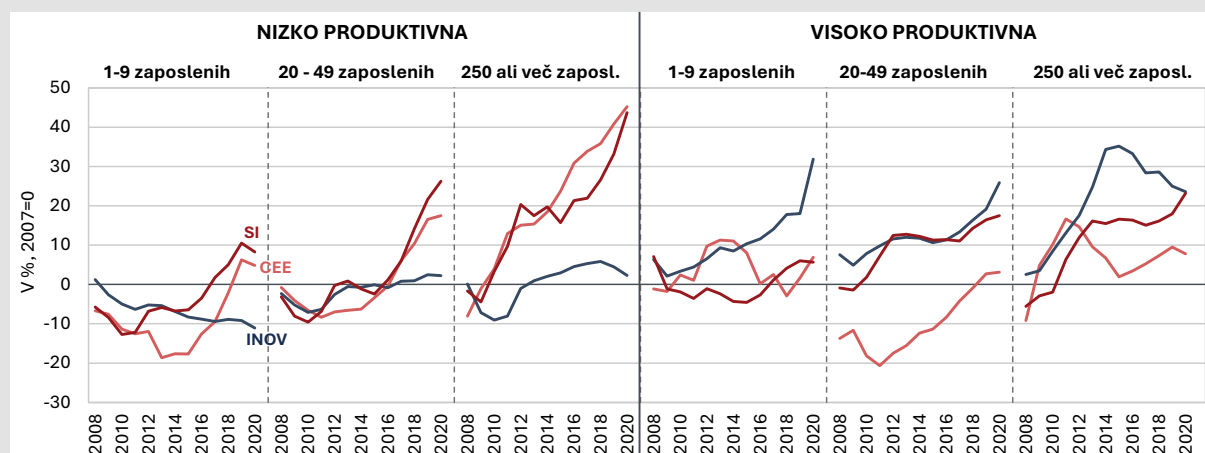
²⁶⁵ Baza Compnet je baza agregiranih kazalnikov poslovanja podjetij. Ta temelji na očiščeni bazi mikropodatkov o poslovanju podjetij, iz katere so odstranjene ekstremne vrednosti spremenljivk in enote z negativno dodano vrednostjo ter manj kot enim zaposlenim. Produktivnost agregatov (npr. države, velikostnih ali starostnih razredov) je izračunana kot razmerje med agregirano dodano vrednostjo in agregiranim številom zaposlenih. Spremenljivke območij INOV in CEE predstavljajo navadno (netehtano) povprečje držav, razen v primerih, kjer je drugače opredeljeno.

²⁶⁶ Zaradi razlik v zajemu podjetij se lahko agregirane spremenljivke o poslovanju podjetij iz baze CompNet razlikujejo od ustreznih agregatov iz nacionalnih računov (Eurostat).

²⁶⁷ Analiza porazdelitvene krivulje produktivnosti temelji na agregiranih in nepogojenih porazdelitvah produktivnosti podjetij posameznih držav v določenem letu. V izračun so vključene strukturno nehomogene skupine podjetij: podjetja, ki pripadajo predelovalnim dejavnostim in so v določenem letu oddala zaključno poročilo, neupoštevajoč stanje teh podjetij v prejšnjem ali naslednjem letu.

skupino INOV. Mala visokoproduktivna podjetja pa so v celotnem analiziranem obdobju zaostala za rastjo produktivnosti tako v CEE kot v INOV. Dosegla so nižjo rast dodane vrednosti in višjo rast zaposlenosti.

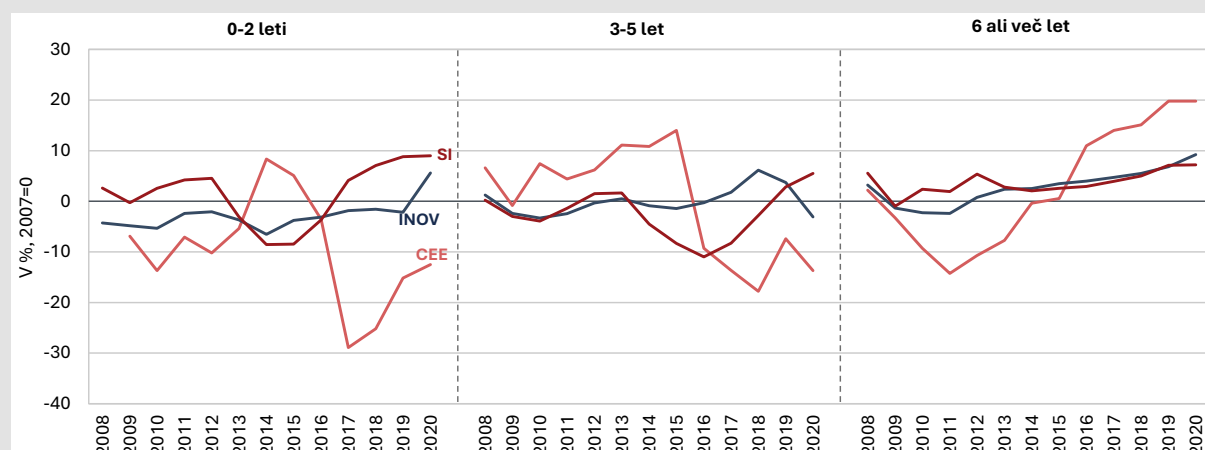
Slika 104: Kumulativna sprememba produktivnosti nizko in visoko produktivnih podjetij v obdobju 2007–2020, po velikostnih razredih

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkovne baze CompNet (2022). Opombe: Nizkoproduktivna podjetja predstavljajo povprečno produktivnost 1., 5. in 10. percentila porazdelitve produktivnosti območja, visokoproduktivna pa povprečno produktivnost 90., 95. in 99. percentila porazdelitve produktivnosti območja. Produktivnost območij (INOV, CEE) pomeni navadno (netehtano) povprečje produktivnosti držav. Časovne serije so zglajene (3-letne drseče sredine).

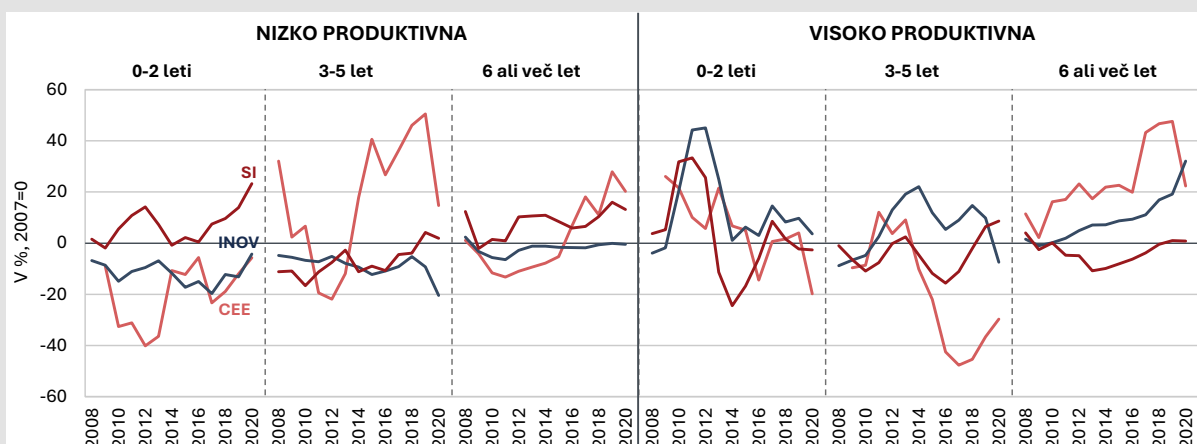
Analiza starostne strukture podjetij pokaže, da je bila v obdobju 2007–2020 rast povprečne produktivnosti starih podjetij (nad 5 let) nižja, mladih (0–5 let) pa v povprečju višja kot v INOV in CEE. Mlada podjetja so v tej mednarodni primerjavi dosegla hitrejšo rast produktivnosti vzdolž celotne porazdelitvene krivulje. Najhitreje je rasla produktivnost mladih nizko- in srednjeproduktivnih podjetij, med visokoproduktivnimi pa so bila ob pospešitvi rasti po letu 2015 uspešnejša od INOV in CEE mlada podjetja v starosti 3-5 let. Rast produktivnosti starih podjetij v obdobju 2007–2020 je bila precej povezana z upadom zaposlenosti zaradi propada velikih in nizkoproduktivnih podjetij po globalni finančni krizi z začetkom v letu 2008. Rast starejših nizkoproduktivnih podjetij je bila v obdobju 2007–2020 (in tudi samo po letu 2015) večja tudi od INOV, za CEE pa je zaostala zaradi počasnejše rasti po letu 2015. Nasprotno je rast produktivnosti starejših visokoproduktivnih podjetij v Sloveniji zaostala tako za INOV kot za CEE, kar je rezultat večjega upada produktivnosti Slovenije v obdobju krize 2008 kot tudi šibkejše rasti po letu 2015.

Slika 105: Kumulativna sprememba povprečne produktivnosti v obdobju 2007–2020, po starostnih skupinah

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkovne baze CompNet (2022). Opombe: Produktivnost območij (INOV, CEE) predstavlja navadno (netehtano) povprečje produktivnosti držav. Časovne serije so zglajene (3-letne drseče sredine).

Slika 106: Kumulativna sprememba produktivnosti nizko in visoko produktivnih podjetij v obdobju 2007–2020, po starostnih razredih

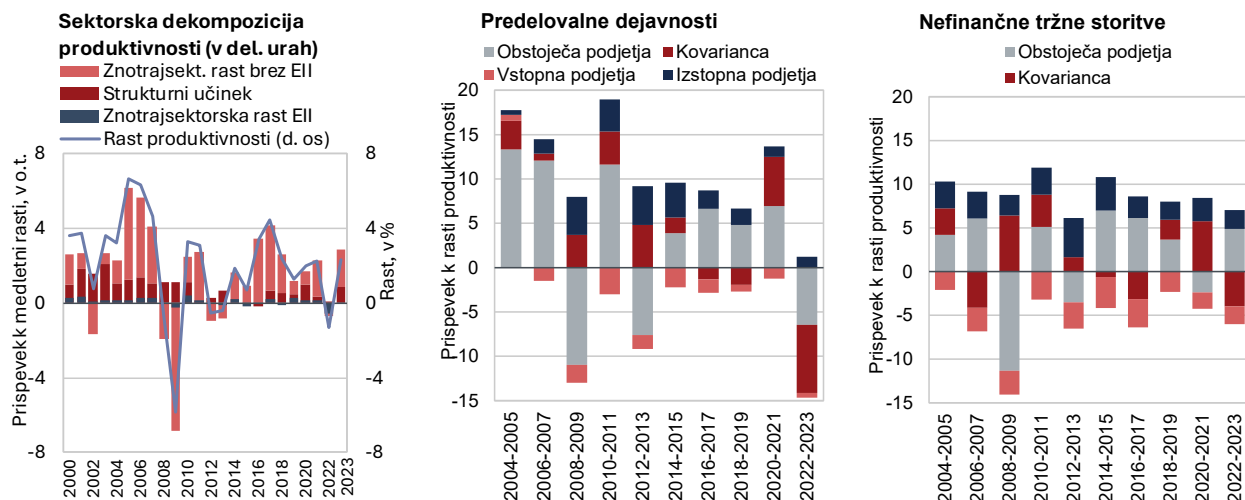

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkovne baze CompNet (2022). Opombe: Nizkoproduktivna podjetja predstavljajo povprečno produktivnost 1., 5. in 10. percentila porazdelitve produktivnosti območja, visokoproduktivna pa povprečno produktivnost 90., 95. in 99. percentila porazdelitve produktivnosti območja. Produktivnost območij (INOV, CEE) pomeni navadno (netehtano) povprečje produktivnosti držav. Časovne serije so zglajene (3-letne drseče sredine).

Prispevek prehajanja dela med sektorji k rasti produktivnosti se je med epidemijo in energetske krizo nekoliko povečal, vpliv prehajanja dela med podjetji znotraj sektorjev pa že od sredine prejšnjega desetletja slabi in ne prispeva bistveno k rasti produktivnosti. Alokacijska učinkovitost kaže, kolikšen je učinek prehajanja zaposlenih (dela) od manj k bolj produktivnim sektorjem (podjetjem) na rast produktivnosti in se v krizah zaradi zaostrenih razmer običajno poveča. Tudi v obdobju 2020–2023, ki sta ga zaznamovali epidemija in energetska kriza z asimetričnim vplivom na gospodarstvo (relativno bolj sta prizadeli določene sektorje), je bil prispevek realokacije zaposlenih med sektorji k rasti produktivnosti pozitiven in tudi višji kot v konjunktornem obdobju pred tem. Hkrati pa je bil nižji kot med gospodarsko-finančno krizo (2008–2010), ki je bila tudi bistveno globlja. Analiza na ravni podjetij znotraj sektorjev pa pokaže drugačno sliko. Prehajanje zaposlenih (še zlasti v predelovalnih dejavnostih) od manj k bolj produktivnim podjetjem že od sredine prejšnjega desetletja ne prispeva bistveno k znotrajsektorski rasti produktivnosti. Izjema je dvoletno obdobje epidemije 2020–2021 (pri storitvah tudi 2018–2019), ko se je alokacijska učinkovitost začasno precej izboljšala, a se je v naslednjih dveh letih precej zmanjšala. Tudi (neto) izstopi podjetij s trga v zadnjem obdobju niso bistveno prispevali k rasti produktivnosti teh sektorjev. V konjunktornih letih po globalni finančni krizi se je njihov prispevek k rasti produktivnosti zmanjšal, majhen pa je ostal tudi med epidemijo in energetske krizo, ko bi zaradi kriznih razmer pričakovali povečanje. To kaže na razmeroma visoko odpornost podjetniškega sektorja v obeh krizah (to potrjujejo tudi ugodni kazalniki donosnosti, likvidnosti in zadolženosti podjetniškega sektorja ter nizko število stečajev, gl. poglavje 3.2.2), ki je bila podprta tudi z obsežnimi državnimi sredstvi (poglavje 3.2.2). Ta so prispevala k ohranitvi proizvodnega potenciala podjetij, ki bi se v krizah lahko bistveno zmanjšal, hkrati pa se je upočasnilo prestrukturiranje gospodarstva, ki je v tržni ekonomiji nujen element krepitve produktivnosti oziroma možnosti družbe za odzivanje na nove potrebe.²⁶⁸

²⁶⁸ Slovenija je imela po podatkih Eurostat za leti 2021 in 2022 tudi manjšo stopnjo smrtnosti podjetij (razmerje med številom zaprtih podjetij in številom aktivnih podjetij) od povprečja EU.

Slika 107: Večina rasti produktivnosti izhaja iz rasti na ravni sektorjev (levo) oz. na ravni podjetij (sredina, desno), učinek prehajanja zaposlenih med sektorji se je po letu 2020 (epidemija in energetska kriza) nekoliko povečal (levo), realokacija dela med podjetji znotraj sektorjev pa že od sredine prejšnjega desetletja ne prispeva bistveno k rasti produktivnosti (sredina, desno)

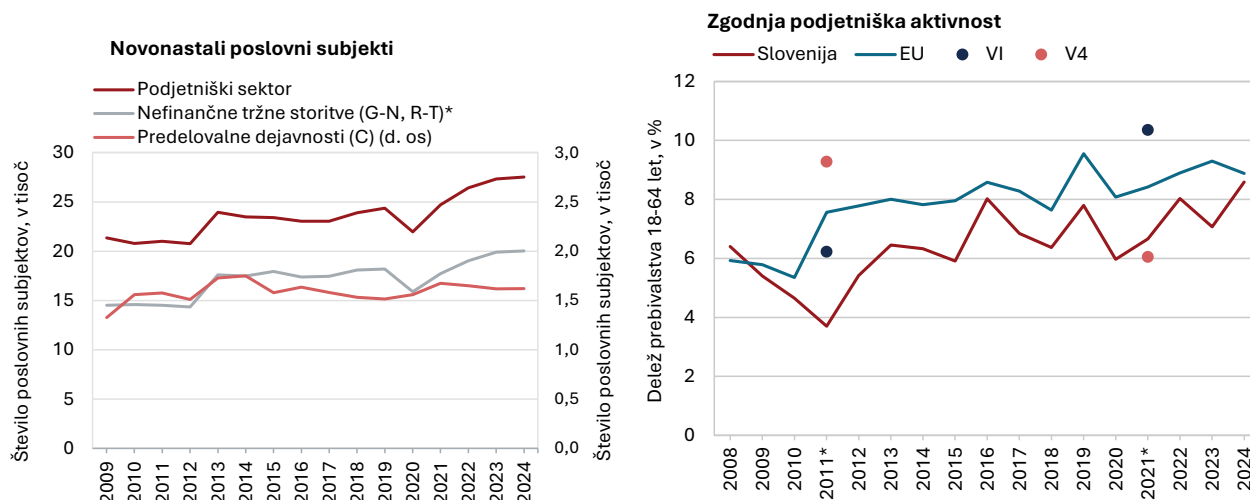
Vir: SURS (2025a), preračuni UMAR. Opombe: EI – energetske intenzivne predelovalne dejavnosti (proizvodnja kovin, nekovinskih mineralnih izdelkov, papirja in kemijska industrija), Nefinančne tržne storitve: standardna klasifikacija dejavnosti (2008) G-N. Pri sektorski dekompoziciji rasti produktivnosti (slika levo) se posamezne komponente ne seštevajo v skupno rast produktivnosti, ki jo ponazarja linija (neseštevljivost komponent v stalnih cenah). Pri kovarianci gre za kovarianco med produktivnostjo in velikostjo podjetij. Pozitiven prispevek kovariance pomeni, da se v strukturi (zaposlenih) povečuje delež nadpovprečno produktivnih podjetij. Za podrobnejši opis metodologije dekompozicije rasti produktivnosti gl. UMAR (2019b) (Okvirja 1 in 2).

Število novonastalih podjetij se dolgoročno krepi, po zdrsru ob izbruhu epidemije se postopno izboljšuje tudi kazalnik zgodnje podjetniške aktivnosti. Za učinkovito realokacijo virov in s tem preobrazbo gospodarstva v ustvarjanje višje dodane vrednosti je pomembno tudi nastajanje novih podjetij, ki omogoča nadomeščanje manj produktivnih podjetij s tistimi z večjo zmožnostjo za rast. Število novonastalih poslovnih subjektov se v Sloveniji dolgoročno krepi in dosega zgodovinsko visoke ravni. Pri tem, še zlasti od epidemije, hitreje narašča v sektorju nefinančnih tržnih storitev, v predelovalnih dejavnostih pa je po letu 2021 nekoliko upadlo. Stopnja rojstev podjetij²⁶⁹ je sicer po podatkih za leto 2022 v Sloveniji nekoliko večja od povprečja EU, navzgor odstopa v storitvah, v predelovalnih dejavnostih pa je manjša. Z vidika podjetniške dinamike je spodbudna tudi krepitev zgodnje podjetniške aktivnosti (delež odraslih, ki se vključuje v podjetništvo²⁷⁰), ki se po upadu ob izbruhu epidemije od leta 2020 postopno povečuje. V letu 2024 je dosegla 8,6 %, kar je največ v opazovanem obdobju. V letu 2021, za katero so na voljo podatki za večje število držav EU, je bila nekoliko višja kot v višegrajskih državah (brez Češke) in precej nižja kot v vodilnih inovatorjih (brez Danske). Izziv ostaja področje zagonskega podjetništva, kjer sicer prihaja do postopnih premikov za zmanjšanje zaostankov pri doseganju standardov dobrih praks v EU na področju delovanja zagonskih podjetij (gl. poglavje 3.2.5.5).

²⁶⁹ Razmerje med številom novonastalih podjetij in številom aktivnih podjetij v posameznem letu, izraženo v odstotkih.

²⁷⁰ Zgodnja podjetniška aktivnost meri delež odraslih v starosti 18–64 let, ki so v posameznem letu začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključno s samozaposlitvijo. Zajema tudi posameznike, ki so zaposleni kot lastniki/direktorji novih podjetij in poslujejo manj kot 42 mesecev.

Slika 108: Število novonastalih poslovnih subjektov se dolgoročno krepi zlasti v storitvenih dejavnostih (levo), zgodnja podjetniška aktivnost se po upadu ob izbruhu epidemije postopno zvišuje (desno)

Vir: SURS (2025a), GEM (2025), preračuni UMAR. Opomba: Zgodnja podjetniška aktivnost meri delež odraslih v starosti 18–64 let, ki so v posameznem letu začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključno s samozaposlitvijo. Zajema tudi posameznike, ki so zaposleni kot lastniki/direktorji novih podjetij in poslujejo manj kot 42 mesecev. Podatki za EU niso popolni, ampak vključujejo države EU, ki so vključene v raziskavo GEM, njihovo število pa se po letih nekoliko spreminja. * 2011: VI in V4 vključuje vse članice, 2021: VI brez Danske, V4 brez Češke.

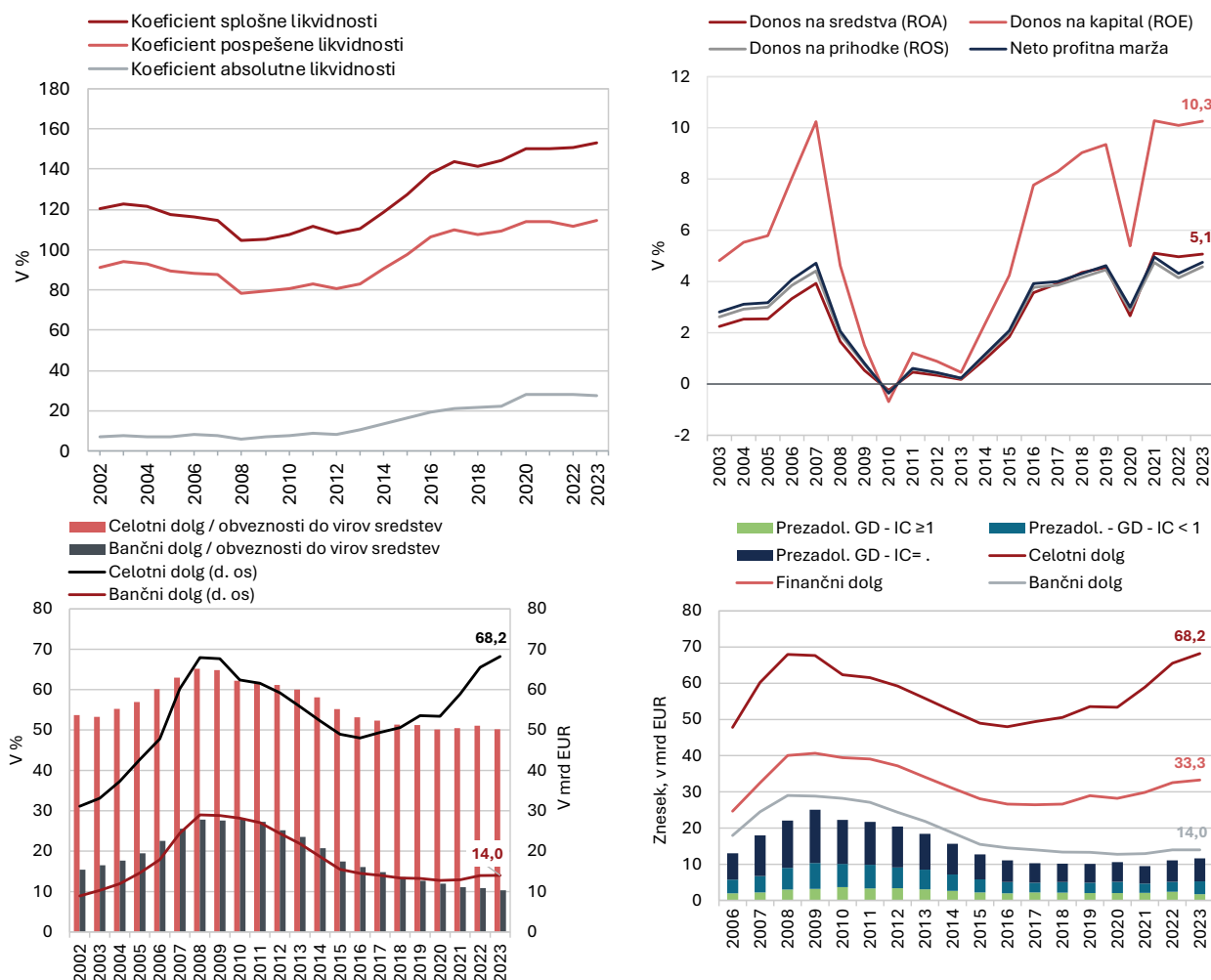
3.2.2 Finančno stanje podjetniškega sektorja

V letu 2023 je splošno finančno stanje podjetniškega sektorja ostalo razmeroma ugodno. Likvidnost in donosnost sta se v letu 2023 po večini kazalnikov še dodatno okrepili in dosegali najboljše vrednosti v zadnjih dveh desetletjih (Slika 109 zgoraj). Zadolženost in prezadolženost sta se po večini kazalnikov v letu 2023 zvišali, le bančni dolg se je ohranil na ravni iz leta 2022. Po vseh kazalnikih je bila zadolženost višja kot pred epidemijo, a po večini nižja kot v začetku finančne in gospodarske krize (Slika 109 spodaj).²⁷¹ Prezadolženost je bila malenkost višja kot pred epidemijo, a še vedno za več kot pol nižja od najvišje vrednosti leta 2009 (Slika 109 spodaj). Sposobnost podjetij za odplačevanje dolga pa se je v letu 2023 ob dobrih poslovnih rezultatih kljub nadaljnji rasti večine kazalnikov zadolženosti in obresti še nekoliko izboljšala in po večini kazalnikov dosega najboljše vrednosti po letu 2006 (Slika 110). Delež podjetij z razmeroma močno izpostavljenostjo tveganju plačilne nesposobnosti (najbolj problematična prezadolžena podjetja, katerih del so tudi zombi podjetja) pa se je ob poslabšanju finančnega stanja v dejavnostih, ki so bile najbolj prizadete zaradi epidemije, energetske krize in vremenskih ujm²⁷², po letu 2020 prehodno povečal, že leta 2023 pa je bil po večini kazalnikov na podobni ravni kot v konjunktornem obdobju pred epidemijo (Slika 111).

²⁷¹ V okolju zaostrenih geopolitičnih razmer, umirjene gospodarske rasti in ob visokih obrestnih merah ostajajo podjetja zadržana do novega zadolževanja prek bank in se tako ob dobri likvidnosti bolj financirajo z notranjimi viri (gl. Prilogo).

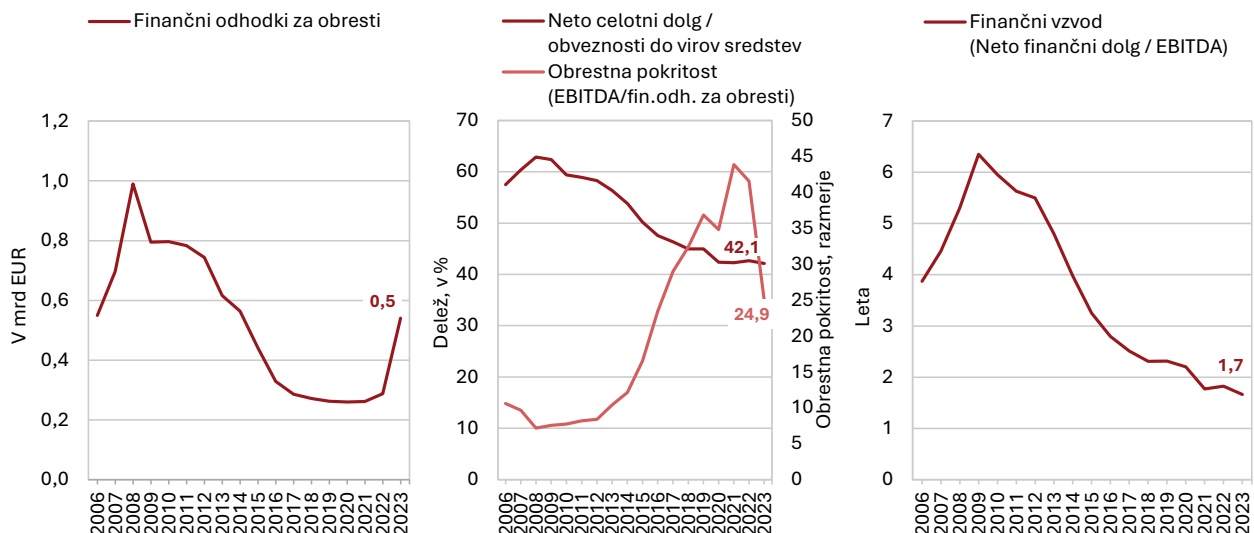
²⁷² V letih 2020 in 2021 se je finančno stanje poslabšalo zlasti v nekaterih z epidemijo najbolj prizadetih tržnih storitvah (gostinstvo, druge poslovne, kulturno-rekreacijske in druge dejavnosti) v letih 2022 in 2023 pa v nekaterih s stroški materiala in energije bolj obremenjenih dejavnostih (gradbeništvo, predelovalne dejavnosti in energtika), holdingih in lizingih ter informacijsko-komunikacijskih dejavnostih.

Slika 109: Kazalniki likvidnosti in donosnosti dosegajo najvišje ravni, kazalniki zadolženosti ostajajo razmeroma ugodni

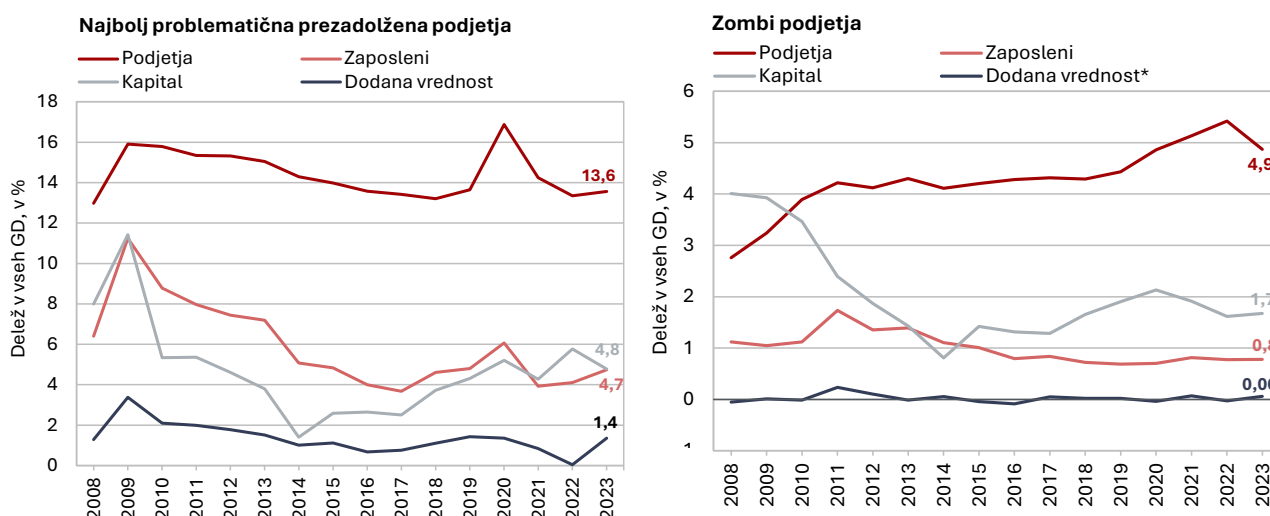
Vir: AJ PES (b. d.-b); preračuni UMAR. Opomba: d. os – desna os; Celotni dolg zajema finančne (znotraj tega bančne), poslovne in ostale obveznosti podjetij. Za finančni dolg je mogoča primerjava od leta 2006 (z uvedbo SRS 2006); GD-IC – gospodarske družbe z obrestno pokritostjo; IC= . – gospodarske družbe, ki imajo finančne odhodke za obresti enake nič; Prezadolženost je merjena kot vsota neto finančnega dolga (t. i. finančni dolg brez sredstev), ki je višji od petkratnika EBITDA (če je $FV \geq 5$), ali kot vsota celotnega neto finančnega dolga (če je $EBITDA < 0$).

Slika 110: Spособnost podjetij za odplačevanje dolga kljub zvišanju zadolženosti, prezadolženosti in obresti po večini kazalnikov dosega najugodnejše vrednosti po letu 2006

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR. Opomba: d. os – desna os; za finančni dolg je mogoča primerjava od leta 2006 (z uvedbo SRS 2006).

Slika 111: Delež podjetij z razmeroma močno izpostavljenostjo tveganju plačilne nesposobnosti je bil leta 2023 manjši kot v obdobju gospodarsko-finančne krize

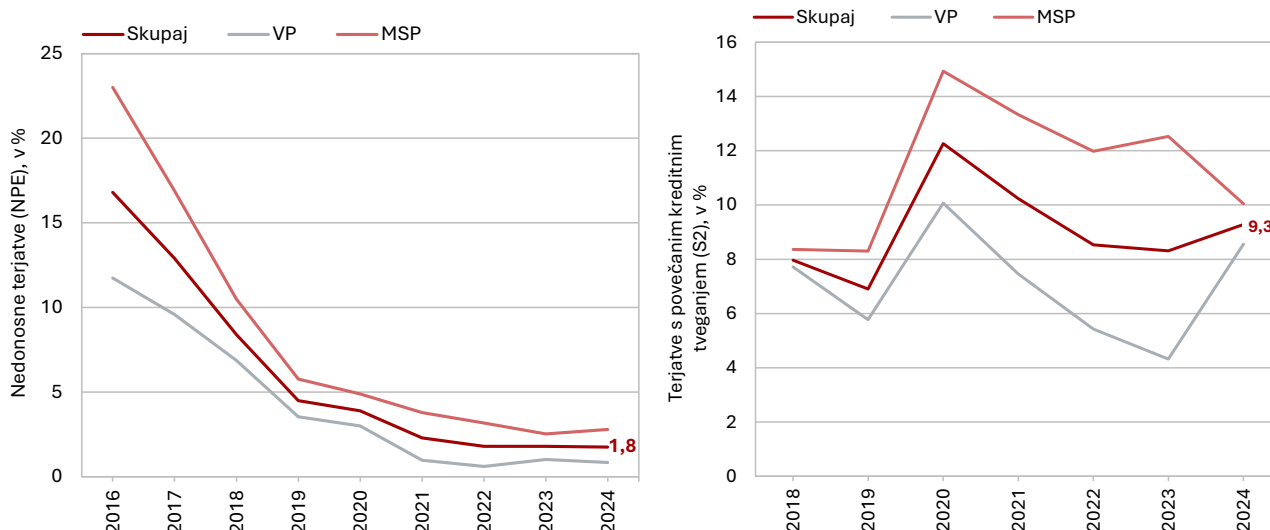

Vir: AJPES; preračuni UMAR. Opombe: Najbolj problematična prezadolžena podjetja so tista, ki imajo neto finančni dolg in negativen EBITDA. Del teh so tudi zombi podjetja, pri katerih je tveganje plačilne nesposobnosti največje, saj imajo poleg neto finančnega dolga že vsaj tri leta zapored negativen EBITDA; GD – gospodarske družbe; zaposleni – povprečno število zaposlenih na podlagi delovnih ur (AOP 188); Dodana vrednost*: kosmati donos od poslovanja (AOP 126) – subvencije, regresi, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki (AOP 124) – stroški blaga, materiala in storitev (AOP 128) – drugi poslovni odhodki (AOP 148), je v letih 2008, 2015, 2016, 2020 in 2022 malenkost negativna.

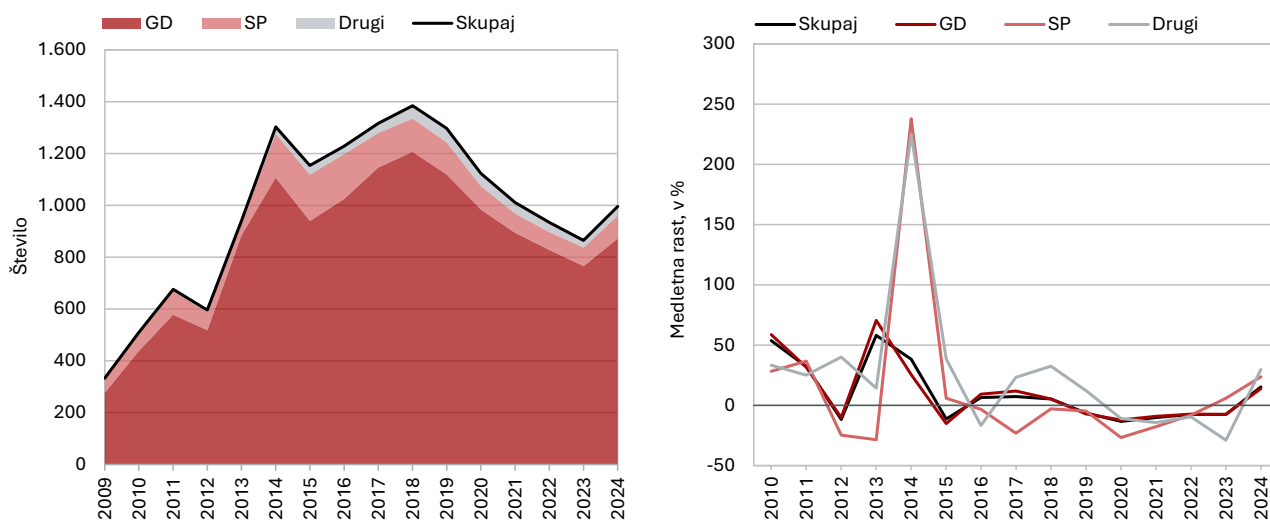
Kakovost bančnih terjatev do podjetij je ostala v letu 2024 dobra, število začetih stečajnih postopkov pa se je po zniževanju v obdobju 2019–2023 v letu 2024 nekoliko povečalo. Delež nedonosnih terjatev (NPE) se je od leta 2019 znižal za več kot polovico in se ustalil na zgodovinsko najnižjih ravneh (Slika 112). Še vedno je najvišji v gostinstvu (4,1 %; vrh je dosegel konec leta 2022: 15 %), ki je bilo med epidemijo najbolj prizadeto, a že od decembra 2023 dosega nižje ravni kot pred začetkom epidemije (8 %, gl. Prilogo). Delež terjatev do podjetij, ki se jim je v obdobju po odobritvi posojila kreditno tveganje pomembno povečalo (S2), je kljub zvišanju v letu 2024²⁷³ še vedno precej nižji kot v epidemiji (Slika 112 in gl. Prilogo). Število začetih stečajnih postopkov vseh poslovnih subjektov se je v obdobju 2019–2023 zniževalo, leta 2024 pa je bilo medletno višje za 15 % (gospodarske družbe: 13 %, samostojni podjetniki: 24 %; Slika 113)²⁷⁴, a še vedno precej (za skoraj četrtino) nižje kot leta 2019. V letu 2024 je bilo največ stečajnih postopkov v gradbeništvu (24 %), trgovini (20 %), prometu (12 %), gostinstvu (10 %) in predelovalnih dejavnostih (10 %; gl. Prilogo). Ravni pred epidemijo pa so bile presežene v prometu, izobraževanju, rudarstvu, komunalnih dejavnostih in dejavnosti javne uprave, obrambe ter obvezne socialne varnosti, za katere pa je (z izjemo prometa) značilno nižje število stečajnih postopkov.

²⁷³ Do zvišanja je prišlo v zadnjih dveh mesecih leta 2024 zaradi zaznanega poslabševanja gospodarskih razmer v proizvodnji kovin ter v proizvodnji, ki je vezana na avtomobilsko industrijo.

²⁷⁴ Število začetih stečajnih postopkov nad poslovnimi subjekti je bilo leta 2024 v primerjavi z letom 2023 višje v gradbeništvu, trgovini, prometu, informacijsko-komunikacijskih, predelovalnih, drugih poslovnih dejavnostih, nepremičninski dejavnosti in izobraževanju.

Slika 112: Kakovost bančnih terjatev do podjetij je dobra

Vir: BS (2025b). Opomba: VP – velika podjetja, MSP – mikro, majhna in srednja podjetja; podatki o nedonosnih izpostavljenostih (NPE) se računajo na podlagi definicije Evropskega bančnega organa (EBA)275 in so na voljo od leta 2016, podatki o izpostavljenostih po skupinah kreditnega tveganja pa od leta 2018.

Slika 113: Število začelih stečajnih postopkov vseh poslovnih subjektov se je v obdobju 2019–2023 zmanjševalo, leta 2024 pa se je trend obrnil pri vseh subjektih (pri samostojnih podjetnikih že leta 2023)

Vir: AJPES (b. d.-a). Opomba: GD – gospodarske družbe; SP – samostojni podjetniki; Drugi – zadruge, pravne osebe javnega prava, nepridobitne organizacije – pravne osebe zasebnega prava, društva in druge fizične osebe, ki opravljajo registrirane oziroma s predpisom določene dejavnosti.

K ohranitvi razmeroma ugodnega finančnega položaja podjetniškega sektorja kljub krizam v obdobju 2019–2023 so precej prispevali interventni ukrepi države, ki pa imajo lahko ob premalo ciljani uporabi kljub kratkoročnemu pozitivnemu učinku srednjeročne negativne posledice za produktivnost in gospodarsko rast. Kazalniki donosnosti, likvidnosti, zadolženosti in sposobnosti odplačevanja dolgov so torej tudi po epidemiji, energetske krizi ter vremenskih ujmah v povprečju razmeroma ugodni, število začelih stečajnih postopkov pa je kljub povečanju v letu 2024 ostalo majhno. K temu so poleg razmeroma ugodnega finančnega stanja podjetniškega sektorja pred izbruhom epidemije precej prispevale tudi obsežne finančne podpore države²⁷⁶, ki pa so lahko zgolj začasne, hkrati pa morajo biti tudi zelo ciljano usmerjene. Z interventnimi ukrepi za pomoč gospodarstvu sta se namreč javnofinančni primanjkljaj in javni dolg precej povečala, se pa od takrat znižujeta (gl. poglavje 2.3.1 in tudi Gopinath, 2023). Na drugi strani pa lahko premalo ciljani ukrepi omejujejo prestrukturiranje gospodarstva od manj k bolj produktivnim podjetjem. Zato morajo biti ukrepi ekonomske politike čim bolj usmerjeni v podporo zdravim jedrom gospodarstva, ki niso dolgoročno prezadolžena ter so

²⁷⁵ Za podrobnosti glede EBA definicije NPE glej BS (2015).

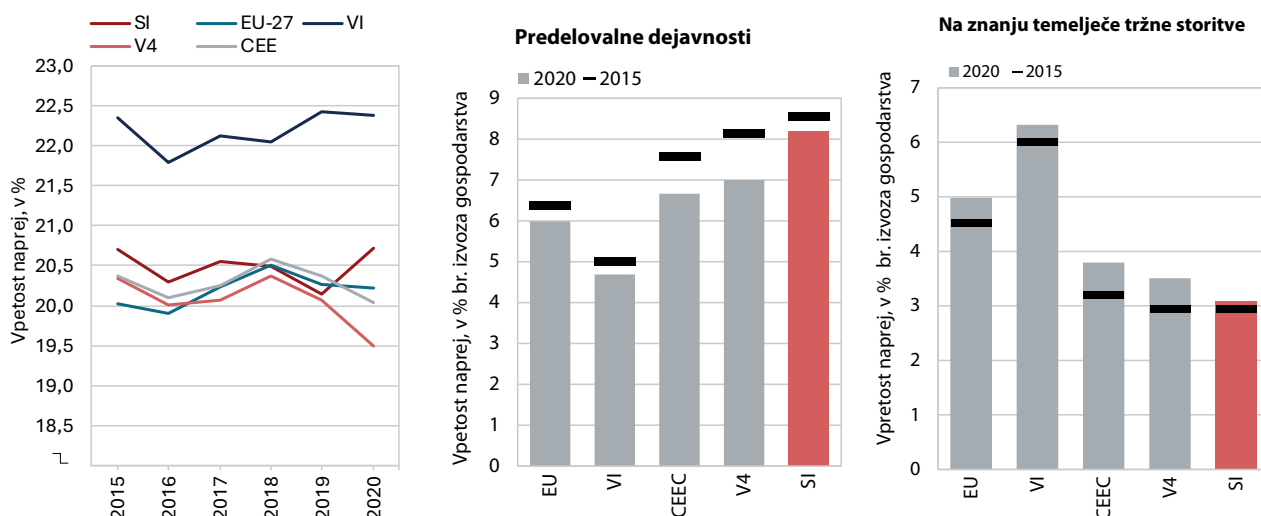
²⁷⁶ Izdatki za nepovratne interventne ukrepe, s katerimi je država v obdobju 2020–2024 blažila posledice različnih kriz in naravnih nesreč za vse sektorje, so po podatkih Ministrstva za finance znašali 15 % BDP (2020: 4,3 %, 2021: 5,4 %, 2022: 2 %, 2023: 2,3 % in 2024: 0,9 %). Izdatki za blaženje posledic epidemije so znašali 11,7 % BDP, za blaženje posledic energetske krize 1,6 % BDP in za obnovo po poplavih 1,6 % BDP (MF, b. d.-b, b. d.-a, b. d.-c).

spособna dolgoročno preživeti, med njimi še posebej na razvojno naravnane nišne dele gospodarstva, ki imajo visok potencial za rast.²⁷⁷ Omogočanje financiranja in s tem ohranjanja zombi podjetij (t. i. nezdravih jeter gospodarstva)²⁷⁸ s preprečevanjem optimalne alokacije proizvodnih virov zavira tako produktivnost kot gospodarsko rast. To še posebej velja v razmerah, ko se zaradi demografskih sprememb obseg delovno sposobnega prebivalstva krči. Ob splošnem pomanjkanju delovne sile ima namreč ohranjanje proizvodnih virov v nizko produktivnih podjetjih lahko še bolj negativen vpliv na rast uspešnejših podjetij.

3.2.3 Vključenost v globalne verige vrednosti

V obdobju 2015–2020 je bila Slovenija glede izvozne vpetosti v globalne vrednostne verige primerljiva z ostalimi skupinami evropskih držav, z izjemo vodilnih inovatorok, ki precej izstopajo navzgor. Kazalnik vpetosti naprej oz. izvozne vpetosti²⁷⁹, ki kaže vpetost izvožene domače dodane vrednosti v globalne verige vrednosti, je bil v povprečju obdobja 2015–2020 za Slovenijo primerljiv z EU, pri vodilnih inovatorkah pa je bil od kazalnika za EU višji za 2 odstotni točki. V obdobju 2015–2020 pri analiziranih skupinah držav sicer ni prišlo do večjih sprememb v izvozni vpetosti. V letu 2020 je Slovenija precej izstopala pri izvozni vpetosti predelovalnih dejavnosti, ki je bila za 2,2 o. t. višja od povprečja EU ter za 1,5 o. t. višja od povprečja držav vzhodne in srednje Evrope. V primerjavi z letom 2015 se je izvozna vpetost predelovalnih dejavnosti v vseh skupinah držav nekoliko zmanjšala, najbolj v državah vzhodne in srednje Evrope ter višegrajski četverici. Izvozna vpetost predelovalnih dejavnosti vodilnih inovatorok je v obeh letih primerjalno precej nizka, vendar pa po drugi strani precej izstopajo po izvozni vpetosti na znanju temelječih storitev. Za njimi najbolj zaostaja Slovenija, ki je bila po tem kazalniku v letu 2015 še primerljiva z državami vzhodne in srednje Evrope ter višegrajskimi državami, a so jo slednje v obdobju do leta 2020 prehitele.

Slika 114: Slovenija je po vpetosti v GVV naprej primerljiva z večino ostalih skupin evropskih držav (levo) izstopa pa po izvozni vpetosti predelovalnih dejavnosti

Vir: (OECD, 2023f), preračuni UMAR. Opombe: Vpetost naprej je opredeljena kot delež domače dodane vrednosti, vključene v izvozu drugih držav, v domačem bruto izvozu. Pri predelovalnih dejavnostih in na znanju temelječih tržnih storitvah je pri izračunu vpetosti naprej potrebna prilagoditev, in sicer je domača dodana vrednost vsebovana v tujem izvozu prikazana kot celotnega bruto izvoza gospodarstva. VI – vodilne inovatorke po evropskem inovacijskem indeksu (Danska, Nizozemska, Finska in Švedska), CEEC – države srednje in vzhodne Evrope (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška, Slovenija, Bolgarija, Hrvaška, Estonija, Latvija, Litva, Romunija), V4 – višegrajske države (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška). Na znanju temelječe tržne storitve so opredeljene na podlagi Eurostatove klasifikacije ter zajemajo dejavnosti H50-vodni promet, H51-zračni promet, J-informacijske in komunikacijske dejavnosti, K-finančne in zavarovalniške dejavnosti ter M-strokovne znanstvene in tehnične dejavnosti.

Po deležu domače dodane vrednosti vsebovane v bruto izvozu je Slovenija v letih 2015–2020 zaostajala za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami, primerljiva pa je bila s povprečjem držav vzhodne in srednje Evrope, a boljša od višegrajske četverice. Višja vrednost kazalnika pomeni, da država uvožene polproizvode nadgradi z višjo dodano vrednostjo oz. za izvoz proizvaja proizvode oz. storitve z višjo dodano vrednostjo, kar lahko nakazuje na močno domačo proizvodnjo, kakovostne storitve in sposobnost ustvarjanja inovativnih izdelkov in storitev. Ker je Slovenija

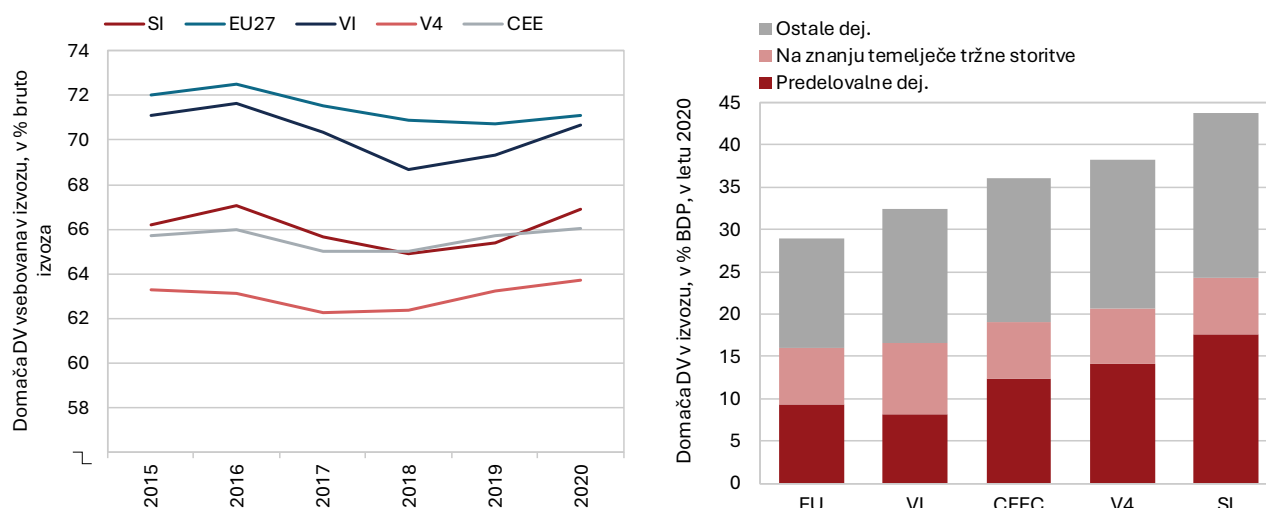
²⁷⁷ Za boljši vpogled v možnosti ekonomske politike na tem področju glej tudi Demmou idr. (2021) in Diez idr. (2021).

²⁷⁸ V letu 2023 so najbolj problematična prezadolžena podjetja dobila 2,7 % (31 mio EUR; 6,9 % v obdobju 2008–2013), zombi podjetja pa 0,3 % (3,3 mio EUR; 1 % v obdobju 2008–2013) vseh subvencij podjetniškemu sektorju (1.146 mio EUR).

²⁷⁹ Merjeno kot delež domače dodane vrednosti, vključene v izvozu drugih držav, v domačem bruto izvozu.

majhno odprto gospodarstvo, je domača dodana vrednost vsebovana v bruto izvozu leta 2020 predstavljala kar okoli 44 % BDP oziroma precej več od povprečja EU (28,9 %) in vodilnih inovator (32,5 %). Od tega so 17,6 o. t. prispevale predelovalne dejavnosti in 6,6 o. t. na znanju temelječe tržne storitve. Podobno kot v Sloveniji je tudi v državah vzhodne in srednje Evrope ter v višegrajskih državah prispevek predelovalnih dejavnosti višji od prispevka na znanju temelječih tržnih storitev. Situacija pa je malce drugačna pri vodilnih inovatorjih, kjer so na znanju temelječe storitve glede deleža domače dodane vrednosti v izvozu enakovredne predelovalnim dejavnostim.

Slika 115: Po deležu domače dodane vrednosti vsebovane v bruto izvozu je Slovenija v letih 2015–2020 zaostajala za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami (levo)

Vir: (OECD, 2023f), preračuni UMAR. Opomba: Na znanju temelječe tržne storitve so opredeljene na podlagi Eurostatove klasifikacije ter zajemajo dejavnosti H50-vodni promet, H51-zračni promet, J-informacijske in komunikacijske dejavnosti, K-finančne in zavarovalniške dejavnosti ter M-strokovne znanstvene in tehnične dejavnosti. Ostale dejavnosti zajemajo vse dejavnosti razen predelovalnih dejavnosti in na znanju temelječih tržnih storitev.

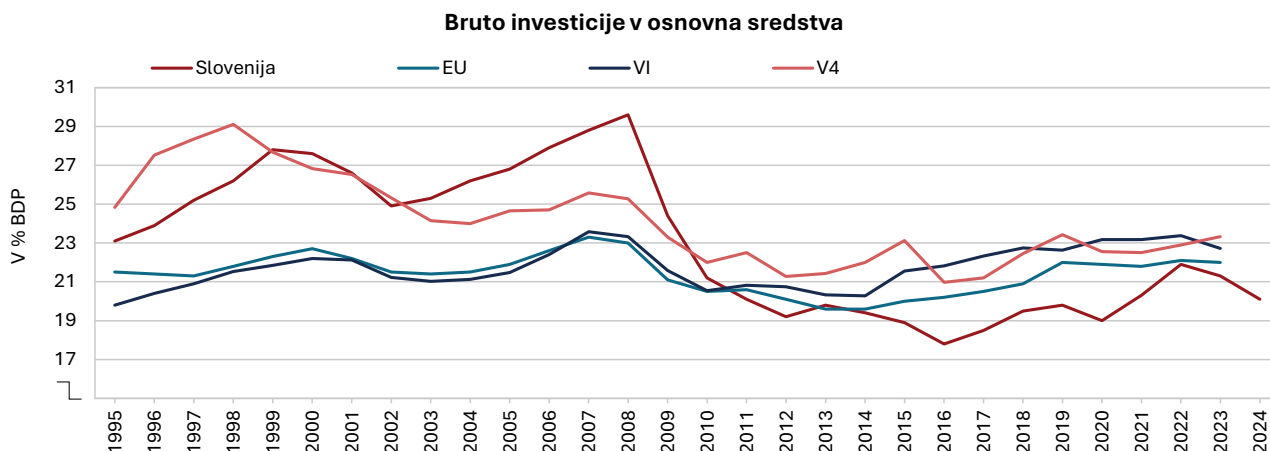
3.2.4 Investicije

3.2.4.1 Investicije v osnovna sredstva

Investicije v osnovna sredstva so se v zadnjih letih povečale, a ostajajo nižje kot v povprečju EU, nižje kot v vodilnih inovatorjih in nižje kot v višegrajskih državah. Investicijska aktivnost Slovenije se je po globalni finančni krizi (2008), ki je sovpadla tudi z zaključkom izgradnje avtocestnega križa, močno zmanjšala in do leta 2016, ko je bilo doseženo dno, upadla precej pod povprečje EU. V naslednjih letih so se investicije postopno krepile, še zlasti intenzivno po letu 2020, tako da so leta 2022 dosegle delež v BDP, primerljiv s povprečjem v EU. V naslednjih dveh letih pa je rast investicij v Sloveniji zaostala in škarje do povprečja EU in VI so se znova odprle (Slika 116)²⁸⁰.

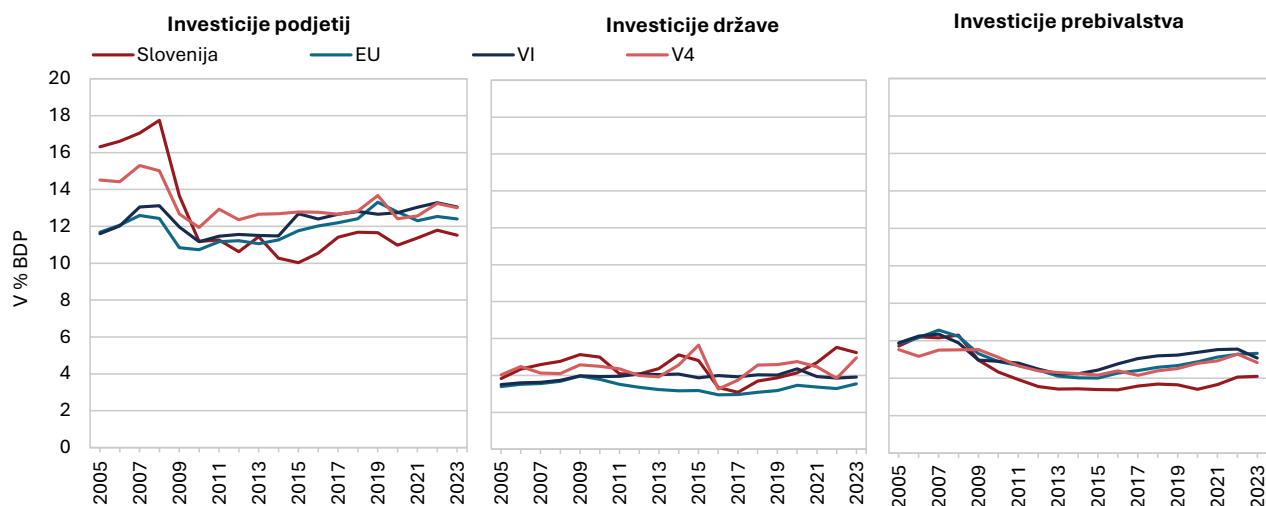
²⁸⁰ Podatki o strukturi BDP sicer še niso na voljo, a sklepamo na podlagi višjega realnega padca investicij v Sloveniji.

Slika 116: Razkorak v investicijah do povprečja EU, vodilnih inovatork in višegrajskih držav se je po letu 2022 znova povečal

Po institucionalnih sektorjih še naprej zaostajajo investicije podjetniškega sektorja in prebivalstva, sektor država pa investira več kot v povprečju držav EU. Podjetja v Sloveniji so pred letom 2008 investirala znatno več kot podjetja v EU, zadnjih deset let pa investirajo manj in tako pomembno prispevajo k počasnejši rasti oprijemljivega in neoprijemljivega kapitala v Sloveniji. Podobno je pri prebivalstvu, ki sicer večino investira v stanovanja. Za sektor država pa je v Sloveniji značilno, da ob začetku cikla finančne perspektive EU investira manj (2016/17), proti koncu pa precej več ko v povprečju države EU (2014/15, 2022/23). Ravno dinamika investiranja sektorja država je tudi največ prispevala, da se je po letu 2022 znova pojavil razkorak pri skupnih investicijah v primerjavi z EU.

Slika 117: Investicije podjetniškega sektorja in prebivalstva ostajajo podpovprečne

Po anketi EIB (2024) podjetja v Sloveniji med glavnimi ovirami za investiranje najpogosteje omenjajo **razpoložljivost usposobljene delovne sile, negotovost glede prihodnosti in stroške energije**. Te tri ovire so tudi najpogosteje omenjene v drugih državah EU. V Sloveniji je na prvem mestu med ovirami sicer razpoložljivost usposobljene delovne sile (kar 84 % podjetij je navedlo to kot oviro, v EU 77 %), sledita negotovost glede prihodnosti (78 %, v EU 79 %) in stroški energije (75 %, v EU 77 %). Razpoložljivost finančnih sredstev je kot oviro navedlo 38 % podjetij v Sloveniji (45 % v EU), še manj podjetij pa je kot oviro navedlo digitalno infrastrukturo (30 %, 41 % v EU).

Po znatnem povečanju v letih 2021 in 2022 so se prilivi neposrednih tujih investicij (NTI) v Slovenijo v letih 2023 in 2024 znižali. Vrednost prilivov neposrednih tujih investicij (v razmerju do BDP) se je v letih 2021 in 2022 povišala (v povprečju 3,3 % BDP) in presegala vrednosti v predhodnih desetih letih, ko je znašala 1,9 % BDP. V zadnjih dveh letih pa

so se prilivi vhodnih NTI znižali na 2,1 % BDP²⁸¹. Manj je bilo pritokov lastniškega kapitala, saj ni bilo večjih prevzemov družb niti večjih novih (greenfield) investicij²⁸².

3.2.4.2 *Investicije v inovacijsko podprto rast*

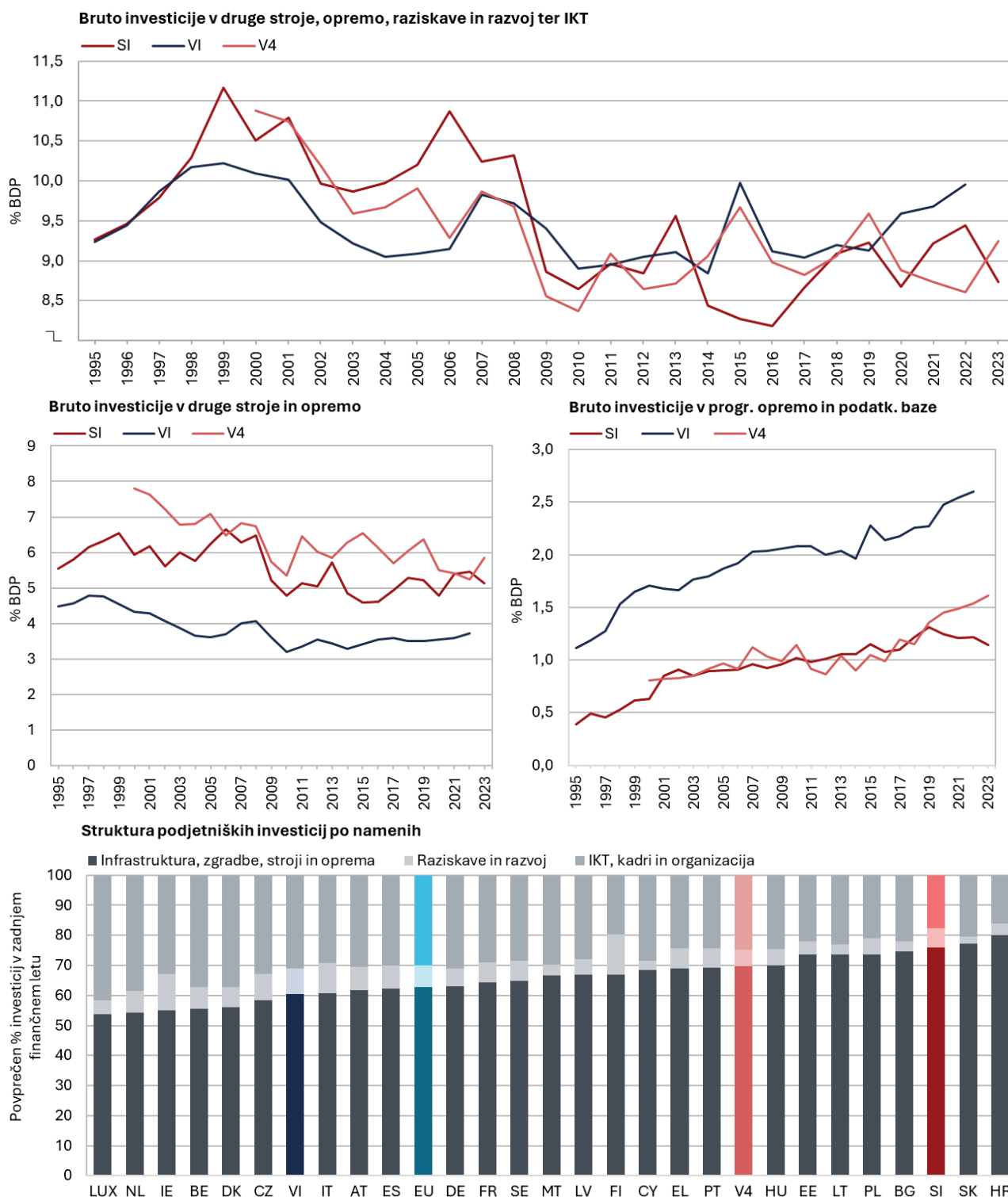
Po vlaganjih v inovacijsko podprto rast Slovenija v zadnjih letih ostaja na ravni držav V4, medtem ko se vodilne inovatorke pospešeno oddaljujejo. Kot približek skupnih investicij v inovacijsko podprto rast iz nacionalnih računov uporabljamo vlaganja v druge stroje in opremo²⁸³, RRD ter računalniško strojno in programsko opremo ter podatkovne baze (IKT). V prvem desetletju tega stoletja je bila Slovenija po tem kazalniku med vodilnimi državami EU. Z nastopom gospodarske in finančne krize 2008 so vse skupine držav ta vlaganja močno zmanjšala, a jih po letu 2014 spet pospešila. Slovenija temu trendu ni sledila in je v letih 2014–2017 močno zaostala: do vodilnih inovatorok v povprečju za 0,9 o. t., do V4 pa za 0,7 o. t. BDP. Slovenija je v naslednjem obdobju intenzivnost vlaganj v inovacijsko podprto rast povečala in v povprečju zaprla zaostanek do V4. A se je po drugi strani odprla vrzel do vodilnih inovatorok, ki so tudi pospešile svoje aktivnosti, tako da je v zadnjem obdobju, med 2018 in 2023 vrzel znašala 0,4 o. t. BDP.

²⁸¹ Za leto 2024 podatek za prva tri četrtletja.

²⁸² V zadnjih dveh letih se je začelo več večjih investicijskih projektov širitve dejavnosti (gradnja novih proizvodnih zmogljivosti farmacevtske industrije v Lendavi, preoblikovanje Revoza v proizvodnjo izključno električnih vozil, širitev zmogljivosti za proizvodnjo žerjavov v Ormožu, itd.), po podatkih MGTŠ pa se je povečalo tudi število neposrednih vlog tujih in domačih podjetij za pridobitev spodbude države za investicije, ki bistveno prispevajo k razvoju slovenskega gospodarstva.

²⁸³ To so investicije v stroje in opremo brez transportne in informacijsko-komunikacijske opreme.

Slika 118: Slovenija se oddaljuje od vodilnih inovatork po vlaganjih v inovacijsko podprto rast, pri čemer je vrzel najbolj izrazita in se še povečuje pri vlaganjih v neoprijemljivi kapital

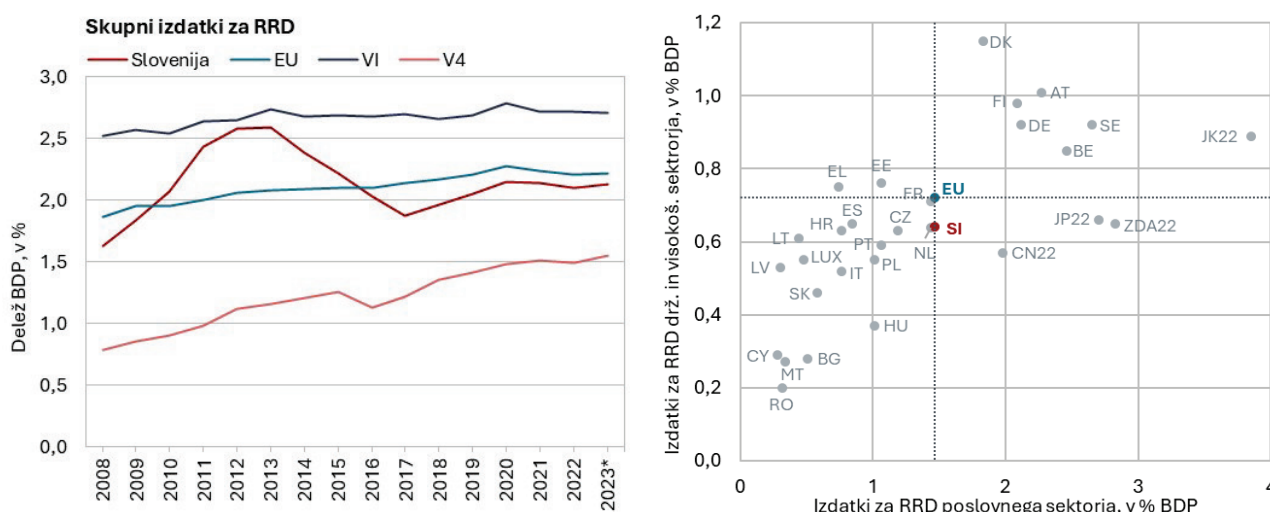
Vir: Eurostat (2025), EIB (2024), preračun UMAR. Opomba: Investicije v druge stroje in opremo vključujejo stroje in opremo brez transportne opreme in informacijsko-komunikacijske opreme.

Po strukturi vlaganj v inovacijsko podprto rast Slovenija premalo vlaga v neoprijemljivi kapital, trend je še posebej negativen na področju investicij v programsko opremo in podatkovne baze. Pri bruto investicijah v druge stroje in opremo Slovenija s 5,1 % BDP dosega šesti najvišji delež v EU, podobno kot države V4 in precej več od vodilnih inovatork. Na drugi strani Slovenija ne samo močno zaostaja, pač pa celo opazno povečuje svoj zaostanek pri vlaganjih v programsko opremo in podatkovne baze: z zgolj 1,1 % BDP za več kot polovico zaostaja za vodilnimi inovatorkami, prav

tako se je vrzel od leta 2020 povečala tudi za državami V4 in je v 2023 znašala 0,5 o. t. BDP. Podobno sliko kažejo primerjalni podatki EIB (2024) o strukturi podjetniških vlaganj: slovenska podjetja vlaganjem v infrastrukturo, zgradbe, stroje in opremo s 76 % namenjajo tretji najvišji delež v EU (63 %), IKT, usposabljanju zaposlenih ter organizaciji in optimizaciji poslovnih procesov pa drugi najnižji delež (17 % glede na 30 % v EU).

Po vlaganjih v RRD Slovenija ostaja med uspešnejšimi državami sledilkami, a za napredek je potreben preskok v velikostnem razredu vlaganj še posebej poslovnega sektorja, pri javnem pa postaja vse pomembnejša struktura teh vlaganj. V letu 2023 so bili skupni izdatki za RRD nominalno najvišji doslej (1.365 mio EUR). Izraženi relativno so že četrto leto zapored stagnirali na ravni okoli 2,1 % BDP (2023: 2,13 % BDP), kar je še vedno nekoliko pod povprečjem EU (2023: 2,22 % BDP) in znatno manj kot v vodilnih inovatorjih (2023: 2,71 % BDP). S stagnacijo naložb v RRD po vrhu v letu 2020 se soočajo tako EU²⁸⁴ kot tudi vodilne inovatorke, slovenski zaostanek tako vztraja: do povprečja EU za 0,1 o. t. BDP oz. za 0,6 o. t. do vodilnih inovatorke. Skupina držav V4 na drugi strani postopno zapira vrzel do povprečja EU, ki pa, tudi v primerjavi s Slovenijo, ostaja znatna (Slika 119, levo). So se pa v zadnjih letih pospešile naložbe javnega (državni in visokošolski) sektorja v RRD z vidika financiranja: te z 0,61 % BDP²⁸⁵ še vedno občutno zaostajajo za vrhom iz leta 2011, za 0,17 o. t., pa tudi za EU (2021: 0,7 %) ter vodilnimi inovatorkami (2021: 0,74 % brez Danske), a se je Slovenija vseeno prebila na 12. mesto v EU. Ob realizaciji načrtov Vlade o nadaljnjem povečanju teh sredstev do leta 2030 bo vse bolj pomembna ustrezna struktura teh vlaganj (gl. poglavje 3.2.5). Vlaganja v poslovnem sektorju, torej z vidika sektorja izvedbe, se v % BDP od leta 2020 po drugi strani rahlo zmanjšujejo, vseeno pa Slovenija po intenzivnosti teh vlaganj ostaja na visokem 7. mestu. Še vedno pa je za uvrstitev med vodilne države znotraj EU oz. globalno nujen preskok v velikostnem razredu vlaganj, še posebej podjetniškega sektorja (Slika 119 desno).

Slika 119: V Sloveniji skupne naložbe v RRD glede na BDP zadnja štiri leta stagnirajo, zato se zaostanek v mednarodni primerjavi ne zmanjšuje: z realizacijo načrtov na strani javnega financiranja do leta 2030 v ospredje prihaja pospešitev RRD vlaganj poslovnega sektorja

Vir: Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opomba: * Podatki za 2023 so začasni, razen za Slovenijo. V sliki desno so prikazani izdatki za RRD po sektorju izvedbe, pri čemer se podatki za države EU nanašajo na leto 2023, za neevropske pa na leto 2022. »CN« pomeni Kitajska, »JP« Japonska, »ZDA« Združene države Amerike, »JK« pa Južna Koreja.

Izdatki za formalno izobraževanje so primerljivi povprečju EU, zaostajajo pa za ravnmi izpred desetletja in za vodilnimi inovatorkami (za 0,9 o. t. BDP), pri vlaganjih v razvoj obstoječih kadrov pa Slovenija zaostaja tudi za povprečjem EU. Skupni javni in zasebni izdatki za predterciarno izobraževanje²⁸⁶, torej vlaganja za razvoj bodočih človeških virov, ki predstavljajo ključen dolgoročni dejavnik inovacijsko podprte rasti, v zadnjem desetletju nihajo okoli 4 % BDP (blizu povprečja EU-25), medtem ko so pred tem znašali 4,5 %. Zaostanek za vodilnimi inovatorkami se je v zadnjih letih nekoliko zmanjšal, a je leta 2021 še vedno znašal znatnih 0,4 o. t. BDP (Slika 120 levo). Izdatki za terciarno

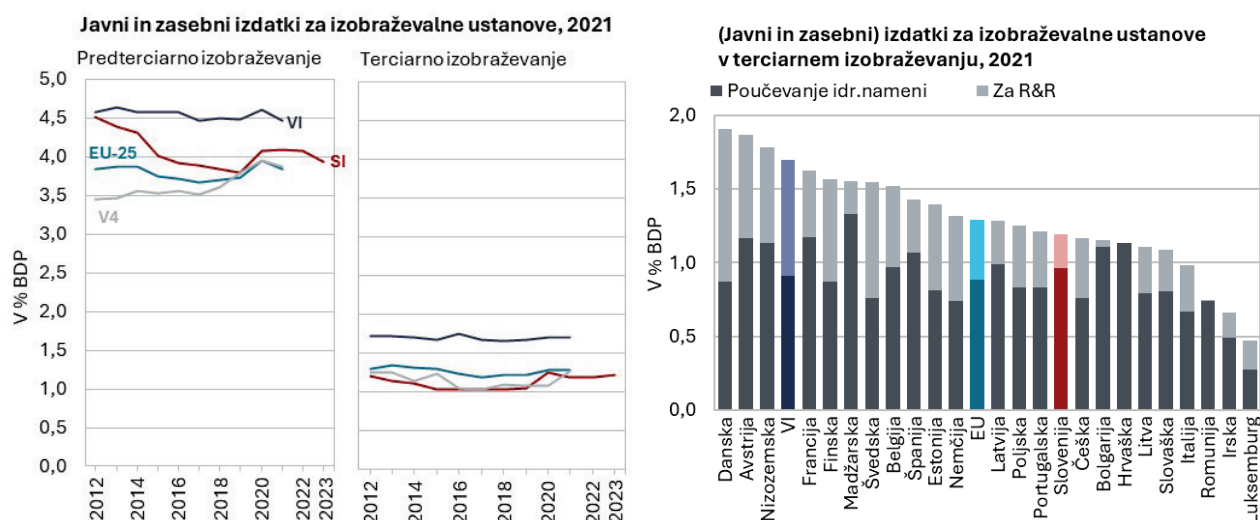
²⁸⁴ V letu 2023 je le 5 držav članic (Finska, Švedska, Belgija, Nemčija in Avstrija) presegalo t. i. barcelonski cilj, ki si ga je postavila EU, da bodo izdatki za RRD že do leta 2020 dosegli najmanj 3 % BDP.

²⁸⁵ V noveli Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti je na novo določeno financiranje znanstvenoraziskovalne in inovacijske dejavnosti (najmanj 1 % BDP za prvo in najmanj 0,25 % BDP za drugo dejavnost), tako da bodo, če bo Zakon v Državnem zboru potrjen v sedanjih obliki, skupna javna sredstva do leta 2030 dosegla 1,25 % BDP, kar je skladno z Resolucijo o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030 (MVZI, 2024).

²⁸⁶ Predterciarno izobraževanje vključuje drugo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja, osnovnošolsko izobraževanje in srednješolsko izobraževanje.

izobraževanje so okvirno na ravni povprečja EU-25, zaostanek do vodilnih inovatorov v višini okvirno 0,5 o. t. BDP (v letih 2020 in 2021) pa izhaja iz nižjih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost, ki jo izvajajo visokošolski zavodi (Slika 120 desno). Izdatki za druge namene v okviru terciarnega izobraževanja, torej poučevanje, investicije, ipd. so višji tako od povprečja EU kot od vodilnih inovatorov. Na področju razvoja strokovnjakov za delo v raziskovalno-razvojni dejavnosti so se v zadnjih letih povečali izdatki za program mladi raziskovalci²⁸⁷ (še vedno pa se ni začel izvajati program raziskovalcev v gospodarstvu), za podoktorske projekte, prav tako se je nadaljevala rast vlaganj v dejavnosti mednarodnega sodelovanja.²⁸⁸ Podjetja pri vlaganjih v (pre)usposabljanja zaposlenih, torej obstoječih kadrov, močno zaostajajo za povprečjem EU in vodilnimi inovatorji, kar se odraža v nizki vključenosti v usposabljanja (Slika 121).²⁸⁹ Podobna je slika pri javnih izdatkih za usposabljanje in izpopolnjevanje zaposlenih in brezposelnih iz naslova aktivne politike zaposlovanja, ki se od leta 2018 gibljejo med 0,04 % in 0,05 % BDP in so precej nižji kot v večini drugih članic EU in znatno nižji kot v vodilnih inovatorjih (kjer znašajo 0,14 % BDP) (Slika 121).

Slika 120: Izdatki za izobraževanje ostajajo nižji od že doseženih ravni izpred desetletja (levo), vrzel do vodilnih inovatorov na terciarni ravni izhaja iz nižjih izdatkov za raziskave in razvoj (desno)

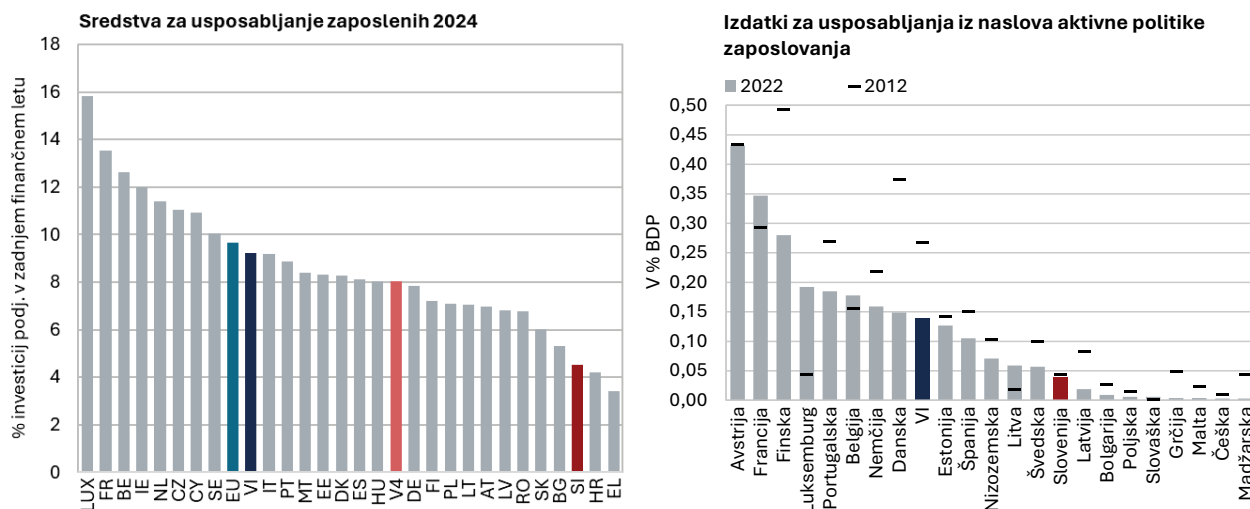
Vir: OECD (2025c) in OECD (2024c).

²⁸⁷ Izdatki za ta program mladi raziskovalci so leta 2023 znašali 35,6 mio evrov, od tega jih je bilo 61,3 % namenjenih za mlade raziskovalce na naravoslovju in tehniki (ARIS, 2024b).

²⁸⁸ Izdatki za podoktorske projekte so leta 2023 znašali 5,56 mio evrov in za projekte mednarodnega sodelovanja 13,06 mio evrov (ARIS, 2024a).

²⁸⁹ Leta 2024 so podjetja v Sloveniji v usposabljanja zaposlenih po strukturi svojih investicij vložila pol manj (4,5 %) sredstev kot v povprečju EU (9,6 %) in vodilnih inovatorov (9,2 %) (EIB, 2024). Vključenost delovno aktivnih v izobraževanja in usposabljanja za potrebe dela, ki jih je financiral delodajalec je leta 2022 znašala 40,4 %, v EU 43,2 %, v vodilnih inovatorjih pa 55 %. Leta 2022 so se delovno aktivni v povprečju izobraževali ali usposabljali 63 ur (EU: 76 ur, VI: 72,8 ur) 72,8 ur (Eurostat, 2025).

Slika 121: Vlaganja podjetij v usposabljanje zaposlenih (levo) in izdatki za usposabljanja iz naslova aktivne politike zaposlovanja (desno) so med nižjimi v EU

Vir: EIB (2024) in Eurostat (2025).

3.2.5 Inovacijska uspešnost s poslovno preobrazbo

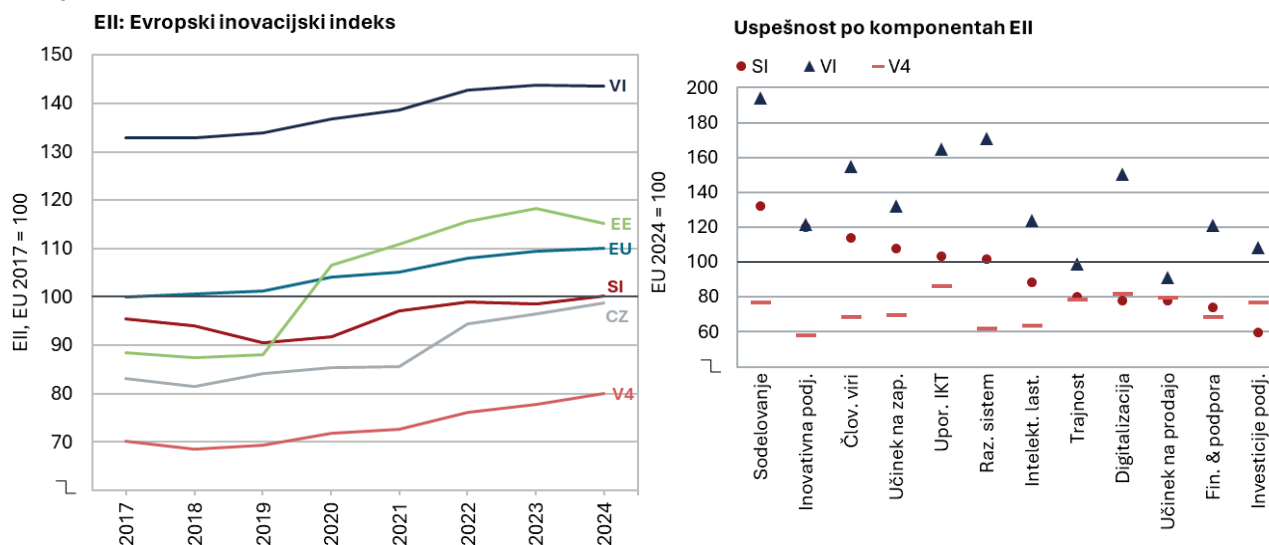
3.2.5.1 Razvojno-inovacijski vidik

Slovenija je po evropskem inovacijskem indeksu v letu 2024²⁹⁰ napredovala, a napredek ne zadošča za zmanjševanje vrzeli za povprečjem EU oz. vodilnimi inovatorkami, ki v zadnjih štirih letih ostaja na približno enaki ravni (Slika 122 levo). Slovenija tako ostaja v skupini zmernih inovatorok, hkrati pa se vztrajno zmanjšuje njena prednost pred skupino držav V4: Češka se je tako po večletnem izboljševanju Sloveniji že povsem približala, primer Estonije pa kaže, da so možni tudi bolj ambiciozni preskoki. Na premajhno inovacijsko ambicioznost Slovenije kaže tudi trend postopnega nazadovanja (od leta 2018) po globalnem inovacijskem indeksu (WIPO, 2025), kjer Slovenija dosega 34. mesto (od 133 držav)²⁹¹.

²⁹⁰ Leta evropskega inovacijskega indeksa oz. njegovih komponent se nanašajo na leto izzida publikacije European Innovation Scoreboard, medtem ko se vhodni podatki za kazalnike za njihov izračun nanašajo na obdobje pred tem (od t-1 do t-5).

²⁹¹ Vse štiri evropske vodilne inovatorke se uvrščajo med deset najbolj inovacijsko uspešnih držav sveta, od podpovprečno razvitih držav znotraj EU pa se bolje od Slovenije uvrščajo Francija (12.), Estonija (16.), Italija (26.), Ciper (27.), Španija (28.), Češka (30.) in Portugalska (31.), druge pa se uvrščajo slabše, npr. Madžarska (36.), Poljska (40.), Hrvaška (43.) ali Slovaška (46.).

Slika 122: Slovenija kljub postopnemu napredku po evropskem inovacijskem indeksu še naprej ostaja zasidrana v skupini zmernih inovatork

Vir: EK (2024i), preračun UMAR.

Primerjava Slovenije po posameznih komponentah EII v primerjavi z EU, VI in V4 pokaže naslednje (Slika 122 desno):

- **Slovenija glavne primerjalne prednosti** glede na EU **izkazuje na področju sodelovanja, inovacijske aktivnosti podjetij ter človeških virov**, kjer pa je, razen pri inovacijski aktivnosti podjetij, hkrati očiten tudi še znaten razkorak do vodilnih inovatork²⁹². Navedeno kaže, kako pomembno je, da Slovenija razvojno-inovacijsko politiko cilja glede na vodilne države, saj bo samo tako lahko znatno inovacijsko napredovala.
- **Glavne slabosti znanstveno-raziskovalnega in inovacijskega sistema** so še naprej **na področju investicij podjetij** (predvsem zaradi nizkih izdatkov za inovacije, ki niso povezane z raziskavami in razvojem), **finančnih podpor** (predvsem tvegan kapital, pa tudi izdatki javnega sektorja za RRD) **in digitalizacije** (predvsem zaradi nizkega deleža oseb z zelo dobrimi digitalnimi veščinami).
- **Na ostalih področjih se Slovenija uvršča okoli povprečja EU, a z znatnimi zaostanki do inovacijskih voditeljic.** To še posebej velja za kakovost znanstveno-raziskovalnega sistema ter uporabo IKT, relativno majhna pa je vrzel na področju učinkov vloženih sredstev. Zadnjemu v prid govorijo tudi ekonometrične študije, ki z uporabo metode nasprotnih dejstev (*angl. counterfactual*) kažejo, da imajo javna vlaganja v RRD močne multiplikacijske učinke na ravni podjetij (Burger idr., 2023; Crivellaro in Granato, 2023; Černigoj idr., 2024).

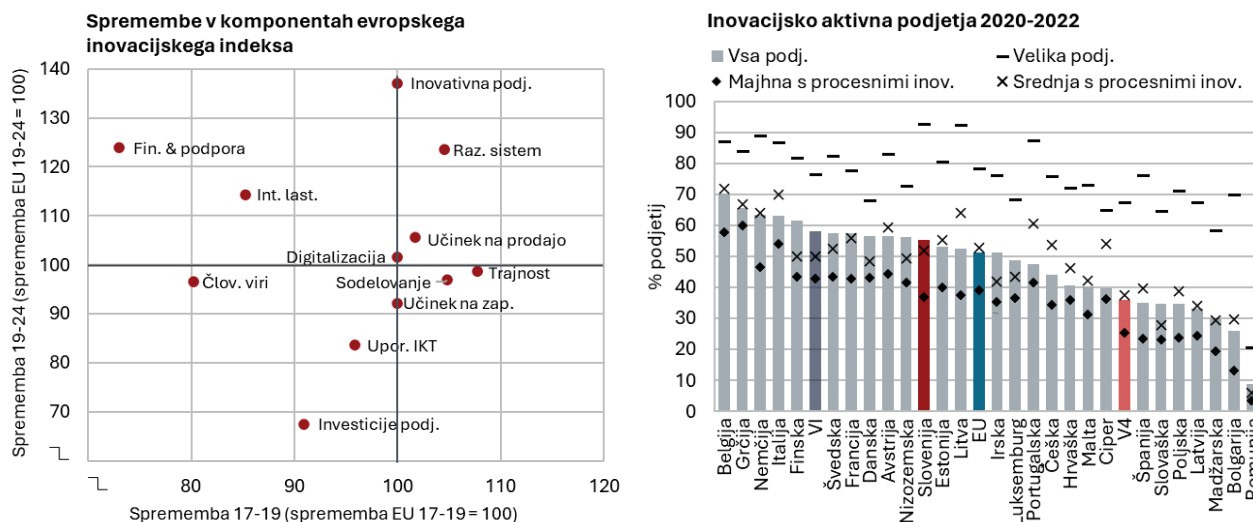
S povečanjem financiranja in podpore inovacijam, ki je prisotno po letu 2019, je treba nadaljevati, saj to pozitivno vpliva tudi na ostale dele znanstveno-raziskovalnega in inovacijskega sistema, hkrati pa velja v strukturi več pozornosti nameniti bolj tveganim, prebojnim RRI programom. Primerjava spremembe v komponentah EII med obdobjema 2017–2019, ki ga je še zaznamovalo nazadovanje, in 2019–2024, ko je Slovenija spet začela izboljševati svojo uspešnost po EII, pokaže naslednje (Slika 123 levo):

- Glavne razloge za zaostajanje EII za leta 2017–2019 gre iskati v močnem upadu financiranja in podpor, kar ilustrira pomen javnega sektorja pri spodbujanju prehoda v inovacijsko podprto rast. Slovenija je v tem obdobju znatno nazadovala tudi na področju človeških virov, intelektualne lastnine ter investicij podjetij. Ekonometrične študije potrjujejo, da javne podpore ne izrinjajo, ampak še dodatno pospešujejo vlaganja podjetij v RRD (Burger idr., 2023).
- Napredek v obdobju 2019–2024 je bil podprt z izboljšanjem inovacijske aktivnosti podjetij, čemur pa niso sledili izdatki podjetij zainovacije, kar je v tem obdobju najbolj zaviralo napredek Slovenije glede na druge države EU. Izboljšanje EII je temeljilo tudi na nadaljnjem izboljšanju kakovosti znanstveno-raziskovalnega sistema, ki je bilo podprto tudi z izdatnejšim financiranjem. Pri tem je po letu 2019 prišlo do izboljšanja vseh treh kazalnikov te komponente (RRI podpora javnemu oz. poslovnemu sektorju ter razpoložljivost tveganega kapitala), a ne glede na to financiranje in podpora ostaja druga najpomembnejša slabost Slovenije. S povečevanjem javnih vlaganj in podpor vse pomembnejša postaja struktura teh vlaganj, kjer bi poleg razvoja kapitalskega trga bilo treba več pozornosti nameniti bolj tveganim, prebojnim RRI programom²⁹³.

²⁹² Na področju človeških virov je dodatno, zaradi metodoloških sprememb, prišlo do znatnega poslabšanja enega od treh kazalnikov, in sicer deleža odraslih s terciarno izobrazbo (gl. poglavje 2.3.4.), ki v podatkih EII še ni upoštevan.

²⁹³ Primer tovrstnih podpor je javni razpis »Spodbujanje izvajanja raziskovalno-razvojnih programov (TRL3-6)«, ki ga je v višini 58,7 mio EUR dne 19.2.2025 objavila Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS.

Slika 123: Slovenska podjetja so s pospešitvijo po letu 2019 med inovacijsko aktivnejšimi pri inovacijah proizvodov, več pozornosti pa zahtevajo inovacije poslovnih procesov, ki naj bi jih podjetja tudi bolj izdatno podprla z investicijami

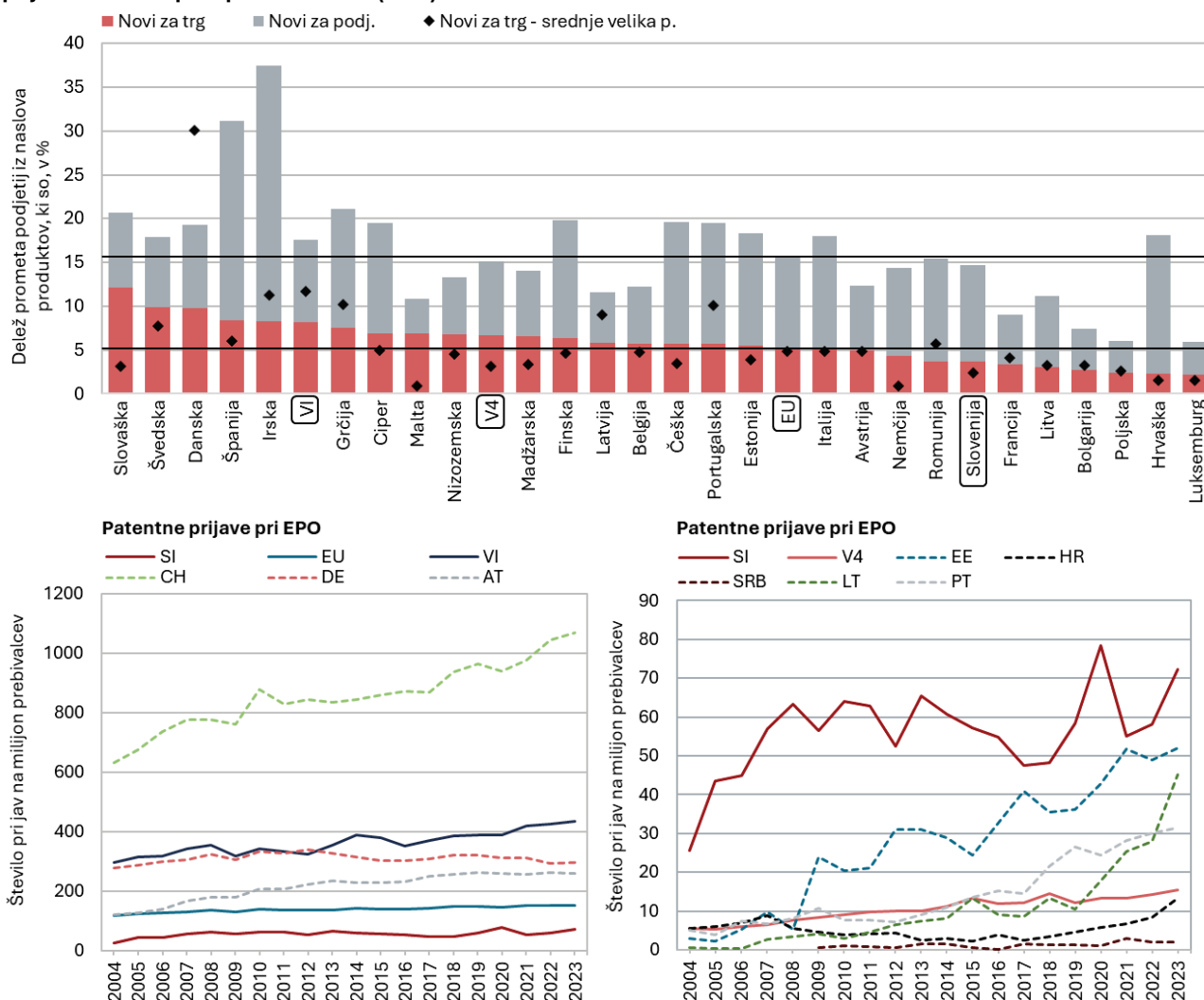
Vir: EK (2024i), Eurostat (2024a), preračun UMAR.

Slovenska podjetja so visoko inovacijsko aktivna, kar še posebej velja za velika in srednje velika podjetja pri inovacijah proizvodov, slabše rezultate pa, še posebej majhna in srednje velika podjetja, dosegajo pri inovacijah poslovnih procesov. V Sloveniji je bilo skladno z zadnjo evropsko inovacijsko anketo za obdobje 2020–2022 inovacijsko aktivnih 55,4 % podjetij, kar Slovenijo uvršča relativno visoko, med povprečji za EU in vodilne inovatorke. Ugoden rezultat temelji na najvišjem deležu inovacijsko aktivnih velikih podjetij, pa tudi zelo visokem (drugem najvišjem) deležu srednje velikih podjetij glede na inovacije proizvodov. Po drugi strani predvsem majhna in srednje velika podjetja zaostajajo pri uvajanju inovacij poslovnih procesov, s 37 % in 52 % zaostajajo tudi za povprečjem EU.

Slovenska podjetja močno zaostajajo pri uvajanju (radikalnih) inovacij, ki so nove za trg, saj z njimi ustvarijo za polovico manj prihodkov kot države V4, kar kaže, da primerjalno tvegajo manj, posledično pa se v večji meri zanašajo na že preizkušene proizvode in tehnologije. Novi oz. znatno izboljšani proizvodi slovenskim podjetjem prinašajo 14,7 % prihodkov, kar je na ravni evropskega povprečja (15,7 %), vendar precej manj kot v nekaterih konkurentkah (Španija, Slovaška ali Češka). Še bolj pa Slovenija zaostaja glede deleža prometa, ki ga podjetja ustvarjajo s prodajo proizvodov, ki so novi za trg (in ne le za podjetje). Tu si s 3,7 % prihodka od tovrstnih proizvodov deli zgolj 20. mesto z Romunijo. Tako V4 kot vodilne inovatorke dosegajo po tem kazalniku okvirno dvakrat višje deleže (6,7 oz. 8,2 %), kar kaže na to, da se slovenska podjetja preveč osredotočajo na inkrementalne oz. postopne, premalo pa na radikalne oz. ustvarjalne inovacije (Acemoglu idr., 2022)²⁹⁴. Uvajanje novih proizvodov za trg pa je, kot kažejo podatki za slovenska podjetja, tesno povezano s produktivnostjo (Wostner idr., prihajajoče). Isti vir na osnovi podatkov evropske ankete predelovalnih dejavnosti (Palčič in Kovič, 2022) ugotavlja, da so ključni dejavniki konkurenčnosti slovenskih proizvodov kakovost, prilagajanje potrebam kupca in cena, inovativnost proizvodov pa se pojavlja šele kot peti najpomembnejši dejavnik (od šestih).

²⁹⁴ Inkrementalne inovacije izboljšujejo produktivnost v okviru sedanjih tehnologij za določeno produktno linijo, medtem ko radikalne inovacije združujejo trenutno tehnologijo produktne linije s širše razpoložljivim znanjem v gospodarstvu, da inovirajo na novem področju in s tem ustvarjalno izrivajo vodilno tehnologijo konkurence (povzeto po Acemoglu idr., 2022). Isti vir navaja, da so radikalne inovacije tiste, ki so motor rasti, saj imajo inkrementalne inovacije padajoče donose, medtem ko radikalne inovacije ustvarjajo nove tehnološke grozde in omogočajo novo serijo inkrementalnih inovacij (ibid.).

Slika 124: Slovenska podjetja so preveč osredotočena na uvajanje inkrementalnih inovacij, s katerimi ustvarjajo precej več prihodkov od konkurentk (zgoraj) – na premalo ambiciozen pristop kažejo tudi podatki o patentnih prijavih na Evropski patentni urad (EPO)

Vir: Eurostat (2024a), preračun UMAR.

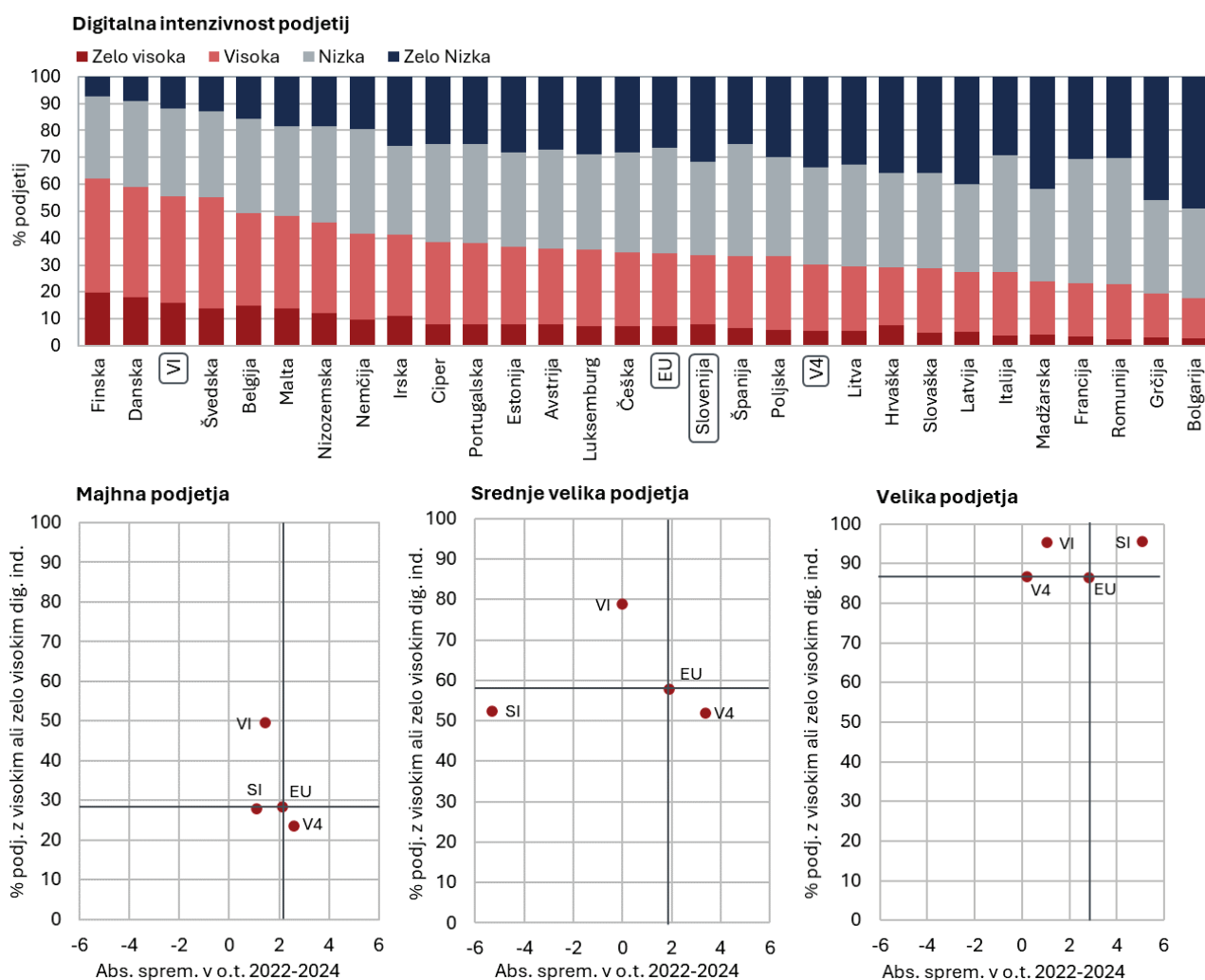
Raziskovalna intenzivnost ostaja primerjalna prednost Slovenije, podatki o patentnih prijavih pa kažejo na potrebo po bolj ambicioznem pristopu, saj se povečuje zaostanek za vodilnimi inovatorkami in zmanjšuje prednost pred nekaterimi konkurenčnimi državami. Podatki o patentnih prijavih pri Evropskem patentnem uradu (EPO) glede na državo prijavitelja kažejo, da se Slovenija vse od leta 2004 v okviru EU uvršča okoli 13. mesta. Vrzal do povprečja EU se ne zmanjšuje, se pa povečuje do inovacijskih voditeljic, ki pa vse bolj zaostajajo za globalnimi voditeljicami, kot je npr. Švica. Po drugi strani Slovenija še ohranja vodilno mesto v raziskovalni intenzivnosti glede na države konkurentke: prednost pred V4 se ne zmanjšuje in tudi naskok Slovenije pred balkanskimi državami kaže, da so raziskave in razvoj še naprej močna primerjalna prednost Slovenije, ne samo z vidika patentiranja, ampak tudi glede skupnih izdatkov za RRD. Toda močno pospeševanje držav, kot so Estonija, Litva ali Portugalska, ilustrira, da je Slovenija razvojno premalo ambiciozna in da mora še pospešiti pozitivne trende, ki so prisotni od leta 2018. Struktura patentnih prijav po tehnoloških področjih se v Sloveniji med letoma 2014 in 2023 ni spremenila bistveno: nekoliko nadpovprečno se je povečala patentna aktivnost na področju strojništva, nekoliko se je zmanjšala na področju elektrotehnike, aktivnost na področju instrumentov in kemije pa se je povečala povprečno. Slovenija je, sodeč po razpršenosti patentnih prijav po tehnoloških področjih, med dvajsetimi manjšimi državami EU peta najbolj diverzificirana država²⁹⁵.

²⁹⁵ Ocena temelji na standardnem odklonu deležev patentov po 35 tehnoloških področjih, kot jih spremlja EPO. Med malimi državami so bile upoštevane tiste z manj kot 15 milijoni prebivalcev.

3.2.5.2 Digitalni vidik

Po digitalni intenzivnosti so slovenska velika podjetja med vodilnimi in svoj položaj še krepijo, majhna so povprečna in nekoliko izgublajo, srednje velika podjetja pa so od leta 2022 močno nazadovala in izgubila celotno prednost pred V4. V Sloveniji zelo visoko ali visoko digitalno intenzivnost (metodologija Eurostat) dosega tretjina podjetij, kar je skladno s povprečjem EU (Slika 125 zgoraj) in več kot v skupini držav V4 (ob zaostajanju za Češko). Močno pa zaostaja za vodilnimi inovatorkami, kjer je takšnih podjetij 55 %, pa tudi za nekaterimi konkurentkami (Estonija in Portugalska). Analiza po velikosti podjetij kaže, da so velika podjetja s četrtnim najvišjim deležem digitalno intenzivnih podjetij zelo uspešna in so v letih 2022–2024 napredovala hitreje od povprečja EU, vodilnih inovator in držav V4. Napredek je bil znatno počasnejši med majhnimi podjetji, ki so povprečno uspešna, a so bile v obdobju 2022–2024 tu razlike med skupinami držav majhne. Srednje velika podjetja pa so v tem obdobju močno nazadovala (slabša je bila le še Grčija): delež digitalno intenzivnih podjetij se je namreč znižal za preko 5 o. t., v državah V4 pa povešal za preko 3 o. t., kar pomeni, da so srednje velika podjetja V4 po digitalni intenzivnosti ulovila konkurentke v Sloveniji.

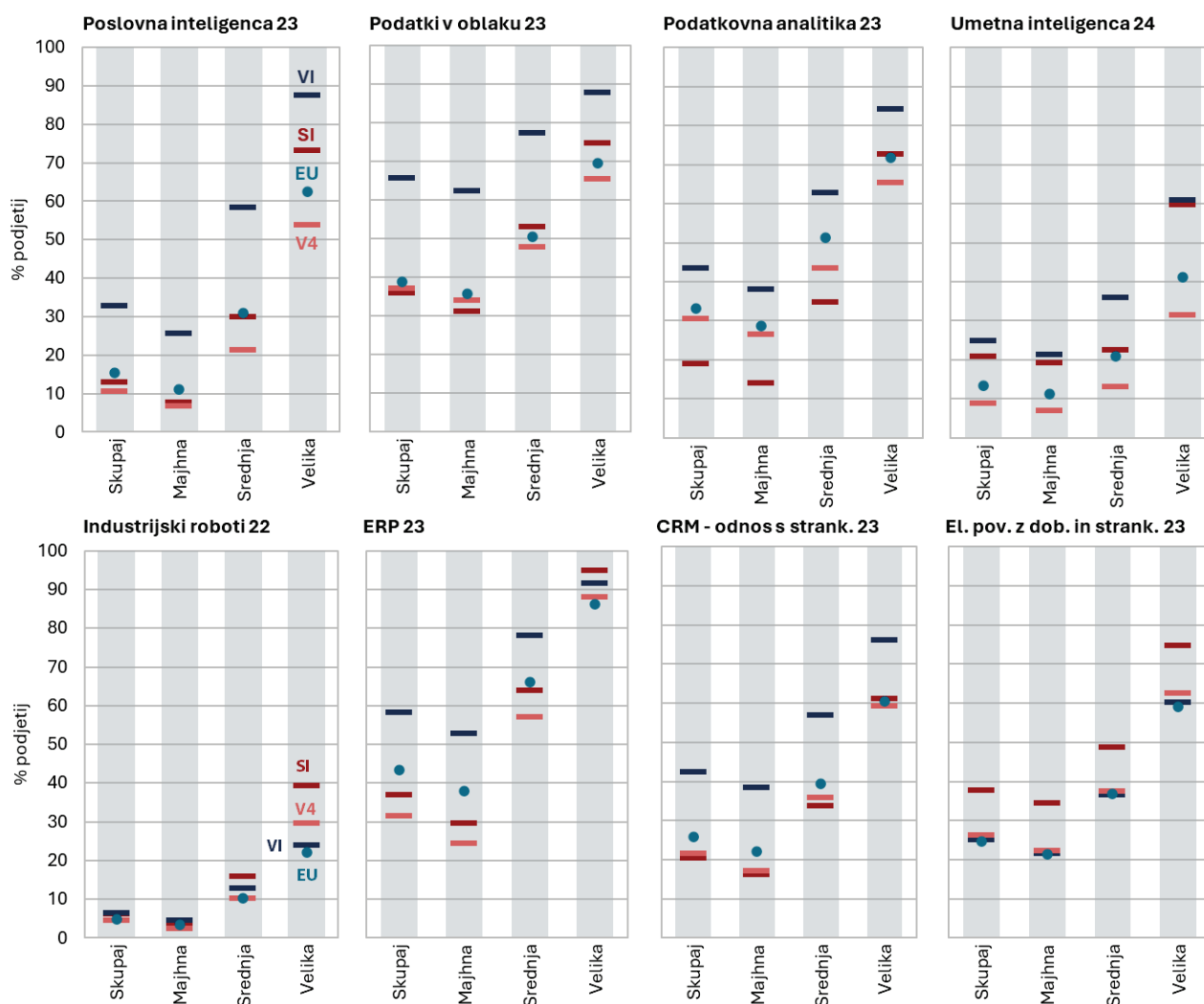
Slika 125: Inovacijsko vodilne države vodijo tudi po digitalni intenzivnosti, stanje med slovenskimi podjetji pa je različno: velika so med digitalnimi voditelji, srednje velika podjetja pa so v letih 2022–2024 za EU in izgubila prednost pred V4

Vir: Eurostat (2024a), preračun UMAR

Proizvodna usmerjenost in povezanost med podjetji ostajata glavni primerjalni prednosti, z vidika učinkovitega vodenja pa so velike neizkoriščene priložnosti predvsem med majhnimi in srednjimi podjetji. Velika in srednje velika podjetja so po deležu podjetij, ki uporabljajo industrijske robote, vodilna v EU (Slika 126), kar kaže na močno proizvodno usmerjenost slovenskega gospodarstva. Poleg robotizacije je pomembna primerjalna prednost tudi tesna (elektronska) povezanost z dobavitelji in strankami, kjer je Slovenija prav tako vodilna (posebej so uspešna majhna podjetja), kar kaže na dobro razvit ekosistem v smislu medsebojnega podjetniškega dopolnjevanja. Manj prepričljiva je slika pri učinkovitem upravljanju podjetij, npr. v smislu uporabe sistemov za integrirano upravljanje virov podjetja (ERP), za upravljanje odnosov s strankami (CRM) ali uporabe poslovne inteligence, kjer še posebej glede na vodilne inovatorke močno zaostajajo majhna in srednje velika podjetja.

Slika 126: Pri uporabi digitalnih tehnologij so v mednarodni primerjavi velika podjetja precej bolj uspešna od majhnih in srednje velikih, velik neizkoriščen potencial pa predstavlja bolj intenzivna uporaba podatkov in s tem povezan razvoj novih proizvodov in poslovnih modelov

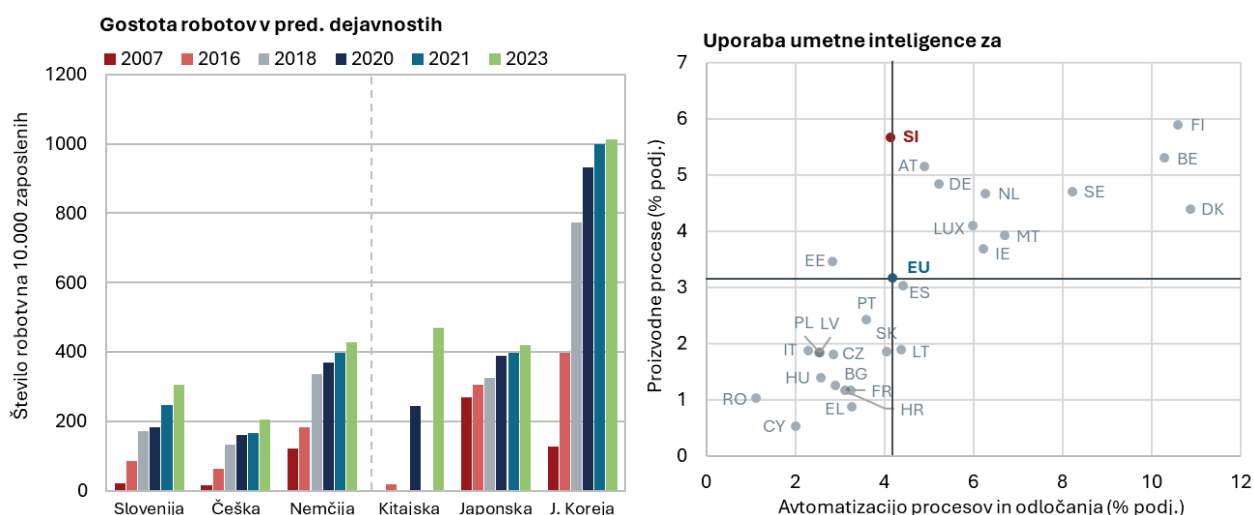
Vir: Eurostat (2024a), preračun UMAR. Opomba: ERP (enterprise resource planning) pomeni sisteme za integrirano upravljanje virov podjetja, CRM (customer relationship management) pa se nanaša na sisteme za upravljanje odnosov s strankami. Številka za opis kazalnika se nanaša na leto: 23 npr. pomeni leto 2023.

Čeprav so slovenska podjetja pri uporabi umetne inteligence v okviru proizvodnih procesov uspešna, pa prehod iz industrije 3.0 v industrijo 4.0, to je integracija tehnologij in podatkovno podprto poslovanje podjetij, še naprej predstavlja velik izziv. Ključna pomankljivost na področju digitalizacije se nanaša na prehod na podatkovno podprto poslovanje podjetij (glej kazalnika podatki v oblaku in uporaba podatkovne analitike), ki ni pomembno le z vidika učinkovitosti poslovanja, pač pa tudi za razvoj novih proizvodov in še posebej poslovnih modelov (Slika 126). Na tem področju so velika podjetja v primerjavi z državami EU zgolj povprečna, majhna in srednje velika pa zaostajajo tudi za primerljivimi podjetji v V4. Obvladovanje podatkov je predpogoj tudi za integracijo različnih tehnologij, kar je ključno za pospeševanje rasti produktivnosti (Calvino in Fontanelli, 2023), s čimer imajo slovenska podjetja težave (UMAR, 2022a). So pa slovenska podjetja, predvsem velika in majhna, zelo uspešna pri uporabi umetne inteligence, kjer dosegajo četrto

in sedmo mesto v EU. Tudi v tem primeru je uporaba umetne inteligence vezana predvsem na optimizacijo proizvodnih procesov, kjer Slovenija zgolj minimalno zaostaja za vodilno Finsko, medtem ko je pri avtomatizaciji procesov in odločanja z umetno inteligenco na povprečju EU (Slika 127, desno). Pri zadnjem s 17. mestom v EU še posebej zaostajajo srednje velika podjetja.

Težave z digitalno preobrazbo ima vse več podjetij, hkrati pa jo obravnavajo kot vse manj pomembno. Delež slovenskih podjetij, ki po raziskavi SURS (2024e) meni, da digitalna preobrazba za njih ni bistvena oz. relevantna za uspešno poslovanje, se namreč povečuje: med majhnimi podjetji je bilo leta 2024 takšnih 53 % (oz. 4 o. t. več kot leta 2021), med srednje velikimi 51 % in kar 18 o. t. več kot leta 2021, med velikimi pa četrtina (oz. 6 o. t. več kot 2021). Zaradi nizkega zavedanja o pomenu digitalizacije se podjetja tovrstne preobrazbe ne lotevajo sistemsko, saj delež podjetij z digitalno strategijo v letu 2024 ostaja na ravni iz leta 2021 (17 %), pri čemer se je nekoliko povečal med velikimi podjetji, a zmanjšal med srednje velikimi. Temu bi lahko botrovalo dejstvo, da se je delež podjetij, ki imajo z digitalno preobrazbo težave, v letih 2021–2024 povečal s 60 na 71 %. Najpomembnejše težave, o katerih pri digitalni preobrazbi poročajo podjetja, se nanašajo na kadre (2/3 podjetij), pomanjkanje finančnih sredstev in (ne)prilagodljivost podjetij (oboje polovica podjetij), nekoliko manj pa so izpostavljene težave z vodenjem in določanjem priorit. (Ne)pripravljenost na spremembe zaposlenih in vodilnih je predstavljala težavo pri dobri tretjini podjetij, podobno nizek delež podjetij pa ima težave z nepovezanimi poslovnimi procesi (katerih pomen pa raste in to v vseh velikostnih skupinah podjetij).

Slika 127: Slovenija nadaljuje s krepitvijo svojih že dlje časa trajajočih konkurenčnih prednosti znotraj EU na področju robotizacije proizvodnih procesov; povečan pritisk globalnih konkurentov pa zahteva dodatno pospešitev procesov poslovne preobrazbe tudi na področjih, kjer je Slovenija manj uspešna

Vir: International Federation of Robotics presentations (2024), OECD (2019a), Eurostat (2024a), preračun UMAR. Opomba: podatki v desnem grafu, o uporabi umetne inteligence, se nanašajo na leto 2024, razen za Francijo, kjer se podatka nanašata na leto 2023.

Slovenija krepi svoje že dlje časa trajajoče (tradicionalne) konkurenčne prednosti znotraj EU, a je hkrati pod vse večjim globalnim pritiskom zaradi še bolj intenzivne robotizacije in avtomatizacije (predvsem) Azije, še bolj pa zaradi zaostajanja EU pri razvoju in uvajanju najzahtevnejših digitalnih tehnologij. Z vidika ekonomskih izzivov Slovenije velja upoštevati, da so tudi vodilne evropske države izpostavljene vse bolj intenzivni konkurenci držav iz drugih kontinentov. Navedeno ilustrira Slika 127, levo, ki prikazuje gostoto robotov v predelovalnih dejavnostih. Slovenija po tem kazalniku skupaj z Dansko dosega tretjo največjo robotiziranost znotraj EU ob povečevanju prednosti pred konkurentko Češko. To po eni strani kaže, da Slovenija znotraj EU še dodatno krepi tradicionalne konkurenčne prednosti, saj uspešno zmanjšuje vrzel do najuspešnejših držav EU. A hkrati prednost Južne Koreje in še posebej izjemno hitro napredovanje Kitajske kažeta, zakaj ima celotna EU že težave v avtomobilski industriji, sodeč po zgornjih podatkih pa bodo podobnim pritiskom v prihodnje izpostavljene tudi druge industrije. Kitajska je namreč od leta 2016, ko je bila več kot štirikrat manj robotizirana kot Slovenija, do leta 2023 uspela prehiteti najbolj robotizirani državi EU, Nemčijo in Švedsko, prvo za 10 %, drugo pa že za tretjino²⁹⁶. Podobno se uspešnost Slovenije relativizira na globalni ravni pri uporabi umetne inteligence. Po globalnem indeksu UI se namreč uvršča na 37. mesto med 83 državami sveta, skupaj z drugimi

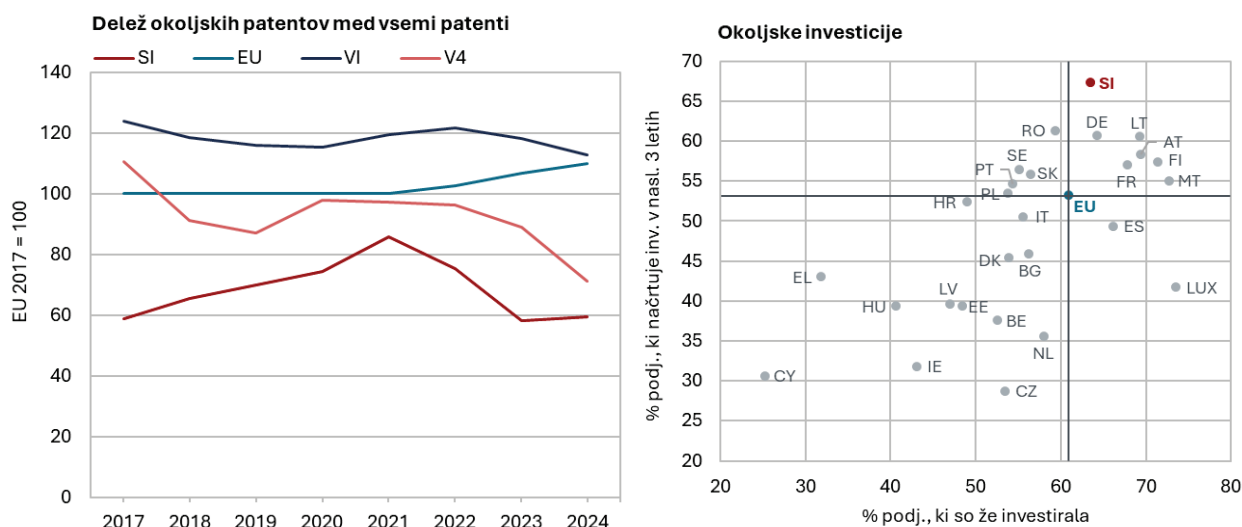
²⁹⁶ Ob tem velja upoštevati tudi, da so skupni izdatki za RRD (v tekočih evrih, ne SKM) leta 2000 v EU tiste v Kitajski presegali za 12-krat, leta 2010 še za 3-krat, leta 2020 so se izdatki za RRD izenačili, medtem ko je v letu 2022 (zadnji razpoložljivi podatki) Kitajska v RRD vlagala že za 22 % oz. 77 milijard evrov več od EU (preračun UMAR na podlagi podatkov Eurostat (2025)).

državami V4 (Tortois, 2024), hkrati pa se med deset najuspešnejših držav na svetu iz EU uvrščata le Francija in Nemčija (na 5. in 7. mestu), a tudi ti dve z zelo velikim zaostankom za vodilnima ZDA in Kitajsko.

3.2.5.3 Trajnostni vidik

Zavedanje o vplivu podnebnih sprememb se med podjetji izboljšuje, kar se kaže v znatno povečanih s podnebjem povezanih podjetniških vlaganjih in tudi v zelo ambicioznih načrtih slovenskih podjetij. Še leta 2021 je po podatkih EIB v Sloveniji kar 51 % podjetij ocenjevalo, da podnebne spremembe nimajo nikakršnega vpliva na njihovo poslovanje (v EU je bilo takrat takšnih 42 %). Do leta 2024 se je ta delež znižal na 32 %, kar je manj od povprečja EU (34 %). Pri tem ni šlo zgolj za načelno izboljšanje zavedanja o posledicah, ampak se je to od leta 2022 pokazalo tudi v izrazitem pospeševanju investicij povezanih z okoljskimi dogodki in zmanjševanjem emisij CO₂ (EIB, 2024). Slovenija tako po deležu podjetij, ki so že investirala v z okoljem povezane projekte (s 64 %) dosega nadpovprečen, to je deveti najvišji delež v EU. Pri tem je še pomembneje, da imajo slovenska podjetja najbolj ambiciozne načrte glede investicij na tem področju v naslednjih treh letih med vsemi državami EU (Slika 128). Podjetja po drugi strani med ovirami pri investiranju v zeleni prehod najpogosteje omenjajo visoke investicijske stroške, spreminjanje zakonodaje ter negotovost glede ustreznih tehnologij (Banka Slovenije, 2025).

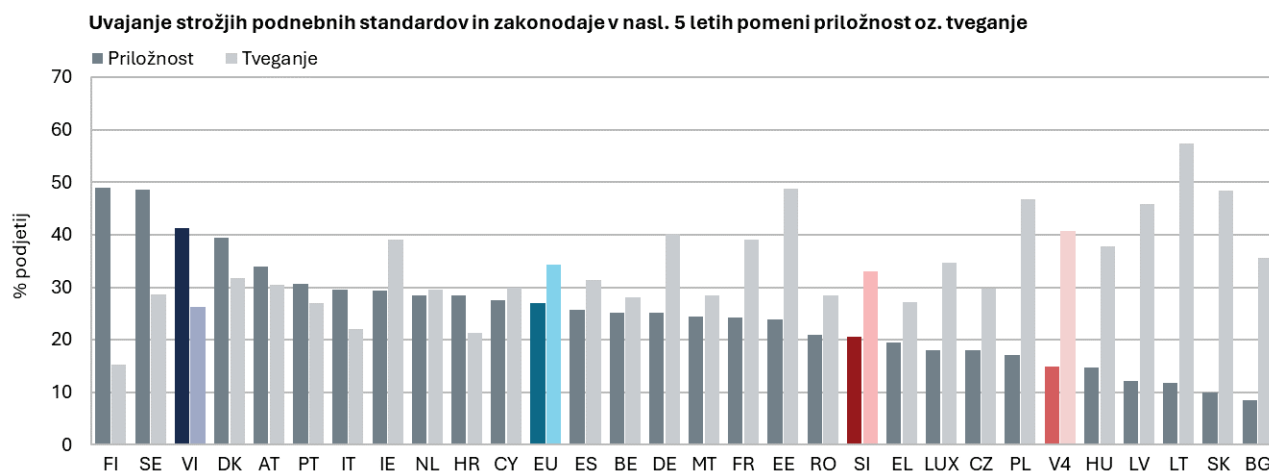
Slika 128: Slovenska podjetja močno povečujejo z okoljem povezane investicije (levo), ki pa so bolj usmerjene v prilagajanje in zagotavljanje skladnosti kot pa v tehnološki razvoj (desno)

Vir: EIB (2024), EK (2024i), prikaz UMAR.

Okoljske investicije se osredotočajo predvsem v prilagajanje in zagotavljanje okoljske skladnosti, manj pa v tehnološki razvoj in izkoriščanje priložnosti iz tega naslova. Podatki EIB namreč kažejo, da je v letu 2024 v Sloveniji uvajanje strožjih podnebnih standardov in zakonodaje kot priložnost zaznalo zgolj 21 % podjetij, kar je več kot v državah V4 (15 %), a znatno manj od povprečja EU (27 %) in tudi bistveno manj od vodilnih inovatorok (41 %) (Slika 129). Pri tem je pozitivno, da se v Sloveniji ta delež povečuje (za 2 o. t. glede na 2022), medtem ko se v povprečju EU in V4 znižuje (v vodilnih inovatorkah je stabilen). Kljub temu bi bilo treba dinamiko sprememb še pospešiti. Na večji poudarek zagotavljanju okoljske skladnosti kažejo tudi podatki o okoljskih certifikatih ISO14001, ki so v Sloveniji bolj razširjeni ne samo od povprečja EU, ampak tudi od vodilnih inovatorok, še posebej med predelovalnimi dejavnostmi, v trgovini in prometu, medtem ko zaostajamo v gradbeništvu. Po drugi strani podatki o deležu z okoljem povezanih patentov kažejo (Slika 128 desno), da ima Slovenija na tem področju še precejšnje neizkoriščene priložnosti. Kot primer dobre prakse velja omeniti razširjenost znaka Ecolabel, okoljske marjetice, ki se uporablja predvsem kot razločevalni dejavnik glede na konkurenco s ciljem dviga vrednosti za kupca in posledično dodane vrednosti za ponudnika. Po tem kazalniku je namreč Slovenija v letu 2024 postala vodilna država v EU, kar ocenjujemo, da je predvsem posledica aktivnosti na področju turističnih nastanitev.

Slika 129: Slovenska podjetja zeleni prehod dojemajo predvsem kot tveganje, kot priložnost pa ga prepoznavajo pol manj podjetij kot v vodilnih inovatorkah

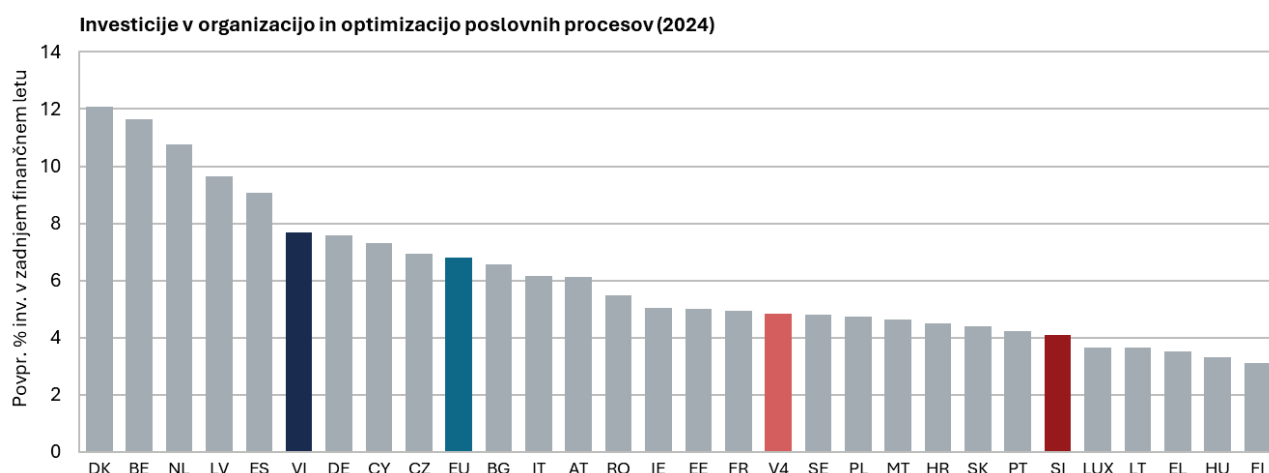

Vir: EIB (2024), prikaz UMAR.

3.2.5.4 Upravljalско-trženjski vidik

Prehod v inovacijsko podprto rast, pa tudi digitalna preobrazba podjetij, zahtevata prilagojene, inovacijam prijazne procese, organizacijo in kulturo, čemur slovenska podjetja ne posvečajo dovolj pozornosti. Po anketi GZS (2023) ima 15 % podjetij vzpostavljen interni inovacijski sistem, med inovacijsko aktivnimi podjetji pa je takšnih 46 %. Primerljivi podatki za druge države niso na razpolago, iz poudarka, ki ga slovenska podjetja dajejo organizacijskim inovacijam, pa lahko sklepamo, da to področje ni deležno dovolj pozornosti. Po podatkih evropske inovacijske ankete je namreč v letih 2020–2022 v Sloveniji nove metode organizacije dela, procesov odločanja ali upravljanja s človeškimi viri uvedlo 30 % podjetij (23. mesto v EU) oz. za 11 o. t. manj od povprečja držav EU. Podobno sliko kažejo tudi podatki EIB (2024) o vlaganjih podjetij v organizacijski kapital in optimizacijo poslovnih procesov (Slika 130), skladno s katerimi Slovenija z 22. mestom zaostaja tako za povprečjem EU kot državami V4, v primerjavi z inovacijskimi voditeljicami pa za te namene namenja skoraj pol manj sredstev.

Slika 130: Slovenska podjetja po deležu vseh investicij v organizacijski kapital vlagajo pol manj od inovacijskih voditeljic in zaostajajo tudi za konkurenčnimi podjetji iz držav V4

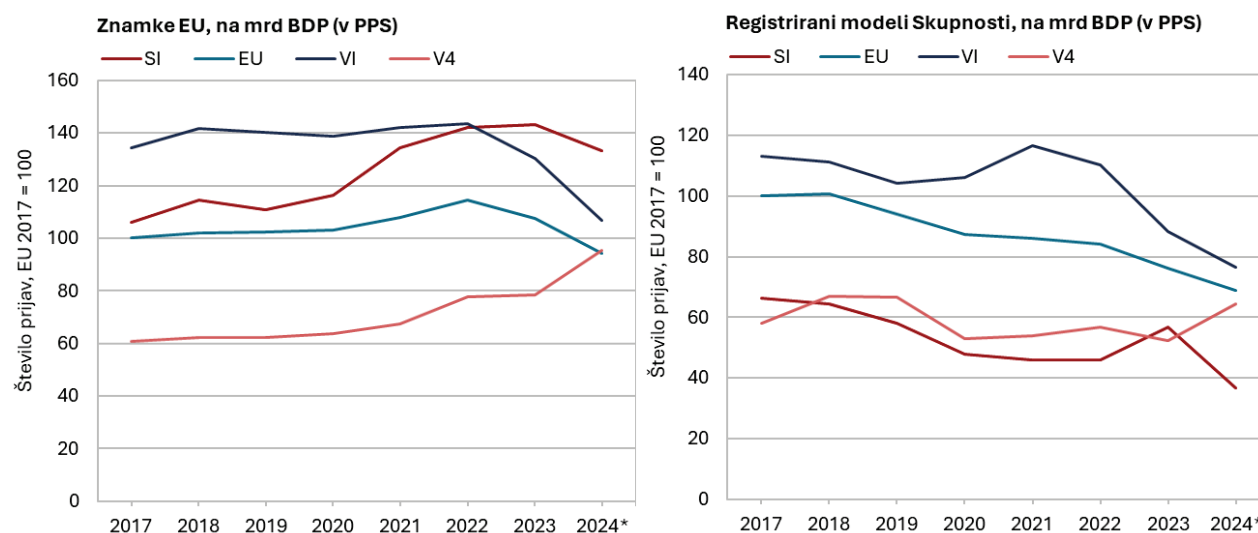
Vir: EIB (2024), prikaz UMAR.

Slovenska podjetja dajejo vse večji poudarek razvoju lastnih blagovnih znamk, zanemarjajo pa potencial, ki jih za razločevanje njihovih produktov predstavlja dizajn. Zelo pozitivno je stanje na področju znamčenja, kjer je Slovenija, sodeč po številu prijavljenih blagovnih znamk EU pri EUIPO²⁹⁷ v zadnjih letih izrazito intenzivirala svoje aktivnosti in z osmim mestom v EU celo prehitela vodilne inovatorke (Slika 131). Temu pritrjujejo tudi podatki baze

²⁹⁷ Urad EU za intelektualno lastnino.

EUKlems&INTANProd (2025) o obsegu vlaganj podjetij v znamčenje glede na ustvarjeno dodano vrednost. Po drugi strani področje dizajna, ki je za razločevanje produktov in posledično doseganje višje dodane vrednosti tudi ključnega pomena, ni deležno enake pozornosti. Slovenija namreč glede na prijavljene modele Skupnosti pri EUIPO izrazito zaostaja za povprečjem EU in vodilnih inovatorov, nazaduje pa tudi v absolutnem smislu in to kljub temu, da po številu prijav na milijardo BDP dosega šele 21. mesto v EU. Po drugem viru podatkov²⁹⁸, to je podatkih baze EUKlems&INTANProd (2025), naj bi bila Slovenija po vlaganjih v dizajn precej bolj uspešna, a s stagnacijo vlaganj ob hkratnem močnem pospeševanju vodilnih inovatorov.

Slika 131: Slovenija se je v zadnjih letih prebila v skupino držav, katerih proizvodi so najmočnejše podprti z blagovnimi znamkami, hkrati pa podjetja podcenjujejo pomen dizajna za njihovo konkurenčnost

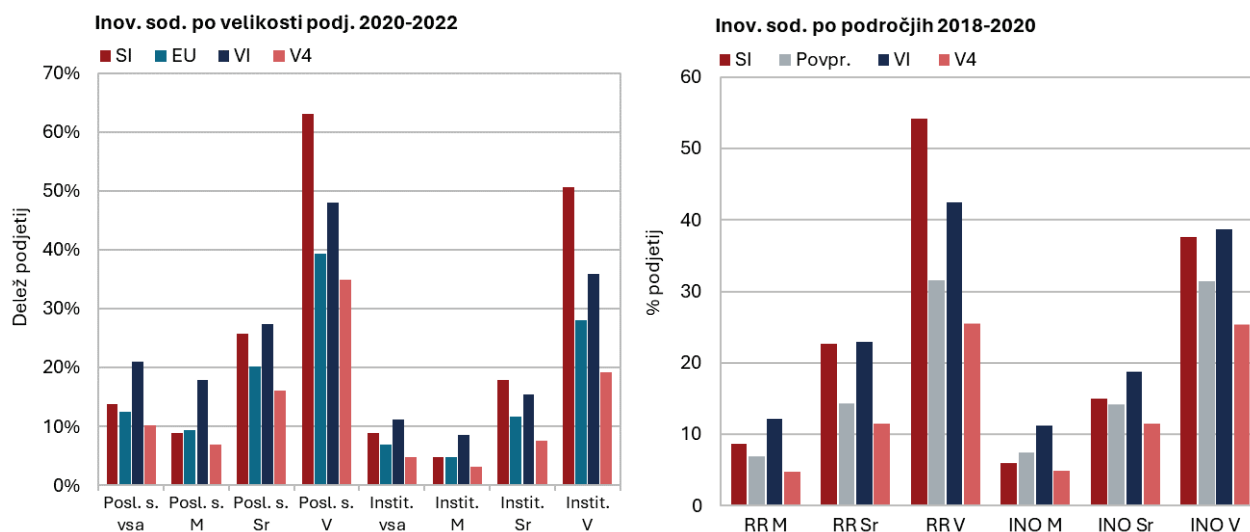
Vir: EUIPO (2025a, 2025b), EK (2024i), Eurostat (2025), preračun UMAR. Opomba: Podatki za leta 2016–2023 izhajajo iz baze European Innovation Scoreboard EIS (EK, 2024i), preračun za leto 2024 pa temelji na podatkih EUIPO, pri čemer je bil za leto 2024 v imenovalcu upoštevan BDP v PPS za leto 2023.

3.2.5.5 Odprt inovacijski ekosistem: usklajenost in povezanost deležnikov

Slovenska velika podjetja sodijo med najbolj odprta in inovacijsko povezana v EU, srednje velika so na ravni vodilnih inovatorov, med majhnimi podjetji pa je tovrstnega sodelovanja primerjalno manj. Sodelovanje in povezanost med deležniki predstavlja močno konkurenčno prednost Slovenije, a z možnostjo nadgradnje do inovacijskih voditeljic (gl. poglavje 3.2.5.1). Vrzel slovenskih podjetij pri inovacijskem sodelovanju do inovacijskih voditeljic, tako med podjetji kot z ostalimi institucijami (znanja), v celoti izhaja iz zaostanka med majhnimi podjetji (Slika 132). Srednje velika podjetja namreč dosegajo okvirno primerljivo raven sodelovanja kot enaka podjetja v inovacijskih voditeljicah: z drugimi podjetji jih sodeluje 26 % (7. mesto v EU), z drugimi institucijami (znanja) pa 18 % (5. mesto v EU). Velika podjetja pa so najbolj odprta in povezana v EU, saj jih z drugimi podjetji sodeluje 63 % (2. mesto v EU), z drugimi institucijami (znanja) pa 51 %, kar je največ med vsemi državami EU. Pri tem podjetja, ki inovacijsko sodelujejo, izkazujejo več kot štirikrat večjo verjetnost, da ponujajo proizvode, ki so novi za trg, kar je povezano tudi z višjo produktivnostjo (Wostner idr., prihajajoče).

²⁹⁸ Pri podatkih baze EUKlems&INTANProd gre za posredno oceno, pridobljeno na osnovi input-output tabel, zato jih obravnavamo kot manj zanesljive od podatkov EUIPO.

Slika 132: Inovacijsko sodelovanje je, še posebej med srednje velikimi in velikimi podjetji, ena glavnih primerjalnih prednosti Slovenije, zlasti na področju raziskav in razvoja

Vir: EK (2024i), preračun UMAR. Opomba: »Posl. s.« pomeni sodelovanje podjetij z drugimi podjetji znotraj poslovnega sektorja, »Instit.« pa se nanaša na inovacijsko sodelovanje podjetij z drugimi organizacijami, ki niso podjetja, torej predvsem z institucijami znanja. »Vsa« pomeni vsa podjetja z več kot 10 zaposlenimi, ostale oznake pa se nanašajo na majhna (M), srednja (Sr) oz. velika (V) podjetja. »RR« pomeni inovacijsko sodelovanje na področju raziskav in razvoja, »INO« pa sodelovanje na ostalih področjih, ki niso raziskave in razvoj.

Intenzivnost sodelovanja je znatno močnejša na področju raziskav in razvoja, na preostalih področjih pa je še precej prostora za izboljšave, kar je pomembno tudi zaradi primerjalne majhnosti slovenskih podjetij. Iz evropske inovacijske ankete 2018–2020 izhaja, da je inovacijsko sodelovanje najbolj intenzivno na področju raziskav in razvoja (7. mesto v EU), manj pa slovenska podjetja sodelujejo na preostalih, z inovacijami povezanih področjih. Zadnje ne velja za velika podjetja, ki tudi na tem področju sodelujejo enako kot vodilne inovatorke (5. mesto), srednje velika so na ravni povprečja EU (9. mesto), medtem ko majhna podjetja, s 13. mestom, dosegajo ravni sodelovanja med povprečjem EU in državami V4. Sodelovanje in medsebojno povezovanje med podjetji je zaradi boljšega izkoriščanja sinergij še posebej pomembno za Slovenijo, kjer so podjetja glede na druge države EU manjša, to pa se v povprečju odraža v nižji produktivnosti (IMF, 2024).

Neizkoriščeni potenciali so npr. na področju uporabe dizajna in izhajajo (tudi) iz prešibkega sodelovanja podjetniškega s kreativno kulturnim sektorjem²⁹⁹. Leta 2022 (GZS, 2023) je približno desetina podjetij sodelovala z domačim kreativnim kulturnim sektorjem, med inovacijsko aktivnimi pa je bilo takšnih 29 % podjetij (največ so sodelovala velika podjetja, 42 %, srednja, 29 %, majhna inovativna podjetja pa 26 %). Razloge za precejšnje neizkoriščene potenciale gre na strani ponudbe iskati v razdrobljenosti in nepreglednosti ponudbe ustvarjalcev, v težavah pri zagotavljanju konstantnih in celovitih storitev s strani mikropodjetij, ki prevladujejo v sektorju, v kršitvah pravic intelektualne lastnine ter v pomanjkanju poslovnih znanj pri ustvarjalcih (Murovec idr., 2022). Na strani povpraševanja pa težavo predstavljajo predvsem premajhna ozaveščenost o pomenu tovrstnih storitev in omejena zmožnost presoje njihove kakovosti, pa tudi premalo kompetentnih posrednikov, zaradi česar niso vzpostavljene ustrezne verige vrednosti (ibid.).

Za poglobitev inovacijskega sodelovanja in še močnejšo inovacijsko povezanost med deležniki je pomembno vrhunsko podporno okolje za inovacije (vključno z ustvarjalnostjo) in (zagonsko) podjetništvo:

a.) Podporno okolje na področju inovacij se je po mnenju podjetij od leta 2015 izboljšalo: tako skladno z izvedenim vrednotenjem meni 71 % anketiranih podjetij (Cedars, 2024), kar izhaja predvsem iz vzpostavljenih strateško razvojno-inovacijskih partnerstev v povezavi z dodeljenimi spodbudami na osnovi Strategije pametne specializacije. Isti vir navaja, da kar 93 % podjetij državne spodbude ocenjuje kot pomembne za povečanje sodelovanja z raziskovalnimi organizacijami, pri čemer to po njihovi oceni v 57 % primerov vodi do strateškega (za razliko od priložnostnega) sodelovanja. Da so spodbude iz naslova pametne specializacije spodbudile inovacijsko sodelovanje, potrjujejo tudi ekonometrične študije z uporabo metode nasprotnih dejstev (*angl.* counterfactual): prejemnikom spodbud se namreč glede na primerljiva podjetja (ki niso prejela spodbud) v naslednjih štirih letih verjetnost inovacijskega sodelovanja poveča za 23–26 % (Burger idr., 2023). Do izboljšanja bi lahko postopno prišlo

²⁹⁹ Kreativni kulturni sektor oz. kulturne in kreativne industrije so opredeljene kot dejavnosti, ki združujejo ustvarjalnost s proizvodnjo in distribucijo dobrin in storitev (MK, 2021).

tudi na področju podpornega okolja za spodbujanje prehoda v krožno gospodarstvo³⁰⁰, pri delovanju tehnoloških parkov, pospeševalnikov in podobnih institucij pa ni bilo sprememb. Ključni izzivi na vseh omenjenih področjih tako še naprej ostajajo:

- prenizka intenzivnost ter nepredvidljivost podpor, ki zaradi redkosti ustrezno finančno podprtih večletnih razpisov ne omogoča strateškega planiranja na strani prejemnikov, še posebej podjetij,
- razdrobljenost in odsotnost koordinacije in posledično specializacije med različnimi institucijami, ki zato ne uspejo razviti dovolj velikih kapacitet,
- odsotnost (strateškega) sodelovanja med podjetniškim sektorjem in državo (kot vir za vse navedeno glej Bučar idr., 2022; Cedars, 2024),
- prav tako pa kljub zagotavljeni institucionalni podpori do leta 2029 še vedno niso bile odpravljene nekatere pomankljivosti na področju prenosa znanja iz raziskovalnih organizacij (npr. odsotnost projektnega financiranja za zgodnje razvojne faze, t.i. »proof-of-concept« financiranja – glej VVA idr. (2022)).

Poseben del inovacijskega ekosistema predstavlja **podporno okolje za ustvarjalnost**, v okviru katerega je bilo v preteklem obdobju razvitih več pomembnih institucij in shem (npr. Center za kreativnost ali platformi raziskovalne umetnosti), ki se soočajo s podobni izzivi kot omenjeno zgoraj. Poleg močnejše koordinacije ustvarjalni del podpornega okolja potrebuje krepitev obstoječih instrumentov in razvoj specializiranih podpornih storitev, prilagojenih potrebam oz. značilnostim kreativnega kulturnega sektorja (npr. kreativni inkubator ali specializirana usposabljanja) (Murovec in Kavaš, 2023). V tem okviru zaradi močnega vpliva na produktivnost posebno pozornost zahteva krepitev sodelovanja kreativno-kulturnega s podjetniškim sektorjem in to skozi vse faze produkcijskega cikla (raziskovanje in razvoj ideje, realizacija proizvoda, promocija in prodaja proizvoda) (Feguš, idr., 2022). Na tem področju je bil do sedaj najbolj aktiven Kompetenčni center za design management (KCDM), ki bo v prihodnje svoje dejavnosti še nadgrajeval³⁰¹, a je njegov domet vendarle preveč omejen, da bi bilo zgolj na tej osnovi mogoče pričakovati učinek na makro ravni³⁰².

b.) Kakovost podpornega okolja za (zagono) podjetništvo do sedaj ni sledila napredku drugih držav. Skladno s tretjim poročilom evropskega zagonskega zavezništva ESNA (2025) se je Slovenija glede doseganja dobrih praks v zagonskem podjetništvu v letu 2023 uvrstila na zadnje mesto med vključenimi državami. Dosegla je le 24 % standardov dobrih praks, kar je občutno manj od povprečja vključenih držav (61 %). Najbolj zaostaja na področjih možnosti uporabe lastniških (delniških) opcij in inovacij na področju zakonodaje, najboljši rezultat pa je dosegla na področju hitrega ustanavljanja zagonskih podjetij in enostavnosti vstopanja na trg. Stanje bi se lahko v prihodnje izboljšalo z realizacijo izhodišč Slovenske startup strategije do leta 2030 (MGTŠ, 2024). Prav tako novela Zakona o dohodnini (2024) že ureja rešitev za podeljevanje delniških opcij delavcem v inovativnih zagonskih podjetjih. Za privabljanje visokokvalificirane tuje delovne sile se tudi že lahko uporablja modra karta EU, a bi bilo treba po vzoru tujih inovativnih ekosistemov pospešiti postopke za njeno pridobitev oz. za pridobitev enotnega dovoljenja, ki tujcem iz tretjih držav omogoča prebivanje in delo v Sloveniji. Privabiti pa bi bilo treba tudi tuje investitorje in digitalne nomade za izboljšanje delovanja slovenske zagonske skupnosti. Podjetništvo spodbujajo tudi (regionalni) podjetniški inkubatorji, tako javni kot zasebni, ter druga eksperimentalna okolja, natančen pregled njihovega delovanja pa ni na razpolago (TECOS, 2021; VVA idr., 2021).

³⁰⁰ Glej <https://www.podjetniski-portal.si/programi/enotna-tocka-za-krožno-gospodarstvo/namen-enotne-tocke>.

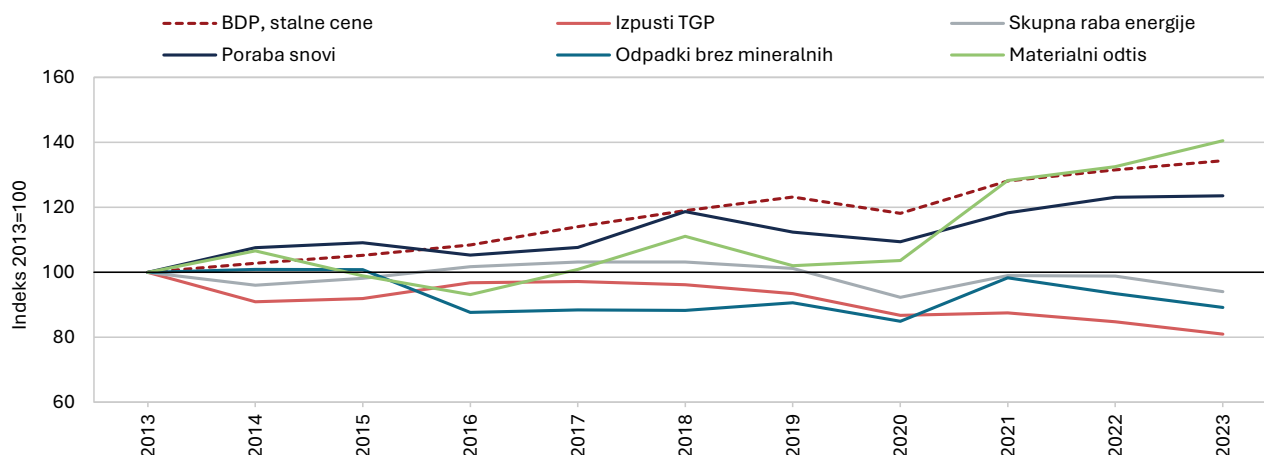
³⁰¹ Leta 2024 se je začela izvajati četrta generacija projekta kompetenčni center za design management (KCDM, 2024), kar je pomembno z vidika diferenciacije produktov in posledično doseganja višje produktivnosti. Pri design managementu gre namreč za nabor pristopov, orodij in znanj, ki podjetju omogoča, da oblikovanje uporablja za doseganje poslovnih in strateških ciljev. Je način razmišljanja, upravljanja in vodenja, ki pomaga razumeti uporabnike, odkrivati skrite potenciale v podjetju in tehnološke inovacije spreminjati v izdelke in storitve (KCDM, 2023).

³⁰² Kompetenčni center za design management (KCDM 3.0) je sicer uspešno deloval med 2020 in 2023, a je krepil kompetence zaposlenih v zgolj 57 slovenskih podjetjih – glej SPS (2024).

3.3 Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo

Okoljske razsežnosti gospodarskega razvoja s kazalniki produktivnosti za leto 2023 kažejo na nadaljnjo rast emisijske in energijske produktivnosti ter stagnacijo razmeroma nizke snovne produktivnosti. Za trajnostno naravnani razvoj je treba doseči razklop med gospodarsko rastjo ter izpusti toplogrednih plinov (TGP), rabe energije, snovi in pri tem nastalih odpadkov. Želено razhajanje, ki je bilo v zadnjem desetletju z nekaj nihanji prisotno na vseh opazovanih področjih, se je večinoma nadaljevalo tudi v letu 2023 (zadnji podatki), vendar ni bilo enotno. Ob nadaljni rasti BDP so se izpusti TGP, raba energije in odpadki (brez mineralnih) ponovno znižali. Nekoliko so se znižali tudi skupni odpadki, a so po izraziti rasti v letu prej ostali na visoki ravni. Skoraj nespremenjena je ostala domača poraba snovi, vendar pa je bila rast materialnega odtisa, ki vključuje tudi skrite materiale v celotni dobavni verigi in kaže na globalni vpliv porabe, večja od rasti BDP. Kljub nekaterim pozitivnim trendom bo za trajnostno rast in kvaliteto življenja potreben hitrejši in ambicioznejši pristop k sistemskim krožnim rešitvam in razogličanju. Za obvladovanje tveganj in krepitev odpornosti bo ključno prepoznavati priložnosti, razvijati inovacije, zmanjšati porabo, uvajati nove čiste tehnologije ter pri tem spremljati uspešnost razvoja, nato pa prilagajati politike in prerazporejati vire. Dosedanji napredek, ki je opazen, bo nujno pospešiti. Zeleni prehod bo namreč s prepočasnimi spremembami ali njihovimi odlašaji postal občutno zahtevnejši, razmeroma visoka kvaliteta življenja pa ogrožena (UMAR, 2022a).³⁰³

Slika 133: V letu 2023 se je nadaljevalo želено razhajanje rasti rabe energije, izpustov TGP in odpadkov (brez mineralnih) za gospodarsko rastjo; poraba snovi se je zvišala le malenkost manj, materialni odtis pa bolj kot BDP

Vir: SURS (2025a), ARSO (2024a), Eurostat (2025), preračuni UMAR. Opombi: (i) Skupni odpadki (niso prikazani na sliki) so se po izrazitem porastu v letu 2022 nekoliko znižali, a so bili v primerjavi z letom 2013 več kot 2,4-krat višji. V skupnih odpadkih je večina mineralnih odpadkov, ki nastajajo z izkopavanjem rude, v veliki meri povezane z gradbeno dejavnostjo, in zaradi specifične teže močno prevladujejo v strukturi odpadkov. (ii) Materialni odtis (MF) temelji na porabi materialov v končnih izdelkih v državi, pri tem so upoštevani materiali v celotni dobavni verigi, ne glede na to, kje so bili ti fizično pridobljeni. MF je izračunan kot vsota materialov pridobljenih v državi in porabljenih v uvoženih izdelkih ter z odštetimi materiali, porabljenimi za izvožene izdelke.

3.3.1 Nizkoogljično gospodarstvo

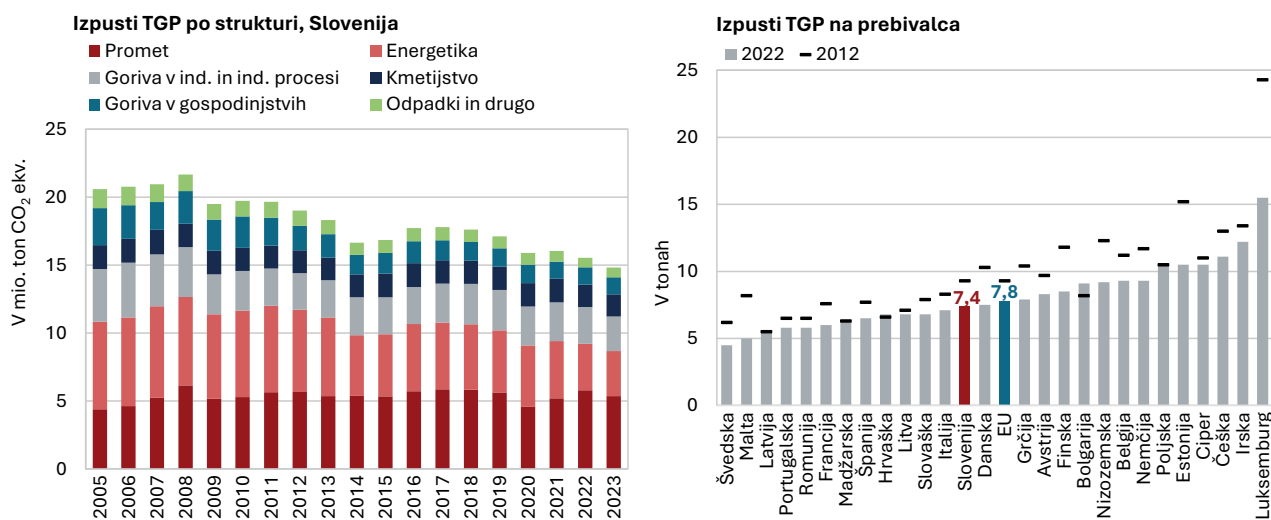
Izpusti toplogrednih plinov (TGP) so se leta 2023 drugo leto zapored zmanjšali na najnižjo raven v zadnjih dveh desetletjih, kar je bila v veliki meri posledica manjših izpustov iz prometa, pred tem pa iz energetike. Skupaj so znašali 14,8 mio ton ekvivalenta CO₂ (ARSO, 2025), kar je bilo za 4,8 % manj kot v letu prej, za 6,9 % manj kot v letu 2020 (takrat so se ob padcu gospodarske aktivnosti v epidemiji covida-19 precej znižali), za okoli tretjino manj od njihove visoke ravni v letu 2008 in za 28 % manj kot v letu 2005 (na to leto se nanaša cilj NEPN). Potem ko so v letih prej k skupnemu zmanjšanju največ prispevali manjši izpusti iz energetike (v letu 2022 zaradi v energetske krizi manjše porabe premoga v termoelektrarni), je v letu 2023 k skupnemu zmanjšanju največ prispevala dejavnost prometa. Ker promet sodi v sektor, kjer ni trgovanja s pravicami za izpuste (ne-ETS sektor), so bili izpusti nižji v celotnem ne-ETS sektorju, za 4,4 %. V sektorju, kjer je uveljavljen sistem trgovanja (ETS sektor), je bilo zmanjšanje izpustov, kot običajno, večje kot v ne-ETS sektorju (za 1,3 o. t.), saj so organizacije v tej skupini k zmanjšanju dodatno spodbujene z razmeroma visokimi stroški ob obveznem nakupu dovoljenj.

³⁰³ Manjša raba energije in manjši izpusti TGP v zadnjih letih, so se odrazili tudi v nižjem ekološkem odtisu (poglavje 2.4), zato lahko pričakujemo, da se bo njegovo zniževanje ob tem trendu nadaljevalo. Ob dosedanjih ukrepih bi se lahko ekološki odtis do leta 2030 znižal za 7 % (za doseganje cilja SRS2030 ga je treba znižati za 20 %), ambicioznejši ukrepi na področju trajnostne rabe energije, mobilnosti in gospodarjenja z gozdovi pa bi ga lahko znižali za 25 % (Jernej Stritih idr., 2023).

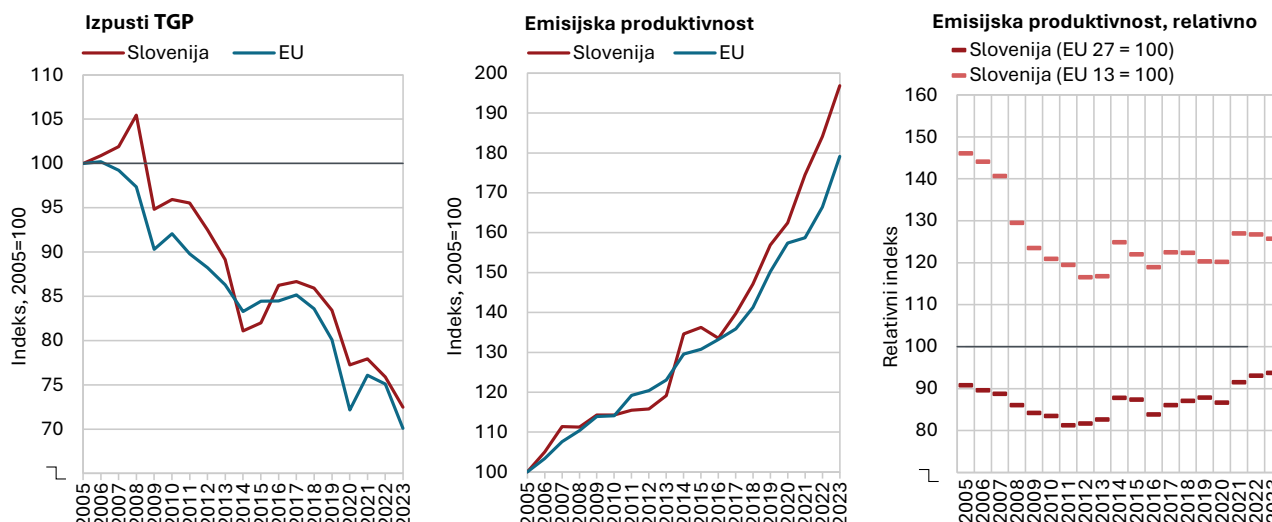
Iz dejavnosti prometa, skoraj v celoti iz cestnega, v zadnjih nekaj letih izhaja več kot tretjina izpustov TGP. V letu 2023 so izpusti iz prometa znašali 5,4 mio ton ekvivalenta CO₂ (ARSO, 2025), kar je bilo za okoli 7 % manj kot v letu prej in pomeni prvi letni pozitivni premik po koronskem letu 2020, a na ravni iz leta 2013 in za 22 % več kot leta 2005. Ker se v drugih kategorijah izpusti dolgoročno znižujejo, se delež izpustov iz prometa v skupnih izpustih zvišuje; v obdobju 2013–2023 se je z 29 % zvišal na 36 % (v EU je ta delež precej nižji, okoli 5 %). Okoli dve tretjini jih prispeva avtomobilski promet, okoli četrtna težka tovorna vozila in avtobusi, okoli desetina pa lahka tovorna vozila. Dolgoročno zmanjševanje izpustov preprečuje povečana motorna aktivnost domačih vozil, vpliv pa ima tudi prodaja goriva tujim voznikom (ki se upošteva pri izračunu izpustov, ne glede na državo porabe). Delež izpustov iz tega vira se med leti spreminja v odvisnosti od razmerja med ceno goriv v Sloveniji in sosednjih državah. V letu 2023 so se izpusti zmanjšali tudi v industriji, energetiki in vseh ostalih skupinah, razen v skupini drugo, ki pa k skupnim izpustom prispeva razmeroma malo. Dolgoročno se izpusti zmanjšujejo v vseh kategorijah, razen v prometu. V obdobju 2013–2023 so k skupnemu zmanjšanju največ prispevali manjši izpusti iz energetike (za 43 %) in iz gospodinjstev (za 27 %). V industriji, kjer več izpustov nastane iz rabe goriv kot iz industrijskih procesov, so se v tem času znižali za okoli 8 %. Ker so se skupni izpusti znižali bolj (za 19 %), se je njihov delež v izpustih skupaj v tem obdobju nekoliko zvišal, s 15 % na 17 %, a delež je nižji kot v EU (21 %).

Emisijska produktivnost se povečuje, saj se izpusti toplogrednih plinov kljub gospodarski rasti znižujejo; v Sloveniji je nižja kot v povprečju EU, a zaostanek se je v letu 2023 zmanjšal na najnižjo raven (5,9 %). Rast emisijske produktivnosti (razmerje med BDP in izpusti TGP), se je po zaostanku v gospodarsko-finančni krizi pospešila in bila hitrejša kot v EU. V tej primerjavi je še vedno nižja, a zaostanek se je v zadnjih letih zmanjšal. V letu 2023 je bilo v Sloveniji na enoto izpuščenih TGP ustvarjenega za 5,9 % manj BDP kot v povprečju EU, kar je najnižji zaostanek v opazovanem obdobju po letu 2005. V primerjavi s produktivnostjo v 13-tih državah članicah, ki so se EU pridružile po letu 2004, je emisijska produktivnost, kljub znižanju po letu 2008, v Sloveniji še vedno precej višja, v letu 2023 za 26,2 %. Za doseganje cilja SRS do leta 2030, ki je povprečje v EU, bo treba povečati rabo obnovljivih virov in energijo rabiti še učinkoviteje, ob tem pa finančne spodbude za izvajanje podnebnih naložb sistemsko usmeriti v celovite in učinkovite rešitve. Ker imajo izpusti iz prometa v skupnih izpustih najvišji delež, je treba ukrepom za zmanjšanje v tej dejavnosti posvetiti posebno pozornost. Posebej problematična je raba fosilnih goriv, kjer oprostitve plačil trošarin in drugi ukrepi za nižanje cen ne prispevajo k zelenemu prehodu.

Slika 134: Skupni izpusti TGP so se leta 2023 znižali na najnižjo raven v opazovanem obdobju, v preračunu na prebivalca so nekoliko nižji kot v povprečju EU

Slika 135: Zniževanje izpustov TGP je dolgoročno potekalo dokaj podobno kot v EU, ker pa je rast emisijske produktivnosti v zadnjih letih hitrejša, se je zaostanek za povprečjem EU nekoliko zmanjšal

Vir: Eurostat (2025). Podatki za leto 2023 so predhodne narave, za Slovenijo rast ARSO, preračun Umar. Opombe: (i) Izpusti TGP brez LULUCF in z mednarodnim letalstvom. (ii) Emisijska produktivnost je izračunana kot razmerje med BDP in izpusti TGP. V sliki na sredini je produktivnost izračunana z BDP v stalnih cenah, v sliki desno pa z BDP v SKM. Primerjava v SKM je namreč smiselna med državami v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju. (iii) EU 13: države, ki so se EU pridružile po letu 2004.

Okvir 1: Posodobljeni celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt Republike Slovenije (Vlada RS, 2024b)

Zvišanje podnebnih in energetskih ciljev EU do leta 2030 je zahtevalo posodobitev energetskih in podnebnih načrtov vseh držav članic. V iskanju ravnovesja med gospodarskim razvojem in varovanjem okolja so bili za hitrejši zeleni prehod postavljeni ambicioznejši cilji do leta 2030, s pogledom do leta 2040. V Sloveniji so med osnovnimi cilji sledeči:

- (i) zmanjšanje izpustov TGP: skupno za vsaj 55 % do leta 2033 glede na leto 2005 (in od 35 do 45 % do leta 2030, odvisno od obsega zmanjšanja delovanja Termoelektrarne Šoštanj); v tem v ne-ETS sektorju do leta 2030 za 28 %. Izstop iz premoga najkasneje do leta 2033 in ukinitve spodbud za rabo fosilnih goriv do leta 2030;
- (ii) zvišanje deleža OVE: skupno na vsaj 33 % v končni rabi energije do leta 2030; v tem pa deleži pri proizvodnji električne energije vsaj 55 %, pri ogrevanju in hlajenju vsaj 45 % in v prometu vsaj 26 %. Nadaljnja uporaba jedrske elektrarne in odločitve o novi najpozneje do leta 2028;
- (iii) učinkovita raba energije: raba končne energije naj ne bi presegla 50,2 TWh; za to je treba zmanjšati skupno rabo za 11,1 % glede na referenčni scenarij 2020, rabo končne energije v stavbah za 15 %, v javnem sektorju za 1,9 % in letno prenoviti 3 % skupne tlorisne površine stavb v javnem sektorju.

Po oceni so za doseganje energetske-podnebnih ciljev v obdobju 2021–2030 potrebne nove investicije v skupni višini okoli 22 mrd EUR. Financirane bodo iz zasebnih, nacionalnih javnih sredstev ter evropskih sredstev v prehod.¹ Največ investicij bo usmerjenih v ukrepe, namenjene gospodinjstvom, kot so energetska prenova stavb in zamenjava energetskih naprav (5,4 mrd eur), v omrežja za distribucijo in prenos električne energije (4,0 mrd eur), razpršeno proizvodnjo električne energije iz OVE (3,8 mrd eur) ter industrijo (1,6 mrd eur). Vrednost skupnih investicij v javnem sektorju v obdobju 2021–2030 je ocenjena na okoli 6,9 mrd eur. Večina investicij je v železniško infrastrukturo (3,5 mrd eur), trajnostno mobilnost (1,8 mrd eur) in javne stavbe (1,5 mrd eur). Bolje so ocenjeni učinki načrtovanih politik do leta 2030, do 2040 pa so ocene le preliminarne, zaradi negotovosti vhodnih predpostavk. Med njimi so npr. stroški novih tehnologij OVE, hranilnikov in višine investicij v jedrske kapacitete. Pri tem je pomembno preoblikovati obstoječe CO2 dajatve v namenske, da se bo lahko spodbujalo investicije v bolj trajnostne ukrepe ali blažilo učinke energetske in prevozne revščine (glej tudi Okvir 2 in UMAR, 2024).

¹ Temu so namenjena kohezijska sredstva, sredstva mehanizma za okrevanje in odpornost, Sklada za podnebne spremembe, Modernizacijskega sklada, sredstva Eko sklada, Sklada za pravični prehod, sredstva namenskih prispevkov idr.

Raba energije, ki je predvsem zaradi rabe fosilnih goriv neposredno povezana z izpusti TGP, se je v letu 2023 skupno zmanjšala za skoraj 5 % oz. podobno kot v EU, ob višji rasti BDP pa se je nadalje zmanjšal zaostanek v energetske produktivnosti za povprečjem EU. Primarna raba energije³⁰⁴ je bila v letu 2020 za okoli 14 % manjša kot v 2005, to je ugodnejša od ciljne,³⁰⁵ k čemer so prispevala tudi velika znižanja rabe v kriznih letih 2009 in 2020. Leta 2021 se je raba energije povečala, nato pa med energetske krizo dve leti zapored zmanjševala. V daljšem obdobju so na zmanjšanje rabe primarne energije vplivale tudi spremembe v termoelektriki s posodobitvijo Termoelektrarne Šoštanj (TEŠ 6) in ustavitvijo Termoelektrarne Trbovlje. Raba primarne energije je bila v letu 2023 v višini 5,924 mio toe,³⁰⁶ kar je podobno ciljni vrednosti do leta 2030 (Vlada RS, 2024b). Tudi končna raba energije³⁰⁷ se je zmanjšala podobno kot primarna, na 4.484 ktoe, za dosego ciljev pa jo bo do leta 2030 treba še nekoliko znižati. Ob izrazitejšem povečanju BDP kot v EU (merjeno v SKM) se je energetska produktivnost (razmerje med BDP in bruto razpoložljivo energijo) močno izboljšala in se je v opazovanem obdobju, z zaostankom okoli 5 %, najbolj približala povprečju EU. Vzporedno s tem se je zmanjšala tudi intenzivnost rabe končne energije v gospodarstvu (končna raba / BDP).³⁰⁸

Raba končne energije se je v letu 2023 zmanjšala pri vseh glavnih porabnikih, najbolj v predelovalnih dejavnostih in v prometu. Najbolj izrazito zmanjšanje končne rabe energije je bilo v predelovalnih dejavnostih, za desetino. Napredek je bil dosežen predvsem z zmanjšanjem in nato ukinitvijo energijske potratne proizvodnje primarnega aluminija, ki je bila zaradi energetske krize nadomeščena z uvozom primarnega in s sodobnejšo reciklažno proizvodnjo sekundarnega aluminija. To je vplivalo tudi na rast energetske produktivnosti predelovalnih dejavnosti, ki že od leta 2019 presega povprečno v EU.³⁰⁹ V cestnem prometu se je končna raba energija znižala za 6 %. Cestni promet sicer predstavlja glavno oviro za hitrejšo zmanjševanje končne rabe energije, v Sloveniji h končni rabi prispeva največ (40 %), delež je visok tudi v primerjavi z EU (30 %). V gospodinjstvih je bila raba končne energije najnižja doslej, najbolj se je zmanjšala njena raba za ogrevanje. Glavni razlogi za dolgoročno zmanjšanje so predvsem varčnejša raba, energetska sanacija stavb, večji izkoristek kurilnih naprav in toplejše zime. V strukturi končne rabe v gospodinjstvih se je znižal delež kurilnega olja, povečal pa delež električne energije in toplote iz okolice. Zmanjšanje in prehod na trajnostno rabo energije je temelj okoljskih vidikov zagotavljanja kakovosti življenja.

Predelovalne dejavnosti, med njimi še posebej energetske intenzivne (EII), so v prehodu na nizkoogljično proizvodnjo pred velikimi izzivi. V ospredju prehoda sta prizadevanji za (i) zmanjševanje rabe energije oz. povečevanje njene učinkovitosti, kar narekujejo tudi razmeroma visoki stroški za energijo in (ii) uvajanje čistih tehnologij, z manjšo rabo fosilnih goriv in povečano elektrifikacijo (EK, 2025a), z upoštevanjem pravične konkurence na svetovnem trgu³¹⁰. To je posebnega pomena predvsem za EII, kamor štejemo proizvodnjo kovin, proizvodnjo drugih nekovinskih mineralnih izdelkov, kemično in papirno industrijo, ki so pomembno vpete v številne vrednostne verige. Obseg proizvodnje EII se je v Sloveniji (in EU) v času energetske krize zmanjšal. V letu 2024 pa je večina EII v Sloveniji že povečala proizvodnjo, a ravni iz leta 2021 še niso bile dosežene (UMAR, 2025). Delež EII v ustvarjeni dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti se zmanjšuje; v Sloveniji od leta 2015, v EU pa že od leta 2008; v letu 2022 je znašal 15,0 %, kar je bilo podobno kot v EU. Zniževanje izpustov TGP v EII je počasnejše kot v drugih sektorjih, saj so procesi energetske zahtevni in težje nadomestljivi z nizkoogljičnimi alternativami. Zaradi visokih stroškov energije in prenizkih naložb v čiste tehnologije sektor s tem tudi težko ohranja konkurenčnost. Dosednji ukrepi so bili osredotočeni predvsem na rabo energije in manj na proizvodne procese, premalo ciljno usmerjeni in med seboj tudi premalo usklajeni (OECD, 2025f). Velika večina dosedanjih subvencij je bila namenjena prehodu v energetiki, ob tem pa je industrija ostala premalo podprta. Prehod na

³⁰⁴ Primarna raba energije je (po Direktivi o energetske učinkovitosti) bruto razpoložljiva energija, brez energije v prekomorskih skladiščih, neenergetske končne rabe energije in energije iz okolice (toplotne črpalke).

³⁰⁵ Raba energije bi se v Sloveniji v obdobju 2005 – 2020 po zastavljenih ciljih lahko celo za nekaj odstotkov povečala, medtem, ko bi se morala v večini drugih držav članic zmanjšati.

³⁰⁶ Eurostat, izračun po direktivi energetske učinkovitosti.

³⁰⁷ Končna raba energije je (po Direktivi o energetske učinkovitosti) primarna raba energije brez porabe v energetske sektorju ter izgub v transformacijah in distribuciji energije. Zajema torej porabo končnih porabnikov energije (v industriji, prometu, gospodinjstvih, storitvah idr.).

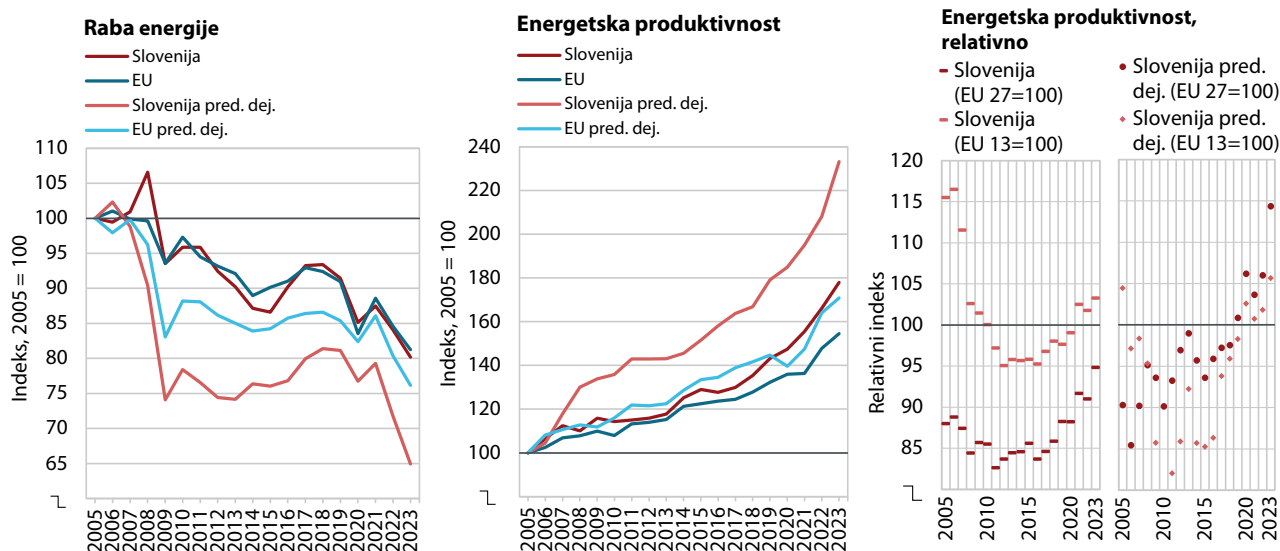
³⁰⁸ Produktivnost in intenzivnost rabe energije merita razmerje med energijo in BDP, njuno gibanje je diametralno nasprotno, razlikujeta se v poudarku in načinu interpretacije (koliko je ustvarjeno oz. koliko vloženo), a nakazujeta isto dinamiko ločitve gospodarske rasti od rabe virov.

³⁰⁹ Gospodarske družbe v energetske intenzivnih predelovalnih dejavnostih (C 17 papirna, C 20 kemična, C 23 proizv. nekovinskih mineralnih izdelkov, C 24 kovinska) so v obdobju 2008–2021 sicer znižale obremenjenost poslovnih prihodkov s stroški energije (z 8,4 % na 5,8 %), ki pa se je leta 2022 v energetske krizi zaradi visokih cen energentov, zlasti plina in električne energije, spet močno povečala, na 8,7 % in tudi v letu 2023 ostala visoka, 8,4 %. Energetska produktivnost energetske intenzivnih predelovalnih dejavnosti je bila v letu 2023 4,5-krat manjša od povprečja predelovalnih dejavnosti in je v daljšem obdobju tudi precej počasneje naraščala. Izjema znotraj energetske intenzivnih dejavnosti je kovinska dejavnost. Z omenjenimi spremembami pri proizvodnji aluminija je z zmanjšanjem rabe energije energetska produktivnost v kovinski dejavnosti v daljšem obdobju naraščala hitreje od povprečne v predelovalnih dejavnostih in s tem pozitivno prispevala k njeni rasti (UMAR, 2023c).

³¹⁰ Ključni ukrep je Mehanizem za ogljično prilagoditev na mejah (CBAM) (Uredba (EU) 2023/956, 2023). Namenjen je preprečevanju selitve ogljično intenzivne proizvodnje v države z manj strogimi podnebnimi predpisi. Ob uvozu blaga v EU se upoštevajo izpusti, povezani z njegovo proizvodnjo. To spodbuja države in podjetja k večji zeleni preobrazbi in zagotavlja pravično konkurenco na svetovnem trgu, hkrati pa je v pomoč pri doseganju podnebnih ciljev EU.

želeno elektrifikacijo bo izvedljiv le v primeru, da bo na razpolago dovolj čiste električne energije, kar pa predstavlja poseben izziv (OECD, 2025f).

Slika 136: Raba energije se je v Sloveniji zniževala podobno kot v EU, energetska produktivnost pa kljub hitrejši rasti ostaja nekoliko nižja kot v EU, le v predelovalnih dejavnostih je višja

Vir: Eurostat (2025); preračuni UMAR. Opomba: Energetska produktivnost je izračunana kot razmerje med BDP in porabo energije. V sliki na sredini je produktivnost izračunana z BDP v stalnih cenah, v sliki desno pa z BDP v SKM. Primerjava v SKM je namreč smiselna med državami v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju. EU 13 – države, ki so se EU pridružile od leta 2004.

Ker ima promet velik vpliv na skupno rabo energije in na delež obnovljivih virov v končni rabi energije, je velik tudi njegov vpliv na doseganje ciljev energetske in okoljske politike. Zaradi tranzitne lege je v Sloveniji blagovni promet precej gost, v potniškem prometu pa je delež osebnega prometa med najvišjimi v EU. Večina blaga se prepelje s tovornjaki, večina potnikov pa z osebnimi vozili, kar sta za okolje najmanj sprejemljiva načina prevoza. Prehod na trajnostne oblike mobilnosti je nujen, saj bi poleg pomembnega prispevka k nizkoogljičnemu gospodarstvu, energetski učinkovitosti, manjši odvisnosti od fosilnih goriv in večjemu razpoložljivemu dohodku pripomogel tudi k zmanjšanju hrupa, zgoščenosti prometa in nesreč ter k boljši kakovosti zraka in zdravju prebivalcev, toda izzivov v prehodu je veliko.

Slovenija se zaradi tranzitne lege sooča z velikim blagovnim prometom; največ je cestnega prometa, a se je tudi delež po železnici prepeljanega blaga v daljšem obdobju povečeval in je v mednarodni primerjavi razmeroma visok. V obdobju 2005–2022 se je blagovni promet povečal za 44 % (v EU za 12 %), v tem cestni za 40 % in železniški za 50 %. V letu 2022 je bil ob razmeroma visokem deležu prepeljanega blaga po železnici (33 %) delež cestnega prevoza blaga nižji kot v EU (67 %, v EU 78 %). V preračunu na enoto BDP se je blagovni promet v tem obdobju povečal za 3,7 %, (v EU se je zmanjšal za 9,5 %), na prebivalca pa je bilo v letu 2022 prepeljanega za tretjino več blaga kot v EU. Tuji prevozniki opravijo visok delež prevozov: okoli 18 % vseh prevozov blaga po slovenskem železniškem omrežju in več kot tri četrtine prevozov blaga v cestnem prometu. Velik del železniškega prometa je vezan na koprsko pristanišče in ga bo posodobitev povezave med Divačo in Koprom ter nekaterih drugih odsekov v prihodnje še okrepila, med izvajanjem del pa se pričakuje zmanjšano pretočnost prog. Ocenjujemo, da se je delež cestnega blagovnega prometa v letu 2023 zaradi manjšega obsega prevozov po železnici še nekoliko povečal,³¹¹ v letu 2024 pa ob skromni rasti v obeh vrstah prometa ohranil.

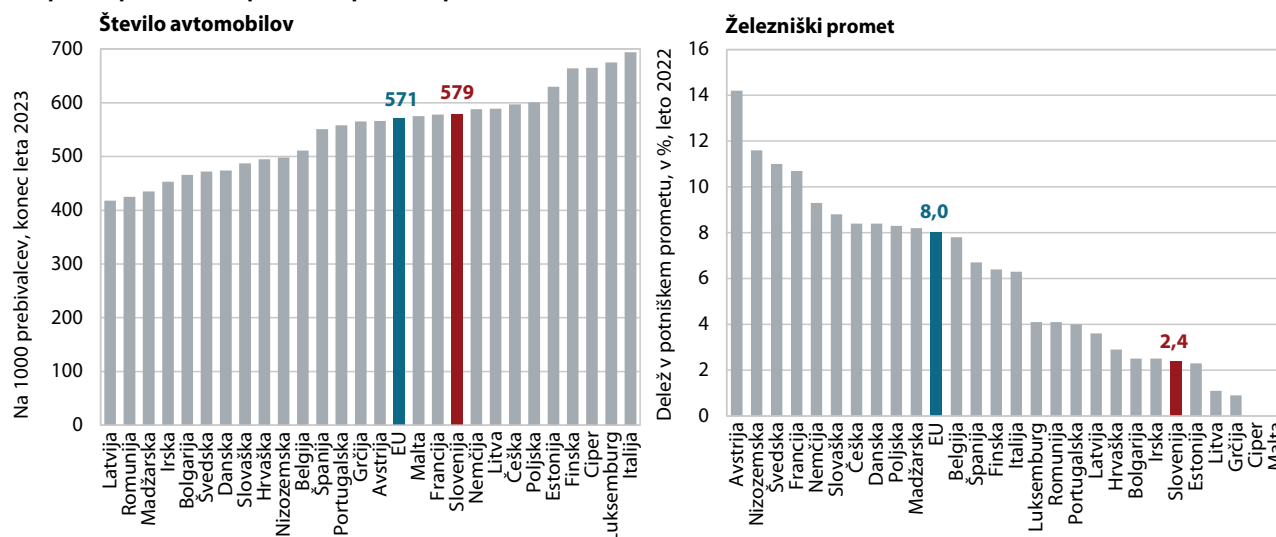
Prevoz z osebnimi vozili je prevladujoči način potniškega prometa v vseh članicah EU, v Sloveniji pa je njegov delež v tej primerjavi med najvišjimi. V letu 2022 je delež osebnega prometa v Sloveniji znašal 86,1 % (v EU 83,4 %), kar lahko delno pripišemo razgibanosti reliefa in razpršeni poselitvi,³¹² ki kljub subvencijam omejujeta večjo razvejanost in rentabilnost javnega prevoza. Ob takšni strukturi, ko je javni prevoz z vlaki in avtobusi v primerjavi s prevozi z avtomobili manj v uporabi, je tudi delež stroškov za prevoze v skupnih izdatkih gospodinjstev višji (v letu 2020 19 %, v EU

³¹¹ V letu 2023 se je železniški blagovni promet zmanjšal za 6 %, cestni pa (po ocenah) povečal za 0,4 %. Posledično se je zmanjšal delež železniškega blagovnega prometa.

³¹² V Sloveniji relativno malo prebivalcev živi v mestih (v letu 2023 19 %, najmanj od vseh članic; v EU 39 %) in veliko na podeželju (45 %; v EU 26 %) (Eurostat, 2025).

11 %; glej poglavje 2.3.1). K povečanemu obsegu prometa z avtomobili zlasti poleti močno prispeva tranzitna lega Slovenije za turistične tokove iz srednje Evrope na Jadran.³¹³ V času zaježitvenih ukrepov zaradi epidemije se je delež javnega potniškega prometa v skupnem potniškem prometu, podobno kot v EU, zmanjšal, v naslednjih letih pa ponovno povečal, v letu 2022 na 13,9 %. Ob visoki rasti potniškega prometa na železnici ocenjujemo, da se je zmanjševanje deleža prevozov z avtomobili nadaljevalo tudi v letih 2023 in 2024. Izzivi ostajajo veliki, predvsem v spodbujanju trajnostne osebne mobilnosti, kot so e-mobilnost, izboljšanje javnega prevoza in souporabe vozil, hitrejšem razvoju železniškega prometa in izgradnji dodatne infrastrukture za pešce in kolesarje.

Slika 137: Slovenija se po številu avtomobilov na prebivalca uvršča v povprečje EU, po deležu železniškega v skupnem potniškem prometu pa na rep držav članic

Vir: Eurostat (2025); preračuni UMAR. Opomba: slika levo: Avstrija 2018; slika desno: kazalnik se nanaša na potovanje znotraj države.

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije se je v Sloveniji po letu 2005 skromno povečeval, v letu 2023 pa se je ob večji rabi sončne energije pri elektriki in tekočih biogorivih v prometu povečal bolj in prvič presegel 25 %. V letu 2023 se je delež OVE v končni rabi energije glede na leto prej povečal za 2,2 o. t., na 25,1 %, s čimer je bil z zamudo dosežen zastavljeni cilj za leto 2020.³¹⁴ Raba OVE se je povečala za 4 %, zaradi večje rabe sončne energije pri elektriki (dve tretjini) in rabe biogoriv (tretjina), k povečanju deleža OVE je precej prispevala tudi zmanjšana raba končne energije. Skupna raba OVE se je v Sloveniji v obdobju 2005–2023 povečala za 12 %, v EU se je podvojila, razmeroma nizko je bilo v Sloveniji tudi povečanje deleža OVE (5 o. t. Slovenija glede na 14 o. t. EU), a ta tudi v 2023 ostaja nad povprečjem EU (24,5 %). V strukturi še vedno prevladuje raba klasičnih OVE, t.j. raba trdnih biogoriv (43 %; predvsem lesa) in hidroenergije (33 %), v zadnjih nekaj letih pa so se opazneje povečali tudi deleži rabe biogoriv, sončne energije in toplotnih črpalk (na 8 %, 7 % in 5 %). Ostala raba OVE je zanemarljiva, neizkoriščena je zlasti vetrna energija, ki v EU predstavlja že skoraj 18 % OVE. Vetrna energija se dobro dopolnjuje s sončno, ovira pri izkoriščanju potenciala ostajajo zlasti nasprotovanja v lokalnih okoljih.

Raba OVE je po sektorjih različna, k povečanju bi prispevali rast zelenih naložb, ozaveščanje ter odločna in argumentirana komunikacija z lokalnim prebivalstvom. V sektorju *električne energije* je Slovenija s hidroelektrarnami predhodno dosegala višji delež OVE kot EU, ob hitrejši rabi vetrne in sončne energije v ostalih članicah EU pa je ta do leta 2023 padel pod povprečje EU (42 % oz. 45 %). Pri *ogrevanju in hlajenju* je delež visok zaradi rabe lesa in je tudi v letu 2023 močno presegal povprečje EU (34 % in 26 %). V sektorju *prometa* se je delež OVE šele v zadnjih letih močno povečal in postal primerljiv z EU (10 % in 11 %). Cilji za prihodnja leta so precej oddaljeni, v skladu s posodobljenim NEPN (Vlada RS, 2024b) naj bi do leta 2030 dosegli delež 33 %, EK pa je predlagala ambicioznejši cilj, t.j. 46 %.³¹⁵ Za tako

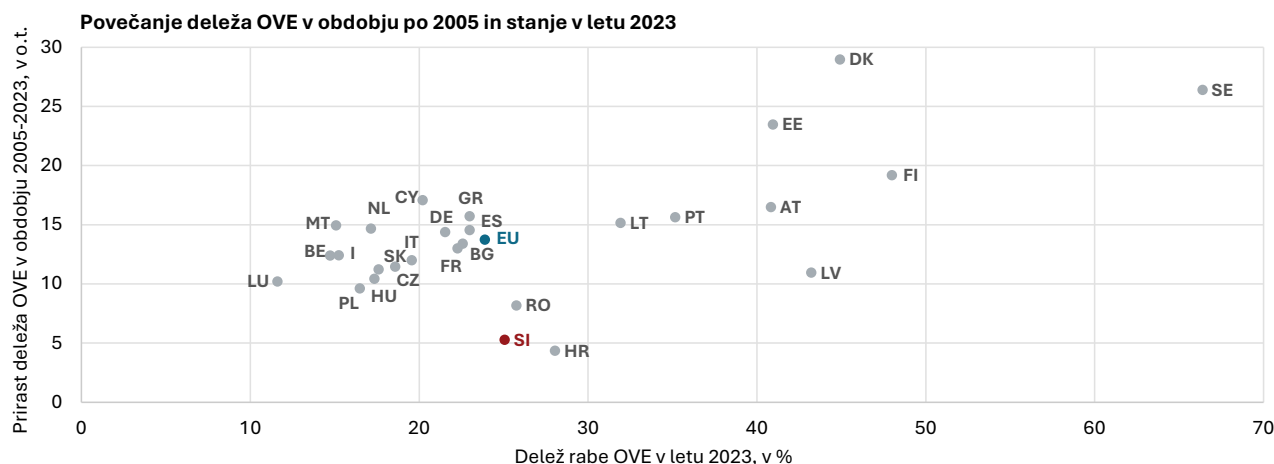
³¹³ Prodaja goriv tujim voznikom vpliva tudi na rabo energije in izpuste TGP.

³¹⁴ Obvezujoči cilj 25 %, v skladu z Direktivo 2009/28/ES Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2009 o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov, spremembi in poznejši razveljavitvi direktiv 2001/77/ES in 2003/30/ES (2009), je Slovenija tri leta dosegala z nakupom manjkajočega deleža energije iz OVE iz druge države članice EU z mehanizmom statističnega prenosa obnovljive energije (MOPE, 2022b, 2022a). Sporazuma za prvi dve leti sta bila sklenjena s Češko, za leto 2020 v vrednosti okoli 5 mio EUR in za leto 2021 okoli 2 mio EUR. Za leto 2022 je bil delež kupljen od Hrvaške za skoraj 11 mio EUR. Administrativni doku ni pomenil pridobitve dodatne energije, bil pa je pogoj za nadaljnje črpanje kohezijskih sredstev v tekočem obdobju.

³¹⁵ Cilji za leto 2030 za posamezne države članice EU še niso določeni. Za Slovenijo je bil v SRS upoštevan cilj, ki je ob sprejetju SRS veljal za celotno EU. Ta se je od takrat povišal s 27 na 32 %, po Fitfor55 in RePowerEU pa na najmanj 42,5 % (s ciljem doseči 45 %).

pospešitev rabe OVE bo potrebnih več zelenih energetske naložb. Razvojni zaostanek bo ob ugodnih naravnih razmerah (velika vodnatost in vetrovnost) treba nadoknaditi in poiskati sprejemljive rešitve pri prednostnem umeščanju posameznih energetske objektov v prostor (MOPE, 2023). Ocenjujemo, da se bo v letu 2024 delež OVE ob visoki rabi hidroenergije in večji rabi sončne energije vsaj ohranil.

Slika 138: EU je po deležu rabe OVE* že skoraj dohitela Slovenijo, ker se je delež OVE v Sloveniji v 18-tih letih le skromno povečal, v EU pa se je več kot podvojil

Vir: Eurostat (2025); preračuni UMAR. Opomba: *V izračunu niso upoštevani administrativni prenosi deležev med državami.

3.3.2 Krožno gospodarstvo

Snovna produktivnost, ki je eden od osnovnih kazalnikov trajnostnega gospodarstva, se je med gospodarsko-finančno krizo ob nižji porabi snovi v gradbeni dejavnosti izboljšala, a v zadnjih letih ni napredka in zaostanek za EU ostaja visok (okoli 14 %). Spremembe snovne produktivnosti, izračunane kot razmerje med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, so bile v Sloveniji pod močnim vplivom gradbene dejavnosti in z njo povezane porabe nekovinskih mineralov.³¹⁶ V strukturi porabe snovi je delež gradbenega materiala v mednarodni primerjavi visok.³¹⁷ Snovna produktivnost se je v obdobju 2007–2012 povečevala hitreje kot v povprečju EU predvsem zaradi močnega zmanjšanja gradbene dejavnosti po končani gradnji avtocestnega križa in zaradi gospodarsko-finančne krize. V naslednjih letih je vrzel do povprečja EU z nihanji ostala približno enaka. V letih 2021 in 2022 je bila ponovno zabeležena visoka rast rabe nekovinskih mineralov in s tem skupne porabe snovi, ki pa se je v letu 2023 umirila, na 0,3 %, in je bila posledica nekoliko večje rabe biomase. V letu 2023 je bilo v strukturi porabe največ, skoraj dve tretjini, peska, gramoza, apnenca in sadre. V Slovenijo je bilo neto uvožene okoli 16 % skupno porabljene snovi (v EU podobno). V uvozu je bilo največ energentov (tekoča goriva, plin), v izvozu pa hlodovine. Od leta 2013, ko je bila po gospodarski in finančni krizi raba snovi najnižja, se je ta povečala za skoraj četrtino (v EU okoli 3 %). Zaostanek za EU pri snovni produktivnosti tako ostaja visok, okoli 14 %, kar je eden večjih zaostankov v zadnjem desetletju.

Krepitev ukrepov za celovito spodbujanje krožnosti, ki bo zmanjšala potrebo po primarnih surovinah, vključno s kritičnimi, postaja nujno. Ker bo načrtovano izvajanje večjih gradbenih projektov rast snovne produktivnosti zaviralo, bo za nujno izboljševanje in približevanje povprečju EU treba povečati rabo predelane snovi. Delež njihove porabe v skupni porabi snovi je v Sloveniji tudi v letu 2023 ostal nižji od že sicer razmeroma nizke ravni EU.³¹⁸ Posebno pozornost in podporo bo treba nameniti raziskovanju rabe kritičnih surovin, ki so za gospodarstva v zelenem digitalnem prehodu ključna, zaradi omejenosti v naravi in vse bolj tvegane oskrbe pa povezana z veliko ranjivostjo. Ker je nekaj zalog nekaterih teh surovin tudi na območju Slovenije, to lahko prispeva k izboljšanju samooskrbe z njimi.³¹⁹ V skladu z Uredbo

³¹⁶ Povezanost med porabo nekovinskih mineralov in gradbeno aktivnostjo kaže tudi analiza Geološkega zavoda Slovenije, opravljena na podlagi podatkov za leto 2014, ko je bilo tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih.

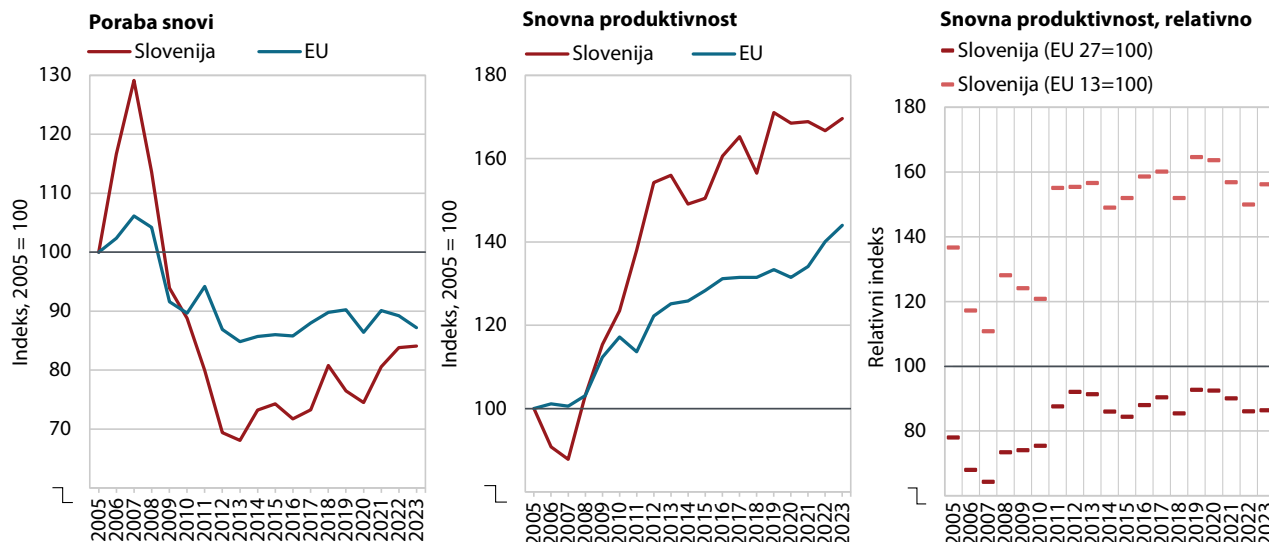
³¹⁷ Poraba peska in gramoza, ki je v letu 2023 predstavljala okoli polovico porabe snovi (v EU 37 %), se je v zadnjem desetletju povečala za skoraj 60 % (v EU za 18 %), raba ostalih snovi pa za 2 %. V EU se je raba ostalih snovi v tem obdobju zmanjšala za 4 %.

³¹⁸ Krožno gospodarstvo presega zgolj ravnanje z odpadki – poleg spodbujanja večje rabe predelanih snovi, ki temelji na visoko kvalitetnem recikliranju, so nujne sistemske rešitve, ki podpirajo družbeno (spremembe v zavesti, vedenju in navadah potrošnikov) in gospodarsko tranzicijo (spremembe poslovnih modelov; ekodizajn, prehod v servitizacijo, podaljševanje življenjske dobe izdelkov ter industrijska simbioza).

³¹⁹ Na seznamu kritičnih surovin EU so strateške in druge kritične surovine, ki so za gospodarstvo izjemnega pomena, hkrati pa obstaja resno tveganje za motnje v oskrbi. Na njem je več kot 30 materialov, število se z leti povečuje. Uredba, ki je namenjena zmanjšanju geopolitičnih

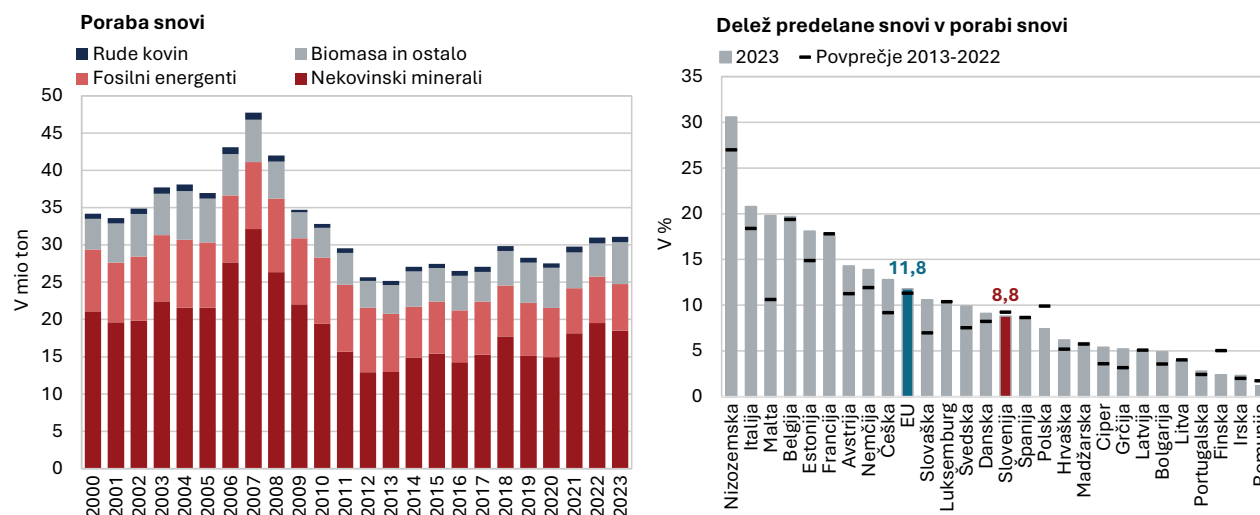
EU o zagotavljanju kritičnih surovin (Uredba 2023/1252, 2024) je v pripravi Nacionalni raziskovalni program, ki bo prispeval k pridobivanju posodobljenih podatkov o surovinah in njihovi lokaciji (GZS, 2025).

Slika 139: Poraba snovi je v zadnjem desetletju naraščala hitreje kot v EU, kar je z upočasnjeno rastjo snovne produktivnosti ustavilo zapiranje vrzeli do EU, ki se je v zadnjih letih celo povečala

Vir: Eurostat (2025); preračuni UMAR. Snovna produktivnost je izračunana kot razmerje med BDP in porabo snovi. V sliki na sredini je produktivnost izračunana z BDP v stalnih cenah, v sliki desno pa z BDP v SKM. Primerjava v SKM je namreč smiselna med državami v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju. EU 13 - države, ki so se EU pridružile od leta 2004.

Slika 140: K večji porabi snovi od leta 2013 prispeva predvsem večja poraba nekovinskih mineralnih snovi, ki se je po končani gradnji avtocest in ob gospodarsko-finančni krizi v obdobju 2007–2012 občutno zmanjšala (levo); delež predelane snovi pa bo treba podobno kot v večini držav članic EU občutno povečati (desno)

Vir: SURS (2025a), Eurostat (2025); preračuni UMAR. Opomba: (i) poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi, (ii) delež predelane snovi je porabljena predelana količina odpadkov v celotni količini porabljene snovi in odpadkov.

Količina nastalih odpadkov brez mineralnih, ki je med najmanjšimi v EU, se je v letu 2023 zmanjšala in bila na prebivalca najmanjša doslej, stopnja recikliranja pa se je zmanjšala, a ostala med najvišjimi v EU. Skupno je nastalo okoli 11,4 mio ton odpadkov, kar je 3 % manj kot v letu prej, ko jih je do zdaj nastalo največ. Zmanjšal se je obseg mineralnih³²⁰ in nemineralnih odpadkov, pri tem pa je nastalo doslej največ nevarnih odpadkov. Po količini nastalih odpadkov brez mineralnih na prebivalca je Slovenija uvrščena med države EU z najmanj odpadki (leto 2022). V letu 2023

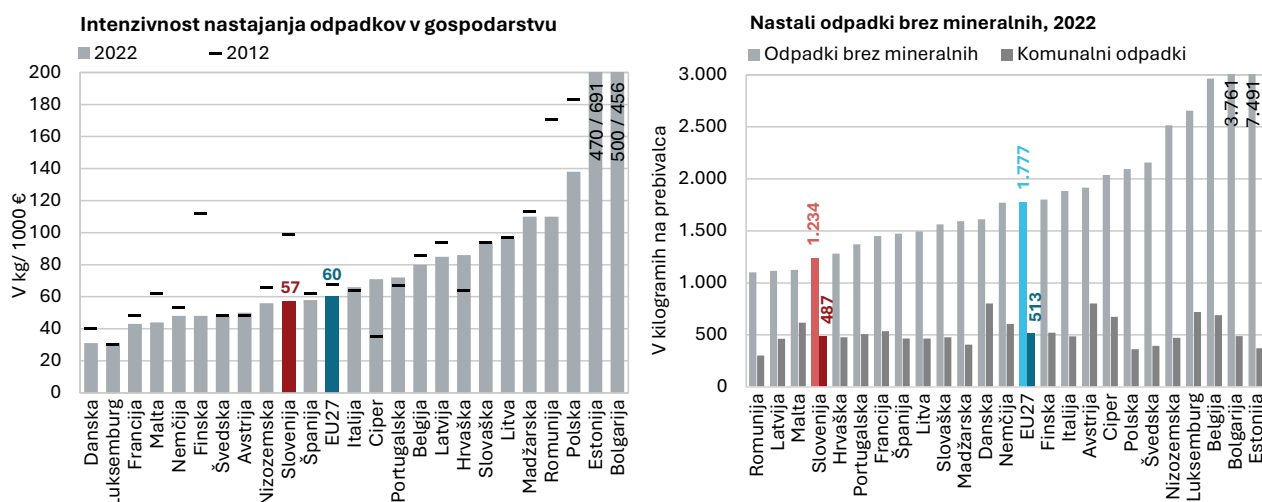
tveganj, spodbujanju evropske industrijske neodvisnosti in zagotavljanju trajnostnega razvoja kritičnih surovin (Uredba 2023/1252, 2024), določa, da bi morala EU sama pridobiti vsaj 10 % in predelati vsaj 40 % strateških surovin, z reciklažo pa zagotoviti vsaj 25 % njihove porabe.

³²⁰ Delež mineralnih odpadkov v skupnih odpadkih je razmeroma velik, okoli 80-odstoten. Med njimi so večinoma gradbeni odpadki.

jih je nastalo 1.315 kg na prebivalca, kar je najmanj do zdaj in skoraj četrtnino manj kot pred desetletjem. Njihova stopnja recikliranja se je v letu 2023 zmanjšala na najnižjo v zadnjem desetletju, a s 74 % ostaja med najvišjimi v EU (povprečje EU je 56 %). Hkrati se je povečalo odlaganje nemineralnih odpadkov, na več kot 5 % celotnega ravnanja. Intenzivnost nastajanja odpadkov v gospodarstvu, ki se kaže v preračunu njihove količine na enoto BDP, se še naprej izboljšuje. V letu 2023 je na enoto BDP nastalo najmanj odpadkov brez mineralnih doslej, to je 49 kg / 1000 eur, kar je zgolj tretjina količine nastale pred desetletjem. Tudi v evropskem merilu je Slovenija v desetih letih naredila razmeroma velik napredek in se po intenzivnosti nastajanja odpadkov v gospodarstvu v letu 2022 uvrstila v prvo polovico držav EU.

Komunalni odpadki so se v letu 2023 povečali, predvsem zaradi večje količine kosovnih odpadkov. Komunalni odpadki, ki pomenijo okoli desetino vseh nastalih odpadkov in skoraj polovico odpadkov brez mineralnih, so se ob zmanjšanju količine skupnih odpadkov v letu 2023 povečali za 5 %, na 518 kg na prebivalca. Povečanje je predvsem posledica večje količine kosovnih odpadkov, nastalih zaradi obsežnih poplav. To se odraža tudi v regionalni razporeditvi, saj so se komunalni odpadki v savinjski in koroški regiji povečali za okoli petino (Hotić idr., 2024). Sorazmerno s skupno rastjo so se povečali tudi ločeno zbrani komunalni odpadki, stopnja njihovega recikliranja, ki je v mednarodni primerjavi visoka, pa je prvič v zadnjem desetletju upadla (za 3 o. t.). Odloženih je bila polovica komunalnih odpadkov, kar je največ po letu 2015. Eden od razlogov je v manjši reciklabilnosti kosovnih odpadkov, zato ocenjujemo, da gre zgolj za začasen učinek - dolgoročno se odlaganje odpadkov, ki je najmanj željeno ravnanje, sicer znižuje. V letu 2023 je kljub za 16 % večji količini odloženih odpadkov to predstavljalo manj kot 2 % ravnanja z njimi (gl. Prilogo). Manjše odlaganje prispeva k večji rabi predelane snovi, a zaradi večje skupne rabe se njihov delež v zadnjih nekaj letih ni izboljšal in ostaja pod razmeroma nizkim povprečjem EU (Slika 140). Za večjo rabo predelanih snovi bo treba pospešiti razvoj tehnologij za visoko kakovostno recikliranje ter vzpostaviti dobro delujoč trg sekundarnih surovin.³²¹

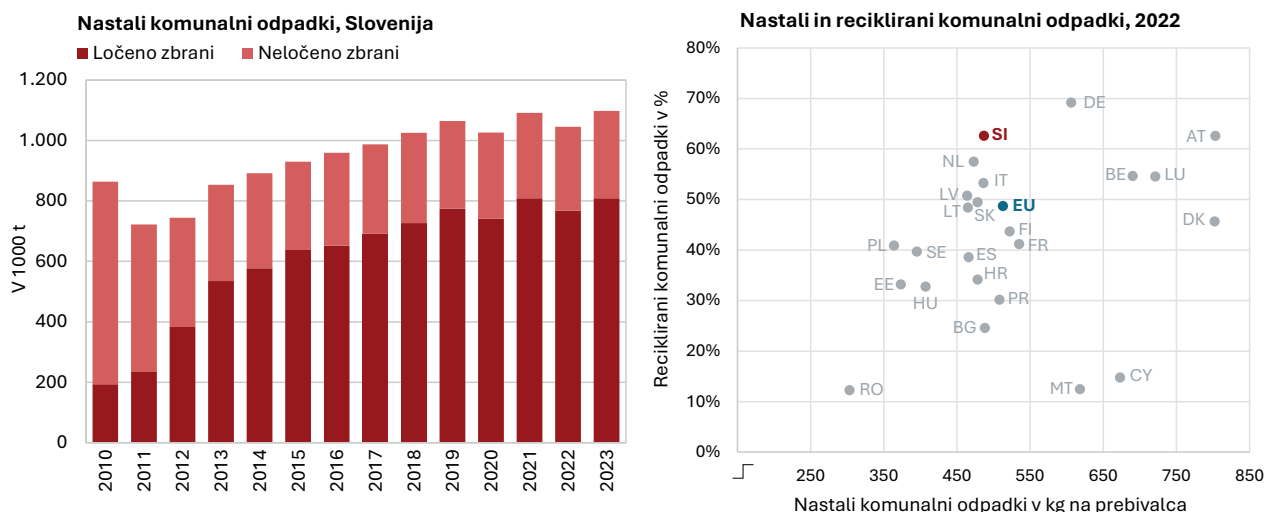
Slika 141: Intenzivnost nastajanja odpadkov (nastali odpadki / BDP) se je v zadnjem desetletju izboljšala in je blizu ravni EU (levo), nastali odpadki brez mineralnih, v teh tudi komunalni, pa so v izračunu na prebivalca v tej primerjavi nižji (desno)

Vir: Eurostat (2025); preračun UMAR. Opomba za sliko desno: Ni podatka za Češko, Irsko in Grčijo.

³²¹ Trgi za reciklirane materiale, kot so aluminij, papir in steklo, delujejo dobro, medtem ko so trgi za les, plastiko, biološke odpadke in tekstil še vedno slabo razviti. Za izboljšanje teh trgov je potrebno več standardizacije, zaupanja v reciklirane materiale in kakovostne reciklaže (EEA, 2024a).

Slika 142: Komunalni odpadki so v okoli treh četrtinah zbrani ločeno (levo), njihova stopnja recikliranja pa je med najvišjimi v EU (desno)

Vir: Eurostat (2024), SURS (2024). Opomba za sliko desno: Ni podatka za Češko, Irsko in Grčijo.

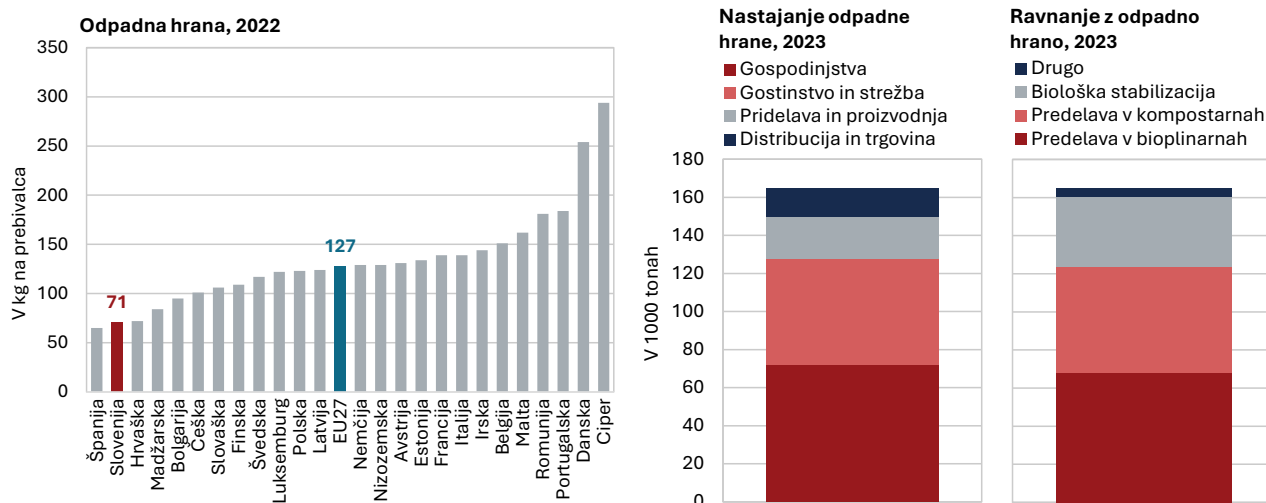
Količina odpadne hrane, ki je v Sloveniji med najnižjimi v EU, se je v letu 2023 povečala, kar je predvsem posledica večje količine odpadkov v proizvodnji hrane. Odpadna hrana v Sloveniji predstavlja okoli 17 % vseh ločeno zbranih biološko razgradljivih odpadkov (MOPE, 2024). Količina odpadne hrane na prebivalca, ki je v Sloveniji v letu 2022 znašala okoli polovico količine v povprečju EU in poleg Španije najmanj med državami članicami, se je v letu 2023 povečala za desetino, na 78 kg na prebivalca. To je največ od leta 2020, odkar poteka metodološko primerljivo merjenje.³²² Do povečane količine odpadne hrane je prišlo v vseh členih verige preskrbe s hrano, izrazito v pridelavi in proizvodnji, kjer se je podvojila. Ta del verige preskrbe s hrano je skupaj z gostinstvom in strežbo v letu 2023 prvič presegel količino odpadne hrane iz gospodinjstev,³²³ kjer je v letu 2023 na prebivalca nastalo 34 kg oz. 6 kg odpadne hrane več kot leto prej. V ravnanju z odpadno hrano narašča predelava v bioplinarnah, ki je v letu 2023 predstavljala 40 % ravnanja, zmanjšuje pa se predelava v kompostarnah, ki je predstavlja 36 % ravnanja; preostala četrtina ravnanja je biološka stabilizacija.³²⁴ Odpadna hrana obremenjuje okolje, ker so z njo po nepotrebnem zavrženi omejeni naravni viri, v ozračje pa izpuščeni izpusti plinov iz celotnega življenjskega cikla hrane, vključno s končnim ravnanjem. Preprečevanje presežkov in zmanjševanje izgub hrane je zato prednostnega pomena. Boljši odnos do hrane in za pridelavo potrebnih naravnih virov prinaša pozitivne gospodarske učinke za vse člene v verigi in pripomore k večji prehranski varnosti in bolj trajnostnemu razvoju. Vse odpadne hrane ne moremo preprečiti, v določenem obsegu pa lahko ta predstavlja koristno surovino v biogospodarstvu.

³²² Podatki pred in po letu 2020 niso primerljivi zaradi sprememb v metodologiji merjenja. Delež užitnega dela v odpadni hrani je po ocenah SURS v letu 2023 znašal 37 % oz. 3 o. t. manj kot leto prej. Preostanek so neužitni deli, npr. kosti, koščice, olupki, lupine, luščine itd.

³²³ V letu 2023 je v primarni proizvodnji in v v gospodinjstvih nastalo 44 %, v gostinstvu in strežbi 34 %, v pridelavi hrane 13 %, v distribuciji in trgovini pa 9 % odpadne hrane. V EU (leto 2022) je v gospodinjstvih nastalo 55 % odpadne hrane, v primarni proizvodnji in predelavi 27 %, v gostinstvu in strežbi 11 % in v distribuciji in trgovini 8 %.

³²⁴ Biološka stabilizacija zajema odpadno hrano, ki je bila zbrana kot del mešanih frakcij odpadkov in ki je bila pred odlaganjem biološko stabilizirana v obratih za mehansko-biološko obdelavo komunalnih odpadkov (MBO) (Kalin in Žitnik, 2024).

Slika 143: V Sloveniji je zavržene razmeroma malo hrane na prebivalca (levo); največ odpadne hrane nastane v gospodinjstvih ter gostinstvu in strežbi, večina njene predelave pa je v bioplinarnah in kompostarnah (desno)

Vir: Eurostat (2024), SURS (2024).

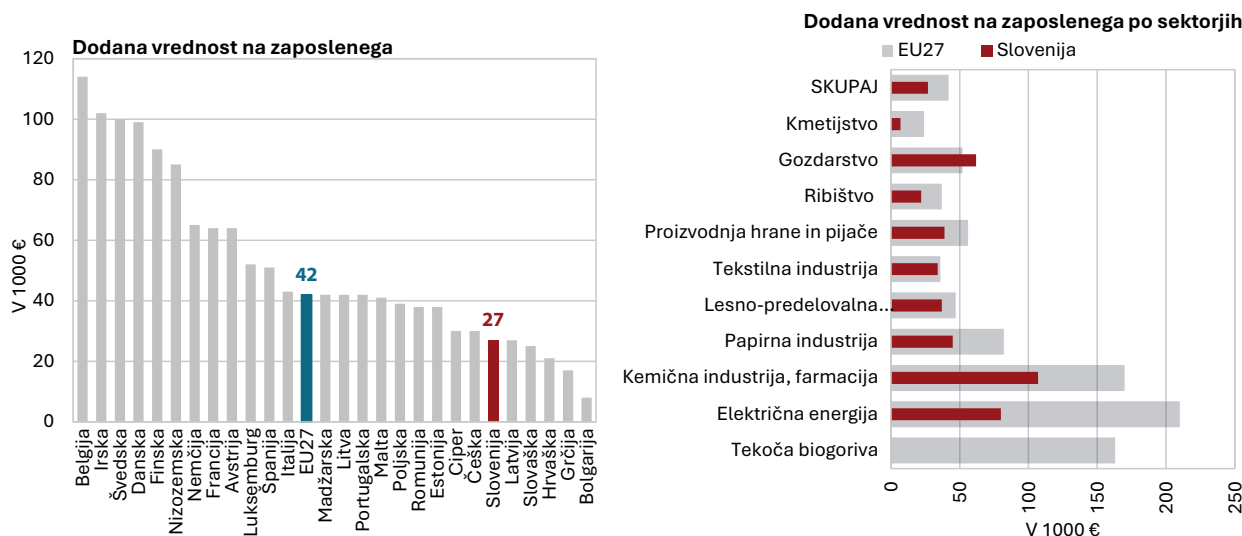
Biogospodarstvo, ki z uporabo biomase podpira trajnostno rabo virov, ima velik potencial za razvoj, produktivnost dela je v mednarodni primerjavi nizka. V biogospodarstvu³²⁵ se prideluje in predeluje biomaso in nadomešča manj trajnostne materiale z bioosnovanimi proizvodi, ki so bolj razgradljivi in reciklabilni. To zmanjšuje odpadke in podpira zapiranje snovnih tokov, pri tem pa spodbuja inovacije in ustvarja priložnosti za nova zelena delovna mesta. V Sloveniji je biogospodarstvo v letu 2021 zaposlovalo 11 % vseh zaposlenih, največ v kmetijstvu (54 %) ter živilsko predelovalni in lesno predelovalni industriji (16 % in 11 %). Prispevek DV biogospodarstva k skupni DV (7,8 %) je nad povprečjem EU (6,3 %), a rast je počasnejša, produktivnost dela (DV na zaposlenega) pa je v primerjavi z uspešnejšimi članicami EU izrazito nizka (López idr., 2022) (gl. Prilogo). Slovenija je z biomaso bogata država, priložnosti pa ostajajo slabo izkoriščene. Poleg optimizacije proizvodnih procesov za večjo produktivnost je ključno razumevanje molekularnih mehanizmov pretvorbe biomase v visokovredne produkte in energijo, pri čemer bo za izrazitejši napredek ključna uporaba digitalnih rešitev in naprednih tehnologij. Za razvoj močnega biogospodarstva, ki ustvarja sinergije med ekonomskimi, socialnimi in ekološkimi cilji,³²⁶ je treba doseči medresorsko usklajenost, povezovanje akterjev in podporo inovativnim projektom. K temu bi pripomoglo tudi oblikovanje nacionalne strategije biogospodarstva, usklajene z drugimi strateškimi dokumenti,³²⁷ in izboljšanje podatkovnih baz za spremljanje razvoja (GZS, 2024b).

³²⁵ V skladu z opredelitvijo biogospodarstva (EK, 2012) in statistične klasifikacije gospodarskih dejavnosti Evropske skupnosti NACE rev. 2 so v biogospodarstvo zajete vse primarne in predelovalne dejavnosti, ki biomaso pridelujejo ali jo (oz. njene komponente) uporabljajo v svojih gospodarskih procesih. To so kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo, proizvodnja hrane, pijače in tobaka, lesno-predelovalna industrija, proizvodnja tekstilij, papirna industrija, kemična industrija in farmacija, proizvodnja tekočih biogoriv ter bioosnovna električna energija (López idr., 2022).

³²⁶ EU v vlogi reševanja novih izzivov (podnebna in energetska kriza, geopolitični pritiski) prepoznava razvoj (krožnega) biogospodarstva kot strateško prioriteto in temeljno os zelenega prehoda, ki pripomore k doseganju ciljev, kot so zagotavljanje prehranske varnosti, trajnostno upravljanje z viri, blaženje podnebnih sprememb, zmanjšanje odvisnosti od neobnovljivih virov, krepitev konkurenčnosti in ustvarjanje novih delovnih mest (EK, 2018).

³²⁷ Slovenija je ena od sedmih držav članic brez posebne nacionalne strategije, ki bi jasno določala cilje in merila uspešnosti na tem področju. Elementi krožnega biogospodarstva so vključeni v različne strateške dokumente, poteka medresorsko usklajevanje reševanja problematik, povezanih z razvojem biogospodarstva. V letu 2023 so bila v okviru projekta BIOEast pripravljena strokovna izhodišča za strategijo razvoja biogospodarstva (Juvančič idr., 2023), ustanovljeno je bilo Slovensko biogospodarsko stičišče („Slovenian National HUB - Stičišče za Biogospodarstvo“, 2025).

Slika 144: Dodana vrednost na zaposlenega je v biogospodarstvu izrazito nizka (levo), v primerjavi s povprečjem EU to velja predvsem za kmetijstvo in proizvodnjo električne energije (desno)

Vir: López idr., 2022.

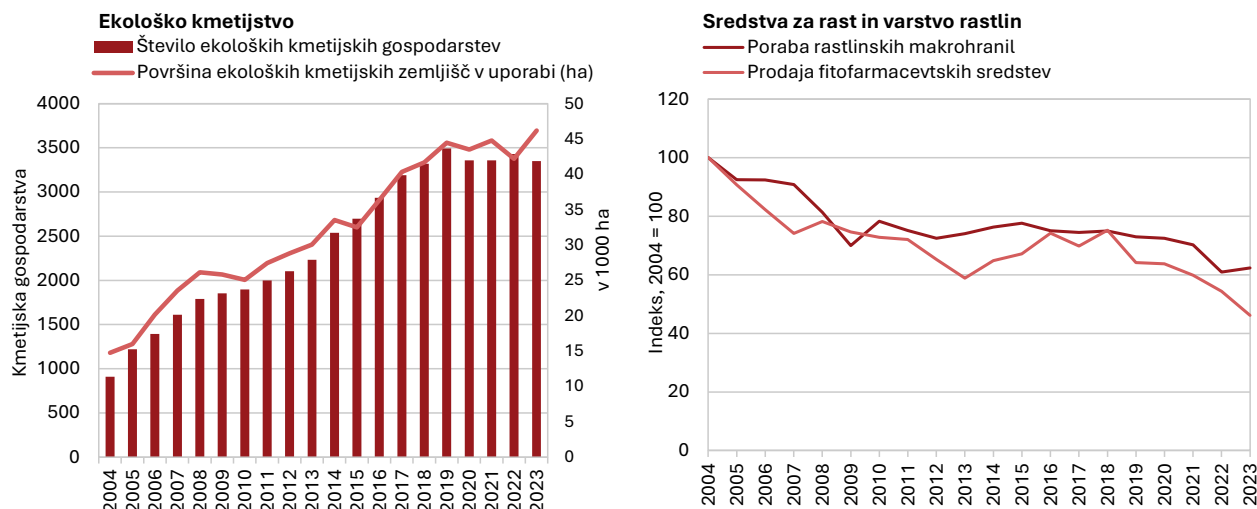
Kmetijstvo je pred velikim izzivom, povezanim z iskanjem ravnovesja med ekonomskim, ekološkim in socialnim vidikom razvoja, to je med zanesljivo in stabilno pridelavo hrane, ohranjanjem naravnih virov in krepitevijo podeželskih območij. V dejavnosti že dalj časa potekajo strukturne spremembe, kot so zmanjševanje števila kmetijskih gospodarstev (v obdobju 2020 – 2023 po popisih za 7 %, na 50,4 tisoč) ter povečevanja njihove povprečne velikosti (v istem obdobju za 10 %, na 8,9 ha), kar kaže na proces koncentracije. Ob tem se povečujeta specializacija gospodarstev in varovanje okolja, tudi z večjim ekološkim kmetovanjem. V letu 2023 je bilo v ekološko kontrolo vključenih 11 % vseh kmetijskih zemljišč, samo število gospodarstev v preusmeritvi pa se je v tem letu ob večji spodbudi politike povečalo za 45 %. Delež kmetijskih zemljišč v ekološkem kmetovanju je blizu povprečja EU, za dosego ambicioznih ciljev do leta 2027 pa se bo moral razvoj precej pospešiti (gl. Prilogo).³²⁸ Slednje je tudi eden ključnih mehanizmov za doseganje zelenega prehoda, ker ekološko pogojeni procesi potekajo v tesnem sožitju z naravo in so okoljsko najmanj obremenjujoči. Posledično se znižujeta rabi mineralnih gnojil in fitofarmacevtskih sredstev, k čemer so v zadnjih letih prispevale tudi visoke cene.³²⁹ S tem se znižuje obremenjevanje tal in voda s kmetovanjem, merjeno z bilančnim presežkom dušika in fosforja.³³⁰ Kmetijska pridelava v Sloveniji ni med intenzivnejšimi, obtežba zemljišč z živino, merjena s številom glav velike živine (GVŽ) na hektar, pa je zaradi naravnih danosti višja kot v EU. Ob v povprečju za pridelavo težjih naravnih razmerah, majhnih gospodarstvih in razdrobljenih zemljiščih je treba poiskati možnosti za povečanje produktivnosti, ki je med najslabšimi v EU, in preskrbe s hrano, ki je zlasti v rastlinskem delu nizka in se ne izboljšuje (gl. Prilogo). Ključno je izboljšati motivacijo in usposobljenost predvsem mlajših generacij, pri tem pa krepiti osredotočenost na podjetništvo in uvajanje novih tehnologij in pristopov. Izziv je uskladiti naraščajoče zahteve (i) pridelovalcev po bolj stabilnih in spodbudnih pogojih za pridelavo, z manj regulacije in administrativnih bremen ter (ii) družbe po zanesljivi ponudbi zdrave hrane in večjega varovanja okolja (EK, 2025d).

³²⁸ Delež ekološko obdelanih kmetijskih zemljišč naj bi se do leta 2027 povečal na 18 %. Cilj je zastavljen ambiciozno, da bi se približali cilju EU, ki je 25 % ekološko obdelanih kmetijskih zemljišč do leta 2030 (MKGP, 2021).

³²⁹ Po izjemno visoki rasti cen kmetijskih inputov v obdobju 2021–2023 se je ta v naslednjih letih umirila. Dolgoročno zmanjševanje porabe mineralnih gnojil pa je predvsem posledica zahtev nitratne direktive in obveznem upoštevanju načel dobre kmetijske prakse pri gnojenju. Posebna pozornost je namenjena uporabi živinskih gnojil in njihovem upoštevanju pri načrtovanju gnojenja z mineralnimi gnojili. Gospodarstva morajo imeti izdelane gnojilne načrte z ovrednotenimi hranili, kar prispeva k manjši porabi mineralnih gnojil (ARSO, 2024b).

³³⁰ Bilančni presežek je pozitivna razlika med vnosom elementa v tla in njegovega odvzema s pridelkom; na to vplivajo tudi vremenske razmere.

Slika 145: Ekološka usmerjenost kmetovanja se povečuje; ob okoljsko sprejemljivejši pridelavi se porabi mineralnih gnojil in sredstev za varstvo rastlin zmanjšujeta

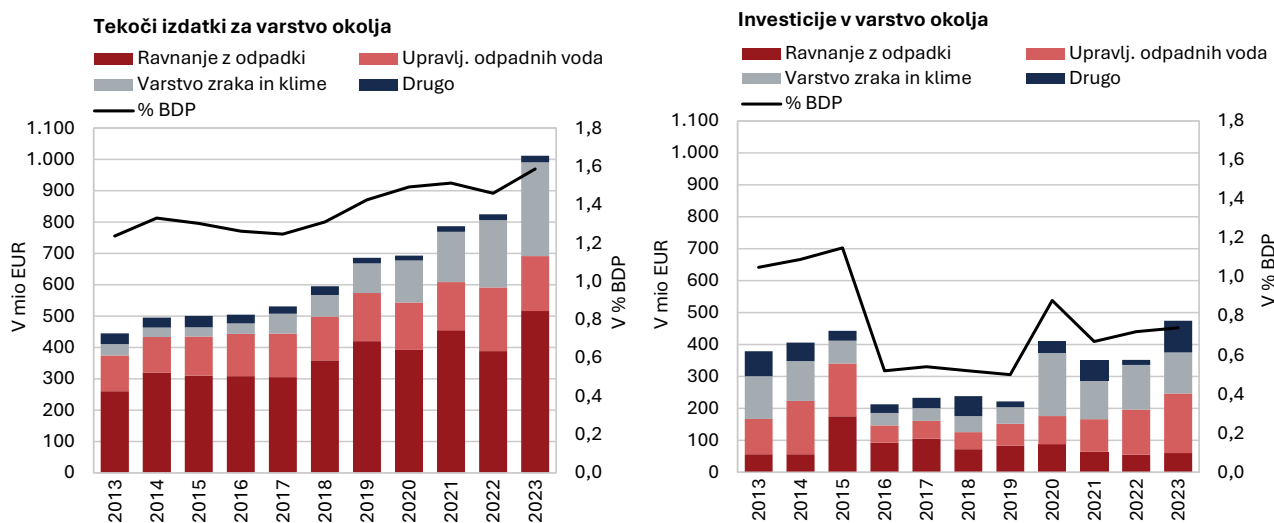
3.3.3 Financiranje prehoda

Skupna rast sredstev za varstvo okolja (izdatkov in investicij), ki je od leta 2016 pretežno posledica rasti sredstev za ravnanje z odpadki, je bila v letu 2023 izrazita tudi zaradi rasti izdatkov za varstvo zraka in klime ter investicij v druge okoljske namene.³³¹ Tekoči izdatki za varstvo okolja, ki se opazneje povečujejo od leta 2016, so se v letu 2023 povečali za 22 %, na 1.015 mio EUR, kar je največ doslej. Najvišji je bil tudi njihov delež v BDP, ki je znašal 1,6 %. Več kot polovica tekočih izdatkov je bila namenjena ravnanju z odpadki (51 %), ki se zadnja leta postopno krepijo, še hitreje naraščajo izdatki za varstvo zraka in klime, ki so se v letu 2023 povečali za 30 %. Več kot četrtina tekočih izdatkov (28 %), je nastala v osrednjeslovenski regiji, v preračunu na regionalni BDP pa so bili najvišji v savinjski regiji (4,4 %). Za investicije v varstvo okolja je bilo v letu 2023 namenjenih 474 mio EUR. To je 16 % več kot leto prej, v preračunu na BDP pa 0,02 o. t. več oz. 0,74 % BDP, kar je manj od leta 2015, ko je bil delež investicij v BDP najvišji (1,15 % BDP). Za tretjino so se povečale investicije v upravljanje odpadnih voda in izrazito tudi investicije v druge okoljske namene (zaščita in izboljšava tal, podtalnice in površinskih voda, varstvo pred hrupom in vibracijami ter varstvo biološke raznolikosti in pokrajine), ki so v 2023 predstavljale že petino investicij v varstvo okolja.³³² Delež investicij v varstvo zraka in klime se je v letu 2023 znižal za 7 o. t. na 27 %, v zadnjih letih se znižujejo tudi investicije v ravnanje z odpadki. Skupne investicije za varstvo okolja so bile v preračunu na regionalni BDP najvišje v osrednjeslovenski regiji (1,1 % BDP), nacionalno povprečje (0,7 %) pa je v tem letu presegla tudi pomurska regija (0,8 % BDP).

³³¹ SURS objavlja vsa finančna sredstva, namenjena za varstvo okolja zaradi njegovega onesnaževanja, po okoljskih namenih: varstvo zraka in klime (tj. podnebja), upravljanje odpadnih voda, ravnanje z odpadki, zaščita in izboljšava tal, podtalnice in površinskih voda, varstvo pred hrupom in vibracijami, varstvo biološke raznolikosti in pokrajine, zaščita pred radiacijo, raziskovanje in razvoj ter drugo. V raziskovanje so vključena podjetja in organizacije, ki so registrirani za opravljanje dejavnosti in zaposlujejo vsaj deset oseb. Zajeta so sredstva iz lastnih virov, iz nacionalnega proračuna in sredstev EU, krediti in drugi viri financiranja.

³³² Za leto 2022 so podatki nepopolni, glede na leto 2021 pa so bile v letu 2023 investicije v varstvo biološke raznolikosti in pokrajine polovico višje, investicije v zaščito in izboljšavo tal, podtalnice in površinskih voda so se več kot podvojile, investicije v varstvo pred hrupom pa potrojile.

Slika 146: Tekoči izdatki za varstvo okolja so v 2023 znašali več kot milijon evrov, kar je največ doslej, povečale so se tudi investicije v varstvo okolja, predvsem v upravljanje odpadnih voda in v druge okoljske namene, t. j. varstvo in zaščita tal, varstvo pred hrupom ter varstvo biološke raznolikosti.

Vir: SURS, 2025, preračun UMAR. Opomba: Gibanje sredstev za investicije so povezana s črpanjem sredstev EU v posameznih programskih obdobjih.

S sprejetjem ambicioznejših energetske-podnebne ciljev EU do leta 2030 (Error! Reference source not found.) se je ocena energetske-podnebne dela investicij zvišala, hkrati pa to kaže na vrzel v potrebnih finančnih virih, kjer bodo v čim večjem obsegu potrebna zasebna finančna sredstva. Nova ocena energetske-podnebne dela investicij³³³ za obdobje 2021–2030 znaša okoli 22 mrd EUR in je za okoli 7 mrd EUR višja od ocene predhodnega scenarija z obstoječimi ukrepi, kar kaže na potrebo po obsežnih finančnih sredstvih za izvedbo načrtovanih investicij. V čim večjem obsegu naj bi se mobilizirala zasebna finančna sredstva, pokrivanje vrzeli v financiranju pa se bo zagotovilo s prednostno uporabo razpoložljivih sredstev EU in financiranjem prek finančnih instrumentov iz EU in nacionalnih javnih sredstev (Vlada RS, 2024b).

Vključitev zasebnih finančnih sredstev za doseg energetske-podnebne ciljev je ključna, hkrati pa je aktualno vprašanje, koliko je zasebni sektor pripravljen investirati v zeleni prehod. D'Amato idr. (2024) izpostavljajo, da so razlike med državami EU glede razmerja med nacionalnimi javnimi sredstvi in zasebnimi sredstvi v financiranju investicij za doseg energetske-podnebne ciljev. Projekcije EIB (2021) kažejo, da naj bi bilo v državah srednje in vzhodne Evrope okoli 60 % tovrstnih investicij financiranih preko nacionalnih javnih sredstev, v državah zahodne in severne Evrope pa okoli 37 %. Analiza McKinsey in IIF (2023) nakazuje, da je v smislu razmerja med tveganjem in donosnostjo okoli 40 % projektov za blažitev podnebne spremembe zanimivih za zasebne vlagatelje in le 20 % projektov za prilagajanje podnebni spremembi. Poleg ostalih dejavnikov (npr. regulativni okvir, instrumenti, strategije) je z vidika interesa zasebnih vlagateljev za investiranje v zeleni prehod vedno bolj v ospredju vprašanje, ali je donosnost investicije zadostna, da bo za zasebne vlagatelje ekonomsko upravičena. Analiza Polzin idr. (2021) tako ugotavlja, da je strošek kapitala³³⁴ nižji v državah zahodne in severne Evrope in višji v državah južne in vzhodne Evrope³³⁵, na kar vpliva tudi razdrobljenost evropskih kapitalskih trgov, ki skupaj z relativno majhnostjo kapitalskih trgov ovira čezmejno porazdelitev tveganja (Letta, 2024). Znižanje finančnih tveganj in stroškov kapitala za spodbujanje zasebnih investicij v zeleni prehod ima ključno vlogo pri zagotavljanju primerjalne presoje za oceno preferenc vlagateljev glede tveganja in donosov (IEA, 2021).³³⁶

Zasebne naložbe za blaženje podnebne spremembe so bile v letu 2023 najnižje doslej, enako velja za njihov delež v BDP, ki dolgoročno upada, v EU pa je razmeroma stabilen. Zasebne poslovne naložbe za blaženje podnebne

³³³ Gre za investicije, ki bistveno vplivajo na doseganje ciljev NEPN (npr. izboljšanje energetske učinkovitosti, spodbujanje uporabe OVE, zmanjšanje emisij TGP, zagotavljanje zanesljive oskrbe z energijo).

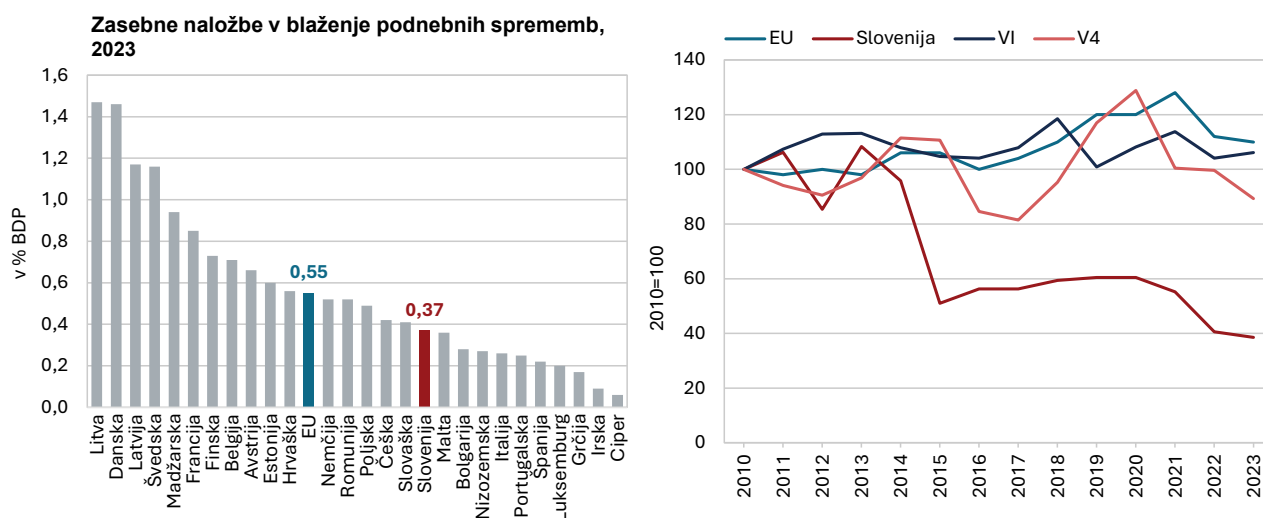
³³⁴ Eden od ključnih dejavnikov, ki vpliva na stroške t.i. zelenih investicij in je določen z obrestno mero, prosto tveganja (običajno se kot približek tega vzame dolgoročne državne obveznice z dospelostjo okoli deset let) ter premijo za tveganje, na katero vplivajo številni dejavniki, povezani na primer z makroekonomskim okoljem, tehnologijo, državnim tveganjem, projektnimi pogoji (OECD, 2024b).

³³⁵ Na podlagi omenjene analize se na primer za sončno fotovoltaike ocena za države Zahodne in Severne Evrope giblje med 2,7 % in 6,7 %, za države Južne in Vzhodne Evrope pa med 5,7 % in 12 % (Slovenija 8,7 %); za vetrno energijo na kopnem pa za države Zahodne in Severne Evrope med 3,1 % in 8,6 % ter za države Južne in Vzhodne Evrope med 6,1 % in 22,9 % (Slovenija 10,6 %).

³³⁶ Za številne čiste tehnologije so značilni visoki stroški lastnih sredstev in nizki stroški poslovanja, kar velja na primer za proizvodnjo vetrne in sončne energije, električna vozila in prenovo stavb (IEA, 2021).

sprememb (BPS) (trenutno omejene na naložbe industrije, gradbeništva in storitev),³³⁷ katerih namen je zmanjševanje izpustov TGP, npr. preko spodbujanja nizkoogljičnih tehnologij ali prehoda na obnovljive vire energije, so v letu 2023 realno znašale okoli 190 mio. EUR, kar je najmanj od leta 2005 (prvi razpoložljivi podatek). V obdobju 2005–2014 so bile naložbe v BPS glede na obdobje 2015–2023 izrazito visoke, vzporedno se je v zadnjih letih opazno zmanjšal tudi njihov delež v BDP, ki je v 2023 s 0,37 % dosegel najnižjo vrednost. V EU je njihov delež glede na BDP v celotnem obdobju ostal razmeroma stabilen, okoli 0,5 % BDP. Največ naložb v BPS je v dejavnosti oskrbe z električno energijo, plinom in paro (40 %) ter v predelovalnih dejavnostih (32 %), v slednjih vrednost in njihov delež izrazito naraščata (gl. Prilogo). Podobno velja za naložbe v BPS v primarne dejavnosti, ki so sicer manjše (3 % tovrstnih naložb). Prometu je bila namenjena okoli petina naložb oz. 38 mio. EUR, podobno kot v letu prej in manj kot v predhodnem obdobju.

Slika 147: Zasebne naložbe v blaženje podnebnih sprememb v % BDP so razmeroma nizke (levo), trend pa negativen (desno)

Vir: Eurostat (2025).

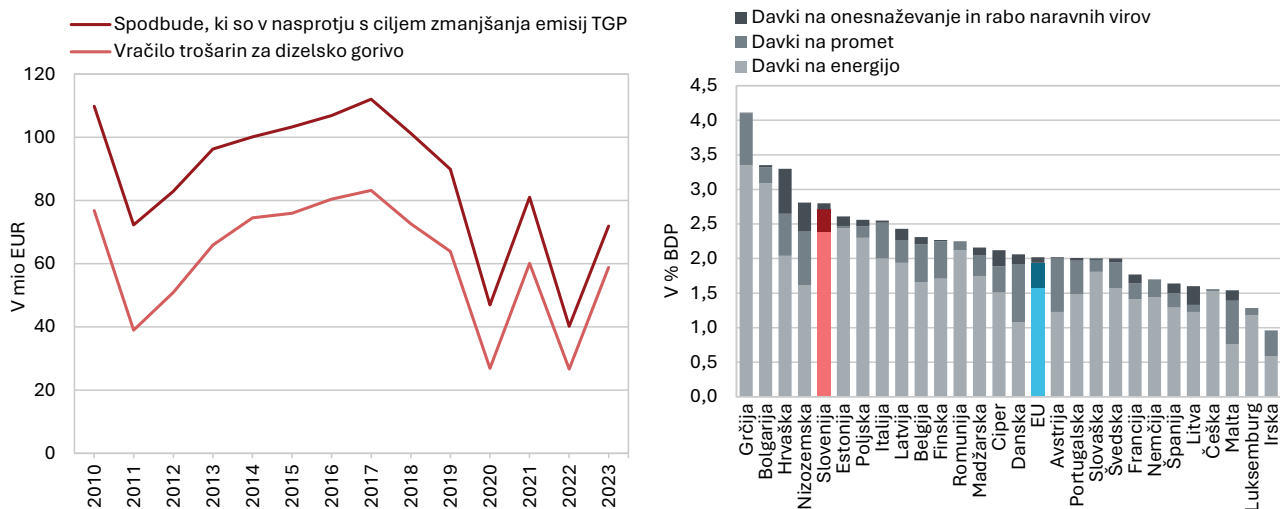
V letu 2023 so se okoljski davki nominalno povečali, njihov delež v BDP, ki je med višjimi v EU pa se je znižal, hrati so se povečale spodbude, ki so v nasprotju s ciljem zmanjšanja emisij TGP. Po izrazitem znižanju prihodkov od okoljskih davkov³³⁸ v letu 2020 zaradi manjše gospodarske aktivnosti v epidemiji covid-19 ter znižanja trošarin na bencin in dizel so se ti prihodki v naslednjem letu nominalno zvišali in ponovno nekoliko upadli v letu 2022 zaradi ukrepov za blaženje posledic energetske draginje (nižje trošarine na energente, začasno ukinjena okoljska dajatev za obremenjevanje zraka z izpusti CO₂, znižan prispevek za OVE in SPTE). Kljub zvišanju v letu 2023, ko se je višina trošarin na energente večinoma zviševala, se je njihov delež v BDP ponovno znižal, a ostaja med najvišjimi v EU. V letu 2023 je bil delež prihodkov od okoljskih davkov v BDP 2,8-odstoten, kar je za 0,8 o. t. več kot v povprečju EU. Razlika se je glede na leto 2016, ko je bilo preseganje največje, skoraj prepolovila. Razmeroma visok delež izhaja iz visokih prihodkov od davkov na energijo, kar je povezano z obsežno rabo pogonskih goriv v cestnem prometu in tranzitno geografsko lego Slovenije, pa tudi razpršeno poseljenostjo prebivalstva in slabše razvitim javnim prevozom. Nihanja trošarin na energente (zlasti njihovo zniževanje), ki pomenijo največji del prihodkov od okoljskih davkov, niso skladna z doseganjem podnebnih ciljev. Spodbude, ki so v nasprotju s ciljem zmanjšanja emisij TGP, so se namreč v letu 2023 ponovno zvišale, tudi v % BDP. Največji delež so predstavljala vračila trošarin za dizelsko gorivo³³⁹ (82 %), ki so v letu 2023 imela tudi najvišji delež v opazovanem obdobju 2010–2023.

³³⁷ Navedene vrednosti se nanašajo na zasebne poslovne naložbe industrije, gradbeništva in storitev, medtem ko drugi gospodarski sektorji in javna uprava niso vključeni. Obsežnejše zbiranje podatkov je predvideno za leto 2026 prek Eurostatovih okoljskih računov, ki bodo zajemali dodatne sektorje in gospodarske dejavnosti (Eurostat, 2024c).

³³⁸ Okoljski davki vključujejo davke na energijo, davke na promet ter davke na onesnaževanje in rabo naravnih virov. Večina prihodkov iz okoljskih davkov so integralni prihodki državnega proračuna (nenamenski vir financiranja za doseg podnebnih ciljev), a kljub temu njihova višina predstavlja pomemben cenovni signal. Namenski so le nekateri okoljski davki, npr. prihodki iz prodaje emisijskih kuponov, ki so preko Sklada za podnebne spremembe namenjeni ukrepom za blaženje podnebnih sprememb.

³³⁹ Od tega je bilo največ namenjeno vračilom trošarin za dizelsko gorivo, ki se uporablja kot gorivo za komercialne namene ter delno vračilo oprostitve trošarine za pogonsko gorivo, ki se uporablja v kmetijskih in gozdarskih strojih in delno vračilo trošarine za gorivo, ki se uporablja v stacionarnih delovnih strojih.

Slika 148: Spodbude, ki so v nasprotju s ciljem zmanjšanja TGP, so se v letu 2023 zvišale (levo), prihodki od okoljskih davkov, pa kljub znižanju v % BDP, ostajajo med najvišjimi v EU (desno)

Vir: OECD (2025) in Eurostat (2025).

Okvir 2: Makroekonomski učinki zvišanja davka na ogljik na primeru slovenskega gospodarstva ob različnih možnostih recikliranja davčnih prihodkov¹

V tem okvirju nadaljujemo lansko analizo², v kateri smo s slovensko različico modela GEM-E3³ ocenili makroekonomske in okoljske učinke zvišanja davka na ogljik kot enega od možnih ukrepov za znižanje izpustov toplogrednih plinov (TGP). Rezultati so pokazali, da bi pozitivne okoljske učinke tega ukrepa spremljale negativne makroekonomske posledice. Ugotovili smo, da bi bil slovenski BDP zaradi zvišanja cene ogljika s 83 EUR/tCO₂⁴ na 140 EUR/tCO₂⁵ v naslednjih petih letih nižji za 0,6 % glede na osnovni scenarij, medtem ko bi bili izpusti TGP nižji za približno desetino.

Letošnji okvir nadgrajuje lansko analizo s pregledom različnih možnosti recikliranja davčnih prihodkov, s katerimi lahko omilimo negativne učinke davčne obremenitve. Po zgledu IMF (2022) se osredotočamo na tri možnosti recikliranja, ki obsegajo vračilo prihodkov gospodinjstvom v obliki transferjev, davčno razbremenitev dela (znižanje socialnih prispevkov delodajalcev) ter proizvodne subvencije⁶.

Z vidika zmanjšanja negativnega vpliva na BDP se kot najbolj učinkovit ukrep izkaže znižanje davčne obremenitve dela. Ta ukrep ima najširše pozitivne učinke – neposredno zmanjšuje stroške zaposlovanja, spodbuja podjetja k večjemu zaposlovanju, povečuje neto plače zaposlenih, vpliva na ponudbo dela in krepi konkurenčnost gospodarstva. Poleg tega zmanjšuje davčne distorzije na trgu dela, kar dolgoročno vodi v višjo gospodarsko rast in večjo odpornost trga dela na šoke. V kombinaciji s tem ukrepom bi bili negativni učinki zvišanja cene ogljika na BDP zanemarljivi (Slika 149).

Ostali dve možnosti recikliranja davčnih prihodkov imata prav tako določene prednosti, vendar so njune makroekonomske koristi manjše. Transferji gospodinjstvom povečujejo razpoložljive dohodke in s tem spodbujajo zasebno potrošnjo. Na zaposlenost vplivajo le posredno, prek večjega povpraševanja po dobrinah zaradi višjih dohodkov. Njihov vpliv na gospodarsko aktivnost Slovenije je odvisen od deleža uvoza v končnem povpraševanju. Glede na odprtost slovenskega gospodarstva, se povpraševanje gospodinjstev usmeri tudi v uvožene dobrine, kar omili pozitivne učinke tega ukrepa. Proizvodne subvencije podobno kot znižanje prispevkov za socialno varnost povečujejo konkurenčnost gospodarstva. Njihov relativno manj ugoden učinek izhaja iz tega, da poleg dohodka iz dela ustvarjajo tudi dohodek iz kapitala, ki pa glede na zasnovo modela ni namenjen izključno domačemu gospodarstvu, temveč tudi prihrankom na globalni ravni, ki prek nižjih obrestnih mer spodbujajo globalne naložbe. Učinek proizvodnih subvencij na slovenski BDP postane ugodnejši šele na dolgi rok, predvsem zaradi povečanja naložb kot posledica izboljšanja konkurenčnosti. Po drugi strani pa ima davčna razbremenitev dela tako neposredne kot posredne koristi. Neposredno vpliva na višje plače, prek tega pa posredno povečuje povpraševanje in skupne dohodke v gospodarstvu. Vpliv različnih načinov recikliranja davčnih prihodkov na CPI je odvisen od njihovega učinka na stroške in povpraševanje, pri čemer ima najmanjši vpliv na CPI davčna razbremenitev dela.⁷

Davčno razbremenitev dela, ki prinaša najboljše makroekonomske učinke, bi bilo smiselno kombinirati z drugimi ciljno usmerjenimi ukrepi s poudarkom na spodbujanju zelenega prehoda. Del prihodkov bi bil lahko namenjen subvencijam za zelene tehnologije in razvoju nizko emisijskih sektorjev, medtem ko bi se drugi del uporabil za znižanje davčne obremenitve dela. To bi prispevalo ne le h gospodarski rasti, temveč tudi k spodbujanju trajnostnega razvoja in zmanjševanju izpustov. Poleg tega bi bilo smiselno razmisliti o ciljni podpori ranljivim skupinam, kot so nizko dohodkovna gospodinjstva ali energetske intenzivni sektorji, ki bi nosili največje breme višje obdavčitve ogljika. Kombinacija ukrepov bi na primer lahko vključevala transferje gospodinjstvom, subvencije za energetske učinkovitost in usposabljanja za zelena delovna mesta, s čimer bi se okrepila tudi dolgoročna konkurenčnost gospodarstva. Kombinacija različnih ukrepov bi omogočila uravnotežen pristop, ki bi zagotavljal tako gospodarsko rast kot trajnostni razvoj.⁸

¹ Zahvaljujemo se Kostasu Fragkiadakis (E3 Modelling) za nasvete pri pripravi simulacije.

² Podrobnosti simulacije so na voljo v UMAR (2024), v Okvirju 9.

³ Slovensko različico modela GEM-E3 je za Ministrstvo za finance razvilo podjetje E3 Modelling v okviru instrumenta tehnične podpore (TSI) Evropske komisije. Krajši opis modela je na voljo v Okvirju 9 v UMAR (2024), daljši pa v dokumentaciji modela, dostopni na spletni strani E3 Modelling (2025).

⁴ Za začetno ceno ogljika smo uporabili ocene OECD o (neto) povprečnih efektivnih cenah ogljika za Slovenijo v letu 2021 (OECD, 2025b).

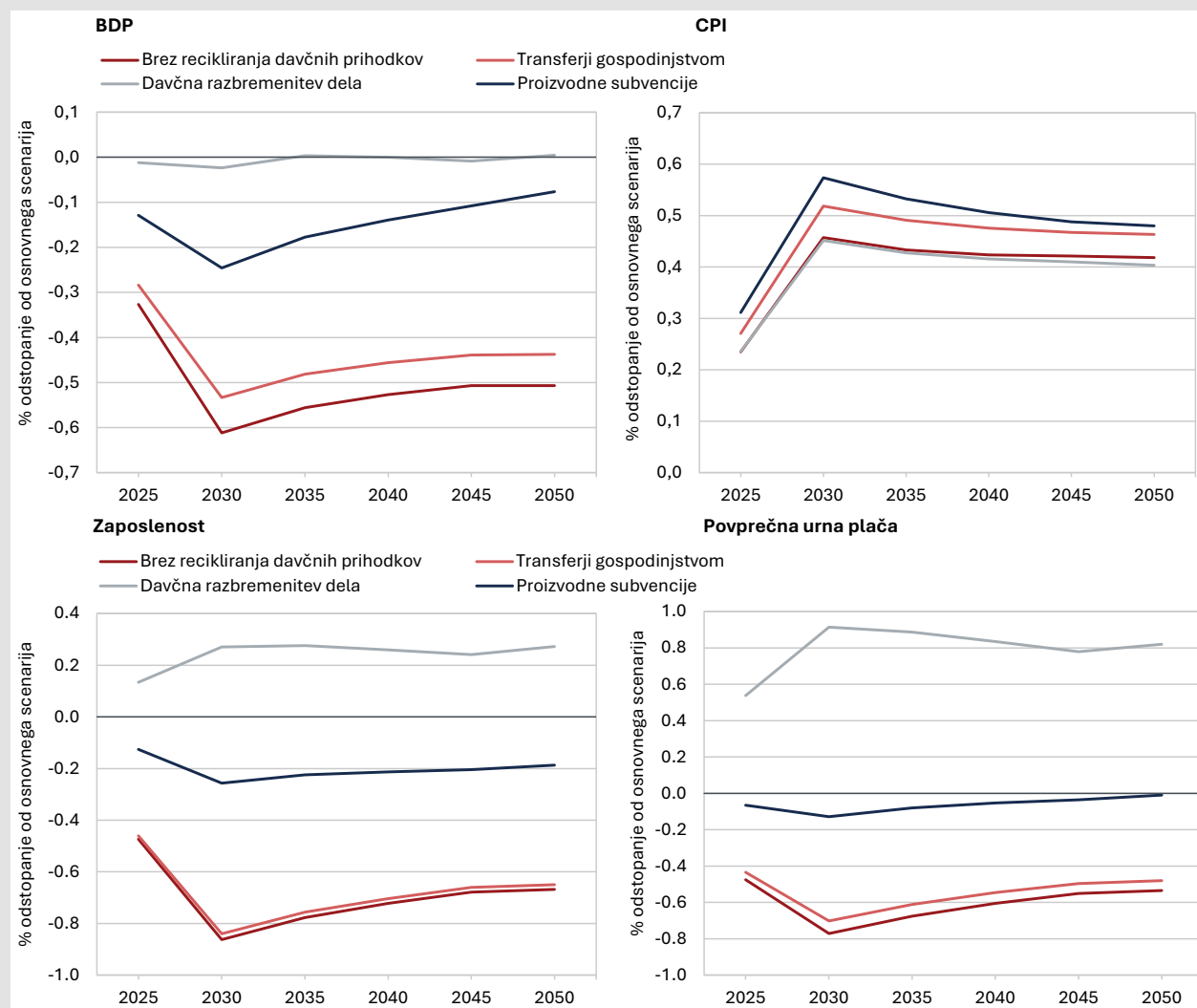
⁵ Po ugotovitvah Mednarodne agencije za energijo (IEA, 2022) naj bi ta cena, ob drugih nedavnih ukrepih, zagotovila razogljičenje razvitih gospodarstev do sredine stoletja.

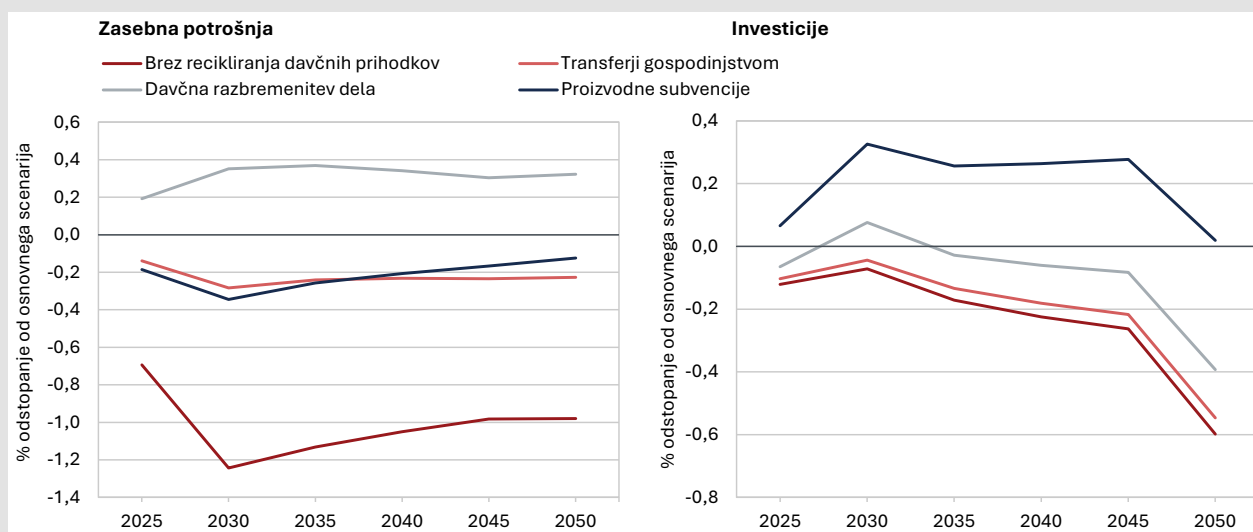
⁶ Davčni prihodki se enakomerno razdelijo med posamezne sektorje in gospodinjstva.

⁷ Ob odsotnosti recikliranja zvišanje cene ogljika zviša relativno ceno fosilnih goriv in proizvodne stroške, kar ob rigidnosti drugih cen v gospodarstvu na kratek in srednji rok vodi v zvišanje splošne ravni cen. Transferji gospodinjstvom povečujejo zasebno potrošnjo, kar prispeva k rasti agregatnega povpraševanja in višji inflaciji. Davčna razbremenitev dela znižuje stroške zaposlovanja in spodbuja ponudbo dela, s čimer omejuje stroškovne pritiske in ima zato najmanjši vpliv na rast cen. Proizvodne subvencije pa imajo največji vpliv na rast CPI, saj hkrati spodbujajo tako ponudbo kot povpraševanje, kar dodatno krepi inflacijske pritiske - zlasti kadar gospodarstvo deluje blizu svojih polnih zmogljivosti.

⁸ V naslednji izdaji Poročila o razvoju načrtujemo oceno učinkov kombinacije ukrepov, kot jo je izvedel IMF (2022) na str. 79–80.

Slika 149: Makroekonomski učinki različnih možnosti recikliranja zelenih davčnih prihodkov

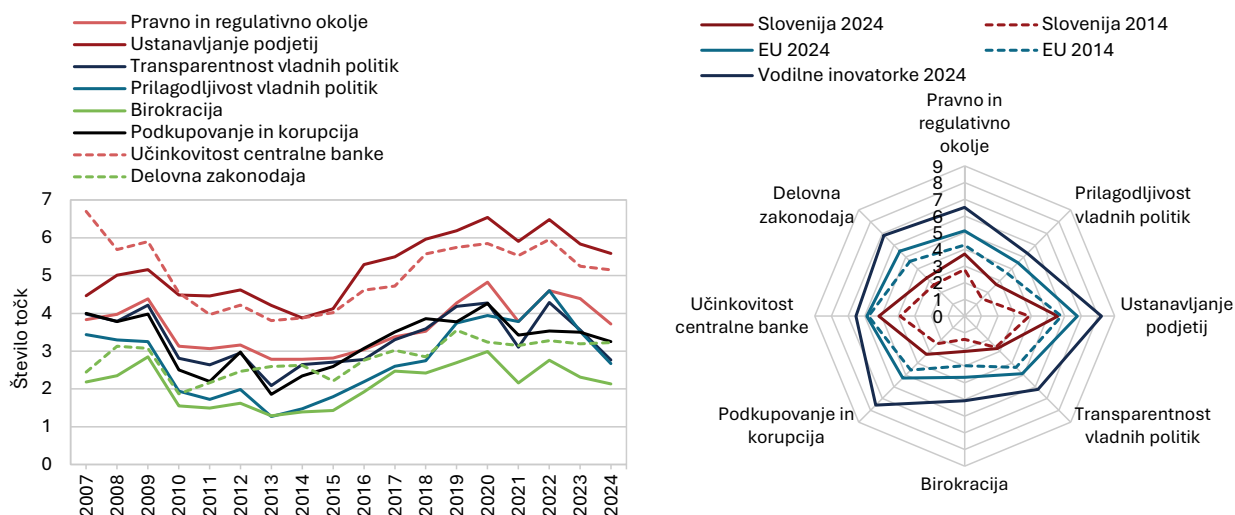
Vir: Model GEM-E3-SI.

3.4 Odgovorno in učinkovito institucionalno okolje

Odgovorno in učinkovito institucionalno okolje je temelj za uspešno delovanje družbe in gospodarstva. Spodbuja dolgoročno gospodarsko rast, privablja investicije in povečuje zaupanje v sistem, kar je ključnega pomena za stabilno in konkurenčno gospodarstvo. Temelji na transparentnosti, odgovornosti in pravičnosti institucij, ki zagotavljajo pravične in enake pogoje za vse udeležence na trgu in družbi. Pomembno vlogo pri tem ima institucionalna konkurenčnost (oz. učinkovitost institucij), ki omogoča hitro in pravično reševanje sporov, spodbuja inovacije in podjetništvo ter ustvarja podjetjem prijazno okolje. Vse to omogoča podjetjem in posameznikom, da uspešno tekmujejo na trgu, brez nepotrebnih ovir in z zagotavljanjem enakih možnosti za vse.

Institucionalna konkurenčnost se je v zadnjih dveh letih poslabšala, a je na višji ravni kot pred desetletjem; zaostanek za povprečjem EU se je povečal. Na kazalnike institucionalne konkurenčnosti (IMD, WEF) pomembno vplivajo vrednosti anketnih kazalnikov, ki merijo zaznavo gospodarstvenikov na več področjih delovanja državnih institucij. Ugodne makroekonomske razmere in stabilne javne finance so v letih 2015–2019 vplivale na izboljšanje institucionalne konkurenčnosti, ki je bilo v tem obdobju med večjimi v EU. Z razmahom epidemije se je razpoloženje med gospodarstveniki v Sloveniji, podobno kot v drugih državah članicah EU, poslabšalo, kar pa je vplivalo tudi na prekinitev izboljševanja institucionalne konkurenčnosti. Pri zadnjih dveh merjenjih se je večina kazalnikov institucionalne konkurenčnosti še poslabšala, najbolj tisti, ki merijo zaznavo transparentnosti in prilagodljivosti vladnih politik. Večina teh kazalnikov zaostaja za ravnmi pred začetkom epidemije, a so na višji ravni kot pred desetletjem. Poslabšanje kazalnikov v zadnjih dveh letih, zlasti anketnih, je bilo zaznati tudi v drugih državah EU in je bilo v veliki meri povezano z velikim upadom zaupanja v delovanje javnih institucij (glej 3.4.1). Gibanja v Sloveniji so bila izrazitejša kot v EU, s tem pa se je zaostanek za povprečjem EU še povečal – v primerjavi z letom 2014 pa se je zaostanek zmanjšal (22. mesto med državami EU leta 2014, 16. mesto leta 2022, 19. mesto leta 2024) (IMD, 2024b). Ugotovljene slabosti so podobne kot v preteklih letih, glede na EU in vodilne inovatorke pa po mnenju gospodarstvenikov najbolj izstopajo nizke ocene pri delovni zakonodaji, birokraciji ter transparentnosti in prilagodljivosti vladnih politik. Tudi po kazalnikih kakovosti delovanja institucij se Slovenija uvršča v drugo polovico držav EU, zaostanek pa je največji pri kazalnikih participacije in odgovornosti (transparentnost politik, odgovornost politikov in javnih uslužbencev, vmešavanje države v poslovanje podjetij itd.) ter učinkovitosti države pri podpori delovanju podjetij. Izstopa tudi velik zaostanek za vodilnimi inovatorkami pri kazalnikih podkupovanja in korupcije, kar potrjuje zelo nizko zaupanje v pravno državo (Kaufmann in Kraay, 2024).

Slika 150: Kazalniki institucionalne konkurenčnosti so se v zadnjih dveh letih poslabšali, so pa vrednosti višje kot leta 2014 (levo); zaostanek Slovenije za EU in vodilnimi inovatorkami se je v letu 2024 pri večini kazalnikov še povečal (desno)

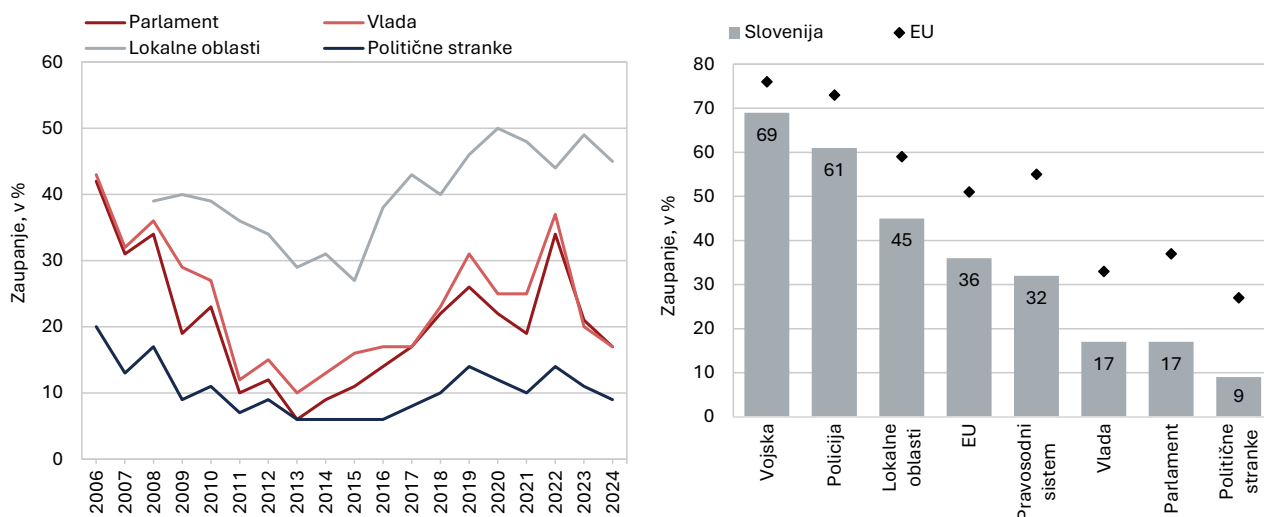
Vir: IMD (2024b). Opomba: Višje število točk je boljše. Pri podrobnih kazalnikih je največ možnih točk 10, vsi kazalniki so narejeni na podlagi anket. Anketiranje poteka na začetku drugega četrtletja leta, v katerem so objavljeni rezultati. Vodilne inovatorke so Švedska, Finska, Danska in Nizozemska.

3.4.1 Odgovornost, transparentnost in socialni dialog

Zaupanje v institucije države je bilo v zadnjem desetletju vseskozi razmeroma majhno in precej pod povprečjem EU, po povečanju v letu 2022 se je v zadnjih dveh letih znova zmanjšalo in ostalo oddaljeno od cilja SRS. Zaupanje

v institucije države pripomore k lažjemu izvajanju politik in učinkovitemu upravljanju države, saj so ljudje, ki zaupajo javnim institucijam, bolj pripravljeni upoštevati državne organe in zakone, plačevati davke in sodelovati v kolektivnih ukrepih (Eurofound, 2018; Perry, 2021). Po povečanju v obdobju 2013–2019 se je zaupanje v institucije (zlasti politične) v letih 2020 in 2021 zmanjšalo. Na to je pomembno vplivala epidemija covid-19, ki je povzročila spremembe v gospodarstvu in življenju ljudi (gl. UMAR (2022a)). Poleti leta 2022 se je zelo povečalo zaupanje v vlado in parlament, nekoliko večje je bilo tudi zaupanje v politične stranke, kar lahko povežemo s političnimi spremembami, a se je od takrat ponovno zmanjšalo in je bilo jeseni leta 2024 na ravni iz leta 2017 in najmanjše med državami EU. Na to je vplivalo povečanje deleža anketiranih, ki so menili, da dogodki v državi ne potekajo v pravo smer (na 65 %, EU 59 %). To se kaže tudi v zadovoljstvu z delovanjem demokracije, ki se je po izrazitem povečanju v letu 2022 v zadnjih dveh letih ponovno zmanjšalo in ostaja pod povprečjem EU³⁴⁰ (Eurobarometer, 2025). Precej večje kot pri v drugih institucijah v državi je ostalo zaupanje v vojsko in policijo. Tudi po raziskavi OECD (2024h) je v Sloveniji zaupanje v politične in druge institucije države pod povprečjem držav, ki so sodelovale v raziskavi.³⁴¹ Analiza OECD je pokazala, da na zaupanje v vlado najbolj vpliva prepričanje prebivalcev o tem, ali vlada sprejema odločitve na podlagi dejstev in dokazov ter pri tem upošteva medgeneracijske interese. Na dokazih temelječi procesi odločanja in ustrezno uravnotežene potrebe različnih skupin v družbi pa so povezani z zaupanjem v parlament (OECD, 2024e).

Slika 151: Zaupanje v večino političnih institucij je bilo leta 2024 na ravni leta 2017 (levo), najbolj je prebivalstvo zaupalo vojski, najmanj pa političnim strankam (desno)

Vir: Eurobarometer (2025). Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve, 2020–2022; poletna meritev, 2023; jesenska meritev in pomladna meritev za lokalne oblasti in politične stranke).

Volilna udeležba na zadnjih državnoborskih, predsedniških in evropskih volitvah je bila višja kot na predhodnih volitvah. Predstavniška demokracija je lahko eden izmed pomembnih dejavnikov konkurenčnosti, saj vpliva na stabilnost, inovacije in ekonomsko uspešnost države (Williamson, 2024). Udeležba na državnoborskih in predsedniških volitvah je bila najvišja leta 1992, do volitev leta 2018³⁴² pa je bil značilen trend upadanja volilne udeležbe. Leta 2022 je bila volilna udeležba na državnoborskih volitvah ponovno med najvišjimi, kar Slovenijo uvršča v prvo polovico držav EU (gl. UMAR, 2023b). Višja je bila tudi na predsedniških volitvah, vendar je bila še vedno razmeroma nizka (IDEA, 2025). Manj kot polovična in med najnižjimi doslej pa je bila udeležba na lokalnih volitvah (DVK, 2023). Za Slovenijo je značilna tudi tradicionalno nizka volilna udeležba pri volitvah v Evropski parlament, ki je bila v letu 2024 najvišja doslej (41,8-odstotna),³⁴³ a je ostala pod povprečjem EU (EP, 2025). Sodelovanje javnosti na referendumih, ki je najpomembnejša oblika neposredne demokracije, se je v zadnjih letih povečalo, a ostaja razmeroma nizko. Po indeksu demokracije (EIU, 2024) se Slovenija uvršča na 16. mesto v EU, kar pomeni, da se ne uvršča med države s polno delujočo demokracijo.³⁴⁴ Najbolje je ocenjeno področje volilnega procesa in možnosti sodelovanja na volitvah, slabše sta

³⁴⁰ Poleti leta 2022 je bilo z demokracijo zadovoljnih 51 % vprašanih (EU: 58 %), kar je 16 o. t. več kot leto prej, jeseni leta 2024 pa 41 % (EU: 55 %).

³⁴¹ Raziskava OECD o dejavnih zaupanja v javne institucije za leto 2023, v kateri je sodelovalo 30 držav OECD (Slovenija prvič).

³⁴² Predhodne predsedniške volitve so bile leta 2017, državnoborske in lokalne pa leta 2018.

³⁴³ Sočasno z evropskimi volitvami so potekali tudi trije posvetovalni referendum, kar bi lahko vplivalo na volilno udeležbo.

³⁴⁴ Krovni indeks demokracije je aritmetična sredina petih podindeksov, možno število točk je med 0 in 10. Države s številom med 8 in 10 so polno delujoče demokracije, med 6 in 8 so države s pomanjkljivo demokracijo, manjše število točk pa opredeljuje hibridne in avtoritarne režime. Podindekse sestavljajo področja volilnega procesa in možnosti sodelovanja na volitvah, delovanja vlade, politične participacije, politične kulture in državljanskih svoboščin (EIU, 2024).

ocenjeni politična participacija in delovanje vlade, najslabše pa področje, povezano s politično kulturo, kar se odraža tudi v zelo nizkem zaupanju v politiko in politične stranke.

Vključevanje javnosti v različne stopnje priprave ter spremljanja politik in predpisov kaže na nekatere pomanjkljivosti in neizkoriščene priložnosti za učinkovitejše usklajevanje razvojnih politik. Sodelovanje z zainteresiranimi stranmi je ključnega pomena za kakovostno oblikovanje politik, kar še posebej velja, zaradi potrebne večje kompleksnosti ukrepov, v fazi prehoda v inovacijsko podprto rast. Prav tako povečuje zaupanje javnosti v politike in predpise, povečuje legitimnost sprejetih predpisov ter pripomore k lažjemu izvajanju politik (OECD, 2021).³⁴⁵ Vključevanje javnosti v pripravo predpisa je proces, ki spremlja vse faze priprave predpisa. OECD ob tem izpostavlja vključenost deležnikom že v zgodnje faze priprave predpisa, ko se ugotavljajo težave in možne rešitve, pa tudi ko so ti že pripravljeni. V Sloveniji večina ministrstev vključi deležnike v pripravo predpisov šele v zaključni fazi (OECD, 2021), sprejeti minimalni standardi sodelovanja³⁴⁶ pa so mnogokrat neupoštevani, saj so javna posvetovanja predlogov zakonov večinoma krajša od priporočenih 30 dni (CNVOS, 2025; EK, 2024k). Kljub temu je po podatkih OECD (2022a) vključenost deležnikov v pripravo predpisov (predvsem primarnih) v Sloveniji večja kot v povprečju EU, precej slabša pa je pri spremljanju izvajanja. V letu 2023 se je zmanjšal delež zakonov, sprejetih po nujnem postopku, kjer sodelovanje javnosti ni predvideno, a je ostal razmeroma visok. Hkrati se je povečalo število predstavnikov civilne družbe, ki so se udeležili sej parlamentarnih delovnih teles in število dokumentov, ki so jih predložili Državnemu zboru (EK, 2024k). Zainteresirana javnost lahko pri pripravi predpisov in drugih javnih politik sodeluje tudi prek spletnih portalov Predlagam.vladi.si, STOP Birokracija in eDemokracija. Dober instrument za tesnejše povezovanje države z deležniki, vključno z agilnim odzivanjem na spreminjajoče se potrebe in okoliščine, so strateška razvojno-inovacijska partnerstva (SRIP), ki povezujejo podjetja, institucije znanja in državo (glej poglavje 3.2.5.5). SRIP-i naj bi sooblikovali uresničevanje strategije pametne specializacije strategije in organizirali celovit razvojno-inovacijski ekosistem, ob tem pa bi bilo koristno izboljšati dialog med partnerji in bolj vključiti SRIP kot partnerja v postopke oblikovanja politik, strategij in specifičnih ukrepov (Bučar idr., 2022).

Socialni dialog v okviru ESS je v zadnjih letih dvakrat povsem zastal, v letu 2024 pa so socialni partnerji podpisali dogovor o spoštovanju in spodbujanju socialnega dialoga. Vključenost socialnih partnerjev v sprejemanje ukrepov ekonomske politike ima v Sloveniji dolgo tradicijo in večinoma poteka v okviru Ekonomsko-socialnega sveta (ESS), ki obravnava temeljna ekonomska in socialna področja. Indeks industrijske demokracije³⁴⁷ kaže, da je vpetost deležnikov v Sloveniji v socialni dialog razmeroma velika, sodelovanje med socialnimi partnerji pa že daljše obdobje stagnira in bi bilo lahko boljše, saj se je indeks v primerjavi s predhodnim obdobjem opazno zmanjšal (Eurofound, 2023b). V zadnjih petih letih je bilo delovanje ESS dvakrat prekinjeno za obdobje enega leta. Nazadnje je do tega prišlo poleti 2023 zaradi nezadovoljstva delodajalcev glede sodelovanja pri oblikovanju nekaterih zakonov³⁴⁸ (ESS, 2024). S podpisom deklaracije o spoštovanju in spodbujanju socialnega dialoga je Ekonomsko-socialni svet znova začel delovati poleti 2024. V okviru EK in drugih institucij EU so v socialni dialog dejavno vključeni tudi predstavniki civilne družbe, v Sloveniji pa nevladni sektor in druge strokovne organizacije v socialnem dialogu daljše obdobje niso imeli bistvenih vlog (UMAR, 2021a). V letu 2022 je bil vzpostavljen dialog med vlado in nevladnimi organizacijami na različnih področjih (MJU, 2022b).

3.4.2 Pravna država

Stanje pravne države se je v Sloveniji izboljšalo, a zaupanje v pravno državo in sodstvo ostaja slabše od povprečja EU ter tako premalo spodbuja institucionalno konkurenčnost. Slovenija se je na lestvici indeksa vladavine prava³⁴⁹ v zadnjih dveh letih uvrstila nekoliko višje, a še vedno v drugo polovico držav EU in nižje kot pred petimi leti, nizko pa ostaja tudi zaupanje v pravno državo (Kaufmann in Kraay, 2024; World Justice Project, 2024). EK (2024k) je v Poročilu o stanju pravne države za leto 2024 izrazila napredek na več področjih pravne države, ki je bil zlasti povezan z uresničevanjem priporočil iz preteklih let na področjih zaščite neodvisnosti sodstva, avtonomije tožilcev v parlamentarnih preiskavah, uskladitve plač sodstva ter ukrepov na področju preprečevanja korupcije. Kljub sprejetim ukrepom pa se je zaupanje v

³⁴⁵ Sodelovanje javnosti je lahko spontano (izhaja iz interesa posameznika) ali organizirano s pozivom ciljnim skupinam in strokovnjakom. Določene interesne organizacije imajo s posebnimi predpisi oz. dogovori opredeljeno vlogo v postopkih priprave predpisov (ReNDej, 2009).

³⁴⁶ Sodelovanje javnosti pri pripravi predpisov naj traja praviloma od 30 do 60 dni, izjema so predlogi predpisov, pri katerih sodelovanje po naravi stvari ni mogoče, npr. nujni postopki, državni proračun (ReNDej, 2009).

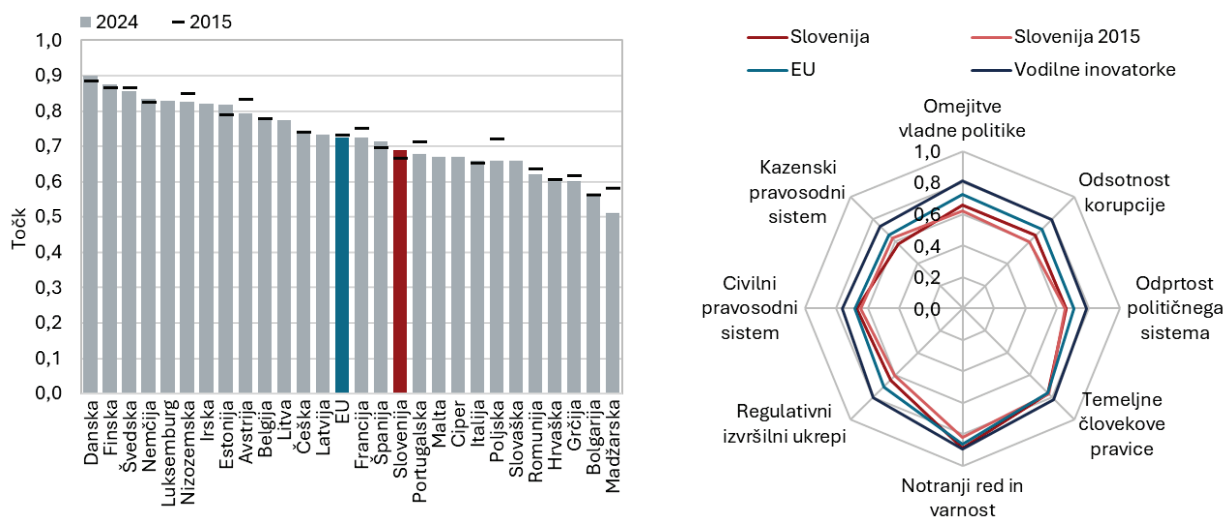
³⁴⁷ Indeks industrijske demokracije (angl. *Industrial democracy index*) je sestavljen iz treh delov: upravljanje sindikalnih združenj (organizacijska moč sindikatov, koordinacija in sodelovanje pri kolektivnih dogovorih in pogajanjih, reprezentativnost), socialni dialog na ravni podjetij (sodelovanje zaposlenih v odločitvah vodstev podjetij in medsebojnega vplivanja vseh strani v kolektivnih pogajanjih ter menedžerskih odločitvah) in pravice delavcev.

³⁴⁸ Delodajalski predstavniki, člani ESS, so se v začetku julija 2023 prenehali udeleževati sej ESS zaradi po njihovi oceni več kršitev Pravil o delovanju Ekonomsko-socialnega sveta (neobravnavanje pripravljene zakonodaje na ESS – npr. dolgotrajna oskrba).

³⁴⁹ Kljub razlikam (npr. v izvoru pojmov) sta pojma pravna država in vladavina prava v Sloveniji večinoma izenačena (Avbelj, 2016; Cerar, 2008a, 2008b).

neodvisnost sodišč in sodnikov v zadnjem letu nekoliko poslabšalo in je nižje kot v povprečju držav EU. Ankete kot glavni razlog navajajo zaznavo vpliva politike na odločitve sodišč ter vmešavanje ali pritisk gospodarskih ali drugih posebnih interesov (Eurobarometer, 2024a, 2024b). Zmanjševanje zaupanja na tem področju je povezano s splošnim poslabšanjem zaupanja v institucije države. Število pritožb pri Evropskem sodišču za človekove pravice (ESČP) se je v zadnjih dveh letih znova nekoliko povečalo, a podatki kažejo, da je bil le manjši del upravičen in sprejet v nadaljnjo obravnavo. Sloveniji je sodišče v letu 2024 izreklo štiri sodbe, kjer so bile ugotovljene kršitve povezane s pravico do poštenega sojenja in spoštovanje pravice do zasebnega in družinskega življenja (ESČP, 2025a, 2025b).

Slika 152: Slovenija se po indeksu vladavine prava uvršča pod povprečje EU (levo), najbolj zaostaja pri kazalnikih kazenskega pravosodja, birokracije in vladnih politik (desno)

Vir: WJP (2024), preračuni UMAR. Opomba: Višje št. točk je boljše, najvišja možna vrednost je 1.

Kakovost slovenskega sodstva se je v zadnjih letih izboljšala in je primerljiva z drugimi državami EU. Na kakovost je pozitivno vplivala predvsem digitalizacija pravosodstva. V letu 2024 je bila zaključena več let trajajoča vzpostavitev in nadgradnja informacijskih sistemov za upravljanje sodnih postopkov ter novi elektronski portali za elektronsko vlaganje v civilnih in kazenskih postopkih ter razširitev poslovanja v okviru elektronskega portala eSodstvo. Sodišča uporabljajo tudi umetno inteligenco, ki preko sistema za pretvorbo govora v tekst omogoča prihranek časa pri izdelavi prepisov in razbremenitev sodnega osebja (Vrhovno sodišče, 2025a). Kljub sprejetim ukrepom zaupanje javnosti v sodstvo ostaja relativno nizko (Eurobarometer, 2024a, 2024b). Zaupanje ljudi v sodstvo je, poleg jasne, razumljive, pregledne in nedvoumne zakonodaje, odvisno tudi od uresničevanja pravic v praksi, trajanja upravnih in sodnih postopkov, dostopnosti do pravnih sredstev ter od predvidljivosti in stabilnosti pravnih norm. Pomemben dejavnik kakovosti sodstva so tudi kadri. V Sloveniji se število sodnikov na 100.000 prebivalcev zmanjšuje že od leta 2012, a ostaja med višjimi v EU. Z namenom razbremenitve sodnikov nesodniškega dela se je v tem obdobju povečalo razmerje med številom sodnikov in sodnega osebja, kljub temu pa upada tudi število sodnega osebja.³⁵⁰ V letu 2024 se je z novim plačnim sistemom popravil plačni položaj sodnikov in sodnega osebja.

Sodišča so v zadnjih letih prevzela nove pristojnosti,³⁵¹ kar je vplivalo tudi na upočasnitev izboljševanja njihove učinkovitosti, zlasti pri pomembnih zadevah. Podatki o poslovanju in organizaciji sodišč v Sloveniji (Vrhovno sodišče, 2025b) kažejo v letu 2024 na ponovno večanje prejetih pomembnih zadev, hkrati pa se so, ob zmanjševanju števila sodnikov in sodnega osebja³⁵², sodišča rešila nekoliko manj zadev, kot je bil pripad novih³⁵³. Po povečevanju v preteklem obdobju se je čas reševanja pomembnih zadev v zadnjem letu nekoliko skrajšal, nekoliko višja pa je povprečna starost nerešenih zadev. Pripad ostalih zadev, ki jih je bistveno več kot pomembnejših, pa sodišča obvladujejo hitro, saj so v povprečju rešene prej kot v enem mesecu.³⁵⁴ Trajanje zadev na nekaterih sodiščih ostaja dolgotrajno (upravno sodišče,

³⁵⁰ Zmanjševanje skupnega števila sodnikov se bo po oceni Vrhovnega sodišča (2025a) v prihodnosti ustavilo zaradi pomanjkanja sodnega osebja in s tem neustrezne podpore sodnikom ter novim pristojnostim, ki so jih spremembe zakonodaje naložile sodiščem.

³⁵¹ Npr. sprejeti Zakon o izvajanju Uredbe (EU) o enotnem trgu digitalnih storitev (ZIUETDS) ter Zakon o izvajanju Uredbe (EU) o obravnavanju razširjanja terorističnih spletnih vsebin (ZIUORTSV), kjer so bile odločbe za odstanjevanje spletnih vsebin prenešene na sodišča. Med nove pristojnosti se štejejo tudi zadeve, ki so označene kot prednostno in tako prehitevajo starejše zadeve.

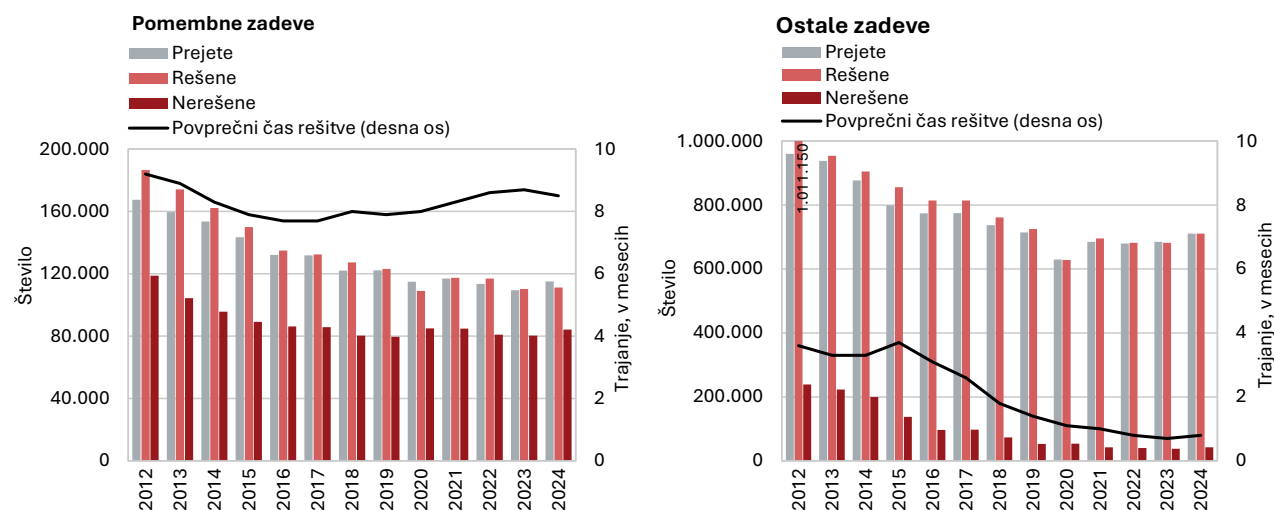
³⁵² V primerjavi z EU ima Slovenija več sodnikov in sodnega osebja na prebivalca (EK, 2024o).

³⁵³ Sodišča so v letu 2024 v reševanje prejela za pet odstotkov več pomembnejših zadev kot v letu 2023.

³⁵⁴ Mednarodna primerjava za leto 2022 kaže, da je predvsem pripad nepravdnih zadev ter kazenskih zadev na prebivalca v Sloveniji precej večji kot v povprečju EU (CEPEJ, 2024).

delovno in socialno sodišče). V skladu z novo metodologijo so bili v letu 2024 nadgrajeni časovni standardi, kar naj bi v prihodnjih letih vplivalo na skrajšanje trajanja zadev (Vrhovno sodišče, 2025a). V primerjavi z drugimi državami članicami EU je pričakovano trajanje postopkov na prvi stopnji daljše in se je v zadnjih letih še podaljšalo (na 337 dni leta 2022), s tem pa se je razkorak do cilja SRS (200 dni) še nekoliko povečal (gl. Statistična priloga). Podatki sicer kažejo, da je bil pripad vseh zadev med višjimi v EU (civilne, gospodarske, upravne in druge) (EK, 2024o). EK navaja, da je dolgotrajno trajanje postopkov še naprej izziv, zlasti v primerih sojenj v zvezi s pranjem denarja³⁵⁵ in korupcijo (EK, 2024o, 2024k).

Slika 153: Povprečni čas reševanja pomembnih zadev se je nekoliko skrajšal (levo), ostalih zadev, kjer je sicer kratek, pa malo podaljšal (desno)

Vir: Vrhovno sodišče (2025b). Opomba: Zaradi opazno večjega obsega ostalih zadev vrednosti na navpični osi niso neposredno primerljive med slikama. Zato je skala pri obeh slikah različna, da so pri pomembnih zadevah bolj razvidne spremembe.

Zaznava korupcije se je v zadnjem letu nekoliko zmanjšala na raven iz leta 2020, v primerjavi s povprečjem EU ostaja višja. Ocena (zaznava) stopnje korupcije odraža delovanje institucij pravne države, integriteto javnega sektorja in kakovost upravljanja v javnem sektorju. Mednarodna primerjava Transparency International (2025) kaže, da se je ob zadnjem merjenju zaznava korupcije za Slovenijo nekoliko zmanjšala³⁵⁶, a Slovenija še naprej zaostaja za povprečjem EU, še zlasti močno pa za vodilnimi inovatorkami. KPK (2025) ocenjuje, da je izboljšanje v mednarodni primerjavi povezano s sprejetimi ukrepi na področju integritete v družbi, zmanjšanjem korupcijskih tveganj in izvajanjem zakona o zaščiti prijaviteljev. V letu 2025 je bila sprejeta prenovljena Resolucija o preprečevanju korupcije, ki je določila 77 strateških ciljev na tem področju ter naj bi omogočila sprejetje novih ukrepov (MP, 2025; RePKRS-1, 2025). Ob pozitivnih premikih pa je po anketi Eurobarometra (2024c, 2024d) zaznava korupcije med prebivalci in gospodarstveniki močno razširjena, kar je v veliki meri posledica velike koruptivne prepletenosti gospodarstva in politike ter odsotnosti ustreznega sankcioniranja odmevnih in velikih primerov korupcije.³⁵⁷ Visoka zaznava korupcije med vprašanimi je povezana tudi z zelo nizkim zaupanjem v javne institucije in pomanjkanjem transparentnosti, v poslovnem okolju pa je bilo največ korupcije zaznane v povezavi z javnimi naročili (Eurobarometer, 2024c; IMD, 2024b). GRECO (2024) je v pregledu ugotovila, da je Slovenija v zadnjih letih od 15 priporočil s področja preprečevanja korupcije in krepitve integritete zadovoljivo izvedla pet priporočil, šest delno. V skladu s priporočili so bili razviti notranji mehanizmi za izvajanje dejavnosti ozaveščanja najvišjih nosilcev izvršilne veje oblasti, dosežen je bil tudi napredek pri razkrivanju in navzkrižnem preverjanju stikov najvišjih nosilcev izvršilne veje oblasti z lobisti. Štiri priporočila so ostala neizvedena in so predvsem povezana z načrtom integritete vlade ter mehanizmi glede obvladovanja nasprotja interesov v okviru vlade in policije.

³⁵⁵ Poleg kompleksnosti primerov na dolžino sojenja pomembno vplivajo tudi pravna sredstva obrambe (npr. pritožbe, ugovori).

³⁵⁶ Transparency International Slovenija navaja, da izboljšanje indeksa delno izhaja iz metodoloških prilagoditev izračuna indeksa in povečanja statistične napake, hkrati pa tudi konkretnih sprememb na institucionalni ravni.

³⁵⁷ 83 % anketirancev je ocenilo, da je v Sloveniji korupcija posledica pretesne povezanosti gospodarstva in politike, v povprečju EU (75 %) in vodilnih inovatorkah (64 %) pa je bil ta delež precej nižji. Podobno velja tudi pri odsotnosti sankcioniranja velikih in odmevnih primerih korupcije (Slovenija 79 %, EU 65 %, vodilne inovatorke 47 %) (Eurobarometer, 2024d)

3.4.3 Poslovno okolje

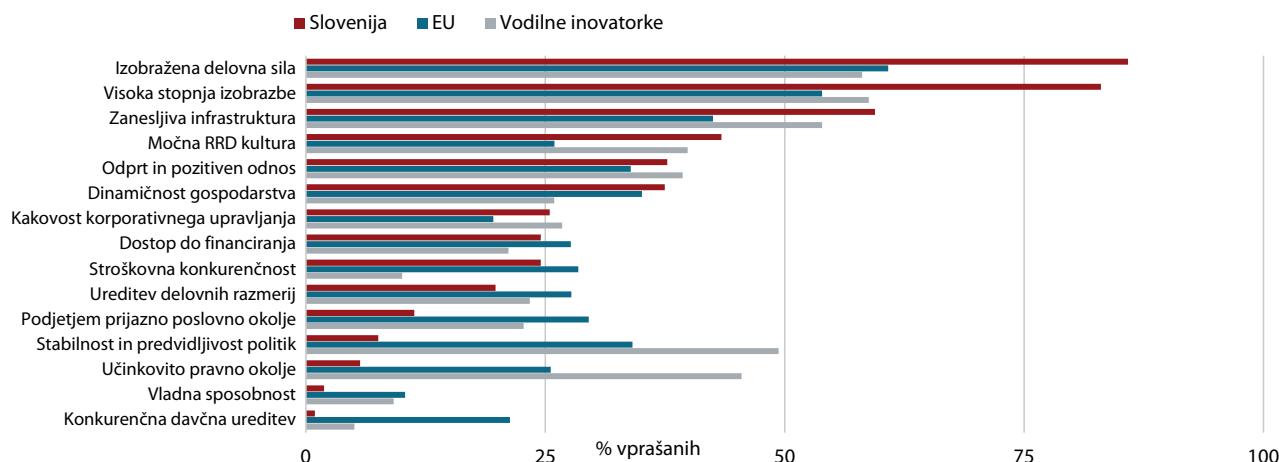
Poslovno okolje v Sloveniji so v zadnjih letih zaznamovale številne krize in povečana negotovost v mednarodnem okolju, kar dodatno utemeljuje aktivno ukrepanje za njegovo izboljšanje. Ugodno poslovno okolje je pomembno ne samo za ustanavljanje novih in poslovanje obstoječih podjetij, ampak tudi za privabljanje tujih investicij, kar vpliva na ustvarjanje delovnih mest, gospodarsko rast in večjo konkurenčnost gospodarstva. Odzivanje države na novonastale razmere je ključno in vpliva na ocene glede prijaznosti poslovnega okolja, saj hitro in učinkovito prilagajanje ukrepov omogoča podjetjem lažje obvladovanje kriznih situacij in izkoriščanje novih priložnosti. V obdobju med letoma 2020 in 2022 je podjetja pomembno podprla ekspanzivna fiskalna politika, ki je z obsežnimi pomočmi omogočila ohranitev gospodarskega potenciala med epidemijo covida-19 in ob zaostitvi energetske krize, leta 2023 pa je sprejela več ukrepov za odpravljanje posledic poplav. Negotove razmere v mednarodnem okolju poslabšujejo gospodarsko klimo v Sloveniji, kar zavira tudi morebitne naložbe. Ob tem je za podjetja in investitorje nujna zlasti stabilnost poslovnega in zakonodajnega okolja, saj to vpliva na predvidljivost poslovanja in varnost njihovih naložb, oba dejavnika pa po različnih raziskavah zaostajata za drugimi državami EU (IMD, 2024b; Jaklič in Koleča, 2024). Pomembni dejavniki poslovnega okolja, ki spodbujajo naložbe in inovacije, so tudi spoštovanje pravne države, zlasti neodvisnosti, kakovosti in učinkovitosti pravosodja. Ti dejavniki se v zadnjih letih izboljšujejo, a zaupanje javnosti v pravno državo ostaja nizko.

Prednosti poslovnega okolja v Sloveniji so povezane s človeškim kapitalom ter dobro mednarodno infrastrukturno povezanostjo. Mednarodne raziskave kažejo, da so glavne prednosti Slovenije kakovostna in dobro usposobljena delovna sila, visoka stopnja izobrazbe ter infrastrukturna povezanost (IMD, 2024b). Podjetja med prednostmi pogosto omenjajo tudi geografsko lego in dostop do dodatnih trgov, saj Slovenija leži na križišču dveh največjih vseevropskih koridorjev³⁵⁸, ob tem pa zadnji podatki kažejo, da so za tuja podjetja prednosti slovenske geografske lega (kot ugodne lokacije) manj pomembne kot v predhodnih letih (Jaklič in Koleča, 2024). Članstvo v EU omogoča prost dostop do enotnega trga EU ter tako manj administrativnih ovir pri čezmejnem poslovanju, kar je zlasti pomembno za podjetja izven EU. Anketa FDV med prednostmi za tuje investicije navaja tudi izkušnje in znanje slovenskih podjetij, njihovo inovativnost, prilagodljivost in agilnost.

Ovire za poslovanje podjetij so povezane predvsem z davčno politiko, predvidljivostjo zakonodaje ter delovanjem državnih institucij in se po ocenah gospodarstvenikov povečujejo. Mednarodne primerjave kažejo, da je že daljše obdobje ena glavnih ovir poslovanju pretirana birokracija. To se kaže v gostoti predpisov ter dolgotrajnosti postopkov, povezanih z javnimi storitvami, kar pa je deloma tudi posledica dolgotrajnega usklajevanja z drugimi deležniki v postopkih. Na poslovanje podjetij pomembno vplivajo tudi dokaj hitre spremembe predpisov in zakonodaje, to pa vpliva na predvidljivost in stabilnost poslovnega okolja. V zadnjih letih je Slovenija sprejela več ukrepov za postopno zmanjšanje administrativnih bremen, spremembe pa so pomembno vplivale tudi na enostavnost poslovanja (glej 3.4.4.2). Podjetja kot pomembno oviro za poslovanje navajajo tudi davčno politiko (na primer obremenjenost stroškov dela) in sorazmerno toga delovnopravno zakonodajo (IMD, 2024b; Jaklič in Koleča, 2024; WEF, 2019). V primerjavi z vodilnimi inovatorkami bi bilo v Sloveniji nujno povečati zlasti zaupanje v vladavino prava ter izboljšati stabilnost in predvidljivost politik in zakonodajnih sprememb.

³⁵⁸ V letu 2024 je prišlo do manjših prilagoditev koridorjev, saj nova uredba EU štiri evropske prometne koridorje omrežja TEN-T razširja na Ukrajino in Moldavijo, hkrati pa zmanjšuje pomen čezmejnih povezav z Rusijo in Belorusijo. Na ozemlju Slovenije se stikajo poti med Španijo (preko severne Italije) in Ukrajino (preko koridorja, ki povezuje jadransko in baltsko morje) ter med Nemčijo in Turčijo (preko koridorja, ki povezuje zahodni balkan in vzhodni del sredozemlja) (EK, 2024q).

Slika 154: Glavne prednosti Slovenije so kakovostna in izobražena delovna sila, slabosti pa pretirana birokracija in davčna ureditev

Vir: IMD (2024b). Opomba: Gospodarstveniki so med 15 dejavniki izbrali pet dejavnikov, ki kažejo na privlačnost posamezne države. Za EU in vodilne inovatorke je izračunano netehtano povprečje. Gre za odgovore gospodarstvenikov, saj se je po spremembi metodologije delež terciarno izobraženih zmanjšal in je blizu povprečja EU (gl. poglavje 3.1.2.2).

Glede razvitosti managerskih praks se Slovenija uvršča v drugo polovico držav EU in opazno zaostaja za vodilnimi inovatorkami; v zadnjih letih se povečuje uporaba agilnih metodologij. Gospodarstveniki navajajo, da se podjetja zavedajo spreminjajočih se razmer in so se sposobna hitro prilagajati novonastalim razmeram, kot slabosti pa se še naprej izpostavljata predvsem kredibilnost managerjev in učinkovitost nadzornih svetov. V zadnjih letih je precej upadel delež žensk na vodstvenih in vodilnih položajih v gospodarskih družbah (IMD, 2024b). Pomemben dejavnik pri hitrem prilagajanju podjetij je tudi uporaba agilnih metodologij v poslovanju, kjer pa Slovenija zaostaja za povprečjem držav EU in še zlasti za vodilnimi inovatorkami. Raziskava CorpoHub (2023) kaže, da se je uporaba agilnih metodologij v slovenskih podjetjih v zadnjih letih povečala. Po pozitivnih učinkih vpeljave agilnih metodologij v podjetjih izstopajo povečanje produktivnosti ekip, sodelovanje med oddelki znotraj podjetja ter preglednost in upravljanje prednostih nalog podjetja. Ključne ovire pri vpeljavi agilnosti so nekonsistentni procesi in pomanjkanje agilnih kompetenc. Poleg agilnosti je pomemben dejavnik prilagajanja podjetij tudi digitalizacija, kjer imajo še posebej majhna in srednje velika podjetja še velike neizkoriščene potenciale (gl. poglavje 3.2.5.2).

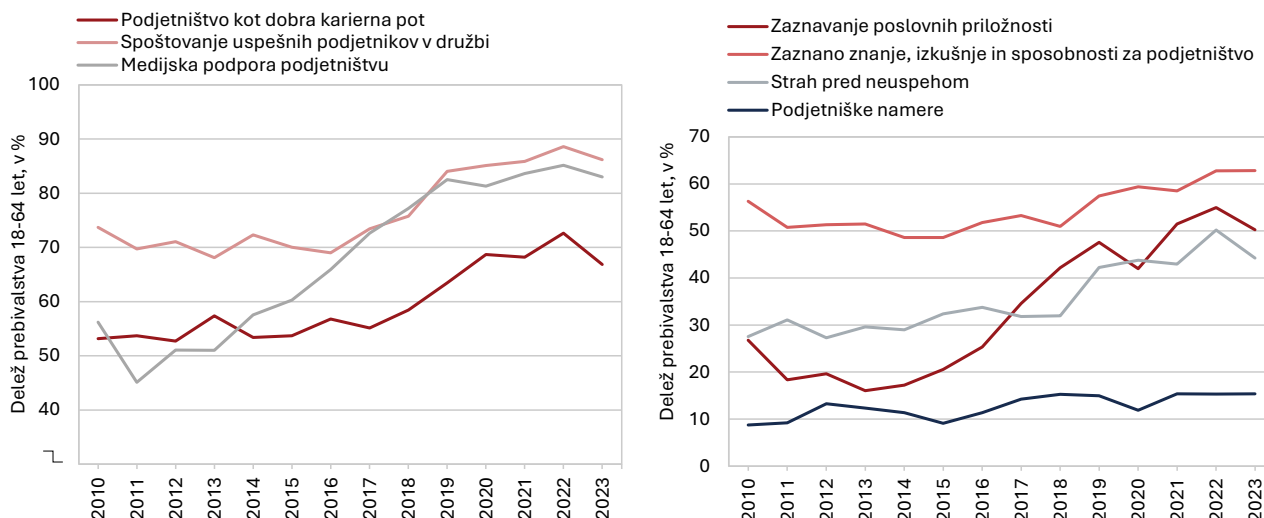
Odnos do podjetništva v družbi je mešan, a se je v zadnjem desetletju izboljšal. Po rezultatih raziskave GEM³⁵⁹ se je v zadnjih letih povečala družbena naklonjenost podjetništvu. V letu 2023 se je v primerjavi z letom prej nekoliko zmanjšalo spoštovanje podjetnikov v družbi in tudi zaželenost podjetniškega poklica kot karijerne poti, prav tako je bilo zaznanih manj pozitivnih podjetniških zgodb v medijih, a so bile vrednosti vseh treh kazalnikov večje od povprečja držav EU, vključenih v raziskavo³⁶⁰ (GEM, 2024; Širec idr., 2024). Do negativnega odnosa do podjetij in podjetništva, ki je prisoten v slovenski družbi, pa so kritična podjetja s tujim lastništvom (Jaklič in Koleša, 2024). Negativen odnos lahko zavira gospodarsko rast, inovacije in konkurenčnost, saj zmanjšuje pripravljenost za investicije, omejuje podjetništvo in odvrča talentirane posameznike od ustanavljanja novih podjetij ali vstopa v zasebni sektor. Prebivalci Slovenije bolje kot pred desetletjem ocenjujejo tudi svoje podjetniške zmogljivosti,³⁶¹ z izjemo pripravljenosti prevzemanja tveganj. Delež vprašanih, ki so izrazili strah pred neuspehom, se je sicer ob zadnjem merjenju v letu 2023 zmanjšal (44,2 %, EU: 45,3 %), manjši pa je bil tudi delež oseb, ki v svojem okolju zaznavajo poslovne priložnosti, a je ostal nad povprečjem EU.

³⁵⁹ Globalni podjetniški monitor (GEM) je največja svetovna raziskava podjetništva. Slovenija v njej sodeluje od leta 2002.

³⁶⁰ Slovenija pa se je uvrstila na 1. mesto po kazalnikih spoštovanje uspešnih podjetnikov v družbi in zaznana medijska podpora podjetništvu ter na 6. mesto po kazalniku podjetništvo kot dobra karierna pot.

³⁶¹ Zaznavanje poslovnih priložnosti, zaznano znanje, izkušnje in sposobnosti za podjetniško pot, strah pred neuspehom med tistimi, ki zaznavajo poslovne priložnosti, in podjetniške namere med tistimi, ki niso vključeni v podjetniško aktivnost.

Slika 155: V Sloveniji se je v zadnjih letih povečala družbena naklonjenost podjetništvu (levo), izboljšali so se nekateri elementi podjetniške zmogljivosti prebivalstva (desno)

Vir: GEM (2024). Opomba: V raziskavi GEM se naklonjenost družbe podjetništvu analizira s tremi dimenzijami zaznavanja posameznikov: zaželenost podjetniškega poklica kot karierni poti, spoštovanje uspešnih podjetnikov v družbi ter podpora podjetništvu v medijih.

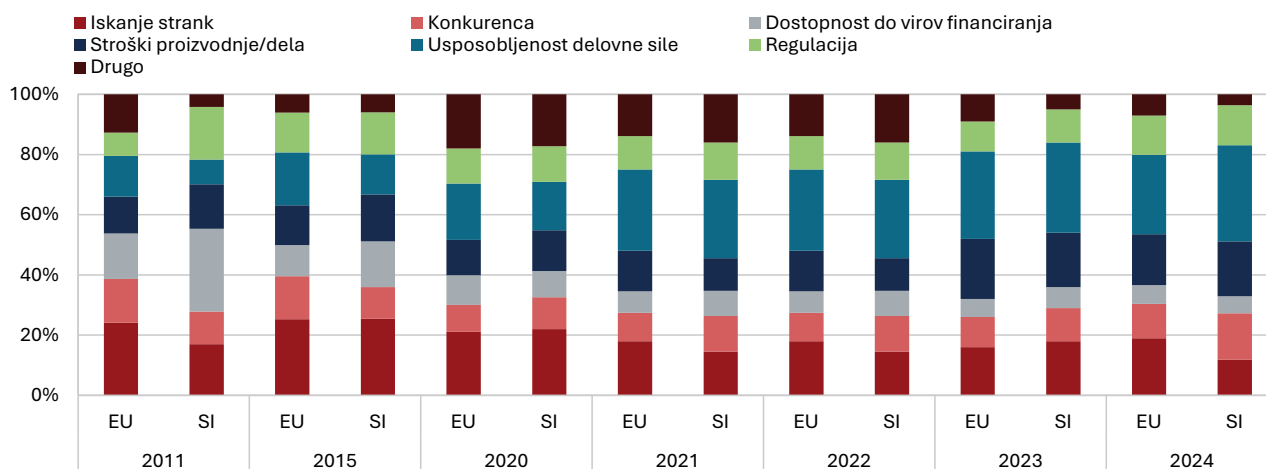
Slovenija je kot družba manj naklonjena spremembam in novim idejam, vendar prebivalci pozitivno vrednotijo vpliv digitalne preobrazbe na gospodarstvo in družbo. Po ocenah strokovnjakov je Slovenija kot družba novim idejam, spremembam in sprejemanju tveganj naklonjena manj kot v povprečju države EU, še bolj pa zaostaja za vodilnimi inovatorkami (IMD, 2024b; Širec in Crnogaj, 2023). V slovenski kulturi so premalo poudarjene vrednote, kot so inovativnost, ustvarjalnost, avtonomnost in odgovornost posameznika pri upravljanju svojega življenja (Širec in Crnogaj, 2023). Po raziskavi Eurobarometer (2021) je bil delež vprašanih, ki se je strinjal, da znanost prehitro spreminja naš način življenja (64 %), večji kot v povprečju EU (57 %) in precej večji kot v vodilnih inovatorkah (39 %). Delež vprašanih, ki pozitivno vrednotijo vpliv digitalne preobrazbe na gospodarstvo in družbo (73 %), pa je v letu 2022 ostal nad povprečjem EU (67 %) in nekoliko pod povprečjem vodilnih inovator (75 %) (Eurobarometer, 2022d).

3.4.3.1 Dostop do financiranja

Raziskava Evropske komisije (EK, 2025e) kaže, da je dostopnost do finančnih virov, razen do tveganega kapitala, eden izmed manj pomembnih omejitvenih dejavnikov za podjetja v Sloveniji. ECB je v obdobju visoke inflacije v letih 2022 in 2023 precej dvignila ključne obrestne mere, kar je vplivalo na poslabšanje pogojev zadolževanja, a to po oceni podjetij ni bistveno vplivalo na dostopnost do virov financiranja. Da dostopnost bančnih virov financiranja ni problematična, je po naši oceni lahko posledica manjših potreb po tovrstnih finančnih virih tudi zaradi postopnega spreminjanja strukture financiranja podjetij³⁶² (glej poglavje 3.2.2). Anketa kaže, da v zadnjem obdobju prevladujejo pomanjkanje ustrezno usposobljene delovne sile in ob težavah naših pomembnejših trgovinskih partneric ter negotovih geopolitičnih razmerah tudi iskanje novih strank in stroški proizvodnje, ki skupaj predstavljajo dve tretjini najpogostejših težav pri poslovanju podjetij. Izziv pa zlasti predstavljajo investicije tveganega kapitala, predvsem v najzgodnejših fazah zagonskih podjetij, ki so nujni del spodbujanja visokotehnološkega sektorja ter na splošno podjetništva. Teh investicij zaenkrat Slovenija ni uspela v zadostnem obsegu aktivirati oz. privabiti, saj so med najnižjimi v EU (0,01 % nominalnega BDP v letu 2021) (EK, 2024b), po razpoložljivosti tveganega kapitala pa se Slovenija po mnenju gospodarstvenikov uvršča na dno držav EU (IMD, 2024b).

³⁶² V finančni strukturi podjetij se zmanjšuje se delež dolžniških virov financiranja (predvsem klasičnih posojil) in krepi pomen kapitala.

Slika 156: Podjetja v Sloveniji in evrskem območju ocenjujejo, da je dostop do virov financiranja eden izmed manj pomembnih omejitvenih dejavnikov

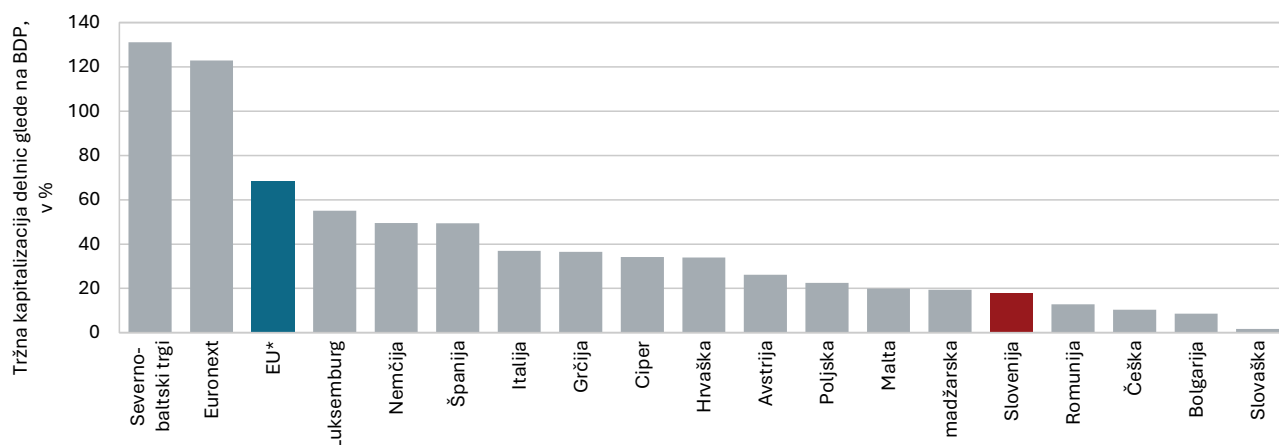

Vir: EK (2025).

Finančna struktura podjetij v Sloveniji je še vedno pod vplivom slabo razvitega trga kapitala in pretekle finančne krize, ki je privedla do močnega razdolževanja podjetij. Delež posojil v strukturi virov financiranja se je od zadnje finančne krize z najvišjih ravni leta 2011 tako skoraj prepolovil in dosegel dobro petino. Ocenjujemo, da podjetja zaradi slabih izkušenj iz zadnje finančne krize, ko so bila zaradi neustrezne zadolženosti (po obsegu, ali po ročnosti) tudi sama izpostavljena visokim likvidnostnim pritiskom, do tovrstnega financiranja postala precej zadržana. Dolžniški vrednostni papirji ostajajo relativno nepomemben vir financiranja slovenskih podjetij.³⁶³ Slovenski trg kapitala še naprej ostaja slabo razvit z majhno ponudbo vrednostnih papirjev in tudi majhnim obsegom trgovanja. Prvih izdaj delnic pa praktično ni oz. so bile v preteklosti namenjene predvsem privatizaciji bank. Obveznice, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, predstavljajo približno tri četrtine tržne kapitalizacije vseh vrednostnih papirjev, tržna kapitalizacija delnic pa s 17,8 % BDP dosega le četrtino povprečja EU. S tem kapitalni trg ne zagotavlja ustreznih alternativ bančnemu financiranju (EK, 2024b), ob tem pa Združenje finančnih trgov v Evropi (2023) Slovenijo uvršča med najslabše države v EU po večini kazalnikov učinkovitosti kapitalnih trgov. Na premajhen obseg ustreznih finančnih instrumentov za financiranje podjetij so se podjetja odzvala z večjim obseg ostalih finančnih obveznosti (npr. komercialni krediti), ki so ene od oblik medpodjetniškega financiranja. Te tako predstavljajo več kot petino finančnih obveznosti slovenskih nefinančnih družb, v evrskem območju pa ta delež dosega le dobro desetino finančnih obveznosti. Leta 2023 je bila sprejeta Strategija razvoja trga kapitala v Sloveniji do leta 2030, ki naj bi povečala digitalizacijo in vključenost malih in srednjih podjetij na trg kapitala, oblikovanje dodatne ponudbe na trgu kapitala v obliki obveznic ter spodbujala finančno izobraževanje in pismenost. Cilj strategije je doseči status razvijajočega trga (angl. Emerging Market Status), kar naj bi pozitivno vplivalo na likvidnost in obseg trgovanja na celotnem trgu kapitala (MF, 2023). V letu 2024 je bila izdana prva triletna ljudska obveznica v višini 261 mio EUR, v letu 2025 pa še druga v višini 250 mio EUR³⁶⁴. S tem se uresničuje eden izmed ciljev strategije – večje zanimanje prebivalstva za kapitalni trg.

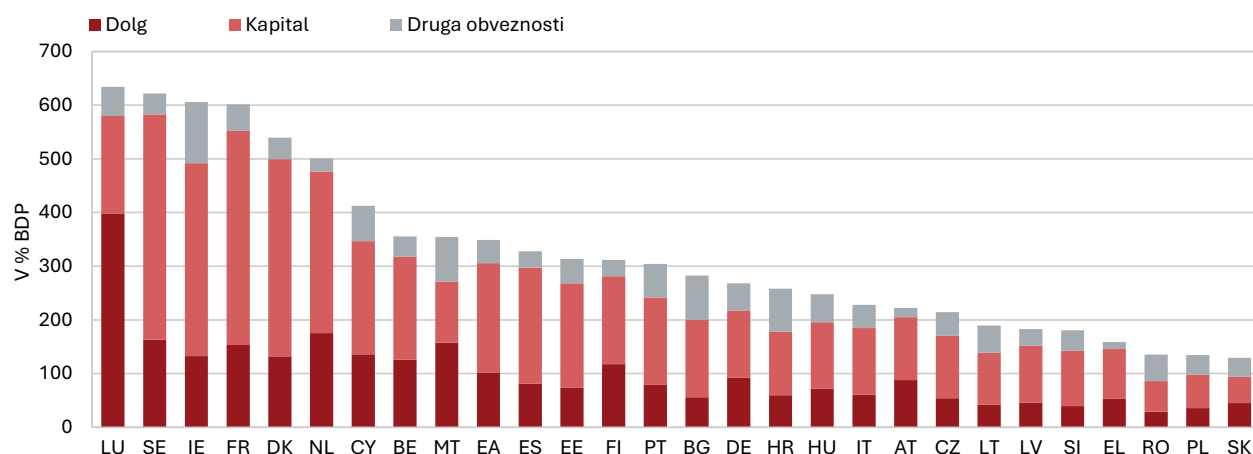
³⁶³ V primerjavi z obdobjem iz finančne krize se je v zadnjih letih v finančni strukturi podjetij okreplil predvsem delež kapitala, iz približno 40, na 57 % (evrsko območje 58 %), nominalno pa za skoraj 90 %. Velik del tega prirasta je posledica večjega obsega ostalega kapitala (vplačil lastnikov, povečanje kapitala iz zadržanih dobičkov) in le v manjši meri večjega obsega delnic.

³⁶⁴ Od tega so približno 223 mio EUR vpisali vlagatelji, preostanek pa je bil namenjen za vzdrževanje likvidnosti.

Slika 157: Slovenski trg kapitala je majhen, tržna kapitalizacija delnic glede na BDP je med najnižjimi v EU

Vir: Eurostat (2025), FESE (2025), različne borze. Opomba: * vključuje tudi Islandijo, ki ni članica EU, ampak je članica Nadaq Nordic, ki je poleg Nasdaq Baltic del severnobaltskih borznih trgov.

Večji razkorak slovenskih podjetij glede na povprečne ravni evrskega območja se pokaže pri primerjavi obsega virov financiranja glede na velikost gospodarstva. Finančne obveznosti podjetij v Sloveniji tako s približno 180 % BDP dosegajo le nekoliko več kot polovico ravni finančnih obveznosti evrskega območja. Največji razkorak je pri dolžniškem financiranju (posojila in dolžniški vrednostni papirji) kjer slovenska podjetja ne dosegajo niti 40 % evrskega povprečja. Kljub temu da je tudi v evrskem območju financiranje z izdajo dolžniških vrednostnih papirjev razmeroma skromno, v Sloveniji z 1 % BDP ne dosega niti desetine povprečja evrskega območja. Precej podpovprečen pa je s 40 % BDP tudi obseg posojil (v evrskem območju presega 90 %), ki se je z najvišjih ravni po izbruhu finančne krize v nekoliko več kot desetletju več kot prepolovil. Kreditiranje podjetij pa je ostalo skromno tudi v preteklem letu. Obseg kreditov domačih bank domačim nefinančnim podjetjem se je v letu 2024 zmanjšal za 1,7%, skromno pa je bilo tudi novo kreditiranje podjetij, ki je v Sloveniji lani znašalo 5,3 mrd EUR, kar je za okoli 40 % manj kot leta 2013, ko se je začela sanacija bančnega sistema. Podjetja so od izbruhu finančne krize med viri financiranja sicer precej okrepila pomen kapitala, a se njegov obseg v primerjavi z BDP ni izrazil povečal in dosega le približno polovico vrednosti evrskega povprečja. Zmanjševanje razkoraka na vseh segmentih financiranja podjetij (dolžniškem in lastniškem) z vlaganjem dodatnih finančnih virov v digitalizacijo in zeleni prehod bi imelo pozitivne učinke na produktivnost in tudi okoljske vidike gospodarske dejavnosti.

Slika 158: Obseg finančnih obveznosti slovenskih nefinančnih družb glede na BDP zaostaja tudi za nekaterimi primerljivo razvitimi državami

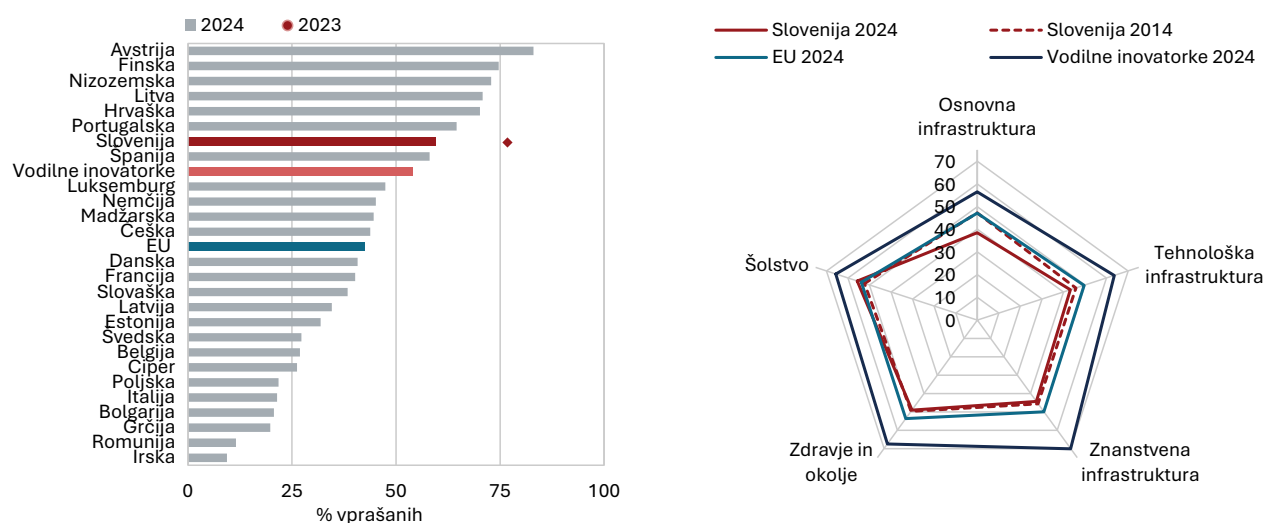
Vir: Eurostat (2025).

3.4.3.2 Infrastruktura

Mednarodne primerjave kažejo, da je infrastruktura v Sloveniji razmeroma dobro razvita, a Slovenija v zadnjih letih zaostaja za državami EU ter še bolj za vodilni inovatorkami. Razvitost in kakovost infrastrukture sta pomembna

dejavnika naložb. Infrastruktura v ožjem pomenu je ključna za poslovno okolje, saj omogoča učinkovito poveztljivost in dostopnost prek razvite prometne mreže, stabilno energijsko oskrbo podjetij ter zanesljivo digitalno infrastrukturo za nemoteno komunikacijo. V širšem pomenu sta za konkurenčnost pomembni tudi tehnološka in znanstvena infrastruktura, zlasti za spodbujanje inovacij, raziskav in tehnološkega napredka. Poleg tega kakovostna družbena infrastruktura, kot so zdravstveni in izobraževalni sistemi, privablja kvalificirano delovno silo in naložbe, kar skupaj ustvarja ugodno poslovno okolje ter povečuje konkurenčnost podjetij. Ocene gospodarstvenikov so se v zadnjih letih v primerjavi s povprečjem EU poslabšale zlasti na področju osnovne infrastrukture (prometna, energetska, komunikacijska), za povprečjem vodilnih inovatorok pa je vrzel največja pri tehnološki in znanstveni infrastrukturi (IMD, 2024b).

Slika 159: Zanesljivost infrastrukture je med gospodarstveniki ocenjena kot zelo dobra (levo), a Slovenija v oceni osnovne infrastrukture (prometna, energetska, komunikacijska) zaostaja za državami EU in vodilnimi inovatorkami (desno)

Vir: IMD (2024b). Opomba: Podatki za sliko levo so le za tekoče leto, razen za Slovenijo. Na sliki desno so prikazani sintezni kazalniki za posamezne kategorije infrastrukture. Višja vrednost je boljša. Vodilne inovatorke so Švedska, Finska, Danska in Nizozemska.

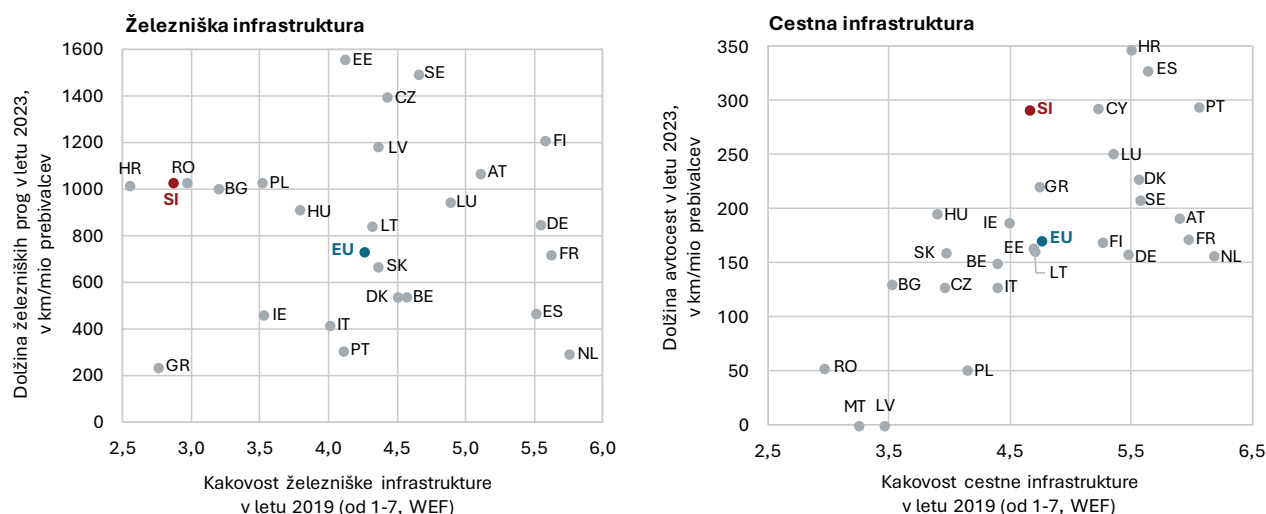
Slovenija se po obsegu cestne in železniške infrastrukture na prebivalca uvršča med vodilne države EU³⁶⁵, po kakovosti pa je zlasti železniška med najslabše ocenjenimi v EU. Slovensko avtocestno omrežje je eno najbolj razvejanih v EU, kar je pomemben dejavnik za transport in logistiko, pri kakovosti pa je na povprečju EU. Tudi pristaniška infrastruktura je po obsegu pretovora blaga na prebivalca in kakovosti blizu povprečja EU oziroma ga malo presega. Na repu držav EU pa je kakovost železniške infrastrukture (WEF, 2019), kjer je potreben pospešen razvoj in modernizacija. Razvejanost železniškega omrežja je večja kot v povprečju EU, a je ocena njene kakovosti med najnižjimi v EU. Glede na to da v Sloveniji trenutno poteka nekaj večjih investicijskih projektov na železnici³⁶⁶, je pričakovati, da bodo omenjeni projekti pozitivno vplivali tudi na dvig kakovosti omenjene infrastrukture, okrepitev železniške povezave z zaledjem pa bo imela tudi pozitiven vpliv na delovanje pristanišča. To naj bi vplivalo tudi na umirjanje rasti prometa po cestah in s tem na izpuste toplogrednih plinov (gl. poglavje 3.3.1). Zaradi geografske majhnosti je letališka infrastruktura slabo razvejana, hkrati pa Slovenija zaostaja tudi po oceni kakovosti (WEF, 2019). Obseg pretovora in število potnikov sta bila v zadnjih letih relativno nizka,³⁶⁷ na kakovost in privlačnost poslovnega okolja pa pri tem vpliva tudi zelo slaba direktna povezanost zračnega potniškega prometa z letališči v drugih državah (ACI Europe, 2025).

³⁶⁵ V letu 2023 je imela Slovenija 291, celotna EU pa 171 kilometrov avtocest na milijon prebivalcev, obseg železniških prog pa je bil v podobni primerjavi prav tako višji (1.023 km v Sloveniji in 730 km v EU). (Eurostat, 2025).

³⁶⁶ Drugi tir proge Divača-Koper, Ljubljanska železniška in avtobusna postaja, nadgradnje železniških tirov in postaj na več progah, itd. (Korošec, 2023).

³⁶⁷ V letališkem prometu je bilo v Sloveniji v letu 2023 pretovorjeno okoli 5 kilogramov blaga na prebivalca, na letališčih EU pa skoraj šestkrat več, to je več kot 29 kilogramov na prebivalca (Eurostat, 2025).

Slika 160: Kakovost železniških prog je ocenjena kot ena najslabših med državami EU (levo); kakovost cestne infrastrukture je na povprečju EU (desno)

Vir: Eurostat (2025), WEF (2019); preračuni UMAR. Opomba: Podrobna primerjava pristaniške in letališke infrastrukture je v prilogi.

Elektroenergetska infrastruktura je v Sloveniji razvitejša od povprečja držav EU, razvitost komunikacijske infrastrukture pa zaostaja. Oskrba oziroma poraba električne energije na prebivalca je v Sloveniji višja kot v EU, prav tako je bila kakovost oskrbe z električno energijo v preteklosti ocenjena bolje (WEF, 2019), a po ocenah gospodarstvenikov se primernost in učinkovitost energetske infrastrukture v zadnjih letih zmanjšuje (IMD, 2024b). Tudi povezanost elektroenergetskega omrežja Slovenije s sosednjimi državami je zelo dobra in omogoča relativno veliko mednarodno izmenjavo. Ob tem velja, da je variabilnost kakovosti oskrbe med državami EU relativno majhna in manjša kot pri ostali infrastrukturi, kar pomeni, da je njena zanesljivost povsod precej velika. Glavni izzivi za nadaljnji razvoj elektroenergetske infrastrukture so predvsem povezani z vse bolj razpršeno, povečano proizvodnjo iz OVE, zagotavljanjem oskrbe električnih vozil in seveda s tem povezanimi večjimi investicijami. Komunikacijska infrastruktura glede ustreznosti poslovnim zahtevam po ocenah gospodarstvenikov zaostaja za povprečjem EU, zlasti pa za vodilnimi inovatorji (IMD, 2024b), pri tem je uporaba IKT v poslovnih transakcijah podobna kot v povprečju EU. Za povprečjem EU pa komunikacijska infrastruktura nekoliko zaostaja pri hitrosti povezav ter številu, zlasti mobilnih, naročnikov širokopasovnega interneta (DESI, 2024).

Gospodarsko-poslovne cone so pomembne za konkurenčnost in privlačnost poslovnega okolja, izziv pa je strateško usmerjanje njihovega razvoja. Podjetjem zagotavljajo ustrezno infrastrukturo, logistične povezave, enostaven dostop do surovin, delovne sile ter trgov ter omogočajo hitrejšo vzpostavitev poslovanja, saj imajo urejena zemljišča, komunalno opremljene površine ter prilagojeno prometno infrastrukturo, kar zmanjšuje administrativne in časovne ovire za investitorje. V Sloveniji prevladuje relativno veliko število³⁶⁸ pretežno majhnih con (pod 10 ha), brez ustreznega upravljanja in razvojne usmeritve ter s pogosto omejenimi možnostmi za prostorsko širitev (Bizjak, 2019). Več poslovnih con nima dostopa do osnovne infrastrukture³⁶⁹ (SPIRIT Slovenija, 2025). Stanje je odraz večletnega spodbujanja razvoja con s strani države³⁷⁰ brez ustrezne strateško vodene politike, ki bi s celostnimi ukrepi osredotočeno podpirala dolgoročen razvoj predvsem con s potencialnim razvojnim učinkom na širši (regionalni, nacionalni, čezmejni) prostor, s čimer bi se okrepil prispevek con h konkurenčnosti in skladnejšemu teritorialnemu razvoju po načelu policentričnega urbanega sistema (glej 3.4.5). Poleg tega je njihovo načrtovanje in ustanavljanje v skladu s prostorskimi načrti v pristojnosti občin, pri tem pa Bizjak (2020) opozarja, da nekatere občine za njihovo ustanavljanje nimajo ustreznih prostorskih, infrastrukturnih, poslovnih, organizacijskih in kadrovskih zmogljivosti. Odsotnost strateškega načrtovanja con v Sloveniji, ki bi omogočilo usklajeno in pravočasno pripravo prostorskih pogojev za njihov razvoj, ustvarja nepregledno in nepredvidljivo okolje za investitorje, zaznamovano tudi z dolgotrajnimi postopki pridobivanja dovoljenj, pomanjkanjem ustrezno pripravljenih zemljišč in visokimi stroški komunalne opreme. Priložnost prinašajo regionalni prostorski plani, ki bodo skladno z usmeritvami Strategije prostorskega razvoja Slovenije

³⁶⁸ Portal Spirit navaja, da je v Sloveniji trenutno 613 poslovnih con, od tega je okoli tretjina proizvodnih/industrijskih con (SPIRIT Slovenija, 2025).

³⁶⁹ 10 % poslovnih con nima dostopa do vodovoda, 20 % do elektrike in 23 % do kanalizacije. Popolnoma opremljenih z možnostjo priklopa elektrike, vodovoda, kanalizacije, telefona, plinovoda, toplovoda tehnološke vode in industrijskega ogrevanja je le 6 con (SPIRIT Slovenija, 2025).

³⁷⁰ Predvsem v sklopu izvajanja ukrepov regionalne politike v programskih obdobjih 2007-2013 in 2014-2020.

2050 opredelili strateško pomembna prednostna območja za gospodarski razvoj v posameznih regijah. Načrtovanje gospodarsko-poslovnih con močno zaznamujejo tudi spremembe v načinu dela, digitalizacija in avtomatizacija industrije (industrija 4.0). Ob tem je potrebno ustrezno strateško-arhitekturno in urbanistično načrtovanje con, da se omogoči večja prilagodljivost in odpornost con ter boljša izkoriščenost območij (Cafuta, 2021).

3.4.4 Strateško upravljanje države

Strateško upravljanje države je proces dolgoročnega načrtovanja in usmerjanja njenega razvoja s pomočjo jasnih ciljev, politik in ukrepov. Njegov pomen se kaže v sposobnosti države, da zagotavlja trajnostno gospodarsko rast, družbeno stabilnost in konkurenčnosti na globalnem trgu. V zadnjih letih se pri oblikovanju strategij postopno izboljšuje sodelovanje zainteresiranih javnosti, kar pa bo v luči prehoda v inovacijsko podprto rast treba še znatno nadgraditi, še posebej ko gre za sodelovanje med državo in podjetniškim sektorjem. Izziv ostaja izboljšanje strateškega upravljanja institucij ter učinkovito izvajanje in spremljanje ukrepov za usklajeno in učinkovito obravnavo razvojnih izzivov (UMAR, 2024). Na področju javne uprave je v pripravi in javnem usklajevanju nova strategija, ki izpostavlja javne storitve po meri uporabnikov, kompetentne javne uslužbenke ter odprto in inovativno upravo. Eden ključnih ciljev je, poleg povečanja učinkovitosti in prilagodljivosti javne uprave, tudi povečanje zaupanja v institucije (MJU, 2024b).

3.4.4.1 Vpetost Slovenije znotraj novega geo-strateškega okvira

Svetovno gospodarstvo je v zadnjih nekaj desetletjih doživljalo pomembne spremembe zaradi tehnološkega napredka (zlasti digitalizacije), globalizacije ter vse večje medsebojne povezanosti trgov, a se je trend v zadnjih letih ustavil, če ne obrnil; zaznamuje ga prehod v bolj multipolarizirano, fragmentirano in regionalizirano strukturo mednarodne skupnosti in mednarodne trgovine. Ob tej dinamiki procesov se spreminjata tudi kontekst vpetosti Slovenije in EU v svetovno gospodarstvo ter pogoji odzivanja Slovenije in EU na globalne spremembe. Obdobje intenzivne globalizacije je zaznamovala predvsem hitra rast mednarodne trgovine (predvsem zaradi vstopa Kitajske v WTO), globalnih verig vrednosti³⁷¹, tehnološkega napredka³⁷² in zmanjševanja trgovinskih ovir. Znanje in storitve so postali sestavni del globalne proizvodnje in trgovine, saj je, zlasti digitalizacija, omogočila porast mednarodne trgovine s storitvami, kot so IT, finančne storitve in telekomunikacije. Globalne verige vrednosti so sčasoma postale vse kompleksnejše in pogosto vključujejo številne države, kar je pripeljalo do večje odvisnosti med gospodarstvi. To hkrati pomeni, da v času gospodarske krize ali geopolitičnih napetosti motnje v eni regiji hitro vplivajo na druge dele sveta. Obdobje po gospodarski in finančni krizi leta 2008, še zlasti pa v zadnjih letih ob šoki, kot so pandemija Covid-19, motnje v dobavnih verigah, vojna v Ukrajini in energetska kriza v Evropi, uvajanje carin s strani ZDA, zaznamuje prehod v bolj multipolarizirano, fragmentirano in regionalizirano strukturo mednarodne skupnosti in mednarodne trgovine. S tem se zmanjšuje pomen multilateralizma, ki predstavlja mednarodno sodelovanje pri reševanju globalnih izzivov preko mednarodnih institucij in dogovorov (Borell, 2023; MZEZ, 2024d). Ta proces poganja več dejavnikov, med njimi geopolitične napetosti med svetovnimi velesilami ter aktivni odmik od ustaljenih norm in praks multilateralizma, naraščajoči protekcionizem in skepticizem do globalizacije³⁷³, premik ekonomske moči proti Aziji, digitalna transformacija, zeleni prehod ter preoblikovanje globalnih vrednostnih verig od učinkovitosti k odpornosti.

Draghijevo poročilo ocenjuje, da je EU zaradi svoje tradicionalne odprtosti, naslonitve na zvezo NATO na področju obrambe ter zaradi kompleksnega političnega sistema in upravljanja relativno slabo pripravljena na nove izzive. Ob tem se sooča še s tehnološko odvisnostjo in nekonkurenčnostjo vsaj na nekaterih najhitreje rastočih gospodarskih dejavnostih (zaostaja tako za ZDA kot Kitajsko) in z vedno večjimi notranje političnimi izzivi kot so populizem, demografske spremembe in razlike med državami članicami (Draghi, 2024; Martill in ten Brinke, 2020). Velik izziv predstavlja prihodnost čezatlantskega partnerstva z ZDA, saj ZDA uvajajo obsežne spremembe v delovanju mednarodnega trgovinskega sistema (uvajanje oziroma dvig carin), kar bo pomembno spremenilo strukturo in dinamiko njihovih odnosov s ključnimi partnerji, vključno z EU (Belton in Gruenig, 2025; Leblond in Vannier, 2024).

Slovenija je majhno in odprto gospodarstvo; pomemben izziv je izpostavljenost globalnim spremembam in prilagajanje nanje. Po indeksu ekonomske kompleksnosti (angl. Economic Complexity Index) se uvršča na deveto mesto med proučevanimi državami, kar kaže na razmeroma napredno izvozno usmerjeno gospodarstvo, ki je sposobno

³⁷¹ Globalne vrednostne verige so prinesle pomembne koristi v smislu produktivnosti, in sicer skozi učinkovitost, ekonomije obsega ter širjenje tehnologije in znanja (Goldin idr., 2022).

³⁷² Inovacije so bile spodbujene z izpostavljenostjo mednarodni konkurenci in sodelovanju, hkrati pa se je povečala razpoložljivost kapitalskih dobrin.

³⁷³ Vsaj do »tradicionalne« globalizacije, ki temelji na izmenjavi blaga. »Nova« globalizacija temelji na pretoku digitalnih storitev, raziskav in razvoja, podatkov, idej ter drugih izmenjav, ki pogosto niso zajete v tradicionalnih trgovinskih statističnih podatkih (van der Marel, 2020).

proizvajati in izvažati raznolike ter tehnološko zahtevne izdelke³⁷⁴ (The Growth Lab at Harvard University, 2025). Z deležem izvoza, ki je v letu 2024 znašal okoli 81,5 % BDP in močno vpetostjo v evropske dobavne verige (posebej z odvisnostjo od nemškega gospodarstva) mora aktivno prilagajati svoj razvojni model. Po tehnološki zahtevnosti se sestava izvoza blaga v zadnjem desetletju ni bistveno spremenila, saj delež srednje in visokotehnoloških izdelkov še naprej predstavlja nekoliko manj kot 60 % (v EU 57 %, vodilne inovatorke 52 %³⁷⁵). Pri tem so bila zlasti aktivna podjetja v večinski tuji lasti, ki so ustvarila več kot polovico celotnega izvoza blaga (SURS, 2024d). Pri izvozu storitev delež storitev, ki temeljijo na znanju, raste počasi, saj predstavljajo potovanja, transport in gradbeništvo večino storitvenega izvoza. Slovenija tudi ne izkorišča dovolj svojega potenciala za privabljanje tujih investicij, saj ima že vseskozi enega najnižjih deležev neposrednih tujih investicij v BDP med državami članicami EU, kar je med drugim povezano tudi z ovirami za poslovanje in načinom privatizacije po osamosvojitvi (gl. poglavje 3.2.4.1). Leta 2021 je bil sprejet Program spodbujanja investicij in internacionalizacije slovenskega gospodarstva do leta 2026, ki se je osredotočil predvsem na specializacijo, nišno usmerjenost in prednostne industrijske sektorje tako glede izvoza kot tudi neposrednih tujih investicij (MGRT, 2021). V vidu spremenjenih geopolitičnih razmerij postaja omenjena strategija za poslovni sektor še pomembnejša, saj je strateški pristop k iskanju novih trgov in priložnosti, tudi z delnim prevzemanjem tveganj s strani države, lahko odločilnega pomena za prihodnjo konkurenčnost Slovenije. V luči navedenega je ena izmed prioritet zunanje politike tudi gospodarska diplomacija.

3.4.4.2 Izvršna sposobnost in učinkovitost države

Država se je na področju delovanja javne uprave v zadnjih letih osredotočila na razvoj digitalnih javnih storitev in približanje delovanja javne uprave potrebam uporabnikov; posodablja se tudi sistem upravljanja kadrov v javni upravi. Temeljni dokument na področju digitalizacije javne uprave je Strategija digitalnih javnih storitev 2030, ki je opredelila tri strateške prednostne naloge – do leta 2030 bodo vse ključne javne storitve zagotovljene na spletu in dostopne vsem uporabnikom, vsaj 80 % ključnih javnih storitev, ki so dostopne digitalno, bo tudi opravljenih digitalno, in vsaj 80 % uporabnikov javnih storitev bo uporabljalo digitalno identiteto (MJU, 2022a). V zadnjih letih je bilo implementiranih več digitalnih orodij, ki omogočajo poslovanje z državo državljanom (portal eUprava, eDavki, zVem, rešitve na področju pravosodja, itd.) in podjetjem (portal SPOT), tako da je na spletu dostopnih okoli 90 % vseh javnih storitev (EU 88 %). Prehod na sistem SI-PASS je omogočil bolj enostavno poslovanje z javno upravo preko spletne prijave in elektronskega podpisovanja dokumentov (eID). Pri večini kazalnikov na področju digitalnih javnih storitev Slovenija presega povprečje EU, zaostaja pri nekaterih kazalnih čezmejnega poslovanja, izziv pa ostaja izboljševanje osnovnih digitalnih veščin prebivalstva ter relativno nizka digitalna intenzivnost srednjih in malih podjetij (EK, 2024l, 2024f). Po indeksu razvitosti e-uprave³⁷⁶, ki ga izračunavajo Združeni narodi, je Slovenija uvrščena na 13. mesto med državami EU, uvrstitev pa se je v zadnjih letih nekoliko poslabšala predvsem zaradi hitrejšega napredka drugih držav (UN, 2024b). V zadnjih letih se je nadaljevalo uvajanje modelov kakovosti v organe javne uprave, vzpostavljen pa je bil tudi informacijski sistem za upravljanje in razvoj zaposlenih v državni upravi, ki je vsebinsko posodobil in digitalno podprl kadrovske procese. Ob tem je ob tem vlada sprejela predlog novele zakona o javnih uslužbencih, ki bi tudi v javno/državno upravo uvedla kompetenčni model, okrepila strokovnost in neodvisnost javnih uslužbencev ter omogočila večjo fleksibilnost pri upravljanju kadrov.

Slovenija je v preteklih letih zmanjšala administrativne ovire, zaostanek za povprečjem EU se postopno zmanjšuje; izziv ostaja področje analize učinkov predpisov (RIA). Po podatkih MJU je bilo do konca leta 2024³⁷⁷ izvedenih več kot 370 ukrepov za boljšo zakonodajo in poslovno okolje (86 % vseh ukrepov), največ na področju financ, statistike, pravosodja in kmetijstva. V zadnjih dveh letih je bilo izvedenih več ukrepov na področju digitalizacije postopkov (nadgradnja elektronskih storitev za državljane in poslovnih portalov), javne uprave (npr. sistem usposabljanj na področju boljše zakonodaje, priprava metodologij za opravljanje predhodnih presoj in evalvacij predpisov, spremembe in dopolnitve zakona o sistemu plač v javnem sektorju), pravosodja (npr. spremembe stečajnih postopkov)

³⁷⁴ Indeks temelji na predpostavki, da bolj kompleksni izdelki zahtevajo obsežnejša znanja, tehnologijo in specializirane sposobnosti. Višja uvrstitev na indeksu kaže, da država proizvaja in izvažata bolj raznolike in tehnološko zahtevne izdelke, kar pogosto vodi v večjo konkurenčnost na globalnem trgu. Slovenija dosega visoko raven predvsem zaradi poudarka na proizvodnji tehnološko zahtevnejših izdelkov, kot so npr. vozila, različni stroji in naprave in farmacija.

³⁷⁵ Slovenija za vodilnimi inovatorkami opazno zaostaja pri deležu izvoza visokotehnoloških dejavnosti v letu 2024 (Slovenija in EU 17 %, vodilne inovatorke 22 %).

³⁷⁶ Indeks razvoja e-uprave (angl. E-Government Development Index – EGDl) je sestavljen iz treh komponent (indeks spletnih storitev, indeks telekomunikacijske infrastrukture, indeks človeškega kapitala). Raziskava se izvaja vsaki dve leti (UN, 2024b).

³⁷⁷ S ciljem krepitev rasti gospodarstva, povečevanja konkurenčnosti podjetij ter vzpostavitve stabilnega in privlačnega poslovnega okolja je bila leta 2013 sprejeta Enotna zbirka ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. V letu 2024 je bilo realiziranih 26 ukrepov, delo pa se še ni začelo na dveh ukrepih. Na novo so bili dodani ukrepi, oblikovani na podlagi prejetih Zahtev Slovenske obrti in podjetništva 2024 (10 ukrepov) in na podlagi ostalih posredovanih pobud za odpravo administrativnih ovir (5 ukrepov). Več informacij na <https://www.stopbirokraciji.gov.si/domov/>.

in okolja (npr. prenova strategije prostorskega razvoja, več ukrepov na področju voda) in zdravstva (npr. ureditev poklicnih bolezni) (MJU, 2024a, 2025). Na podlagi anket med gospodarstveniki je prekomerno birokracijo in pomankanje napredka pri zmanjševanju regulacije in administrativnih ovir navedlo več mednarodnih raziskav, hkrati pa se razkorak do povprečja EU pri kakovosti regulativnega in pravnega okvira v zadnjih letih le počasi zmanjšuje (IMD, 2024b; Kaufmann in Kraay, 2024). Na področju analize učinkov predpisov (RIA) je bil v zadnjih letih narejen določen napredek, ključno ostaja izvajanje priporočil in zastavljenih ukrepov. Računsko sodišče (2021a) je med drugim predlagalo pripravo dodatnih testov za oceno učinkov predlaganih predpisov in nadaljnje usposabljanje zaposlenih. V letu 2023 je bila tudi sprejeta metodologija za oceno učinkov predpisov na različna družbena področja (MJU, 2023). EK (2024b) navaja, da se presoje vpliva zakonodajnih predlogov izvajajo (še vedno ne upoštevajo celotnih učinkov), uporaba ex-post evalvacij pa je pod povprečjem držav EU.

Javna naročila predstavljajo pomembno povezavo med državo in podjetji; glavni izziv sta zlasti učinkovitost in konkurenca, področje pa zato izpostavljeno morebitni korupciji. V zadnjih letih so bili na področju javnega naročanja sprejeti številni ukrepi za posodobitev in digitalizacijo sistema (npr. informacijski sistem e-JN, eRevizija, e-Dosje), kar omogoča znižanje stroškov za izvajalce, skrajšanje postopkov in povečanje preglednosti. Področje javnega naročanja v Sloveniji je razdrobljeno, izvaja ga preko 2.100 naročnikov, obseg javnih naročil pa je v letu 2023 znašal 14,5 % BDP.³⁷⁸ Več kot polovico izvedenih postopkov za oddajo naročil so naročila male vrednosti, kar kaže na pogosto uporabo manj zahtevnih in enostavnejših postopkov. Kljub vzpostavitvi informacijskega sistema so bile elektronske dražbe uporabljene v manj kot enem odstotku vseh oddanih naročil po številu in vrednosti, relativno malo korišćeno pa je tudi skupno javno naročanje, ki pomeni le manjši delež v številu vseh oddanih naročil (4,5 %), a se je vrednost ob zadnji meritvi povečala in znaša 14,6 % vseh oddanih naročil. Težava še naprej ostaja pomanjkanje konkurence pri javnih naročilih, saj je sorazmerno veliko število razpisov samo z enim izvajalcem (več kot polovica), kar bi lahko pomenilo višjo ceno in korupcijsko tveganje (EK, 2023d). Občasno so dolgi tudi postopki v zvezi z javnimi naročili, saj je število zahtevkov za revizijo in pravno varstvo tudi leta 2023 ostalo visoko (DKOM, 2024).

Korporativno upravljanje podjetij v državni lasti se postopno izboljšuje; donosnost upravljanja kapitalskih naložb države je bila v letu 2023 visoka. Korporativno upravljanje podjetij v državni lasti se je v zadnjem desetletju izboljšalo,³⁷⁹ Slovenija pa se pri kazalnikih kakovosti upravljanja (OECD, 2025d)³⁸⁰ uvršća med bolj uspešne države EU. Izstopa pa v obsegu podjetij v državni lasti (tudi na nekaterih nestrateških sektorjih), s tem da velikost teh podjetij lahko v nekaterih sektorjih ovira naložbe, vstop na trg in konkurenco (EK, 2024b; OECD, 2025d). Konec leta 2023 je bila skupna vrednost portfelja Slovenskega državnega holdinga (SDH), ki je krovni upravljavec kapitalskih naložb države, 12,3 mrd EUR, v upravljanju pa je SDH imel skupaj 84 aktivnih kapitalskih naložb.³⁸¹ Povišanje vrednosti portfelja (za več kot 1 mrd EUR) je bila posledica rasti kapitala družb zaradi doseženih poslovnih rezultatov, deloma pa tudi zaradi višjega izkazanega kapitala zavarovalnic zaradi uvedbe novih računovodskih standardov. V obdobju 2020–2022 so bila prisotna večja nihanja čistega donosa na kapital družb (ROE) v portfelju RS in SDH zaradi razmer v gospodarstvu zaradi epidemije in energetske krize. V letu 2023 se je dobičkonosnost povečala v vseh stebrih, še zlasti pa na področju energetike (ROE se je povečal za 7,3 o. t. na 10,1 %). Posledično je bil v letu 2024 (za poslovno leto 2023) opazno višji tudi znesek izplačanih dividend (487,1 mio EUR), več kot polovico dividend so izplačale energetske družbe. Šest največjih izplačevalcev dividend je izplačalo 81,5 % vseh dividend, njihov povprečni ROE pa je v letu 2022 znašal 10,5 % (SDH, 2024). V letu 2025 so bile sprejete dopolnitve Odloka o strategiji upravljanja naložb države, s katerimi je bila dodatno opredeljena posebna obravnava invalidskih podjetij, kar zagotavlja tudi družbeno odgovorno upravljanje (Vlada RS, 2025a).

3.4.4.3 Varnost

Prebivalci Slovenije so se v preteklih letih v svoji državi počutili varno. Občutek osebne ogroženosti prebivalcev v njihovem življenjskem okolju je bil vseskozi redek.³⁸² Leta 2023 je bil delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom in nasiljem v svojem bivalnem okolju, najmanjši doslej (6,8 %), vseskozi je bil tudi pod povprečjem EU in

³⁷⁸ Na podlagi statističnih podatkov je obseg javnih naročil, oddanih leta 2022, znašal 8,05 mrd EUR oz. 14,11 % BDP. Javno naročanje predstavlja pomemben delež odhodkov proračuna Republike Slovenije (58,7 % v letu 2022).

³⁷⁹ Upravljanje družb s kapitalsko naložbo države se je v zadnjem desetletju postopno izboljšalo zlasti z vstopom v OECD in sprejetjem in dopolnitvami kodeksa korporativnega upravljanja državnih družb.

³⁸⁰ Kazalniki so del OECD merjenja regulacije na trgu proizvodov (angl. product market države – PMR).

³⁸¹ Več kot tri četrtine portfelja sestavljajo strateške naložbe, preostalo pa so pomembne in portfeljske naložbe. Naložbe države je na strateške, pomembne in portfeljske na osnovi vneprej opredeljenih meril razvrstila Strategija upravljanja kapitalskih naložb države (OdSUKND, 2015). Največja stebra (promet in energika) po razpoložljivih podatkih obsegata skoraj tri četrtine upravljaljskega portfelja, pri tem pa koncentracija naložb ostaja zelo visoka, saj je deset največjih naložb sestavljalo 77,8 % knjigovodske vrednosti celotnega portfelja (SDH, 2024).³⁸¹

³⁸² Rezultati Evropske družboslovne raziskave kažejo, da je bil v letu 2023 delež vprašanih, ki se počutijo varne, kadar zvečer sami hodijo po svoji soseski, največji doslej (95 %) in tudi precej večji od povprečja EU (18 članic EU, ki so sodelovale v raziskavi) (ESS ERIC, 2024).

je v okviru cilja SRS 2030 (Eurostat, 2025).³⁸³ Na občutek varnosti vpliva tudi zaupanje ljudi v policijo, ki je bilo v zadnjih letih precej večje kot pri večini drugih institucij v državi. V letu 2024 se je zmanjšalo in ostalo pod povprečjem EU (Slovenija: 61 %, EU: 73 %) (Eurobarometer, 2025).³⁸⁴

Število kaznivih dejanj se je leta 2023 povečalo, a ostalo pod desetletnim povprečjem in manjše kot v obdobju pred epidemijo covid-19. Več je bilo splošne, gospodarske, mladoletniške in organizirane kriminalitete. Med kaznivimi dejanji splošne kriminalitete, ki predstavlja okoli 85 % skupne kriminalitete je bilo največ kaznivih dejanj premoženjske kriminalitete (Policija, 2024a). Število kaznivih dejanj organizirane kriminalitete je bilo najvišje v zadnjih desetih letih. Predvsem se je povečalo število kaznivih dejanj prepovedanega prehajanja meje ali ozemlja države, ki so poleg kaznivih dejanj s področja drog in nedovoljenih snovi v športu najpogostejša kazniva dejanja organizirane kriminalitete. Preprečevanje nedovoljenih prehodov državne meje je med prednostnimi nalogami policije, njihovo število se je povečevalo od leta 2015.³⁸⁵ V letu 2023 je bilo več kot 60.000 nedovoljenih vstopov v državo,³⁸⁶ zaradi povečane grožnje terorizma, ekstremizma in organizirane čezmejne kriminalitete pa je Slovenija oktobra 2023 začasno ponovno uvedla nadzor na notranjih mejah z Madžarsko in Hrvaško, ki ga je podaljšala do junija 2025. V letu 2024 se je število nedovoljenih vstopov v državo zmanjšalo na 46.192 (Policija, 2025a), Slovenija pa ostaja tranzitna država. V prvi polovici leta 2024 se je število kaznivih dejanj (celotna kriminaliteta) še povečalo, vendar ostalo pod desetletnim povprečjem (Policija, 2024b).³⁸⁷

Med stalne vire ogrožanja spadajo tudi naravne in druge nesreče, v zadnjih desetih letih je bilo število dogodkov največje leta 2022, v letu 2023 pa so Slovenijo prizadele najhujše poplave doslej. Leta 2024 je bilo v Sloveniji 17.564 različnih dogodkov,³⁸⁸ v katerih so poleg drugih služb posredovale tudi sile za zaščito, reševanje in pomoč (URSZR, 2025b). Naravnih nesreč je bilo v letu 2024 manj kot v letu 2023, ko so Slovenijo prizadele najhujše poplave doslej. Poplave so bile, skupaj s pojavom nalezljive bolezni pri ljudeh, pri ocenjevanju tveganj nesreč med letoma 2015 in 2024 prepoznane kot največje tveganje v Sloveniji. Med tveganja spadajo še potres, letalska nesreča, terorizem, žled in jedrska nesreča (URSZR, 2025a). Pravočasno ukrepanje ob nesrečah se zagotavlja z delovanjem centrov za obveščanje, javnimi reševalnimi službami in s pripravljenostjo drugih reševalnih služb, komisij, enot in štabov civilne zaščite. Pomembna je krepitev pripravljenosti in odziva na podnebno pogojene nesreče, saj vremenske razmere vplivajo na pogostost in intenzivnost nekaterih nesreč, predvsem naravnih (požari na Krasu julija 2022, poplave avgusta 2023). Ključni izziv je vzpostaviti sistem, ki bi omogočal učinkovito usklajevanje in ukrepanje ter prispeval k zmanjšanju škode in drugih posledic nesreč. Pomemben dejavnik pri tem so preventivni ukrepi, zlasti na področju načrtovanja in urejanja prostora ter varstva pred požarom in drugimi naravnimi nesrečami.³⁸⁹

Delež izdatkov za obrambo, ki je med najnižjimi v EU, se bo v naslednjih letih povečeval hitreje v smeri izpolnjevanja zavez Slovenije do NATO . Srednjeročni razvojni okvir na tem področju predstavlja srednjeročni obrambni program RS 2023–2028, ki je podlaga za vzpostavitev in razvoj vojaških in civilnih obrambnih zmogljivosti (MO, 2023). Delež izdatkov za obrambo se je v obdobju 2014–2024 povečal z 0,97 na 1,35 % BDP³⁹⁰ (MO, 2025), bil pa je med najnižjimi v EU in precej nižji od zavez sprejetih v NATO, v skladu s katerimi bi Slovenija morala za obrambo nameniti 2 % BDP. EK je marca 2025 predstavila belo knjigo o evropski obrambi in načrt reArm, ki se osredotoča na več sodelovanja med državami EU na področju obrambe ter vzpostavlja nov finančni instrument in pravila financiranja, ki omogočajo odstopanje od evropskih proračunskih pravil (EK, 2025c). V tem okviru Slovenija namerava morebitna povečana vlaganja v obrambo izkoristiti tudi za pospešitev integracije gospodarstva v dobavne verige EU in NATO na področju obrambe ter vlaganj v zmogljivosti za dvojno rabo (npr. infrastruktura, ki se uporablja v civilne in vojaške namene).

³⁸³ Osebo izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom pa je imelo v letu 2023 manj anketiranih kot v preteklih letih (8 %, EU: 11 %) (ESS ERIC, 2024).

³⁸⁴ Tudi po podatkih OECD (2024e) je zaupanje v policijo večje kot v druge institucije v državi, a je pod povprečjem 30 držav, ki so sodelovale v raziskavi.

³⁸⁵ V letih 2020 in 2021 se je zaradi omejevanja mobilnosti za zajezitev epidemije zmanjšalo, v letu 2022 pa močno povečalo (gl. UMAR, 2024).

³⁸⁶ Zaradi vstopa Hrvaške v schengensko območje je bil na slovensko-hrvaški oz. kopenski meji odpravljen nadzor državne meje, nadzor se izvaja le še na petih mejnih prehodih (treh zračnih in dveh morskih), zato podatki od leta 2023 niso primerljivi s podatki preteklih let (Policija, 2024a).

³⁸⁷ Podatki za prvo polletje 2023 se primerjajo s podatki za prvo polletje preteklih let.

³⁸⁸ To so: naravne in druge nesreče, nesreče v prometu, požari in eksplozije, onesnaženja, nesreče z nevarnimi snovmi, jedrski in drugi dogodki, najdbe NUS, motnje oskrbe in poškodbe objektov, tehnična in druga pomoč ter nepotrebne oziroma lažne intervencije.

³⁸⁹ Ukrepi so sofinancirani s sredstvi skladov EU v okviru tematskega področja 2 operativnega programa izvajanja kohezijske politike (spodbujanje prilagajanja podnebnim spremembam in preprečevanja tveganja nesreč ter odpornosti ob upoštevanju ekosistemskih pristopov).

³⁹⁰ V prvih letih po vstopu v organizacijo NATO je Slovenija namenjala za obrambo okoli 1,5 % BDP, največ v letu 2010 (1,6 % BDP). Zaradi varčevalnih ukrepov ob gospodarski in finančni krizi so se ti izdatki do leta 2014 zmanjšali na manj kot odstotek BDP.

3.4.4.4 Globalna odgovornost

V svetovnem merilu je Slovenija ena najmirnejših držav, kar pozitivno vpliva na privlačnost države na globalnem trgu. Svetovni indeks miru³⁹¹ kaže, da se je v zadnjem desetletju uvrščala med najbolj mirne države sveta³⁹², kar je tudi cilj SRS 2030. Med prvimi desetimi najmirnejšimi državami sveta je kar sedem evropskih (od tega pet članic EU). Od leta 2014 povprečna raven miru v državah upada, vrzel med najbolj in najmanj mirnimi državami se povečuje.³⁹³ Na to vplivajo številni dejavniki, v zadnjem obdobju predvsem vojni v Ukrajini in na Bližnjem vzhodu, kar ima zaradi geografske bližine in strateške lege potencialno velike humanitarne, varnostne in gospodarske posledice tudi v EU in posledično v Sloveniji. Konflikti se stopnjujejo tudi v drugih regijah, povečuje se število smrtnih žrtev zaradi konfliktov, pa tudi držav, ki so vključene v konflikte zunaj svojih meja, kar otežuje pogajalske procese za trajni mir in podaljšuje konflikte (IEP, 2024).

Slovenija je v zadnjih letih okrepila aktivno sodelovanje v mednarodnih organizacijah, kar prispeva tudi k večji prepoznavnosti na svetovni ravni. K večjemu ugledu države pomembno prispeva delovanje v EU (npr. predsedovanje Svetu EU v drugi polovici leta 2021) ter prizadevanja za povečanje odgovornosti in solidarnosti na svetovni ravni in ohranjanje prispevka v mednarodnih operacijah in misijah, kjer se uvršča med zaveznice, ki nadpovprečno prevzemajo operativno breme. V okviru OZN je v začetku leta 2023 za dve leti postala članica Ekonomskega in socialnega sveta OZN, ki usklajuje ekonomsko, socialno in okoljsko razsežnost trajnostnega razvoja (MZEZ, 2024a). V letu 2024 je drugič postala nestalna članica Varnostnega sveta OZN, kjer pri svojem delovanju spoštuje Ustanovno listino OZN in mednarodno pravo ter si prizadeva za iskanje soglasja med članicami VS (MZEZ, 2024c). Pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja Agende 2030 se Slovenija na svetovni ravni uvršča med uspešnejše države, med državami članicami EU pa bolje od povprečja. Podatki kažejo, da je Slovenija v zadnjih petih letih dosegla napredek pri večini ciljev v skladu s prednostnimi nalogami na ravni EU (evropski zeleni dogovor, digitalna strategija in akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic), pri večini ciljev in kazalnikov tudi presega povprečje EU (Sachs idr., 2024).

Izdatki za uradno razvojno pomoč³⁹⁴ so se v zadnjih letih povečali, a so še naprej nižji od mednarodno sprejetih zavez. Delež izdatkov za uradno razvojno pomoč se je v obdobju 2013–2023 povečal z 0,13 na 0,24 % BND, nominalno pa za okoli 230 % na 152,71 mio EUR. Za Slovenijo je značilna zmerna in vztrajna rast uradne razvojne pomoči. V zadnjih dveh letih sta na povečanje in strukturo izdatkov vplivala predvsem vojna konflikta v Ukrajini in Gazi (MZEZ, 2024b). Zmanjšal se je obseg sredstev za razpoložljivo dvostransko pomoč,³⁹⁵ največ te pomoči pa je bilo namenjene oprostitev šolnin in štipendij ter za oskrbo beguncev in migrantov v Sloveniji. Precej so se povečali prispevki za posebne programe mednarodnih organizacij in prispevki za podporo delovanju nevladnih organizacij, pa tudi obseg sredstev za humanitarne pomoči. V letu 2023 je Slovenija največ razpoložljive dvostranske pomoči namenila državam Zahodnega Balkana. Že šesto leto zapored se je povečal tudi obseg večstranske pomoči, kjer je največ pomoči namenjene razvojnemu sodelovanju v okviru EU.

3.4.5 Regionalna politika in upravljanje s prostorom

Dosedanja politika regionalnega razvoja ni uspela uspešno aktivirati neizkoriščenega razvojnega potenciala regij. Politika spodbujanja skladnega regionalnega razvoja v Sloveniji se je doslej osredotočala predvsem na izboljševanje infrastrukturne opremljenosti na ravni občin³⁹⁶, manj pa v celovito in strateško premišljeno krepitev zaposlitvene in

³⁹¹ Inštitut za ekonomijo in mir vsako leto pripravi svetovni indeks miru, ki ocenjuje raven miru v posamezni državi. Indeks sestavlja 23 kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov na lestvici 1–5, združenih v tri področja: militarizacija države, družbena varnost in zaščita, notranji in mednarodni konflikti. V izračun indeksa za leto 2024 so vključeni podatki vse od leta 2018 pa do marca 2024.

³⁹² Leta 2024 se je uvrstila na 9. mesto med 163 državami sveta in na 5. mesto med državami EU, svojo uvrstitev pa je v primerjavi s predhodnim letom poslabšala za dve mesti. Med deset najboljših držav sveta se je znova uvrstila na področju militarizacije (5. mesto) ter družbene varnosti in zaščite (8. mesto), nižje pa se je uvrstila na področju notranjih in mednarodnih konfliktov (40. mesto). K temu sta prispevali še vedno nekoliko slabši oceni odnosov s sosednjimi državami in intenzivnosti organiziranih notranjih sporov, kar nakazuje na določene pomanjkljivosti, ki bistveno ne vplivajo na oceno miru v državi.

³⁹³ Skupna ocena indeksa se poslabšuje. Leta 2024 se je vrednost indeksa izboljšala v 65 državah, poslabšala pa v 97.

³⁹⁴ Leta 2018 je bila sprejeta Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči do leta 2030, ki je vzpostavila okvir za krepitev dvostranskega razvojnega sodelovanja in opredelila usmeritve za aktivno delovanje na večstranski ravni ter bila tudi usklajena z uresničevanjem Agende 2030 (MZZ, 2018).

³⁹⁵ Nižji so bili stroški za oskrbo beguncev in migrantov, zmanjšala se je pomoč projektne narave (donacija cepiv za covid-19), odpisa dolga pa v letu 2023 ni bilo.

³⁹⁶ Za dogovor za razvoj regije, ki je glavni ukrep politike spodbujanja skladnega regionalnega razvoja, je v obdobju 2021–2027 namenjenih 458,54 mio EUR in sicer za okoljsko infrastrukturo, zeleno infrastrukturo, ukrepe trajnostne mobilnosti (predvsem kolesarske povezave), zgolj 6 % teh sredstev pa je namenjenih podjetništvu (podjetniškim inkubatorjem in podjetniškemu usposabljanju) (MKRR, 2023).

gospodarske strukture regij na osnovi usklajenih javnih politik in skupne razvojne vizije³⁹⁷. To se je med drugim odrazilo v:

- I. ne dovolj izkoriščenih gospodarsko-razvojnih potencialih ostalih regij, s čimer je povezana tudi gospodarska in demografska šibitev regijsko pomembnih urbanih središč³⁹⁸ in njihovih funkcionalnih območij ter v naraščanju delovnih migracij v osrednjeslovensko regijo (gl. poglavje 2.3.3);
- II. prostorsko razpršenem in neusklajenem razvoju (glej npr. problematiko velikega števila razpršenih poslovnih con v poglavju 3.4.3.2), s čimer razvoj ni sledil modelu policentričnega urbanega razvoja s širšimi mestnimi območji (ReSPR50, 2023b), ki je sicer potencialna konkurenčna prednost Slovenije;
- III. neugodnih demografskih trendih na obmejnih problemskih območjih (Pečar, 2020; Nared idr., 2021; Kušar idr., 2023) in v nekaterih drugih odmaknjenih podeželskih območjih (ReSPR50, 2023b; Nared idr., 2023), katerih razvojna perspektiva se je, zaradi slabših (dostopnih) zaposlitvenih možnosti, še poslabšala;
- IV. neučinkovitih mrežah storitev splošnega ter splošnega gospodarskega pomena (Nared idr., 2016), še posebno v krčenju storitev splošnega gospodarskega pomena brez strateškega premisleka (UMAR, 2024) na odmaknjenem podeželju (ReSPR50, 2023b);
- V. potrebi po sprotnem, naknadnem (ex-post) in po meri parcialnih pobud (ad-hoc) prilagajanju prostorskih aktov, zaradi česar je bilo znatno upočasnjeno umeščanje investicij v prostor, kar predstavlja eno pomembnejših ovir ne samo za skladnejši regionalni razvoj, ampak tudi za pospešen gospodarski razvoj celotne Slovenije.

Kot pomembna priložnost se kaže tesnejše povezovanje prostorskega in razvojnega načrtovanja na regionalni ravni v sklopu priprave regionalnih prostorskih planov (RPP). V letu 2025 se je na podlagi Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3, 2021) začela priprava RPPjev za območja razvojnih regij. Ti strateški prostorski akti, katerih sprejem se pričakuje do konca leta 2026, bodo rezultat dogovora med državo in občinami o strateškem dolgoročnem prostorskem razvoju regij, ki naj bi med drugim opredelili prednostna območja za gospodarski razvoj posamezne regije. Tovrstno načrtovanje po kombiniranem pristopu od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol naj bi prispevalo k temu, da bi bile razvojne rešitve prilagojene lokalnim potrebam in hkrati skladne s politikami države ter na tej osnovi omogočale strateško usmerjanje na ravni regij in ustrezno podprtost z ukrepi države. Sodelovanje in usklajevanje interesov različnih nosilcev razvoja na državni in lokalni ravni od prvih faz načrtovanja dalje bi lahko prispevalo k pravočasnejši pripravi usklajenih izvedbenih instrumentov, kar bi lahko pospešilo investicije in razvoj ter optimalnejše izkoriščanje razpoložljivih javnih in zasebnih virov.

Na sistemski ravni bi razvojne politike, ki bi bolj učinkovito prispevale k skladnejšemu regionalnemu razvoju, pa tudi k pospešenemu gospodarskemu razvoju celotne Slovenije, morale v večji meri temeljiti na teritorialnem pristopu³⁹⁹. Boljše izkoriščanje regionalnih potencialov zahteva celovito podporo ostalih politik, npr. industrijsko-inovacijske, zaposlovalne, spodbujanja podjetništva, razvoja človeških virov, stanovanjske, politike razvoja podeželja, itn. Poleg zagotavljanja zemljiških pogojev je za gospodarski razvoj ključnega pomena dostop do ustrezne infrastrukture (npr. raziskovalne, energetske ali logistične) in predvsem kritična masa usposobljenih kadrov, ki v prehodu v inovacijsko podprto rast postajajo vse bolj specializirani, kar posledično zahteva tudi postopno razvojno specializacijo regij. Vse navedeno pa zahteva tesno sodelovanje, ne samo med državo in občinami, pač pa tudi vseh ostalih razvojnih deležnikov (npr. šol) ob tesnem sodelovanju s podjetniškim sektorjem. Pri tem bi morale imeti regije močnejšo vlogo tudi pri krepitvi in usklajevanju podpornega okolja (gl. poglavje 3.2.5.5). Posebno pozornost zahteva spodbujanje razvoja obmejnih, podeželskih in drugih odmaknjenih območij, ki mora biti, še posebej v vidu splošnih demografskih trendov, usklajeno s strateškim razmislekom o želenem in realno dosegljivem prostorskem razvoju teh območij. Ukrepi regionalne in politike razvoja podeželja lahko izboljšajo možnosti za kakovostno življenje tudi v odmaknjenih območjih s krepitvijo povezav med regionalnimi središči na eni strani in s spodbujanjem lokalnih potencialov tako v tradicionalnih dejavnostih (npr. podpora kmetijstvu z diverzifikacijo dejavnosti ali turizmom) kot tudi v priložnostih, ki se odpirajo z novimi tehnologijami (npr. obnovljivi viri energije, digitalni nomadi, itn.) na drugi strani.

³⁹⁷ Odsotnost celostne obravnave ukrepov, ki vplivajo na regionalni razvoj, je med drugim ugotovilo tudi Računsko sodišče RS v revizijskem poročilu Regionalni razvoj (2020).

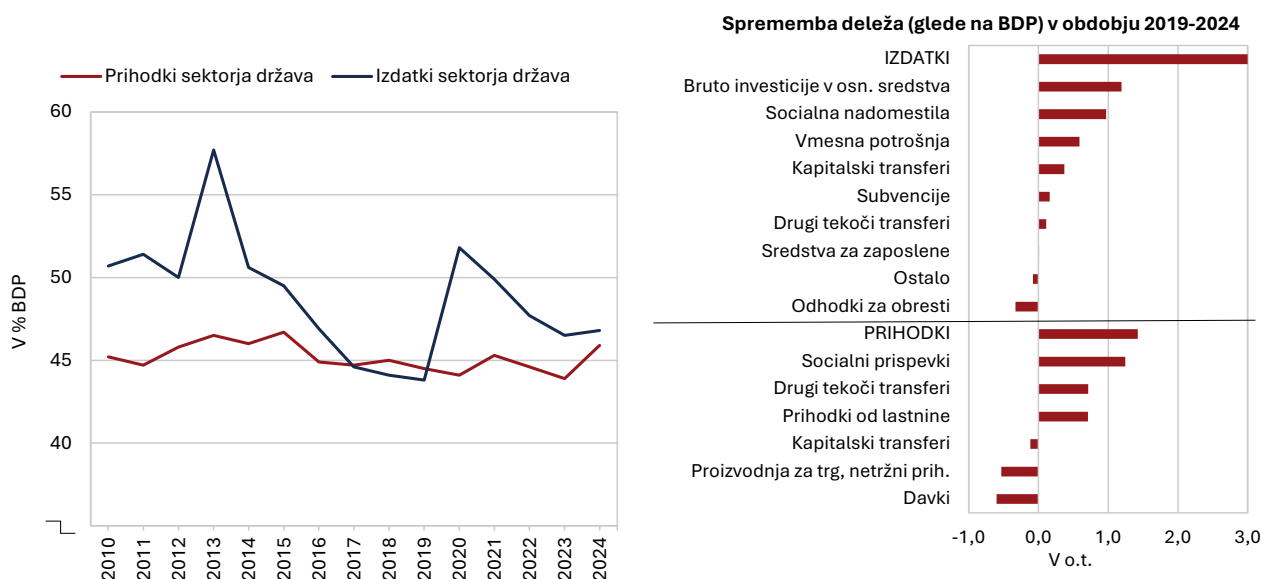
³⁹⁸ Šibko konkurenčnost oz. šibko gospodarsko moč naselij višjih stopenj centralnosti (oziroma urbanih središč višjih ravni v policentričnem urbanem sistemu) glede na njihovo stopnjo v hierarhiji urbanih središč je ugotovila že študija ZRC SAZU (Nared idr., 2016). Po demografski projekciji do leta 2038 bo kar sedem od enajstih mestnih občin izgubilo več kot 5 % prebivalstva (op. v študijo še ni bila vključena Mestna občina Krško, ki je status mestne občine pridobila leta 2021) (Nared idr., 2023).

³⁹⁹ To je regionalno oz. prostorsko usklajenih politikah in usmeritvah med državo, občinami, podjetniškim sektorjem in drugimi deležniki, ki spodbujajo celovit regionalni pristop pri reševanju problemov. Je dolgoročna strategija, ki je usmerjena v odpravljanje premajhne izkoriščenosti teritorialnih potencialov in zmanjšanje socialne izključenosti na specifičnih območjih s pomočjo zunanjih intervencij in večnivojskega upravljanja (Barca, 2009).

3.4.6 Javne finance in davčni sistem

Javnofinančna politika preko svoje razvojne vloge vpliva na dolgoročen gospodarski potencial, odpornost na šoke, dolgoročno fiskalno vzdržnost in doseganje drugih ciljev. Primanjkljaj in dolg se po letu 2020 hitro znižujeta. Zniževanje primanjkljaja poteka predvsem z zniževanjem deleža izdatkov (glede na BDP), v letu 2024 pa se je močneje povečal tudi delež prihodkov, ki je bil leta 2023 najnižji doslej. Vpogled v naravnost javnofinančnih politik v smeri doseganja omenjenih ciljev, ki jih povezujemo tudi s t. i. kakovostjo javnih financ, lahko dobimo s podrobnejšim pregledom javnofinančnih prihodkov in izdatkov ter njihovimi spremembami skozi čas.

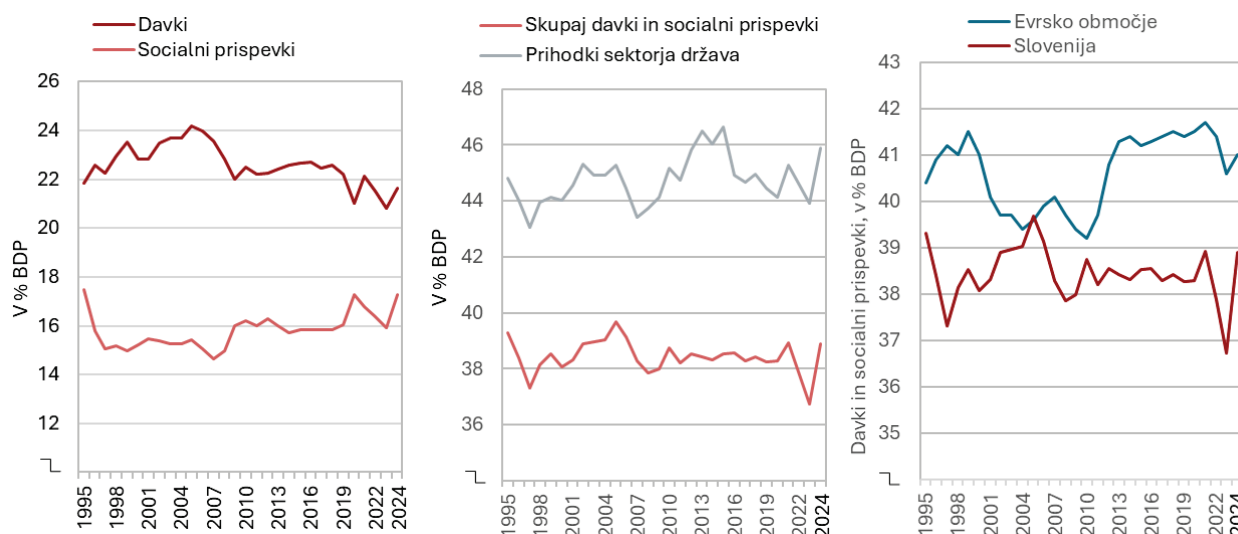
Slika 161: Javnofinančni primanjkljaj se je po letu 2020 zniževal pretežno zaradi zniževanja deleža izdatkov glede na % BDP, lani pa se je povečal tudi delež prihodkov (levo); med izdatki so se glede na leto 2019 najbolj povečali izdatki za investicije in izdatki povezani z uvedbo obveznega zdravstvenega prispevka, slednje je vplivalo tudi na povečanje prihodkov iz socialnih transferjev (desno)

Vir: SURS (2025a).

Delež davkov in socialnih prispevkov glede na BDP, ki predstavljajo glavnino prihodkov sektorja država, se je v letu 2024 povečal, po tem ko je bil leta 2023 na najnižji ravni doslej. Delež prihodkov iz davkov glede na BDP je leta 2023 dosegel najnižjo raven po osamosvojitvi, na kar so vplivale oprostitve oz. znižanja številnih davkov za blažitev različnih gospodarskih šokov. V letu 2024 je na ponovno povišanje deleža, ki pa je ostal nižji kot leta 2019, vplivalo povečanje stopnje davka od dohodka pravnih oseb in uvedba davka na bilančno vsoto bank, kot začasnih namenskih prihodkov za sanacijo po poplavih avgusta 2023 (za obdobje 2024–2028). Delež prihodkov iz socialnih prispevkov glede na BDP se je skozi daljše obdobje zvišal, na povišanje leta 2024 je najbolj vplivalo preoblikovanje prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja v obvezni zdravstveni prispevek (v višini 0,9 % BDP). Mednarodne primerjave kažejo, da je v Sloveniji delež prihodkov iz davkov in socialnih prispevkov sektorja država glede na BDP že daljše obdobje nižji kot v povprečju držav evrskega območja, nižji je ostal tudi v letu 2024, po omenjenih zvišanjih davkov in prispevkov v Sloveniji (Slika 162 desno).

Slika 162: Delež prihodkov iz davkov sektorja država glede na BDP se v Sloveniji skozi daljše obdobje znižuje, delež prihodkov iz socialnih prispevkov pa narašča (levo); skupni delež je nižji od najvišjih vrednosti v preteklosti (sredina) in nižji v primerjavi s povprečjem evrskega območja (desno)

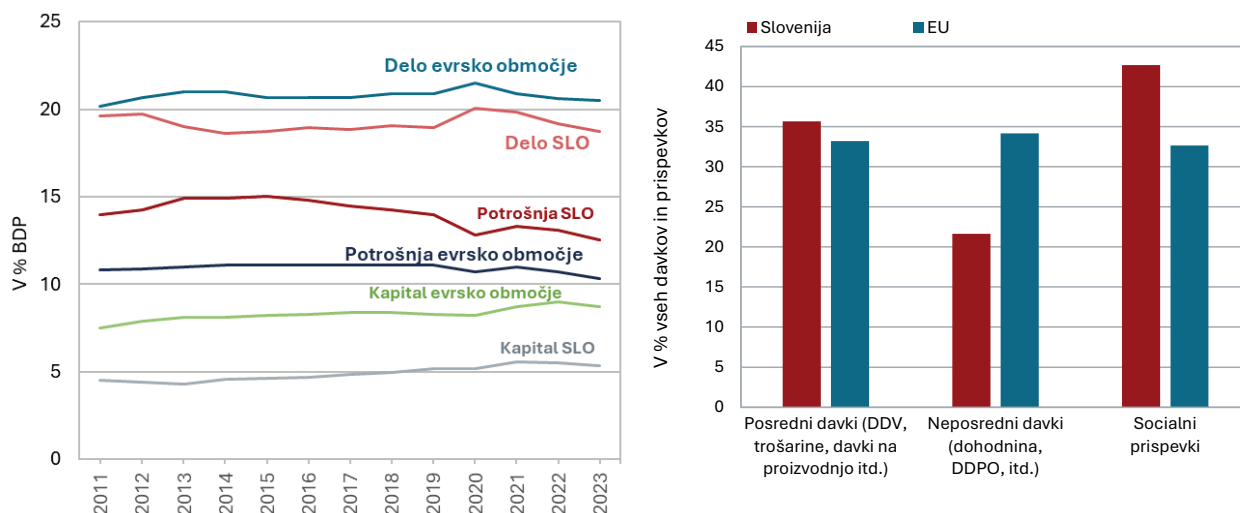
Vir: za Slovenijo SURS (2025), za države evrskega območja za leto 2024 Jesenska napoved EK (EK, 2024g).

Struktura davkov se v daljšem obdobju ni spreminjala v smeri, ki se jo skladno z empiričnimi analizami povezuje z ugodnimi vplivi na gospodarski potencial (premiki v smeri krepitve davkov na potrošnjo in drugih manj distorzijskih davkov) oz. s krepitvijo spodbud za bolj trajnostni razvoj (okoljski davki). Po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih (2023) glede na ekonomsko funkcijo davkov⁴⁰⁰ se je v Sloveniji in v EU delež prihodkov iz davkov na delo in potrošnjo (glede na BDP) v zadnjih letih do leta 2023 zniževal, prihodki davkov na kapital pa so se nekoliko povečali. Davki na delo v Sloveniji in v EU so predstavljali največji delež davčnih prihodkov glede na BDP (Slika 163 levo), je pa bil leta 2023 delež v Sloveniji z 18,7 % BDP nižji kot v povprečju evrskega območja (20,5 % BDP). Kljub zniževanju deleža davkov iz dela glede na BDP pa kazalnik davčnega primeža ostaja visok.⁴⁰¹ Delež prihodkov iz davkov na potrošnjo se je v Sloveniji in evrskem območju do leta 2023 prav tako zniževal, je pa v Sloveniji višji (12,5 % glede na 10,3 % BDP). Zniževanje v Sloveniji je bilo povezano predvsem z zniževanjem okoljskih davkov (trošarin na energente, CO₂ takse idr.) za blažitev posledic energetske krize. Delež prihodkov iz davkov na kapital se je v Sloveniji in evrskem območju v zadnjem obdobju do leta 2023 rahlo zvišal, v Sloveniji pa je bil nižji (5,3 % BDP) kot v povprečju evrskega območja (8,7 % BDP). Hkrati so v strukturi vseh davkov in socialnih prispevkov v primerjavi z evropskimi državami močno prevladovali socialni prispevki, ki predstavljajo tudi glavnino prihodkov davkov iz dela.

⁴⁰⁰ Glede na ekonomsko funkcijo se davki razvrščajo med davke na delo, potrošnjo in kapital. *Davki na potrošnjo* so opredeljeni kot davki, ki se obračunavajo na transakcije med končnimi potrošniki in proizvajalci in na končno potrošnjo blaga. *Davki na delo* zajemajo vse davke, ki so neposredno povezani s plačili in večinoma zadržani pri viru, ki jih plačujejo delodajalci in delojemalci, vključno z obveznimi socialnimi prispevki. Kapital je opredeljen široko, vključno s fizičnim kapitalom, neopredmetenimi sredstvi in finančnimi naložbami ter prihranki. *Davki na kapital* vključujejo davke na dohodek podjetij v širšem smislu: ne samo davke na dobičke, temveč tudi davke in dajatve, ki bi jih bilo mogoče šteti za predpogoj za vstop v proizvodnjo ali ustvarjanje dobička, kot je davek na nepremičnine. Podrobneje glej Data on Taxation Trends (EK, 2025).

⁴⁰¹ Davčni primež meri vsoto davkov (dohodnine) in socialnih prispevkov (delodajalca in delojemalca) zmanjšanih za socialne transferje v denarju v skupnih stroških dela delodajalca. Izračunava se za različne tipe gospodinjstev. Izračun za samsko osebo brez otrok pri povprečni plači je za leto 2023 znašal 43,3 %, višji kot v Sloveniji je bil v Belgiji, Nemčiji, Avstriji, Franciji, Italiji in na Finskem (OECD, 2024k). Podobno visok je tudi za par z dvema otrokoma. Gre za izračune, ki upoštevajo enotno metodologijo. Vendar pa so plačni sistemi med državami zelo heterogeni. Tako se v Sloveniji v bruto plačo, ki je izplačana zaposlenim za delo v okviru delovnega razmerja, ne všteta povračila stroškov prevoza na delo in z dela, za prehrano in regresa za letni dopust, zato v izračun davčnega primeža OECD niso vključeni. Informativni prilagojen in teoretičen izračun davčnega primeža, ki ga je pripravilo Ministrstvo za finance kaže, da bi bil davčni primež pri samski osebi brez otrok s povprečno plačo v Sloveniji za 3 o. t. nižji, če bi se pri izračunu upoštevala povračila stroškov prevoza na delo in prehrane (MF, 2024).

Slika 163: V Sloveniji je bilo v letu 2023 v primerjavi s povprečjem evrskega območja zbranih relativno manj prihodkov iz davkov na kapital in delo glede na BDP (levo), v strukturi vseh davkov in prispevkov prevladujejo socialni prispevki (desno)

Vir: Data on Taxation Trends (EK, 2025).

Uveljavljene davčne spremembe v letu 2024 in sprejete spremembe za prihodnja leta kažejo na povečanje deleža davkov na delo in kapital, pri čemer je povečanje davkov na kapital začasno. Na spremembe v tej smeri vpliva uvedba obveznega zdravstvenega prispevka v letu 2024, ki trajno povečuje prihodke (in izdatke) sektorja država ter začasno povišanje stopnje davka od dohodka pravnih oseb za namen obnove po poplavih avgusta 2023 za obdobje 2024–2028. V letu 2025 je predvidena tudi uvedba prispevka za dolgotrajno oskrbo za financiranje novih storitev dolgotrajne oskrbe (glej poglavje 3.1.3.3). Glede na večletno zniževanje davčnih prihodkov (glede na BDP) ob hkratnem ohranjanju povišane ravni izdatkov je bilo stabiliziranje davčnih prihodkov v letu 2024 potrebno, v prihodnje pa bi jih bilo treba prestrukturirati. Empirične analize in priporočila za Slovenijo kažejo (OECD, 2018, IMF 2019, EK 2020, EK 2022, OECD, 2022), da naj bi davčno prestrukturiranje, ki bi prispevalo h konkurenčnosti gospodarstva in dolgoročni fiskalni vzdržnosti, izhajalo iz zmanjševanja obremenitve zaposlenih s prispevki za socialno varnost, pri čemer pa naj bi manko prihodkov pokrili z razširitvijo davčnih osnov, povečanjem manj distorzijskih davkov (davki na potrošnjo) ter uvedbo davka na nepremičnine.⁴⁰² Davčni paket, ki je bil sprejet konec lanskega leta,⁴⁰³ uvaja nekaj sprememb v tej smeri. Predlagano prestrukturiranje na podlagi omenjenih priporočil bi spremenilo financiranje sistemov socialne zaščite, kjer pa so poleg sprememb na strani virov potrebne tudi spremembe z vidika vzdržnosti izdatkov (v tej smeri gre predlog pokojninskega zakona v javni razpravi, gl. poglavje 3.1.3.1. in UMAR, 2019). Za povečanje spodbud za delo (oz. zmanjšanje pasti neaktivnosti in pasti nizkih plač) pa je treba upoštevati skupni vpliv davkov na delo in socialnih transferjev na dohodke gospodinjstev (gl. poglavje 3.1.2.1 in MDDSZE, 2024). V okviru doseganja okoljskih ciljev in zmanjšanja izpustov zlasti na področju prometa je treba obrniti tudi trend zniževanja deleža iz okoljskih davkov.

Delež javnofinančnih izdatkov glede na BDP se je po letu 2020 pretežno zniževal, izdatki so glede na povprečje v evrskem območju nižji pri večini skupin izdatkov. Zaradi umika obsežnih fiskalnih podpor, ki so bile sprejete za blažitev posledic epidemije covida-19 in energetske krize, se je delež izdatkov sektorja država glede na BDP od vrha leta 2020 do leta 2023 postopoma zniževal in v letu 2024 ohranil na podobni ravni, ki za 3 o. t. presega raven iz leta 2019. V primerjavi z letom 2019 (Slika 161 desno) je najbolj povišan delež izdatkov za investicije, ki so zadnja leta povečane zaradi zaključka večletnega finančnega okvira kohezijske politike 2014–2021, spodbud EU za okrevanje gospodarstev po epidemiji ReactEU in Načrta za okrevanje in odpornost, obnove po poplavih iz leta 2023, okrepite pa so se tudi druge nacionalno financirane investicije⁴⁰⁴. Povečal se je zlasti delež transportnih investicij (v železniško infrastrukturo), investicij v obrambo, varstvo okolja in zdravstvo. Do leta 2023 so bile zaradi ukrepov za blažitev energetske draginje višje kot v letu 2019 še subvencije podjetniškemu sektorju, z umikom teh ukrepov pa so se leta 2024 že močno približale ravnam pred obsežnimi gospodarskimi šoki. Z letom 2024 pa sta se povišala deleža socialnih transferjev v naravi ter

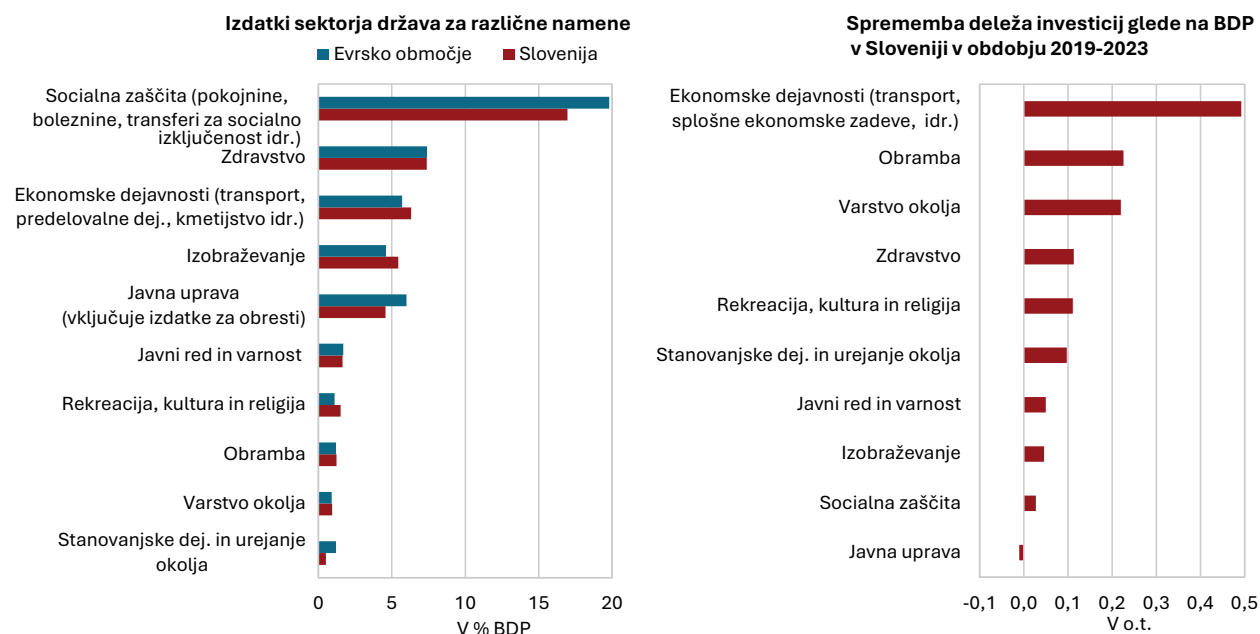
⁴⁰² Ministrstvo za finance je pripravilo predlog izhodišč za obdavčitev premoženja in ukrepe za prestrukturiranje in razbremenitev dela (MF, 2024).

⁴⁰³ Več zakonodajnih sprememb (Zakonov o dohodnini, DDPO, DDV idr.) na področjih privabljanja kadrov iz tujine, olajšav za vlaganje v zeleni in digitalni prehod, obdavčitve pijač z dodanim sladkorjem, pokrivanja davčnih izgub, normiranih odhodkov pri samostojnih podjetnikih idr. Ocenjeni učinki na javnofinančne prihodke so relativno majhni.

⁴⁰⁴ Tudi pod vplivom sprejetja Zakona o zagotavljanju finančnih sredstev za investicije v zdravstvo v 2021–2031 in Zakona o zagotavljanju investicij v Slovenski vojski v letih od 2021 do 2026.

vmesne porabe, na kar je v veliki meri vplivalo preoblikovanje prostovoljnega zdravstvenega prispevka v obveznega, s čimer so doslej zasebni izdatki financirani iz prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj postali javni. Zlasti v epidemiji covid-19 povečan delež sredstev za zaposlene se je do leta 2024 znižal na raven iz leta 2019. Skupni delež izdatkov glede na BDP je bil v Sloveniji v letu 2024 nižji kot v povprečju evrskega območja; kot izhaja iz ocene EK (EK, 2024g), je Slovenija v letu 2024 nižje deleže namenila za socialna nadomestila in transferje, subvencije in obresti, višje deleže pa za investicije, sredstva za zaposlene in vmesno porabo.

Slika 164: V Sloveniji je relativno večji delež izdatkov glede na BDP kot v evrskem območju namenjen ekonomskim dejavnostim, izobraževanju ter rekreaciji, kulturi in religiji (levo), med investicijami pa se je med letoma 2019 in 2023 najbolj okrepil delež za transportno infrastrukturo, obrambo, varstvo okolja in zdravstvo (desno)

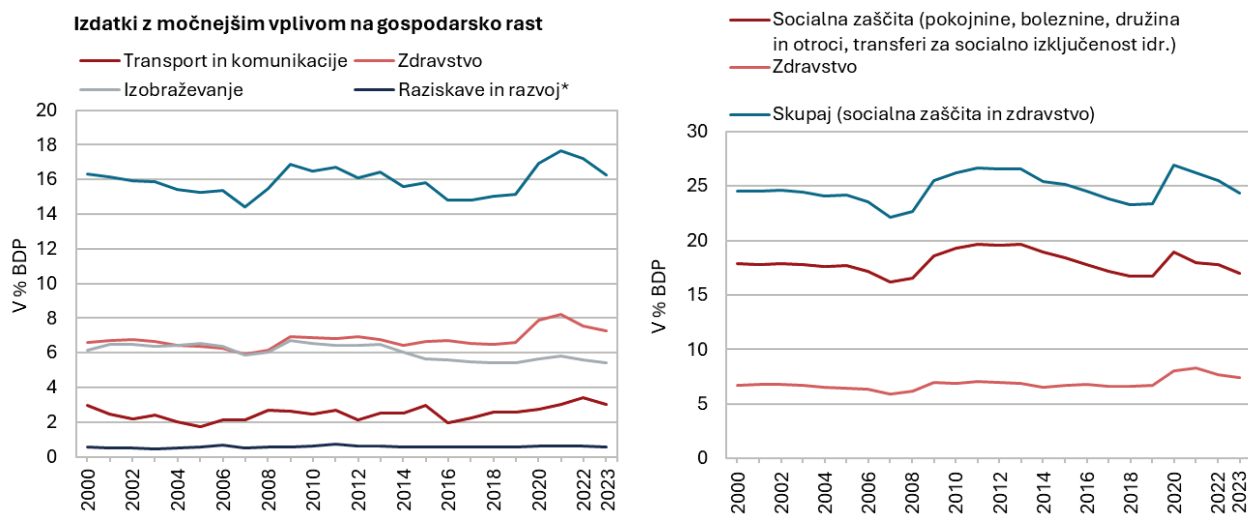

Vir: Eurostat (2025), SURS (2025a).

Javnofinančni izdatki, ki jih povezujemo z močnejšimi vplivi na gospodarsko rast, so se po letu 2019 povečali. Javnofinančni izdatki, ki jih literatura povezuje z močnejšimi vplivi na gospodarsko rast (ECB, 2024b), vključujejo izdatke za transport in komunikacije, zdravstvo, izobraževanje ter raziskave in razvoj iz vseh 10-ih kategorij klasifikacije funkcij države – COFOG (podatki po tej klasifikaciji so na voljo do leta 2023). Ti izdatki so se od leta 2019, ko so znašali 15,2 % BDP, povečali na 17 % BDP v povprečju obdobja 2020–2023 (Slika 165 levo). Podatki za obdobje 2019–2022, za katero je razpoložljiva tudi mednarodna primerjava (ECB, 2024b), pa kažejo, da je bilo povečanje teh izdatkov v Sloveniji med najvišjimi v primerjavi z drugimi državami evrskega območja. Med temi izdatki so se v Sloveniji najbolj povečale investicije v transportno infrastrukturo in izdatki za zdravstvo, zlasti med epidemijo, pri tem so se močno povišale tudi investicije v zdravstvu, ki so pred letom 2019 daljše obdobje stagnirale. Povečanje izdatkov za izobraževanje ter raziskave in razvoj je bilo manjše. Ohranjanje povišanih izdatkov, ki jih povezujemo z močnejšimi vplivi na gospodarsko rast in najbolj produktivnimi nameni, je ključno tudi za prihodnje srednjeročno obdobje.⁴⁰⁵ V največji možni meri pa se bo treba opreti tudi na razpoložljive vire EU, ki skupaj z reformami v okviru Načrta za okrevanje in odpornost lahko okrepijo gospodarski potencial (gl. tudi Okvir 1; UMAR, 2024).

⁴⁰⁵ Med spremembami politik v zadnjem obdobju, ki postopno povečujejo vire za te namene so zlasti povečana sredstva za raziskave in razvoj (ZZrID, 2021) in predlog povečanja izdatkov za šolstvo v Predlogu Zakona o visokem šolstvu (Vlada RS, 2025b).

Slika 165: Delež javnofinančnih izdatkov (glede na BDP), ki jih povezujemo z močnejšimi vplivi na gospodarsko rast, se je po letu 2019 povečal (levo), izdatki za socialno zaščito so se po povečanju v epidemiji v zadnjih letih ponovno znižali, za zdravstvo pa ostajajo višji kot leta 2019 (desno)

4 Doseganje ciljnih vrednosti kazalnikov Strategije razvoja Slovenije 2030 (SRS 2030)

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030	Viri
	Slovenija	Povprečje EU		

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 1:

Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu , število let	Moški: 65,0 let; 82,7 % PTŽ ⁴⁰⁶ (2022)	Moški: 62,4 leta, 80,1 % PTŽ (2022)	Moški: 64,5 leta (80 % PTŽ)	Eurostat (2025).
	Ženske: 68,5 let; 81,5 % PTŽ (2022)	Ženske: 62,8 let, 75,4 % PTŽ (2022)	Ženske: 64,5 leta (75 % PTŽ)	
Indeks enakosti spolov , indeks	70,1 (0–100) (2024)	71,0 (0–100) (2024)	> 78 ⁴⁰⁷	EIGE (2024c).

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 2:

Vključenost v vseživljenjsko učenje , v %	19,9 (2023)	12,8 (2023)	19	Eurostat (2025).
Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo ⁴⁰⁸ , v %	33,8 (2023)	35,1 (2023)	35	Eurostat (2025).
PISA rezultati (v točkah) , uvrstitev med državami EU	Matematična pismenost: 9. mesto Naravoslovna pismenost: 4. mesto Bralna pismenost: 19. mesto (2022)		Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU	OECD (2023c).

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 3:

Stopnja tveganja socialne izključenosti ⁴⁰⁹ , v %	14,4 (2024), 302.000 oseb	21,3 (2023)	< 270.000 oseb ⁴¹⁰	Eurostat (2025) in SURS (2025a), EU-SILC 2024 (na dohodkih iz leta 2023).
Neenakost porazdelitve dohodka , razmerje dohodkovnih kvintilnih razredov (80/20)	3,4 (2024)	4,7 (2023)	< 3,5	Eurostat (2025) in SURS (2025a), EU-SILC 2024 (na dohodkih iz leta 2023).
Izkušnje diskriminacije , v %	13 (2023)	21 (2023)	< 10	Eurobarometer (2009, 2012, 2015, 2018a, 2019, 2023b).

⁴⁰⁶ PTŽ – pričakovano trajanje življenja.

⁴⁰⁷ Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost. Za izračun vrednosti GEI se upoštevajo zadnji razpoložljivi podatki (za leto 2023 so bili večinoma iz leta 2021).

⁴⁰⁸ Leta 2023 je SURS pri izračunavanju podatkov o izobrazbi pridobljenih z Anketo o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu (ANP) spremenil uteževanje ravni izobrazbe, saj jo kalibrira na izobrazbo iz baze podatkov o prebivalstvu (SURS, 2024c).

⁴⁰⁹ Za spremljanje uresničevanja ciljev evropskega stebra socialnih pravic je bil leta 2021 določen nov cilj, spremenjena je bila tudi metodologija merjenja.

⁴¹⁰ Od leta 2021 nacionalni statistični uradi, Eurostat in EK v okviru uresničevanja ciljev EU 2030 uporabljajo novo metodologijo izračunavanja stopenj tveganja socialne izključenosti, zato cilja SRS do 2030 ni več mogoče meriti. Nova metodologija se pri izvajanju EU-SILC uporablja že od leta 2015, rezultati pa so bili prvič objavljeni leta 2021. Nov nacionalni cilj, določen v ReNPSV22–30 (2022) je zmanjšanje tveganja socialne izključenosti za 9 tisoč oseb (od tega 3 tisoč otrok) glede na leto 2019, ko jih je bilo 279 tisoč.

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030	Viri
	Slovenija	Povprečje EU		

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 4:

Obisk kulturnih prireditev ⁴¹¹ , število na prebivalca	4,0 (2023)	ni podatka	8	SURS (2025a), in SFC (2024) preračuni UMAR.
Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini , ⁴¹² v %	3,7 (2023)	ni podatka	3,5	SURS ((2025a))
Odprto dostopni jezikovni viri in orodja , število	644 (2024)	ni podatka	153	CLARIN (2024)

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 5:

BDP na prebivalca (v SKM) , indeks EU-27 = 100	91 (2024)	100 (2024) ⁴¹³	100	Eurostat (2025); izračuni UMAR.
Dolg državnega sektorja , v % BDP	67,0 (2024)	82,1 (2023)	60	SURS (2024), Eurostat (2025)

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 6:

Produktivnost dela , indeks EU = 100	85 (2024)	100 (2024)	95	Eurostat (2025); preračun UMAR.
Evropski inovacijski indeks , indeks EU 2017 = 100	100,1 (2024)	110,0 (2024)	> 125, tj. uvrstitev v skupino držav vodilnih inovatork	EK (2024h), preračuni UMAR.

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 7:

Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let) , v %	77,5 (2023)	75,3 (2023)	> 75 (79,5) ⁴¹⁴	Eurostat (2025).
Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb (18 let in več) , v %	5,4 (2024)	8,3 (2023)	< 5	Eurostat (2025) in SURS (2025a), EU-SILC 2024 (na dohodkih iz leta 2023).

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 8:

Snovna produktivnost , v SKM/kg	2,4 (2023)	2,8 (2023)	3,5	Eurostat (2025) in SURS (2025a); preračuni UMAR.
Delež OVE v končni rabi energije , v %	25,1 (2023)	24,5 (2023)	27,0	Eurostat (2025).
Emisijska produktivnost , v SKM/mio kg CO ₂	5,0 (2023)	5,3 (2023)	Povprečje EU v 2030	Eurostat (2025) in ARSO (2024a); preračuni UMAR.

⁴¹¹ Kazalnik vključuje obisk prireditev odrske dejavnosti, muzejev in galerij, ogledov filmov v kinematografih in kulturnih prireditev kulturnih društev (ljubiteljska dejavnost).

⁴¹² Kazalnik delež prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila prireditev je razmerje med številom prireditev, izvedenih na gostovanjih v državah izven Slovenije, in številom vseh prireditev v omenjenih kulturnih ustanovah. Pri kulturnih prireditvah so vključeni: (i) muzeji in galerije (ii) gledališče in operi (iii) Glasbene ustanove, (iii) kulturni domovi in centro za kulturo.

⁴¹³ Podatek za EU je napoved EK za leto 2023 (EK, 2023a)

⁴¹⁴ Cilj v višini 75-odstotne stopnje delovne aktivnosti je cilj SRS 2030, ki ga je Slovenija že presegla. Cilj v višini 79,5-odstotne stopnje delovne aktivnosti je bil določen leta 2022 za uresničitev ciljev akcijskega načrta evropskega stebra socialnih pravic do leta 2030.

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030	Viri
	Slovenija	Povprečje EU		

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 9:

Delež kmetijskih zemljišč v uporabi, v %	23,7 (2023)	39,0 (2023)	> 24	Eurostat (2024)
Kakovost vodotokov, mg O₂/l	0,8 (2022)	2,7 (2022)	< 1	Eurostat (2024).
Ekološki odtis, gha/osebo	4,8 (2022)	4,7 (Evropa, 2022)	3,8	Global Footprint Network (2024),

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 10:

Indeks vladavine prava, uvrstitev med državami članicami EU	17. mesto (2024)	–	Uvrstitev v prvo polovico med državami članicami EU	World Justice Project(2024)
Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, število dni	337 (2022)	282 (2022)	200	CEPEJ (2024)

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 11:

Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, v %	6,8 (2023)	10,0 (2023)	< 10	Eurostat (2025).
Svetovni indeks miru, uvrstitev⁴¹⁵	5. mesto (v EU) (2024) 9. mesto (163) (2024)	–	Uvrstitev med najboljših pet držav v EU oziroma med deset na svetu	IEP (2024).

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 12:

Zaupanje v javne institucije, v %	Parlament: 17 Vlada: 17 Lokalne oblasti: 45 (2024, jesenska meritev)	Parlament: 37 Vlada: 33 Lokalne oblasti: 59 (2024, jesenska meritev)	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh meritev)	Eurobarometer (2025).
Izvršna zmogljivost, povprečna ocena od 1 do 10	5,33 (2022)	6,05 (2022)	Povprečje EU v letu 2030	Bertelsmann (2022); preračuni UMAR.

⁴¹⁵ Število točk od 1 do 5, manj je bolje.

Literatura in viri

- Acemoglu, D., Akcigit, U. in Celik, M. A. (2022). Radical and Incremental Innovation: The Roles of Firms, Managers, and Innovators. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 14(3), 199–249. <https://doi.org/10.1257/mac.20170410>
- ACI Europe. (2025). Airport Industry: Connectivity report 2024. Bruselj: Airport Council International. Pridobljeno s <https://www.aci-europe.org/air-connectivity.html>
- ACS. (2020). Letni program izobraževanja odraslih LPIO 2019: poročilo o uresničevanju [neobjavljeno]. Ljubljana: Andragoški center RS.
- ACS. (2021). Letni program izobraževanja odraslih LPIO 2020. Poročilo o uresničevanju. Ljubljana: Andragoški center RS. Pridobljeno s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-2020-porocilo-o-uresnicivanju/>
- ACS. (2022). Letni program izobraževanja odraslih LPIO 2021. Poročilo o uresničevanju. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-2021-porocilo-o-uresnicivanju/>
- ACS. (2023a). Letni program izobraževanja odraslih LPIO 2022. Poročilo o uresničevanju. Ljubljana: Andragoški center RS. Pridobljeno s https://www.acs.si/wp-content/uploads/2023/08/Letni_program_izobrazevanj_a_odraslih_2022.pdf
- ACS. (2023b). Ozaveščanje za VŽU (2023–2028). Pridobljeno s <https://www.acs.si/projekti/projekti-ess/ozavesecanje-za-vzu/>
- ACS. (2024). Letni program izobraževanja odraslih LPIO 2023. Poročilo o uresničevanju. Ljubljana: Andragoški center RS. Pridobljeno s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-2023-porocilo-o-uresnicivanju/>
- AFME. (2023). Capital Markets Union: Key Performance Indicators – Sixth Edition. Bruselj: The Association for Financial Markets in Europe. Pridobljeno s https://www.afme.eu/Portals/0/DispatchFeaturedImages/AFME_CMU_KPIs2023_11.pdf
- Aghion, Philip in Howitt, P. (1992). A model of growth through creative destruction. *Econometrica*, volume 6(issue 2), 323–351.
- Aghion, Philippe in Bircan, C. (2017). The Middle-Income Trap from a Schumpeterian Perspective. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3187838>
- AJPES. (b. d.-a). Objave v postopkih zaradi insolventnosti. Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. Pridobljeno s https://www.ajpes.si/Uradne_objave/eObjave_v_postopkih_zaradi_insolventnosti/Splosno
- AJPES. (b. d.-b). Statistični podatki iz bilance stanja, izkaza poslovnega izida in izkaza bilančnega dobička ali bilančne izgube za gospodarske družbe. Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.
- Andjelov, M. (2020). Količinsko obnavljanje podzemne vode. Ljubljana: ARSO. Pridobljeno s <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/kolicinsko-obnavljanje-podzemne-vode-4>
- ARIS. (2024a). ARIS - Pregledi in analize - Obseg in struktura financiranja. Pridobljeno s <https://www.aris-rs.si/sl/analize/obseg01/>
- ARIS. (2024b). Podatki o mladih raziskovalcih [neobjavljeni podatki]. Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.
- ARSO. (2024a). Izpusti TGP po kategorijah virov - preliminarni podatki [neobjavljeni podatki]. Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- ARSO. (2024b). Kazalci okolja v Sloveniji. Pridobljeno s <http://kazalci.arso.gov.si/sl/content/kazalci-okolja-v-sloveniji>
- ARSO. (2024c). Podnebne značilnosti leta 2023. Ljubljana. Pridobljeno s https://www.meteo.si/met/sl/climate/current/climate_year/
- ARSO. (2025a). Izpostavljenost delcem in ozonu; interni vir. Ljubljana: ARSO.
- ARSO. (2025b). Izpusti toplogrednih plinov po kategorijah virov - preliminarni podatki. Ljubljana. Pridobljeno s neobjavljeni podatki
- Astinova, D., Duval, R., Handen, N. J., Park, B., Shibata, I. in Toscani, F. (2024). Dissecting the Decline in Average Hours Worked in Europe. Mednarodni denarni sklad.
- Avbelj, M. (2016). Zloraba referendumov: med pravno državo in vladavino prava. Pridobljeno s <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/168597>
- Banka Slovenije. (2025). Raziskava o dostopnosti finančnih virov za podjetja. Banka Slovenije.
- Barca, F. (2009). An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations (Barca Report). Pridobljeno s https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/agenda-reformed-cohesion-policy-place-based-approach-meeting-european-union_en
- Belton, E. in Gruenig, M. (2025). The Future of the EU–US Trade and Technology Council. Washington, D.C.: Heinrich Böll Foundation. Pridobljeno s <https://us.boell.org/sites/default/files/2025-01/the-future-of-the-eu-us-trade-and-technology-council.pdf>
- Bertelsmann. (2022). Sustainable governance indicators [podatkovna baza]. Gutersloh: Bertelsmann Stiftung. Pridobljeno s <https://www.sgi-network.org/2022/>
- Bešter, R. in Pirc, J. (2022). Uspešnost romskih učencev v osnovnih šolah v Sloveniji v obdobju 2016/17–2021/22. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/SRI/Uspesnost-romskih-ucencev-v-OS-v-Sloveniji-2021_22INV.pdf
- Bizjak, I. (2019). Metodologija za popis poslovnih con in subjektov inovativnega okolja na območju Slovenije, izvedba terenskega popisa in vzpostavitev ažurne evidence,. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.urbaniziv.si/Portals/urbaniziv/Clanki/2020/uiizziv-31-20201-strokovna_01.pdf
- Bizjak, I. (2020). Poslovne cone in subjekti inovativnega okolja v Sloveniji. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.urbaniziv.si/Portals/urbaniziv/Clanki/2020/uiizziv-31-20202-S-20.pdf>
- Blatnik, A., Gerčar, J., Kovač, M. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII. Bralna kultura in nakupovanje knjig v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: UMco Ljubljana. Pridobljeno s https://www.jakrs.si/fileadmin/datoteke/Nova_spletna_stran/Zaloznistvo/Raziskave_in_analize/knjiga-in-bralci-vii-raziskava-2024.pdf
- Borell, J. (2023). Multipolarity without multilateralism. Pridobljeno s https://www.eeas.europa.eu/eeas/multipolarity-without-multilateralism_en

- Börsch-Supan, A. (2017). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 6, [Data set]. SHARE-ERIC. <https://doi.org/10.6103/SHARE.W6.600>
- Börsch-Supan, A. (2022a). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 8, Različica 8.0.0 [Data set]. SHARE-ERIC. <https://doi.org/10.6103/SHARE.W8.800>
- Börsch-Supan, A. (2022b). [Data set]. SHARE-ERIC. Pridobljeno s <https://share-eric.eu/data/data-documentation/waves-overview/wave-9>
- Bratuž Ferk, B. (2023). Projekcije EUROPOP2023 in demografska slika Slovenije. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2023_9_Bratuz_Ferk/Projekcije_EUROPOP2023_in_demografska_slika_Slovenije_.pdf
- Brook, R. D. (2008). Cardiovascular effects of air pollution. Pridobljeno s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18691154/>
- Brynjolfsson, E. in McAfee, A. (2014). The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies. New York, London: W W Norton & Co.
- BS. (2015). Sporočilo za javnost - Objava nedonosnih izpostavljenosti bank in hranilnic po novi, enotni definiciji Evropskega bančnega organa (EBA). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno s <https://www.bsi.si/mediji/128/porocilo-za-javnost-objava-nedonosnih-izpostavljenosti-bank-in-hranilnic-po-novi-enotni-definiciji-evropskega-bancnega-organ-a-eba>
- BS. (2025a). Bilten Banke Slovenije, Različne številke. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno s <https://www.bsi.si/publikacije/statisticna-porocila/bilten-banke-slovenije>
- BS. (2025b). Mesečna informacija o poslovanju bank, Različne številke. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno s <https://www.bsi.si/financna-stabilnost/mesečna-informacija-o-poslovanju-bank>
- BS. (2025c). Podatkovne serije Banke Slovenije. Ljubljana. Pridobljeno s https://px.bsi.si/pxweb/sl/serije_slo/
- Bučar, M., Černigoj, M., Lipnik, B., Jaklič, A., Stare, M., Udovič, B., ... Štrukelj, P. (2022). Vrednotenje delovanja SRIP-ov v obdobju 2017-2021. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Fakulteta za management Univerze na Primorskem. Pridobljeno s <https://www.fdv.uni-lj.si/obremenitve/projektDokument.aspx?idp=4404&id=225>
- Burger, A., Černigoj, M., Jaklič, A., Kalar, B. in Koleša, I. (2023). Priprave metodologije in presoja učinkovitosti ukrepov iz naslova Strategije pametne specializacije. Prikaz metodologije ocenjevanja učinkov in analiza vplivov ukrepov. Ljubljana: Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana and Institute for Economic Research.
- Cafuta, O. (2021). Izživ gospodarsko-poslovnih con in njihova prihodnost po pandemiji. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.urbaniziv.si/Portals/urbaniiziv/Clanki/2021/uiziv-20212-S_10.pdf
- Calvino, F. in Fontanelli, L. (2023). A portrait of AI adopters across countries: Firm characteristics, assets' complementarities and productivity. Pariz: OECD.
- Cedars. (2024). Sklop 2 - Vrednotenje spodbujanje izvajanja RR programov in RR projektov. Ljubljana. Pridobljeno s <https://evropskasredstva.si/app/uploads/2024/11/Vrednotenje-spodbujanja-RR-programov-in-RR-projektov-Koncno-porocilo.pdf>
- Cedefop. (2022). European skills and jobs survey. Solun: Cedefop. Pridobljeno s <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/european-skills-jobs-survey/data>
- CEDEFOP. (2024). Pridobljeno s <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/skills-forecast>
- CEPEJ. (2024). Study on the functioning of judicial systems in the EU Member States. Strassbourg: Komisija Sveta Evrope za učinkovitost pravosodja. Pridobljeno s <https://rm.coe.int/20240129-eu-scoreboard-indicators-deliverable/1680b065a3>
- Cerar, M. (2008a). Pravna država (1. del). Pridobljeno s <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/10778>
- Cerar, M. (2008b). Pravna država (2. del). Pridobljeno s <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/10788>
- CJMMK. (2023). SJM - Raziskava Slovensko Javno Mnenje 2022/1. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani. Pridobljeno s <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm221/>
- CJMMK. (2024). SJM 2002-2023 - Evropska družboslovna raziskava (ESS) [interno gradivo]. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- CLARIN. (2024). CLARIN Slovenija – Slovenska raziskovalna infrastruktura za jezikovne vire in tehnologije. Pridobljeno s <https://www.clarin.si/repository/xmlui/discover?advance>
- CNVOS. (2025). Števec kršitev resolucije o normativni dejavnosti. Pridobljeno 20. 1. 2025 s <https://www.cnvos.si/stevec-krsitev/>
- Copernicus Climate Change Service. (2024). European State of the Climate 2023. Pridobljeno s <https://climate.copernicus.eu/esotc/2023>
- Copernicus Climate Change Service. (2025). Global Climate Highlights 2024. Pridobljeno s <https://climate.copernicus.eu/global-climate-highlights-2024#:~:text=2024%20had%20a%20global%20average,exceed%201.5%20above%20that%20level>
- CorpoHub. (2023). Stanje agilnosti v Sloveniji 2023. Pridobljeno s <https://www.planetgv.si/wp-content/uploads/2024/12/Stanje-Agilnosti-v-Slo-2023.pdf>
- Country Overshoot Days 2024. (2025). Global Footprint Network. Pridobljeno s <https://overshoot.footprintnetwork.org/content/uploads/2024/01/Country-Overshoot-Days-2024.pdf>
- Criscuolo, C., Gal, P., Leidecker, T. in Nicoletti, G. (2021). The human side of productivity: uncovering the role of skills and diversity for firm productivity. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133399>
- Crivellaro, E. in Granato, S. (2023). An evaluation of the impact of RDI State aid in Slovenia on firms' performance [jrc technical report]. Pridobljeno s <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133399>
- Črnič, I. (2022). Izdatki in viri financiranja programov socialne zaščite ter upravičenci do pokojnin, 2020. Med epidemijo covida-19 v letu 2020 programom socialne zaščite namenjenih več sredstev kot leto prej. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10462>
- Černigoj, M., Kalar, B., Burger, A. in Jaklič, A. (2024). Presoja učinkovitosti izbranih ukrepov Strategije pametne specializacije. Inštitut za ekonomska raziskovanja.

- D'Amato idr. (2024). ETC CE Report 2024/8 Investment needs and gaps for the sustainability transition in Europe: Rethinking the European Green Deal as an EU industrial strategy. Pridobljeno s <https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-ce/products/etc-ce-report-2024-8-investment-needs-and-gaps-for-the-sustainability-transition-in-europe-rethinking-the-european-green-deal-as-an-eu-industrial-strategy>
- De Poli, S. in Maier, S. (2022). Enforcing „Equal Pay for Equal Work“ in the EU: what would it take? *JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms, No 11/2022*. Pridobljeno s https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC131288/JRC131288_01.pdf
- Demmou, L., Franco, G., Calligaris, S. in Dlugosch, D. (2021). Insolvency and debt overhang following the COVID-19 outbreak: Assessment of risks and policy responses, OECD Economics Department Working Papers 1651. Pariz: OECD. <https://doi.org/10.1787/747a8226-en>
- Diez, F. J., Duval, R. A., Fan, Jiayue, Garrido, J. M., Kalemli-Ozcan, S., Maggi, C., ... Pierri, N. (2021). Insolvency Prospects Among Small-and-Medium-Sized Enterprises in Advanced Economies, IMF Staff Discussion note SDN/2021/002. Washington, DC: IMF. Pridobljeno s <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2021/03/25/Insolvency-Prospects-Among-Small-and-Medium-Sized-Enterprises-in-Advanced-Economies-50138>
- Direktiva 2009/28/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2009 o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov, spremembi in poznejši razveljavitvi direktiv 2001/77/ES in 2003/30/ES. (2009). Uradni list Evropske unije L 140/16. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=celex%3A32009L0028>
- DKOM. (2024). Poročilo o delu Državne revizijske komisije za leto 2023. Ljubljana: Državna revizijska komisija. Pridobljeno s https://www.dkom.si/mma/Poro_ilo_o_delu_DKOM_z_a_leto_2023.pdf/2024062810023524/?m=1719561755
- Draghi, M. (2024). The future of European competitiveness. Bruselj. Pridobljeno s https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en#paragraph_47059
- DVK. (2023). Volitve in referendumi. Ljubljana: Državna volilna komisija. Pridobljeno s <https://www.dvk-rs.si/>
- E3 Modelling. (2025). GEM-E3. Pridobljeno 5. 3. 2025 s <https://e3modelling.com/modelling-tools/gem-e3/>
- EAPN. (2022). EAPN 2021 Poverty watch report. Bruselj: European Anti-poverty Network. Pridobljeno s <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2022/06/eapn-POVERTY-WATCH-REPORT-FINAL-6-5423.pdf>
- ECB. (2024a). ECB Statistical Data Warehouse [podatkovna baza]. Frankfurt: Evropska centralna banka. Pridobljeno s <https://sdw.ecb.europa.eu/>
- ECB. (2024b). Four years into the Next Generation EU: what impact on the euro area economy [occasional paper series, no.362]. Pridobljeno s <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a5bb8c25-b126-11ef-acb1-01aa75ed71a1/language-en>
- ECB. (2025). ECB Statistical Data Warehouse [podatkovna baza]. Frankfurt: Evropska centralna banka. Pridobljeno s <https://sdw.ecb.europa.eu/>
- EEA. (2023). Harm to human health from air pollution in Europe, burden of disease 2023. Pridobljeno s <https://www.eea.europa.eu/publications/harm-to-human-health-from-air-pollution>
- EEA. (2024a). Accelerating the circular economy in Europe. Pridobljeno s <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/accelerating-the-circular-economy>
- EEA. (2024b). European Climate Risk Assessment. EEA Report 01/2024. Copenhagen: European Environment Agency. Pridobljeno s <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/european-climate-risk-assessment>
- EEA. (2025). Zero pollution monitoring and outlook 2025. Copenhagen: European Environment Agency. Pridobljeno s <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/zero-pollution-monitoring-and-outlook-report>
- EESO. (2023). Stop ageism: EESC urges EU and Member States to create new strategy for older persons. Pridobljeno s <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/press-releases/stop-ageism-eesc-urges-eu-and-member-states-create-new-strategy-older-persons>
- EIB. (2021). EIB investment report 2020/2021 – Building a smart and green Europe in the COVID-19 era. Pridobljeno s <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/32177fdd-643f-11eb-aeb5-01aa75ed71a1/language-en>
- EIB. (2024). EIB Investment Survey 2024. Luxembourg.: Evropska investicijska banka. Pridobljeno s <https://data.eib.org/eibis/graph>
- EIGE. (2024a). Gender Equality Index 2024 – Sustaining Momentum on a Fragile Path. Luxembourg: Urad za publikacija Evropske unije. Pridobljeno s https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-2024-sustaining-momentum-fragile-path?language_content_entity=en
- EIGE. (2024b). Gender Equality Index 2024: Slovenia. Vilna: European Institute for Gender Equality. Pridobljeno s <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/SI>
- EIGE. (2024c). Gender Statistics Database. Vilna: European Institute for Gender Equality. Pridobljeno s <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs>
- EIU. (2024). Democracy Index 2023: Age of conflict. London: Economist Intelligence Unit. Pridobljeno s <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>
- EK. (2012). COM (2012) [sporočilo ek]. Bruselj. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0060>
- EK. (2018). A sustainable bioeconomy for Europe – Strengthening the connection between economy, society and the environment – Updated bioeconomy strategy. Publications Office. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2777/792130>
- EK. (2019). Evropski zeleni dogovor. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF
- EK. (2020). Labour Tax Shift in Slovenia: Effects on Growth, Equality & Labour Supply. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/labour-tax-shift-slovenia-effects-growth-equality-and-labour-supply_en
- EK. (2022a). 2022 Report on Gender Equality in the EU. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2838/94579>
- EK. (2022b). Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on ambient air quality and cleaner air for Europe (recast). Pridobljeno

- s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A542%3AFIN>
- EK. (2023a). Autumn 2023 Economic Forecast: A modest recovery ahead after a challenging year. Evropska komisija. Pridobljeno s https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/autumn-2023-economic-forecast-modest-recovery-ahead-after-challenging-year_en
- EK. (2023b). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU wide assessment of the draft updated National Energy and Climate Plans An important step towards the more ambitious 2030 energy and climate objectives under the European Green Deal and RePowerEU. COM(2023) 796 final. Bruselj. Pridobljeno s https://commission.europa.eu/system/files/2023-12/EU-wide_assessment_draft_updated_National_Energy_Climate_Plans_2023.pdf
- EK. (2023c). Employment and Social Developments in Europe 2023. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske Unije. Pridobljeno s https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/document/download/89db9534-e438-45b7-90bc-8bb69911840f_en?filename=KE-BD-24-002-EN-N%20%281%29.pdf
- EK. (2023d). Evropski semester 2023: Poročilo o državi – Slovenija 2023. Bruselj. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023SC0624&mp%3Bqid=1686127911343>
- EK. (2024a). 2024 Ageing Report: updated projections for pension, health care, long-term care and education expenditure (2022-2070) / Draft version of The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2022-2070).
- EK. (2024b). 2024 Country Report - Slovenia. Pridobljeno s https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/237bde97-bc2e-4577-854d-f4c4c4ca5912_en?filename=SWD_2024_624_1_EN_Slovenia.pdf
- EK. (2024c). *Atlas of Migration 2024*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske Unije. Pridobljeno s https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC140201/JRC140201_01.pdf
- EK. (2024d). Education and Training Monitor 2024 – Monitor Toolbox. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/en/monitor-toolbox/themes/introduction.html>
- EK. (2024e). Education and training monitor 2024: comparative report. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2766/815875>
- EK. (2024f). eGovernment Benchmark 2024 Factsheets. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-2024-egovernment-benchmark>
- EK. (2024g). European Economic Forecast, Autumn 2024. EK. Pridobljeno s https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/autumn-2024-economic-forecast-gradual-rebound-adverse-environment_en
- EK. (2024h). European Innovation Scoreboard 2024. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/european-innovation-scoreboard-2024_en
- EK. (2024i). European Innovation Scoreboard 2024 - database. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en
- EK. (2024j). Jesenska napoved Evropske komisije. Bruselj: EK. Pridobljeno s https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/autumn-2024-economic-forecast-gradual-rebound-adverse-environment_en
- EK. (2024k). Poročilo o stanju pravne države za leto 2024. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/annual-rule-law-cycle/2024-rule-law-report_en
- EK. (2024l). Report on the State of the Digital Decade 2024 - Short Country Report 2024 - Slovenia. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/report-state-digital-decade-2024>
- EK. (2024m). Scoreboard Indicators in Higher Education. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/mobility-scoreboard/higher-education/graphical-overview>
- EK. (2024n). Social Protection Committee, Annual Report 2024. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/social-protection-committee-annual-report-2024-review-social-protection-performance-monitor-sppm-and_en
- EK. (2024o). *The 2024 EU justice scoreboard*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en
- EK. (2024p). The 2024 pension adequacy report: current and future income adequacy in old age in the EU. Volume II. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2767/550848>
- EK. (2024q). Trans-European Transport Network (TEN-T). Pridobljeno s https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/infrastructure-and-investment/trans-european-transport-network-ten-t_en
- EK. (2025a). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The Clean Industrial Deal: A joint roadmap for competitiveness and decarbonisation. COM(2025) 85 final. Bruselj. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_550
- EK. (2025b). Data on Taxation trends. Bruselj. Pridobljeno s https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/data-taxation-trends_en
- EK. (2025c). Komisija predstavila belo knjigo o evropski obrambi in načrt ReArm Europe/Pripravljenost do leta 2030. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_793
- EK. (2025d). Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij. Vizija za kmetijstvo in prehrano. Skupno oblikovanje kmetijskega in živilskega sektorja, ki bo privlačen za prihodnje generacije. COM(2025) 75 final. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025DC0075>
- EK. (2025e). Survey on the access to finance of enterprises.

- EK JRC. (2024). The state of soils in Europe. Pridobljeno s <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC137600>
- EK JRC, Benczur et al, E., JCR. (2025). Measuring sustainable and inclusive wellbeing: a multidimensional dashboard approach, JRC Report JRC 140456. Luxembourg: EU Science Hub. Pridobljeno s https://www.comunisostenibili.eu/wp-content/uploads/2020/06/JRC140456_01.pdf
- EP. (2021a). Resolucija Evropskega parlamenta z dne 6. oktobra 2021 o vplivu nasilja v družini in pravic do varstva in vzgoje na ženske in otroke (2019/2166(INI)). Pridobljeno s https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0406_SL.html
- EP. (2021b). Resolucija Evropskega parlamenta z dne 16. septembra 2021 s priporočili Komisiji o opredelitvi nasilja na podlagi spola kot novega področja kriminala, vključenega na seznam iz člena 83(1) PDEU (2021/2035(INL)). Pridobljeno s https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0388_SL.html
- EP. (2025). Rezultati evropskih volitev 2024. Pridobljeno 20. 1. 2025 s <https://results.election.europa.eu/s/>
- EP in Svet. Direktiva EU o krepitvi uporabe načela enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in ženske s preglednostjo plačil in mehanizmi za izvrševanje. (2023). Ur. l. RS, št. Uradni list Evropske unije. 2023/970. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023L0970> Direktiva (EU) 2023/970 o krepitvi uporabe načela enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in ženske s preglednostjo plačil in mehanizmi za izvrševanje
- ESČP. (2025a). Analysis of statistics 2024. Strasbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice. Pridobljeno s <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/stats-analysis-2024-eng>
- ESČP. (2025b). Violations by Article and by State. Strasbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice. Pridobljeno s <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/stats-analysis-2024-eng>
- ESNA. (2025). EU Startup Nations Standards. Report 2024. ESNA. Pridobljeno s <https://backoffice.esnalliance.eu/multimedia/esna/sn-s-report-2024-5.pdf>
- ESS. (2024). Ekonomsko-socialni svet > Aktualno. Pridobljeno 30. 1. 2024 s <http://www.ess.si/ess/ess-si.nsf/ekonomsko-socialni-svet/seja%20Ekonomsko-socialnega%20sveta>
- ESS ERIC. (2024). European Social Survey European Research Infrastructure ESS11 - integrated file, edition 2.0 [data set]. Sikt - Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. Pridobljeno s https://doi.org/10.21338/ess11e02_0
- EUIPO. (2025a). EUIPO Statistics for Community Designs. Alicante: European Union Intellectual Property Office. Pridobljeno s <https://www.euiipo.europa.eu/en/the-office/about-us/what-we-do/statistics>
- EUIPO. (2025b). EUIPO Statistics for European Union Trade Marks. Alicante: European Union Intellectual Property Office. Pridobljeno s <https://www.euiipo.europa.eu/en/the-office/about-us/what-we-do/statistics>
- EU-OSHA. (2022a). The Third European Survey of Enterprises on New and Emerging Risks. Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu. Pridobljeno s <https://visualisation.osha.europa.eu/esener/en/survey/overview/2019>
- EU-OSHA. (2022b). Third European Survey of Enterprises on New and Emerging Risks (ESENER 2019): Overview Report-How European workplaces manage safety and health. Bilbao: European Agency for Safety and Health at Work.
- EU-OSHA. (2025). First findings of the Fourth European Survey of Enterprises on New and Emerging Risks (ESENER 2024). European Agency for Safety and Health at Work. Pridobljeno s https://osha.europa.eu/sites/default/files/documents/ESENER-first-findings-2024_EN.pdf
- Eurobarometer. (2009). Special Eurobarometer 317 – Discrimination in the EU in 2009. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/773>
- Eurobarometer. (2012). Special Eurobarometer 393 – Discrimination in the EU in 2012. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1043>
- Eurobarometer. (2015). Special Eurobarometer 437 – Discrimination in the EU in 2015. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2077>
- Eurobarometer. (2018a). Special Eurobarometer 471 – Fairness, inequality and inter-generational mobility. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2166>
- Eurobarometer. (2018b). Special Eurobarometer 472 – Sport and physical activity – marec 2018. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2164>
- Eurobarometer. (2019). Special Eurobarometer 493 – Discrimination in the European Union. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251>
- Eurobarometer. (2021). Special Eurobarometer 516 - European citizens' knowledge and attitudes towards science and technology. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2237>
- Eurobarometer. (2022a). Intra-EU labour mobility after the pandemic. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2671>
- Eurobarometer. (2022b). Special Eurobarometer 519 – Integration of Immigrants in the European Union. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2276>
- Eurobarometer. (2022c). Special Eurobarometer 525 – Sport and physical activity – april 2022–may 2022. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2668>
- Eurobarometer. (2022d). Standard Eurobarometer 97 - Summer 2022. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>
- Eurobarometer. (2023a). SMEs and skills shortages. Flash Eurobarometer 537. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://data.europa.eu/data/datasets/s2961_fl537_en?locale=en
- Eurobarometer. (2023b). Special Eurobarometer 535 – Discrimination in the European Union. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2972>
- Eurobarometer. (2024a). Flash Eurobarometer 540: Perceived independence of the national justice systems in the EU among the general public. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3217>
- Eurobarometer. (2024b). Flash Eurobarometer 541: Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3193>
- Eurobarometer. (2024c). Flash Eurobarometer 543 – Businesses' attitudes towards corruption in the EU. Bruselj:

- Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3180>
- Eurobarometer. (2024d). Flash Eurobarometer 548 – Citizens' attitudes towards corruption in the EU in 2024. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3217>
- Eurobarometer. (2024e). Standard Eurobarometer 102 – October - November 2024. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3215>
- Eurobarometer. (2025). Standard Eurobarometer – raziskave v obdobju 2004–2024. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/data/datasets?query=standard%20eurobarometer&locale=en>
- Eurochambers. (2024). Eurochambres Economic Survey 2025. Bruselj: Association of European Chambers of Commerce and Industry. Pridobljeno s <https://www.eurochambres.eu/wp-content/uploads/2024/11/EES2025-Report.pdf>
- Eurofound. (2018). Societal change and trust in institutions. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18036en.pdf
- Eurofound. (2021). Evropska raziskava podjetij 2019. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/sl/surveys/2019/european-company-survey-2019>
- Eurofound. (2022). Working conditions: The rise in teleworking: Impact on working conditions and regulations. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef22005en.pdf
- Eurofound. (2023a). Evropska raziskava o delovnih pogojih - Podatki in viri. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/sl/surveys/2021/european-working-conditions-telephone-survey-2021>
- Eurofound. (2023b). Measuring key dimensions of industrial relations and industrial democracy. 2023 update. Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2023-12/ef23008en.pdf>
- Eurofound. (2025a). European Working Conditions Telephone Survey 2021 [data explorer]. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/en/data>
- Eurofound. (2025b). Living and Working in the EU e-survey [data explorer]. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/en/data-catalogue/living-and-working-eu-e-survey>
- Eurofound. (2025c). Quality of life in the EU in 2024: Results from the Living and Working in the EU e-survey. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2025/quality-life-eu-2024-results-living-and-working-eu-e-survey>
- European Commission. (2024). The Digital Economy and Society Index (DESI) | Shaping Europe's digital future. Pridobljeno 20. 2. 2025 s <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>
- European network of legal experts in gender equality & non-discrimination. (2024). Country report non-discrimination: transposition and implementation at national level of Council Directives 2000/43 and 2000/78 : Slovenia 2024. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2838/402770>
- Eurostat. (2023). Statistics Explained. Population projections in the EU – methodology. Eurostat. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_projections_in_the_EU_-_methodology
- Eurostat. (2024a). Community Innovation Survey 2022. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurostat. (2024b). Eurostat [podatkovna baza]. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurostat. (2024c). Investments in climate change mitigation - statistics explained. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Investments_in_climate_change_mitigation
- Eurostat. (2025). Eurostat [podatkovna baza]. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurydice. (2025). Key data on early childhood education and care in Europe 2025: Eurydice report. Bruselj: Evropska izvajalska agencija za izobraževanje in kulturo. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2797/66224>
- Evropski parlament in Svet. (2024a). Direktiva (EU) 2024/2831 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2024 o izboljšanju delovnih pogojev pri platformnem delu (Besedilo velja za EGP). Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32024L2831>
- Evropski parlament in Svet. (2024b). Direktiva (EU) 2024/2881 z dne 23. oktobra 2024 o kakovosti zunanjega zraka in čistejšem zraku za Evropo (prenovitev), Uradni list Evropske unije z dne 20. 11. 2024. Pridobljeno s https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202402881
- FAO. (2025). NSP - Soil ecosystems services. Pridobljeno s <https://www.fao.org/agriculture/crops/thematic-sitemap/theme/spi/soil-biodiversity/soil-ecosystems-services/en/>
- Feguš, M., Forbici, G. in Grčić, S. (2022). Finančne podpore za ustvarjalce v kulturnem in kreativnem sektorju. Ljubljana: Center Rog. Pridobljeno s https://s3-fr-par.scw.cloud/djnd/rog/documents/2022_Center_Rog_sistemski_razvoj_KKS_priporocila.pdf
- FESE. (2024). FESE Monthly statistics. Pridobljeno 20. 12. 2021 s <https://www.fese.eu/statistics/>
- FF UL. (2024). Evidenca funkcionalno razvrstjenih območij. Ljubljana: Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- FIDES. (2025). Sporočilo za javnost: Eno leto zdravniške stavke. Pridobljeno 8. 2. 2025 s <https://www.sindikatfides.si/obvestila/sporo%C4%8Dilo-za-javnost-eno-leto-zdravni%C5%A1ke-stavke-je-opomin-odlo%C4%8Devalcem-da-enostransko>
- Filipovič Hrast, M., Rakar, T., Jež, S. S., Narat, T. in Hurtado Monarres, M. (2023). Brezdomstvo v Sloveniji: stanje in pogledi ljudi. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno s <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/555/918/9620>
- Filippucci, F., Laengle, K. in Marcolin, L. (v pripravi). The firm side of labour shortages: 5 facts from the GFP Employer Survey. Luxembourg.
- FRA. (2021). Crime, safety and victims' rights – Fundamental Rights Survey. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-crime-safety-victims-rights_en.pdf
- FURS. (2025). Rezidenti Slovenije, ki pridobivajo dohodek v Avstriji in Italiji, interni podatki, [Data set].
- Gabrovec, M., Benčina, M., Bole, D., Goluža, M., Koblar, S., Pipan, P., ... Živčič, L. (2024). Prevozna revščina v Republiki Sloveniji. Ljubljana: GIAM, UIRS, Focus. Pridobljeno s

- <https://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/Porocilo-CRP-MR-koncno-pop.pdf>
- Gallup. (2017). State of the Global Workplace – Gallup Report. Washington, DC: Gallup Inc.
- Gallup. (2020). The Relationship Between Engagement at Work and Organizational Outcomes. 2020 Q12® Meta-Analysis: 10th Edition. Pridobljeno s <https://www.mandalidis.ch/coaching/2021/01/2020-employee-engagement-meta-analysis.pdf>
- Gallup. (2024). State of the Global Workplace: The Voice of the World's Employees. Washington: Gallup, Inc.
- GEM. (2024). GEM Global Entrepreneurship Monitor [podatkovna baza]. London: GERA, London Business School. Pridobljeno s <https://www.gemconsortium.org/data>
- GEM. (2025). Global Entrepreneurship Monitor 2024/2025 Global Report: Entrepreneurship Reality Check. London: GERA, London Business School. Pridobljeno s <https://www.gemconsortium.org/reports/latest-global-report>
- Global Footprint Network. (2023). National Footprint and Biocapacity Accounts 2023. Open Data Platform. Pridobljeno s <https://www.footprintnetwork.org/licenses/public-data-package-free/>
- Goldin, I., Koutroumpis, P., Lafond, F. in Winkler, J. (2022). Why is productivity slowing down? *The Oxford Martin Working Paper Series on Technological and Economic Change, Working Paper No. 2022-8 (Forthcoming in the Journal of Economic Literature)*. Pridobljeno s <https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/ProductivitySlowdown.pdf>
- Gopinath, G. (2023, 27. oktober). The temptation to finance all spending through debt must be resisted. *Financial Times*. Pridobljeno s <https://www.ft.com/content/26f17a3f-2f64-45df-aff2-d0476dd53d42>
- GRECO. (2024). Peti krog ocenjevanja - Dodatek k drugemu poročilu o izpolnjevanju priporočil. Group of States against Corruption. Pridobljeno s <https://www.kpk-rs.si/storage/uploads/4e6b2cc0-1d39-4dbf-a54e-3a01b835f48e/GRECO-Dslo-porocilo-2024.pdf>
- Guio, A.-C., Marlier, E. in Nolan, B. (ur). (2021). Improving the understanding of poverty and social exclusion in Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/13572235/KS-02-21-459-EN-N.pdf/7ea44bc6-4b1b-fc5c-e6c9-ed8bc42a4f0c?t=1634563482314>
- GZS. (2023). Analiza stanja inovativnosti v slovenskem gospodarstvu 2022. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
- GZS. (2024a). Evropska anketa ekonomskega okolja 2025, XXXI (oktober). Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije. Pridobljeno s <https://analitika.gzs.si/LinkClick.aspx?fileticket=dQhQYphpqz4=&portalid=61×tamp=1728626909640>
- GZS. (2024b). Nacionalno stičišče za biogospodarstvo o financiranju novih inovativnih projektov na področju biomase.
- GZS. (2025). Ali imamo v Sloveniji kritične surovine? Posvet o pripravi Nacionalnega raziskovalnega programa za kritične mineralne surovine. Pridobljeno s <https://media.gzs.si/ali-imamo-v-sloveniji-kriticne-surovine-posvet-o-pripravi-nacionalnega-raziskovalnega-programa-za-kriticne-mineralne-surovine/>
- Hafner-Fink, M, Kurdija, S., Podnar, K. in Stanojević, M. (2019). Slovensko javno mnenje 2019/2. Mednarodna raziskava stališč o neenakosti (ISSP). Odnos do dela in družine. Ljubljana: CJMMK – Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Hafner-Fink, Mitja, Broder, Ž., Doušak, M., Falle Zorman, R., Gerdina, O., Jagode, A., ... Malnar, B. (2022). Slovensko javno mnenje 2022/1 – Poročilo o izvedbi raziskave in sumarni pregled rezultatov. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Hardy, S. in Schraepen, T. (2024). The state and effects of discrimination in the European Union, OECD Papers on Well-being and Inequalities No. 26. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s https://www.oecd.org/en/publications/the-state-and-effects-of-discrimination-in-the-european-union_7fd921b9-en.html
- Hotić, M., Kalin, K. in Žitnik, M. (2024). Več komunalnih odpadkov predvsem zaradi povečanja količine kosovnih odpadkov. SURS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/12770>
- IDEA. (2025). Voter Turnout Database. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Pridobljeno s <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout-database>
- IEA. (2021). The Cost of Capital in Clean Energy Transitions. Pridobljeno s <https://www.iea.org/articles/the-cost-of-capital-in-clean-energy-transitions>
- IEA. (2022). World Energy Outlook 2022. Mednarodna agencija za energijo.
- IEA TIMSS in PIRLS. (2024). TIMSS 2023 International Results in Mathematics and Science. Boston: TIMSS in PIRLS International Study Center. Pridobljeno s <https://timss2023.org/results/>
- IEP. (2024). Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World. Sydney: Institute for Economics & Peace. Pridobljeno s <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>
- IFR. (2024). World Robotics. International Federation of Robotics. Pridobljeno s <https://ifr.org/>
- IMD. (2024a). IMD World Talent Ranking 2024. Lozana: Mednarodni denarni sklad. Pridobljeno s <https://imd.widen.net/s/msmhrf8kgk/20240916-wcc-talent-report-2024-clean>
- IMD. (2024b). The IMD World Competitiveness Ranking [podatkovni portal]. Lozana: Mednarodni denarni sklad. Pridobljeno s <https://worldcompetitiveness.imd.org/rankings/wcy>
- IMF. (2022). Chapter 3 Near-Term Macroeconomic Impact of Decarbonization Policies in: World Economic Outlook, October 2022. Washington, DC: Mednarodni denarni sklad. Pridobljeno s <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400218439/CH003.xml>
- IMF. (2024). Boosting Productivity in Slovenia, Selected Issues 24/121. IMF.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R., Haerpfer, Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., ... Puranen, B. (2022). World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WWSA Secretariat. Dataset Version 3.0.0.
- Inglehart, R. in Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press.
- IRSSV. (2024). Socialni položaj v Sloveniji 2022 – 2023. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. Pridobljeno s <https://irssv.si/wp->

- content/uploads/2024/04/Koncno-porocilo-Socialni-položaj-2022-2023_V2.pdf
- ISRIC. (2024). Annual Report 2022 - 2023. Wageningen. Pridobljeno s <https://www.isric.org/sites/default/files/assets/ISRIC-Annual-Report-2022-2023.pdf>
- Jaklič, A. in Koleča, I. (2024). Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju 2024: povzetek ugotovitev raziskave o tujih neposrednih investicijah. Ljubljana: Center za mednarodne odnose, Fakulteta za družbene vede Univerza v Ljubljani. Pridobljeno s https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/cmo/povzetek-raziskave-o-slovenskem-poslovnem-okolju-med-podjetji-s-tujim-kapitalom_jakli%C4%8D-in-kole%C5%A1a-2024.pdf
- Juvančič, L., Osojnik Črnič, I. G., Berne, S., Oven, P. in Mihelič, R. (2023). Izhodišča za strategijo biogospodarstva-povzetek. Pridobljeno s <https://www.daes.si/storage/post-content/qb3NGrBnNyykTFfCy8gmJSeGR8k9jhYXnlaEkIQ.pdf>
- Kalin, K. in Žitnik, M. (2024). Odpadna hrana - metodološko pojasnilo. SURS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/10183/27-178-MP.pdf>
- Kaufmann, D. in Kraay, A. (2024). Worldwide Governance Indicators project (WGI) [podatkovni portal]. Washington, DC: World Bank Group. Pridobljeno s <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>
- Kavkler, M. (2024). Izzivi inkluzivne vzgoje in izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami. *Sodobna pedagogika*, 76(1), 88–107.
- KCDM. (2023). KCDM 3.0. Kompetenčni center za design management. Pridobljeno s <https://www.design-management.si/>
- KCDM. (2024). Kompetenčni center za design management 4. generacije. Pridobljeno s <http://site.url>
- Kokalj, A. (2024). Vpliv razmer na trgu dela na zaposlovanje oseb z invalidnostmi in kakovost njihovega življenja. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2024_9_Kokalj/Vpliv_razmer_na_trgu_dela_na_zaposlovanje_oseb_z_invalidnostmi_in_kakovost_njihovega_zivljenja_01.pdf
- Kontelj, M. (2022). Ženske pogosteje žrtve nasilja tako v partnerskem kot tudi v nepartnerskem odnosu. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10159>
- Korošec, G. (2023). Investicije v javno železniško infrastrukturo. Ljubljana: Direkcija RS za infrastrukturo. Pridobljeno s https://infrastruktura.sz.si/wp-content/uploads/2024/01/231018_Investicije-JZI_Korosec.pdf
- Korpič-Horvat, E., Leskošek, V., Senčur Peček, D., Antončič, V. A. in Orešek, N. (2022). Socialna država in revščina. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. Pridobljeno s <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/699>
- KPK. (2025). Indeks zaznave korupcije 2024: Slovenija napredovala, a izzivi ostajajo. Pridobljeno s <https://www.kpk-rs.si/index.php/sl/novice/sporocila-za-javnost/indeks-zaznave-korupcije-2024-slovenija-napredovala-a-izzivi-ostajajo>
- Krivograd Klemenčič, A. (2023). Hranila in biokemijska potreba po kisiku | Kazalci okolja. Ljubljana: ARSO. Pridobljeno s <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/hranila-biokemijska-potreba-po-kisiku-v-rekah-7?tid=16>
- Kuhar, M. (2023). Dostop do prvih specialističnih pregledov otrok za obdobje 2019 do 2023. Pridobljeno s <https://niz.si/wp-content/uploads/2023/09/Dostop-do-prvih-specialisticnih-pregledov-otrok-2019-2023.pdf>
- Kuhar, M., Kasapinov, B. in Poldrugovac, M. (2025). Neenakosti v dostopu do zdravstvenih storitev - študija primera v ortopediji. *Neenakosti v zdravju (pred tiskom)*.
- Kump, N. in Stropnik, N. (2022). Socialno-ekonomski položaj upokoencev, delovnih invalidov in starejšega prebivalstva [ekonomiera]. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja. Pridobljeno s https://ier.si/wp-content/uploads/2022/12/ekonomiera_04-2022.pdf
- Kušar, S., Bobovnik, N. in Lampič, B. (2023). Poročilo o regionalnem razvoju 2018-2022. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/DRR/Tema-spodbujanje-regionalnega-razvoja/Porocilo-o-regionalnem-razvoju-2018-2023_oblikovano.pdf
- Lampič, B., Bobovnik, N., Grčman, H., Rebernik, L., Repe, B., Trobec, T., ... Zupan, M. (2022). Nadgradnja evidence potencialno onesnaženih območij v Sloveniji in izdelava metodologije za opredelitev prednostnih območij za pripravo in implementacijo ukrepov: zaključno poročilo.
- Lampič, B., Bobovnik, N. in Rebernik, L., Repe, B., Trobec, T., Vintar Mally, K. (2021). Izdelava baze potencialno onesnaženih območij skupaj z aplikacijo in njihov prostorski zajem: zaključno poročilo.
- Lampič, B. in Rebernik, L. (2023a). Kako oživljanje funkcionalno razvrednotenih območij uresničuje cilje zelenega prehoda. Ljubljana: ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika. Pridobljeno s <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/2076/8528/2159>
- Lampič, B. in Rebernik, L. (2023b). Pozidava | Kazalci okolja. Ljubljana: ARSO. Pridobljeno s <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/pozidava-1>
- Leblond, J. in Vannier, A. (2024). The Road Ahead: Rethinking the Transatlantic Partnership. Pridobljeno s <https://www.egmontinstitute.be/the-road-ahead-rethinking-the-transatlantic-partnership/>
- Legatum. (2023). The Legatum Prosperity Index, 2023. London: The Legatum Institute Foundation. Pridobljeno s https://prosperity.com/download_file/view_inline/4789
- Letta, E. (2024). Much more than a market. Pridobljeno s <https://european-research-area.ec.europa.eu/documents/letta-report-much-more-market-april-2024>
- López, L., Piotrowski, S., M'barek, R., Carus, M. in Tamošiūnas, S. (2022). Jobs and wealth in the EU bioeconomy / JRC - Bioeconomic. EK JRC. Pridobljeno s <https://data.jrc.ec.europa.eu/dataset/7d7d5481-2d02-4b36-8e79-697b04fa4278>
- Luiss. (2025). EUKLEMS & INTANProd - Release 2025. Rim: Luiss Lab of European Economics. Pridobljeno s <https://euklems-intanprod-llee.luiss.it/>
- Martill, B. in ten Brinke, L. (2020). Europe in a Multipolar World. London: LSE. Pridobljeno s https://eprints.lse.ac.uk/107579/1/LSE_IDEAS_Europe_in_a_Multipolar_World_June_2020.pdf
- McKinsey in IIF. (2023). Financing the net-zero transition: From planning to practice. Pridobljeno s https://www.iif.com/portals/0/Files/content/32370132_mck-iif_report-v5.pdf
- MDDSZ. (2020). Program za otroke 2020-2025. Ljubljana: MDDSZ. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/druzina/Programi-v-podporo-druzini/Program-za-otroke-2020-2025.pdf>
- MDDSZ. (2021). Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno s <https://e->

- uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=11823
- MDDSZ. (2022a). Predlog Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2021–2030 – predlog za obravnavo. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno s <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=13038>
- MDDSZ. (2022b). Program za odpravljanje materialne prikrajšanosti v Sloveniji v obdobju 2021–2027. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Program.pdf>
- MDDSZ. (2024a). Analiza razmer na trgu dela in rezultati srednje in dolgoročnih napovedi potreb trga dela do leta 2037. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- MDDSZ. (2024b). Mesečno poročilo o socialnih transferjih. Ljubljana: MDDSZ, Služba za analize in razvoj.
- MDDSZ. (2024c). Prvo poročilo o napredku pri izvajanju evropskega jamstva za otroke v Republiki Sloveniji v letih 2022 in 2023. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=27876&langId=sl>
- MDDSZ. (2025a). Denarna socialna pomoč. Pridobljeno s <https://www.gov.si teme/denarna-socialna-pomoc/>
- MDDSZ. (2025b). Mesečno poročilo o socialnih transferjih. Ljubljana: MDDSZ, Služba za analize in razvoj.
- MDDSZ. (2025c). Predlog predpisa. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2O). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno s <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=17766&lang=si>
- MDDSZ. (2024). Pregled vpliva interakcije dohodnine, socialnih prispevkov in socialnih transferjev na razpoložljivi dohodek in prilagojeni razpoložljivi dohodek družin in samskih oseb ter na njihovo blaginjo: veljavna ureditev v letu 2023. Ljubljana. Pridobljeno s [https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Porocilo o_Razpolozljivi-dohodek.pdf](https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Porocilo_Razpolozljivi-dohodek.pdf)
- Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije. (2024). Poročilo o izvajanju Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 za leto 2023. Pridobljeno s <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telese/medresorska-delovna-skupina-za-spremljanje-izvajanja-jezikovne-politike-republike-slovenije/>
- MF. (2023). Strategija razvoja trga kapitala v Sloveniji za obdobje 2023-2030. Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MF/Glavno-urednistvo/Novice/DOKUMENTI/Strategija-razvoja-trga-kapitala-2023-2030.docx>
- MF. (2024). Predlog izhodišč za obdavčitev premoženja in ukrepe za prestrukturiranje in razbremenitev dela. Ljubljana. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MF/Glavno-urednistvo/Novice/DOKUMENTI/Davek-na-nepremicnine/Predlog-izhodisc-za-obdavcitev-premozenja-in-razbremenitev-dela.pdf>
- MF. (b. d.-a). Odhodki državnega proračuna za energetske draginjne (različni meseci) [interni podatki]. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MF. (b. d.-b). Odhodki državnega proračuna za izdatke covid-19 (različni meseci) [interni podatki]. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MF. (b. d.-c). Odhodki državnega proračuna za poplave (različni meseci) [interni podatki]. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MGRT. (2021). Program spodbujanje investicij in internacionalizacije slovenskega gospodarstva. Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport. Pridobljeno s <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/kljucni-poudarki-programa-spodbujanja-investicij-in-internationalizacije-slovenskega-gospodarstva/>
- MGTŠ. (2024). Slovenska startup strategija. Ljubljana: MGTŠ. Pridobljeno s https://www.startup.si/Data/Documents/Slovenska_startup_strategija.pdf
- Miklič, E. (2021). Stanovanja, 1. januar 2021. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10265>
- Miklič, E. (2024). Svetovni dan bivalnega okolja: Slovenija med državami članicami EU z najnižjim številom stanovanj na 1.000 prebivalcev. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/13106>
- Millennium Ecosystem Assessment. (2005). *Ecosystems and human well-being: synthesis; a report of the Millennium Ecosystem Assessment*. Washington, DC: Island Press.
- MJU. (2022a). Strategija digitalnih javnih storitev 2030. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/DI/SDJS.pdf?utm_campaign=posredovanje-predlogov-osnutek-strategije-digitalnih-javnih-storitev-2030&utm_medium=email&utm_source=mail-marketing
- MJU. (2022b). Vzpostavljamo stalen dialog in sodelovanje z nevladnimi organizacijami. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2022-06-27-vzpostavljamo-stalen-dialog-in-sodelovanje-z-nevladnimi-organizacijami/>
- MJU. (2023). Vlada potrdila Metodologijo za oceno učinkov predpisov na različna družbena področja. Pridobljeno s <https://www.stopbirokraciji.gov.si/novice/vlada-je-potrdila-metodologijo-za-oceno-ucinkov-predpisov-na-razlicna-druzbena-podrocja>
- MJU. (2024a). 16. poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2024b). Strategija trajnostnega razvoja javne uprave do leta 2030 - osnutek za javno razpravo. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/DI/SDJS.pdf?utm_campaign=posredovanje-predlogov-osnutek-strategije-digitalnih-javnih-storitev-2030&utm_medium=email&utm_source=mail-marketing
- MJU. (2025). 17. poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MK. (2021). Javni razpis za izbor operacij Spodbujanje kreativnih kulturnih industrij – Center za kreativnost 2022. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/zbirke/javne-objave/javni-razpis-za-izbor-operacij-spodbujanje-kreativnih-kulturnih-industrij/>
- MK. (2023). Digitalizacija slovenščine. Pridobljeno s <https://www.gov.si teme/digitalizacija-slovenscine/>
- MKGP. (2021). Akcijski načrt za razvoj ekološkega kmetijstva do leta 2027. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo,

- gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno s <https://skp.si/novice/akcijski-nacrt-za-razvoj-ekolskega-kmetijstva-do-leta-2027>
- MKRR. (2023). Povabilo razvojnim svetom regij za pripravo in podpis dogovorov za razvoj regije. Ljubljana: Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/Javni-razpisi/Povabilo-razvojnim-svetom-regij-za-pripravo-in-podpis-dogovorov-za-razvoj-regij-20212027/Povabilo_Regijam_DRR_Cistopis_7_september_2023.docx.pdf
- MNVP. (2024). Minister Novak znova na terenu: Na vodotokih se stvari premikajo v pravo smer. Ljubljana: Ministrstvo za naravne vire in prostor, Direkcija RS za vode. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2024-11-11-minister-novak-znova-na-terenu-na-vodotokih-se-stvari-premikajo-v-pravo-smer/>
- MO. (2023). Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije 2023-2028. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MO/Dokumenti/SOPR_2023-2028_sprejet.pdf
- MO. (2025). Gibanje obrambnih izdatkov v Republiki Sloveniji od leta 1992 do 2024. Pridobljeno s <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-obrambo/o-ministrstvu/sluzba-za-stratesko-komuniciranje/realizirana-visina-obrambnih-izdatkov-v-obdobju-od-leta-1992-do-2024/>
- MOPE. (2022a). Mednarodni sporazum o statističnem prenosu obnovljive energije za leto 2021. Pridobljeno s <https://www.energetika-portal.si/nc/novica/n/mednarodni-sporazum-o-statisticnem-prenosu-obnovljive-energije-za-let-2021/>
- MOPE. (2022b). Slovenija v letu 2020 dosegla cilj na področju rabe energije iz OVE. Pridobljeno s <https://www.energetika-portal.si/nc/novica/n/slovenija-v-letu-2020-dosegla-cilj-na-podrocju-rabe-energije-iz-ove-4664/>
- MOPE. (2023). Predlog zakona o umeščanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije. Interno gradivo.
- MOPE. (2024 11). Slovenija na poti k zmanjšanju odpadne hrane: Začenja se obsežna analiza bioloških odpadkov. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2024-11-11-slovenija-na-poti-k-zmanjšanju-odpadne-hrane-zacenja-se-obsezna-analiza-bioloških-odpadkov/>
- MOPE. (2025). Odluk o določitvi degradiranega okolja in programa ukrepov za izboljšanje kakovosti okolja na območju vrtcev, šol in javnih igrišč v občinah Črna na Koroškem, Mežica, Prevalje, Ravne na Koroškem in Dravograd. Gradivo za sejo Vlade.
- MP. (2025). Poslanci Državnega zbora sprejeli Resolucijo o preprečevanju korupcije. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2025-03-27-poslanci-drzavnega-zbora-sprejeli-resolucijo-o-preprečevanju-korupcije/>
- MSP. (2024). Zakon o nujnih ukrepih za izboljšanje kadrovskih in delovnih pogojev ter zmogljivosti pri izvajalcih socialnovarstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe (ZNURK). Pridobljeno s <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=16255>
- Murovec, N., Kavaš, D. in Uršič, S. (2022). Analiza kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji. Ljubljana: Center za kreativnost, Inštitut za ekonomska raziskovanja. Pridobljeno s <https://czk.si/wp-content/uploads/2023/04/analiza-kulturnega-in-kreativnega-sektorja-v-sloveniji.pdf>
- MVI. (2025a). Podatki o številu vajencev [neobjavljeni podatki]. Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.
- MVI. (2025b). Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. Pridobljeno s <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=16780>
- MVI. (2025c). Strokovni svet sprejel nova programska dokumenta za vrtce I. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2025-02-26-strokovni-svet-sprejel-nova-programska-dokumenta-za-vrtce/>
- MVZI. (2024). Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti - predlog, Predlog predpisa EVA 2024-3360-0002. Ljubljana: MVZI. Pridobljeno s <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=16439>
- MZ. (2023a). Aktivnosti na področju digitalizacije v zdravstvu. Pridobljeno 20. 3. 2023 s <https://www.gov.si/novice/2022-05-11-aktivnosti-na-podrocju-digitalizacije-v-zdravstvu/>
- MZ. (2023b). Javni razpis za financiranje specializacij iz klinične psihologije v letu 2024. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZ/DOKUMENTI/ZBIRKE/javne-objave/Javni-razpisi/JR-spec.klin.psih._2024_-1_P.pdf
- MZ. Sklep o razglasitvi leta 2023 za Slovensko leto duševnega zdravlja. (2023). Ur. l. RS, št. 7/24. Pridobljeno s <http://pisrs.si>
- MZ. (2024). Strategija razvoja zdravstvene dejavnosti na primarni ravni zdravstvenega varstva do leta 2031. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZ/DOKUMENTI/2-NOVICE/Strategija-razvoja-zdravstvene-dejavnosti-na-primarni-ravni-zdravstvenega-varstva-do-leta-2031.pdf>
- MZEZ. (2024a). Poročilo Ministrstva za zunanje in evropske zadeve Republike Slovenije 2023. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/Dokumenti/javne-objave/letna-porocila/Letno-porocilo-Ministrstva-za-zunanje-in-evropske-zadeve-2023.pdf>
- MZEZ. (2024b). Poročilo o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za leto 2023. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve. Pridobljeno s <https://www.gov.si teme/zakaj-mednarodno-razvojno-sodelovanje/>
- MZEZ. (2024c). Prva polovica članstva v Varnostnem svetu: Slovenija je načelna, odgovorna in spoštovana članica. Pridobljeno s <https://buildingtrust.si/sl/prva-polovica-clanstva-v-varnostnem-svetu-slovenija-je-nacelna-odgovorna-in-spostovana-clanica/>
- MZEZ. (2024d). Strategija zunanje politike Republike Slovenije. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/Dokumenti/stiki-z-javnostmi/Strategija-zunanje-politike18122024.pdf>
- MZZ. (2018). Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Nared, J., Bole, D., Breg Valjavec, M., Ciglič, Čerňič Istenič, M., Goluža, M., ... Tiran. (2016). Policentrično omrežje središč in dostopnost prebivalstva do storitev splošnega in splošnega gospodarskega pomena, končno poročilo. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/Urbani-razvoj/policentricno_omrezje.pdf

- Nared, J., Repolusk, P., Lamovšek, A. Z., Foški, M. in Mrak, G. (2023). *Demografska analiza in projekcije za podeželska in urbana območja v Sloveniji*. Ljubljana: ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika. Pridobljeno s <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/2066/8456/2088>
- Nared, J., Zavodnik Lamovšek, A., Čok, G., Foški, M., Mrak, G., Kavaš, D., ... Repolusk, P. (2021). Medresorsko usklajeno spodbujanje razvoja v obmejnih problemskih območjih. Ljubljana: [s. n.]. Pridobljeno s <https://plus.cobiss.net/cobiss/si/sl/bib/134381315>
- NIJZ. (2019). MIRA za duševno zdravje - Nacionalni program duševnega zdravja. NIJZ. Pridobljeno s https://www.zadusevnozdravje.si/wp-content/uploads/2021/05/Mira-resolucija-SLO_splet_2019_elektronska-izdaja.pdf
- NIJZ. (2023). Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji. Izsledki mednarodne raziskave HBSC, 2022. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- NIJZ. (2024). NIJZ Program Mira: Celostna evalvacija izvedbe drugega akcijskega načrta 2022-2023. Pridobljeno s https://www.zadusevnozdravje.si/wp-content/uploads/2024/11/Evalvacija-ukrepov-d drugega-AN22-23-F_2024.pdf
- NIJZ. (2025a). Neenakosti v zdravju (pred tiskom). Ljubljana. Pridobljeno s <https://nijz.si/zivljenjski-slog/neenakosti-v-zdravju/>
- NIJZ. (2025b). NIJZ Podatkovni portal. Pridobljeno 9. 2. 2025 s https://podatki.nijz.si/pxweb/sl/NIJZ%20podatkovni%20portal/NIJZ%20podatkovni%20portal__5%20Viri%20v%20zdravstvu__1%20Izvajalci%20zdravstvene%20dejavnosti/
- NIJZ. (2025c). Podatki o čakajočih nad dopustno čakalno dobo po stopnjah nujnosti in tipu VZS 2018-2024, [Zdravstveni podatkovni center, Centrala baza podatkov eNaročanje].
- NIJZ. (2025d). PREMS – odrasli (18+ let). Pridobljeno 17. 2. 2025 s <https://nijz.si/podatki/podatkovne-zbirke-in-raziskave/prems-odrasli-18/>
- NIJZ. (2025e). Umrli po vzroku smrti, [Data set]. Pridobljeno s https://podatki.nijz.si/pxweb/sl/NIJZ%20podatkovni%20portal/NIJZ%20podatkovni%20portal__1%20Zdravstveno%20stanje%20prebivalstva__02%20Umrli__4%20Umrli%20po%20vzroku%20smrti/
- NIJZ in MZ. (2023). Portal zVEM. Pridobljeno 17. 3. 2023 s <https://zvem.ezdrav.si/portal/gost>
- Nogueira, J. (2009). Air pollution and cardiovascular disease. *Rev Port Cardiol*. Pridobljeno s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19697799/>
- NUK. (2024). Letno poročilo za leto 2023. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno s https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2024/Porocilo_2023.pdf
- OdSUKND – Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ur. l. RS, št. 53/15. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=STRA66>
- OECD. (2018). *Productivity and Jobs in a Globalised World: (How) Can All Regions Benefit?* OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264293137-en>
- OECD. (2019a). *Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264311992-en>
- OECD. (2019b). OECD Employment Outlook 2019. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/04/oecd-employment-outlook-2019_0d35ae00/9ee00155-en.pdf
- OECD. (2019c). TALIS 2018 Tables–OECD. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/education/talis/talis2018tables.htm>
- OECD. (2020). *Rural Well-being: Geography of Opportunities*. OECD. <https://doi.org/10.1787/d25cef80-en>
- OECD. (2021). *Government at a glance 2021*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://read.oecd.org/10.1787/1c258f55-en?format=pdf>
- OECD. (2022a). *Better Regulation Practices across the European Union 2022*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/governance/better-regulation-practices-across-the-european-union-2022_6e4b095d-en
- OECD. (2022b). *Education at a Glance 2022*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2023a). *Health at a Glance: Europe 2022*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-europe-2022_507433b0-en
- OECD. (2023b). OECD Employment Outlook 2023: Artificial Intelligence and the Labour Market. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2023_08785bba-en
- OECD. (2023c). PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1235_1235421-gumq51fbgo&title=PISA-2022-Results-Volume-I
- OECD. (2023d). PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a97db61c-en/index.html?itemId=/content/publication/a97db61c-en>
- OECD. (2023e). Talent Attractiveness 2023. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/en/data/tools/talent-attractiveness-2023.html>
- OECD. (2023f). Trade in Value Added (TiVA) 2023 ed: OECD Inter-Country Input-Output (ICIO) Tables. Pariz. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/en/data/datasets/inter-country-input-output-tables.html>
- OECD. (2024a). Air pollution and labour productivity: Large-scale micro evidence from Europe. Working Party on Industry Analysis, DSTI/CIIE/WPIA(2023)6/REV1. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s osebna knjižnica (pred objavo)
- OECD. (2024b). Bridging the clean energy investment gap Cost of capital in the transition to net-zero emissions.
- OECD. (2024c). *Education at a Glance 2024*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2024_c00cad36-en.html
- OECD. (2024d). Is Care Affordable for Older People? Pridobljeno 3. 3. 2025 s https://www.oecd.org/en/publications/is-care-affordable-for-older-people_450ea778-en.html
- OECD. (2024e). Lessons from the 2023 OECD Trust Survey in Slovenia, Building Trust in Public Institutions. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1787/261ac7b2-en>
- OECD. (2024f). OECD Economic Outlook 2024. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/12/oecd-economic-outlook-volume-2024-issue-2_67bb8fac/d8814e8b-en.pdf

- OECD. (2024g). OECD Statistics. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://stats.oecd.org/>
- OECD. (2024h). OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results: Building Trust in a Complex Policy Environment. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1787/9a20554b-en>
- OECD. (2024i). PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-iii_765ee8c2-en.html
- OECD. (2024j). PISA 2022 Results (Volume V): Learning Strategies and Attitudes for Life. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-v_c2e44201-en.html
- OECD. (2024k). Taxing wages 2024, Tax and Gender through the Lens of the Second Earner. Pariz. Pridobljeno s https://www.oecd.org/en/publications/taxing-wages-2024_dbcbac85-en.html
- OECD. (2025a). Does Healthcare Deliver? | OECD. Pridobljeno 24. 2. 2025 s https://www.oecd.org/en/publications/does-healthcare-deliver_c8af05a5-en.html
- OECD. (2025b). Effective Carbon Rates [podatkovna baza]. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s [https://data-explorer.oecd.org/vis/?tm=NET%20EFFECTIVE%20CARBON%20RATES&pg=0&hc\[Measure\]=&snb=6&df\[ds\]=dsDisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_NECR%40DF_NE CRS&df\[ag\]=OECD.CTP.TPS&df\[vs\]=1.0&dq=._T._T....MEANW.Q.A&om=LASTNPERIODS&lo=1&to\[TIME_PERIOD\]=false](https://data-explorer.oecd.org/vis/?tm=NET%20EFFECTIVE%20CARBON%20RATES&pg=0&hc[Measure]=&snb=6&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_NECR%40DF_NE CRS&df[ag]=OECD.CTP.TPS&df[vs]=1.0&dq=._T._T....MEANW.Q.A&om=LASTNPERIODS&lo=1&to[TIME_PERIOD]=false)
- OECD. (2025c). OECD Data Explorer. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://data-explorer.oecd.org/>
- OECD. (2025d). Product market regulation. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/product-market-regulation.html>
- OECD. (2025e). Reducing Inequalities by Investing in Early Childhood Education and Care, Starting Strong. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/en/publications/reducing-inequalities-by-investing-in-early-childhood-education-and-care_b78f8b25-en.html
- OECD. (2025f). Review of the Slovenian Industrial Strategy: Final report. Predhodna verzija, osebni arhiv. Pariz.
- OECD. (v nastajanju). Impact Evaluation of Wage Subsidies and Training for the Unemployed in Slovenia. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD in EK. (2024). Health at a Glance. Europe 2024. State of Health in the EU Cycle. Pariz: OECD. <https://doi.org/10.1787/82129230-en>
- Palčič, I. in Kovič, K. (2022). Raziskava European Manufacturing Survey (EMS 2022) [neobjavljeni podatki]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za strojništvo.
- Pečar, J. (2020). *Cilji regionalne politike Slovenije v obdobju 2021-2027*. Ljubljana: UMAR.
- Pečar, J. (2024). Dostopnost osnovnih storitev. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2024_8_Pecar/Dostopnost_osnovnih_storitev_01.pdf
- Perko, M. in Rogan, D. (v pripravi). Kdo prejema minimalno plačo, kdo izplačuje in kako vpliva na ostale plače? Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Perry, J. (2021). Trust in Public Institutions: Trends and Implications for Economic Security. Pridobljeno 20. 9. 2021 s https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2021/08/PB_108.pdf
- PI. (2021). EVROŠTUDENT VII 2018–2021 Socialni in ekonomski pogoji življenja študentov v Evropi Nacionalno poročilo – Slovenija. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s <https://www.pei.si/wp-content/uploads/2022/02/evrostudentVII.pdf>
- PI. (2023a). Mednarodna raziskava bralne pismenosti (IEA PIRLS 2021). Nacionalno poročilo – prvi rezultati. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2023/06/PIRLS21_NacionalnoPorocilo_Splet.pdf
- PI. (2023b). Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2022): nacionalno poročilo - prvi rezultati. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2023/12/nacionalno_porocilo_ICCS2_2.pdf
- PI. (2023c). PISA 2022: program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk: nacionalno poročilo s primeri nalog iz matematike. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2023/12/Porocilo_PISA22_FINAL.pdf
- PI. (2024a). Mednarodna raziskava računalniške in informacijske pismenosti (IEA ICILS 2023). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s https://www.iea.nl/sites/default/files/2025-01/ICILS-2023-NacionalnoPorocilo_C4%8Dilo-Splet.pdf
- PI. (2024b). Znanje matematike in naravoslovja med četrtošolci v Sloveniji in po svetu. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2024/12/TIMSS2023_porocilo-PI_4.12.2024.pdf
- Policija. (2024a). Letno poročilo o delu policije za leto 2023. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. Pridobljeno s <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika>
- Policija. (2024b). Pregled dela policije za prvo polletje 2024. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. Pridobljeno s <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika>
- Policija. (2025a). Nedovoljene migracije na območju Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika/mejna-problematika/nedovoljene-migracije-na-obmocju-republike-slovenije>
- Policija. (2025b). Statistični podatki o nasilju [interni podatki]. Ljubljana: Generalna policijska uprava, Uprava kriminalistične policije.
- Polzin idr. (2021). The effect of differentiating costs of capital by country and technology on the European energy transition. *Climatic Change*, 167(26). <https://doi.org/10.1007/s10584-021-03163-4>
- Porter, M. E. (1990). The competitive advantage of nations. *Harvard Business Review*, 1990(marec-april). Pridobljeno s <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations>
- Prislan, K., Svetič, R., Mihelič, A. in Lobnikar, B. (2022). Kakovost in primernost odzivanja na nasilje v družini v Sloveniji: pogled žrtv. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(2). Pridobljeno s https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2022/02/RKK2022-02_KajaPrislan_KakovostInPrimerljivostOdzivanjaNaNasilje.pdf
- Public libraries 2030. (2024). Public Libraries and Skills: 2022 Factsheets. Bruselj: Muntpunt Library. Pridobljeno s <https://publiclibraries2030.eu/2024/02/public-libraries-and-skills-2022-factsheets/>

- Računsko sodišče. (2020). Revizijsko poročilo: Regionalni razvoj. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2020/RA/RRA_SP14-17.pdf
- Računsko sodišče. (2021a). Revizijsko poročilo: Ali v Sloveniji preverjamo učinke predlaganih predpisov na družbo (3). Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije.
- Računsko sodišče. (2021b). Revizijsko poročilo: Uspešnost zmanjševanja revščine. Ljubljana: Računsko sodišče RS. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2021/M DDSZ/MDDSZ_SP17-20_RevizijskoP.pdf
- Računsko sodišče. (2021c). Revizijsko poročilo: Zagotavljanje prehranske varnosti s pomočjo prehranske samooskrbe. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2021/Sa mooskrba/Samooskrba_RSP_RevizijskoP.pdf
- Razpotnik, B. (2021a). Prebivalstvo. Metodološko pojasnilo. Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/7808>
- Razpotnik, B. (2021b). Prebivalstvo, Slovenija, 1. oktober 2020. 1. oktobra 2020 v Sloveniji 2.111.461 prebivalcev ali 0,5 % več kot tri mesece prej. Končni podatki. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9347>
- Razpotnik, B., Šter, D. in Žnidaršič, M. (2021). Demografski dogodki, Slovenija, 3. četrletje 2020. V 3. četrletju leta 2020 pozitivna naravni in selitveni prirast. Začasni podatki. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9353>
- ReNDej – Resolucija o normativni dejavnosti (ReNDej). (2009). Ur. l. RS, št. Ur. l. RS 95/09. Pridobljeno s <http://pisrs.si>
- ReNPPND24–29 – Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2024-2029 (ReNPPND24–29). (2024). Ur. l. RS, št. 38/24. Pridobljeno s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV13506>
- ReNPSV22–30 – Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2022–2030. (2022). Ur. l. RS, št. 49/22. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO137>
- ReNPVO20–30 – Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja za obdobje 2020–2030 (ReNPVO20–30). (2020). Ur. l. RS, št. 31/20. Pridobljeno s <http://pisrs.si>
- RePKRS-1 – Resolucija o preprečevanju korupcije v Republiki Sloveniji (RePKRS-1). (2025). Ur. l. RS, št. 22/2025. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2025-01-0775>
- ReSPR50 – Resolucija o Strategiji prostorskega razvoja Slovenije 2050. (2023). Ur. l. RS, št. 72/2023. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina>
- ReSPR50 – Resolucija o Strategiji prostorskega razvoja Slovenije 2050. (2023). Ur. l. RS, št. 72/23. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2023-01-2295/resolucija-o-strategiji-prostorskega-razvoja-slovenije-2050-respr50?h=Mestna%20občina%20Slovenj%20Gradec,%20poslovnik>
- Sachs, J., Lafortune, G. in Fuller, G. (2024). *Sustainable Development Report 2023*. Dublin: Dublin University Press. Pridobljeno s <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopmentreport/2024/sustainable-development-report-2024.pdf>
- Schwartz, S. H. (2003). A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. European Social Values. Pridobljeno s www.Europeansocialsurvey.org
- Schwartz, S. H. (2008). The 7 Schwartz cultural value orientation scores for 80 countries. Pridobljeno s <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.3313.3040> (2008).
- Schwartz, S. H. (2016). An overview of the Schwartz theory of basic values, 2(1). Pridobljeno s <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116> (2016)
- Schwartz, S. H. (b. d.). Scoring and Analysis Instructions for the ESS21 Value Scale.
- SDH. (2024). Letno poročilo o upravljanju naložb RS in SDH 2023 - Poročilo SDH Državnemu zboru RS. Ljubljana: Slovenski državni holding. Pridobljeno s https://www.sdh.si/Data/Documents/financna-porocila/2023/Letno%20poro%C4%8Dilo%20o%20upravljanju%20nalo%C5%BEB%20RS%20in%20SDH%20za%20leto%202023_final_.pdf
- SFC. (2024). Podatki o filmski dejavnosti [neobjavljeno]. Ljubljana: Slovenski filmski center.
- SHARE-ERIC. (2024). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 9. SHARE-ERIC. Pridobljeno s <https://share-eric.eu/data/data-documentation/waves-overview/wave-9>
- Slovenian National HUB - Stičišče za Biogospodarstvo. (2025, 25. februar). Pridobljeno s <https://bioeast.eu/sl/countries/slovenian-national-hub/>
- Smolej Jež in Trbanc. (2021). Zaključno poročilo o izvajanju in doseganju ciljev Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020. Ljubljana: Inštitut za socialno varstvo RS. Pridobljeno s https://irssv.si/wp-content/uploads/2021/12/ReNPSV-2013-2020_zakljucno-porocilo_IRSSV.pdf
- Social Progress Imperative. (2025). 2025 Social Progress Index. Pridobljeno 18. 1. 2024 s <https://www.socialprogress.org/alti-global-social-progress-index>
- SPIRIT Slovenija. (2025). Poslovne cone. Pridobljeno s <https://investslovenia.spiritslovenia.eu/postlovnecone>
- SPS. (2024, 12. julij). Slovenski podjetniški sklad objavlja Javni razpis za sofinanciranje vzpostavitve in delovanja kompetenčnih centrov za dizajn management – KCDM 4.0 za obdobje 2024–2027. Pridobljeno 5. 3. 2025 s <https://www.podjetniskisklad.si/slovenski-podjetniski-sklad-objavlja-javni-razpis-za-sofinanciranje-vzpostavitve-in-delovanja-kompetencnih-centrov-za-dizajn-management-kcdm-4-0-za-obdobje-2024-2027/>
- SSZS. (2024). Poudarki iz analiz področja institucionalnega varstva starejših in posebnih skupin odraslih 2023. Pridobljeno s <https://www.ssz-slo.si/wp-content/uploads/POUDARKI-IZ-ANALIZ-2023.pdf>
- Stare, M., Inglič, R. T., Intihar, S. in Pirnat, U. (2024). Življenjski pogoji. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/8291>
- Stiglitz, J. E., Fitoussi, J. in Durand, M. (2018). For Good Measure. Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1787/9789264307278-en>
- Stritih, Jernej, Piciga, D., Beltran, N., Langus, N., Stritih, J., Pogačnik, K., ... Galli, A. (2023). Ekološki odtis Slovenije in statističnih regij v povezavi z osmim okoljskim akcijskim programom. Priloga 3: Ekološki odtis Slovenije v letu 2020 in scenariji ter projekcije do leta 2030 [končno poročilo].
- Stritih, Jurij, Beltran, N., Lin, D. in Galli, A. (2023). Razvoj kazalcev o ekološkem odtisu za 12 statističnih regij Slovenije, Razvoj metodologije, izračun in verifikacija – dopolnjeno poročilo.
- SURS. (2019). Zapisnik 8. seje za statistiko zdravja. Pridobljeno s https://www.stat.si/doc/sosvet/Sosvet_26/SosvetSeja_8_272195.pdf
- SURS. (2024a). Dolgotrajna oskrba, 2022. Pridobljeno 3. 3. 2025 s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/13077>

- SURS. (2024b). Eksperimentalna statistika: Satelitski računi za kulturo, 2019 in 2022. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/13212>
- SURS. (2024c). Pojasnilo glede spremembe metodologije pri Anketu o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu v letu 2023 [neobjavljeni podatki]. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- SURS. (2024d). Trendi v mednarodni trgovini stabilni do leta 2022, nato razlike v intenzivnosti trgovine. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/13275>
- SURS. (2024e). Uporaba informacijsko komunikacijske tehnologije in e-trgovanje v podjetjih. Ljubljana: Statistični urad RS.
- SURS. (2025a). Si-stat [podatkovna baza]. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://pxweb.stat.si/sistat/sl>
- SURS. (2025b). SURS mikropodatki [mikropodatki]. Ljubljana: Statistični urad RS.
- Sustainable Development Solutions Network. (2024). World Happiness Report 2024. Pridobljeno s <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2024/WHR+24.pdf>
- Svet EU. PRIPOROČILO SVETA z dne 20. septembra 2016 o vzpostavitvi nacionalnih odborov za produktivnost. (2016). 2016/C 349/01. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:349:FULL&from=EN>
- Širec, K. in Crnogaj, K. (ur.). (2023). *Dve desetletji dinamike podjetniškega razvoja: GEM Slovenija 2022*. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. Pridobljeno s <https://doi.org/10.18690/um.epf.4.2023>
- Širec, K., Tominc, P., Crnogaj, K., Rus, M. in Bradač Hojnik, B. (2024). *Podjetništvo za trajnostno prihodnost: GEM Slovenija 2023*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. Pridobljeno s <https://doi.org/10.18690/um.epf.2.2024>
- Šter, D. (2024). Umrlj. Metodološko pojasnilo. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/9513>
- Šter, D. in Žnidaršič, M. (2025). Rojeni in umrli, december 2024. Manj rojenih kot umrlih v vseh mesecih leta 2024. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/13430>
- TECOS. (2021). Analiza stanja eksperimentalnih in pilotnih okolij v Sloveniji [osnutek].
- Teržan, M., Breclj, V. in Vidmar, G. (2023). Zgodnja poklicna in zaposlitvena rehabilitacija v procesu vračanja na delo. Ljubljana: Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike. Pridobljeno s <https://www.urisoca.si/sl/spletne-publikacije/>
- The Growth Lab at Harvard University. (2025). The Atlas of Economic Complexity [podatkovna baza]. Boston: Harvard. Pridobljeno s <https://atlas.hks.harvard.edu/>
- Tortois. (2024). The Global AI Index. Pridobljeno s <https://www.tortoisemedia.com/intelligence/global-ai#rankings>
- Transparency International. (2025). Corruption Perceptions Index 2024. Berlin: Transparency International. Pridobljeno s <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
- Turnšek, N. in Rožič, A. (2010). Podobe otrok v Evropi – primerjalna študija zaželenih lastnosti otrok. *Sodobna pedagogika*, 26(1), 180–200.
- UIRS. (2021). Poročilo o prostorskem razvoju 2021. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokument/Prostorski-razvoj/SPRS/Porocilo_o_prostorskem_razvoju_2021.pdf
- UMAR. (2019a). Ekonomski izzivi 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- UMAR. (2019b). *Poročilo o produktivnosti 2019*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s <https://www.umar.gov.si/publikacije/porocilo-o-produktivnosti/>
- UMAR. (2021a). Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000–2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ESSP/2021/ESSP_splet.pdf
- UMAR. (2021b). Poročilo o razvoju 2021. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2021/slovenski/POR2021_skupaj.pdf
- UMAR. (2022a). *Poročilo o produktivnosti 2022*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/sporocila_zajavnost/2022/Sporocila_zajavnost/Konferenca_PoP22/PoP_2022_s.pdf
- UMAR. (2022b). Poročilo o razvoju 2022. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2022/slovenski/POR2022_splet2.pdf
- UMAR. (2023a). Poročilo o produktivnosti 2023. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/Porocilo_o_produkktivnosti/2023/PoP2023.pdf
- UMAR. (2023b). Poročilo o razvoju 2023. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2023/slovenski/POR2023-splet.pdf
- UMAR. (2024). Poročilo o razvoju 2024. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2024/slovenski/POR2024_01.pdf
- UMAR. (2025). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2025. Ljubljana. Pridobljeno s <https://umar.gov.si/napoved-gospodarskih-gibanj/publikacija/pomladanska-napoved-gospodarskih-gibanj-2025>
- UN. (2021). Statement by Professor Olivier De Schutter, United Nations Special Rapporteur on extreme poverty and human rights, on his visit to the European Union (25 November 2020 to 29 January 2021). Pridobljeno s <https://www.srpoverity.org/wp-content/uploads/2021/01/SREP-EU-visit-Key-messages-FINAL.pdf>
- UN. (2024a). Human Development Report 2023–24. United Nations. Pridobljeno s <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>
- UN. (2024b). UN E-Government Survey 2024. New York: Združeni narodi. Pridobljeno s <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/>
- UN Comtrade. (2025). UN Comtrade Database [podatkovna baza]. New York: United Nations Statistics Division. Pridobljeno s <https://comtrade.un.org/data/>
- UNCTAD. (2025). UNCTADstat [podatkovna baza]. Ženeva: United Nations Conference on Trade and Development. Pridobljeno s <https://unctadstat.unctad.org/>
- UNFCCC. (2016). Report of the Conference of the Parties on its twenty-first session, held in Paris from 30 November to 13 December 2015, FCCC/CP/2015/10/Add.1. United Nations Framework Convention on Climate Change. Pridobljeno s <https://unfccc.int/documents/9097>
- Uredba 2023/1252 – Uredba EU o vzpostavitvi okvira za zagotavljanje zanesljive in trajnostne oskrbe s kritičnimi surovinami. (2024). Ur. l. RS, št. 2023/1252. 67. Pridobljeno s https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401252
- Uredba (EU) 2023/956 – Uredba (EU) 2023/956 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. maja 2023 o vzpostavitvi mehanizma za ogliščno prilagoditev na mejah. Uradni list

- EU L 130/52. (2023). Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32023R0956>
- Uredba evropskega parlamenta in sveta o vzpostavitvi Socialnega sklada za podnebje in spremembi Uredbe (EU) 2021/1060. (2023). (EU) 2023/955. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0955>
- Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna. (2010). Ur. l. RS, št. 54/10 in 35/18. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2010-01-3042> in <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-1754?sop=2018-01-1754>
- Uredba o merilih za opredelitev in ocenjevanje števila energetskega revnih gospodinjstev. (2022). Ur. l. RS, št. 132/2022. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2022-01-3199/uredba-o-merilih-za-opredelitev-in-ocenjevanje-stevila-energetske-revnih-gospodinjstev>
- URSZR. (2025a). Ocenjevanje tveganj nesreč. Pridobljeno s <https://www.gov.si/teme/ocenjevanje-tveganj-za-nesrece/>
- URSZR. (2025b). Pregled števila dogodkov po letih. Pridobljeno s <https://spin3.sos112.si/javno/porocilo/pregleddogodkov>
- van der Marel, E. (2020). Globalization Isn't in Decline: It's Changing. Bruselj: ECIPE. Pridobljeno s https://ecipe.org/wp-content/uploads/2020/08/ECI_20_PolicyBrief_06_2020_LY06.pdf
- Varuh človekovih pravic. (2021). Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2020. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS. Pridobljeno s https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2020/Letno_porocilo2020_-_pop.pdf
- Varuh človekovih pravic. (2023). Letno poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2022. Ljubljana: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2022/Letno_porocilo_VC_P_RS_za_letno_2022.pdf
- Vlada RS. (2023). Nacionalni akcijski načrt RS za jamstvo za otroke 2022–2030. Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Nacionalni-akcijski-nacrt-Republike-Slovenije-za-jamstvo-za-otroke-20222030-v2.pdf>
- Vlada RS. (2024a). Mnenje o predlogu priporočila v zvezi s skrb vzbujajočim stanjem v domovih starejših občanov (180. dopisna seja Vlade RS). Pridobljeno 26. 2. 2024 s <https://www.gov.si/novice/2024-01-24-180-dopisna-seja-vlade-republike-slovenije/>
- Vlada RS. (2024b). Posodobljeni celoviti nacionalni energetski in podnebni načrt Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn2024_final_dec2024.pdf
- Vlada RS. (2024c). Program odprave posledic neposredne škode na stvareh zaradi močnih neurij z večdnevni obilnim deževjem s poplavami in plizaovi 4. avgusta 2023. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2024-05-16-vlada-je-sprejela-program-odprave-posledic-neposredne-skode-na-stvareh-po-poplavah-v-avgustu-2023/>
- Vlada RS. (2025a). Vlada dopolnila strategijo upravljanja državnih naložb. Pridobljeno 18. 3. 2025 s <https://www.gov.si/novice/2025-03-07-vlada-dopolnila-strategijo-upravljanja-drzavnih-nalozb/>
- Vlada RS. (2025b). Zakon o visokem šolstvu. Ljubljana. Pridobljeno s <https://imss.dz-rs.si/IMIS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/8b421248d08c1fe5e431f882caf9611fda12d4d3fadf457bc0fc8f5c0af27b8c>
- Vladni portal. (2025). Slovenija začne s sedemletnim projektom prilagajanja podnebnim spremembam LIFE4ADAPT. Ljubljana. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2025-01-31-slovenija-zacenja-s-sedemletnim-projektom-prilagajanja-podnebnim-spremembam-life4adapt/>
- Vrhovno sodišče. (2025a). Otvoritev sodnega leta 2025. Ljubljana: Vrhovno sodišče RS. Pridobljeno s https://www.sodisce.si/mma_bin2.php?nid=2025021313055207&static_id=2025021310044003
- Vrhovno sodišče. (2025b). Podatki o poslovanju in organizaciji sodišč. Pridobljeno 17. 2. 2024 s <https://poslovanje-sodstva.sodisce.si/>
- Vrščaj, B. (2024). Tla kot nenadomestljiv in neobnovljivi naravni vir- koliko se tega zavedamo? 39. tradicionalni posvet javne službe kmetijskega svetovanja. Bled. Pridobljeno s https://www.kgzs.si/uploads/posvet2024/CV%20avtorji%202024/2_EIPposvet_TLA_NenadomestljivVir_BVrsc aj.pdf
- Vrščaj, B., Bergant, J., Kastelic, P. in Šinkovec, M. (2020). Erozija v Sloveniji: Kratka predstavitev in ocena pomembne degradacije tal. Kmetijski Inštitut Slovenije.
- Vrščaj, B., Gerlušnik, A. in Kastelic, P. (2023). Vsebnost glavnih rastlinskih hranil v tleh kmetijskih zemljišč | Kazalci okolja. Ljubljana: ARSO. Pridobljeno s <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/vsebnost-glavnih-rastlinskih-hranil-v-tleh-kmetijskih-zemljisc-1#commentTitle>
- VVA, N-ABLE, OIKOS in KPGM. (2021). Strengthening the Innovation Ecosystem in Slovenia. Current state of play of the Slovenian national innovation ecosystem. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje investicij, podjetništva in internacionalizacije. Pridobljeno s https://www.podjetniski-portal.si/uploads/gradiva/krepitev_inovacijskega_ekosi stema/srss161_slovenia_ecosystem_d2_state_of_play_report.pdf
- VVA, N-ABLE, OIKOS in KPGM. (2022). Strengthening the Innovation Ecosystem in Slovenia. Report with actionable recommendations. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje investicij, podjetništva in internacionalizacije. Pridobljeno s https://www.podjetniski-portal.si/uploads/gradiva/krepitev_inovacijskega_ekosi stema/srss161_sloveniaecosystem_d4_recommendati ons_report.pdf
- WEF. (2019). Global Competitiveness Report 2019. Ženeva: Svetovni gospodarski forum. Pridobljeno s <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019/>
- WEF. (2025). Future of Jobs Report 2025. Ženeva: World Economic Forum. Pridobljeno s https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Job s_Report_2025.pdf
- Welzel, C. (2014). *Freedom Rising: Human Empowerment and the Quest for Emancipation*. New York: Cambridge University Press.
- WHO. (2021). Global report on ageism. Ženeva: Svetovna zdravstvena organizacija. Pridobljeno s <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/340208/9789240016866-eng.pdf?sequence=1>
- WHO. (2023). Body mass index (BMI). Pridobljeno 16. 1. 2023 s <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/top ic-details/GHO/body-mass-index>

- WHO. (2024). HBS data. Kopenhagen: Svetovna zdravstvena organizacija. Pridobljeno s <https://hbsc.org/data/>
- Williamson, V. (2024). Democracy is good for the economy. Can business defend it? Pridobljeno s <https://www.brookings.edu/articles/democracy-is-good-for-the-economy-can-business-defend-it/>
- World Justice Project. (2024). Rule of law index 2024. Washington, DC: World Justice Project. Pridobljeno s <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>
- Wostner, P., Burger, A., Palčič, I. in Šlander Wostner, S. (prihajajoče). Unravelling Innovation Transition Traps The Imperative of Collective Action. V: *Research Handbook on Regions and Transformative Innovation Policy*. Edward Elgar.
- WTO. (2024). WTO Data [podatkovna baza]. Ženeva: Svetovna trgovinska organizacija. Pridobljeno s <https://data.wto.org/>
- WVS. (2024). Joint EVS/WVS 2017-2022 data-set raziskave za 7 val. Pridobljeno s <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentati onWV7.jsp>
- Zagovornik načela enakosti. (2025). Redno letno poročilo za leto 2024. Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Pridobljeno s <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2025/02/Redno-letno-porocilo-za-leto-2024.pdf>
- ZDoh-2AB – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o dohodnini (ZDoh-2AB). (2024). Ur. l. RS, št. 104/2024. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024-01-3309/zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-dohodnini-zdoh-2ab>
- ZGD-1M – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1M). (2024). Ur. l. RS, št. 102/24. Pridobljeno s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8885>
- ZIUZDS. (2023). Zakon o interventnih ukrepih na področju zdravstva, dela in sociale ter z zdravstvom povezanih vsebin (ZIUZDS). Pridobljeno 1. 3. 2024 s <http://pisrs.si>
- ZJF-H. ZJF-H – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o javnih financah. (2018). Ur. l. RS, št. 13/2018. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-0544>
- ZJRS-B – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o javni rabi slovenščine. (2024). Ur. l. RS, št. 32/2024. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina>
- ZNUNBZ. (2022). Zakon o nujnih ukrepih za zajezitev širjenja in blaženja posledic nalezljive bolezni COVID-19 na področju zdravstva (ZNUNBZ). Pridobljeno 30. 1. 2023 s <http://pisrs.si>
- ZNUZSZS. (2024). Zakon o nujnih ukrepih za zagotovitev stabilnosti zdravstvenega sistema (ZNUZSZS) (PISRS). Pridobljeno 15. 2. 2025 s <https://pisrs.si/pregledNpb?idPredpisa=ZAKO8643&idPredpisaChng=ZAKO9142>
- ZPIZ. (2007). Letno poročilo 2006. Ljubljana: ZPIZ. Pridobljeno s <https://www.zpiz.si/cms/?ids=content2019&inf=68#RAZVOJNI%20PROGRAMI%20IN%20LETNA%20PORO%C4%8CILA>
- ZPIZ. (2023). Letno poročilo 2022. Ljubljana: ZPIZ. Pridobljeno s <https://www.zpiz.si/cms/?ids=content2019&inf=68#RAZVOJNI%20PROGRAMI%20IN%20LETNA%20PORO%C4%8CILA>
- ZPIZ. (2024). Uživalci pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja 2023. Ljubljana: ZPIZ. Pridobljeno s <https://www.zpiz.si/cms/cms/content2019/uivalci-pravic-iz-pokojninskega-in-invalidskega-z>
- ZRSŠ. (2022). Mladi in ustvarjalnost. DUH konferenca - Konferenca učiteljev družboslovnih, umetnostnih in humanističnih predmetov : Brdo pri Kranju, 28. junij 2022 : zbornik razširjenih povzetkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.zrss.si/pdf/zbornik_povzetkov_DUH_2022.pdf
- ZRSŠ. (2024). Poročilo o analizi dejavnikov, ki vplivajo na ugled in privlačnost učiteljskega poklica. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- ZRSŠ. (2025). Kurikulum za vrtce 2025. Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Dokumenti-smernice/KURIKULUM-ZA-VRTCE-2025.pdf>
- ZRSZ. (2024a). Napovednik zaposlovanja 2024/II. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s <https://www.ess.gov.si/partnerji/trg-dela/napovednik-zaposlovanja/>
- ZRSZ. (2024b). Poklicni barometer 2024. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno s <https://www.ess.gov.si/partnerji/trg-dela/poklicni-barometer/>
- ZRSZ. (2025). Podatki o brezposelnih diplomantih [neobjavljeni podatki]. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- ZSDP-1F – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. (2022). Ur. l. RS, št. 153/2022. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2022-01-3793?sop=2022-01-3793>
- ZŠolPre-1B – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o šolski prehrani. (2023). Ur. l. RS, št. 76/23.
- ZŠolPre-1C – Zakon o spremembi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o šolski prehrani. (2024). Ur. l. RS, št. 61/24.
- ZUreP-3 – Zakon o urejanju prostora. (2021). Ur. l. RS, št. 199/21, 18/23 – ZDU-10, 78/23 – ZUNPEOVE in 95/23 – ZIUOPZP, 23/24 in 109/24. Pridobljeno s <http://pisrs.si>
- ZZDej-N. (2025). Sprejeta novela Zakona o zdravstveni dejavnosti, ki krepi javne zdravstvene zavode | GOV.SI. Pridobljeno 3. 4. 2025 s <https://www.gov.si/novice/2025-04-02-sprejeta-novela-zakona-o-zdravstveni-dejavnosti-ki-krepi-javne-zdravstvene-zavode/>
- ZZKZ. (2024). Zakon o zagotavljanju kakovosti v zdravstvu (ZZKZ) (PISRS). Pridobljeno 24. 2. 2025 s <https://pisrs.si/pregledNpb?idPredpisa=ZAKO9012&idPredpisaChng=ZAKO9012>
- ZZrID – Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti. (2021). Ur. l. RS, št. 186/2021. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-3695?sop=2021-01-3695>
- ZZZS. (2025a). Letno poročilo ZZZS 2024. Ljubljana: ZZZS. Pridobljeno s [https://api.zzzs.si/ZZZS/info/egradiva.nsf/0/96af75ea682ead8ac1258c4a0042eb85/\\$FILE/Letno%20poro%C4%8Dilo%202024%20-%20za%20sejo%20Skup%C5%A1%C4%8Dine_19.3.2025.pdf](https://api.zzzs.si/ZZZS/info/egradiva.nsf/0/96af75ea682ead8ac1258c4a0042eb85/$FILE/Letno%20poro%C4%8Dilo%202024%20-%20za%20sejo%20Skup%C5%A1%C4%8Dine_19.3.2025.pdf)
- ZZZS. (2025b). Predlog Finančnega načrta ZZZS za leto 2025.